නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

මජ්ඣිමනිකායෙ

මජ්ඣිමපණ්ණාස-අට්ඨකථා

1. ගහපතිවග්ගො

1. කන්දරකසුත්තවණ්ණනා

1. **එවං මෙ සුතන්ති** කන්දරකසුත්තං. තත්ථ **චම්පායන්ති** එවංනාමකෙ නගරෙ. තස්ස හි නගරස්ස ආරාමපොක්ඛරණීආදීසු තෙසු තෙසු ඨානෙසු චම්පකරුක්ඛාව උස්සන්නා අහෙසුං, තස්මා චම්පාති සඞ්ඛමගමාසි. **ගග්ගරාය පොක්ඛරණියා තීරෙති** තස්ස චම්පානගරස්ස අවිදූරෙ ගග්ගරාය නාම රාජමහෙසියා ඛණිතත්තා **ගග්ගරාති** ලද්ධවොහාරා පොක්ඛරණී අත්ථි. තස්සා තීරෙ සමන්තතො නීලාදිපඤ්චවණ්ණකුසුමපටිමණ්ඩිතං මහන්තං චම්පකවනං. තස්මිං භගවා කුසුමගන්ධසුගන්ධෙ චම්පකවනෙ විහරති. තං සන්ධාය ‘‘ගග්ගරාය පොක්ඛරණියා තීරෙ’’ති වුත්තං. **මහතා භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධින්ති** අදස්සිතපරිච්ඡෙදෙන මහන්තෙන භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිං. **පෙස්සොති** තස්ස නාමං. **හත්ථාරොහපුත්තොති** හත්ථාචරියස්ස පුත්තො. **කන්දරකො ච පරිබ්බාජකොති** කන්දරකොති එවංනාමො ඡන්නපරිබ්බාජකො. **අභිවාදෙත්වාති** ඡබ්බණ්ණානං ඝනබුද්ධරස්මීනං අන්තරං පවිසිත්වා පසන්නලාඛාරසෙ නිමුජ්ජමානො විය, සිඞ්ගීසුවණ්ණවණ්ණං දුස්සවරං පසාරෙත්වා සසීසං පාරුපමානො විය, වණ්ණගන්ධසම්පන්නචම්පකපුප්ඵානි සිරසා සම්පටිච්ඡන්තො විය, සිනෙරුපාදං උපගච්ඡන්තො පුණ්ණචන්දො විය භගවතො චක්කලක්ඛණපටිමණ්ඩිතෙ අලත්තකවණ්ණඵුල්ලපදුමසස්සිරිකෙ පාදෙ වන්දිත්වාති අත්ථො. **එකමන්තං නිසීදීති** ඡනිසජ්ජදොසවිරහිතෙ එකස්මිං ඔකාසෙ නිසීදි.

තුණ්හීභූ තං තුණ්හීභූතන්ති යතො යතො අනුවිලොකෙති, තතො තතො තුණ්හීභූතමෙවාති අත්ථො. තත්ථ හි එකභික්ඛුස්සාපි හත්ථකුක්කුච්චං වා පාදකුක්කුච්චං වා නත්ථි, සබ්බෙ භගවතො චෙව ගාරවෙන අත්තනො ච සික්ඛිතසික්ඛතාය අඤ්ඤමඤ්ඤං විගතසල්ලාපා අන්තමසො උක්කාසිතසද්දම්පි අකරොන්තා සුනිඛාතඉන්දඛීලා විය නිවාතට්ඨානෙ සන්නිසින්නං මහාසමුද්දඋදකං විය කායෙනපි නිච්චලා මනසාපි අවික්ඛිත්තා රත්තවලාහකා විය සිනෙරුකූටං භගවන්තං පරිවාරෙත්වා නිසීදිංසු. පරිබ්බාජකස්ස එවං සන්නිසින්නං පරිසං දිස්වා මහන්තං පීතිසොමනස්සං උප්පජ්ජි. උප්පන්නං පන අන්තොහදයස්මිංයෙව සන්නිදහිතුං අසක්කොන්තො පියසමුදාහාරං සමුට්ඨාපෙසි. තස්මා **අච්ඡරියං භො**තිආදිමාහ.

තත්ථ අන්ධස්ස පබ්බතාරොහනං විය නිච්චං න හොතීති **අච්ඡරියං**. අයං තාව සද්දනයො. අයං පන අට්ඨකථානයො , අච්ඡරායොග්ගන්ති **අච්ඡරියං**. අච්ඡරං පහරිතුං යුත්තන්ති අත්ථො. අභූතපුබ්බං භූතන්ති **අබ්භුතං**. උභයම්පෙතං විම්හයස්සෙවාධිවචනං. තං පනෙතං ගරහඅච්ඡරියං, පසංසාඅච්ඡරියන්ති දුවිධං හොති. තත්ථ අච්ඡරියං මොග්ගල්ලාන අබ්භුතං මොග්ගල්ලාන, යාව බාහාගහණාපි නාම සො මොඝපුරිසො ආගමෙස්සතීති (චූළව. 383; අ. නි. 8.20), ඉදං ගරහඅච්ඡරියං නාම. ‘‘අච්ඡරියං නන්දමාතෙ අබ්භුතං නන්දමාතෙ, යත්‍ර හි නාම චිත්තුප්පාදම්පි පරිසොධෙස්සසීති (අ. නි. 7.53) ඉදං පසංසාඅච්ඡරියං නාම. ඉධාපි ඉදමෙව අධිප්පෙතං’’ අයඤ්හි තං පසංසන්තො එවමාහ.

යාවඤ්චිදන්ති එත්ථ **ඉදන්ති** නිපාතමත්තං. **යාවාති** පමාණපරිච්ඡෙදො, යාව සම්මා පටිපාදිතො, යත්තකෙන පමාණෙන සම්මා පටිපාදිතො, න සක්කා තස්ස වණ්ණෙ වත්තුං, අථ ඛො අච්ඡරියමෙවෙතං අබ්භුතමෙවෙතන්ති වුත්තං හොති. **එතපරමංයෙවාති** එවං සම්මා පටිපාදිතො එසො භික්ඛුසඞ්ඝො තස්සාපි භික්ඛුසඞ්ඝස්ස පරමොති එතපරමො, තං එතපරමං යථා අයං පටිපාදිතො, එවං පටිපාදිතං කත්වා පටිපාදෙසුං, න ඉතො භියොති අත්ථො. දුතියනයෙ එවං පටිපාදෙස්සන්ති, න ඉතො භියොති යොජෙතබ්බං. තත්ථ **පටිපාදිතොති** ආභිසමාචාරිකවත්තං ආදිං කත්වා සම්මා අපච්චනීකපටිපත්තියං යොජිතො. අථ කස්මා අයං පරිබ්බාජකො අතීතානාගතෙ බුද්ධෙ දස්සෙති, කිමස්ස තියද්ධජානනඤාණං අත්ථීති. නත්ථි, නයග්ගාහෙ පන ඨත්වා ‘‘යෙනාකාරෙන අයං භික්ඛුසඞ්ඝො සන්නිසින්නො දන්තො විනීතො උපසන්තො, අතීතබුද්ධාපි එතපරමංයෙව කත්වා පටිපජ්ජාපෙසුං, අනාගතබුද්ධාපි පටිපජ්ජාපෙස්සන්ති, නත්ථි ඉතො උත්තරි පටිපාදනා’’ති මඤ්ඤමානො අනුබුද්ධියා එවමාහ.

2. **එවමෙතං කන්දරකාති** පාටිඑක්කො අනුසන්ධි. භගවා කිර තං සුත්වා ‘‘කන්දරක ත්වං භික්ඛුසඞ්ඝං උපසන්තොති වදසි, ඉමස්ස පන භික්ඛුසඞ්ඝස්ස උපසන්තකාරණං තුය්හං අපාකටං, න හි ත්වං සමතිංස පාරමියො පූරෙත්වා කුසලමූලං පරිපාචෙත්වා බොධිපල්ලඞ්කෙ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පටිවිජ්ඣි, මයා පන පාරමියො පූරෙත්වා

ඤාතත්ථචරියං ලොකත්ථචරියං බුද්ධත්ථචරියඤ්ච කොටිං පාපෙත්වා බොධිපල්ලඞ්කෙ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පටිවිද්ධං, මය්හං එතෙසං උපසන්තකාරණං පාකට''න්ති දස්සෙතුං ඉමං දෙසනං ආරභි.

සන්ති හි කන්දරකාති අයම්පි පාටිඑක්කො අනුසන්ධි. භගවතො කිර එතදහොසි – ''අයං පරිබ්බාජකො ඉමං භික්ඛුසඞ්ඝං උපසන්තොති වදති, අයඤ්ච භික්ඛුසඞ්ඝො කප්පෙත්වා පකප්පෙත්වා කුහකභාවෙන ඉරියාපථං සණ්ඨපෙන්තො චිත්තෙන අනුපසන්තො න උපසන්තාකාරං දස්සෙති. එත්ථ පන භික්ඛුසඞ්ඝෙ පටිපදං පූරයමානාපි පටිපදං පූරෙත්වා මත්ථකං පත්වා ඨිතභික්ඛූපි අත්ථි, තත්ථ පටිපදං පූරෙත්වා මත්ථකං පත්තා අත්තනා පටිවිද්ධගුණෙහෙව උපසන්තා, පටිපදං පූරයමානා උපරිමග්ගස්ස විපස්සනාය උපසන්තා, ඉතො මුත්තා පන අවසෙසා චතූහි සතිපට්ඨානෙහි උපසන්තා. තං නෙසං උපසන්තකාරණං දස්සෙස්සාමී''ති ''ඉමිනා ච ඉමිනා ච කාරණෙන අයං භික්ඛුසඞ්ඝො උපසන්තො''ති දස්සෙතුං ''සන්ති හි කන්දරකා''තිආදිමාහ.

තත්ථ **අරහන්තො ඛීණාසවාති**ආදීසු යං වත්තබ්බං, තං මූලපරියායසුත්තවණ්ණනායමෙව වුත්තං. සෙඛපටිපදම්පි තත්ථෙව විත්ථාරිතං. **සන්තතසීලාති** සතතසීලා නිරන්තරසීලා. **සන්තතවුත්තිනොති** තස්සෙව වෙවචනං, සන්තතජීවිකා වාතිපි අත්ථො. තස්මිං සන්තතසීලෙ ඨත්වාව ජීවිකං කප්පෙන්ති, න දුස්සීල්‍යං මරණං පාපුණන්තීති අත්ථො.

නිපකාති නෙපක්කෙන සමන්නාගතා පඤ්ඤවන්තො. **නිපකවුත්තිනොති** පඤ්ඤාය වුත්තිනො, පඤ්ඤාය ඨත්වා ජීවිකං කප්පෙන්ති. යථා එකච්චො සාසනෙ පබ්බජිත්වාපි ජීවිතකාරණා ඡසු අගොචරෙසු චරති, වෙසියාගොචරො හොති, විධවථුල්ලකුමාරිකපණ්ඩකපානාගාරභික්ඛුනිගොචරො හොති. සංසට්ඨො විහරති රාජූහි රාජමහාමත්තෙහි තිත්ථියෙහි තිත්ථියසාවකෙහි අනනුලොමිකෙන ගිහිසංසග්ගෙන (විභ. 514), වෙජ්ජකම්මං කරොති, දූතකම්මං කරොති, පහිණකම්මං කරොති, ගණ්ඩං ඵාලෙති, අරුමක්ඛනං දෙති, උද්ධංවිරෙචනං දෙති, අධොවිරෙචනං දෙති, නත්ථුතෙලං පචති, පිවනතෙලං පචති, වෙළුදානං, පත්තදානං, පුප්ඵදානං, ඵලදානං, සිනානදානං, දන්තකට්ඨදානං, මුඛොදකදානං, චුණ්ණමත්තිකදානං දෙති, චාටුකම්‍යං කරොති, මුග්ගසූපියං, පාරිභට්‍යං, ජඞ්ඝපෙසනියං කරොතීති එකවීසතිවිධාය අනෙසනාය ජීවිකං කප්පෙන්තො අනිපකවුත්ති නාම හොති, න පඤ්ඤාය ඨත්වා ජීවිකං කප්පෙති, තතො කාලකිරියං කත්වා **සමණයක්ඛො** නාම හුත්වා ''තස්ස සඞ්ඝාටිපි ආදිත්තා හොති සම්පජ්ජලිතා''ති වුත්තනයෙන මහාදුක්ඛං අනුභොති. එවංවිධා අහුත්වා ජීවිතහෙතුපි සික්ඛාපදං අනතික්කමන්තො චතුපාරිසුද්ධිසීලෙ පතිට්ඨාය යථාබලං බුද්ධවචනං උග්ගණ්හිත්වා රථවිනීතපටිපදං, මහාගොසිඞ්ගපටිපදං, මහාසුඤ්ඤතපටිපදං, අනඞ්ගණපටිපදං, ධම්මදායාදපටිපදං, නාලකපටිපදං, තුවට්ටකපටිපදං, චන්දොපමපටිපදන්ති ඉමානි අරියපටිපදානි පූරෙන්තො චතුපච්චය-සන්තොස-භාවනාරාම-අරියවංසපටිපත්තියං කායසක්ඛිනො හුත්වා අනීකා නික්ඛන්තහත්ථී විය යූථා විස්සට්ඨසීහො විය නිපච්ඡාබන්ධමහානාවා විය ච ගමනාදීසු එකවිහාරිනො විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අජ්ජඅජ්ජෙව අරහත්තන්ති පවත්තඋස්සාහා විහරන්තීති අත්ථො.

සුප්පතිට්ඨිතචිත්තාති චතූසු සතිපට්ඨානෙසු සුට්ඨපිතචිත්තා හුත්වා. සෙසා සතිපට්ඨානකථා හෙට්ඨා විත්ථාරිතාව. ඉධ පන ලොකියලොකුත්තරමිස්සකා සතිපට්ඨානා කථිතා, එත්තකෙන භික්ඛුසඞ්ඝස්ස උපසන්තකාරණං කථිතං හොති.

3. යාව සුපඤ්ඤත්තාති යාව සුට්ඨපිතා සුදෙසිතා. **මයම්පි හි, භන්තෙති** ඉමිනා එස අත්තනො කාරකභාවං දස්සෙති, භික්ඛුසඞ්ඝඤ්ච උක්ඛිපති. අයඤ්හෙත්ථ අධිප්පායො, මයම්පි හි, භන්තෙ, ගිහී…පෙ…. සුප්පතිට්ඨිතචිත්තා විහරාම, භික්ඛුසඞ්ඝස්ස පන අයමෙව කසි ච බීජඤ්ච යුගනඞ්ගලඤ්ච ඵාලපාචනඤ්ච, තස්මා භික්ඛුසඞ්ඝො සබ්බකාලං සතිපට්ඨානපරායණො, මයං පන කාලෙන කාලං ඔකාසං ලභිත්වා එතං මනසිකාරං කරොම, මයම්පි කාරකා, න සබ්බසො විස්සට්ඨකම්මට්ඨානායෙවාති. **මනුස්සගහනෙති** මනුස්සානං අජ්ඣාසයගහනෙන ගහනතා, අජ්ඣාසයස්සාපි නෙසං කිලෙසගහනෙන ගහනතා වෙදිතබ්බා. **කසටසාඨෙය්‍යෙසූපි** එසෙව නයො. තත්ථ අපරිසුද්ධට්ඨෙන **කසටතා,** කෙරාටියට්ඨෙන **සාඨෙය්‍යතා** වෙදිතබ්බා. **සත්තානං හිතාහිතං ජානාතීති** එවං ගහනකසටකෙරාටියානං මනුස්සානං හිතාහිතපටිපදං යාව සුට්ඨු භගවා ජානාති. **යදිදං පසවොති** එත්ථ සබ්බාපි චතුප්පදජාති පසවොති අධිප්පෙතා. **පහොමීති** සක්කොමි. **යාවතකෙන අන්තරෙනාති** යත්තකෙන ඛණෙන. **චම්පං ගතාගතං කරිස්සතීති** අස්සමණ්ඩලතො යාව චම්පානගරද්වාරා ගමනඤ්ච ආගමනඤ්ච කරිස්සති. **සාඨෙය්‍යානීති** සඨත්තානි. **කූටෙය්‍යානීති** කූටත්තානි. **වඞ්කෙය්‍යානීති** වඞ්කත්තානි. **ජිම්හෙය්‍යානීති** ජිම්හත්තානි. **පාතුකරිස්සතීති** පකාසෙස්සති දස්සෙස්සති. න හි සක්කා තෙන තානි එත්තකෙන අන්තරෙන දස්සෙතුං.

තත්ථ යස්ස කිස්මිඤ්චිදෙව ඨානෙ ඨාතුකාමස්ස සතො යං ඨානං මනුස්සානං සප්පටිභයං, පුරතො ගන්ත්වා වඤ්චෙත්වා ඨස්සාමීති න හොති, තස්මිං ඨාතුකාමට්ඨානෙයෙව නිඛාතත්ථම්භො විය චත්තාරො පාදෙ නිච්චලෙ කත්වා තිට්ඨති, අයං **සඨො** නාම. යස්ස පන කිස්මිඤ්චිදෙව ඨානෙ අවච්ඡින්දිත්වා ඛන්ධගතං පාතෙතුකාමස්ස සතො යං ඨානං මනුස්සානං සප්පටිභයං, පුරතො ගන්ත්වා වඤ්චෙත්වා පාතෙස්සාමීති න හොති, තත්ථෙව අවච්ඡින්දිත්වා පාතෙති, අයං **කූටො** නාම. යස්ස කිස්මිඤ්චිදෙව ඨානෙ මග්ගා උක්කම්ම නිවත්තිත්වා පටිමග්ගං ආරොහිතුකාමස්ස සතො යං ඨානං මනුස්සානං සප්පටිභයං, පුරතො ගන්ත්වා වඤ්චෙත්වා එවං කරිස්සාමීති න හොති, තත්ථෙව මග්ගා උක්කම්ම නිවත්තිත්වා පටිමග්ගං ආරොහති, අයං **වඞ්කො** නාම. යස්ස පන කාලෙන වාමතො කාලෙන දක්ඛිණතො කාලෙන උජුමග්ගෙනෙව ගන්තුකාමස්ස සතො යං ඨානං මනුස්සානං සප්පටිභයං, පුරතො ගන්ත්වා වඤ්චෙත්වා එවං

කරිස්සාමීති න හොති, තත්ථෙව කාලෙන වාමතො කාලෙන දක්ඛිණතො කාලෙන උප්පථමග්ගං ගච්ඡති, තථා ලණ්ඩං වා පස්සාවං වා විස්සජ්ජෙතුකාමස්ස සතො ඉදං ඨානං සුසම්මට්ඨං ආකිණ්ණමනුස්සං රමණීයං, ඉමස්මිං ඨානෙ එවරූපං කාතුං න යුත්තං, පුරතො ගන්ත්වා පටිච්ඡන්නඨානෙ කරිස්සාමීති න හොති, තත්ථෙව කරොති, අයං **ජිම්හො** නාම. ඉති ඉමං චතුබ්බිධම්පි කිරියං සන්ධායෙතං වුත්තං. සබ්බානි තානි සාඨෙය්‍යානි කූටෙය්‍යානි වඞ්කෙය්‍යානි ජිම්හෙය්‍යානි පාතුකරිස්සතීති එවං කරොන්තාපි තෙ සඨාදයො තානි සාඨෙය්‍යාදීනි පාතුකරොන්ති නාම.

එවං පසූනං උත්තානභාවං දස්සෙත්වා ඉදානි මනුස්සානං ගහනභාවං දස්සෙන්තො **අම්හාකං පන, භන්තෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **දාසා**ති අන්තොජාතකා වා ධනක්කීතා වා කරමරානීතා වා සයං වා දාසබ්‍යං උපගතා. **පෙස්සා**ති පෙසනකාරකා. **කම්මකරා**ති භත්තවෙතනභතා. **අඤ්ඤථාව කායෙනා**ති අඤ්ඤෙනෙවාකාරෙන කායෙන සමුදාචරන්ති, අඤ්ඤෙනෙවාකාරෙන වාචාය, අඤ්ඤෙන ච නෙසං ආකාරෙන චිත්තං ඨිතං හොතීති දස්සෙති. තත්ථ යෙ සම්මුඛා සාමිකෙ දිස්වා පච්චුග්ගමනං කරොන්ති, හත්ථතො භණ්ඩකං ගණ්හන්ති, ඉමං විස්සජ්ජෙත්වා ඉමං ගණ්හන්තා සෙසානිපි ආසන-පඤ්ඤාපන-තාලවණ්ටබීජන-පාදධොවනාදීනි සබ්බානි කිච්චානි කරොන්ති, පරම්මුඛකාලෙ පන තෙලම්පි උත්තරන්තං න ඔලොකෙන්ති, සතග්ඝනකෙපි සහස්සග්ඝනකෙපි කම්මෙ පරිහායන්තෙ නිවත්තිත්වා ඔලොකෙතුම්පි න ඉච්ඡන්ති, ඉමෙ අඤ්ඤථා කායෙන සමුදාචරන්ති නාම. යෙ පන සම්මුඛා ‘‘අම්හාකං සාමි අම්හාකං අය්‍යො’’තිආදීනි වත්වා පසංසන්ති, පරම්මුඛා අවත්තබ්බං නාම නත්ථි, යං ඉච්ඡන්ති, තං වදන්ති, ඉමෙ අඤ්ඤථා වාචාය සමුදාචරන්ති නාම.

4. **චත්තාරොමෙ පෙස්සපුග්ගලා**ති අයම්පි පාටිඑක්කො අනුසන්ධි. අයඤ්හි පෙස්සො ‘‘යාවඤ්චිදං, භන්තෙ, භගවා එවං මනුස්සගහණෙ එවං මනුස්සකසටෙ එවං මනුස්සසාඨෙය්‍යෙ වත්තමානෙ සත්තානං හිතාහිතං ජානාතී’’ති ආහ. පුරිමෙ ච තයො පුග්ගලා අහිතපටිපදං පටිපන්නා, උපරි චතුත්ථො හිතපටිපදං, එවමහං සත්තානං හිතාහිතං ජානාමීති දස්සෙතුං ඉමං දෙසනං ආරභි. හෙට්ඨා කන්දරකස්ස කථාය සද්ධිං යොජෙතුම්පි වට්ටති. තෙන වුත්තං ‘‘යාවඤ්චිදං හොතා ගොතමෙන සම්මා භික්ඛුසඞ්ඝො පටිපාදිතො’’ති. අථස්ස භගවා ‘‘පුරිමෙ තයො පුග්ගලෙ පහාය උපරි චතුත්ථපුග්ගලස්ස හිතපටිපත්තියංයෙව පටිපාදෙමී’’ති දස්සෙන්තොපි ඉමං දෙසනං ආරභි. **සන්තො**ති ඉදං සංවිජ්ජමානාති පදස්සෙව වෙවචනං. ‘‘සන්තා හොන්ති සමිතා වූපසන්තා’’ති (විභ. 542) එත්ථ හි නිරුද්ධා සන්තාති වුත්තා. ‘‘සන්තා එතෙ විහාරා අරියස්ස විනයෙ වුච්චන්තී’’ති එත්ථ (ම. නි. 1.82) නිබ්බුතා. ‘‘සන්තො හවෙ සබ්භි පවෙදයන්තී’’ති එත්ථ (ජා. 2.21.413) පණ්ඩිතා. ඉධ පන විජ්ජමානා උපලබ්භමානාති අත්ථො.

අත්තන්තපාදීසු අත්තානං තපති දුක්ඛාපෙතීති **අත්තන්තපො**. අත්තනො පරිතාපනානුයොගං **අත්තපරිතාපනානුයොගං**. පරං තපති දුක්ඛාපෙතීති **පරන්තපො**. පරෙසං පරිතාපනානුයොගං **පරපරිතාපනානුයොගං**. **දිට්ඨෙව ධම්මෙ**ති ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ. **නිච්ඡාතො**ති ඡාතං වුච්චති තණ්හා, සා අස්ස නත්ථීති නිච්ඡාතො. සබ්බකිලෙසානං නිබ්බුතත්තා **නිබ්බුතො**. අන්තො තාපනකිලෙසානං අභාවා සීතලො ජාතොති **සීතිභූතො**. ඣානමග්ගඵලනිබ්බානසුඛානි පටිසංවෙදෙතීති **සුඛපටිසංවෙදී**. **බ්‍රහ්මභූතෙන අත්තනා**ති සෙට්ඨභූතෙන අත්තනා. **චිත්තං ආරාධෙතී**ති චිත්තං සම්පාදෙති, පරිපූරෙති ගණ්හාති පසාදෙතීති අත්ථො.

5. **දුක්ඛපටික්කූල**න්ති දුක්ඛස්ස පටිකූලං, පච්චනීකසණ්ඨිතං දුක්ඛං අපත්ථයමානන්ති අත්ථො.

6. **පණ්ඩිතො**ති ඉධ චතූහි කාරණෙහි පණ්ඩිතොති න වත්තබ්බො, සතිපට්ඨානෙසු පන කම්මං කරොතීති පණ්ඩිතොති වත්තුං වට්ටති. **මහාපඤ්ඤො**ති ඉදම්පි මහන්තෙ අත්ථෙ පරිග්ගණ්හාතීතිආදිනා මහාපඤ්ඤාලක්ඛණෙන න වත්තබ්බං, සතිපට්ඨානපරිග්ගාහිකාය පන පඤ්ඤාය සමන්නාගතත්තා මහාපඤ්ඤොති වත්තුං වට්ටති. **මහතා අත්ථෙන සංයුත්තො අගමිස්සා**ති මහතා අත්ථෙන සංයුත්තො හුත්වා ගතො භවෙය්‍ය, සොතාපත්තිඵලං පාපුණෙය්‍යාති අත්ථො. කිං පන යෙසං මග්ගඵලානං උපනිස්සයො අත්ථි, බුද්ධානං සම්මුඛීභාවෙ ඨිතෙපි තෙසං අන්තරායො හොතීති. ආම හොති, න පන බුද්ධෙ පටිච්ච, අථ ඛො කිරියපරිහානියා වා පාපමිත්තතාය වා හොති. තත්ථ කිරියපරිහානියා හොති නාම – සචෙ හි ධම්මසෙනාපති ධනඤ්ජානිස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස ආසයං ඤත්වා ධම්මං අදෙසයිස්සා, සො බ්‍රාහ්මණො සොතාපන්නො අභවිස්සා, එවං තාව කිරියපරිහානියා හොති. පාපමිත්තතාය හොති නාම – සචෙ හි අජාතසත්තු දෙවදත්තස්ස වචනං ගහෙත්වා පිතුඝාතකම්මං නාකරිස්සා, සාමඤ්ඤඵලසුත්තකථිතදිවසෙව සොතාපන්නො අභවිස්සා, තස්ස වචනං ගහෙත්වා පිතුඝාතකම්මස්ස කතත්තා පන න හොති, එවං පාපමිත්තතාය හොති. ඉමස්සාපි උපාසකස්ස කිරියපරිහානි ජාතා, අපරිනිට්ඨිතාය දෙසනාය උට්ඨහිත්වා පක්කන්තො. **අපිච, භික්ඛවෙ, එත්තාවතාපි පෙස්සො හත්ථාරොහපුත්තො මහතා අත්ථෙන සංයුත්තො**ති කතරෙන මහන්තෙන අත්ථෙන? ද්වීහි ආනිසංසෙහි. සො කිර උපාසකො සඞ්ඝෙ ච පසාදං පටිලභි, සතිපට්ඨානපරිග්ගහණත්ථාය චස්ස අභිනවො නයො උදපාදි. තෙන වුත්තං ‘‘මහතා අත්ථෙන සංයුත්තො’’ති. කන්දරකො පන සඞ්ඝෙ පසාදමෙව පටිලභි. **එතස්ස භගවා කාලො**ති එතස්ස ධම්මක්ඛානස්ස, චතුන්නං වා පුග්ගලානං විභජනස්ස කාලො.

8. **ඔරබ්භිකා**දීසු උරබ්භා වුච්චන්ති එළකා, උරබ්භෙ හනතීති **ඔරබ්භිකො**. **සූකරිකා**දීසුපි එසෙව නයො. **ලුද්දො**ති දාරුණො කක්ඛළො. **මච්ඡඝාතකො**ති මච්ඡබන්ධකෙවට්ටො. **බන්ධනාගාරිකො**ති බන්ධනාගාරගොපකො. **කුරූරකම්මන්තා**ති දාරුණකම්මන්තා.

9. **මුද්ධාවසිත්තොති** ඛත්තියාභිසෙකෙන මුද්ධනි අභිසිත්තො. **පුරත්ථිමෙන නගරස්සාති** නගරතො පුරත්ථිමදිසාය. **සන්ථාගාරන්ති** යඤ්ඤසාලං. **ඛරාජිනං නිවාසෙත්වාති** සඛුරං අජිනචම්මං නිවාසෙත්වා. **සප්පිතෙලෙනාති** සප්පිනා ච තෙලෙන ච. ඨපෙත්වා හි සප්පිං අවසෙසො යො කොචි ස්නෙහො තෙලන්ති වුච්චති. **කණ්ඩුවමානොති** නඛානං ඡින්නත්තා කණ්ඩුවිතබ්බකාලෙ තෙන කණ්ඩුවමානො. **අනන්තරහිතායාති** අසන්ථතාය. **සරූපවච්ඡායාති** සදිසවච්ඡාය. සචෙ ගාවී සෙතා හොති, වච්ඡොපි සෙතකොව. සචෙ ගාවී කබරා වා රත්තා වා, වච්ඡොපි තාදිසො වාති එවං සරූපවච්ඡාය. **සො එවමාහාති** සො රාජා එවං වදෙති. **වච්ඡතරාති** තරුණවච්ඡකභාවං අතික්කන්තා බලවවච්ඡා. **වච්ඡතරීසුපි** එසෙව නයො. **බරිහිසත්ථායාති** පරික්ඛෙපකරණත්ථාය චෙව යඤ්ඤභූමියං අත්ථරණත්ථාය ච. සෙසං හෙට්ඨා තත්ථ තත්ථ විත්ථාරිතත්තා උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

කන්දරකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අට්ඨකනාගරසුත්තවණ්ණනා

17. **එවං මෙ සුතන්ති** අට්ඨකනාගරසුත්තං. තත්ථ **බෙලුවගාමකෙති** වෙසාලියා දක්ඛිණපස්සෙ අවිදූරෙ බෙලුවගාමකො නාම අත්ථි, තං ගොචරගාමං කත්වාති අත්ථො. **දසමොති** සො හි ජාතිගොත්තවසෙන චෙව සාරප්පත්තකුලගණනාය ච දසමෙ ඨානෙ ගණීයති, තෙනස්ස දසමොත්වෙව නාමං ජාතං. **අට්ඨකනාගරොති** අට්ඨකනගරවාසී. **කුක්කුටාරාමොති** කුක්කුටසෙට්ඨිනා කාරිතො ආරාමො.

18. **තෙන භගවතා…පෙ…. අක්ඛාතොති** එත්ථ අයං සඞ්ඛෙපත්ථො, යො සො භගවා සමතිංස පාරමියො පූරෙත්වා සබ්බකිලෙසෙ භඤ්ජිත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධො, තෙන භගවතා, තෙසං තෙසං සත්තානං ආසයානුසයං **ජානතා,** හත්ථතලෙ ඨපිතආමලකං විය සබ්බං ඤෙය්‍යධම්මං **පස්සතා**. අපිච පුබ්බෙනිවාසාදීහි ජානතා, දිබ්බෙන චක්ඛුනා පස්සතා, තීහි විජ්ජාහි ඡහි වා පන අභිඤ්ඤාහි ජානතා, සබ්බත්ථ අප්පටිහතෙන සමන්තචක්ඛුනා පස්සතා, සබ්බධම්මජානනසමත්ථාය පඤ්ඤාය ජානතා, සබ්බසත්තානං චක්ඛුවිසයාතීතානි තිරොකුට්ටාදිගතානිපි රූපානි අතිවිසුද්ධෙන මංසචක්ඛුනා පස්සතා, අත්තහිතසාධිකාය සමාධිපදට්ඨානාය පටිවෙධපඤ්ඤාය ජානතා, පරහිතසාධිකාය කරුණාපදට්ඨානාය දෙසනාපඤ්ඤාය පස්සතා, අරීනං හතත්තා පච්චයාදීනඤ්ච අරහත්තා **අරහතා,** සම්මා සාමඤ්ච සච්චානං බුද්ධත්තා **සම්මාසම්බුද්ධෙන**. අන්තරායිකධම්මෙ වා ජානතා, නිය්‍යානිකධම්මෙ පස්සතා, කිලෙසාරීනං හතත්තා අරහතා, සාමං සබ්බධම්මානං බුද්ධත්තා සම්මාසම්බුද්ධෙනාති එවං චතුවෙසාරජ්ජවසෙන චතූහි කාරණෙහි ථොමිතෙන. අත්ථි නු ඛො එකො ධම්මො අක්ඛාතොති.

19. **අභිසඞ්ඛතන්ති** කතං උප්පාදිතං. **අභිසඤ්චෙතයිතන්ති** චෙතයිතං පකප්පිතං. **සො තත්ථ ඨිතොති** සො තස්මිං සමථවිපස්සනාධම්මෙ ඨිතො. **ධම්මරාගෙන ධම්මනන්දියාති** පදද්වයෙහි සමථවිපස්සනාසු ඡන්දරාගො වුත්තො. සමථවිපස්සනාසු හි සබ්බෙන සබ්බං ඡන්දරාගං පරියාදියිතුං සක්කොන්තො අරහා හොති, අසක්කොන්තො අනාගාමී හොති. සො සමථවිපස්සනාසු ඡන්දරාගස්ස අප්පහීනත්තා චතුත්ථජ්ඣානචෙතනාය සුද්ධාවාසෙ නිබ්බත්තති, අයං ආචරියානං සමානකථා.

විතණ්ඩවාදී පනාහ ‘‘තෙනෙව ධම්මරාගෙනාති වචනතො අකුසලෙන සුද්ධාවාසෙ නිබ්බත්තතී’’ති සො ‘‘සුත්තං ආහරා’’ති වත්තබ්බො, අද්ධා අඤ්ඤං අපස්සන්තො ඉදමෙව ආහරිස්සති, තතො වත්තබ්බො ‘‘කිං පනිදං සුත්තං නෙය්‍යත්ථං නීතත්ථ’’න්ති, අද්ධා නීතත්ථන්ති වක්ඛති. තතො වත්තබ්බො – එවං සන්තෙ අනාගාමිඵලත්ථිකෙන සමථවිපස්සනාසු ඡන්දරාගො කත්තබ්බො භවිස්සති, ඡන්දරාගෙ උප්පාදිතෙ අනාගාමිඵලං පටිවිද්ධං භවිස්සති ‘‘මා සුත්තං මෙ ලද්ධ’’න්ති යං වා තං වා දීපෙහි. පඤ්හං කථෙන්තෙන හි ආචරියස්ස සන්තිකෙ උග්ගහෙත්වා අත්ථරසං පටිවිජ්ඣිත්වා කථෙතුං වට්ටති, අකුසලෙන හි සග්ගෙ, කුසලෙන වා අපායෙ පටිසන්ධි නාම නත්ථි. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා –

> ‘‘න, භික්ඛවෙ, ලොභජෙන කම්මෙන දොසජෙන කම්මෙන මොහජෙන කම්මෙන දෙවා පඤ්ඤායන්ති, මනුස්සා පඤ්ඤායන්ති, යා වා පනඤ්ඤාපි කාචි සුගතියො, අථ ඛො, භික්ඛවෙ, ලොභජෙන කම්මෙන දොසජෙන කම්මෙන මොහජෙන කම්මෙන නිරයො පඤ්ඤායති, තිරච්ඡානයොනි පඤ්ඤායති, පෙත්තිවිසයො පඤ්ඤායති, යා වා පනඤ්ඤාපි කාචි දුග්ගතියො’’ති –

එවං පඤ්ඤාපෙතබ්බො. සචෙ සඤ්ජානාති සඤ්ජානාතු, නො චෙ සඤ්ජානාති, ‘‘ගච්ඡ පාතොව විහාරං පවිසිත්වා යාගුං පිවාහී’’ති උය්‍යොජෙතබ්බො.

යථා ච පන ඉමස්මිං සුත්තෙ, එවං මහාමාලුක්‍යොවාදෙපි මහාසතිපට්ඨානෙපි කායගතාසතිසුත්තෙපි සමථවිපස්සනා කථිතා. තත්ථ ඉමස්මිං සුත්තෙ සමථවසෙන ගච්ඡතොපි විපස්සනාවසෙන ගච්ඡතොපි සමථධුරමෙව

ධුරං, මහාමාලුක්‍යොවාදෙ විපස්සනාව ධුරං, මහාසතිපට්ඨානං පන විපස්සනුත්තරං නාම කථිතං, කායගතාසතිසුත්තං සමථුත්තරන්ති.

අයං ඛො ගහපති…පෙ…. එකධම්මො අක්ඛාතොති එකධම්මං පුච්ඡිතෙන අයම්පි එකධම්මොති එවං පුච්ඡාවසෙන කථිතත්තා එකාදසපි ධම්මා එකධම්මො නාම ජාතො. මහාසකුලුදායිසුත්තස්මිඤ්හි එකූනවීසති පබ්බානි පටිපදාවසෙන එකධම්මො නාම ජාතානි, ඉධ එකාදසපුච්ඡාවසෙන එකධම්මොති ආගතානි. අමතුප්පත්තියත්ථෙන වා සබ්බානිපි එකධම්මොති වත්තුං වට්ටති.

21. **නිධිමුඛං ගවෙසන්තොති** නිධිං පරියෙසන්තො. **සකිදෙවාති** එකපයොගෙන. කථං පන එකපයොගෙනෙව එකාදසන්නං නිධීනං අධිගමො හොතීති. ඉධෙකච්චො අරඤ්ඤෙ නිධිං ගවෙසමානො චරති, තමෙනං අඤ්ඤතරො අත්ථචරකො දිස්වා ‘‘කිං භො චරසී’’ති පුච්ඡති. සො ‘‘ජීවිතවුත්තිං පරියෙසාමී’’ති ආහ. ඉතරො ‘‘තෙන හි සම්ම ආගච්ඡ, එතං පාසාණං පවත්තෙහී’’ති ආහ. සො තං පවත්තෙත්වා උපරූපරි ඨපිතා වා කුච්ඡියා කුච්ඡිං ආහච්ච ඨිතා වා එකාදස කුම්භියො පස්සෙය්‍ය, එවං එකපයොගෙන එකාදසන්නං නිධීනං අධිගමො හොති.

ආචරියධනං පරියෙසිස්සන්තීති අඤ්ඤතිත්ථියා හි යස්ස සන්තිකෙ සිප්පං උග්ගණ්හන්ති, තස්ස සිප්පුග්ගහණතො පුරෙ වා පච්ඡා වා අන්තරන්තරෙ වා ගෙහතො නීහරිත්වා ධනං දෙන්ති. යෙසං ගෙහෙ නත්ථි, තෙ ඤාතිසභාගතො පරියෙසන්ති, තථා අලභමානා භික්ඛම්පි චරිත්වා දෙන්තියෙව. තං සන්ධායෙතං වුත්තං.

කිමඞ්ගං පනාහන්ති බාහිරකා තාව අනිය්‍යානිකෙපි සාසනෙ සිප්පමත්තදායකස්ස ධනං පරියෙසන්ති; අහං පන එවංවිධෙ නිය්‍යානිකසාසනෙ එකාදසවිධං අමතුප්පත්තිපටිපදං දෙසෙන්තස්ස ආචරියස්ස පූජං කිං න කරිස්සාමි, කරිස්සාමියෙවාති වදති. **පච්චෙකදුස්සයුගෙන අච්ඡාදෙසීති** එකමෙකස්ස භික්ඛුනො එකෙකං දුස්සයුගමදාසීති අත්ථො. සමුදාචාරවචනං පනෙත්ථ එවරූපං හොති, තස්මා අච්ඡාදෙසීති වුත්තං. **පඤ්චසතවිහාරන්ති** පඤ්චසතග්ඝනිකං පණ්ණසාලං කාරෙසීති අත්ථො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

අට්ඨකනාගරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. සෙඛසුත්තවණ්ණනා

22. **එවං මෙ සුතන්ති** සෙඛසුත්තං. තත්ථ **නවං සන්ථාගාරන්ති** අධුනා කාරිතං සන්ථාගාරං, එකා මහාසාලාති අත්ථො. උය්‍යොගකාලාදීසු හි රාජානො තත්ථ ඨත්වා ‘‘එත්තකා පුරතො ගච්ඡන්තු, එත්තකා පච්ඡා, එත්තකා උභොහි පස්සෙහි, එත්තකා හත්ථීසු අභිරූහන්තු, එත්තකා අස්සෙසු, එත්තකා රථෙසු තිට්ඨන්තූ’’ති එවං සන්ථං කරොන්ති, මරියාදං බන්ධන්ති, තස්මා තං ඨානං **සන්ථාගාරන්ති** වුච්චති. උය්‍යොගට්ඨානතො ච ආගන්ත්වා යාව ගෙහෙසු අල්ලගොමයපරිභණ්ඩාදීනි කරොන්ති, තාව ද්වෙ තීණි දිවසානි තෙ රාජානො තත්ථ සන්ථම්භන්තීතිපි සන්ථාගාරං. තෙසං රාජූනං සහ අත්ථානුසාසනං අගාරන්තිපි සන්ථාගාරං ගණරාජානො හි තෙ , තස්මා උප්පන්නකිච්චං එකස්ස වසෙන න ඡිජ්ජති, සබ්බෙසං ඡන්දො ලද්ධුං වට්ටති, තස්මා සබ්බෙ තත්ථ සන්නිපතිත්වා අනුසාසන්ති. තෙන වුත්තං ‘‘සහ අත්ථානුසාසනං අගාරන්තිපි සන්ථාගාර’’න්ති. යස්මා පනෙතෙ තත්ථ සන්නිපතිත්වා ‘‘ඉමස්මිං කාලෙ කසිතුං වට්ටති, ඉමස්මිං කාලෙ වපිතු’’න්ති එවමාදිනා නයෙන ඝරාවාසකිච්චානි සම්මන්තයන්ති, තස්මා ඡිද්දාවඡිද්දං ඝරාවාසං තත්ථ සන්ථරන්තීතිපි සන්ථාගාරං. **අචිරකාරිතං හොතීති** කට්ඨකම්ම-සිලාකම්ම-චිත්තකම්මාදිවසෙන සුසජ්ජිතං දෙවවිමානං විය අධුනා නිට්ඨාපිතං. **සමණෙන වාති** එත්ථ යස්මා ඝරවත්ථුපරිග්ගහකාලෙයෙව දෙවතා අත්තනො වසනට්ඨානං ගණ්හන්ති, තස්මා ‘‘දෙවෙන වා’’ති අවත්වා ‘‘සමණෙන වා බ්‍රාහ්මණෙන වා කෙනචි වා මනුස්සභූතෙනා’’ති වුත්තං.

යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමිංසූති සන්ථාගාරං නිට්ඨිතන්ති සුත්වා ‘‘ගච්ඡාම, නං පස්සිස්සාමා’’ති ගන්ත්වා ද්වාරකොට්ඨකතො පට්ඨාය සබ්බං ඔලොකෙත්වා ‘‘ඉදං සන්ථාගාරං දෙවවිමානසදිසං අතිවිය මනොරමං සස්සිරිකං කෙන පඨමං පරිභුත්තං අම්හාකං දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය අස්සා’’ති චින්තෙත්වා ‘‘අම්හාකං ඤාතිසෙට්ඨස්ස පඨමං දිය්‍යමානෙපි සත්ථුනොව අනුච්ඡවිකං, දක්ඛිණෙය්‍යවසෙන දිය්‍යමානෙපි සත්ථුනොව අනුච්ඡවිකං, තස්මා පඨමං සත්ථාරං පරිභුඤ්ජාපෙස්සාම, භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ආගමනං කරිස්සාම, භික්ඛුසඞ්ඝෙ ආගතෙ තෙපිටකං බුද්ධවචනං ආගතමෙව භවිස්සති, සත්ථාරං තියාමරත්තිං අම්හාකං ධම්මකථං කථාපෙස්සාම, ඉති තීහි රතනෙහි පරිභුත්තං මයං පච්ඡා පරිභුඤ්ජිස්සාම , එවං නො දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සතී’’ති සන්නිට්ඨානං කත්වා උපසඞ්කමිංසු.

යෙන සන්ථාගාරං තෙනුපසඞ්කමිංසූති තං දිවසං කිර සන්ථාගාරං කිඤ්චාපි රාජකුලානං දස්සනත්ථාය දෙවවිමානං විය සුසජ්ජිතං හොති සුපටිජග්ගිතං, බුද්ධාරහං පන කත්වා අප්පඤ්ඤත්තං. බුද්ධා හි නාම අරඤ්ඤජ්ඣාසයා අරඤ්ඤාරාමා අන්තොගාමෙ වසෙය්‍යුං වා නො වා, තස්මා භගවතො මනං ජානිත්වාව

පඤ්ඤාපෙස්සාමාති චින්තෙත්වා තෙ භගවන්තං උපසඞ්කමිංසු. ඉදානි පන මනං ලභිත්වා පඤ්ඤාපෙතුකාමා යෙන සන්ථාගාරං තෙනුපසඞ්කමිංසු.

සබ්බසන්ථරිං සන්ථාගාරං සන්ථරිත්වාති යථා සබ්බමෙව සන්ථතං හොති, එවං තං සන්ථරාපෙත්වා. සබ්බපඨමං තාව ''ගොමයං නාම සබ්බමඞ්ගලෙසු වට්ටතී''ති සුධාපරිකම්මකතම්පි භූමිං අල්ලගොමයෙන ඔපුඤ්ජාපෙත්වා පරිසුක්ඛභාවං ඤත්වා යථා අක්කන්තට්ඨානෙ පදං න පඤ්ඤායති, එවං චතුජ්ජාතියගන්ධෙහි ලිම්පාපෙත්වා උපරි නානාවණ්ණෙ කටසාරකෙ සන්ථරිත්වා තෙසං උපරි මහාපිට්ඨිකකොජවකෙ ආදිං කත්වා හත්ථත්ථරක-අස්සත්ථරක-සීහත්ථරක-බ්‍යග්ඝත්ථරක-චන්දත්ථරක-සූරියත්ථරක-චිත්තත්ථරකාදීහි නානාවණ්ණෙහි අත්ථරණෙහි සන්ථරිතබ්බකයුත්තං සබ්බොකාසං සන්ථරාපෙසුං. තෙන වුත්තං ''සබ්බසන්ථරිං සන්ථාගාරං සන්ථරිත්වා''ති.

ආසනානි පඤ්ඤාපෙත්වාති මජ්ඣට්ඨානෙ තාව මඞ්ගලත්ථම්භං නිස්සාය මහාරහං බුද්ධාසනං පඤ්ඤාපෙත්වා තත්ථ යං යං මුදුකඤ්ච මනොරමඤ්ච පච්චත්ථරණං, තං තං පච්චත්ථරිත්වා භගවතො ලොහිතකං මනුඤ්ඤදස්සනං උපධානං උපදහිත්වා උපරි සුවණ්ණරජතතාරකවිචිත්තං විතානං බන්ධිත්වා ගන්ධදාමපුප්ඵදාමපත්තදාමාදීහි පච්චත්ථරණෙහි අලඞ්කරිත්වා සමන්තා ද්වාදසහත්ථට්ඨානෙ පුප්ඵජාලං කරිත්වා තිංසහත්ථමත්තං ඨානං පටසාණියා පරික්ඛිපාපෙත්වා පච්ඡිමභිත්තිං නිස්සාය භික්ඛුසඞ්ඝස්ස පල්ලඞ්කපීඨ-අපස්සයපීඨ-මුණ්ඩපීඨානි පඤ්ඤාපෙත්වා උපරි සෙතපච්චත්ථරණෙහි පච්චත්ථරාපෙත්වා පාචීනභිත්තිං නිස්සාය අත්තනො අත්තනො මහාපිට්ඨිකකොජවකෙ පඤ්ඤාපෙත්වා හංසලොමාදිපූරිතානි උපධානානි ඨපාපෙසුං ''එවං අකිලමමානා සබ්බරත්තිං ධම්මං සුණිස්සාමා''ති. ඉදං සන්ධාය වුත්තං ''ආසනානි පඤ්ඤාපෙත්වා''ති.

උදකමණිකන්ති මහාකුච්ඡිකං උදකචාටිං. **උපට්ඨපෙත්වාති** එවං භගවා ච භික්ඛුසඞ්ඝො ච යථාරුචියා හත්ථෙ වා ධොවිස්සන්ති පාදෙ වා, මුඛං වා වික්ඛාලෙස්සන්තීති තෙසු තෙසු ඨානෙසු මණිවණ්ණස්ස උදකස්ස පූරාපෙත්වා වාසත්ථාය නානාපුප්ඵානි චෙව උදකවාසචුණ්ණානි ච පක්ඛිපිත්වා කදලිපණ්ණෙහි පිදහිත්වා පතිට්ඨාපෙසුං. ඉදං සන්ධාය වුත්තං ''උපට්ඨපෙත්වා''ති.

තෙලප්පදීපං ආරොපෙත්වාති රජතසුවණ්ණාදිමයදණ්ඩාසු දීපිකාසු යොනකරූපකිරාතරූපකාදීනං හත්ථෙ ඨපිතසුවණ්ණරජතාදිමයකපල්ලකාදීසු ච තෙලප්පදීපං ජලයිත්වාති අත්ථො. **යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමිංසූති** එත්ථ පන තෙ සක්‍යරාජානො න කෙවලං සන්ථාගාරමෙව, අථ ඛො යොජනාවට්ටෙ කපිලවත්ථුස්මිං නගරවීථියොපි සම්මජ්ජාපෙත්වා ධජෙ උස්සාපෙත්වා ගෙහද්වාරෙසු පුණ්ණඝටෙ ච කදලියො ච ඨපාපෙත්වා සකලනගරං දීපමාලාදීහි විප්පකිණ්ණතාරකං විය කත්වා ''ඛීරපායකෙ දාරකෙ ඛීරං පායෙථ, දහරෙ කුමාරෙ ලහුං ලහුං භොජෙත්වා සයාපෙථ, උච්චාසද්දං මා කරිත්ථ, අජ්ජ එකරත්තිං සත්ථා අන්තොගාමෙ වසිස්සති, බුද්ධා නාම අප්පසද්දකාමා හොන්තී''ති භෙරිං චරාපෙත්වා සයං දණ්ඩදීපිකා ආදාය යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමිංසු.

අථ ඛො භගවා නිවාසෙත්වා පත්තචීවරමාදාය සද්ධිං භික්ඛුසඞ්ඝෙන යෙන නවං සන්ථාගාරං තෙනුපසඞ්කමීති. ''යස්ස දානි, භන්තෙ, භගවා කාලං මඤ්ඤතී''ති එවං කිර කාලෙ ආරොචිතෙ භගවා ලාඛාරසෙන තින්තරත්තකොවිළාරපුප්ඵවණ්ණං රත්තදුපට්ටං කත්තරියා පදුමං කන්තන්තො විය සංවිධාය තිමණ්ඩලං පටිච්ඡාදෙන්තො නිවාසෙත්වා සුවණ්ණපාමඞ්ගෙන පදුමකලාපං පරික්ඛිපන්තො විය විජ්ජුල්ලතාසස්සිරිකං කායබන්ධනං බන්ධිත්වා රත්තකම්බලෙන ගජකුම්භං පරියොනද්ධන්තො විය රතනසතුබ්බෙධෙ සුවණ්ණග්ඝිකෙ පවාළජාලං ඛිපමානො විය සුවණ්ණචෙතියෙ රත්තකම්බලකඤ්චුකං පටිමුඤ්චන්තො විය ගච්ඡන්තං පුණ්ණචන්දං රත්තවණ්ණවලාහකෙන පටිච්ඡාදයමානො විය කඤ්චනපබ්බතමත්ථකෙ සුපක්කලාඛාරසං පරිසිඤ්චන්තො විය චිත්තකූටපබ්බතමත්ථකං විජ්ජුල්ලතාය පරික්ඛිපන්තො විය ච සචක්කවාළසිනෙරුයුගන්ධරං මහාපථවිං චාලෙත්වා ගහිතං නිග්‍රොධපල්ලවසමානවණ්ණං රත්තවරපංසුකූලං පාරුපිත්වා ගන්ධකුටිද්වාරතො නික්ඛමි කඤ්චනගුහතො සීහො විය උදයපබ්බතකූටතො පුණ්ණචන්දො විය ච. නික්ඛමිත්වා පන ගන්ධකුටිපමුඛෙ අට්ඨාසි.

අථස්ස කායතො මෙඝමුඛෙහි විජ්ජුකලාපා විය රස්මියො නික්ඛමිත්වා සුවණ්ණරසධාරාපරිසෙකමඤ්ජරිපත්තපුප්ඵඵලවිටපෙ විය ආරාමරුක්ඛෙ කරිංසු. තාවදෙව ච අත්තනො අත්තනො පත්තචීවරමාදාය මහාභික්ඛුසඞ්ඝො භගවන්තං පරිවාරෙසි. තෙ පන පරිවාරෙත්වා ඨිතා භික්ඛූ එවරූපා අහෙසුං අප්පිච්ඡා සන්තුට්ඨා පවිවිත්තා අසංසට්ඨා ආරද්ධවීරියා වත්තාරො වචනක්ඛමා චොදකා පාපගරහී සීලසම්පන්නා සමාධිසම්පන්නා පඤ්ඤාවිමුත්තිවිමුත්තිඤාණදස්සනසම්පන්නාති. තෙහි පරිවාරිතො භගවා රත්තකම්බලපරික්ඛිත්තො විය සුවණ්ණක්ඛන්ධො රත්තපදුමසණ්ඩමජ්ඣගතා විය සුවණ්ණනාවා පවාළවෙදිකාපරික්ඛිත්තො විය සුවණ්ණපාසාදො විරොචිත්ථ. සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානාදයො මහාථෙරාපි නං මෙඝවණ්ණං පංසුකූලං පාරුපිත්වා මණිවම්මවම්මිකා විය මහානාගා පරිවාරයිංසු වන්තරාගා භින්නකිලෙසා විජටිතජටා ඡින්නබන්ධනා කුලෙ වා ගණෙ වා අලග්ගා.

ඉති භගවා සයං වීතරාගො වීතරාගෙහි, වීතදොසො වීතදොසෙහි, වීතමොහො වීතමොහෙහි, නිත්තණ්හො නිත්තණ්හෙහි, නික්කිලෙසො නික්කිලෙසෙහි, සයං බුද්ධො බහුස්සුතබුද්ධෙහි පරිවාරිතො, පත්තපරිවාරිතං විය කෙසරං, කෙසරපරිවාරිතා විය කණ්ණිකා, අට්ඨනාගසහස්සපරිවාරිතො විය ඡද්දන්තො නාගරාජා, නවුතිහංසසහස්සපරිවාරිතො විය ධතරට්ඨො හංසරාජා, සෙනඞ්ගපරිවාරිතො විය චක්කවත්ති, මරුගණපරිවාරිතො විය

සක්කො දෙවරාජා, බ්‍රහ්මගණපරිවාරිතො විය හාරිතමහාබ්‍රහ්මා, තාරාගණපරිවාරිතො විය පුණ්ණචන්දො, අසමෙන බුද්ධවෙසෙන අපරිමාණෙන බුද්ධවිලාසෙන කපිලවත්ථුගමනමග්ගං පටිපජ්ජි.

අථස්ස පුරත්ථිමකායතො සුවණ්ණවණ්ණා රස්මී උට්ඨහිත්වා අසීතිහත්ථට්ඨානං අග්ගහෙසි. පච්ඡිමකායතො දක්ඛිණහත්ථතො, වාමහත්ථතො සුවණ්ණවණ්ණා රස්මී උට්ඨහිත්වා අසීතිහත්ථට්ඨානං අග්ගහෙසි. උපරි කෙසන්තතො පට්ඨාය සබ්බකෙසාවත්තෙහි මොරගීවවණ්ණා රස්මී උට්ඨහිත්වා ගගනතලෙ අසීතිහත්ථට්ඨානං අග්ගහෙසි. හෙට්ඨා පාදතලෙහි පවාළවණ්ණා රස්මී උට්ඨහිත්වා ඝනපථවියං අසීතිහත්ථට්ඨානං අග්ගහෙසි. එවං සමන්තා අසීතිහත්ථමත්තං ඨානං ඡබ්බණ්ණා බුද්ධරස්මියො විජ්ජොතමානා විප්ඵන්දමානා කඤ්චනදණ්ඩදීපිකාහි නිච්ඡරිත්වා ආකාසං පක්ඛන්දජාලා විය චාතුද්දීපිකමහාමෙඝතො නික්ඛන්තවිජ්ජුල්ලතා විය විධාවිංසු. සබ්බදිසාභාගා සුවණ්ණචම්පකපුප්ඵෙහි විකිරියමානා විය, සුවණ්ණඝටා නික්ඛන්තසුවණ්ණරසධාරාහි සිඤ්චමානා විය, පසාරිතසුවණ්ණපටපරික්ඛිත්තා විය, වෙරම්භවාතසමුට්ඨිතකිංසුකකණිකාරපුප්ඵචුණ්ණසමොකිණ්ණා විය විප්පකිරිංසු.

භගවතොපි අසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනබ්‍යාමප්පභාද්වත්තිංසවරලක්ඛණසමුජ්ජලං සරීරං සමුග්ගතතාරකං විය ගගනතලං, විකසිතමිව පදුමවනං, සබ්බපාලිඵුල්ලො විය යොජනසතිකො පාරිච්ඡත්තකො, පටිපාටියා ඨපිතානං ද්වත්තිංසචන්දානං ද්වත්තිංසසූරියානං ද්වත්තිංසචක්කවත්තීනං ද්වත්තිංසදෙවරාජානං ද්වත්තිංසමහාබ්‍රහ්මානං සිරියා සිරිං අභිභවමානං විය විරොචිත්ථ, යථා තං දසහි පාරමීහි දසහි උපපාරමීහි දසහි පරමත්ථපාරමීහි සුපූරිතාහි සමතිංසපාරමිතාහි අලඞ්කතං. කප්පසතසහස්සාධිකානි චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි දින්නදානං රක්ඛිතසීලං කතකල්‍යාණකම්මං එකස්මිං අත්තභාවෙ ඔසරිත්වා විපාකං දාතුං ඨානං අලභමානං සම්බාධපත්තං විය අහොසි. නාවාසහස්සභණ්ඩං එකනාවං ආරොපනකාලො විය, සකටසහස්සභණ්ඩං එකසකටං ආරොපනකාලො විය, පඤ්චවීසතියා නදීනං ඔඝස්ස සම්භිජ්ජ මුඛද්වාරෙ එකතො රාසීභූතකාලො විය ච අහොසි.

ඉමාය බුද්ධසිරියා ඔභාසමානස්සාපි ච භගවතො පුරතො අනෙකානි දණ්ඩදීපිකසහස්සානි උක්ඛිපිංසු. තථා පච්ඡතො. වාමපස්සෙ දක්ඛිණපස්සෙ. ජාතිකුසුමචම්පකවනමල්ලිකරත්තුප්පලනීලුප්පලමකුලසින්දුවාරපුප්ඵානි චෙව නීලපීතාදිවණ්ණසුගන්ධගන්ධචුණ්ණානි ච චාතුද්දීපිකමෙඝවිස්සට්ඨොදකවුට්ඨියො විය විප්පකිරිංසු. පඤ්චඞ්ගිකතූරියනිග්ඝොසා චෙව බුද්ධධම්මසඞ්ඝගුණප්පටිසංයුත්තා ථුතිඝොසා ච සබ්බදිසා පූරයිංසු. දෙවමනුස්සනාගසුපණ්ණගන්ධබ්බයක්ඛාදීනං අක්ඛීනි අමතපානං විය ලභිංසු. ඉමස්මිං පන ඨානෙ ඨත්වා **පදසහස්සෙන** ගමනවණ්ණං වත්තුං වට්ටති. තත්‍රිදං මුඛමත්තං –

‘‘එවං සබ්බඞ්ගසම්පන්නො, කම්පයන්තො වසුන්ධරං;
අහෙඨයන්තො පාණානි, යාති ලොකවිනායකො.

දක්ඛිණං පඨමං පාදං, උද්ධරන්තො නරාසභො;
ගච්ඡන්තො සිරිසම්පන්නො, සොභතෙ ද්විපදුත්තමො.

ගච්ඡතො බුද්ධසෙට්ඨස්ස, හෙට්ඨා පාදතලං මුදු;
සමං සම්ඵුසතෙ භූමිං, රජසා නුපලිප්පති.

නින්නට්ඨානං උන්නමති, ගච්ඡන්තෙ ලොකනායකෙ;
උන්නතඤ්ච සමං හොති, පථවී ච අචෙතනා.

පාසාණා සක්ඛරා චෙව, කඨලා ඛාණුකණ්ටකා;
සබ්බෙ මග්ගා විවජ්ජන්ති, ගච්ඡන්තෙ ලොකනායකෙ.

නාතිදූරෙ උද්ධරති, නච්චාසන්නෙ ච නික්ඛිපං;
අඝට්ටයන්තො නියාති, උභො ජාණූ ච ගොප්ඵකෙ.

නාතිසීඝං පක්කමති, සම්පන්නචරණො මුනි;
න චාතිසණිකං යාති, ගච්ඡමානො සමාහිතො.

උද්ධං අධො ච තිරියං, දිසඤ්ච විදිසං තථා;
න පෙක්ඛමානො සො යාති, යුගමත්තම්හි පෙක්ඛති.

නාගවික්කන්තචාරො සො, ගමනෙ සොභතෙ ජිනො;
චාරුං ගච්ඡති ලොකග්ගො, හාසයන්තො සදෙවකෙ.

උළුරාජාව සොභන්තො, චතුචාරීව කෙසරී;
තොසයන්තො බහූ සත්තෙ, පුරං සෙට්ඨං උපාගමී’’ති.

වණ්ණකාලො නාම කිරෙස, එවංවිධෙසු කාලෙසු බුද්ධස්ස සරීරවණ්ණෙ වා ගුණවණ්ණෙ වා ධම්මකථිකස්ස ථාමොයෙව පමාණං චුණ්ණියපදෙහි වා ගාථාබන්ධෙන වා යත්තකං සක්කොති, තත්තකං වත්තබ්බං. දුක්කථිතන්ති න වත්තබ්බං. අප්පමාණවණ්ණා හි බුද්ධා, තෙසං බුද්ධාපි අනවසෙසතො වණ්ණං වත්තුං අසමත්ථා, පගෙව ඉතරා පජාති. ඉමිනා සිරිවිලාසෙන අලඞ්කතප්පටියත්තං සක්‍යරාජපුරං පවිසිත්වා භගවා පසන්නචිත්තෙන ජනෙන ගන්ධධූමවාසචුණ්ණාදීහි පූජයමානො සන්ථාගාරං පාවිසි. තෙන වුත්තං – ‘‘අථ ඛො භගවා නිවාසෙත්වා පත්තචීවරමාදාය සද්ධිං භික්ඛුසඞ්ඝෙන යෙන එවං සන්ථාගාරං තෙනුපසඞ්කමී’’ති.

භගවන්තංයෙව පුරක්ඛත්වාති භගවන්තං පුරතො කත්වා. තත්ථ භගවා භික්ඛූනඤ්චෙව උපාසකානඤ්ච මජ්ඣෙ නිසින්නො ගන්ධොදකෙන න්හාපෙත්වා දුකූලචුම්බටකෙන වොදකං කත්වා ජාතිහිඞ්ගුලකෙන මජ්ජිත්වා රත්තකම්බලපලිවෙඨිතෙ පීඨෙ ඨපිතරත්තසුවණ්ණඝනපටිමා විය අතිවිරොචිත්ථ. අයං පනෙත්ථ පොරාණානං වණ්ණභණනමග්ගො –

‘‘ගන්ත්වාන මණ්ඩලමාළං, නාගවික්කන්තචරණො;
ඔභාසයන්තො ලොකග්ගො, නිසීදි වරමාසනෙ.

තස්මිං නිසින්නො නරදම්මසාරථී,
දෙවාතිදෙවො සතපුඤ්ඤලක්ඛණො;
බුද්ධාසනෙ මජ්ඣගතො විරොචති,
සුවණ්ණනෙක්ඛං විය පණ්ඩුකම්බලෙ.

නෙක්ඛං ජම්බොනදස්සෙව, නික්ඛිත්තං පණ්ඩුකම්බලෙ;
විරොචති වීතමලො, මණිවෙරොචනො යථා.

මහාසාලොව සම්ඵුල්ලො, නෙරුරාජාවලඞ්කතො;
සුවණ්ණයූපසඞ්කාසො, පදුමො කොකනදො යථා.

ජලන්තො දීපරුක්ඛොව, පබ්බතග්ගෙ යථා සිඛී;
දෙවානං පාරිච්ඡත්තොව, සබ්බඵුල්ලො විරොචථා’’ති.

කාපිලවත්ථවෙ සක්‍යෙ බහුදෙව රත්තිං ධම්මියා කථායාති එත්ථ ධම්මී කථා නාම සන්ථාගාරඅනුමොදනප්පටිසංයුත්තා පකිණ්ණකකථා වෙදිතබ්බා. තදා හි භගවා ආකාසගඞ්ගං ඔතාරෙන්තො විය පථවොජං ආකඩ්ඪන්තො විය මහාජම්බුං ඛන්ධෙ ගහෙත්වා චාලෙන්තො විය යොජනිකං මධුභණ්ඩං චක්කයන්තෙන පීළෙත්වා මධුපානං පායමානො විය කාපිලවත්ථවානං සක්‍යානං හිතසුඛාවහං පකිණ්ණකකථං කථෙසි. ‘‘ආවාසදානං නාමෙතං මහාරාජ මහන්තං, තුම්හාකං ආවාසො මයා පරිභුත්තො භික්ඛුසඞ්ඝෙන පරිභුත්තො මයා ච භික්ඛුසඞ්ඝෙන ච පරිභුත්තො පන ධම්මරතනෙන පරිභුත්තො යෙවාති තීහි රතනෙහි පරිභුත්තො නාම හොති. ආවාසදානස්මිඤ්හි දින්නෙ සබ්බදානං දින්නමෙව හොති. භූමට්ඨකපණ්ණසාලාය වා සාඛාමණ්ඩපස්ස වාපි ආනිසංසො නාම පරිච්ඡින්දිතුං න සක්කා’’ති නානානයවිචිත්තං බහුං ධම්මකථං කථෙත්වා –

‘‘සීතං උණ්හං පටිහන්ති, තතො වාළමිගානි ච;
සරීසපෙ ච මකසෙ, සිසිරෙ චාපි වුට්ඨියො.

තතො වාතාතපො ඝොරො, සඤ්ජාතො පටිහඤ්ඤති;
ලෙණත්ථඤ්ච සුඛත්ථඤ්ච, ඣායිතුඤ්ච විපස්සිතුං.

විහාරදානං සඞ්ඝස්ස, අග්ගං බුද්ධෙන වණ්ණිතං;
තස්මා හි පණ්ඩිතො පොසො, සම්පස්සං අත්ථමත්තනො.

විහාරෙ කාරයෙ රම්මෙ, වාසයෙත්ථ බහුස්සුතෙ;
තෙසං අන්නඤ්ච පානඤ්ච, වත්ථසෙනාසනානි ච.

දදෙය්‍ය උජුභූතෙසු, විප්පසන්නෙන චෙතසා;
තෙ තස්ස ධම්මං දෙසෙන්ති, සබ්බදුක්ඛාපනූදනං;
යං සො ධම්මං ඉධඤ්ඤාය, පරිනිබ්බාති අනාසවො’’ති. (චූළව. 295) –

එවං අයම්පි ආවාසෙ ආනිසංසො, අයම්පි ආනිසංසොති බහුදෙවරත්තිං අතිරෙකතරං දියඩ්ඪයාමං ආවාසානිසංසකථං කථෙසි. තත්ථ ඉමා ගාථාව සඞ්ගහං ආරුළ්හා, පකිණ්ණකධම්මදෙසනා පන සඞ්ගහං න ආරොහති. **සන්දස්සෙසීති**ආදීනි වුත්තත්ථානෙව.

ආයස්මන්තං ආනන්දං ආමන්තෙසීති ධම්මකථං කථාපෙතුකාමො ජානාපෙසි. අථ කස්මා සාරිපුත්තමහාමොග්ගල්ලානමහාකස්සපාදීසු අසීතිමහාථෙරෙසු විජ්ජමානෙසු භගවා ආනන්දත්ථෙරස්ස භාරමකාසීති. පරිසජ්ඣාසයවසෙන. ආයස්මා හි ආනන්දො බහුස්සුතානං අග්ගො, පහොසි පරිමණ්ඩලෙහි පදබ්‍යඤ්ජනෙහි මධුරධම්මකථං කථෙතුන්ති සාකියමණ්ඩලෙ පාකටො පඤ්ඤාතො. තස්ස සක්‍යරාජූහි විහාරං ගන්ත්වාපි ධම්මකථා සුතපුබ්බා, ඔරොධා පන නෙසං න යථාරුචියා විහාරං ගන්තුං ලභන්ති, තෙසං එතදහොසි – ‘‘අහො වත භගවා අප්පංයෙව ධම්මකථං කථෙත්වා අම්හාකං ඤාතිසෙට්ඨස්ස ආනන්දස්ස භාරං කරෙය්‍යා’’ති. තෙසං අජ්ඣාසයවසෙන භගවා තස්සෙව භාරමකාසි.

සෙඛො පාටිපදොති පටිපන්නකො සෙඛසමණො. සො තුය්හං පටිභාතු උපට්ඨාතු, තස්ස පටිපදං දෙසෙහීති පටිපදාය පුග්ගලං නියමෙත්වා දස්සෙති. කස්මා පන භගවා ඉමං පටිපදං නියමෙසි? බහූහි කාරණෙහි. ඉමෙ තාව සක්‍යා මඞ්ගලසාලාය මඞ්ගලං පච්චාසීසන්ති වඩ්ඪිං ඉච්ඡන්ති, අයඤ්ච සෙඛපටිපදා මය්හං සාසනෙ මඞ්ගලපටිපදා වඩ්ඪමානකපටිපදාතිපි ඉමං පටිපදං නියමෙසි. තස්සඤ්ච පරිසති සෙඛාව බහූ නිසින්නා, තෙ අත්තනා පටිවිද්ධට්ඨානෙ කථීයමානෙ අකිලමන්තාව සල්ලක්ඛෙස්සන්තීතිපි ඉමං පටිපදං නියමෙසි. ආයස්මා ච ආනන්දො සෙඛපටිසම්භිදාපත්තොව, සො අත්තනා පටිවිද්ධෙ පච්චක්ඛට්ඨානෙ කථෙන්තො අකිලමන්තො විඤ්ඤාපෙතුං සක්ඛිස්සතීතිපි ඉමං පටිපදං නියමෙසි. සෙඛපටිපදාය ච තිස්සොපි සික්ඛා ඔසටා , තත්ථ අධිසීලසික්ඛාය කථිතාය සකලං විනයපිටකං කථිතමෙව හොති, අධිචිත්තසික්ඛාය කථිතාය සකලං සුත්තන්තපිටකං කථිතං හොති, අධිපඤ්ඤාසික්ඛාය කථිතාය සකලං අභිධම්මපිටකං කථිතං හොති, ආනන්දො ච බහුස්සුතො තිපිටකධරො, සො පහොති තීහි පිටකෙහි තිස්සො සික්ඛා කථෙතුං, එවං කථිතෙ සක්‍යානං මඞ්ගලමෙව වඩ්ඪියෙව භවිස්සතීතිපි ඉමං පටිපදං නියමෙසි.

පිට්ඨි මෙ ආගිලායතීති කස්මා ආගිලායති? භගවතො හි ඡබ්බස්සානි පධානං පදහන්තස්ස මහන්තං කායදුක්ඛං අහොසි, අථස්ස අපරභාගෙ මහල්ලකකාලෙ පිට්ඨිවාතො උප්පජ්ජි. අකාරණං වා එතං. පහොති හි භගවා උප්පන්නං වෙදනං වික්ඛම්භෙත්වා එකම්පි ද්වෙපි සත්තාහෙ එකපල්ලඞ්කෙන නිසීදිතුං. සන්ථාගාරසාලං පන චතූහි ඉරියාපථෙහි පරිභුඤ්ජිතුකාමො අහොසි, තත්ථ පාදධොවනට්ඨානතො යාව ධම්මාසනා අගමාසි, එත්තකෙ ඨානෙ ගමනං නිප්ඵන්නං. ධම්මාසනං පත්තො ථොකං ඨත්වා නිසීදි, එත්තකෙ ඨානං. දියඩ්ඪයාමං ධම්මාසනෙ නිසීදි, එත්තකෙ ඨානෙ නිසජ්ජා නිප්ඵන්නා. ඉදානි දක්ඛිණෙන පස්සෙන ථොකං නිපන්නෙ සයනං නිප්ඵජ්ජිස්සතීති එවං චතූහි ඉරියාපථෙහි පරිභුඤ්ජිතුකාමො අහොසි. උපාදින්නකසරීරඤ්ච නාම ‘‘නො ආගිලායතී’’ති න වත්තබ්බං, තස්මා චිරං නිසජ්ජාය සඤ්ජාතං අප්පකම්පි ආගිලායනං ගහෙත්වා එවමාහ.

සඞ්ඝාටිං පඤ්ඤාපෙත්වාති සන්ථාගාරස්ස කිර එකපස්සෙ තෙ රාජානො පට්ටසාණිං පරික්ඛිපාපෙත්වා කප්පියමඤ්චකං පඤ්ඤපෙත්වා කප්පියපච්චත්ථරණෙන අත්ථරිත්වා උපරි සුවණ්ණ-තාරක-ගන්ධමාලා-දාමපටිමණ්ඩිතං විතානං බන්ධිත්වා ගන්ධතෙලප්පදීපං ආරොපයිංසු ‘‘අප්පෙව නාම සත්ථා ධම්මාසනතො වුට්ඨාය ථොකං විස්සමන්තො ඉධ නිපජ්ජෙය්‍ය, එවං නො ඉමං සන්ථාගාරං භගවතා චතූහි ඉරියාපථෙහි පරිභුත්තං දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සතී’’ති. සත්ථාපි තදෙව සන්ධාය තත්ථ සඞ්ඝාටිං පඤ්ඤපෙත්වා නිපජ්ජි. **උට්ඨානසඤ්ඤං මනසි කරිත්වා**ති එත්තකං කාලං අතික්කමිත්වා වුට්ඨහිස්සාමීති වුට්ඨානසඤ්ඤං චිත්තෙ ඨපෙත්වා.

23. **මහානාමං සක්කං ආමන්තෙසී**ති සො කිර තස්මිං කාලෙ තස්සං පරිසති ජෙට්ඨකො පාමොක්ඛො, තස්මිං සඞ්ගහිතෙ සෙසපරිසා සඞ්ගහිතාව හොතීති ථෙරො තමෙව ආමන්තෙසි. **සීලසම්පන්නො**ති සීලෙන සම්පන්නො, සම්පන්නසීලො පරිපුණ්ණසීලොති අත්ථො. **සද්ධම්මෙහී**ති සුන්දරධම්මෙහි, සතං වා සප්පුරිසානං ධම්මෙහි.

24. **කථඤ්ච මහානාමා**ති ඉමිනා එත්තකෙන ඨානෙන සෙඛපටිපදාය මාතිකං ඨපෙත්වා පටිපාටියා විත්ථාරෙතුකාමො එවමාහ. තත්ථ **සීලසම්පන්නො**තිආදීනි ‘‘සම්පන්නසීලා, භික්ඛවෙ, විහරථා’’ති ආකඞ්ඛෙය්‍යසුත්තාදීසු වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බානි.

25. **කායදුච්චරිතෙනා**තිආදීසු උපයොගත්ථෙ කරණවචනං, හිරියිතබ්බානි කායදුච්චරිතාදීනි හිරියති ජිගුච්ඡතීති අත්ථො. ඔත්තප්පනිද්දෙසෙ හෙත්වත්ථෙ කරණවචනං, කායදුච්චරිතාදීහි ඔත්තප්පස්ස හෙතුභූතෙහි ඔත්තප්පති භායතීති අත්ථො. **ආරද්ධවීරියො**ති පග්ගහිතවීරියො අනොසක්කිතමානසො. **පහානායා**ති පහානත්ථාය. **උපසම්පදායා**ති පටිලාභත්ථාය. **ථාමවා**ති වීරියථාමෙන සමන්නාගතො. **දළ්හපරක්කමො**ති ථිරපරක්කමො. **අනික්ඛිත්තධුරො කුසලෙසු ධම්මෙසූ**ති කුසලෙසු ධම්මෙසු අනොරොපිතධුරො අනොසක්කිතවීරියො. **පරමෙනා**ති උත්තමෙන. **සතිනෙපක්කෙනා**ති සතියා ච නිපකභාවෙන ච. කස්මා පන සතිභාජනියෙ පඤ්ඤා ආගතාති? සතියා බලවභාවදීපනත්ථං. පඤ්ඤාවිප්පයුත්තා හි සති දුබ්බලා හොති, සම්පයුත්තා බලවතීති.

චිරකතම්පීති අත්තනා වා පරෙන වා කායෙන චිරකතං චෙතියඞ්ගණවත්තාදි අසීති මහාවත්තපටිපත්තිපූරණං. **චිරභාසිතම්පී**ති අත්තනා වා පරෙන වා වාචාය චිරභාසිතං සක්කච්චං උද්දිසන-උද්දිසාපන-ධම්මොසාරණ-ධම්මදෙසනා-උපනිසින්නකථා-අනුමොදනියාදිවසෙන පවත්තිතං වචීකම්මං. **සරිතා අනුස්සරිතා**ති තස්මිං කායෙන චිරකතෙ ‘‘කායො නාම කායවිඤ්ඤත්ති, චිරභාසිතෙ වාචා නාම වචීවිඤ්ඤත්ති. තදුභයම්පි රූපං, තංසමුට්ඨාපිකා

චිත්තචෙතසිකා අරූපං. ඉති ඉමෙ රූපාරූපධම්මා එවං උප්පජ්ජිත්වා එවං නිරුද්ධා''ති සරති චෙව අනුස්සරති ච, සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං සමුට්ඨාපෙතීති අත්ථො. බොජ්ඣඞ්ගසමුට්ඨාපිකා හි සති ඉධ අධිප්පෙතා. තාය සතියා එස සකිම්පි සරණෙන සරිතා, පුනප්පුනං සරණෙන අනුස්සරිතාති වෙදිතබ්බා.

උදයත්ථගාමිනියාති පඤ්චන්නං ඛන්ධානං උදයවයගාමිනියා උදයඤ්ච වයඤ්ච පටිවිජ්ඣිතුං සමත්ථාය. **අරියායාති** වික්ඛම්භනවසෙන ච සමුච්ඡෙදවසෙන ච කිලෙසෙහි ආරකා ඨිතාය පරිසුද්ධාය. **පඤ්ඤාය සමන්නාගතොති** විපස්සනාපඤ්ඤාය චෙව මග්ගපඤ්ඤාය ච සමඞ්ගීභූතො. **නිබ්බෙධිකායාති** සායෙව නිබ්බිජ්ඣනතො නිබ්බෙධිකාති වුච්චති, තාය සමන්නාගතොති අත්ථො. තත්ථ මග්ගපඤ්ඤාය සමුච්ඡෙදවසෙන අනිබ්බිද්ධපුබ්බං අපදාලිතපුබ්බං ලොභක්ඛන්ධං දොසක්ඛන්ධං මොහක්ඛන්ධං නිබ්බිජ්ඣති පදාලෙතීති නිබ්බෙධිකා. විපස්සනාපඤ්ඤාය තදඞ්ගවසෙන නිබ්බෙධිකාය මග්ගපඤ්ඤාය පටිලාභසංවත්තනතො චාති විපස්සනා ''නිබ්බෙධිකා''ති වත්තුං වට්ටති. **සම්මා දුක්ඛක්ඛයගාමිනියාති** ඉධාපි මග්ගපඤ්ඤා ''සම්මා හෙතුනා නයෙන වට්ටදුක්ඛං ඛෙපයමානා ගච්ඡතීති සම්මා දුක්ඛක්ඛයගාමිනී නාම. විපස්සනා තදඞ්ගවසෙන වට්ටදුක්ඛඤ්ච කිලෙසදුක්ඛඤ්ච ඛෙපයමානා ගච්ඡතීති දුක්ඛක්ඛයගාමිනී. දුක්ඛක්ඛයගාමිනියා වා මග්ගපඤ්ඤාය පටිලාභසංවත්තනතො එසා දුක්ඛක්ඛයගාමිනී''ති වෙදිතබ්බා.

26. **අභිචෙතසිකානන්ති** අභිචිත්තං සෙට්ඨචිත්තං සිතානං නිස්සිතානං. **දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරානන්ති** අප්පිතප්පිතක්ඛණෙ සුඛපටිලාභහෙතූනං. **නිකාමලාභීති** ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ සමාපජ්ජිතා. **අකිච්ඡලාභීති** නිදුක්ඛලාභී. **අකසිරලාභීති** විපුලලාභී. පගුණභාවෙන එකො ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ සමාපජ්ජිතුං සක්කොති, සමාධිපාරිපන්ථිකධම්මෙ පන අකිලමන්තො වික්ඛම්භෙතුං න සක්කොති, සො අත්තනො අනිච්ඡාය ඛිප්පමෙව වුට්ඨාති, යථාපරිච්ඡෙදවසෙන සමාපත්තිං ඨපෙතුං න සක්කොති අයං කිච්ඡලාභී කසිරලාභී නාම. එකො ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ ච සමාපජ්ජිතුං සක්කොති, සමාධිපාරිපන්ථිකධම්මෙ ච අකිලමන්තො වික්ඛම්භෙති, සො යථාපරිච්ඡෙදවසෙනෙව වුට්ඨාතුං සක්කොති, අයං අකිච්ඡලාභී අකසිරලාභී නාම.

27. **අයං වුච්චති මහානාම අරියසාවකො සෙඛො පාටිපදොති** මහානාම අරියසාවකො සෙඛො පාටිපදො විපස්සනාගබ්භාය වඩ්ඪමානකපටිපදාය සමන්නාගතොති වුච්චතීති දස්සෙති. **අපුච්චණ්ඩතායාති** අපූතිඅණ්ඩතාය. **භබ්බො අභිනිබ්භිදායාති** විපස්සනාදිඤාණප්පභෙදාය භබ්බො. **සම්බොධායාති** අරියමග්ගාය. **අනුත්තරස්ස යොගක්ඛෙමස්සාති** අරහත්තං අනුත්තරො යොගක්ඛෙමො නාම, තදධිගමාය භබ්බොති දස්සෙති. යා පනායමෙත්ථ අත්ථදීපනත්ථං උපමා ආහටා, සා චෙතොඛිලසුත්තෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. කෙවලඤ්හි තත්ථ ''තස්සා කුක්කුටියා අණ්ඩෙසු තිවිධකිරියකරණං විය හි ඉමස්ස භික්ඛුනො උස්සොළ්හිපන්නරසෙහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතභාවො''ති යං එවං ඔපම්මසංසන්දනං ආගතං, තං ඉධ එවං සීලසම්පන්නො හොතීතිආදිවචනතො ''තස්සා කුක්කුටියා අණ්ඩෙසු තිවිධකිරියකරණං විය ඉමස්ස භික්ඛුනො සීලසම්පන්නතාදීහි පන්නරසෙහි ධම්මෙහි සමඞ්ගිභාවො''ති. එවං යොජෙත්වා වෙදිතබ්බං. සෙසං සබ්බත්ථ වුත්තසදිසමෙව.

28. **ඉමංයෙව අනුත්තරං උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධින්ති** ඉමං පඨමාදිජ්ඣානෙහි අසදිසං උත්තමං චතුත්ථජ්ඣානිකං උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධිං. **පඨමාභිනිබ්භිදාති** පඨමො ඤාණභෙදො. දුතියාදීසුපි එසෙව නයො. කුක්කුටච්ඡාපකො පන එකවාරං මාතුකුච්ඡිතො එකවාරං අණ්ඩකොසතොති ද්වෙ වාරෙ ජායති. අරියසාවකො තීහි විජ්ජාහි තායො වාරෙ ජායති. පුබ්බෙනිවාසච්ඡාදකං තමං විනොදෙත්වා පුබ්බෙනිවාසඤාණෙන පඨමං ජායති, සත්තානං චුතිපටිසන්ධිච්ඡාදකං තමං විනොදෙත්වා දිබ්බචක්ඛුඤාණෙන දුතියං ජායති, චතුසච්චපටිච්ඡාදකං තමං විනොදෙත්වා ආසවක්ඛයඤාණෙන තතියං ජායති.

29. **ඉදම්පිස්ස හොති චරණස්මින්ති** ඉදම්පි සීලං අස්ස භික්ඛුනො චරණං නාම හොතීති අත්ථො. **චරණං** නාම බහු අනෙකවිධං, සීලාදයො පන්නරසධම්මා, තත්ථ ඉදම්පි එකං චරණන්ති අත්ථො. පදත්ථො පන චරති තෙන අගතපුබ්බං දිසං ගච්ඡතීති චරණං. එස නයො සබ්බත්ථ.

ඉදම්පිස්ස හොති විජ්ජායාති ඉදං පුබ්බෙනිවාසඤාණං තස්ස **විජ්ජා** නාම හොතීති අත්ථො. විජ්ජා නාම බහු අනෙකවිධා, විපස්සනඤාණාදීනි අට්ඨ ඤාණානි, තත්ථ ඉදම්පි ඤාණං එකා විජ්ජාතිපි අත්ථො. පදත්ථො පන විනිවිජ්ඣිත්වා එතාය ජානාතීති විජ්ජා. එස නයො සබ්බත්ථ. **විජ්ජාසම්පන්නො ඉතිපීති** තීහි විජ්ජාහි විජ්ජාසම්පන්නො ඉතිපි. **චරණසම්පන්නො ඉතිපීති** පඤ්චදසහි ධම්මෙහි චරණසම්පන්නො ඉතිපි. තදුභයෙන පන විජ්ජාචරණසම්පන්නො ඉතිපීති.

30. **සනඞ්කුමාරෙනාති** පොරාණකකුමාරෙන, චිරකාලතො පට්ඨාය කුමාරොති පඤ්ඤාතෙන. සො කිර මනුස්සපථෙ පඤ්චචූළකකුමාරකකාලෙ ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා අපරිහීනජ්ඣානො බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්ති, තස්ස සො අත්තභාවො පියො අහොසි මනාපො, තස්මා තාදිසෙනෙව අත්තභාවෙන චරති, තෙන නං **සනඞ්කුමාරොති** සඤ්ජානන්ති. **ජනෙතස්මින්ති** ජනිතස්මිං, පජායාති අත්ථො. **යෙ ගොත්තපටිසාරිනොති** යෙ ජනෙතස්මිං ගොත්තං පටිසරන්ති ''අහං ගොතමො, අහං කස්සපො''ති, තෙසු ලොකෙ ගොත්තපටිසාරීසු ඛත්තියො සෙට්ඨො. **අනුමතා**

භගවතාති මම පඤ්හබ්‍යාකරණෙන සද්ධිං සංසන්දිත්වා දෙසිතාති අම්බට්ඨසුත්තෙ බුද්ධෙන භගවතා ''අහම්පි, අම්බට්ඨ, එවං වදාමි –

> 'ඛත්තියො සෙට්ඨො ජනෙතස්මිං, යෙ ගොත්තපටිසාරිනො;
> විජ්ජාචරණසම්පන්නො, සො සෙට්ඨො දෙවමානුසෙ'ති''. (දී. නි. 1.277) –

එවං භාසන්තෙන අනුඤ්ඤාතා අනුමොදිතා. **සාධු සාධු ආනන්දාති**, භගවා කිර ආදිතො පට්ඨාය නිද්දං අනොක්කමන්තොව ඉමං සුත්තං සුත්වා ආනන්දෙන සෙඛපටිපදාය කූටං ගහිතන්ති ඤත්වා උට්ඨාය පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා නිසින්නො සාධුකාරං අදාසි. එත්තාවතා ච පන ඉදං සුත්තං ජිනභාසිතං නාම ජාතං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

සෙඛසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පොතලියසුත්තවණ්ණනා

31. **එවං මෙ සුතන්ති** පොතලියසුත්තං. තත්ථ **අඞ්ගුත්තරාපෙසූති** අඞ්ගායෙව සො ජනපදො, මහියා පනස්ස උත්තරෙන යා ආපො, තාසං අවිදූරත්තා උත්තරාපොතිපි වුච්චති. කතරමහියා උත්තරෙන යා ආපොති, මහාමහියා. තත්ථායං ආවිභාවකථා – අයං කිර ජම්බුදීපො දසසහස්සයොජනපරිමාණො. තත්ථ ච චතුසහස්සයොජනප්පමාණො පදෙසො උදකෙන අජ්ඣොත්ථටො සමුද්දොති සඞ්ඛං ගතො . තිසහස්සයොජනප්පමාණෙ මනුස්සා වසන්ති. තිසහස්සයොජනප්පමාණෙ හිමවා පතිට්ඨිතො උබ්බෙධෙන පඤ්චයොජනසතිකො චතුරාසීතිකූටසහස්සපටිමණ්ඩිතො සමන්තතො සන්දමානපඤ්චසතනදීවිචිත්තො, යත්ථ ආයාමවිත්ථාරෙන චෙව ගම්භීරතාය ච පණ්ණාසපණ්ණාසයොජනා දියඩ්ඪයොජනසතපරිමණ්ඩලා අනොතත්තදහො කණ්ණමුණ්ඩදහො රථකාරදහො ඡද්දන්තදහො කුණාලදහො මන්දාකිනීදහො සීහපපාතදහොති සත්ත මහාසරා පතිට්ඨිතා. තෙසු අනොතත්තදහො සුදස්සනකූටං චිත්‍රකූටං කාළකූටං ගන්ධමාදනකූටං කෙලාසකූටන්ති ඉමෙහි පඤ්චහි පබ්බතෙහි පරික්ඛිත්තො.

තත්ථ සුදස්සනකූටං සොවණ්ණමයං ද්වියොජනසතුබ්බෙධං අන්තොවඞ්කං කාකමුඛසණ්ඨානං තමෙව සරං පටිච්ඡාදෙත්වා ඨිතං. චිත්‍රකූටං සබ්බරතනමයං. කාළකූටං අඤ්ජනමයං. ගන්ධමාදනකූටං සානුමයං අබ්භන්තරෙ මුග්ගවණ්ණං, මූලගන්ධො සාරගන්ධො ඵෙග්ගුගන්ධො තචගන්ධො පපටිකගන්ධො රසගන්ධො පත්තගන්ධො පුප්ඵගන්ධො ඵලගන්ධො ගන්ධගන්ධොති ඉමෙහි දසහි ගන්ධෙහි උස්සන්නං නානප්පකාරඔසධසඤ්ඡන්නං, කාළපක්ඛඋපොසථදිවසෙ ආදිත්තමිව අඞ්ගාරං ජලන්තං තිට්ඨති. කෙලාසකූටං රජතමයං. සබ්බානි සුදස්සනෙන සමානුබ්බෙධසණ්ඨානානි, තමෙව සරං පටිච්ඡාදෙත්වා ඨිතානි. තානි සබ්බානි දෙවානුභාවෙන නාගානුභාවෙන ච වස්සන්ති, නදියො ච තෙසු සන්දන්ති. තං සබ්බම්පි උදකං අනොතත්තමෙව පවිසති. චන්දිමසූරියා දක්ඛිණෙන වා උත්තරෙන වා ගච්ඡන්තා පබ්බතන්තරෙන තත්ථ ඔභාසං කරොන්ති, උජුං ගච්ඡන්තා න කරොන්ති, තෙනෙවස්ස අනොතත්තන්ති සඞ්ඛා උදපාදි.

තත්ථ මනොහරසිලාතලානි නිම්මච්ඡකච්ඡපානි ඵලිකසදිසනිම්මලූදකානි න්හානතිත්ථානි සුපටියත්තානි හොන්ති, යෙසු බුද්ධපච්චෙකබුද්ධඛීණාසවා ච ඉද්ධිමන්තො ච ඉසයො න්හායන්ති, දෙවයක්ඛාදයො උය්‍යානකීළකං කීළන්ති.

තස්ස චතූසු පස්සෙසු සීහමුඛං හත්ථිමුඛං අස්සමුඛං උසභමුඛන්ති චත්තාරි මුඛානි හොන්ති, යෙහි චතස්සො නදියො සන්දන්ති. සීහමුඛෙන නික්ඛන්තනදීතීරෙ සීහා බහුතරා හොන්ති. හත්ථිමුඛාදීහි හත්ථිඅස්සඋසභා. පුරත්ථිමදිසතො නික්ඛන්තනදී අනොතත්තං තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා ඉතරා තිස්සො නදියො අනුපගම්ම පාචීනහිමවන්තෙනෙව අමනුස්සපථං ගන්ත්වා මහාසමුද්දං පවිසති. පච්ඡිමදිසතො ච උත්තරදිසතො ච නික්ඛන්තනදියොපි තථෙව පදක්ඛිණං කත්වා පච්ඡිමහිමවන්තෙනෙව උත්තරහිමවන්තෙනෙව ච අමනුස්සපථං ගන්ත්වා මහාසමුද්දං පවිසන්ති. දක්ඛිණදිසතො නික්ඛන්තනදී පන තං තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා දක්ඛිණෙන උජුකං පාසාණපිට්ඨෙනෙව සට්ඨියොජනානි ගන්ත්වා පබ්බතං පහරිත්වා වුට්ඨාය පරික්ඛෙපෙන තිගාවුතප්පමාණා උදකධාරා ච හුත්වා ආකාසෙන සට්ඨියොජනානි ගන්ත්වා තියග්ගළෙ නාම පාසාණෙ පතිතා, පාසාණො උදකධාරාවෙගෙන භින්නො. තත්ථ පඤ්ඤාසයොජනප්පමාණා තියග්ගළා නාම පොක්ඛරණී ජාතා, පොක්ඛරණියා කූලං භින්දිත්වා පාසාණං පවිසිත්වා සට්ඨියොජනානි ගතා. තතො ඝනපථවිං භින්දිත්වා උමඞ්ගෙන සට්ඨියොජනානි ගන්ත්වා විඤ්ඣං නාම තිරච්ඡානපබ්බතං පහරිත්වා හත්ථතලෙ පඤ්චඞ්ගුලිසදිසා පඤ්චධාරා හුත්වා පවත්තන්ති. සා තික්ඛත්තුං අනොතත්තං පදක්ඛිණං කත්වා ගතට්ඨානෙ ආවට්ටගඞ්ගාති වුච්චති. උජුකං පාසාණපිට්ඨෙන සට්ඨියොජනානි ගතට්ඨානෙ කණ්හගඞ්ගාති, ආකාසෙන සට්ඨියොජනානි ගතට්ඨානෙ ආකාසගඞ්ගාති, තියග්ගළපාසාණෙ පඤ්ඤාසයොජනොකාසෙ ඨිතා තියග්ගළපොක්ඛරණීති, කූලං භින්දිත්වා පාසාණං පවිසිත්වා සට්ඨියොජනානි ගතට්ඨානෙ බහලගඞ්ගාති, උමඞ්ගෙන සට්ඨියොජනානි ගතට්ඨානෙ උමඞ්ගගඞ්ගාති වුච්චති. විඤ්ඣං නාම තිරච්ඡානපබ්බතං පහරිත්වා පඤ්චධාරා හුත්වා පවත්තට්ඨානෙ පන ගඞ්ගා යමුනා අචිරවතී සරභූ මහීති පඤ්චධා

සඞ්ඛං ගතා. එවමෙතා පඤ්ච මහානදියො හිමවන්තතො පභවන්ති. තාසු යා අයං පඤ්චමී මහී නාම, සා ඉධ මහාමහීති අධිප්පෙතා. තස්සා උත්තරෙන යා ආපො, තාසං අවිදූරත්තා සො ජනපදො අඞ්ගුත්තරාපොති වෙදිතබ්බො. තස්මිං අඞ්ගුත්තරාපෙසු ජනපදෙ.

ආපණං නාමාති තස්මිං කිර නිගමෙ වීසති ආපණමුඛසහස්සානි විභත්තානි අහෙසුං. ඉති සො ආපණානං උස්සන්නත්තා ආපණන්ත්වෙව සඞ්ඛං ගතො. තස්ස ච නිගමස්ස අවිදූරෙ නදීතීරෙ ඝනච්ඡායො රමණීයො භූමිභාගො මහාවනසණ්ඩො, තස්මිං භගවා විහරති. තෙනෙවෙත්ථ වසනට්ඨානං න නියාමිතන්ති වෙදිතබ්බං. **යෙනඤ්ඤතරො වනසණ්ඩො තෙනුපසඞ්කමීති** භික්ඛුසඞ්ඝං වසනට්ඨානං පෙසෙත්වා එකකොව උපසඞ්කමි පොතලියං ගහපතිං සන්ධාය. **පොතලියොපි ඛො ගහපතීති** පොතලියොති එවංනාමකො ගහපති. **සම්පන්නනිවාසනපාවුරණොති** පරිපුණ්ණනිවාසනපාවුරණො , එකං දීඝදසං සාටකං නිවත්ථො එකං පාරුතොති අත්ථො. **ඡත්තුපාහනාහීති** ඡත්තං ගහෙත්වා උපාහනා ආරුය්හාති අත්ථො. **ආසනානීති** පල්ලඞ්කපීඨපලාලපීඨකාදීනි. අන්තමසො සාඛාභඞ්ගම්පි හි ආසනන්තෙව වුච්චති. **ගහපතිවාදෙනාති** ගහපතීති ඉමිනා වචනෙන. **සමුදාචරතීති** වොහරති.

භගවන්තං එතදවොචාති තතියං ගහපතීති වචනං අධිවාසෙතුං අසක්කොන්තො භගවන්තමෙතං ''තයිදං, භො, ගොතමා''තිආදිවචනං අවොච. තත්ථ **නච්ඡන්නන්ති** න අනුච්ඡවිකං. **නප්පතිරූපන්ති** න සාරුප්පං. **ආකාරාතිආදීනි** සබ්බානෙව කාරණවෙවචනානි. දීඝදසවත්ථධාරණ-කෙසමස්සුනඛඨපනාදීනි හි සබ්බානෙව ගිහිබ්‍යඤ්ජනානි තස්ස ගිහිභාවං පාකටං කරොන්තීති **ආකාරා,** ගිහිසණ්ඨානෙන සණ්ඨිතත්තා **ලිඞ්ගා,** ගිහිභාවස්ස සඤ්ජානනනිමිත්තතාය **නිමිත්තාති** වුත්තා. **යථා තං ගහපතිස්සාති** යථා ගහපතිස්ස ආකාරලිඞ්ගනිමිත්තා භවෙය්‍යුං, තථෙව තුය්හං. තෙන තාහං එවං සමුදාචරාමීති දස්සෙති. අථ සො යෙන කාරණෙන ගහපතිවාදං නාධිවාසෙති, තං පකාසෙන්තො ''තථා හි පන මෙ''තිආදිමාහ.

නියාතන්ති නියාතිතං. **අනොවාදී අනුපවාදීති** ''තාතා, කසථ, වපථ, වණිජ්ජං පයොජෙථා''තිආදිනා හි නයෙන ඔවදන්තො ඔවාදී නාම හොති. ''තුම්හෙ න කසථ, න වපථ, න වණිජ්ජං පයොජෙථ, කථං ජීවිස්සථ, පුත්තදාරං වා භරිස්සථා''තිආදිනා නයෙන පන උපවදන්තො උපවාදී නාම හොති. අහං පන උභයම්පි තං න කරොමි. තෙනාහං තත්ථ අනොවාදී අනුපවාදීති දස්සෙති. **ඝාසච්ඡාදනපරමො විහරාමීති** ඝාසමත්තඤ්චෙව අච්ඡාදනමත්තඤ්ච පරමං කත්වා විහරාමි, තතො පරං නත්ථි, න ච පත්ථෙමීති දීපෙති.

32. **ගිද්ධිලොභො පහාතබ්බොති** ගෙධභූතො ලොභො පහාතබ්බො. **අනින්දාරොසන්ති** අනින්දාභූතං අඝට්ටනං. **නින්දාරොසොති** නින්දාඝට්ටනා. **වොහාරසමුච්ඡෙදායාති** එත්ථ **වොහාරොති** බ්‍යවහාරවොහාරොපි පණ්ණත්තිපි වචනම්පි චෙතනාපි. තත්ථ –

> ''යො හි කොචි මනුස්සෙසු, වොහාරං උපජීවති;
> එවං වාසෙට්ඨ ජානාහි, වාණිජො සො න බ්‍රාහ්මණො''ති. (ම. නි. 2.457) –

අයං බ්‍යවහාරවොහාරො නාම. ''සඞ්ඛා සමඤ්ඤා පඤ්ඤත්ති වොහාරො''ති (ධ. ස. 1313-1315) අයං පණ්ණත්තිවොහාරො නාම. ''තථා තථා වොහරති අපරාමසන්''ති (ම. නි. 3.332) අයං වචනවොහාරො නාම. ''අට්ඨ අරියවොහාරා අට්ඨ අනරියවොහාරා''ති (අ. නි. 8.67) අයං චෙතනාවොහාරො නාම, අයමිධාධිප්පෙතො. යස්මා වා පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය ගිහීති චෙතනා නත්ථි, සමණොති චෙතනා හොති. ගිහීති වචනං නත්ථි, සමණොති වචනං හොති. ගිහීති පණ්ණත්ති නත්ථි, සමණොති පණ්ණත්ති හොති. ගිහීති බ්‍යවහාරො නත්ථි, සමණොති වා පබ්බජිතොති වා බ්‍යවහාරො හොති. තස්මා සබ්බෙපෙතෙ ලබ්භන්ති.

33. **යෙසං ඛො අහං සංයොජනානං හෙතු පාණාතිපාතීති** එත්ථ පාණාතිපාතොව සංයොජනං. පාණාතිපාතස්සෙව හි හෙතු පාණාතිපාතපච්චයා පාණාතිපාතී නාම හොති. පාණාතිපාතානං පන බහුතාය ''යෙසං ඛො අහ''න්ති වුත්තං. **තෙසාහං සංයොජනානන්ති** තෙසං අහං පාණාතිපාතබන්ධනානං. **පහානාය සමුච්ඡෙදාය පටිපන්නොති** ඉමිනා අපාණාතිපාතසඞ්ඛාතෙන කායිකසීලසංවරෙන පහානත්ථාය සමුච්ඡෙදනත්ථාය පටිපන්නො. **අත්තාපි මං උපවදෙය්‍යාති** කුන්ථකිපිල්ලිකම්පි නාම ජීවිතා අවොරොපනකසාසනෙ පබ්බජිත්වා පාණාතිපාතමත්තතොපි ඔරමිතුං න සක්කොමි, කිං මය්හං පබ්බජ්ජායාති එවං අත්තාපි මං උපවදෙය්‍ය. **අනුවිච්චාපි මං විඤ්ඤූ ගරහෙය්‍යුන්ති** එවරූපෙ නාම සාසනෙ පබ්බජිත්වා පාණාතිපාතමත්තතොපි ඔරමිතුං න සක්කොති, කිං එතස්ස පබ්බජ්ජායාති එවං අනුවිච්ච තුලයිත්වා පරියොගාහෙත්වා අඤ්ඤෙපි විඤ්ඤූ පණ්ඩිතා ගරහෙය්‍යුං. **එතදෙව ඛො පන සංයොජනමෙතං නීවරණන්ති** දසසු සංයොජනෙසු පඤ්චසු ච නීවරණෙසු අපරියාපන්නම්පි ''අට්ඨ නීවරණා''ති දෙසනාවසෙනෙතං වුත්තං. වට්ටබන්ධනට්ඨෙන හි හිතපටිච්ඡාදනට්ඨෙන ච සංයොජනන්තිපි නීවරණන්තිපි වුත්තං. **ආසවාති** පාණාතිපාතකාරණා එකො අවිජ්ජාසවො උප්පජ්ජති. **විඝාතපරිළාහාති** විඝාතා ච පරිළාහා ච. තත්ථ විඝාතග්ගහණෙන කිලෙසදුක්ඛඤ්ච විපාකදුක්ඛඤ්ච ගහිතං, පරිළාහග්ගහණෙනපි කිලෙසපරිළාහො ච විපාකපරිළාහො ච ගහිතො. ඉමිනා උපායෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

34-40. අයං පන විසෙසො – **තෙසාහං සංයොජනානං පහානායාති** ඉමස්මිං පදෙ ඉමිනා දින්නාදානසඞ්ඛාතෙන කායිකසීලසංවරෙන, සච්චවාචාසඞ්ඛාතෙන වාචසිකසීලසංවරෙන, අපිසුණාවාචාසඞ්ඛාතෙන වාචසිකසීලසංවරෙන, අගිද්ධිලොභසඞ්ඛාතෙන මානසිකසීලසංවරෙන, අනින්දාරොසසඞ්ඛාතෙන කායිකවාචසිකසීලසංවරෙන , අකොධුපායාසසඞ්ඛාතෙන මානසිකසීලසංවරෙන, අනතිමානසඞ්ඛාතෙන මානසිකසීලසංවරෙන පහානත්ථාය සමුච්ඡෙදනත්ථාය පටිපන්නොහි එවං සබ්බවාරෙසු යොජනා කාතබ්බා.

අත්තාපි මං උපවදෙය්‍ය අනුවිච්චාපි මං විඤ්ඤූ ගරහෙය්‍යුන්ති ඉමෙසු පන පදෙසු තිණසලාකම්පි නාම උපාදාය අදින්නං අග්ගහණසාසනෙ පබ්බජිත්වා අදින්නාදානමත්තතොපි විරමිතුං න සක්කොමි, කිං මය්හං පබ්බජ්ජායාති එවං අත්තාපි මං උපවදෙය්‍ය. එවරූපෙ නාම සාසනෙ පබ්බජිත්වා අදින්නාදානමත්තතොපි ඔරමිතුං න සක්කොති, කිං ඉමස්ස පබ්බජ්ජායාති එවං අනුවිච්චාපි මං විඤ්ඤූ ගරහෙය්‍යුං? හසාපෙක්ඛතායපි නාම දවකම්‍යතාය වා මුසාවාදං අකරණසාසනෙ පබ්බජිත්වා. සබ්බාකාරෙන පිසුණං අකරණසාසනෙ නාම පබ්බජිත්වා. අප්පමත්තකම්පි ගිද්ධිලොභං අකරණසාසනෙ නාම පබ්බජිත්වාපි. කකචෙන අඞ්ගෙසු ඔක්කන්තියමානෙසුපි නාම පරෙසං නින්දාරොසං අකරණසාසනෙ පබ්බජිත්වා. ඡින්නඛාණුකණ්ටකාදීසුපි නාම කොධුපායාසං අකරණසාසනෙ පබ්බජිත්වා. අධිමානමත්තම්පි නාම මානං අකරණසාසනෙ පබ්බජිත්වා අතිමානමත්තම්පි පජහිතුං න සක්කොමි, කිං මය්හං පබ්බජ්ජායාති එවං අත්තාපි මං උපවදෙය්‍ය. එවරූපෙ නාම සාසනෙ පබ්බජිත්වා අතිමානමත්තම්පි පජහිතුං න සක්කොති, කිං ඉමස්ස පබ්බජ්ජායාති එවං අනුවිච්චාපි මං විඤ්ඤූ ගරහෙය්‍යුන්ති එවං සබ්බවාරෙසු යොජනා කාතබ්බා.

ආසවාති ඉමස්මිං පන පදෙ අදින්නාදානකාරණා කාමාසවො දිට්ඨාසවො අවිජ්ජාසවොති තයො ආසවා උප්පජ්ජන්ති, තථා මුසාවාදකාරණා පිසුණාවාචාකාරණා ච, ගිද්ධිලොභකාරණා දිට්ඨාසවො අවිජ්ජාසවො ච, නින්දාරොසකාරණා අවිජ්ජාසවොව, තථා කොධුපායාසකාරණා, අතිමානකාරණා භවාසවො අවිජ්ජාසවො චාති ද්වෙව ආසවා උප්පජ්ජන්තීති එවං ආසවුප්පත්ති වෙදිතබ්බා.

ඉමෙසු පන අට්ඨසුපි වාරෙසු අසම්මොහත්ථං පුන අයං සඞ්ඛෙපවිනිච්ඡයො – පුරිමෙසු තාව චතූසු විරමිතුං න සක්කොමීති වත්තබ්බං, පච්ඡිමෙසු පජහිතුං න සක්කොමීති. පාණාතිපාතනින්දාරොසකොධුපායාසෙසු ච එකො අවිජ්ජාසවොව හොති, අදින්නාදානමුසාවාදපිසුණාවාචාසු කාමාසවො දිට්ඨාසවො අවිජ්ජාසවො, ගිද්ධිලොභෙ දිට්ඨාසවො අවිජ්ජාසවො, අතිමානෙ භවාසවො අවිජ්ජාසවො, අපාණාතිපාතං දින්නාදානං කායිකං සීලං, අමුසා අපිසුණං වාචසිකසීලං, ඨපෙත්වා අනින්දාරොසං සෙසානි තීණි මානසිකසීලානි. යස්මා පන කායෙනපි ඝට්ටෙති රොසෙති වාචායපි, තස්මා අනින්දාරොසො ද්වෙ ඨානානි යාති, කායිකසීලම්පි හොති වාචසිකසීලම්පි. එත්තාවතා කිං කථිතං? පාතිමොක්ඛසංවරසීලං. පාතිමොක්ඛසංවරසීලෙ ඨිතස්ස ච භික්ඛුනො පටිසඞ්ඛාපහානවසෙන ගිහිවොහාරසමුච්ඡෙදො කථිතොති වෙදිතබ්බො.

කාමාදීනවකථාවණ්ණනා

42. විත්ථාරදෙසනායං **තමෙනං දක්ඛොති** පදස්ස **උපසුම්භෙය්‍යාති** ඉමිනා සද්ධිං සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. ඉදං වුත්තං හොති, තමෙනං කුක්කුරං උපසුම්භෙය්‍ය, තස්ස සමීපෙ ඛිපෙය්‍යාති අත්ථො. **අට්ඨිකඞ්කලන්ති** උරට්ඨිං වා පිට්ඨිකණ්ටකං වා සීසට්ඨිං වා. තඤ්හි නිම්මංසත්තා කඞ්කලන්ති වුච්චති. **සුනික්කන්තං නික්කන්තන්ති** යථා සුනික්කන්තං හොති, එවං නික්කන්තං නිල්ලිඛිතං, යදෙත්ථ අල්ලීනමංසං අත්ථි, තං සබ්බං නිල්ලිඛිත්වා අට්ඨිමත්තමෙව කතන්ති අත්ථො. තෙනෙවාහ ‘‘නිම්මංස’’න්ති. ලොහිතං පන මක්ඛිත්වා තිට්ඨති, තෙන වුත්තං ‘‘ලොහිතමක්ඛිත’’න්ති.

බහුදුක්ඛා බහුපායාසාති දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකෙහි දුක්ඛෙහි බහුදුක්ඛා, උපායාසසංකිලෙසෙහි බහුපායාසා. **යායං උපෙක්ඛා නානත්තා නානත්තසිතාති** යා අයං පඤ්චකාමගුණාරම්මණවසෙන නානාසභාවා, තානෙව ච ආරම්මණානි නිස්සිතත්තා ‘‘නානත්තසිතා’’ති වුච්චති පඤ්චකාමගුණූපෙක්ඛා, තං අභිනිවජ්ජෙත්වා. **එකත්තා එකත්තසිතාති** චතුත්ථජ්ඣානුපෙක්ඛා, සා හි දිවසම්පි එකස්මිං ආරම්මණෙ උප්පජ්ජනතො එකසභාවා, තදෙව එකං ආරම්මණං නිස්සිතත්තා එකත්තසිතා නාම. **යත්ථ සබ්බසො ලොකාමිසූපාදානා අපරිසෙසා නිරුජ්ඣන්තීති** යත්ථ චතුත්ථජ්ඣානුපෙක්ඛායං යං උපෙක්ඛං ආගම්ම යං පටිච්ච සබ්බෙන සබ්බං අපරිසෙසා ලොකාමිසසඞ්ඛාතා පඤ්චකාමගුණාමිසා නිරුජ්ඣන්ති. **පඤ්චකාමගුණාමිසාති** ච කාමගුණාරම්මණඡන්දරාගා, ගහණට්ඨෙන තෙයෙව ච උපාදානාතිපි වුත්තා. **තමෙවූපෙක්ඛං භාවෙතීති** තං ලොකාමිසූපාදානානං පටිපක්ඛභූතං චතුත්ථජ්ඣානුපෙක්ඛමෙව වඩ්ඪෙති.

43. **උඩ්ඩීයෙය්‍යාති** උප්පතිත්වා ගච්ඡෙය්‍ය. **අනුපතිත්වාති** අනුබන්ධිත්වා. **විතච්ඡෙය්‍යුන්ති** මුඛතුණ්ඩකෙන ඩංසන්තා තච්ඡෙය්‍යුං. **විස්සජ්ජෙය්‍යුන්ති** මංසපෙසිං නඛෙහි කඩ්ඪිත්වා පාතෙය්‍යුං.

47. **යානං වා පොරිසෙය්‍යන්ති** පුරිසානුච්ඡවිකං යානං. **පවරමණිකුණ්ඩලන්ති** නානප්පකාරං උත්තමමණිඤ්ච කුණ්ඩලඤ්ච. **සානි හරන්තීති** අත්තනො භණ්ඩකානි ගණ්හන්ති.

48. **සම්පන්නඵලන්ති** මධුරඵලං. **උපපන්නඵලන්ති** ඵලූපපන්නං බහුඵලං.

49. **අනුත්තරන්ති** උත්තමං පභස්සරං නිරුපක්කිලෙසං.

50. **ආරකා අහං, භන්තෙති** පථවිතො නභං විය සමුද්දස්ස ඔරිමතීරතො පරතීරං විය ච සුවිදූරවිදූරෙ අහං. **අනාජානීයෙති** ගිහිවොහාරසමුච්ඡෙදනස්ස කාරණං අජානනකෙ. **ආජානීයභොජනන්ති** කාරණං ජානන්තෙහි භුඤ්ජිතබ්බං භොජනං. **අනාජානීයභොජනන්ති** කාරණං අජානන්තෙහි භුඤ්ජිතබ්බං භොජනං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

පොතලියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. ජීවකසුත්තවණ්ණනා

51. **එවං මෙ සුතන්ති** ජීවකසුත්තං. තත්ථ **ජීවකස්ස කොමාරභච්චස්ස අම්බවනෙති** එත්ථ ජීවතීති **ජීවකො.** කුමාරෙන භතොති **කොමාරභච්චො.** යථාහ ''කිං එතං භණෙ කාකෙහි සම්පරිකිණ්ණන්ති? දාරකො දෙවාති. ජීවති භණෙති? ජීවති දෙවාති. තෙන හි භණෙ තං දාරකං අම්හාකං අන්තෙපුරං නෙත්වා ධාතීනං දෙථ පොසෙතුන්ති. තස්ස ජීවතීති ජීවකොති නාමං අකංසු, කුමාරෙන පොසාපිතොති කොමාරභච්චොති නාමං අකංසූ''ති (මහාව. 328). අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාරෙන පන ජීවකවත්ථු ඛන්ධකෙ ආගතමෙව. විනිච්ඡයකථාපිස්ස **සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය** වුත්තා.

අයං පන ජීවකො එකස්මිං සමයෙ භගවතො දොසාභිසන්නං කායං විරෙචෙත්වා සීවෙය්‍යකං දුස්සයුගං දත්වා වත්ථානුමොදනපරියොසානෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය චින්තෙසි – ''මයා දිවසස්ස ද්වත්තික්ඛත්තුං බුද්ධුපට්ඨානං ගන්තබ්බං, ඉදඤ්ච වෙළුවනං අතිදූරෙ, මය්හං උය්‍යානං අම්බවනං ආසන්නතරං, යංනූනාහමෙත්ථ භගවතො විහාරං කාරෙය්‍ය''න්ති. සො තස්මිං අම්බවනෙ රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානලෙණකුටිමණ්ඩපාදීනි සම්පාදෙත්වා භගවතො අනුච්ඡවිකං ගන්ධකුටිං කාරෙත්වා අම්බවනං අට්ඨාරසහත්ථුබ්බෙධෙන තම්බපට්ටවණ්ණෙන පාකාරෙන පරික්ඛිපාපෙත්වා බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං චීවරභත්තෙන සන්තප්පෙත්වා දක්ඛිණොදකං පාතෙත්වා විහාරං නිය්‍යාතෙසි. තං සන්ධාය වුත්තං – ''ජීවකස්ස කොමාරභච්චස්ස අම්බවනෙ''ති.

ආරභන්තීති ඝාතෙන්ති. **උද්දිස්සකතන්ති** උද්දිසිත්වා කතං. **පටිච්චකම්මන්ති** අත්තානං පටිච්ච කතං. අථ වා **පටිච්චකම්මන්ති** නිමිත්තකම්මස්සෙතං අධිවචනං, තං පටිච්ච කම්මමෙත්ථ අත්ථීති මංසං ''පටිච්චකම්ම''න්ති වුත්තං හොති යො එවරූපං මංසං පරිභුඤ්ජති, සොපි තස්ස කම්මස්ස දායාදො හොති, වධකස්ස විය තස්සාපි පාණඝාතකම්මං හොතීති තෙසං ලද්ධි. **ධම්මස්ස චානුධම්මං බ්‍යාකරොන්තීති** භගවතා වුත්තකාරණස්ස අනුකාරණං කථෙන්ති. එත්ථ ච කාරණං නාම තිකොටිපරිසුද්ධමච්ඡමංසපරිභොගො, අනුකාරණං නාම මහාජනස්ස තථා බ්‍යාකරණං. යස්මා පන භගවා උද්දිස්සකතං න පරිභුඤ්ජති, තස්මා නෙව තං කාරණං හොති, න තිත්ථියානං තථා බ්‍යාකරණං අනුකාරණං. **සහධම්මිකො වාදානුවාදොති** පරෙහි වුත්තකාරණෙන සකාරණො හුත්වා තුම්හාකං වාදො වා අනුවාදො වා විඤ්ඤූහි ගරහිතබ්බකාරණං කොචි අප්පමත්තකොපි කිං න ආගච්ඡති . ඉදං වුත්තං හොති – ''කිං සබ්බාකාරෙනපි තුම්හාකං වාදෙ ගාරය්හං කාරණං නත්ථී''ති. **අබ්භාචික්ඛන්තීති** අභිභවිත්වා ආචික්ඛන්ති.

52. **ඨානෙහීති** කාරණෙහි. දිට්ඨාදීසු **දිට්ඨං** නාම භික්ඛූනං අත්ථාය මිගමච්ඡෙ වධිත්වා ගය්හමානං දිට්ඨං. **සුතං** නාම භික්ඛූනං අත්ථාය මිගමච්ඡෙ වධිත්වා ගහිතන්ති සුතං. **පරිසඞ්කිතං** නාම දිට්ඨපරිසඞ්කිතං සුතපරිසඞ්කිතං තදුභයවිමුත්තපරිසඞ්කිතන්ති තිවිධං හොති.

තත්‍රායං සබ්බසඞ්ගාහකවිනිච්ඡයො – ඉධ භික්ඛූ පස්සන්ති මනුස්සෙ ජාලවාගුරාදිහත්ථෙ ගාමතො වා නික්ඛමන්තෙ අරඤ්ඤෙ වා විචරන්තෙ. දුතියදිවසෙ ච නෙසං තං ගාමං පිණ්ඩාය පවිට්ඨානං සමච්ඡමංසං පිණ්ඩපාතං අභිහරන්ති. තෙ තෙන දිට්ඨෙන පරිසඞ්කන්ති ''භික්ඛූනං නු ඛො අත්ථාය කත''න්ති, ඉදං **දිට්ඨපරිසඞ්කිතං** නාම, එතං ගහෙතුං න වට්ටති. යං එවං අපරිසඞ්කිතං, තං වට්ටති. සචෙ පන තෙ මනුස්සා ''කස්මා, භන්තෙ, න ගණ්හථා''ති පුච්ඡිත්වා තමත්ථං සුත්වා ''නයිදං, භන්තෙ, භික්ඛූනං අත්ථාය කතං, අම්හෙහි අත්තනො අත්ථාය වා රාජයුත්තාදීනං අත්ථාය වා කත''න්ති වදන්ති, කප්පති.

න හෙව ඛො භික්ඛූ පස්සන්ති, අපිච සුණන්ති ''මනුස්සා කිර ජාලවාගුරාදිහත්ථා ගාමතො වා නික්ඛමන්ති අරඤ්ඤෙ වා විචරන්ති''ති. දුතියදිවසෙ ච නෙසං තං ගාමං පිණ්ඩාය පවිට්ඨානං සමච්ඡමංසං පිණ්ඩපාතං අභිහරන්ති. තෙ තෙන සුතෙන පරිසඞ්කන්ති ''භික්ඛූනං නු ඛො අත්ථාය කත''න්ති, ඉදං **සුතපරිසඞ්කිතං** නාම, එතං ගහෙතුං න වට්ටති. යං එවං අපරිසඞ්කිතං, තං වට්ටති. සචෙ පන තෙ මනුස්සා ''කස්මා, භන්තෙ, න ගණ්හථා''ති පුච්ඡිත්වා

තමත්ථං සුත්වා ‘‘නයිදං, භන්තෙ, භික්ඛූනං අත්ථාය කතං, අම්හෙහි අත්තනො අත්ථාය වා රාජයුත්තාදීනං අත්ථාය වා කත’’න්ති වදන්ති, කප්පති.

න හෙව ඛො පන පස්සන්ති න සුණන්ති, අපිච තෙසං ගාමං පිණ්ඩාය පවිට්ඨානං පත්තං ගහෙත්වා සමච්ඡමංසං පිණ්ඩපාතං අභිසඞ්ඛරිත්වා අභිහරන්ති. තෙ පරිසඞ්කන්ති ‘‘භික්ඛූනං නු ඛො අත්ථාය කත’’න්ති, ඉදං **තදුභයවිමුත්තපරිසඞ්කිතං** නාම. එතම්පි ගහෙතුං න වට්ටති. යං එවං අපරිසඞ්කිතං, තං වට්ටති . සචෙ පන තෙ මනුස්සා ‘‘කස්මා, භන්තෙ, න ගණ්හථා’’ති පුච්ඡිත්වා තමත්ථං සුත්වා ‘‘නයිදං, භන්තෙ, භික්ඛූනං අත්ථාය කතං, අම්හෙහි අත්තනො අත්ථාය වා රාජයුත්තාදීනං අත්ථාය වා කතං, පවත්තමංසං වා කතං, කප්පියමෙව ලභිත්වා භික්ඛූනං අත්ථාය සම්පාදිත’’න්ති වදන්ති, කප්පති.

මතානං පෙතකිච්චත්ථාය මඞ්ගලාදීනං වා අත්ථාය කතෙපි එසෙව නයො. යං යඤ්හි භික්ඛූනංයෙව අත්ථාය අකතං, යත්ථ ච නිබ්බෙමතිකා හොන්ති, තං සබ්බං කප්පති. සචෙ පන එකස්මිං විහාරෙ භික්ඛූ උද්දිස්ස කතං හොති, තෙ ච අත්තනො අත්ථාය කතභාවං න ජානන්ති, අඤ්ඤෙ ජානන්ති. යෙ ජානන්ති, තෙසං න වට්ටති, ඉතරෙසං වට්ටති. අඤ්ඤෙ න ජානන්ති, තෙයෙව ජානන්ති, තෙසංයෙව න වට්ටති, අඤ්ඤෙසං වට්ටති. තෙපි ‘‘අම්හාකං අත්ථාය කතං’’ති ජානන්ති අඤ්ඤෙපි ‘‘එතෙසං අත්ථාය කත’’න්ති ජානන්ති, සබ්බෙසම්පි තං න වට්ටති. සබ්බෙ න ජානන්ති, සබ්බෙසං වට්ටති. පඤ්චසු හි සහධම්මිකෙසු යස්ස කස්සචි වා අත්ථාය උද්දිස්ස කතං සබ්බෙසං න කප්පති.

සචෙ පන කොචි එකං භික්ඛුං උද්දිස්ස පාණං වධිත්වා තස්ස පත්තං පූරෙත්වා දෙති, සො චෙ අත්තනො අත්ථාය කතභාවං ජානංයෙව ගහෙත්වා අඤ්ඤස්ස භික්ඛුනො දෙති, සො තස්ස සද්ධාය පරිභුඤ්ජති. කස්සාපත්තීති? ද්වින්නම්පි අනාපත්ති. යඤ්හි උද්දිස්ස කතං, තස්ස අභුත්තතාය අනාපත්ති, ඉතරස්ස අජානනතාය. කප්පියමංසස්ස හි පටිග්ගහණෙ ආපත්ති නත්ථි. උද්දිස්සකතඤ්ච අජානිත්වා භුත්තස්ස පච්ඡා ඤත්වා ආපත්තිදෙසනාකිච්චං නාම නත්ථි. අකප්පියමංසං පන අජානිත්වා භුත්තෙන පච්ඡා ඤත්වාපි ආපත්ති දෙසෙතබ්බා. උද්දිස්සකතඤ්හි ඤත්වා භුඤ්ජතොව ආපත්ති, අකප්පියමංසං අජානිත්වා භුත්තස්සාපි ආපත්තියෙව. තස්මා ආපත්තිභීරුකෙන රූපං සල්ලක්ඛෙන්තෙනාපි පුච්ඡිත්වාව මංසං පටිග්ගහෙතබ්බං, පරිභොගකාලෙ පුච්ඡිත්වා පරිභුඤ්ජිස්සාමීති වා ගහෙත්වා පුච්ඡිත්වාව පරිභුඤ්ජිතබ්බං. කස්මා? දුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තා. අච්ඡමංසඤ්හි සූකරමංසසදිසං හොති, දීපිමංසාදීනි ච මිගමංසසදිසානි, තස්මා පුච්ඡිත්වා ගහණමෙව වට්ටතීති වදන්ති.

අදිට්ඨන්ති භික්ඛූනං අත්ථාය වධිත්වා ගය්හමානං අදිට්ඨං. **අසුතන්ති** භික්ඛූනං අත්ථාය වධිත්වා ගහිතන්ති අසුතං. **අපරිසඞ්කිතන්ති** දිට්ඨපරිසඞ්කිතාදිවසෙන අපරිසඞ්කිතං. **පරිභොගන්ති වදාමීති** ඉමෙහි තීහි කාරණෙහි පරිසුද්ධං **තිකොටිපරිසුද්ධං** නාම හොති, තස්ස පරිභොගො අරඤ්ඤෙ ජාතසූපෙය්‍යසාකපරිභොගසදිසො හොති, තථාරූපං පරිභුඤ්ජන්තස්ස මෙත්තාවිහාරිස්ස භික්ඛුනො දොසො වා වජ්ජං වා නත්ථි, තස්මා තං පරිභුඤ්ජිතබ්බන්ති වදාමීති අත්ථො.

53. ඉදානි තාදිසස්ස පරිභොගෙ මෙත්තාවිහාරිනොපි අනවජ්ජතං දස්සෙතුං **ඉධ, ජීවක, භික්ඛූති**ආදිමාහ. තත්ථ කිඤ්චාපි අනියමෙත්වා **භික්ඛූති** වුත්තං, අථ ඛො අත්තානමෙව සන්ධාය එතං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. භගවතා හි මහාවච්ඡගොත්තසුත්තෙ, චඞ්කීසුත්තෙ, ඉමස්මිං සුත්තෙති තීසු ඨානෙසු අත්තානංයෙව සන්ධාය දෙසනා කතා. **පණීතෙන පිණ්ඩපාතෙනාති** හෙට්ඨා අනඞ්ගණසුත්තෙ යො කොචි මහග්ඝො පිණ්ඩපාතො පණීතපිණ්ඩපාතොති අධිප්පෙතො, ඉධ පන මංසූපසෙචනොව අධිප්පෙතො. **අගථිතොති** තණ්හාය අගථිතො. **අමුච්ඡිතොති** තණ්හාමුච්ඡනාය අමුච්ඡිතො. **අනජ්ඣොපන්නොති** න අධිඔපන්නො, සබ්බං ආලුම්පිත්වා එකප්පහාරෙනෙව ගිලිතුකාමො කාකො විය න හොතීති අත්ථො. **ආදීනවදස්සාවීති** එකරත්තිවාසෙන උදරපටලං පවිසිත්වා නවහි වණමුඛෙහි නික්ඛමිස්සතීතිආදිනා නයෙන ආදීනවං පස්සන්තො. **නිස්සරණපඤ්ඤො පරිභුඤ්ජතීති** ඉදමත්ථමාහාරපරිභොගොති පඤ්ඤාය පරිච්ඡින්දිත්වා පරිභුඤ්ජති. **අත්තබ්‍යාබාධාය වා චෙතෙතීති** අත්තදුක්ඛාය වා චිතෙති. **සුතමෙතන්ති** සුතං මයා එතං පුබ්බෙ, එතං මය්හං සවනමත්තමෙවාති දස්සෙති. **සචෙ ඛො තෙ, ජීවක, ඉදං සන්ධාය භාසිතන්ති**, ජීවක, මහාබ්‍රහ්මුනා වික්ඛම්භනප්පහානෙන බ්‍යාපාදාදයො පහීනා, තෙන සො මෙත්තාවිහාරී මය්හං සමුච්ඡෙදප්පහානෙන, සචෙ තෙ ඉදං සන්ධාය භාසිතං, එවං සන්තෙ තව ඉදං වචනං අනුජානාමීති අත්ථො. සො සම්පටිච්ඡි.

54. අථස්ස භගවා සෙසබ්‍රහ්මවිහාරවසෙනාපි උත්තරි දෙසනං වඩ්ඪෙන්තො ‘‘ඉධ, ජීවක, භික්ඛූ’’තිආදිමාහ. තං උත්තානත්ථමෙව.

55. යො ඛො ජීවකාති අයං පාටිඑක්කො අනුසන්ධි. ඉමස්මිඤ්හි ඨානෙ භගවා ද්වාරං ථකෙති, සත්තානුද්දයං දස්සෙති. සචෙ හි කස්සචි එවමස්ස ‘‘එකං රසපිණ්ඩපාතං දත්වා කප්පසතසහස්සං සග්ගසම්පත්තිං පටිලභන්ති, යංකිඤ්චි කත්වා පරං මාරෙත්වාපි රසපිණ්ඩපාතොව දාතබ්බො’’ති, තං පටිසෙධෙන්තො ‘‘යො ඛො, ජීවක, තථාගතං වා’’තිආදිමාහ.

තත්ථ **ඉමිනා පඨමෙන ඨානෙනාති** ඉමිනා ආණත්තිමත්තෙනෙව තාව පඨමෙන කාරණෙන. **ගලප්පවෙධකෙනාති** යොත්තෙන ගලෙ බන්ධිත්වා කඩ්ඪිතො ගලෙන පවෙධෙන්තෙන. **ආරභියමානොති** මාරියමානො. **අකප්පියෙන**

ආසාදෙතීති අච්ඡමංසං සූකරමංසන්ති, දීපිමංසං වා මිගමංසන්ති බාදාපෙත්වා – ‘‘ත්වං කිං සමණො නාම, අකප්පියමංසං තෙ ඛාදිත’’න්ති ඝට්ටෙති. යෙ පන දුබ්භික්ඛාදීසු වා බ්‍යාධිනිග්ගහණත්ථං වා ‘‘අච්ඡමංසං නාම සූකරමංසසදිසං, දීපිමංසං මිගමංසසදිස’’න්ති ජානන්තා ‘‘සූකරමංසං ඉදං, මිගමංසං ඉද’’න්ති වත්වා හිතජ්ඣාසයෙන ඛාදාපෙන්ති, න තෙ සන්ධායෙතං වුත්තං. තෙසඤ්හි බහුපුඤ්ඤමෙව හොති. **එසාහං, භන්තෙ, භගවන්තං සරණං ගච්ඡාමි ධම්මඤ්ච භික්ඛුසඞ්ඝඤ්චා**ති අයං ආගතඵලො විඤ්ඤාතසාසනො දිට්ඨසච්චො අරියසාවකො. ඉමං පන ධම්මදෙසනං ඔගාහන්තො පසාදං උප්පාදෙත්වා ධම්මකථාය ථුතිං කරොන්තො එවමාහ. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

ජීවකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. උපාලිසුත්තවණ්ණනා

56. **එවං මෙ සුත**න්ති උපාලිසුත්තං. තත්ථ **නාළන්දායන්ති** නාලන්දාති එවංනාමකෙ නගරෙ තං නගරං ගොචරගාමං කත්වා. **පාවාරිකම්බවනෙති** දුස්සපාවාරිකසෙට්ඨිනො අම්බවනෙ. තං කිර තස්ස උය්‍යානං අහොසි, සො භගවතො ධම්මදෙසනං සුත්වා භගවති පසන්නො තස්මිං උය්‍යානෙ කුටිලෙණමණ්ඩපාදිපටිමණ්ඩිතං භගවතො විහාරං කත්වා නිය්‍යාදෙසි, සො විහාරො ජීවකම්බවනං විය පාවාරිකම්බවනන්තෙව සඞ්ඛං ගතො. තස්මිං පාවාරිකම්බවනෙ විහරතීති අත්ථො. **දීඝතපස්සී**ති දීඝත්තා එවංලද්ධනාමො. **පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො**ති පිණ්ඩපාතතො පටික්කන්තො. සාසනෙ විය කිං පන බාහිරායතනෙ පිණ්ඩපාතොති වොහාරො අත්ථීති, නත්ථි.

පඤ්ඤපෙතීති දස්සෙති ඨපෙති. **දණ්ඩානි පඤ්ඤපෙතී**ති ඉදං නිගණ්ඨසමයෙන පුච්ඡන්තො ආහ. **කායදණ්ඩං වචීදණ්ඩං මනොදණ්ඩ**න්ති එත්ථ පුරිමදණ්ඩද්වයං තෙ අචිත්තකං පය්‍යාපෙන්ති. යථා කිර වාතෙ වායන්තෙ සාඛා චලති, උදකං චලති, න ච තත්ථ චිත්තං අත්ථි, එවං කායදණ්ඩොපි අචිත්තකොව හොති. යථා ච වාතෙ වායන්තෙ තාලපණ්ණාදීනි සද්දං කරොන්ති, උදකානි සද්දං කරොන්ති , න ච තත්ථ චිත්තං අත්ථි, එවං වචීදණ්ඩොපි අචිත්තකොව හොතීති ඉමං දණ්ඩද්වයං අචිත්තකං පඤ්ඤපෙන්ති. චිත්තං පන මනොදණ්ඩන්ති පඤ්ඤපෙන්ති. අථස්ස භගවා වචනං පතිට්ඨපෙතුකාමො ‘‘කිං පන තපස්සී’’තිආදිමාහ.

තත්ථ **කථාවත්ථුස්මි**න්ති එත්ථ කථායෙව කථාවත්ථු. කථායං පතිට්ඨපෙසීති අත්ථො. කස්මා පන භගවා එවමකාසි? පස්සති හි භගවා ‘‘අයං ඉමං කථං ආදාය ගන්ත්වා අත්තනො සත්ථු මහානිගණ්ඨස්ස ආරොචෙස්සති, තාසඤ්ච පරිසති, උපාලි ගහපති නිසින්නො, සො ඉමං කථං සුත්වා මම වාදං ආරොපෙතුං ආගමිස්සති, තස්සාහං ධම්මං දෙසෙස්සාමි, සො තික්ඛත්තුං සරණං ගමිස්සති, අථස්ස චත්තාරි සච්චානි පකාසෙස්සාමි, සො සච්චපකාසනාවසානෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිස්සති, පරෙසං සඞ්ගහත්ථමෙව හි මයා පාරමියො පූරිතා’’ති. ඉමමත්ථං පස්සන්තො එවමකාසි.

57. **කම්මානි පඤ්ඤපෙසී**ති ඉදං නිගණ්ඨො බුද්ධසමයෙන පුච්ඡන්තො ආහ. **කායකම්මං වචීකම්මං මනොකම්ම**න්ති එත්ථ කායද්වාරෙ ආදානගහණමුඤ්චනචොපනපත්තා අට්ඨකාමාවචරකුසලචෙතනා ද්වාදසාකුසලචෙතනාති වීසතිචෙතනා **කායකම්මං** නාම. කායද්වාරෙ ආදානාදීනි අපත්වා වචීද්වාරෙ වචනභෙදං පාපයමානා උප්පන්නා තායෙව වීසතිචෙතනා **වචීකම්මං** නාම. උභයද්වාරෙ චොපනං අප්පත්වා මනොද්වාරෙ උප්පන්නා එකූනතිංසකුසලාකුසලචෙතනා **මනොකම්මං** නාම. අපිච සඞ්ඛෙපතො තිවිධං කායදුච්චරිතං කායකම්මං නාම, චතුබ්බිධං වචීදුච්චරිතං වචීකම්මං නාම, තිවිධං මනොදුච්චරිතං මනොකම්මං නාම. ඉමස්මිඤ්ච සුත්තෙ කම්මං ධුරං, අනන්තරසුත්තෙ ‘‘චත්තාරිමානි පුණ්ණ කම්මානි මයා සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා පවෙදිතානී’’ති (ම. නි. 2.81) එවමාගතෙපි චෙතනා ධුරං. යත්ථ කත්ථචි පවත්තා චෙතනා ‘‘කණ්හං කණ්හවිපාක’’න්තිආදිභෙදං ලභති. නිද්දෙසවාරෙ චස්ස ‘‘සබ්‍යාබජ්ඣං කායසඞ්ඛාරං අභිසඞ්ඛරොතී’’තිආදිනා නයෙන සා වුත්තාව. කායද්වාරෙ පවත්තා පන ඉධ කායකම්මන්ති අධිප්පෙතං, වචීද්වාරෙ පවත්තා වචීකම්මං, මනොද්වාරෙ පවත්තා මනොකම්මං. තෙන වුත්තං – ‘‘ඉමස්මිං සුත්තෙ කම්මං ධුරං, අනන්තරසුත්තෙ චෙතනා’’ති. කම්මම්පි හි භගවා කම්මන්ති පඤ්ඤපෙති යථා ඉමස්මිංයෙව සුත්තෙ. චෙතනම්පි, යථාහ – ‘‘චෙතනාහං, භික්ඛවෙ, කම්මං වදාමි, චෙතයිත්වා කම්මං කරොතී’’ති (අ. නි. 6.63). කස්මා පන චෙතනා කම්මන්ති වුත්තා? චෙතනාමූලකත්තා කම්මස්ස.

එත්ථ ච අකුසලං පත්වා කායකම්මං වචීකම්මං මහන්තන්ති වදන්තො න කිලමති, කුසලං පත්වා මනොකම්මං. තථා හි මාතුඝාතාදීනි චත්තාරි කම්මානි කායෙනෙව උපක්කමිත්වා කායෙනෙව කරොති, නිරයෙ කප්පට්ඨිකසඞ්ඝභෙදකම්මං වචීද්වාරෙන කරොති. එවං අකුසලං පත්වා කායකම්මං වචීකම්මං මහන්තන්ති වදන්තො න කිලමති නාම. එකා පන ඣානචෙතනා චතුරාසීතිකප්පසහස්සානි සග්ගසම්පත්තිං ආවහති, එකා මග්ගචෙතනා සබ්බාකුසලං සමුග්ඝාතෙත්වා අරහත්තං ගණ්හාපෙති. එවං කුසලං පත්වා මනොකම්මං මහන්තන්ති වදන්තො න කිලමති නාම. ඉමස්මිං පන ඨානෙ භගවා අකුසලං පත්වා මනොකම්මං මහාසාවජ්ජං වදමානො නියතමිච්ඡාදිට්ඨිං

සන්ධාය වදති. තෙනෙවාහ – ''නාහං, භික්ඛවෙ, අඤ්ඤං එකධම්මම්පි සමනුපස්සාමි, යං එවං මහාසාවජ්ජං, යථයිදං, භික්ඛවෙ, මිච්ඡාදිට්ඨි. මිච්ඡාදිට්ඨිපරමානි, භික්ඛවෙ, මහාසාවජ්ජානී''ති (අ. නි. 1.310).

ඉදානි නිගණ්ඨොපි තථාගතෙන ගතමග්ගං පටිපජ්ජන්තො කිඤ්චි අත්ථනිප්ඵත්තිං අපස්සන්තොපි ''කිං පනාවුසො, ගොතමා''තිආදිමාහ.

58. **බාලකිනියා**ති උපාලිස්ස කිර බාලකලොණකාරගාමො නාම අත්ථි, තතො ආයං ගහෙත්වා මනුස්සා ආගතා, සො ''එථ භණෙ, අම්හාකං සත්ථාරං මහානිගණ්ඨං පස්සිස්සාමා''ති තාය පරිසාය පරිවුතො තත්ථ අගමාසි. තං සන්ධාය වුත්තං ''බාලකිනියා පරිසායා''ති, බාලකගාමවාසිනියාති අත්ථො. **උපාලිපමුඛායා**ති උපාලිජෙට්ඨිකාය. අපිච **බාලකිනියා**ති බාලවතියා බාලුස්සන්නායාතිපි අත්ථො. **උපාලිපමුඛායා**ති උපාලිගහපතියෙව තත්ථ ථොකං සප්පඤ්ඤො, සො තස්සා පමුඛො ජෙට්ඨකො. තෙනාපි වුත්තං ''උපාලිපමුඛායා''ති. **හන්දා**ති වවසායත්ථෙ නිපාතො. **ඡවො**ති ලාමකො. **ඔළාරිකස්සා**ති මහන්තස්ස . **උපනිධායා**ති උපනික්ඛිපිත්වා. ඉදං වුත්තං හොති, කායදණ්ඩස්ස සන්තිකෙ නික්ඛිපිත්වා ''අයං නු ඛො මහන්තො, අයං මහන්තො''ති එවං ඔලොකියමානො ඡවො මනොදණ්ඩො කිං සොභති, කුතො සොභිස්සති, න සොභති, උපනික්ඛෙපමත්තම්පි නප්පහොතීති දීපෙති. **සාධු සාධු, භන්තෙ, තපස්සී**ති දීඝතපස්සිස්ස සාධුකාරං දෙන්තො, භන්තෙති නාටපුත්තමාලපති.

60. **න ඛො මෙතං, භන්තෙ, රුච්චතී**ති, භන්තෙ, එතං මය්හං න රුච්චති. **මායාවී**ති මායාකාරො. **ආවට්ටනිමායන්**ති ආවට්ටෙත්වා ගහණමායං. **ආවට්ටෙතී**ති ආවට්ටෙත්වා පරික්ඛිපිත්වා ගණ්හාති. **ගච්ඡ ත්වං ගහපතී**ති කස්මා මහානිගණ්ඨො ගහපතිං යාවතතියං පහිණතියෙව? දීඝතපස්සී පන පටිබාහතෙව? මහානිගණ්ඨෙන හි භගවතා සද්ධිං එකං නගරං උපනිස්සාය විහරන්තෙනපි න භගවා දිට්ඨපුබ්බො. යො හි සත්ථුවාදපටිඤ්ඤො හොති, සො තං පටිඤ්ඤං අප්පහාය බුද්ධදස්සනෙ අභබ්බො. තස්මා එස බුද්ධදස්සනස්ස අලද්ධපුබ්බත්තා දසබලස්ස දස්සනසම්පත්තිඤ්ච නිය්‍යානිකකථාභාවඤ්ච අජානන්තො යාවතතියං පහිණතෙව. දීඝතපස්සී පන කාලෙන කාලං භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා තිට්ඨතිපි නිසීදතිපි පඤ්හම්පි පුච්ඡති, සො තථාගතස්ස දස්සනසම්පත්තිම්පි නිය්‍යානිකකථාභාවම්පි ජානාති. අථස්ස එතදහොසි – ''අයං ගහපති පණ්ඩිතො, සමණස්ස ගොතමස්ස සන්තිකෙ ගන්ත්වා දස්සනෙපි පසීදෙය්‍ය, නිය්‍යානිකකථං සුත්වාපි පසීදෙය්‍ය. තතො න පුන අම්හාකං සන්තිකං ආගච්ඡෙය්‍යා''ති. තස්මා යාවතතියං පටිබාහතෙව.

අභිවාදෙත්වාති වන්දිත්වා. තථාගතඤ්හි දිස්වා පසන්නාපි අප්පසන්නාපි යෙභුය්‍යෙන වන්දන්තියෙව, අප්පකා න වන්දන්ති. කස්මා? අතිඋච්චෙ හි කුලෙ ජාතො අගාරං අජ්ඣාවසන්තොපි වන්දිතබ්බොයෙවාති. අයං පන ගහපති පසන්නත්තාව වන්දි, දස්සනෙයෙව කිර පසන්නො. **ආගමා නු ඛ්විධා**ති ආගමා නු ඛො ඉධ.

61. **සාධු සාධු, භන්තෙ, තපස්සී**ති දීඝතපස්සිස්ස සාධුකාරං දෙන්තො, භන්තෙති, භගවන්තං ආලපති. **සච්චෙ පතිට්ඨායා**ති ථුසරාසිම්හි ආකොටිතඛාණුකො විය අචලන්තො වචීසච්චෙ පතිට්ඨහිත්වා. **සියා නො**ති භවෙය්‍ය අම්හාකං.

62. **ඉධා**ති ඉමස්මිං ලොකෙ. **අස්සා**ති භවෙය්‍ය. **සීතොදකපටික්ඛිත්තො**ති නිගණ්ඨා සත්තසඤ්ඤාය සීතොදකං පටික්ඛිපන්ති. තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **මනොසත්තා නාම දෙවා**ති මනම්හි සත්තා ලග්ගා ලගිතා. **මනොපටිබද්ධො**ති යස්මා මනම්හි පටිබද්ධො හුත්වා කාලඞ්කරොති, තස්මා මනොසත්තෙසු දෙවෙසු උපපජ්ජතීති දස්සෙති. තස්ස හි පිත්තජරරොගො භවිස්සති. තෙනස්ස උණ්හොදකං පිවිතුං වා හත්ථපාදාදිධොවනත්ථාය වා ගත්තපරිසිඤ්චනත්ථාය වා උපනෙතුං න වට්ටති, රොගො බලවතරො හොති. සීතොදකං වට්ටති, රොගං වූපසමෙති. අයං පන උණ්හොදකමෙව පටිසෙවති, තං අලභමානො ඔදනකඤ්ජිකං පටිසෙවති. චිත්තෙන පන සීතොදකං පාතුකාමො ච පරිභුඤ්ජිතුකාමො ච හොති. තෙනස්ස මනොදණ්ඩො තත්ථෙව භිජ්ජති. සො කායදණ්ඩං වචීදණ්ඩං රක්ඛාමීති සීතොදකං පාතුකාමො වා පරිභුඤ්ජිතුකාමො වා සීතොදකමෙව දෙථාති වත්තුං න විසහති. තස්ස එවං රක්ඛිතාපි කායදණ්ඩවචීදණ්ඩා චුතිං වා පටිසන්ධිං වා ආකඩ්ඪිතුං න සක්කොන්ති. මනොදණ්ඩො පන භින්නොපි චුතිම්පි පටිසන්ධිම්පි ආකඩ්ඪතියෙව. ඉති නං භගවා දුබ්බලකායදණ්ඩවචීදණ්ඩා ඡවා ලාමකා, මනොදණ්ඩොව බලවා මහන්තොති වදාපෙසි.

තස්සපි උපාසකස්ස එතදහොසි. ''මුච්ඡාවසෙන අසඤ්ඤිභූතානඤ්හි සත්තාහම්පි අස්සාසපස්සාසා නප්පවත්තන්ති, චිත්තසන්තතිපවත්තිමත්තෙනෙව පන තෙ මතාති න වුච්චන්ති. යදා නෙසං චිත්තං නප්පවත්තති, තදා 'මතා එතෙ නීහරිත්වා තෙ ඣාපෙථා'ති වත්තබ්බතං ආපජ්ජන්ති. කායදණ්ඩො නිරීහො අබ්‍යාපාරො, තථා වචීදණ්ඩො. චිත්තෙනෙව පන තෙසං චුතිපි පටිසන්ධිපි හොති . ඉතිපි මනොදණ්ඩොව මහන්තො. භිජ්ජිත්වාපි චුතිපටිසන්ධිආකඩ්ඪනතො එසෙව මහන්තො. අම්හාකං පන මහානිගණ්ඨස්ස කථා අනිය්‍යානිකා''ති සල්ලක්ඛෙසි. භගවතො පන විචිත්තානි පඤ්හපටිභානානි සොතුකාමො න තාව අනුජානාති.

න ඛො තෙ සන්ධියතීති න ඛො තෙ ඝටියති. **පුරිමෙන වා පච්ඡිමන්**ති ''කායදණ්ඩො මහන්තො''ති ඉමිනා පුරිමෙන වචනෙන ඉදානි ''මනොදණ්ඩො මහන්තො''ති ඉදං වචනං. **පච්ඡිමෙන වා පුරිමන්**ති තෙන වා පච්ඡිමෙන අදුං පුරිමවචනං න ඝටියති.

63. ඉදානිස්ස භගවා අඤ්ඤානිපි කාරණානි ආහරන්තො ‘‘තං කිං මඤ්ඤසී’’තිආදිමාහ. තත්ථ **චාතුයාමසංවරසංවුතොති** න පාණමතිපාතෙති, න පාණමතිපාතයති, න පාණමතිපාතයතො සමනුඤ්ඤො හොති. න අදින්නං ආදියති, න අදින්නං ආදියාපෙති, න අදින්නං ආදියතො සමනුඤ්ඤො හොති. න මුසා භණති, න මුසා භණාපෙති, න මුසා භණතො සමනුඤ්ඤො හොති. න භාවිතමාසීසති, න භාවිතමාසීසාපෙති, න භාවිතමාසීසතො සමනුඤ්ඤො හොතීති ඉමිනා චතුකොට්ඨාසෙන සංවරෙන සංවුතො. එත්ථ ච **භාවිතන්ති** පඤ්චකාමගුණා.

සබ්බවාරිවාරිතොති වාරිතසබ්බඋදකො, පටික්ඛිත්තසබ්බසීතොදකොති අත්ථො. සො හි සීතොදකෙ සත්තසඤ්ඤී හොති, තස්මා න තං වළඤ්ජෙති. අථ වා **සබ්බවාරිවාරිතොති** සබ්බෙන පාපවාරණෙන වාරිතපාපො. **සබ්බවාරියුත්තොති** සබ්බෙන පාපවාරණෙන යුත්තො. **සබ්බවාරිධුතොති** සබ්බෙන පාපවාරණෙන ධුතපාපො. **සබ්බවාරිඵුටොති** සබ්බෙන පාපවාරණෙන ඵුටො. **ඛුද්දකෙ පාණෙ සඞ්ඝාතං ආපාදෙතීති** ඛුද්දකෙ පාණෙ වධං ආපාදෙති. සො කිර එකින්ද්‍රියං පාණං ද්වින්ද්‍රියං පාණන්ති පඤ්ඤපෙති. සුක්ඛදණ්ඩක-පුරාණපණ්ණසක්ඛර-කථලානිපි පාණොතෙව පඤ්ඤපෙති. තත්ථ ඛුද්දකං උදකබින්දු ඛුද්දකො පාණො, මහන්තං මහන්තොති සඤ්ඤී හොති. තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **කිස්මිං පඤ්ඤපෙතීති** කත්ථ කතරස්මිං කොට්ඨාසෙ පඤ්ඤපෙති. **මනොදණ්ඩස්මින්ති** මනොදණ්ඩකොට්ඨාසෙ, භන්තෙති. අයං පන උපාසකො භණන්තොව සයම්පි සල්ලක්ඛෙසි – ‘‘අම්හාකං මහානිගණ්ඨො ‘අසඤ්චෙතනිකං කම්මං අප්පසාවජ්ජං, සඤ්චෙතනිකං මහාසාවජ්ජ’න්ති පඤ්ඤපෙත්වා චෙතනං මනොදණ්ඩොති පඤ්ඤපෙති, අනිය්‍යානිකා එතස්ස කථා, භගවතොව නිය්‍යානිකා’’ති.

64. **ඉද්ධාති** සමිද්ධා. **ඵීතාති** අතිසමිද්ධා සබ්බපාලිඵුල්ලා විය. **ආකිණ්ණමනුස්සාති** ජනසමාකුලා. **පාණාති** හත්ථිඅස්සාදයො තිරච්ඡානගතා චෙව ඉත්ථිපුරිසදාරකාදයො මනුස්සජාතිකා ච. **එකං මංසඛලන්ති** එකං මංසරාසිං. **පුඤ්ජන්ති** තස්සෙව වෙවචනං. **ඉද්ධිමාති** ආනුභාවසම්පන්නො. **චෙතොවසිප්පත්තොති** චිත්තෙ වසීභාවප්පත්තො. **භස්මං කරිස්සාමීති** ඡාරිකං කරිස්සාමි. **කිඤ්හි සොභති එකා ඡවා නාළන්දාති** ඉදම්පි භණන්තො සො ගහපති – ‘‘කායපයොගෙන පඤ්ඤාසම්පි මනුස්සා එකං නාළන්දං එකං මංසඛලං කාතුං න සක්කොන්ති, ඉද්ධිමා පන එකො එකෙනෙව මනොපදොසෙන භස්මං කාතුං සමත්ථො. අම්හාකං මහානිගණ්ඨස්ස කථා අනිය්‍යානිකා, භගවතොව කථා නිය්‍යානිකා’’ති සල්ලක්ඛෙසි.

65. **අරඤ්ඤං අරඤ්ඤභූතන්ති** අගාමකං අරඤ්ඤමෙව හුත්වා අරඤ්ඤං ජාතං. **ඉසීනං මනොපදොසෙනාති** ඉසීනං අත්ථාය කතෙන මනොපදොසෙන තං මනොපදොසං අසහමානාහි දෙවතාහි තානි රට්ඨානි විනාසිතානි. ලොකිකා පන ඉසයො මනං පදොසෙත්වා විනාසයිංසූති මඤ්ඤන්ති. තස්මා ඉමස්මිං ලොකවාදෙ ඨත්වාව ඉදං වාදාරොපනං කතන්ති වෙදිතබ්බං.

තත්ථ දණ්ඩකීරඤ්ඤාදීනං එවං අරඤ්ඤභූතභාවො ජානිතබ්බො – සරභඞ්ගබොධිසත්තස්ස තාව පරිසාය අතිවෙපුල්ලතං ගතාය කිසවච්ඡො නාම තාපසො මහාසත්තස්ස අන්තෙවාසී විවෙකවාසං පත්ථයමානො ගණං පහාය ගොධාවරීතීරතො කලිඞ්ගරට්ඨෙ **දණ්ඩකීරඤ්ඤො** කුම්භපුරං නාම නගරං උපනිස්සාය රාජුය්‍යානෙ විවෙකමනුබ්‍රූහයමානො විහරති. තස්ස සෙනාපති උපට්ඨාකො හොති.

තදා ච එකා ගණිකා රථං අභිරුහිත්වා පඤ්චමාතුගාමසතපරිවාරා නගරං උපසොභයමානා විචරති. මහාජනො තමෙව ඔලොකයමානො පරිවාරෙත්වා විචරති, නගරවීථියො නප්පහොන්ති. රාජා වාතපානං විවරිත්වා ඨිතො තං දිස්වා කා එසාති පුච්ඡි. තුම්හාකං නගරසොභිනී දෙවාති. සො උස්සූයමානො ‘‘කිං එතාය සොභති, නගරං සයං සොභිස්සතී’’ති තං ඨානන්තරං අච්ඡින්දාපෙසි.

සා තතො පට්ඨාය කෙනචි සද්ධිං සන්ථවං කත්වා ඨානන්තරං පරියෙසමානා එකදිවසං රාජුය්‍යානං පවිසිත්වා චඞ්කමනකොටියං ආලම්බනඵලකං නිස්සාය පාසාණඵලකෙ නිසින්නං තාපසං දිස්වා චින්තෙසි – ‘‘කිලිට්ඨො වතායං තාපසො අනඤ්ජිතමණ්ඩිතො, දාඨිකාහි පරුළ්හාහි මුඛං පිහිතං, මස්සුනා උරං පිහිතං, උභො කච්ඡා පරුළ්හා’’ති. අථස්සා දොමනස්සං උප්පජ්ජි – ‘‘අහං එකෙන කිච්චෙන විචරාමි, අයඤ්ච මෙ කාළකණ්ණී දිට්ඨො, උදකං ආහරථ, අක්ඛීනි ධොවිස්සාමී’’ති උදකදන්තකට්ඨං ආහරාපෙත්වා දන්තකට්ඨං ඛාදිත්වා තාපසස්ස සරීරෙ පිණ්ඩං පිණ්ඩං ඛෙළං පාතෙත්වා දන්තකට්ඨං ජටාමත්ථකෙ ඛිපිත්වා මුඛං වික්ඛාලෙත්වා උදකං තාපසස්ස මත්ථකස්මිංයෙව සිඤ්චිත්වා – ‘‘යෙහි මෙ අක්ඛීහි කාළකණ්ණී දිට්ඨො, තානි ධොතානි කලිපවාහිතො’’ති නික්ඛන්තා.

තංදිවසඤ්ච රාජා සතිං පටිලභිත්වා – ‘‘භො කුහිං නගරසොභිනී’’ති පුච්ඡි. ඉමස්මිංයෙව නගරෙ දෙවාති. පකතිට්ඨානන්තරං තස්සා දෙථාති ඨානන්තරං දාපෙසි. සා පුබ්බෙ සුකතකම්මං නිස්සාය ලද්ධං ඨානන්තරං තාපසස්ස සරීරෙ ඛෙළපාතනෙන ලද්ධන්ති සඤ්ඤමකාසි.

තතො කතිපාහස්සච්චයෙන රාජා පුරොහිතස්ස ඨානන්තරං ගණ්හි. සො නගරසොභිනියා සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘භගිනි කින්ති කත්වා ඨානන්තරං පටිලභී’’ති පුච්ඡි. ‘‘කිං බ්‍රාහ්මණ අඤ්ඤං කාතබ්බං අත්ථි, රාජුය්‍යානෙ අනඤ්ජිතකාළකණ්ණී කූටජටිලො එකො අත්ථි, තස්ස සරීරෙ ඛෙළං පාතෙහි, එවං ඨානන්තරං ලභිස්සසී’’ති ආහ. සො ‘‘එවං කරිස්සාමි භගිනී’’ති තත්ථ ගන්ත්වා තාය කථිතසදිසමෙව සබ්බං කත්වා නික්ඛමි. රාජාපි තංදිවසමෙව සතිං

පටිලභිත්වා – ‘‘කුහිං, භො, බ්‍රාහ්මණො’’ති පුච්ඡි. ඉමස්මිංයෙව නගරෙ දෙවාති. ‘‘අම්හෙහි අනුපධාරෙත්වා කතං, තදෙවස්ස ඨානන්තරං දෙථා’’ති දාපෙසි. සොපි පුඤ්ඤබලෙන ලභිත්වා ‘‘තාපසස්ස සරීරෙ ඛෙළපාතනෙන ලද්ධං මෙ’’ති සඤ්ඤමකාසි.

තතො කතිපාහස්සච්චයෙන රඤ්ඤො පච්චන්තො කුපිතො. රාජා පච්චන්තං වූපසමෙස්සාමීති චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය නික්ඛමි. පුරොහිතො ගන්ත්වා රඤ්ඤො පුරතො ඨත්වා ‘‘ජයතු මහාරාජා’’ති වත්වා – ‘‘තුම්හෙ, මහාරාජ, ජයත්ථාය ගච්ඡථා’’ති පුච්ඡි. ආම බ්‍රාහ්මණාති. එවං සන්තෙ රාජුය්‍යානෙ අනඤ්ජිතකාළකණ්ණී එකො කූටජටිලො වසති, තස්ස සරීරෙ ඛෙළං පාතෙථාති. රාජා තස්ස වචනං ගහෙත්වා යථා ගණිකාය ච තෙන ච කතං, තථෙව සබ්බං කත්වා ඔරොධෙපි ආණාපෙසි – ‘‘එතස්ස කූටජටිලස්ස සරීරෙ ඛෙළං පාතෙථා’’ති. තතො ඔරොධාපි ඔරොධපාලකාපි තථෙව අකංසු. අථ රාජා උය්‍යානද්වාරෙ රක්ඛං ඨපාපෙත්වා ‘‘රඤ්ඤා සද්ධිං නික්ඛමන්තා සබ්බෙ තාපසස්ස සරීරෙ ඛෙළං අපාතෙත්වා නික්ඛමිතුං න ලභන්තී’’ති ආණාපෙසි. අථ සබ්බො බලකායො ච සෙනියො ච තෙනෙව නියාමෙන තාපසස්ස උපරි ඛෙළඤ්ච දන්තකට්ඨානි ච මුඛවික්ඛාලිත උදකඤ්ච පාපයිංසු, ඛෙළො ච දන්තකට්ඨානි ච සකලසරීරං අවත්ථරිංසු.

සෙනාපති සබ්බපච්ඡා සුණිත්වා ‘‘මය්හං කිර සත්ථාරං භවන්තං පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං සග්ගසොපානං එවං සට්ටයිංසූ’’ති උසුමජාතහදයො මුඛෙන අස්සසන්තො වෙගෙන රාජුය්‍යානං ආගන්ත්වා තථා බ්‍යසනපත්තං ඉසිං දිස්වා කච්ඡං බන්ධිත්වා ද්වීහි හත්ථෙහි දන්තකට්ඨානි අපවියූහිත්වා උක්ඛිපිත්වා නිසීදාපෙත්වා උදකං ආහරාපෙත්වා න්හාපෙත්වා සබ්බඔසධෙහි චෙව චතුජ්ජාතිගන්ධෙහි ච සරීරං උබ්බට්ටෙත්වා සුඛුමසාටකෙන පුඤ්ඡිත්වා පුරතො අඤ්ජලිං කත්වා ඨිතො එවමාහ ‘‘අයුත්තං, භන්තෙ, මනුස්සෙහි කතං, එතෙසං කිං භවිස්සතී’’ති. දෙවතා සෙනාපති ද්විධා භින්නා, එකච්චා ‘‘රාජානමෙව නාසෙස්සාමා’’ති වදන්ති, එකච්චා ‘‘සද්ධිං පරිසාය රාජාන’’න්ති, එකච්චා ‘‘රඤ්ඤො විජිතං සබ්බං නාසෙස්සාමා’’ති. ඉදං වත්වා පන තාපසො අප්පමත්තකම්පි කොපං අකත්වා ලොකස්ස සන්තිඋපායමෙව ආචික්ඛන්තො ආහ ‘‘අපරාධො නාම හොති, අච්චයං පන දෙසෙතුං ජානන්තස්ස පාකතිකමෙව හොතී’’ති.

සෙනාපති නයං ලභිත්වා රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා රාජානං වන්දිත්වා ආහ – ‘‘තුම්හෙහි, මහාරාජ, නිරාපරාධෙ මහිද්ධිකෙ තාපසෙ අපරජ්ඣන්තෙහි භාරියං කම්මං කතං, දෙවතා කිර ද්විධා භින්නා එවං වදන්තී’’ති සබ්බං ආරොචෙත්වා – ‘‘ඛමාපිතෙ කිර, මහාරාජ, පාකතිකං හොති, රට්ඨං මා නාසෙථ, තාපසං ඛමාපෙථා’’ති ආහ. රාජා අත්තනි දොසං කතං දිස්වාපි එවං වදති ‘‘න තං ඛමාපෙස්සාමී’’ති. සෙනාපති යාවතතියං යාචිත්වා අනිච්ඡන්තමාහ – ‘‘අහං, මහාරාජ, තාපසස්ස බලං ජානාමි, න සො අභූතවාදී, නාපි කුපිතො, සත්තානුද්දයෙන පන එවමාහ ඛමාපෙථ නං මහාරාජා’’ති. න ඛමාපෙමීති. තෙන හි සෙනාපතිට්ඨානං අඤ්ඤස්ස දෙථ, අහං තුම්හාකං ආණාපවත්තිට්ඨානෙ න වසිස්සාමීති. ත්වං යෙනකාමං ගච්ඡ, අහං මය්හං සෙනාපතිං ලභිස්සාමීති. තතො සෙනාපති තාපසස්ස සන්තිකං ආගන්ත්වා වන්දිත්වා ‘‘කථං පටිපජ්ජාමි, භන්තෙ’’ති ආහ. සෙනාපති යෙ තෙ වචනං සුණන්ති, සබ්බෙ සපරික්ඛාරෙ සධනෙ සද්විපදචතුප්පදෙ ගහෙත්වා සත්තදිවසබ්භන්තරෙ බහි රජ්ජසීමං ගච්ඡ, දෙවතා අතිවිය කුපිතා ධුවං රට්ඨම්පි අරට්ඨං කරිස්සන්තීති. සෙනාපති තථා අකාසි.

රාජා ගතමත්තොයෙව අමිත්තමථනං කත්වා ජනපදං වූපසමෙත්වා ආගම්ම ජයඛන්ධාවාරට්ඨානෙ නිසීදිත්වා නගරං පටිජග්ගාපෙත්වා අන්තොනගරං පාවිසි. දෙවතා පඨමංයෙව උදකවුට්ඨිං පාතයිංසු. මහාජනො අත්තමනො අහොසි ‘‘කූටජටිලං අපරද්ධකාලතො පට්ඨාය අම්හාකං රඤ්ඤො වඩ්ඪියෙව, අමිත්තෙ නිම්මථෙසි, ආගතදිවසෙයෙව දෙවො වුට්ඨො’’ති. දෙවතා පුන සුමනපුප්ඵවුට්ඨිං පාතයිංසු, මහාජනො අත්තමනතරො අහොසි. දෙවතා පුන මාසකවුට්ඨිං පාතයිංසු. තතො කහාපණවුට්ඨිං, තතො කහාපණත්ථං න නික්ඛමෙය්‍යුන්ති මඤ්ඤමානා හත්ථූපගපාදූපගාදිකතභණ්ඩවුට්ඨිං පාතෙසුං. මහාජනො සත්තභූමිකපාසාදෙ ඨිතොපි ඔතරිත්වා ආභරණානි පිළන්ධන්තො අත්තමනො අහොසි. ‘‘අරහති වත කූටජටිලකෙ ඛෙළපාතනං, තස්ස උපරි ඛෙළපාතිතකාලතො පට්ඨාය අම්හාකං රඤ්ඤො වඩ්ඪි ජාතා, අමිත්තමථනං කතං, ආගතදිවසෙයෙව දෙවො වස්සි, තතො සුමනවුට්ඨි මාසකවුට්ඨි කහාපණවුට්ඨි කතභණ්ඩවුට්ඨීති චතස්සො වුට්ඨියො ජාතා’’ති අත්තමනවාචං නිච්ඡාරෙත්වා රඤ්ඤො කතපාපෙ සමනුඤ්ඤො ජාතො.

තස්මිං සමයෙ දෙවතා එකතොධාරඋභතොධාරාදීනි නානප්පකාරානි ආවුධානි මහාජනස්ස උපරි ඵලකෙ මංසං කොට්ටයමානා විය පාතයිංසු. තදනන්තරං වීතච්චිකෙ වීතධූමෙ කිංසුකපුප්ඵවණ්ණෙ අඞ්ගාරෙ, තදනන්තරං කූටාගාරප්පමාණෙ පාසාණෙ, තදනන්තරං අන්තොමුට්ඨියං අසණ්ඨහනිකං සුඛුමවාලිකං වස්සාපයමානා අසීතිහත්ථුබ්බෙධං ථලං අකංසු. රඤ්ඤො විජිතට්ඨානෙ කිසවච්ඡතාපසො සෙනාපති මාතුපොසකරාමොති තයොව මනුස්සභූතා අරොගා අහෙසුං. සෙසානං තස්මිං කම්මෙ අසමඞ්ගීභූතානං තිරච්ඡානානං පානීයට්ඨානෙ පානීයං නාහොසි, තිණට්ඨානෙ තිණං. තෙ යෙන පානීයං යෙන තිණන්ති ගච්ඡන්තා අප්පත්තෙයෙව සත්තමෙ දිවසෙ බහිරජ්ජසීමං පාපුණිංසු. තෙනාහ සරභඞ්ගබොධිසත්තො –

‘‘කිසඤ්හි වච්ඡං අවකිරිය දණ්ඩකී,
උච්ඡින්නමූලො සජනො සරට්ඨො;
කුක්කුළනාමෙ නිරයම්හි පච්චති,

තස්ස ඵුලිඞ්ගානි පතන්ති කායෙ''ති. (ජා. 2.17.70);

එවං තාව **දණ්ඩකීරඤ්ඤස්ස** අරඤ්ඤභූතභාවො වෙදිතබ්බො.

කලිඞ්ගරට්ඨෙ පන **නාළිකිරරඤ්ඤෙ** රජ්ජං කාරයමානෙ හිමවති පඤ්චසතතාපසා අනිත්ථිගන්ධා අජිනජටාවාකචීරධරා වනමූලඵලභක්ඛා හුත්වා චිරං වීතිනාමෙත්වා ලොණම්බිලසෙවනත්ථං මනුස්සපථං ඔතරිත්වා අනුපුබ්බෙන කලිඞ්ගරට්ඨෙ නාළිකිරරඤ්ඤො නගරං සම්පත්තා. තෙ ජටාජිනවාකචීරානි සණ්ඨපෙත්වා පබ්බජිතානුරූපං උපසමසිරිං දස්සයමානා නගරං භික්ඛාය පවිසිංසු. මනුස්සා අනුප්පන්නෙ බුද්ධුප්පාදෙ තාපසපබ්බජිතෙ දිස්වා පසන්නා නිසජ්ජට්ඨානං සංවිධාය හත්ථතො භික්ඛාභාජනං ගහෙත්වා නිසීදාපෙත්වා භික්ඛං සම්පාදෙත්වා අදංසු. තාපසා කතභත්තකිච්චා අනුමොදනං අකංසු. මනුස්සා සුත්වා පසන්නචිත්තා ''කුහිං භදන්තා ගච්ඡන්තී''ති පුච්ඡිංසු. යථාඵාසුකට්ඨානං, ආවුසොති. භන්තෙ, අලං අඤ්ඤත්ථ ගමනෙන, රාජුය්‍යානෙ වසථ, මයං භුත්තපාතරාසා ආගන්ත්වා ධම්මකථං සොස්සාමාති. තාපසා අධිවාසෙත්වා උය්‍යානං අගමංසු. නාගරා භුත්තපාතරාසා සුද්ධවත්ථනිවත්ථා ''ධම්මකථං සොස්සාමා''ති සඞ්ඝා ගණා ගණීභූතා උය්‍යානාභිමුඛා අගමංසු. රාජා උපරිපාසාදෙ ඨිතො තෙ තථා ගච්ඡමානෙ දිස්වා උපට්ඨාකං පුච්ඡි ''කිං එතෙ භණෙ නාගරා සුද්ධවත්ථා සුද්ධුත්තරාසඞ්ගා හුත්වා උය්‍යානාභිමුඛා ගච්ඡන්ති, කිමෙත්ථ සමජ්ජං වා නාටකං වා අත්ථී''ති? නත්ථි දෙව, එතෙ තාපසානං සන්තිකෙ ධම්මං සොතුකාමා ගච්ඡන්තීති. තෙන හි භණෙ අහම්පි ගච්ඡිස්සාමි, මයා සද්ධිං ගච්ඡන්තූති. සො ගන්ත්වා තෙසං ආරොචෙසි – ''රාජාපි ගන්තුකාමො, රාජානං පරිවාරෙත්වාව ගච්ඡථා''ති. නාගරා පකතියාපි අත්තමනා තං සුත්වා – ''අම්හාකං රාජා අස්සද්ධො අප්පසන්නො දුස්සීලො, තාපසා ධම්මිකා, තෙ ආගම්ම රාජාපි ධම්මිකො භවිස්සතී''ති අත්තමනතරා අහෙසුං.

රාජා නික්ඛමිත්වා තෙහි පරිවාරිතො උය්‍යානං ගන්ත්වා තාපසෙහි සද්ධිං පටිසන්ථාරං කත්වා එකමන්තං නිසීදි. තාපසා රාජානං දිස්වා පරිකථාය කුසලස්සෙකස්ස තාපසස්ස ''රඤ්ඤො ධම්මං කථෙහී''ති සඤ්ඤමදංසු, සො තාපසො පරිසං ඔලොකෙත්වා පඤ්චසු වෙරෙසු ආදීනවං පඤ්චසු ච සීලෙසු ආනිසංසං කථෙන්තො –

> ''පාණො න හන්තබ්බො, අදින්නං නාදාතබ්බං, කාමෙසුමිච්ඡාචාරො න චරිතබ්බො, මුසා න භාසිතබ්බා, මජ්ජං න පාතබ්බං, පාණාතිපාතො නාම නිරයසංවත්තනිකො හොති තිරච්ඡානයොනිසංවත්තනිකො පෙත්තිවිසයසංවත්තනිකො, තථා අදින්නාදානාදීනි. පාණාතිපාතො නිරයෙ පච්චිත්වා මනුස්සලොකං ආගතස්ස විපාකාවසෙසෙන අප්පායුකසංවත්තනිකො හොති, අදින්නාදානං අප්පභොගසංවත්තනිකං, මිච්ඡාචාරො බහුසපත්තසංවත්තනිකො, මුසාවාදො අභූතබ්භක්ඛානසංවත්තනිකො, මජ්ජපානං උම්මත්තකභාවසංවත්තනික''න්ති –

පඤ්චසු වෙරෙසු ඉමං ආදීනවං කථෙසි.

රාජා පකතියාපි අස්සද්ධො අප්පසන්නො දුස්සීලො, දුස්සීලස්ස ච සීලකථා නාම දුක්කථා, කණ්ණෙ සූලප්පවෙසනං විය හොති. තස්මා සො චින්තෙසි – ''අහං 'එතෙ පග්ගණ්හිස්සාමී'ති ආගතො, ඉමෙ පන මය්හං ආගතකාලතො පට්ඨාය මංයෙව ඝට්ටෙන්තා විජ්ඣන්තා පරිසමජ්ඣෙ කථෙන්ති, කරිස්සාමි නෙසං කාත්තබ්බ''න්ති. සො ධම්මකථාපරියොසානෙ ''ආචරියා ස්වෙ මය්හං ගෙහෙ භික්ඛං ගණ්හථා''ති නිමන්තෙත්වා අගමාසි. සො දුතියදිවසෙ මහන්තෙ මහන්තෙ කොළුම්බෙ ආහරාපෙත්වා ගූථස්ස පූරාපෙත්වා කදලිපත්තෙහි නෙසං මුඛානි බන්ධාපෙත්වා තත්ථ තත්ථ ඨපාපෙසි, පුන බහලමධුකතෙලනාගබලපිච්ඡිල්ලාදීනං කූටෙ පූරෙත්වා නිස්සෙණිමත්ථකෙ ඨපාපෙසි, තත්ථෙව ච මහාමල්ලෙ බද්ධකච්ඡෙ හත්ථෙහි මුග්ගරෙ ගාහාපෙත්වා ඨපෙත්වා ආහ ''කූටතාපසා අතිවිය මං විහෙඨයිංසු, තෙසං පාසාදතො ඔතරණකාලෙ කූටෙහි පිච්ඡිල්ලං සොපානමත්ථකෙ විස්සජ්ජෙත්වා සීසෙ මුග්ගරෙහි පොථෙත්වා ගලෙ ගහෙත්වා සොපානෙ ඛිපථා''ති. සොපානපාදමූලෙ පන චණ්ඩෙ කුක්කුරෙ බන්ධාපෙසි.

තාපසාපි ''ස්වෙ රාජගෙහෙ භුඤ්ජිස්සාමා''ති අඤ්ඤමඤ්ඤං ඔවදිංසු – ''මාරිසා රාජගෙහං නාම සාසඞ්කං සප්පටිභයං, පබ්බජිතෙහි නාම ඡද්වාරාරම්මණෙ සඤ්ඤතෙහි භවිතබ්බං, දිට්ඨදිට්ඨෙ ආරම්මණෙ නිමිත්තං න ගහෙතබ්බං, චක්ඛුද්වාරෙ සංවරො පච්චුපට්ඨපෙතබ්බො''ති.

පුනදිවසෙ භික්ඛාචාරවෙලං සල්ලක්ඛෙත්වා වාකචීරං නිවාසෙත්වා අජිනචම්මං එකංසගතං කත්වා ජටාකලාපං සණ්ඨපෙත්වා භික්ඛාභාජනං ගහෙත්වා පටිපාටියා රාජනිවෙසනං අභිරුළ්හා. රාජා ආරුළ්හභාවං ඤත්වා ගූථකොළුම්බමුඛතො කදලිපත්තං නීහරාපෙසි. දුග්ගන්ධො තාපසානං නාසපුටං පහරිත්වා මත්ථලුඞ්ගපාතනාකාරපත්තො අහොසි. මහාතාපසො රාජානං ඔලොකෙසි. රාජා – ''එත්ථ හොන්තො යාවදත්ථං භුඤ්ජන්තු චෙව හරන්තු ච, තුම්හාකමෙතං අනුච්ඡවිකං, හියො අහං තුම්හෙ පග්ගණ්හිස්සාමීති ආගතො, තුම්හෙ පන මංයෙව ඝට්ටෙන්තා විජ්ඣන්තා පරිසමජ්ඣෙ කථයිත්ථ , තුම්හාකමිදං අනුච්ඡවිකං, භුඤ්ජථා''ති මහාතාපසස්ස උළුඞ්කෙන ගූථං උපනාමෙසි. මහාතාපසො ධී ධීති වදන්තො පටිනිවත්ති. ''එත්තකෙනෙව ගච්ඡිස්සථ තුම්හෙ''ති සොපානෙ කූටෙහි පිච්ඡිල්ලං විස්සජ්ජාපෙත්වා මල්ලානං සඤ්ඤමදාසි. මල්ලා මුග්ගරෙහි සීසානි පොථෙත්වා ගීවාය ගහෙත්වා සොපානෙ ඛිපිංසු, එකොපි සොපානෙ පතිට්ඨාතුං නාසක්ඛි , පවට්ටමානා සොපානපාදමූලංයෙව පාපුණිංසු.

සම්පත්තෙ සම්පත්තෙ චණ්ඩකුක්කුරා පටපටාති ලුඤ්චමානා ඛාදිංසු. යොපි නෙසං උට්ඨහිත්වා පලායති, සොපි ආවාටෙ පතති, තත්‍රාපි නං කුක්කුරා අනුබන්ධිත්වා ඛාදන්තියෙව. ඉති නෙසං කුක්කුරා අට්ඨිසඞ්ඛලිකමෙව අවසෙසයිංසු. එවං සො රාජා තපසම්පන්නෙ පඤ්චසතෙ තාපසෙ එකදිවසෙනෙව ජීවිතා වොරොපෙසි.

අථස්ස රට්ඨෙ දෙවතා පුරිමනයෙනෙව පුන නවවුට්ඨියො පාතෙසුං. තස්ස රජ්ජං සට්ඨියොජනුබ්බෙධෙන වාලිකථලෙන අවච්ඡාදියිත්ථ. තෙනාහ සරභඞ්ගො බොධිසත්තො –

> ‘‘යො සඤ්ඤතෙ පබ්බජිතෙ අවඤ්චයි,
> ධම්මං භණන්තෙ සමණෙ අදූසකෙ;
> තං නාළිකෙරං සුනඛා පරත්ථ,
> සඞ්ගම්ම ඛාදන්ති විඵන්දමාන’’න්ති. (ජා. 2.17.71);

එවං **කාලිඞ්ගාරඤ්ඤස්ස** අරඤ්ඤභූතභාවො වෙදිතබ්බො.

අතීතෙ පන බාරාණසිනගරෙ දිට්ඨමඞ්ගලිකා නාම චත්තාලීසකොටිවිභවස්ස සෙට්ඨිනො එකා ධීතා අහොසි දස්සනීයා පාසාදිකා. සා රූපභොගකුලසම්පත්තිසම්පන්නතාය බහූනං පත්ථනීයා අහොසි. යො පනස්සා වාරෙය්‍යත්ථාය පහිණාති, තං තං දිස්වානස්ස ජාතියං වා හත්ථපාදාදීසු වා යත්ථ කත්ථචි දොසං ආරොපෙත්වා ‘‘කො එස දුජ්ජාතො දුස්සණ්ඨිතො’’තිආදීනි වත්වා – ‘‘නීහරථ න’’න්ති නීහරාපෙත්වා ‘‘එවරූපම්පි නාම අද්දසං, උදකං ආහරථ, අක්ඛීනි ධොවිස්සාමී’’ති අක්ඛීනි ධොවති. තස්සා දිට්ඨං දිට්ඨං විප්පකාරං පාපෙත්වා නීහරාපෙතීති දිට්ඨමඞ්ගලිකා ත්වෙව සඞ්ඛා උදපාදි, මූලනාමං අන්තරධායි.

සා එකදිවසං ගඞ්ගාය උදකකීළං කීළිස්සාමීති තිත්ථං සජ්ජාපෙත්වා පහූතං ඛාදනීයභොජනීයං සකටෙසු පූරාපෙත්වා බහූනි ගන්ධමාලාදීනි ආදාය පටිච්ඡන්නයානං ආරුය්හ ඤාතිගණපරිවුතා ගෙහම්හා නික්ඛමි. තෙන ච සමයෙන මහාපුරිසො චණ්ඩාලයොනියං නිබ්බත්තො බහිනගරෙ චම්මගෙහෙ වසති, මාතඞ්ගොත්වෙවස්ස නාමං අහොසි. සො සොළසවස්සුද්දෙසිකො හුත්වා කෙනචිදෙව කරණීයෙන අන්තොනගරං පවිසිතුකාමො එකං නීලපිලොතිකං නිවාසෙත්වා එකං හත්ථෙ බන්ධිත්වා එකෙන හත්ථෙන පච්ඡිං, එකෙන ඝණ්ඩං ගහෙත්වා ‘‘උස්සරථ අය්‍යා, චණ්ඩාලොහ’’න්ති ජානාපනත්ථං තං වාදෙන්තො නීචචිත්තං පච්චුපට්ඨපෙත්වා දිට්ඨදිට්ඨෙ මනුස්සෙ නමස්සමානො නගරං පවිසිත්වා මහාපථං පටිපජ්ජි.

දිට්ඨමඞ්ගලිකා ඝණ්ඩසද්දං සුත්වා සාණිඅන්තරෙන ඔලොකෙන්තී දූරතොව තං ආගච්ඡන්තං දිස්වා ‘‘කිමෙත’’න්ති පුච්ඡි. මාතඞ්ගො අය්‍යෙති. ‘‘කිං වත, භො, අකුසලං අකරම්හ, කස්සායං නිස්සන්දො, විනාසො නු බො මෙ පච්චුපට්ඨිතො, මඞ්ගලකිච්චෙන නාම ගච්ඡමානා චණ්ඩාලං අද්දස’’න්ති සරීරං කම්පෙත්වා ජිගුච්ඡමානා ඛෙළං පාතෙත්වා ධාතියො ආහ – ‘‘වෙගෙන උදකං ආහරථ, චණ්ඩාලො දිට්ඨො, අක්ඛීනි චෙව නාම ගහිතමුඛඤ්ච ධොවිස්සාමී’’ති ධොවිත්වා රථං නිවත්තාපෙත්වා සබ්බපටියාදානං ගෙහං පෙසෙත්වා පාසාදං අභිරුහි. සුරාසොණ්ඩාදයො චෙව තස්සා උපට්ඨාකමනුස්සා ච ‘‘කුහිං, භො දිට්ඨමඞ්ගලිකා, ඉමායපි වෙලාය නාගච්ඡතී’’ති පුච්ඡන්තා තං පවත්තිං සුත්වා – ‘‘මහන්තං වත, භො, සුරාමංසගන්ධමාලාදිසක්කාරං චණ්ඩාලං නිස්සාය අනුභවිතුං න ලභිම්හ, ගණ්හථ චණ්ඩාල’’න්ති ගතට්ඨානං ගවෙසිත්වා නිරාපරාධං මාතඞ්ගපණ්ඩිතං තජ්ජිත්වා – ‘‘අරෙ මාතඞ්ග තං නිස්සාය ඉදඤ්චිදඤ්ච සක්කාරං අනුභවිතුං න ලභිම්හා’’ති කෙසෙසු ගහෙත්වා භූමියං පාතෙත්වා ජාණුකප්පරපාසාණාදීහි කොට්ටෙත්වා මතොති සඤ්ඤාය පාදෙ ගහෙත්වා කඩ්ඪන්තා සඞ්කාරකූටෙ ඡඩ්ඩෙසුං.

මහාපුරිසො සඤ්ඤං පටිලභිත්වා හත්ථපාදෙ පරාමසිත්වා – ‘‘ඉදං දුක්ඛං කං නිස්සාය උප්පන්න’’න්ති චින්තෙන්තො – ‘‘න අඤ්ඤං කඤ්චි, දිට්ඨමඞ්ගලිකං නිස්සාය උප්පන්න’’න්ති ඤත්වා ‘‘සචාහං පුරිසො, පාදෙසු නං නිපාතෙස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා වෙධමානො දිට්ඨමඞ්ගලිකාය කුලද්වාරං ගන්ත්වා – ‘‘දිට්ඨමඞ්ගලිකං ලභන්තො වුට්ඨහිස්සාමි, අලභන්තස්ස එත්ථෙව මරණ’’න්ති ගෙහඞ්ගණෙ නිපජ්ජි. තෙන ච සමයෙන ජම්බුදීපෙ අයං ධම්මතා හොති – යස්ස චණ්ඩාලො කුජ්ඣිත්වා ගබ්භද්වාරෙ නිපන්නො මරති, යෙ ච තස්මිං ගබ්භෙ වසන්ති, සබ්බෙ චණ්ඩාලා හොන්ති. ගෙහමජ්ඣම්හි මතෙ සබ්බෙ ගෙහවාසිනො, ද්වාරම්හි මතෙ උභතො අනන්තරගෙහවාසිකා, අඞ්ගණම්හි මතෙ ඉතො සත්ත ඉතො සත්තාති චුද්දසගෙහවාසිනො සබ්බෙ චණ්ඩාලා හොන්තීති. බොධිසත්තො පන අඞ්ගණෙ නිපජ්ජි.

සෙට්ඨිස්ස ආරොචෙසුං – ‘‘මාතඞ්ගො තෙ සාමි ගෙහඞ්ගණෙ පතිතො’’ති ගච්ඡථ භණෙ, කිං කාරණාති වත්වා එකමාසකං දත්වා උට්ඨාපෙථාති. තෙ ගන්ත්වා ‘‘ඉමං කිර මාසකං ගහෙත්වා උට්ඨහා’’ති වදිංසු. සො – ‘‘නාහං මාසකත්ථාය නිපන්නො, දිට්ඨමඞ්ගලිකාය ස්වාහං නිපන්නො’’ති ආහ. දිට්ඨමඞ්ගලිකාය කො දොසොති? කිං තස්සා දොසං න පස්සථ, නිරපරාධො අහං තස්සා මනුස්සෙහි බ්‍යසනං පාපිතො, තං ලභන්තොව වුට්ඨහිස්සාමි, අලභන්තො න වුට්ඨහිස්සාමීති.

තෙ ගන්ත්වා සෙට්ඨිස්ස ආරොචෙසුං. සෙට්ඨි ධීතු දොසං ඤත්වා ‘‘ගච්ඡථ, එකං කහාපණං දෙථා’’ති පෙසෙති. සො ‘‘න ඉච්ඡාමි කහාපණං, තමෙව ඉච්ඡාමී’’ති ආහ. තං සුත්වා සෙට්ඨි ච සෙට්ඨිභරියා ච – ‘‘එකායෙව නො පියධීතා,

පවෙණියා සටකො අඤ්ඤො දාරකොපි නත්ථී''ති සංවෙගප්පත්තා – ''ගච්ඡථ තාතා, කොචි අම්හාකං අසහනකො එතං ජීවිතාපි වොරොපෙය්‍ය, එතස්මිඤ්හි මතෙ සබ්බෙ මයං නට්ඨා හොම, ආරක්ඛමස්ස ගණ්හථා''ති පරිවාරෙත්වා ආරක්ඛං සංවිධාය යාගුං පෙසයිංසු, හත්තං ධනං පෙසයිංසු, එවං සො සබ්බං පටික්ඛිපි. එවං එකො දිවසො ගතො; ද්වෙ, තයො, චත්තාරො, පඤ්ච දිවසා ගතා.

තතො සත්තසත්තගෙහවාසිකා උට්ඨාය – ''න සක්කොම මයං තුම්හෙ නිස්සාය චණ්ඩාලා භවිතුං, අම්හෙ මා නාසෙථ, තුම්හාකං දාරිකං දත්වා එතං උට්ඨාපෙථා''ති ආහංසු. තෙ සතම්පි සහස්සම්පි සතසහස්සම්පි පහිණිංසු, සො පටික්ඛිපතෙව. එවං ඡ දිවසා ගතා. සත්තමෙ දිවසෙ උභතො චුද්දසගෙහවාසිකා සන්නිපතිත්වා – ''න මයං චණ්ඩාලා භවිතුං සක්කොම, තුම්හාකං අකාමකානම්පි මයං එතස්ස දාරිකං දස්සාමා''ති ආහංසු.

මාතාපිතරො සොකසල්ලසමප්පිතා විසඤ්ඤී හුත්වා සයනෙ නිපතිංසු. උභතො චුද්දසගෙහවාසිනො පාසාදං ආරුය්හ සුපුප්ඵිතකිංසුකසාඛං උච්ඡින්දන්තා විය තස්සා සබ්බාභරණානි ඔමුඤ්චිත්වා නබෙහි සීමන්තං කත්වා කෙසෙ බන්ධිත්වා නීලසාටකං නිවාසාපෙත්වා හත්ථෙ නීලපිලොතිකඛණ්ඩං වෙඨෙත්වා කණ්ණෙසු තිපුපට්ටකෙ පිළන්ධාපෙත්වා තාලපණ්ණපච්ඡිං දත්වා පාසාදතො ඔතාරාපෙත්වා ද්වීසු බාහාසු ගහෙත්වා – ''තව සාමිකං ගහෙත්වා යාහී''ති මහාපුරිසස්ස අදංසු.

නීලුප්පලම්පි අතිභාරොති අනුක්ඛිත්තපුබ්බා සුඛුමාලදාරිකා ''උට්ඨාහි සාමි, ගච්ඡාමා''ති ආහ. බොධිසත්තො නිපන්නකොව ආහ ''නාහං උට්ඨහාමී''ති. අථ කින්ති වදාමීති. ''උට්ඨෙහි අය්‍ය මාතඞ්ගා''ති එවං මං වදාහීති. සා තථා අවොච. න තුය්හං මනුස්සා උට්ඨානසමත්ථං මං අකංසු, බාහාය මං ගහෙත්වා උට්ඨාපෙහීති. සා තථා අකාසි. බොධිසත්තො උට්ඨහන්තො විය පරිවට්ටෙත්වා භූමියං පතිත්වා – ''නාසිතං, භො, දිට්ඨමඞ්ගලිකාය පඨමං මනුස්සෙහි කොට්ටාපෙත්වා, ඉදානි සයං කොට්ටෙතී''ති විරවිත්ථ. සා කිං කරොමි අය්‍යාති? ද්වීහි හත්ථෙහි ගහෙත්වා උට්ඨාපෙහීති. සා තථා උට්ඨාපෙත්වා නිසීදාපෙත්වා ගච්ඡාම සාමීති. ගච්ඡා නාම අරඤ්ඤෙ හොන්ති, මයං මනුස්සා, අතිකොට්ටිතොම්හි තුය්හං මනුස්සෙහි, න සක්කොමි පදසා ගන්තුං, පිට්ඨියා මං නෙහීති. සා ඔනමිත්වා පිට්ඨිං අදාසි. බොධිසත්තො අභිරුහි. කුහිං නෙමි සාමීති? බහිනගරං නෙහීති. සා පාචීනද්වාරං ගන්ත්වා – ''ඉධ තෙ සාමි වසනට්ඨාන''න්ති පුච්ඡි. කතරට්ඨානං එතන්ති? පාචීනද්වාරං සාමීති. පාචීනද්වාරෙ චණ්ඩාලපුත්තා වසිතුං න ලභන්තීති අත්තනො වසනට්ඨානං අනාචික්ඛිත්වාව සබ්බද්වාරානි ආහිණ්ඩාපෙසි. කස්මා? භවග්ගපත්තමස්සා මානං පාතෙස්සාමීති. මහාජනො උක්කුට්ඨිමකාසි – ''ඨපෙත්වා තුම්හාදිසං අඤ්ඤො එතිස්සා මානං භෙදකො නත්ථී''ති.

සා පච්ඡිමද්වාරං පත්වා ''ඉධ තෙ සාමි වසනට්ඨාන''න්ති පුච්ඡි. කතරට්ඨානං එතන්ති? පච්ඡිමද්වාරං සාමීති. ඉමිනා ද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා චම්මගෙහං ඔලොකෙන්තී ගච්ඡාති. සා තත්ථ ගන්ත්වා ආහ ''ඉදං චම්මගෙහං තුම්හාකං වසනට්ඨානං සාමී''ති? ආමාති පිට්ඨිතො ඔතරිත්වා චම්මගෙහං පාවිසි.

තත්ථ සත්තට්ඨදිවසෙ වසන්තො සබ්බඤ්ඤුතගවෙසනධීරො එත්තකෙසු දිවසෙසු න ච ජාතිසම්භෙදමකාසි. ''මහාකුලස්ස ධීතා සචෙ මං නිස්සාය මහන්තං යසං න පාපුණාති, න චම්හාහං චතුවීසතියා බුද්ධානං අන්තෙවාසිකො. එතිස්සා පාදධොවනඋදකෙන සකලජම්බුදීපෙ රාජූනං අභිසෙකකිච්චං කරිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා පුන චින්තෙසි – ''අගාරමජ්ඣෙවසන්තො න සක්ඛිස්සාමි, පබ්බජිත්වා පන සක්ඛිස්සාමී''ති. චින්තෙත්වා තං ආමන්තෙසි – ''දිට්ඨමඞ්ගලිකෙ මයං පුබ්බෙ එකචරා කම්මං කත්වාපි අකත්වාපි සක්කා ජීවිතුං, ඉදානි පන දාරභරණං පටිපන්නම්හ, කම්මං අකත්වා න සක්කා ජීවිතුං, ත්වං යාවාහං ආගච්ඡාමි, තාව මා උක්කණ්ඨිත්ථා''ති අරඤ්ඤං පවිසිත්වා සුසානාදීසු නන්තකානි සඞ්කඩ්ඪිත්වා නිවාසනපාරුපනං කත්වා සමණපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා එකචරො ලද්ධකායවිවෙකො කසිණපරිකම්මං කත්වා අට්ඨ සමාපත්තියො පඤ්ච අභිඤ්ඤායො ච නිබ්බත්තෙත්වා ''ඉදානි සක්කා දිට්ඨමඞ්ගලිකාය අවස්සයෙන මයා භවිතු''න්ති බාරාණසිඅභිමුඛො ගන්ත්වා චීවරං පාරුපිත්වා භික්ඛං චරමානො දිට්ඨමඞ්ගලිකාය ගෙහාභිමුඛො අගමාසි.

සා තං ද්වාරෙ ඨිතං දිස්වා අසඤ්ජානන්තී – ''අතිච්ඡථ, භන්තෙ, චණ්ඩාලානං වසනට්ඨානමෙත''න්ති ආහ. බොධිසත්තො තත්ථෙව අට්ඨාසි. සා පුනප්පුනං ඔලොකෙන්තී සඤ්ජානිත්වා හත්ථෙහි උරං පහරිත්වා විරවමානා පාදමූලෙ පතිත්වා ආහ – ''යදි තෙ සාමි එදිසං චිත්තං අත්ථි, කස්මා මං මහතා යසා පරිහාපෙත්වා අනාථං අකාසී''ති. නානප්පකාරං පරිදෙවං පරිදෙවිත්වා අක්ඛීනි පුඤ්ඡමානා උට්ඨාය භික්ඛාභාජනං ගහෙත්වා අන්තොගෙහෙ නිසීදාපෙත්වා භික්ඛං අදාසි. මහාපුරිසො භත්තකිච්චං කත්වා ආහ – ''දිට්ඨමඞ්ගලිකෙ මා සොචි මා පරිදෙවි, අහං තුය්හං පාදධොවනඋදකෙන සකලජම්බුදීපෙ රාජූනං අභිසෙකකිච්චං කාරෙතුං සමත්ථො, ත්වං පන එකං මම වචනං කරොහි, නගරං පවිසිත්වා 'න මය්හං සාමිකො චණ්ඩාලො, මහාබ්‍රහ්මා මය්හං සාමිකො'ති උග්ඝොසයමානා සකලනගරං චරාහී''ති.

එවං වුත්තෙ දිට්ඨමඞ්ගලිකා – ''පකතියාපි අහං සාමි මුඛදොසෙනෙව බ්‍යසනං පත්තා, න සක්ඛිස්සාමෙවං වත්තු''න්ති ආහ. බොධිසත්තො – ''කිං පන තයා මය්හං අගාරෙ වසන්තස්ස අලිකවචනං සුතපුබ්බං, අහං තදාපි අලිකං න භණාමි, ඉදානි පබ්බජිතො කිං වක්ඛාමි, සච්චවාදී පුරිසො නාමාහ''න්ති වත්වා – ''අජ්ජ පක්ඛස්ස අට්ඨමී, ත්වං 'ඉතො සත්තාහස්සච්චයෙන උපොසථදිවසෙ මය්හං සාමිකො මහාබ්‍රහ්මා චන්දමණ්ඩලං භින්දිත්වා මම සන්තිකං ආගමිස්සතී'ති සකලනගරෙ උග්ඝොසෙහී''ති වත්වා පක්කාමි.

සා සද්දහිත්වා හට්ඨතුට්ඨා සුරා හුත්වා සායංපාතං නගරං පවිසිත්වා තථා උග්ඝොසෙසි. මනුස්සා පාණිනා පාණිං පහරන්තා – ''පස්සථ, අම්හාකං දිට්ඨමඞ්ගලිකා චණ්ඩාලපුත්තං මහාබ්‍රහ්මානං කරොතී''ති හසන්තා කෙළිං කරොන්ති. සා පුනදිවසෙපි තථෙව සායංපාතං පවිසිත්වා – ''ඉදානි ඡාහච්චයෙන, පඤ්චාහ-චතූහ-තීහ-ද්වීහ-එකාහච්චයෙන මය්හං සාමිකො මහාබ්‍රහ්මා චන්දමණ්ඩලං භින්දිත්වා මම සන්තිකං ආගමිස්සතී''ති උග්ඝොසෙසි.

බ්‍රාහ්මණා චින්තයිංසු – ''අයං දිට්ඨමඞ්ගලිකා අතිසූරා හුත්වා කථෙති, කදාචි එවං සියා, එථ මයං දිට්ඨමඞ්ගලිකාය වසනට්ඨානං පටිජග්ගාමා''ති චම්මගෙහස්ස බාහිරභාගං සමන්තා තච්ඡාපෙත්වා වාලිකං ඔකිරිංසු. සාපි උපොසථදිවසෙ පාතොව නගරං පවිසිත්වා ''අජ්ජ මය්හං සාමිකො ආගමිස්සතී''ති උග්ඝොසෙසි. බ්‍රාහ්මණා චින්තයිංසු – ''අයං හො න දූරං අපදිස්සති, අජ්ජ කිර මහාබ්‍රහ්මා ආගමිස්සති, වසනට්ඨානං සංවිදහාමා''ති චම්මගෙහං සමජ්ජාපෙත්වා හරිතූපලිත්තං අහතවත්ථෙහි පරික්ඛිපිත්වා මහාරහං පල්ලඞ්කං අත්ථරිත්වා උපරි චෙලවිතානං බන්ධිත්වා ගන්ධමාලදාමානි ඔසාරයිංසු. තෙසං පටිජග්ගන්තානංයෙව සූරියො අත්ථං ගතො.

මහාපුරිසො චන්දෙ උග්ගතමත්තෙ අභිඤ්ඤාපාදකජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය කාමාවචරචිත්තෙන පරිකම්මං කත්වා ඉද්ධිචිත්තෙන ද්වාදසයොජනිකං බ්‍රහ්මත්තභාවං මාපෙත්වා වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා චන්දවිමානස්ස අන්තො පවිසිත්වා වනන්තතො අබ්භුස්සක්කමානං චන්දං භින්දිත්වා චන්දවිමානං ඔහාය පුරතො හුත්වා ''මහාජනො මං පස්සතූ''ති අධිට්ඨාසි. මහාජනො දිස්වා – ''සච්චං, හො, දිට්ඨමඞ්ගලිකාය වචනං, ආගච්ඡන්තං මහාබ්‍රහ්මානං පූජෙස්සාමා''ති ගන්ධමාලං ආදාය දිට්ඨමඞ්ගලිකාය ඝරං පරිවාරෙත්වා අට්ඨාසි. මහාපුරිසො මත්ථකමත්ථකෙන සත්තවාරෙ බාරාණසිං අනුපරිගන්ත්වා මහාජනෙන දිට්ඨභාවං ඤත්වා ද්වාදසයොජනිකං අත්තභාවං විජහිත්වා මනුස්සප්පමාණමෙව මාපෙත්වා මහාජනස්ස පස්සන්තස්සෙව චම්මගෙහං පාවිසි. මහාජනො දිස්වා – ''ඔතිණ්ණො නො මහාබ්‍රහ්මා, සාණිං ආහරථා''ති නිවෙසනං මහාසාණියා පරික්ඛිපිත්වා පරිවාරෙත්වා ඨිතො.

මහාපුරිසොපි සිරිසයනමජ්ඣෙ නිසීදි. දිට්ඨමඞ්ගලිකා සමීපෙ අට්ඨාසි. අථ නං පුච්ඡි ''උතුසමයො තෙ දිට්ඨමඞ්ගලිකෙ''ති. ආම අයයාති. මයා දින්නං පුත්තං ගණ්හාහීති අඞ්ගුට්ඨකෙන නාභිමණ්ඩලං ඵුසි. තස්සා පරාමසනෙනෙව ගබ්භො පතිට්ඨාසි. මහාපුරිසො – ''එත්තාවතා තෙ දිට්ඨමඞ්ගලිකෙ පාදධොවනඋදකං සකලජම්බුදීපෙ රාජූනං අභිසෙකොදකං භවිස්සති, ත්වං තිට්ඨා''ති වත්වා බ්‍රහ්මත්තභාවං මාපෙත්වා පස්සන්තස්සෙව මහාජනස්ස නික්ඛමිත්වා වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා චණ්ඩමණ්ඩලමෙව පවිට්ඨො. සා තතො පට්ඨාය බ්‍රහ්මපජාපතී නාම ජාතා. පාදධොවනඋදකං ලභන්තො නාම නත්ථි.

බ්‍රාහ්මණා – ''බ්‍රහ්මපජාපතිං අන්තොනගරෙ වසාපෙස්සාමා''ති සුවණ්ණසිවිකාය ආරොපෙත්වා යාව සත්තමකොටියා අපරිසුද්ධජාතිකස්ස සිවිකං ගහෙතුං න අදංසු. සොළස ජාතිමන්තබ්‍රාහ්මණා ගණ්හිංසු. සෙසා ගන්ධපුප්ඵාදීහි පූජෙත්වා නගරං පවිසිත්වා – ''න සක්කා, හො, උච්ඡිට්ඨගෙහෙ බ්‍රහ්මපජාපතියා වසිතුං, වත්ථුං ගහෙත්වා ගෙහං කරිස්සාම, යාව පන තං කරීයති, තාව මණ්ඩපෙව වසතූ''ති මණ්ඩපෙ වසාපෙසුං. තතො පට්ඨාය චක්ඛුපථෙ ඨත්වා වන්දිතුකාමා කහාපණං දත්වා වන්දිතුං ලභන්ති, සවනූපචාරෙ වන්දිතුකාමා සතං දත්වා ලභන්ති, ආසන්නෙ පකතිකථං සවනට්ඨානෙ වන්දිතුකාමා පඤ්චසතානි දත්වා ලභන්ති, පාදපිට්ඨියං සීසං ඨපෙත්වා වන්දිතුකාමා සහස්සං දත්වා ලභන්ති, පාදධොවනඋදකං පත්ථයමානා දසසහස්සානි දත්වා ලභන්ති. බහිනගරතො අන්තොනගරෙ යාව මණ්ඩපා ආගච්ඡන්තියා ලද්ධධනංයෙව කොටිසතමත්තං අහොසි.

සකලජම්බුදීපො සඞ්ඛුභි, තතො සබ්බරාජානො ''බ්‍රහ්මපජාපතියා පාදධොවනෙන අභිසෙකං කරිස්සාමා''ති සතසහස්සං පෙසෙත්වා ලභිංසු. මණ්ඩපෙ වසන්තියා එව ගබ්භවුට්ඨානං අහොසි. මහාපුරිසං පටිච්ච ලද්ධකුමාරො පාසාදිකො අහොසි ලක්ඛණසම්පන්නො. මහාබ්‍රහ්මුනො පුත්තො ජාතොති සකල ජම්බුදීපො එකකොලාහලො අහොසි. කුමාරස්ස ඛීරමණිමූලං හොතූති තතො තතො ආගතධනං කොටිසහස්සං අහොසි. එත්තාවතා නිවෙසනම්පි නිට්ඨිතං. කුමාරස්ස නාමකරණං කරිස්සාමාති නිවෙසනං සජ්ජෙත්වා කුමාරං ගන්ධොදකෙන න්හාපෙත්වා අලඞ්කරිත්වා මණ්ඩපෙ ජාතත්තා **මණ්ඩබ්‍යො**ත්වෙව නාමං අකංසු.

කුමාරො සුඛෙන සංවඩ්ඪමානො සිප්පුග්ගහණවයපත්තොති සකලජම්බුදීපෙ සිප්පජානනකා තස්ස සන්තිකෙ ආගන්ත්වා සිප්පං සික්ඛාපෙන්ති. කුමාරො මෙධාවී පඤ්ඤවා සුතං සුතං මුතං ආවුණන්තො විය ගණ්හාති, ගහිතගහිතං සුවණ්ණසටෙ පක්ඛිත්තතෙලං විය තිට්ඨති. යාවතා වාචුග්ගතා පරියත්ති අත්ථි, තෙන අනුග්ගහිතා නාම නාහොසි. බ්‍රාහ්මණා තං පරිවාරෙත්වා චරන්ති, සොපි බ්‍රාහ්මණභත්තො අහොසි. ගෙහෙ අසීතිබ්‍රාහ්මණසහස්සානි නිච්චභත්තං භුඤ්ජන්ති. ගෙහම්පිස්ස සත්තද්වාරකොට්ඨකං මහන්තං අහොසි. ගෙහෙ මඞ්ගලදිවසෙ ජම්බුදීපවාසීහි පෙසිතධනං කොටිසහස්සමත්තං අහොසි.

බොධිසත්තො ආවජ්ජෙසි – ''පමත්තො නු ඛො කුමාරො අප්පමත්තො''ති. අථස්ස තං පවත්තිං ඤත්වා – ''බ්‍රාහ්මණභත්තො ජාතො, යත්ථ දින්නං මහප්ඵලං හොති, තං න ජානාති, ගච්ඡාමි නං දමෙමී''ති චීවරං පාරුපිත්වා භික්ඛාභාජනං ගහෙත්වා – ''ද්වාරකොට්ඨකා අතිසම්බාධා, න සක්කා කොට්ඨකෙන පවිසිතු''න්ති ආකාසෙනාගන්ත්වා අසීතිබ්‍රාහ්මණසහස්සානං භුඤ්ජනට්ඨානෙ ආකාසඞ්ගණෙ ඔතරි. මණ්ඩබ්‍යකුමාරොපි සුවණ්ණකටච්ඡුං ගාහාපෙත්වා – ''ඉධ සූපං දෙථ ඉධ ඔදන''න්ති පරිවිසාපෙන්තො බොධිසත්තං දිස්වා දණ්ඩකෙන ඝට්ටිතආසිවිසො විය කුපිත්වා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘කුතො නු ආගච්ඡසි දුම්මවාසී,
ඔතල්ලකො පංසුපිසාචකොව;
සඞ්කාරචොළං පටිමුඤ්ච කණ්ඨෙ,
කො රෙ තුවං හොසි අදක්ඛිණෙය්‍යො’’ති. (ජා. 1.15.1);

අථ නං මහාසත්තො අකුජ්ඣිත්වාව ඔවදන්තො ආහ –

‘‘අන්නං තවෙදං පකතං යසස්සි,
තං ඛජ්ජරෙ භුඤ්ජරෙ පියරෙ ච;
ජානාසි මං ත්වං පරදත්තුපජීවිං,
උත්තිට්ඨ පිණ්ඩං ලභතං සපාකො’’ති. (ජා. 1.15.2);

සො නයිදං තුම්හාදිසානං පටියත්තන්ති දස්සෙන්තො ආහ –

‘‘අන්නං මමෙදං පකතං බ්‍රාහ්මණානං,
අත්ථත්ථිතං සද්දහතො මමෙදං;
අපෙහි එත්තො කිමිධට්ඨිතොසි,
න මාදිසා තුය්හං දදන්ති ජම්මා’’ති. (ජා. 1.15.3);

අථ බොධිසත්තො ‘‘දානං නාම සගුණස්සපි නිග්ගුණස්සපි යස්ස කස්සචි දාතබ්බං, යථා හි නින්නෙපි ථලෙපි පතිට්ඨාපිතං බීජං පථවීරසං ආපොරසඤ්ච ආගම්ම සම්පජ්ජති, එවං නිප්ඵලං නාම නත්ථි, සුඛෙත්තෙ වපිතබීජං විය ගුණවන්තෙ මහප්ඵලං හොතී’’ති දස්සෙතුං ඉමං ගාථමාහ –

‘‘ථලෙ ච නින්නෙ ච වපන්ති බීජං,
අනූපඛෙත්තෙ ඵලමාසමානා;
එතාය සද්ධාය දදාහි දානං,
අප්පෙව ආරාධයෙ දක්ඛිණෙය්‍යෙ’’ති. (ජා. 1.15.4);

අථ කුමාරො කොධාභිභූතො – ‘‘කෙනිමස්ස මුණ්ඩකස්ස පවෙසො දින්නො’’ති ද්වාරරක්ඛාදයො තජ්ජෙත්වා –

‘‘ඛෙත්තානි මය්හං විදිතානි ලොකෙ,
යෙසාහං බීජානි පතිට්ඨපෙමි;
යෙ බ්‍රාහ්මණා ජාතිමන්තූපපන්නා,
තානීධ ඛෙත්තානි සුපෙසලානී’’ති. (ජා. 1.15.5) –

ගාථං වත්වා ‘‘ඉමං ජම්මං වෙණුපදරෙන පොථෙත්වා ගීවායං ගහෙත්වා සත්තපි ද්වාරකොට්ඨකෙ අතික්කමිත්වා බහි නීහරථා’’ති ආහ. අථ නං මහාපුරිසො ආහ –

‘‘ගිරිං නඛෙන ඛණසි, අයො දන්තෙහි ඛාදසි;
ජාතවෙදං පදහසි, යො ඉසිං පරිභාසසී’’ති. (ජා. 1.15.9);

එවඤ්ච පන වත්වා – ‘‘සචෙ මායං හත්ථෙ වා පාදෙ වා ගණ්හාපෙත්වා දුක්ඛං උප්පාදෙය්‍ය, බහුං අපුඤ්ඤං පසවෙය්‍යා’’ති සත්තානුද්දයතාය වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා අන්තරවීථියං ඔතරි. භගවා සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො තමත්ථං පකාසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

‘‘ඉදං වත්වාන මාතඞ්ගො, ඉසි සච්චපරක්කමො;
අන්තලික්ඛස්මිං පක්කාමි, බ්‍රාහ්මණානං උදික්ඛත’’න්ති. (ජා. 1.15.10);

තාවදෙව නගරරක්ඛිකදෙවතානං ජෙට්ඨකදෙවරාජා මණ්ඩබ්‍යස්ස ගීවං පරිවත්තෙසි. තස්ස මුඛං පරිවත්තෙතිත්වා පච්ඡාමුඛං ජාතං, අක්ඛීනි පරිවත්තානි, මුඛෙන ඛෙළං වමති, සරීරං ථද්ධං සූලෙ ආරොපිතං විය අහොසි. අසීතිසහස්සා පරිචාරකයක්ඛා අසීතිබ්‍රාහ්මණසහස්සානි තථෙව අකංසු. වෙගෙන ගන්ත්වා බ්‍රහ්මපජාපතියා ආරොචයිංසු. සා තරමානරූපා ආගන්ත්වා තං විප්පකාරං දිස්වා ගාථමාහ –

‘‘ආවෙධිතං පිට්ඨිතො උත්තමඞ්ගං,
බාහුං පසාරෙති අකම්මනෙය්‍යං;
සෙතානි අක්ඛීනි යථා මතස්ස,
කො මෙ ඉමං පුත්තමකාසි එව’’න්ති. (ජා. 1.15.11);

අථස්සා ආරොචෙසුං –

‘‘ඉධාගමා සමණො දුම්මවාසී,
ඔතල්ලකො පංසුපිසාචකොව,
සඞ්කාරචොළං පටිමුඤ්ච කණ්ඨෙ,
සො තෙ ඉමං පුත්තමකාසි එව’’න්ති. (ජා. 1.15.12);

සා සුත්වාව අඤ්ඤාසි – ‘‘මය්හං යසදායකො අය්‍යො අනුකම්පාය පුත්තස්ස පමත්තභාවං ඤත්වා ආගතො භවිස්සතී’’ති. තතො උපට්ඨාකෙ පුච්ඡි –

‘‘කතමං දිසං අගමා භූරිපඤ්ඤො,
අක්ඛාථ මෙ මාණවා එතමත්ථං;
ගන්ත්වාන තං පටිකරෙමු අච්චයං,
අප්පෙව නං පුත්ත ලභෙමු ජීවිත’’න්ති. (ජා. 1.15.13);

තෙ ආහංසු –

‘‘වෙහායසං අගමා භූරිපඤ්ඤො,
පථද්ධුනො පන්නරසෙව චන්දො;
අපිචාපි සො පුරිමදිසං අගච්ඡි,
සච්චප්පටිඤ්ඤො ඉසි සාධුරූපො’’ති. (ජා. 1.15.14);

මහාපුරිසොපි අන්තරවීථියං ඔතිණ්ණට්ඨානතො පට්ඨාය – ‘‘මය්හං පදවළඤ්ජං හත්ථිඅස්සාදීනං වසෙන මා අන්තරධායිත්ථ, දිට්ඨමඞ්ගලිකායෙව නං පස්සතු, මා අඤ්ඤෙ’’ති අධිට්ඨහිත්වා පිණ්ඩාය චරිත්වා යාපනමත්තං මිස්සකොදනං ගහෙත්වා පටික්කමනසාලායං නිසින්නො භුඤ්ජිත්වා ථොකං භුත්තාවසෙසං භික්ඛාභාජනෙයෙව ඨපෙසි. දිට්ඨමඞ්ගලිකාපි පාසාදා ඔරුය්හ අන්තරවීථිං පටිපජ්ජමානා පදවළඤ්ජං දිස්වා – ‘‘ඉදං මය්හං යසදායකස්ස අය්‍යස්ස පද’’න්ති පදානුසාරෙනාගන්ත්වා වන්දිත්වා ආහ – ‘‘තුම්හාකං, භන්තෙ, දාසෙන කතාපරාධං මය්හං ඛමථ, න හි තුම්හෙ කොධවසිකා නාම, දෙථ මෙ පුත්තස්ස ජීවිත’’න්ති.

එවඤ්ච පන වත්වා –

‘‘ආවෙධිතං පිට්ඨිතො උත්තමඞ්ගං,
බාහුං පසාරෙති අකම්මනෙය්‍යං;
සෙතානි අක්ඛීනි යථා මතස්ස,
කො මෙ ඉමං පුත්තමකාසි එව’’න්ති. (ජා. 1.15.15) –

ගාථං අභාසි. මහාපුරිසො ආහ – ‘‘න මයං එවරූපං කරොම, පබ්බජිතං පන හිංසන්තෙ දිස්වා පබ්බජිතෙසු සගාරවාහි භූතයක්ඛදෙවතාහි කතං භවිස්සතී’’ති.

කෙවලං, භන්තෙ, තුම්හාකං මනොපදොසො මා හොතු, දෙවතාහි කතං හොතු, සුඛමාපයා , භන්තෙ, දෙවතා, අපිචාහං, භන්තෙ, කථං පටිපජ්ජාමීති. තෙන හි ඔසධං තෙ කථෙස්සාමි, මම භික්ඛාභාජනෙ භුත්තාවසෙසං භත්තමත්ථි, තත්ථ ථොකං උදකං ආසිඤ්චිත්වා ථොකං ගහෙත්වා තව පුත්තස්ස මුඛෙ පක්ඛිප, අවසෙසං උදකචාටියං ආලොළෙත්වා අසීතියා බ්‍රාහ්මණසහස්සානං මුඛෙ පක්ඛිපාති. සා එවං කරිස්සාමීති භත්තං ගහෙත්වා මහාපුරිසං වන්දිත්වා ගන්ත්වා තථා අකාසි.

මුඛෙ පක්ඛිත්තමත්තෙ ජෙට්ඨකදෙවරාජා – ‘‘සාමිම්හි සයං භෙසජ්ජං කරොන්තෙ අම්හෙහි න සක්කා කිඤ්චි කාතු’’න්ති කුමාරං විස්සජ්ජෙසි. සොපි ඛිපිත්වා කිඤ්චි දුක්ඛං අප්පත්තපුබ්බො විය පකතිවණ්ණො අහොසි. අථ නං මාතා අවොච – ‘‘පස්ස තාත තව කුලුපකානං හිරොත්තප්පරහිතානං විප්පකාරං, සමණා පන න එවරූපා හොන්ති, සමණෙ තාත භොජෙය්‍යාසී’’ති. තතො සෙසකං උදකචාටියං ආලුළාපෙත්වා බ්‍රාහ්මණානං මුඛෙ පක්ඛිපාපෙසි. යක්ඛා තාවදෙව විස්සජ්ජෙත්වා පලායිංසු. බ්‍රාහ්මණා ඛිපිත්වා ඛිපිත්වා උට්ඨහිත්වා කිං අම්හාකං මුඛෙ පක්ඛිත්තන්ති පුච්ඡිංසු. මාතඞ්ගඉසිස්ස උච්ඡිට්ඨභත්තන්ති. තෙ ‘‘චණ්ඩාලස්ස උච්ඡිට්ඨකං ඛාදාපිතම්හා, අබ්‍රාහ්මණා දානිම්හා ජාතා, ඉදානි නො බ්‍රාහ්මණා ‘අසුද්ධබ්‍රාහ්මණා ඉමෙ’ති සම්භොගං න දස්සන්තී’’ති තතො පලායිත්වා මජ්ඣරට්ඨං ගන්ත්වා මජ්ඣරාජස්ස නගරෙ අග්ගාසනිකා බ්‍රාහ්මණා නාම මයන්ති රාජගෙහෙ භුඤ්ජන්ති.

තස්මිං සමයෙ බොධිසත්තො පාපනිග්ගහං කරොන්තො මානජාතිකෙ නිම්මදයන්තො විචරති. අථෙකො ‘‘ජාතිමන්තතාපසො නාම මයා සදිසො නත්ථී’’ති අඤ්ඤෙසු සඤ්ඤම්පි න කරොති. බොධිසත්තො තං ගඞ්ගාතීරෙ වසමානං දිස්වා ‘‘මානනිග්ගහමස්ස කරිස්සාමී’’ති තත්ථ අගමාසි . තං ජාතිමන්තතාපසො පුච්ඡි – ‘‘කිං ජච්චො

හව''න්ති? චණ්ඩාලො අහං ආචරියාති. අපෙහි චණ්ඩාල අපෙහි චණ්ඩාල, හෙට්ඨාගඞ්ගාය වස, මා උපරිගඞ්ගාය උදකං උච්ඡිට්ඨමකාසීති.

බොධිසත්තො – ''සාධු ආචරිය, තුම්හෙහි වුත්තට්ඨානෙ වසිස්සාමී''ති හෙට්ඨාගඞ්ගාය වසන්තො ''ගඞ්ගාය උදකං පටිසොතං සන්දතූ''ති අධිට්ඨාසි. ජාතිමන්තතාපසො පාතොව ගඞ්ගං ඔරුය්හ උදකං ආචමති, ජටා ධොවති. බොධිසත්තො දන්තකට්ඨං ඛාදන්තො පිණ්ඩං පිණ්ඩං බෙළං උදකෙ පාතෙති. දන්තකට්ඨකුච්ඡිට්ඨකම්පි තත්ථෙව පවාහෙති. යථා චෙ තං අඤ්ඤත්ථ අලග්ගිත්වා තාපසස්සෙව ජටාසු ලග්ගති, තථා අධිට්ඨාසි. බෙළම්පි දන්තකට්ඨම්පි තාපසස්ස ජටාසුයෙව පතිට්ඨාති.

තාපසො චණ්ඩාලස්සිදං කම්මං භවිස්සතීති විප්පටිසාරී හුත්වා ගන්ත්වා පුච්ඡි – ''ඉදං, භො චණ්ඩාල, ගඞ්ගාය උදකං තයා පටිසොතගාමිකත''න්ති? ආම ආචරිය. තෙන හි ත්වං හෙට්ඨාගඞ්ගාය මා වස, උපරිගඞ්ගාය වසාති. සාධු ආචරිය, තුම්හෙහි වුත්තට්ඨානෙ වසිස්සාමීති තත්ථ වසන්තො ඉද්ධිං පටිප්පස්සම්භෙසි, උදකං යථාගතිකමෙව ජාතං. පුන තාපසො තදෙව බ්‍යසනං පාපුණි. සො පුන ගන්ත්වා බොධිසත්තං පුච්ඡි, – ''භො චණ්ඩාල, ත්වමිදං ගඞ්ගාය උදකං කාලෙන පටිසොතගාමිං කාලෙන අනුසොතගාමිං කරොසී''ති? ආම ආචරිය. චණ්ඩාල, ''ත්වං සුඛවිහාරීනං පබ්බජිතානං සුඛෙන වසිතුං න දෙසි, සත්තමෙ තෙ දිවසෙ සත්තධා මුද්ධා ඵලතූ''ති. සාධු අචරිය, අහං පන සූරියස්ස උග්ගන්තුං න දස්සාමීති.

අථ මහාසත්තො චින්තෙසි – ''එතස්ස අභිසාපො එතස්සෙව උපරි පතිස්සති, රක්ඛාමි න''න්ති සත්තානුද්දයතාය පුනදිවසෙ ඉද්ධියා සූරියස්ස උග්ගන්තුං න අදාසි. ඉද්ධිමතො ඉද්ධිවිසයො නාම අචින්තෙය්‍යො, තතො පට්ඨාය අරුණුග්ගං න පඤ්ඤායති, රත්තින්දිවපරිච්ඡෙදො නත්ථි, කසිවණිජ්ජාදීනි කම්මානි පයොජෙන්තො නාම නත්ථි.

මනුස්සා – ''යක්ඛාවට්ටො නු ඛො අයං භූතදෙවට්ටොනාගසුපණ්ණාවට්ටො''ති උපද්දවප්පත්තා ''කිං නු ඛො කාතබ්බ''න්ති චින්තෙත්වා ''රාජකුලං නාම මහාපඤ්ඤං, ලොකස්ස හිතං චින්තෙතුං සක්කොති, තත්ථ ගච්ඡාමා''ති රාජකුලං ගන්ත්වා තමත්ථං ආරොචෙසුං. රාජා සුත්වා භීතොපි අභීතාකාරං කත්වා – ''මා තාතා භායථ, ඉමං කාරණං ගඞ්ගාතීරවාසී ජාතිමන්තතාපසො ජානිස්සති, තං පුච්ඡිත්වා නික්කඞ්ඛා භවිස්සාමා''ති කතිපයෙහෙව අත්ථචරකෙහි මනුස්සෙහි සද්ධිං තාපසං උපසඞ්කමිත්වා කතපටිසන්ථාරො තමත්ථං පුච්ඡි. තාපසො ආහ – ''ආම මහාරාජ, එකො චණ්ඩාලො අත්ථි, සො ඉමං ගඞ්ගාය උදකං කාලෙන අනුසොතගාමිං කාලෙන පතිසොතගාමිං කරොති, මයා තදත්ථං කිඤ්චි කථිතං අත්ථි, තං පුච්ඡථ, සො ජානිස්සතී''ති.

රාජා මාතඞ්ගඉසිස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා – ''තුම්හෙ, භන්තෙ, අරුණස්ස උග්ගන්තුං න දෙථා''ති පුච්ඡි. ආම, මහාරාජාති. කිං කාරණා භන්තෙති? ජාතිමන්තතාපසකාරණා, මහාරාජ, ජාතිමන්තතාපසෙන ආගන්ත්වා මං වන්දිත්වා ඛමාපිතකාලෙ දස්සාමි මහාරාජාති. රාජා ගන්ත්වා ''එථ ආචරිය, තාපසං ඛමාපෙථා''ති ආහ. නාහං, මහාරාජ, චණ්ඩාලං වන්දාමීති. මා ආචරිය, එවං කරොථ, ජනපදස්ස මුඛං පස්සථාති. සො පුන පටික්ඛිපියෙව. රාජා බොධිසත්තං උපසඞ්කමිත්වා ''ආචරියො ඛමාපෙතුං න ඉච්ඡතී''ති ආහ. අඛමාපිතෙ අහං සූරියං න මුඤ්චාමීති. රාජා ''අයං ඛමාපෙතුං න ඉච්ඡති, අයං අඛමාපිතෙ සූරියං න මුඤ්චති, කිං අම්හාකං තෙන තාපසෙන, ලොකං ඔලොකෙස්සාමා''ති ''ගච්ඡථ, භො, තාපසසන්තිකං, තං හත්ථෙසු ච පාදෙසු ච ගහෙත්වා මාතඞ්ගඉසිස්ස පාදමූලෙ නෙත්වා නිපජ්ජාපෙත්වා ඛමාපෙථ එතස්ස ජනපදානුද්දයතං පටිච්චා''ති ආහ. තෙ රාජපුරිසා ගන්ත්වා තං තථා කත්වා ආනෙත්වා මාතඞ්ගඉසිස්ස පාදමූලෙ නිපජ්ජාපෙත්වා ඛමාපෙසුං.

අහං නාම ඛමිතබ්බං ඛමාමි, අපිච ඛො පන එතස්ස කථා එතස්සෙව උපරි පතිස්සති. මයා සූරියෙ විස්සජ්ජිතෙ සූරියරස්මි එතස්ස මත්ථකෙ පතිස්සති, අථස්ස සත්තධා මුද්ධා ඵලිස්සති. තඤ්ච ඛො පනෙස බ්‍යසනං මා පාපුණාතු, එථ තුම්හෙ එතං ගලප්පමාණෙ උදකෙ ඔතාරෙත්වා මහන්තං මත්තිකාපිණ්ඩමස්ස සීසෙ ඨපෙථ. අථාහං සූරියං විස්සජ්ජිස්සාමි. සූරියරස්මි මත්තිකාපිණ්ඩෙ පතිත්වා තං සත්තධා භින්දිස්සති. අථෙස මත්තිකාපිණ්ඩං ඡඩ්ඩෙත්වා නිමුජ්ජිත්වා අඤ්ඤෙන තිත්ථෙන උත්තරතු, ඉති නං වදථ, එවමස්ස සොත්ථි භවිස්සතීති. තෙ මනුස්සා ''එවං කරිස්සාමා''ති තථා කාරෙසුං. තස්සාපි තථෙව සොත්ථි ජාතා. සො තතො පට්ඨාය – ''ජාති නාම අකාරණං, පබ්බජිතානං අබ්භන්තරෙ ගුණොව කාරණ''න්ති ජාතිගොත්තමානං පහාය නිම්මදො අහොසි.

ඉති ජාතිමන්තතාපසෙ දමිතෙ මහාජනො බොධිසත්තස්ස ථාමං අඤ්ඤාසි, මහාකොලාහලං ජාතං. රාජා අත්තනො නගරං ගමනත්ථාය බොධිසත්තං යාචි. මහාසත්තො පටිඤ්ඤං දත්වා තානි ච අසීතිබ්‍රාහ්මණසහස්සානි දමෙස්සාමි, පටිඤ්ඤඤ්ච මොචෙස්සාමීති මජ්ඣරාජස්ස නගරං අගමාසි. බ්‍රාහ්මණා බොධිසත්තං දිස්වාව – භො, ''අයං සො, භො මහාචොරො, ආගතො, ඉදානෙව සබ්බෙ එතෙ මය්හං උච්ඡිට්ඨකං ඛාදිත්වා අබ්‍රාහ්මණා ජාතාති අම්හෙ පාකටෙ කරිස්සති, එවං නො ඉධාපි ආවාසො න භවිස්සති, පටිකච්චෙව මාරෙස්සාමා''ති රාජානං පුන උපසඞ්කමිත්වා ආහංසු – ''තුම්හෙ, මහාරාජ, එතං චණ්ඩාලපබ්බජිතං මා සාධුරූපොති මඤ්ඤිත්ථ, එස ගරුකමන්තං ජානාති, පථවිං ගහෙත්වා ආකාසං කරොති, ආකාසං පථවිං, දූරං ගහෙත්වා සන්තිකං කරොති, සන්තිකං දූරං, ගඞ්ගං නිවත්තෙත්වා උද්ධගාමිනිං කරොති, ඉච්ඡන්තො පථවිං උක්ඛිපිත්වා පාතෙතුං මඤ්ඤෙ සක්කොති. පරස්ස වා චිත්තං නාම සබ්බකාලං න සක්කා ගහෙතුං, අයං ඉධ පතිට්ඨං ලභන්තො තුම්හාකං රජ්ජම්පි නාසෙය්‍ය, ජීවිතන්තරායම්පි වංසුපච්ඡෙදම්පි කරෙය්‍ය, අම්හාකං වචනං කරොථ, මහාරාජ, අජ්ජෙව ඉමං මාරෙතුං වට්ටතී''ති.

රාජානො නාම පරපත්තියා හොන්ති, ඉති සො බහූනං කථාවසෙන නිට්ඨං ගතො. බොධිසත්තො පන නගරෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා උදකථාසුකවඩ්ඪානෙ මිස්සකොදනං භුඤ්ජිත්වා රාජුය්‍යානං ගන්ත්වා නිරාපරාධතාය නිරාසඞ්කො මඞ්ගලසිලාපට්ටෙ නිසීදි. අතීතෙ චත්තාලීස, අනාගතෙ චත්තාලීසාති අසීතිකප්පෙ අනුස්සරිතුං සමත්ථඤාණස්ස අනාවජ්ජනතාය මුහුත්තමත්තකෙ කාලෙ සති නප්පහොති, රාජා අඤ්ඤං අජානාපෙත්වා සයමෙව ගන්ත්වා නිරාවජ්ජනතාය පමාදෙන නිසින්නං මහාපුරිසං අසිනා පහරිත්වා ද්වෙ භාගෙ අකාසි. ඉමස්ස රඤ්ඤො විජිතෙ අට්ඨමං ලොහකූටවස්සං, නවමං කලලවස්සං වස්සි. ඉති ඉමස්සාපි රට්ඨෙ නව වුට්ඨියො පතිතා. සො ච රාජා සපරිසො මහානිරයෙ නිබ්බත්තො. තෙනාහ සංකිච්චපණ්ඩිතො –

> ‘‘උපහච්ච මනං මජ්ඣො, මාතඞ්ගස්මිං යසස්සිනෙ;
> සපාරිසජ්ජො උච්ඡින්නො, මජ්ඣාරඤ්ඤං තදා අහූති’’. (ජා. 2.19.96) –

එවං මජ්ඣාරඤ්ඤස්ස අරඤ්ඤභූතභාවො වෙදිතබ්බො. මාතඞ්ගස්ස පන ඉසිනො වසෙන තදෙව **මාතඞ්ගාරඤ්ඤ**න්ති වුත්තං.

66. **පඤ්හපටිභානානී**ති පඤ්හබ්‍යාකරණානි. **පච්චනීකං කතබ්බ**න්ති පච්චනීකං කාතබ්බං. **අමඤ්ඤිස්ස**න්ති විලොමභාගං ගණ්හන්තො විය අහොසින්ති අත්ථො.

67. **අනුවිච්චකාර**න්ති අනුවිචාරෙත්වා චින්තෙත්වා තුලයිත්වා කාතබ්බං කරොහීති වුත්තං හොති. **සාධු හොතී**ති සුන්දරො හොති. තුම්හාදිසස්මිඤ්හි මං දිස්වා මං සරණං ගච්ඡන්තෙ නිගණ්ඨං දිස්වා නිගණ්ඨං සරණං ගච්ඡන්තෙ – ‘‘කිං අයං උපාලි දිට්ඨදිට්ඨමෙව සරණං ගච්ඡතී’’ති? ගරහා උප්පජ්ජිස්සති, තස්මා අනුවිච්චකාරො තුම්හාදිසානං සාධූති දස්සෙති. **පටාකං පරිහරෙය්‍යු**න්ති තෙ කිර එවරූපං සාවකං ලභිත්වා – ‘‘අසුකො නාම රාජා වා රාජමහාමත්තො වා සෙට්ඨී වා අම්හාකං සරණං ගතො සාවකො ජාතො’’ති පටාකං උක්ඛිපිත්වා නගරෙ ඝොසෙන්තා ආහිණ්ඩන්ති. කස්මා? එවං නො මහන්තභාවො ආවි භවිස්සතීති ච, සචෙ තස්ස ‘‘කිමහං එතෙසං සරණං ගතො’’ති විප්පටිසාරො උප්පජ්ජෙය්‍ය, තම්පි සො ‘‘එතෙසං මෙ සරණගතභාවං බහූ ජානන්ති, දුක්ඛං ඉදානි පටිනිවත්තිතු’’න්ති විනොදෙත්වා න පටික්කමිස්සතීති ච. ‘‘තෙනාහ පටාකං පරිහරෙය්‍යු’’න්ති.

68. **ඔපානභූත**න්ති පටියත්තඋදපානො විය ඨිතං. **කුල**න්ති තව නිවෙසනං. **දාතබ්බං මඤ්ඤෙය්‍යාසී**ති පුබ්බෙ දසපි වීසතිපි සට්ඨිපි ජනෙ ආගතෙ දිස්වා නත්ථීති අවත්වා දෙති. ඉදානි මං සරණං ගතකාරණමත්තෙනෙව මා ඉමෙසං දෙය්‍යධම්මං, උපච්ඡින්දිත්ථ, සම්පත්තානඤ්හි දාතබ්බමෙවාති ඔවදති. **සුතමෙතං, භන්තෙ**ති කුතො සුතං? නිගණ්ඨානං සන්තිකා, තෙ කිර කුලඝරෙසු එවං පකාසෙන්ති – ‘‘මයං ‘යස්ස කස්සචි සම්පත්තස්ස දාතබ්බ’න්ති වදාම, සමණො පන ගොතමො ‘මය්හමෙව දානං දාතබ්බං…පෙ…. න අඤ්ඤෙසං සාවකානං දින්නං මහප්ඵල’න්ති වදතී’’ති. තං සන්ධාය අයං ගහපති ‘‘සුතමෙත’’න්ති ආහ.

69. **අනුපුබ්බිං කථ**න්ති දානානන්තරං සීලං, සීලානන්තරං සග්ගං, සග්ගානන්තරං මග්ගන්ති එවං අනුපටිපාටිකථං. තත්ථ **දානකථ**න්ති ඉදං දානං නාම සුඛානං නිදානං, සම්පත්තීනං මූලං, භොගානං පතිට්ඨා, විසමගතස්ස තාණං ලෙණං ගතිපරායණං, ඉධලොකපරලොකෙසු දානසදිසො අවස්සයො පතිට්ඨා ආරම්මණං තාණං ලෙණං ගති පරායණං නත්ථි. ඉදඤ්හි අවස්සයට්ඨෙන රතනමයසීහාසනසදිසං, පතිට්ඨානට්ඨෙන මහාපථවිසදිසං, ආලම්බනට්ඨෙන ආලම්බනරජ්ජුසදිසං. ඉදඤ්හි දුක්ඛනිත්ථරණට්ඨෙන නාවා, සමස්සාසනට්ඨෙන සඞ්ගාමසූරො, භයපරිත්තාණට්ඨෙන සුසඞ්ඛතනගරං, මච්ඡෙරමලාදීහි අනුපලිත්තට්ඨෙන පදුමං, තෙසං නිදහනට්ඨෙන අග්ගි, දුරාසදට්ඨෙන ආසීවිසො. අසන්තාසනට්ඨෙන සීහො, බලවන්තට්ඨෙන හත්ථී, අභිමඞ්ගලසම්මතට්ඨෙන සෙතවසභො, ඛෙමන්තභූමිසම්පාපනට්ඨෙන වලාහකො අස්සරාජා. දානං නාමෙතං මය්හං ගතමග්ගො, මය්හෙවෙසො වංසො, මයා දස පාරමියො පූරෙන්තෙන වෙලාමමහායඤ්ඤො, මහාගොවින්දමහායඤ්ඤො මහාසුදස්සනමහායඤ්ඤො, වෙස්සන්තරමහායඤ්ඤොති අනෙකමහායඤ්ඤා පවත්තිතා, සසභූතෙන ජලිතෙ අග්ගික්ඛන්ධෙ අත්තානං නිය්‍යාදෙන්තෙන සම්පත්තයාචකානං චිත්තං ගහිතං. දානඤ්හි ලොකෙ සක්කසම්පත්තිං දෙති, මාරසම්පත්තිං දෙති, බ්‍රහ්මසම්පත්තිං දෙති, චක්කවත්තිසම්පත්තිං දෙති, සාවකපාරමීඤාණං, පච්චෙකබොධිඤාණං, අභිසම්බොධිඤාණං දෙතීති එවමාදිං දානගුණපටිසංයුත්තං කථං.

යස්මා පන දානං දදන්තො සීලං සමාදාතුං සක්කොති, තස්මා තදනන්තරං සීලකථං කථෙසි. **සීලකථ**න්ති සීලං නාමෙතං අවස්සයො පතිට්ඨා ආරම්මණං තාණං ලෙණං ගති පරායණං, සීලං නාමෙතං මම වංසො, අහං සඞ්ඛපාලනාගරාජකාලෙ, භූරිදත්තනාගරාජකාලෙ, චම්පෙය්‍යනාගරාජකාලෙ, සීලවනාගරාජකාලෙ, මාතුපොසකහත්ථිරාජකාලෙ, ඡද්දන්තහත්ථිරාජකාලෙති අනන්තෙසු අත්තභාවෙසු සීලං පරිපූරෙසිං. ඉධලොකපරලොකසම්පත්තීනඤ්හි සීලසදිසො අවස්සයො, සීලසදිසා පතිට්ඨා, ආරම්මණං තාණං ලෙණං ගති පරායණං නත්ථි, සීලාලඞ්කාරසදිසො අලඞ්කාරො නත්ථි, සීලපුප්ඵසදිසං පුප්ඵං නත්ථි, සීලගන්ධසදිසො ගන්ධො නත්ථි. සීලාලඞ්කාරෙන හි අලඞ්කතං සීලකුසුමපිළන්ධනං සීලගන්ධානුලිත්තං සදෙවකොපි ලොකො ඔලොකෙන්තො තිත්තිං න ගච්ඡතීති එවමාදිං සීලගුණපටිසංයුත්තං කථං.

ඉදං පන සීලං නිස්සාය අයං සග්ගො ලබ්භතීති දස්සෙතුං සීලානන්තරං සග්ගකථං කථෙසි. **සග්ගකථන්ති** අයං සග්ගො නාම ඉට්ඨො කන්තො මනාපො, නිච්චමෙත්ථ කීළා, නිච්චං සම්පත්තියො ලබ්භන්ති, චාතුමහාරාජිකා දෙවා නවුතිවස්සසතසහස්සානි දිබ්බසුඛං දිබ්බසම්පත්තිං අනුභවන්ති, තාවතිංසා තිස්සො ච වස්සකොටියො සට්ඨි ච වස්සසතසහස්සානීති එවමාදිං සග්ගගුණපටිසංයුත්තං කථං. සග්ගසම්පත්තිං කථයන්තානඤ්හි බුද්ධානං මුඛං නප්පහොති. වුත්තම්පි චෙතං ''අනෙකපරියායෙන ඛො අහං, භික්ඛවෙ, සග්ගකථං කථෙය්‍ය''න්තිආදි (ම. නි. 3.255).

එවං සග්ගකථාය පලොභෙත්වා පුන හත්ථිං අලඞ්කරිත්වා තස්ස සොණ්ඩං ඡින්දන්තො විය – ''අයම්පි සග්ගො අනිච්චො අද්ධුවො, න එත්ථ ඡන්දරාගො කාතබ්බො''ති දස්සනත්ථං – ''අප්පස්සාදා කාමා වුත්තා මයා බහුදුක්ඛා බහුපායාසා, ආදීනවො එත්ථ භියො''තිආදිනා (පාචි. 417; ම. නි. 1.235) නයෙන කාමානං ආදීනවං ඔකාරං සංකිලෙසං කථෙසි. තත්ථ **ආදීනවොති** දොසො. **ඔකාරොති** අවකාරො ලාමකභාවො. **සංකිලෙසොති** තෙහි සත්තානං සංසාරෙ සංකිලිස්සනං. යථාහ ''කිලිස්සන්ති වත, භො, සත්තා''ති (ම. නි. 2.351).

එවං කාමාදීනවෙන තජ්ජෙත්වා නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසං පකාසෙසි. **කල්ලචිත්තන්ති** අරොගචිත්තං. **සාමුක්කංසිකාති** සාමං උක්කංසිකා අත්තනායෙව ගහෙත්වා උද්ධරිත්වා ගහිතා, සයම්භුඤාණෙන දිට්ඨා, අසාධාරණා අඤ්ඤෙසන්ති අත්ථො. කා පනෙසාති, අරියසච්චදෙසනා? තෙනෙවාහ – ''දුක්ඛං සමුදයං නිරොධං මග්ග''න්ති.

විරජං වීතමලන්ති රාගරජාදීනං අභාවා විරජං, රාගමලාදීනං විගතත්තා වීතමලං. **ධම්මචක්ඛුන්ති** උපරි බ්‍රහ්මායුසුත්තෙ තිණ්ණං මග්ගානං, චූළරාහුලොවාදෙ ආසවක්ඛයස්සෙතං නාමං. ඉධ පන සොතාපත්තිමග්ගො අධිප්පෙතො. තස්ස උප්පත්තිආකාරදස්සනත්ථං ''යංකිඤ්චි සමුදයධම්මං, සබ්බං තං නිරොධධම්ම''න්ති ආහ. තඤ්හි නිරොධං ආරම්මණං කත්වා කිච්චවසෙන එවං සබ්බසඞ්ඛතං පටිවිජ්ඣන්තං උප්පජ්ජති.

දිට්ඨො අරියසච්චධම්මො එතෙනාති **දිට්ඨධම්මො**. එස නයො සෙසපදෙසුපි. තිණ්ණා විචිකිච්ඡා අනෙනාති **තිණ්ණවිචිකිච්ඡො**. විගතා කථංකථා අස්සාති **විගතකථංකථො. වෙසාරජ්ජප්පත්තොති** වෙසාරජ්ජං පත්තො. කත්ථ? සත්ථු සාසනෙ. නාස්ස පරො පච්චයො, න පරස්ස සද්ධාය එත්ථ වත්තතීති **අපරප්පච්චයො.**

70. චිත්තෙන සම්පටිච්ඡමානො **අභිනන්දිත්වා,** වාචාය පසංසමානො **අනුමොදිත්වා. ආවරාමීති** ථකෙමි පිදහාමි. **අනාවටන්ති** න ආවරිතං විවටං උග්ඝාටිතං.

71. **අස්සොසි ඛො දීඝතපස්සීති** සො කිර තස්ස ගතකාලතො පට්ඨාය – ''පණ්ඩිතො ගහපති , සමණො ච ගොතමො දස්සනසම්පන්නො නිය්‍යානිකකථො, දස්සනෙපි තස්ස පසීදිස්සති, ධම්මකථායපි පසීදිස්සති, පසීදිත්වා සරණං ගමිස්සති, ගතො නු ඛො සරණං ගහපති න තාව ගතො''ති ඔහිතසොතොව හුත්වා විචරති. තස්මා පඨමංයෙව අස්සොසි.

72. **තෙන හි සම්මාති** බලවසොකෙන අභිභූතො ''එත්ථෙව තිට්ඨ''ති වචනං සුත්වාපි අත්ථං අසල්ලක්ඛෙන්තො දොවාරිකෙන සද්ධිං සල්ලපතියෙව.

මජ්ඣිමාය ද්වාරසාලායාන්ති යස්ස සරස්ස සත්ත ද්වාරකොට්ඨකා, තස්ස සබ්බඅබ්භන්තරතො වා සබ්බබාහිරතො වා පට්ඨාය චතුත්ථද්වාරකොට්ඨකො, යස්ස පඤ්ච, තස්ස තතියො, යස්ස තයො, තස්ස දුතියො ද්වාරකොට්ඨකො **මජ්ඣිමද්වාරසාලා** නාම. එකද්වාරකොට්ඨකස්ස පන සරස්ස මජ්ඣට්ඨානෙ මඞ්ගලත්ථම්භං නිස්සාය මජ්ඣිමද්වාරසාලා. තස්ස පන ගෙහස්ස සත්ත ද්වාරකොට්ඨකා, පඤ්චාතිපි වුත්තං.

73. **අග්ගන්ති**ආදීනි සබ්බානි අඤ්ඤමඤ්ඤවෙවචනානි. **යං සුදන්ති** එත්ථ **යන්ති** යං නාටපුත්තං. **සුදන්ති** නිපාතමත්තං. **පරිග්ගහෙත්වාති** තෙනෙව උත්තරාසඞ්ගෙන උදරෙ පරික්ඛිපන්තො ගහෙත්වා. **නිසීදාපෙතීති** සණිකං ආචරිය, සණිකං ආචරියාති මහන්තං තෙලඝටං ඨපෙන්තො විය නිසීදාපෙති. **දත්තොසීති** කිං ජළොසි ජාතොති අත්ථො. **පටිමුක්කොති** සීසෙ පරික්ඛිපිත්වා ගහිතො. **අණ්ඩහාරකොති**ආදිං දුට්ඨුල්ලවචනම්පි සමානං උපට්ඨාකස්ස අඤ්ඤථාභාවෙන උප්පන්නබලවසොකතාය ඉදං නාම භණාමීති අසල්ලක්ඛෙත්වාව භණති.

74. **භද්දිකා, භන්තෙ, ආවට්ටනීති** නිගණ්ඨො මායමෙව සන්ධාය වදති, උපාසකො අත්තනා පටිවිද්ධං සොතාපත්තිමග්ගං. **තෙන හීති** නිපාතමත්තමෙතං, භන්තෙ, උපමං තෙ කරිස්සාමිච්චෙව අත්ථො. කාරණවචනං වා, යෙන කාරණෙන තුම්හාකං සාසනං අනිය්‍යානිකං, මම සත්ථු නිය්‍යානිකං, තෙන කාරණෙන උපමං තෙ කරිස්සාමීති වුත්තං හොති.

75. **උපවිජඤ්ඤාති** විජායනකාලං උපගතා. **මක්කටච්ඡාපකන්ති** මක්කටපොතකං. **කිණිත්වා ආනෙහීති** මූලං දත්වාව ආහර. ආපණෙසු හි සවිඤ්ඤාණකම්පි අවිඤ්ඤාණකම්පි මක්කටාදිකීළනභණ්ඩකං වික්කිණන්ති. තං සන්ධායෙතං ආහ. **රජිතන්ති** බහලබහලං පීතාවලෙපනරඞ්ගජාතං ගහෙත්වා රජිත්වා දින්නං ඉමං ඉච්ඡාමීති අත්ථො.

ආකොටිතපච්චාකොටිතන්ති ආකොටිතඤ්චෙව පරිවත්තෙත්වා පුනප්පුනං ආකොටිතඤ්ච. **උභතොභාගවිමට්ඨන්ති** මණිපාසාණෙන උභොසු පස්සෙසු සුට්ඨු විමට්ඨං සට්ටෙත්වා උප්පාදිතච්ඡවිං.

රඞ්ගක්ඛමො හි බොති සවිඤ්ඤාණකම්පි අවිඤ්ඤාණකම්පි රඞ්ගං පිවති. තස්මා එවමාහ. **නො ආකොට්ටනක්ඛමොති** සවිඤ්ඤාණකස්ස තාව ආකොට්ටනඵලකෙ ඨපෙත්වා කුච්ඡියං ආකොටිතස්ස කුච්ඡි භිජ්ජති, කරීසං නික්ඛමති. සෙසී ආකොටිතස්ස සීසං භිජ්ජති, මත්තලුඞ්ගං නික්ඛමති. අවිඤ්ඤාණකො ඛණ්ඩාඛණ්ඩිතං ගච්ඡති. තස්මා එවමාහ. **නො විමජ්ජනක්ඛමොති** සවිඤ්ඤාණකො මණිපාසාණෙන විමද්දියමානො නිල්ලොමතං නිච්ඡවිතඤ්ච ආපජ්ජති, අවිඤ්ඤාණකොපි චවුණ්ණකභාවං ආපජ්ජති. තස්මා එවමාහ. **රඞ්ගක්ඛමො හි බො බාලානන්ති** බාලානං මන්දබුද්ධීනං රඞ්ගක්ඛමො, රාගමත්තං ජනෙති, පියො හොති. පණ්ඩිතානං පන නිගණ්ඨවාදො වා අඤ්ඤො වා භාරතරාමසීතාහරණාදි නිරත්ථකකථාමග්ගො අප්පියොව හොති. **නො අනුයොගක්ඛමො, නො විමජ්ජනක්ඛමොති** අනුයොගං වා වීමංසං වා න ඛමති, ථුසෙ කොට්ටෙත්වා තණ්ඩුලපරියෙසනං විය කදලියං සාරගවෙසනං විය ච රිත්තකො තුච්ඡකොව හොති. **රඞ්ගක්ඛමො චෙව පණ්ඩිතානන්ති** චතුසච්චකථා හි පණ්ඩිතානං පියා හොති, වස්සසතම්පි සුණන්තො තිත්තිං න ගච්ඡති. තස්මා එවමාහ. බුද්ධවචනං පන යථා යථාපි ඔගාහිස්සති මහාසමුද්දො විය ගම්භීරමෙව හොතීති ''අනුයොගක්ඛමො ච විමජ්ජනක්ඛමො චා''ති ආහ. **සුණොහි යස්සාහං සාවකොති** තස්ස ගුණෙ සුණාහීති භගවතො වණ්ණෙ වත්තුං ආරද්ධො.

76. **ධීරස්සාති** ධීරං වුච්චති පණ්ඩිච්චං, යා පඤ්ඤා පජානනා...පෙ.... සම්මාදිට්ඨි, තෙන සමන්නාගතස්ස ධාතුආයතනපටිච්චසමුප්පාදට්ඨානාට්ඨානකුසලස්ස පණ්ඩිතස්සාහං සාවකො, සො මය්හං සත්ථාති එවං සබ්බපදෙසු සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. **පභින්නඛිලස්සාති** භින්නපඤ්චචෙතොඛිලස්ස. සබ්බපුථුජ්ජනෙ විජිනිංසු විජිනන්ති විජිනිස්සන්ති වාති විජයා. කෙ තෙ, මච්චුමාරකිලෙසමාරදෙවපුත්තමාරාති? තෙ විජිතා විජයා එතෙනාති විජිතවිජයො. භගවා, තස්ස **විජිතවිජයස්ස. අනීඝස්සාති** කිලෙසදුක්ඛෙනපි විපාකදුක්ඛෙනපි නිද්දුක්ඛස්ස. **සුසමචිත්තස්සාති** දෙවදත්තධනපාලකඅඞ්ගුලිමාලරාහුලථෙරාදීසුපි දෙවමනුස්සෙසු සුට්ඨු සමචිත්තස්ස. **වුද්ධසීලස්සාති** වඩ්ඪිතාචාරස්ස. **සාධුපඤ්ඤස්සාති** සුන්දරපඤ්ඤස්ස. **වෙසමන්තරස්සාති** රාගාදිවිසමං තරිත්වා විතරිත්වා ඨිතස්ස. **විමලස්සාති** විගතරාගාදිමලස්ස.

තුසිතස්සාති තුට්ඨචිත්තස්ස. **වන්තලොකාමිසස්සාති** වන්තකාමගුණස්ස. **මුදිතස්සාති** මුදිතාවිහාරවසෙන මුදිතස්ස, පුනරුත්තමෙව වා එතං. පසාදවසෙන හි එකම්පි ගුණං පුනප්පුනං වදතියෙව. **කතසමණස්සාති** කතසාමඤ්ඤස්ස, සමණධම්මස්ස මත්ථකං පත්තස්සාති අත්ථො. **මනුජස්සාති** ලොකවොහාරවසෙන එකස්ස සත්තස්ස. **නරස්සාති** පුනරුත්තං. අඤ්ඤථා වුච්චමානෙ එකෙකගාථාය දස ගුණා නප්පහොන්ති.

වෙනයිකස්සාති සත්තානං විනායකස්ස. **රුචිරධම්මස්සාති** සුචිධම්මස්ස. **පභාසකස්සාති** ඔභාසකස්ස. **වීරස්සාති** වීරියසම්පන්නස්ස. **නිසභස්සාති** උසභවසභනිසභෙසු සබ්බත්ථ අප්පටිසමට්ඨෙන නිසභස්ස. **ගම්භීරස්සාති** ගම්භීරගුණස්ස, ගුණෙහි වා ගම්භීරස්ස. **මොනපත්තස්සාති** ඤාණපත්තස්ස. **වෙදස්සාති** වෙදො වුච්චති ඤාණං, තෙන සමන්නාගතස්ස. **ධම්මට්ඨස්සාති** ධම්මෙ ඨිතස්ස. **සංවුතත්තස්සාති** පිහිතත්තස්ස.

නාගස්සාති චතූහි කාරණෙහි නාගස්ස. **පන්තසෙනස්සාති** පන්තසෙනාසනස්ස. **පටිමන්තකස්සාති** පටිමන්තනපඤ්ඤාය සමන්නාගතස්ස. **මොනස්සාති** මොනං වුච්චති ඤාණං, තෙන සමන්නාගතස්ස, ධුතකිලෙසස්ස වා. **දන්තස්සාති** නිබ්බිසෙවනස්ස.

ඉසිසත්තමස්සාති විපස්සිආදයො ඡ ඉසයො උපාදාය සත්තමස්ස. **බ්‍රහ්මපත්තස්සාති** සෙට්ඨපත්තස්ස. **න්හාතකස්සාති** න්හාතකිලෙසස්ස. **පදකස්සාති** අක්ඛරාදීනි සමොධානෙත්වා ගාථාපදකරණකුසලස්ස. **විදිතවෙදස්සාති** විදිතඤාණස්ස. **පුරින්දදස්සාති** සබ්බපඨමං ධම්මදානදායකස්ස. **සක්කස්සාති** සමත්ථස්ස. **පත්තිපත්තස්සාති** යෙ පත්තබ්බා ගුණා, තෙ පත්තස්ස. **වෙය්‍යාකරණස්සාති** විත්ථාරෙත්වා අත්ථදීපකස්ස. භගවතා හි අබ්‍යාකතං නාම තන්ති පදං නත්ථි සබ්බෙසංයෙව අත්ථො කථිතො.

විපස්සිස්සාති විපස්සනකස්ස. **අනභිනතස්සාති** අනතස්ස. **නො අපනතස්සාති** අදුට්ඨස්ස.

අනනුගතන්තරස්සාති කිලෙසෙ අනනුගතචිත්තස්ස. **අසිතස්සාති** අබද්ධස්ස.

භූරිපඤ්ඤස්සාති භූරි වුච්චති පථවී, තාය පථවීසමාය පඤ්ඤාය විපුලාය මහන්තාය විත්ථතාය සමන්නාගතස්සාති අත්ථො. **මහාපඤ්ඤස්සාති** මහාපඤ්ඤාය සමන්නාගතස්ස.

අනුපලිත්තස්සාති තණ්හාදිට්ඨිකිලෙසෙහි අලිත්තස්ස. **ආහුනෙය්‍යස්සාති** ආහුතිං පටිග්ගහෙතුං යුත්තස්ස. **යක්ඛස්සාති** ආනුභාවදස්සනට්ඨෙන ආදිස්සමානකට්ඨෙන වා භගවා යක්ඛො නාම. තෙනාහ ''යක්ඛස්සා''ති. **මහතොති** මහන්තස්ස. **තස්ස සාවකොහමස්මීති** තස්ස එවංවිවිධගුණස්ස සත්ථුස්ස අහං සාවකොති. උපාසකස්ස

සොභාපත්තිමග්ගෙනෙව පටිසම්භිදා ආගතා. ඉති පටිසම්භිදාවිසයෙ ඨත්වා පදසතෙන දසබලස්ස කිලෙසප්පහානවණ්ණං කථෙන්තො ‘‘කස්ස තං ගහපති සාවකං ධාරෙමා’’ති පඤ්හස්ස අත්ථං විස්සජ්ජෙසි.

77. **කදා සඤ්ඤූළ්හාති** කදා සම්පිණ්ඩිතා. එවං කිරස්ස අහොසි – ‘‘අයං ඉදානෙව සමණස්ස ගොතමස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ආගතො, කදානෙන එතෙ වණ්ණා සම්පිණ්ඩිතා’’ති. තස්මා එවමාහ. **විචිත්තං මාලං ගන්ථෙය්‍යාති** සයම්පි දක්ඛතාය පුප්ඵානම්පි නානාවණ්ණතාය එකතොවණ්ටිකාදිභෙදං විචිත්‍රමාලං ගන්ථෙය්‍ය. **එවමෙව ඛො, භන්තෙති** එත්ථ නානාපුප්ඵානං මහාපුප්ඵරාසි විය නානාවිධානං වණ්ණානං භගවතො සිනෙරුමත්තො වණ්ණරාසි දට්ඨබ්බො. ඡෙකමාලාකාරො විය උපාලි ගහපති. මාලාකාරස්ස විචිත්‍රමාලාගන්ථනං විය ගහපතිනො තථාගතස්ස විචිත්‍රවණ්ණගන්ථනං.

උණ්හං ලොහිතං මුඛතො උග්ගඤ්ඡීති තස්ස හි භගවතො සක්කාරං අසහමානස්ස එතදහොසි – ‘‘අනත්ථිකො දානි අයං ගහපති අම්හෙහි, ස්වෙ පට්ඨාය පණ්ණාස සට්ඨි ජනෙ ගහෙත්වා එතස්ස ඝරං පවිසිත්වා භුඤ්ජිතුං න ලභිස්සාමි, භින්නා මෙ භත්තකුම්භී’’ති. අථස්ස උපට්ඨාකවිපරිණාමෙන බලවසොකො උප්පජ්ජි. ඉමෙ හි සත්තා අත්තනො අත්තනොව චින්තයන්ති. තස්ස තස්මිං සොකෙ උප්පන්නෙ අබ්භන්තරං උණ්හං අහොසි, ලොහිතං විලීයිත්ථ, තං මහාවාතෙන සමුද්ධරිතං කුටෙ පක්ඛිත්තරජනං විය පත්තමත්තං මුඛතො උග්ගඤ්ඡි. නිධානගතලොහිතං වමිත්වා පන අප්පකා සත්තා ජීවිතුං සක්කොන්ති. නිගණ්ඨො තත්ථෙව ජාණුනා පතිතො, අථ නං පාටඞ්කියා බහිනගරං නීහරිත්වා මඤ්චකසිවිකාය ගහෙත්වා පාවං අගමංසු, සො න චිරස්සෙව පාවායං කාලමකාසි. ඉමස්මිං පන සුත්තෙ උග්ඝාටිතඤ්ඤූපුග්ගලස්ස වසෙන ධම්මදෙසනා පරිනිට්ඨිතාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

උපාලිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. කුක්කුරවතිකසුත්තවණ්ණනා

78. **එවං මෙ සුතන්ති** කුක්කුරවතිකසුත්තං. තත්ථ **කොලියෙසූති** එවංනාමකෙ ජනපදෙ. සො හි එකොපි කොලනගරෙ පතිට්ඨිතානං කොලියානං රාජකුමාරානං නිවාසට්ඨානත්තා එවං වුච්චති. තස්මිං කොලියෙසු ජනපදෙ. **හලිද්දවසනන්ති** තස්ස කිර නිගමස්ස මාපිතකාලෙ පීතකවත්ථනිවත්ථා මනුස්සා නක්ඛත්තං කීළිංසු. තෙ නක්ඛත්තකීළාවසානෙ නිගමස්ස නාමං ආරොපෙන්තා හලිද්දවසනන්ති නාමං අකංසු. තං ගොචරගාමං කත්වා විහරතීති අත්ථො. විහාරො පනෙත්ථ කිඤ්චාපි න නියාමිතො, තථාපි බුද්ධානං අනුච්ඡවිකෙ සෙනාසනෙයෙව විහාසීති වෙදිතබ්බො. **ගොවතිකොති** සමාදින්නගොවතො, සීසෙ සිඞ්ගානි ඨපෙත්වා නඞ්ගුට්ඨං බන්ධිත්වා ගාවීහි සද්ධිං තිණානි ඛාදන්තො විය චරති. **අචෙලොති** නග්ගො නිච්චෙලො. **සෙනියොති** තස්ස නාමං.

කුක්කුරවතිකොති සමාදින්නකුක්කුරවතො, සබ්බං සුනඛකිරියං කරොති. උභොපෙතෙ සහපංසුකීළිකා සහායකා. **කුක්කුරොව පලිකුජ්ජිත්වාති** සුනඛො නාම සාමිකස්ස සන්තිකෙ නිසීදන්තො ද්වීහි පාදෙහි භූමියං විලෙඛිත්වා කුක්කුරකූජිතං කූජන්තො නිසීදති, අයම්පි ‘‘කුක්කුරකිරියං කරිස්සාමී’’ති භගවතා සද්ධිං සම්මොදිත්වා ද්වීහි හත්ථෙහි භූමියං විලෙඛිත්වා සීසං විධුනන්තො ‘භු භූ’ති කත්වා හත්ථපාදෙ සමිඤ්ජිත්වා සුනඛො විය නිසීදි. **ඡමානික්ඛිත්තන්ති** භූමියං ඨපිතං. **සමත්තං සමාදින්නන්ති** පරිපුණ්ණං කත්වා ගහිතං. **කා ගතීති** කා නිප්ඵත්ති. **කො අභිසම්පරායොති** අභිසම්පරායම්හි කත්ථ නිබ්බත්ති. **අලන්ති** තස්ස අප්පියං භවිස්සතීති යාවතතියං පටිබාහති. **කුක්කුරවතන්ති** කුක්කුරවතසමාදානං.

79. **භාවෙතීති** වඩ්ඪෙති. **පරිපුණ්ණන්ති** අනූනං. **අබ්බොකිණ්ණන්ති** නිරන්තරං. **කුක්කුරසීලන්ති** කුක්කුරාචාරං. **කුක්කුරචිත්තන්ති** ‘‘අජ්ජ පට්ඨාය කුක්කුරෙහි කාතබ්බං කරිස්සාමී’’ති එවං උප්පන්නචිත්තං. **කුක්කුරාකප්පන්ති** කුක්කුරානං ගමනාකාරො අත්ථි, තිට්ඨනාකාරො අත්ථි, නිසීදනාකාරො අත්ථි, සයනාකාරො අත්ථි, උච්චාරපස්සාවකරණාකාරො අත්ථි, අඤ්ඤෙ කුක්කුරෙ දිස්වා දන්තෙ විවරිත්වා ගමනාකාරො අත්ථි, අයං කුක්කුරාකප්පො නාම, තං භාවෙතීති අත්ථො . **ඉමිනාහං සීලෙනාතිආදීසු** අහං ඉමිනා ආචාරෙන වා වතසමාදානෙන වා දුක්කරතපචරණෙන වා මෙථුනවිරතිබ්‍රහ්මචරියෙන වාති අත්ථො. **දෙවොති** සක්කසුයාමාදීසු අඤ්ඤතරො. **දෙවඤ්ඤතරොති** තෙසං දුතියතතියට්ඨානාදීසු අඤ්ඤතරදෙවො. **මිච්ඡාදිට්ඨීති** අදෙවලොකගාමිමග්ගමෙව දෙවලොකගාමිමග්ගොති ගහෙත්වා උප්පන්නතාය සා අස්ස මිච්ඡාදිට්ඨි නාම හොති. **අඤ්ඤතරං ගතිං වදාමීති** තස්ස හි නිරයතො වා තිරච්ඡානයොනිතො වා අඤ්ඤා ගති නත්ථි, තස්මා එවමාහ. **සම්පජ්ජමානන්ති** දිට්ඨියා අසම්මිස්සං හුත්වා නිපජ්ජමානං.

නාහං, භන්තෙ, එතං රොදාමි, යං මං භගවා එවමාහාති යං මං, භන්තෙ, භගවා එවමාහ, අහමෙතං භගවතො බ්‍යාකරණං න රොදාමි න පරිදෙවාමි, න අනුත්ථුනාමීති අත්ථො. එවං සකම්මකවසෙනෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො, න අස්සුමුඤ්චනමත්තෙන.

‘‘මතං වා අම්ම රොදන්ති, යො වා ජීවං න දිස්සති;
ජීවන්තං අම්ම පස්සන්ති, කස්මා මං අම්ම රොදසී’’ති. (සං. නි. 1.239) –

අයඤ්චෙත්ථ පයොගො. **අපිච මෙ ඉදං, භන්තෙ**ති අපිච ඛො මෙ ඉදං, භන්තෙ, කුක්කුරවතං දීඝරත්තං සමාදින්නං, තස්මිං සම්පජ්ජන්තෙපි වුද්ධි නත්ථි, විපජ්ජන්තෙපි. ඉති ‘‘එත්තකං කාලං මයා කතකම්මං මොඝං ජාත’’න්ති අත්තනො විපත්තිං පච්චවෙක්ඛමානො රොදාමි, භන්තෙති.

80. **ගොවතන්ති**ආදීනි කුක්කුරවතාදීසු වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බානි. **ගවාකප්පන්ති** ගොආකප්පං. සෙසං කුක්කුරාකප්පෙ වුත්තසදිසමෙව. යථා පන තත්ථ අඤ්ඤෙ කුක්කුරෙ දිස්වා දන්තෙ විවරිත්වා ගමනාකාරො, එවමිධ අඤ්ඤෙ ගාවො දිස්වා කණ්ණෙ උක්ඛිපිත්වා ගමනාකාරො වෙදිතබ්බො. සෙසං තාදිසමෙව.

81. **චත්තාරිමානි පුණ්ණ කම්මානීති** කස්මා ඉමං දෙසනං ආරභි? අයඤ්හි දෙසනා එකච්චකම්මකිරියවසෙන ආගතා, ඉමස්මිඤ්ච කම්මචතුක්කෙ කථිතෙ ඉමෙසං කිරියා පාකටා භවිස්සතීති ඉමං දෙසනං ආරභි. අපිච ඉමං කම්මචතුක්කමෙව දෙසියමානං ඉමෙ සඤ්ජානිස්සන්ති , තතො එකො සරණං ගමිස්සති, එකො පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිස්සතීති අයමෙව එතෙසං සප්පායාති ඤත්වාපි ඉමං දෙසනං ආරභි.

තත්ථ **කණ්හන්ති** කාළකං දසඅකුසලකම්මපථකම්මං. **කණ්හවිපාකන්ති** අපායෙ නිබ්බත්තනතො කාළකවිපාකං. **සුක්කන්ති** පණ්ඩරං දසකුසලකම්මපථකම්මං. **සුක්කවිපාකන්ති** සග්ගෙ නිබ්බත්තනතො පණ්ඩරවිපාකං. **කණ්හසුක්කන්ති** වොමිස්සකකම්මං. **කණ්හසුක්කවිපාකන්ති** සුඛදුක්ඛවිපාකං. මිස්සකකම්මඤ්හි කත්වා අකුසලෙන තිරච්ඡානයොනියං මඞ්ගලහත්ථිට්ඨානාදීසු උප්පන්නො කුසලෙන පවත්තෙ සුඛං වෙදියති. කුසලෙන රාජකුලෙපි නිබ්බත්තො අකුසලෙන පවත්තෙ දුක්ඛං වෙදියති. **අකණ්හං අසුක්කන්ති** කම්මක්ඛයකරං චතුමග්ගචෙතනාකම්මං අධිප්පෙතං. තඤ්හි යදි කණ්හං භවෙය්‍ය, කණ්හවිපාකං දදෙය්‍ය. යදි සුක්කං භවෙය්‍ය, සුක්කවිපාකං දදෙය්‍ය. උභයවිපාකස්ස පන අදානතො අකණ්හාසුක්කවිපාකත්තා ‘‘අකණ්හං අසුක්ක’’න්ති වුත්තං. අයං තාව උද්දෙසෙ අත්ථො.

නිද්දෙසෙ පන **සබ්‍යාබජ්ඣන්ති** සදුක්ඛං. කායසඞ්ඛාරාදීසු කායද්වාරෙ ගහණාදිවසෙන චොපනප්පත්තා ද්වාදස අකුසලචෙතනා **සබ්‍යාබජ්ඣකායසඞ්ඛාරො** නාම. වචීද්වාරෙ හනුසඤ්චොපනවසෙන වචීභෙදපවත්තිකා තායෙව ද්වාදස **වචීසඞ්ඛාරො** නාම. උභයචොපනං අප්පත්තා රහො චින්තයන්තස්ස මනොද්වාරෙ පවත්තා **මනොසඞ්ඛාරො** නාම. ඉති තීසුපි ද්වාරෙසු කායදුච්චරිතාදිභෙදා අකුසලචෙතනාව සඞ්ඛාරාති වෙදිතබ්බා. ඉමස්මිඤ්හි සුත්තෙ චෙතනා ධුරං, උපාලිසුත්තෙ කම්මං. **අභිසඞ්ඛරිත්වාති** සඞ්කඩ්ඪිත්වා, පිණ්ඩං කත්වාති අත්ථො. **සබ්‍යාබජ්ඣං ලොකන්ති** සදුක්ඛං ලොකං උපපජ්ජන්ති. **සබ්‍යාබජ්ඣා ඵස්සා ඵුසන්තීති** සදුක්ඛා විපාකඵස්සා ඵුසන්ති. **එකන්තදුක්ඛන්ති** නිරන්තරදුක්ඛං. **භූතාති** හෙත්වත්ථෙ නිස්සක්කවචනං, භූතකම්මතො භූතස්ස සත්තස්ස උප්පත්ති හොති. ඉදං වුත්තං හොති – යථාභූතං කම්මං සත්තා කරොන්ති, තථාභූතෙන කම්මෙන කම්මසභාගවසෙන තෙසං උපපත්ති හොති. තෙනෙවාහ ‘‘යං කරොති තෙන උපපජ්ජතී’’ති. එත්ථ ච **තෙනාති** කම්මෙන විය වුත්තා, උපපත්ති ච නාම විපාකෙන හොති. යස්මා පන විපාකස්ස කම්මං හෙතු, තස්මා තෙන මූලහෙතුභූතෙන කම්මෙන නිබ්බත්තතීති අයමෙත්ථ අත්ථො. **ඵස්සා ඵුසන්තීති** යෙන කම්මවිපාකෙන නිබ්බත්තො, තංකම්මවිපාකඵස්සා ඵුසන්ති. **කම්මදායාදාති** කම්මදායජ්ජා කම්මමෙව නෙසං දායජ්ජං සන්තකන්ති වදාමි.

අබ්‍යාබජ්ඣන්ති නිද්දුක්ඛං . ඉමස්මිං වාරෙ කායද්වාරෙ පවත්තා අට්ඨ කාමාවචරකුසලචෙතනා **කායසඞ්ඛාරො** නාම. තායෙව වචීද්වාරෙ පවත්තා **වචීසඞ්ඛාරො** නාම. මනොද්වාරෙ පවත්තා තායෙව අට්ඨ, තිස්සො ච හෙට්ඨිමඣානචෙතනා **අබ්‍යාබජ්ඣමනොසඞ්ඛාරො** නාම. ඣානචෙතනා තාව හොතු, කාමාවචරා කින්ති අබ්‍යාබජ්ඣමනොසඞ්ඛාරො නාම ජාතාති. කසිණසජ්ජනකාලෙ ච කසිණාසෙවනකාලෙ ච ලබ්භන්ති. කාමාවචරචෙතනා පඨමජ්ඣානචෙතනාය ඝටිතා, චතුත්ථජ්ඣානචෙතනා තතියජ්ඣානචෙතනාය ඝටිතා. ඉති තීසුපි ද්වාරෙසු කායසුචරිතාදිභෙදා කුසලචෙතනාව සඞ්ඛාරාති වෙදිතබ්බො. තතියවාරො උභයමිස්සකවසෙන වෙදිතබ්බා.

සෙය්‍යථාපි මනුස්සාතිආදීසු මනුස්සානං තාව කාලෙන සුඛං කාලෙන දුක්ඛං පාකටමෙව, දෙවෙසු පන භුම්මදෙවතානං, විනිපාතිකෙසු වෙමානිකපෙතානං කාලෙන සුඛං කාලෙන දුක්ඛං හොතීති වෙදිතබ්බං. හත්ථිආදීසු තිරච්ඡානෙසුපි ලබ්භතියෙව.

තත්‍රාති තෙසු තීසු කම්මෙසු. **තස්ස පහානාය යා චෙතනාති** තස්ස පහානත්ථාය මග්ගචෙතනා. කම්මං පත්වාව මග්ගචෙතනාය අඤ්ඤො පණ්ඩරතරො ධම්මො නාම නත්ථි. ඉදං පන කම්මචතුක්කං පත්වා ද්වාදස අකුසලචෙතනා කණ්හා නාම, තෙභූමකකුසලචෙතනා සුක්කා නාම, මග්ගචෙතනා අකණ්හා අසුක්කාති ආගතා.

82. **‘‘ලභෙය්‍යාහං, භන්තෙ’’**ති ඉදං සො ‘‘චිරං වත මෙ අනිය්‍යානිකපක්ඛෙ යොජෙත්වා අත්තා කිලමිතො, ‘සුක්ඛනදීතීරෙ න්හායිස්සාමී’ති සම්පරිවත්තෙන්තෙන විය ථුසෙ කොට්ටෙන්තෙන විය ච න කොචි අත්ථො නිප්ඵාදිතො, හන්දාහං අත්තානං යොගෙ යොජෙමී’’ති චින්තෙත්වා ආහ. අථ භගවා යොනෙන ඛන්ධකෙ

තිත්ථියපරිවාසො පඤ්ඤත්තො, යං අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බො සාමණෙරභූමියං ඨිතො – ‘‘අහං, භන්තෙ, ඉත්ථන්නාමො අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බො ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ ආකඞ්ඛාමි උපසම්පදං, ස්වාහං, භන්තෙ, සඞ්ඝං චත්තාරො මාසෙ පරිවාසං යාචාමී’’තිආදිනා (මහාව. 86) නයෙන සමාදියිත්වා පරිවසති, තං සන්ධාය ‘‘යො ඛො, සෙනිය, අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බො’’තිආදිමාහ.

තත්ථ **පබ්බජ්ජන්ති** වචනසිලිට්ඨතාවසෙනෙව වුත්තං. අපරිවසිත්වායෙව හි පබ්බජ්ජං ලභති. උපසම්පදත්ථිකෙන පන නාතිකාලෙන ගාමප්පවෙසනාදීනි අට්ඨ වත්තානි පූරෙන්තෙන පරිවසිතබ්බං . **ආරද්ධචිත්තාති** අට්ඨවත්තපූරණෙන තුට්ඨචිත්තා. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාරතො පනෙස තිත්ථියපරිවාසො **සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය** පබ්බජ්ජඛන්ධකවණ්ණනායං (මහාව. අට්ඨ. 86) වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො . **අපිච මෙත්ථාති** අපිච මෙ එත්ථ. **පුග්ගලවෙමත්තතා විදිතාති** පුග්ගලනානත්තං විදිතං. අයං පුග්ගලො පරිවාසාරහො, අයං න පරිවාසාරහොති ඉදං මය්හං පාකටන්ති දස්සෙති.

තතො සෙනියො චින්තෙසි – ‘‘අහො අච්ඡරියං බුද්ධසාසනං, යත්ථ එවං ඝංසිත්වා කොට්ටෙත්වා යුත්තමෙව ගණ්හන්ති, අයුත්තං ඡඩ්ඩෙන්තී’’ති. තතො සුට්ඨුතරං පබ්බජ්ජාය සඤ්ජාතුස්සාහො **සචෙ, භන්තෙති**ආදිමාහ. අථ භගවා තස්ස තිබ්බච්ඡන්දතං විදිත්වා න සෙනියො පරිවාසං අරහතීති අඤ්ඤතරං භික්ඛුං ආමන්තෙසි – ‘‘ගච්ඡ ත්වං, භික්ඛු, සෙනියං න්හාපෙත්වා පබ්බාජෙත්වා ආනෙහී’’ති. සො තථා කත්වා තං පබ්බාජෙත්වා භගවතො සන්තිකං ආනයි. භගවා ගණෙ නිසීදිත්වා උපසම්පාදෙසි. තෙන වුත්තං – ‘‘අලත්ථ ඛො අචෙලො සෙනියො භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජ්ජං අලත්ථ උපසම්පද’’න්ති.

අචිරූපසම්පන්නොති උපසම්පන්නො හුත්වා නචිරමෙව. **වූපකට්ඨොති** වත්ථුකාමකිලෙසකාමෙහි කායෙන ච චිත්තෙන ච වූපකට්ඨො. **අප්පමත්තොති** කම්මට්ඨානෙ සතිං අවිජහන්තො. **ආතාපීති** කායිකචෙතසිකසඞ්ඛාතෙන වීරියාතාපෙන ආතාපී. **පහිතත්තොති** කායෙ ච ජීවිතෙ ච අනපෙක්ඛතාය පෙසිතත්තො විස්සට්ඨඅත්තභාවො. **යස්සත්ථායාති** යස්ස අත්ථාය. **කුලපුත්තාති** ආචාරකුලපුත්තා. **සම්මදෙවාති** හෙතුනාව කාරණෙනෙව. **තදනුත්තරන්ති** තං අනුත්තරං. **බ්‍රහ්මචරියපරියොසානන්ති** මග්ගබ්‍රහ්මචරියපරියොසානභූතං අරහත්තඵලං. තස්ස හි අත්ථාය කුලපුත්තා පබ්බජන්ති. **දිට්ඨෙව ධම්මෙති** ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ. **සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වාති** අත්තනායෙව පඤ්ඤාය පච්චක්ඛං කත්වා, අපරප්පච්චයං ඤත්වාති අත්ථො. **උපසම්පජ්ජ විහාසීති** පාපුණිත්වා සම්පාදෙත්වා විහාසි. එවං විහරන්තොව **ඛීණා ජාති…පෙ.… අබ්භඤ්ඤාසි.**

එවමස්ස පච්චවෙක්ඛණභූමිං දස්සෙත්වා අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසනං නිට්ඨාපෙතුං ‘‘අඤ්ඤතරො ඛො පනායස්මා සෙනියො අරහතං අහොසී’’ති වුත්තං. තත්ථ **අඤ්ඤතරොති** එකො. **අරහතන්ති** අරහන්තානං, භගවතො සාවකානං අරහන්තානං අබ්භන්තරො අහොසීති අයමෙවත්ථ අධිප්පායො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

කුක්කුරවතිකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. අභයරාජකුමාරසුත්තවණ්ණනා

83. **එවං මෙ සුතන්ති** අභයසුත්තං. තත්ථ **අභයොති** තස්ස නාමං. **රාජකුමාරොති** බිම්බිසාරස්ස ඔරසපුත්තො. **වාදං ආරොපෙහීති** දොසං ආරොපෙහි. **නෙරයිකොති** නිරයෙ නිබ්බත්තකො. **කප්පට්ඨොති** කප්පට්ඨිතිකො. **අතෙකිච්ඡොති** බුද්ධසහස්සෙනාපි තිකිච්ඡිතුං න සක්කා. **උග්ගිලිතුන්ති** ද්වෙ අන්තෙ මොචෙත්වා කථෙතුං අසක්කොන්තො උග්ගිලිතුං බහි නීහරිතුං න සක්ඛිති. **ඔගිලිතුන්ති** පුච්ඡාය දොසං දත්වා හාරෙතුං අසක්කොන්තො ඔගිලිතුං අන්තො පවෙසෙතුං න සක්ඛිති.

එවං, භන්තෙති නිගණ්ඨො කිර චින්තෙසි – ‘‘සමණො ගොතමො මය්හං සාවකෙ භින්දිත්වා ගණ්හාති, හන්දාහං එකං පඤ්හං අභිසඞ්ඛරොමි, යං පුට්ඨො සමණො ගොතමො උක්කුටිකො හුත්වා නිසින්නො උට්ඨාතුං න සක්ඛිස්සතී’’ති. සො අභයස්ස ගෙහා නීහටභත්තො සිනිද්ධභොජනං භුඤ්ජන්තො බහූ පඤ්හෙ අභිසඞ්ඛරිත්වා – ‘‘එත්ථ සමණො ගොතමො ඉමං නාම දොසං දස්සෙස්සති, එත්ථ ඉමං නාමා’’ති සබ්බෙ පහාය චාතුමාසමත්ථකෙ ඉමං පඤ්හං අද්දස. අථස්ස එතදහොසි – ‘‘ඉමස්ස පඤ්හස්ස පුච්ඡාය වා විස්සජ්ජනෙ වා න සක්කා දොසො දාතුං, ඔවට්ටිකසාරො අයං, කො නු ඛො ඉමං ගහෙත්වා සමණස්ස ගොතමස්ස වාදං ආරොපෙස්සතී’’ති. තතො ‘‘අභයො රාජකුමාරො පණ්ඩිතො, සො සක්ඛිස්සතීති තං උග්ගණ්හාපෙමී’’ති නිට්ඨං ගන්ත්වා උග්ගණ්හාපෙසි. සො වාදජ්ඣාසයතාය තස්ස වචනං සම්පටිච්ඡන්තො ‘‘එවං, භන්තෙ,’’ති ආහ.

84. **අකාලො ඛො අජ්ජාති** අයං පඤ්හො චතූහි මාසෙහි අභිසඞ්ඛතො, තත්ථ ඉදං ගහෙත්වා ඉදං විස්සජ්ජියමානෙ දිවසභාගො නප්පහොස්සතීති මඤ්ඤන්තො එවං චින්තෙසි. **සො දානීති** ස්වෙ දානි. **අත්තචතුත්ථොති** කස්මා බහූහි සද්ධිං න නිමන්තෙසි? එවං කිරස්ස අහොසි – ‘‘බහූසු නිසින්නෙසු ථොකං දත්වා වදන්තස්ස අඤ්ඤං සුත්තං අඤ්ඤං

කාරණං අඤ්ඤං තථාරූපං වත්ථුං ආහරිත්වා දස්සෙස්සති, එවං සන්තෙ කලහො වා කොලාහලමෙව වා භවිස්සති. අථාපි එකකංයෙව නිමන්තෙස්සාමි, එවම්පි මෙ ගරහා උප්පජ්ජිස්සති ‘යාවමච්ඡරී වායං අභයො, භගවන්තං දිවසෙ දිවසෙ භික්ඛූනං සතෙනපි සහස්සෙනපි සද්ධිං චරන්තං දිස්වාපි එකකංයෙව නිමන්තෙසී’’’ති. ‘‘එවං පන දොසො න භවිස්සතී’’ති අපරෙහි තීහි සද්ධිං අත්තචතුත්ථං නිමන්තෙසි.

85. **න ඛ්වෙත්ථ, රාජකුමාර, එකංසෙනා**ති න ඛො, රාජකුමාර, එත්ථ පඤ්හෙ එකංසෙන විස්සජ්ජනං හොති. එවරූපඤ්හි වාචං තථාගතො භාසෙය්‍යාපි න භාසෙය්‍යාපි. භාසිතපච්චයෙන අත්ථං පස්සන්තො භාසෙය්‍ය, අපස්සන්තො න භාසෙය්‍යාති අත්ථො. ඉති භගවා මහානිගණ්ඨෙන චතූහි මාසෙහි අභිසඞ්ඛතං පඤ්හං අසනිපාතෙන පබ්බතකූටං විය එකවචනෙනෙව සංචුණ්ණෙසි. **අනස්සුං නිගණ්ඨා**ති නට්ඨා නිගණ්ඨා.

86. **අඞ්කෙ නිසින්නො හොතී**ති ඌරූසු නිසින්නො හොති. ලෙසවාදිනො හි වාදං පට්ඨපෙන්තා කිඤ්චිදෙව ඵලං වා පුප්ඵං වා පොත්ථකං වා ගහෙත්වා නිසීදන්ති. තෙ අත්තනො ජයෙ සති පරං අජ්ඣොත්ථරන්ති, පරස්ස ජයෙ සති ඵලං ඛාදන්තා විය පුප්ඵං සායන්තා විය පොත්ථකං වාචෙන්තා විය වික්ඛෙපං දස්සෙන්ති. අයං පන චින්තෙසි – ‘‘සම්මාසම්බුද්ධො එස ඔසටසඞ්ගාමො පරවාදමද්දනො. සචෙ මෙ ජයො භවිස්සති, ඉච්චෙතං කුසලං. නො චෙ භවිස්සති, දාරකං විජ්ඣිත්වා රොදාපෙස්සාමි. තතො පස්සථ, භො, අයං දාරකො රොදති, උට්ඨහථ තාව, පච්ඡාපි ජානිස්සාමා’’ති තස්මා දාරකං ගහෙත්වා නිසීදි. භගවා පන රාජකුමාරතො සහස්සගුණෙනපි සතසහස්සගුණෙනපි වාදීවරතරො, ‘‘ඉමමෙවස්ස දාරකං උපමං කත්වා වාදං භින්දිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘තං කිං මඤ්ඤසි රාජකුමාරා’’තිආදිමාහ.

තත්ථ **මුඛෙ ආහරෙය්‍යා**ති මුඛෙ ඨපෙය්‍ය. **ආහරෙය්‍යාස්සාහ**න්ති අපනෙය්‍යං අස්ස අහං. **ආදිකෙනෙවා**ති පඨමපයොගෙනෙව. **අභූත**න්ති අභූතත්ථං. **අතච්ඡ**න්ති න තච්ඡං. **අනත්ථසංහිත**න්ති න අත්ථසංහිතං න වඩ්ඪිනිස්සිතං. **අප්පියා අමනාපා**ති නෙව පියා න මනාපා. ඉමිනා නයෙනෙව සබ්බත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

තත්ථ අප්පියපක්ඛෙ **පඨමවාචා** අචොරංයෙව චොරොති, අදාසංයෙව දාසොති, අදුප්පයුත්තංයෙව දුප්පයුත්තොති පවත්තා. න තං තථාගතො භාසති. **දුතියවාචා** චොරංයෙව චොරො අයන්තිආදිවසෙන පවත්තා. තම්පි තථාගතො න භාසති. **තතියවාචා** ‘‘ඉදානි අකතපුඤ්ඤතාය දුග්ගතො දුබ්බණ්ණො අප්පෙසක්ඛො , ඉධ ඨත්වාපි පුන පුඤ්ඤං න කරොසි, දුතියචිත්තවාරෙ කථං චතූහි අපායෙහි න මුච්චිස්සසී’’ති එවං මහාජනස්ස අත්ථපුරෙක්ඛාරෙන ධම්මපුරෙක්ඛාරෙන අනුසාසනීපුරෙක්ඛාරෙන ච වත්තබ්බවාචා. **තත්‍ර කාලඤ්ඤූ තථාගතො**ති තස්මිං තතියබ්‍යාකරණෙ තස්සා වාචාය බ්‍යාකරණත්ථාය තථාගතො කාලඤ්ඤූ හොති, මහාජනස්ස ආදානකාලං ගහණකාලං ජානිත්වාව බ්‍යාකරොතීති අත්ථො.

පියපක්ඛෙ පඨමවාචා අට්ඨානියකථා නාම. සා එවං වෙදිතබ්බා – එවං කිර ගාමවාසිමහල්ලකං නගරං ආගන්ත්වා පානාගාරෙ පිවන්තං වඤ්චෙතුකාමා සම්බහුලා ධුත්තා පීතට්ඨානෙ ඨත්වා තෙන සද්ධිං සුරං පිවන්තා ‘‘ඉමස්ස නිවාසනපාවුරණම්පි හත්ථෙ භණ්ඩකම්පි සබ්බං ගණ්හිස්සාමා’’ති චින්තෙත්වා කතිකං අකංසු – ‘‘එකෙකං අත්තපච්චක්ඛකථං කථෙම, යො ‘අභූත’න්ති කථෙසි, කථිතං වා න සද්දහති, තං දාසං කත්වා ගණ්හිස්සාමා’’ති. තම්පි මහල්ලකං පුච්ඡිංසු ‘‘තුම්හාකම්පි තාත රුච්චතී’’ති. එවං හොතු තාතාති.

එකො ධුත්තො ආහ – මය්හං, භො මාතු, මයි කුච්ඡිගතෙ කපිට්ඨඵලදොහළො අහොසි. සා අඤ්ඤං කපිට්ඨහාරකං අලබ්භමානා මංයෙව පෙසෙසි. අහං ගන්ත්වා රුක්ඛං අභිරුහිතුං අසක්කොන්තො අත්තනාව අත්තානං පාදෙ ගහෙත්වා මුග්ගරං විය රුක්ඛස්ස උපරි ඛිපිං; අථ සාඛතො සාඛං විචරන්තො ඵලානි ගහෙත්වා ඔතරිතුං අසක්කොන්තො ඝරං ගන්ත්වා නිස්සෙණිං ආහරිත්වා ඔරුය්හ මාතු සන්තිකං ගන්ත්වා ඵලානි මාතුයා අදාසිං; තානි පන මහන්තානි හොන්ති චාටිප්පමාණානි. තතො මෙ මාතරා එකාසනෙ නිසින්නාය සමසට්ඨිඵලානි ඛාදිතානි. මයා එකුච්ඡඞ්ගෙන ආනීතඵලෙසු සෙසකානි කුලසන්තකෙ ගාමෙ ඛුද්දකමහල්ලකානං අහෙසුං. අම්හාකං ඝරං සොළසහත්ථං, සෙසපරික්ඛාරභණ්ඩකං අපනෙත්වා කපිට්ඨඵලෙහෙව යාව ඡදනං පූරිතං. තතො අතිරෙකානි ගහෙත්වා ගෙහද්වාරෙ රාසිං අකංසු. සො අසීතිහත්ථුබ්බෙධො පබ්බතො විය අහොසි. කිං ඊදිසං, භො සක්කා, සද්දහිතුන්ති?

ගාමිකමහල්ලකො තුණ්හී නිසීදිත්වා සබ්බෙසං කථාපරියොසානෙ පුච්ඡිතො ආහ – ‘‘එවං භවිස්සති තාතා, මහන්තං රට්ඨං, රට්ඨමහන්තතාය සක්කා සද්දහිතු’’න්ති. යථා ච තෙන, එවං සෙසෙහිපි තථාරූපාසු නික්කාරණකථාසු කථිතාසු ආහ – මය්හම්පි තාතා සුණාථ, න තුම්හාකංයෙව කුලානි, අම්හාකම්පි කුලං මහාකුලං, අම්හාකං පන අවසෙසඛෙත්තෙහි කප්පාසඛෙත්තං මහන්තතරං . තස්ස අනෙකකරීසසතස්ස කප්පාසඛෙත්තස්ස මජ්ඣෙ එකො කප්පාසරුක්ඛො මහා අසීතිහත්ථුබ්බෙධො අහොසි. තස්ස පඤ්ච සාඛා, තාසු අවසෙසසාඛා ඵලං න ගණ්හිංසු, පාචීනසාඛාය එකමෙව මහාචාටිමත්තං ඵලං අහොසි. තස්ස ඡ අංසියො, ඡසු අංසීසු ඡ කප්පාසපිණ්ඩියො පුප්ඵිතා. අහං මස්සුං කාරෙත්වා න්හාතවිලිත්තො ඛෙත්තං ගන්ත්වා තා කප්පාසපිණ්ඩියො පුප්ඵිතා දිස්වා ඨිතකොව හත්ථං පසාරෙත්වා ගණ්හිං. තා කප්පාසපිණ්ඩියො ථාමසම්පන්නා ඡ දාසා අහෙසුං. තෙ සබ්බෙ මං එකකං ඔහාය පලාතා. එත්තකෙ අද්ධානෙ තෙ න පස්සාමි, අජ්ජ දිට්ඨා, තුම්හෙ තෙ ඡ ජනා. ත්වං නන්දො නාම, ත්වං පුණ්ණො නාම, ත්වං වඩ්ඪමානො නාම, ත්වං චිත්තො නාම ත්වං මඞ්ගලො නාම, ත්වං පොට්ඨියො නාමාති වත්වා උට්ඨාය

නිසින්නකෙයෙව චූළාසු ගහෙත්වා අට්ඨාසි. තෙ ‘‘න මයං දාසා’’තිපි වත්තුං නාසක්ඛිංසු. අථ නෙ කඩ්ඪන්තො විනිච්ඡයං නෙත්වා ලක්ඛණං ආරොපෙත්වා යාවජීවං දාසෙ කත්වා පරිභුඤ්ජි. එවරූපිං කථං තථාගතො න භාසති.

දුතියවාචා ආමිසහෙතුචාටුකම්‍යතාදිවසෙන නානප්පකාරා පරෙසං ථොමනවාචා චෙව, චොරකථං රාජකථන්ති ආදිනයප්පවත්තා තිරච්ඡානකථා ච. තම්පි තථාගතො න භාසති. **තතියවාචා** අරියසච්චසන්නිස්සිතකථා, යං වස්සසතම්පි සුණන්තා පණ්ඩිතා නෙව තිත්තිං ගච්ඡන්ති. ඉති තථාගතො නෙව සබ්බම්පි අප්පියවාචං භාසති න පියවාචං. තතියං තතියමෙව පන භාසිතබ්බකාලං අනතික්කමිත්වා භාසති. තත්ථ තතියං අප්පියවාචං සන්ධාය හෙට්ඨා දහරකුමාරඋපමා ආගතාති වෙදිතබ්බං.

87. **උදාහු ඨානසොවෙතන්ති** උදාහු ඨානුප්පත්තිකඤාණෙන තඞ්ඛණංයෙව තං තථාගතස්ස උපට්ඨාතීති පුච්ඡති. **සඤ්ඤාතොති** ඤාතො පඤ්ඤාතො පාකටො. **ධම්මධාතූති** ධම්මසභාවො. සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්සෙතං අධිවචනං . තං භගවතා සුප්පටිවිද්ධං, හත්ථගතං භගවතො. තස්මා සො යං යං ඉච්ඡති, තං තං සබ්බං ඨානසොව පටිභාතීති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව. අයං පන ධම්මදෙසනා නෙය්‍යපුග්ගලවසෙන පරිනිට්ඨිතාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

අභයරාජකුමාරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. බහුවෙදනීයසුත්තවණ්ණනා

88. **එවං මෙ සුතන්ති** බහුවෙදනීයසුත්තං. තත්ථ **පඤ්චකඞ්ගො ථපතීති** පඤ්චකඞ්ගොති තස්ස නාමං. වාසිඵරසුනිඛාදනදණ්ඩමුග්ගරකාළසුත්තනාළිසඞ්ඛාතෙහි වා අඞ්ගෙහි සමන්නාගතත්තා සො පඤ්චඞ්ගොති පඤ්ඤාතො. **ථපතීති** වඩ්ඪකීජෙට්ඨකො. **උදායීති** පණ්ඩිතඋදායිත්ථෙරො.

89. **පරියායන්ති** කාරණං. **ද්වෙපානන්දාති** ද්වෙපි, ආනන්ද. **පරියායෙනාති** කාරණෙන. එත්ථ ච කායිකචෙතසිකවසෙන **ද්වෙ** වෙදිතබ්බා. සුඛාදිවසෙන **තිස්සො, ඉ**න්ද්‍රියවසෙන සුඛින්ද්‍රියාදිකා **පඤ්ච, ද්**වාරවසෙන චක්ඛුසම්ඵස්සජාදිකා **ඡ,** උපවිචාරවසෙන ‘‘චක්ඛුනා රූපං දිස්වා සොමනස්සට්ඨානියං රූපං උපවිචරතී’’තිආදිකා **අට්ඨාරස,** ඡ ගෙහස්සිතානි සොමනස්සානි, ඡ නෙක්ඛම්මසිතානි සොමනස්සානි, ඡ ගෙහස්සිතානි දොමනස්සානි, ඡ නෙක්ඛම්මසිතානි දොමනස්සානි, ඡ ගෙහස්සිතා උපෙක්ඛා, ඡ නෙක්ඛම්මසිතාති එවං **ඡත්තිංස,** තා අතීතෙ ඡත්තිංස, අනාගතෙ ඡත්තිංස, පච්චුප්පන්නෙ ඡත්තිංසාති එවං **අට්ඨවෙදනාසතං** වෙදිතබ්බං.

90. **පඤ්ච ඛො ඉමෙ, ආනන්ද, කාමගුණාති** අයං පාටිඑක්කො අනුසන්ධි. න කෙවලම්පි ද්වෙ ආදිං කත්වා වෙදනා භගවතා පඤ්ඤත්තා, පරියායෙන එකාපි වෙදනා කථිතා. තං දස්සෙන්තො පඤ්චකඞ්ගස්ස ථපතිනො වාදං උපත්ථම්භෙතුං ඉමං දෙසනං ආරභි.

අභික්කන්තතරන්ති සුන්දරතරං. **පණීතතරන්ති** අතප්පකතරං. එත්ථ ච චතුත්ථජ්ඣානතො පට්ඨාය අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා, සාපි සන්තට්ඨෙන පණීතට්ඨෙන ච සුඛන්ති වුත්තා. ඡ ගෙහස්සිතානි සුඛන්ති වුත්තානි. නිරොධො අවෙදයිතසුඛවසෙන සුඛං නාම ජාතො. පඤ්චකාමගුණවසෙන හි අට්ඨසමාපත්තිවසෙන ච උප්පන්නං වෙදයිතසුඛං නාම. නිරොධො අවෙදයිතසුඛං නාම. ඉති වෙදයිතසුඛං වා හොතු අවෙදයිතසුඛං වා, තං නිද්දුක්ඛභාවසඞ්ඛාතෙන සුඛට්ඨෙන එකන්තසුඛමෙව ජාතං.

91. **යත්ථ යත්ථාති** යස්මිං යස්මිං ඨානෙ. **සුඛං උපලබ්භතීති** වෙදයිතසුඛං වා අවෙදයිතසුඛං වා උපලබ්භති. **තං තං තථාගතො සුඛස්මිං පඤ්ඤපෙතීති** තං සබ්බං තථාගතො නිද්දුක්ඛභාවං සුඛස්මිංයෙව පඤ්ඤපෙතීති. ඉධ භගවා නිරොධසමාපත්තිං සීසං කත්වා නෙය්‍යපුග්ගලවසෙන අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසනං නිට්ඨාපෙසීති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

බහුවෙදනීයසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. අපණ්ණකසුත්තවණ්ණනා

92. **එවං මෙ සුතන්ති** අපණ්ණකසුත්තං. තත්ථ **චාරිකන්ති** අතුරිතචාරිකං.

93. **අත්ථි පන වො ගහපතයොති** කස්මා ආහ? සො කිර ගාමො අටවිද්වාරෙ නිවිට්ඨො. නානාවිධා සමණබ්‍රාහ්මණා දිවසං මග්ගං ගන්ත්වා සායං තං ගාමං වාසත්ථාය උපෙන්ති, තෙසං තෙ මනුස්සා මඤ්චපීඨානි පත්ථරිත්වා පාදෙ ධොවිත්වා පාදෙ මක්ඛෙත්වා කප්පියපානකානි දත්වා පුනදිවසෙ නිමන්තෙත්වා දානං දෙන්ති. තෙ

පසන්නචිත්තා තෙහි සද්ධිං සම්මන්තයමානා එවං වදන්ති ''අත්ථි පන වො ගහපතයො කිඤ්චි දස්සනං ගහිත''න්ති? නත්ථි, භන්තෙති. ''ගහපතයො විනා දස්සනෙන ලොකො න නියාති, එකං දස්සනං රුච්චිත්වා ඛමාපෙත්වා ගහෙතුං වට්ටති, 'සස්සතො ලොකො'ති දස්සනං ගණ්හථා''ති වත්වා පක්කන්තා. අපරදිවසෙ අඤ්ඤෙ ආගතා. තෙපි තථෙව පුච්ඡිංසු. තෙ තෙසං ''ආම, භන්තෙ, පුරිමෙසු දිවසෙසු තුම්හාදිසා සමණබ්‍රාහ්මණා ආගන්ත්වා 'සස්සතො ලොකො'ති අම්හෙ ඉදං දස්සනං ගාහාපෙත්වා ගතා''ති ආරොචෙසුං. ''තෙ බාලා කිං ජානන්ති? 'උච්ඡිජ්ජති අයං ලොකො'ති උච්ඡෙදදස්සනං ගණ්හථා''ති එවං තෙපි උච්ඡෙදදස්සනං ගණ්හාපෙත්වා පක්කන්තා. එතෙනුපායෙන අඤ්ඤෙ එකච්චසස්සතං, අඤ්ඤෙ අන්තානන්තං , අඤ්ඤෙ අමරාවික්ඛෙපන්ති එවං ද්වාසට්ඨි දිට්ඨියො උග්ගණ්හාපෙසුං. තෙ පන එකදිට්ඨියම්පි පතිට්ඨාතුං නාසක්ඛිංසු. සබ්බපච්ඡා භගවා අගමාසි. සො තෙසං හිතත්ථාය පුච්ඡන්තො ''අත්ථි පන වො ගහපතයො''තිආදිමාහ. තත්ථ **ආකාරවතීති** කාරණවතී සහෙතුකා. **අපණ්ණකොති** අවිරද්ධො අද්වෙජ්ඣගාමී එකංසගාහිකො.

94. **නත්ථි දින්නන්ති**ආදි දසවත්ථුකා මිච්ඡාදිට්ඨි හෙට්ඨා සාලෙය්‍යකසුත්තෙ විත්ථාරිතා. තථා තබ්බිපච්චනීකභූතා සම්මාදිට්ඨි.

95. **නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසන්ති** යො නෙසං අකුසලතො නික්ඛන්තභාවෙ ආනිසංසො, යො ච වොදානපක්ඛො විසුද්ධිපක්ඛො, තං න පස්සන්තීති අත්ථො. **අසද්ධම්මසඤ්ඤත්තීති** අභූතධම්මසඤ්ඤාපනා . **අත්තානුක්කංසෙතීති** ඨපෙත්වා මං කො අඤ්ඤො අත්තනො දස්සනං පරෙ ගණ්හාපෙතුං සක්කොතීති අත්තානං උක්ඛිපති. **පරං වම්භෙතීති** එත්තකෙසු ජනෙසු එකොපි අත්තනො දස්සනං පරෙ ගණ්හාපෙතුං න සක්කොතීති එවං පරං හෙට්ඨා ඛිපති. **පුබ්බෙව ඛො පනාති** පුබ්බෙ මිච්ඡාදස්සනං ගණ්හන්තස්සෙව සුසීල්‍යං පහීනං හොති, දුස්සීලභාවො පච්චුපට්ඨිතො. **එවමස්සිමෙති** එවං අස්ස ඉමෙ මිච්ඡාදිට්ඨිආදයො සත්ත. අපරාපරං උප්පජ්ජනවසෙන පන තෙයෙව මිච්ඡාදිට්ඨිපච්චයා අනෙකෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා උප්පජ්ජන්ති නාම.

තත්‍රාති තාසු තෙසං සමණබ්‍රාහ්මණානං ලද්ධීසු. **කලිග්ගහොති** පරාජයග්ගාහො. **දුස්සමත්තො සමාදින්නොති** දුග්ගහිතො දුප්පරාමට්ඨො. **එකංසං ඵරිත්වා තිට්ඨතීති** එකන්තං එකකොට්ඨාසං සකවාදමෙව ඵරිත්වා අධිමුච්චිත්වා තිට්ඨති, ''සචෙ ඛො නත්ථි පරො ලොකො''ති එවං සන්තෙයෙව සොත්ථිභාවාවහො හොති. **රිඤ්චතීති** වජ්ජෙති.

96. **සද්ධම්මසඤ්ඤත්තීති** භූතධම්මසඤ්ඤාපනා.

කටග්ගහොති ජයග්ගාහො. **සුසමත්තො සමාදින්නොති** සුග්ගහිතො සුපරාමට්ඨො. **උභයංසං ඵරිත්වා තිට්ඨතීති** උභයන්තං උභයකොට්ඨාසං සකවාදං පරවාදඤ්ච ඵරිත්වා අධිමුච්චිත්වා තිට්ඨති ''සචෙ ඛො අත්ථි පරො ලොකො''ති එවං සන්තෙපි ''සචෙ ඛො නත්ථි පරො ලොකො''ති එවං සන්තෙපි සොත්ථිභාවාවහො හොති. පරතොපි එකංසඋභයංසෙසු ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

97. **කරොතොති** සහත්ථා කරොන්තස්ස. **කාරයතොති** ආණත්තියා කාරෙන්තස්ස. **ඡින්දතොති** පරෙසං හත්ථාදීනි ඡින්දන්තස්ස. **පචතොති** දණ්ඩෙන පීළෙන්තස්ස වා තජ්ජෙන්තස්ස වා. **සොචයතොති** පරස්ස භණ්ඩහරණාදීහි සොකං සයං කරොන්තස්සපි පරෙහි කාරෙන්තස්සපි. **කිලමතොති** ආහාරූපච්ඡෙද-බන්ධනාගාරප්පවෙසනාදීහි සයං කිලමන්තස්සාපි පරෙහි කිලමාපෙන්තස්සාපි. **ඵන්දතො ඵන්දාපයතොති** පරං ඵන්දන්තං ඵන්දනකාලෙ සයම්පි ඵන්දතො පරම්පි ඵන්දාපයතො. **පාණමතිපාතයතොති** පාණං හනන්තස්සපි හනාපෙන්තස්සපි. එවං සබ්බත්ථ කරණකාරාපනවසෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො.

සන්ධින්ති ඝරසන්ධිං. **නිල්ලොපන්ති** මහාවිලොපං. **එකාගාරිකන්ති** එකමෙව ඝරං පරිවාරෙත්වා විලුම්පනං. **පරිපන්ථෙ තිට්ඨතොති** ආගතාගතානං අච්ඡින්දනත්ථං මග්ගෙ තිට්ඨතො. **කරොතො න කරීයති පාපන්ති** යංකිඤ්චි පාපං කරොමීති සඤ්ඤාය කරොතොපි පාපං න කරීයති, නත්ථි පාපං. සත්තා පන කරොමාති එවංසඤ්ඤිනො හොන්තීති අත්ථො. **ඛුරපරියන්තෙනාති** ඛුරනෙමිනා, ඛුරධාරසදිසපරියන්තෙන වා. **එකං මංසඛලන්ති** එකං මංසරාසිං. **පුඤ්ජන්ති** තස්සෙව වෙවචනං. **තතොනිදානන්ති** එකමංසඛලකරණනිදානං. දක්ඛිණතීරෙ මනුස්සා කක්ඛළා දාරුණා, තෙ සන්ධාය **හනන්තොති**ආදි වුත්තං. උත්තරතීරෙ සද්ධා හොන්ති පසන්නා බුද්ධමාමකා ධම්මමාමකා සඞ්ඝමාමකා, තෙ සන්ධාය **දදන්තොති**ආදි වුත්තං.

තත්ථ **යජන්තොති** මහායාගං කරොන්තො. **දමෙනාති** ඉන්ද්‍රියදමෙන උපොසථකම්මෙන. **සංයමෙනාති** සීලසංයමෙන. **සච්චවජ්ජෙනාති** සච්චවචනෙන. **ආගමොති** ආගමනං, පවත්තීති අත්ථො. සබ්බථාපි පාපපුඤ්ඤානං කිරියමෙව පටික්ඛිපන්ති. සුක්කපක්ඛොපි වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. සෙසමෙත්ථ පුරිමවාරෙ වුත්තසදිසමෙව.

100. **නත්ථි හෙතු නත්ථි පච්චයොති** එත්ථ පච්චයො හෙතුවෙවචනං. උභයෙනාපි විජ්ජමානකමෙව කායදුච්චරිතාදිසංකිලෙසපච්චයං කායසුචරිතාදිවිසුද්ධිපච්චයං පටික්ඛිපන්ති. **නත්ථි බලං, නත්ථි වීරියං, නත්ථි පුරිසථාමො, නත්ථි පුරිසපරක්කමොති** සත්තානං සංකිලෙසිතුං වා විසුජ්ඣිතුං වා බලං වා වීරියං වා පුරිසෙන කාතබ්බො නාම පුරිසථාමො වා පුරිසපරක්කමො වා නත්ථි.

සබ්බෙ සත්තාති ඔට්ඨගොණගද්‍රභාදයො අනවසෙසෙ නිදස්සෙන්ති. **සබ්බෙ පාණාති** එකින්ද්‍රියො පාණො ද්වින්ද්‍රියො පාණොති ආදිවසෙන වදන්ති. **සබ්බෙ භූතාති** අණ්ඩකොසවත්ථිකොසෙසු භූතෙ සන්ධාය වදන්ති. **සබ්බෙ ජීවාති** සාලියවගොධුමාදයො සන්ධාය වදන්ති. තෙසු හෙතෙ විරුහනභාවෙන ජීවසඤ්ඤිනො. **අවසා අබලා අවීරියාති** තෙසං අත්තනො වසො වා බලං වා වීරියං වා නත්ථි. **නියතිසඞ්ගතිභාවපරිණතාති** එත්ථ **නියතීති** නියතතා. **සඞ්ගතීති** ඡන්නං අභිජාතීනං තත්ථ තත්ථ ගමනං. **භාවොති** සභාවොයෙව. එවං නියතියා ච සඞ්ගතියා ච භාවෙන ච පරිණතා නානප්පකාරතං පත්තා. යෙන හි යථා භවිතබ්බං, සො තථෙව භවති. යෙන නො භවිතබ්බං, සො න භවතීති දස්සෙන්ති. **ඡස්වෙවාභිජාතීසූති** ඡසු එව අභිජාතීසු ඨත්වා සුඛඤ්ච දුක්ඛඤ්ච පටිසංවෙදෙන්ති, අඤ්ඤා සුඛදුක්ඛභූමි නත්ථීති දස්සෙන්ති.

තත්ථ ඡ අභිජාතියො නාම කණ්හාභිජාති නීලාභිජාති ලොහිතාභිජාති හලිද්දාභිජාති සුක්කාභිජාති පරමසුක්කාභිජාතීති. තත්ථ සාකුණිකො සූකරිකො ලුද්දො මච්ඡඝාතකො චොරො චොරඝාතකො, යෙ වා පනඤ්ඤෙපි කෙචි කුරූරකම්මන්තා, අයං කණ්හාභිජාති නාම. භික්ඛූ නීලාභිජාතීති වදන්ති. තෙ කිර චතූසු පච්චයෙසු කණ්ටකෙ පක්ඛිපිත්වා ඛාදන්ති. ''භික්ඛූ ච කණ්ටකවුත්තිනො''ති අයඤ්හි නෙසං පාළියෙව. අථ වා කණ්ටකවුත්තිකා එවං නාම එකෙ පබ්බජිතාති වදන්ති. ''සමණකණ්ටකවුත්තිකා''තිපි හි නෙසං පාළි. ලොහිතාභිජාති නාම නිගණ්ඨා එකසාටකාති වදන්ති. ඉමෙ කිර පුරිමෙහි ද්වීහි පණ්ඩරතරා. ගිහී අචෙලකසාවකා හලිද්දාභිජාතීති වදන්ති. ඉති අත්තනො පච්චයදායකෙ නිගණ්ඨෙහිපි ජෙට්ඨකතරෙ කරොන්ති. නන්දො, වච්ඡො, සඞ්කිච්චො, අයං සුක්කාභිජාතීති වදන්ති. තෙ කිර පුරිමෙහි චතූහි පණ්ඩරතරා. ආජීවකෙ පන පරමසුක්කාභිජාතීති වදන්ති. තෙ කිර සබ්බෙහි පණ්ඩරතරා.

තත්ථ සබ්බෙ සත්තා පඨමං සාකුණිකාදයොව හොන්ති, තතො විසුජ්ඣමානා සක්‍යසමණා හොන්ති, තතො විසුජ්ඣමානා නිගණ්ඨා, තතො ආජීවකසාවකා, තතො නන්දාදයො, තතො ආජීවකාති අයමෙතෙසං ලද්ධි. සුක්කපක්ඛො වුත්තපච්චනීකෙන වෙදිතබ්බො. සෙසමිධාපි පුරිමවාරෙ වුත්තසදිසමෙව.

ඉමාසු පන තීසු දිට්ඨීසු නත්ථිකදිට්ඨි විපාකං පටිබාහති, අකිරියදිට්ඨි කම්මං පටිබාහති, අහෙතුකදිට්ඨි උභයම්පි පටිබාහති. තත්ථ කම්මං පටිබාහන්තෙනාපි විපාකො පටිබාහිතො හොති, විපාකං පටිබාහන්තෙනාපි කම්මං පටිබාහිතං. ඉති සබ්බෙපෙතෙ අත්ථතො උභයපටිබාහකා නත්ථිකවාදා චෙව අහෙතුකවාදා අකිරියවාදා ච හොන්ති. යෙ පන තෙසං ලද්ධිං ගහෙත්වා රත්තිට්ඨානෙ දිවාට්ඨානෙ නිසින්නා සජ්ඣායන්ති වීමංසන්ති, තෙසං – ''නත්ථි දින්නං නත්ථි යිට්ඨං, කරොතො න කරියති පාපං, නත්ථි හෙතු නත්ථි පච්චයො''ති තස්මිං ආරම්මණෙ මිච්ඡාසති සන්තිට්ඨති , චිත්තං එකග්ගං හොති, ජවනානි ජවන්ති, පඨමජවනෙ සතෙකිච්ඡා හොන්ති, තථා දුතියාදීසු. සත්තමෙ බුද්ධානම්පි අතෙකිච්ඡා අනිවත්තිනො අරිට්ඨකණ්ටකසදිසා.

තත්ථ කොචි එකං දස්සනං ඔක්කමති, කොචි ද්වෙ, කොචි තීණිපි, එකස්මිං ඔක්කන්තෙපි ද්වීසු තීසු ඔක්කන්තෙසුපි නියතමිච්ඡාදිට්ඨිකොව හොති, පත්තො සග්ගමග්ගාවරණඤ්චෙව මොක්ඛමග්ගාවරණඤ්ච, අභබ්බො තස්ස අත්තභාවස්ස අනන්තරං සග්ගම්පි ගන්තුං, පගෙව මොක්ඛං. වට්ටඛාණු නාමෙස සත්තො පථවීගොපකො. කිං පනෙස එකස්මිංයෙව අත්තභාවෙ නියතො හොති, උදාහු අඤ්ඤස්මිම්පීති? එකස්මිඤ්ඤෙව නියතො, ආසෙවනවසෙන පන භවන්තරෙපි තං තං දිට්ඨිං රොචෙතියෙව. එවරූපස්ස හි යෙභුය්‍යෙන භවතො වුට්ඨානං නාම නත්ථි.

තස්මා අකල්‍යාණජනං, ආසීවිසමිවොරගං;
ආරකා පරිවජ්ජෙය්‍ය, භූතිකාමො විචක්ඛණොති.

103. නත්ථි සබ්බසො ආරුප්පාති අරූපබ්‍රහ්මලොකො නාම සබ්බාකාරෙන නත්ථි. **මනොමයාති** ඣානචිත්තමයා. **සඤ්ඤාමයාති** අරූපජ්ඣානසඤ්ඤාය සඤ්ඤාමයා. **රූපානංයෙව නිබ්බිදාය විරාගාය නිරොධාය පටිපන්නො හොතීති** අයං ලාභී වා හොති තක්කී වා. ලාභී නාම රූපාවචරජ්ඣානලාභී. තස්ස රූපාවචරෙ කඞ්ඛා නත්ථි, අරූපාවචරලොකෙ අත්ථි . සො – ''අහං ආරුප්පා අත්ථීති වදන්තානම්පි නත්ථීති වදන්තානම්පි සුණාමි, අත්ථි නත්ථීති පන න ජානාමි. චතුත්ථජ්ඣානං පදට්ඨානං කත්වා අරූපාවචරජ්ඣානං නිබ්බත්තෙස්සාමි. සචෙ ආරුප්පා අත්ථි, තත්ථ නිබ්බත්තිස්සාමි, සචෙ නත්ථි, රූපාවචරබ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තිස්සාමි. එවං මෙ අපණ්ණකො ධම්මො අපණ්ණකොව අවිරද්ධොව භවිස්සතී''ති තථා පටිපජ්ජති. තක්කී පන අප්පටිලද්ධජ්ඣානො, තස්සාපි රූපජ්ඣානෙ කඞ්ඛා නත්ථි, අරූපලොකෙ පන අත්ථි. සො – ''අහං ආරුප්පා අත්ථීති වදන්තානම්පි නත්ථීති වදන්තානම්පි සුණාමි, අත්ථි නත්ථීති පන න ජානාමි. කසිණපරිකම්මං කත්වා චතුත්ථජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා තං පදට්ඨානං කත්වා අරූපාවචරජ්ඣානං නිබ්බත්තෙස්සාමි. සචෙ ආරුප්පා අත්ථි, තත්ථ නිබ්බත්තිස්සාමි. සචෙ නත්ථි, රූපාවචරබ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තිස්සාමි. එවං මෙ අපණ්ණකො ධම්මො අපණ්ණකොව අවිරද්ධොව භවිස්සතී''ති තථා පටිපජ්ජති.

104. භවනිරොධොති නිබ්බානං. **සාරාගාය සන්තිකෙති** රාගවසෙන වට්ටෙ රජ්ජනස්ස සන්තිකෙ. **සංයොගායාති** තණ්හාවසෙන සංයොජනත්ථාය. **අභිනන්දනායාති** තණ්හාදිට්ඨිවසෙන අභිනන්දනාය. **පටිපන්නො හොතීති** අයම්පි ලාභී වා හොති තක්කී වා. ලාභී නාම අට්ඨසමාපත්තිලාභී. තස්ස ආරුප්පෙ කඞ්ඛා නත්ථි, නිබ්බානෙ අත්ථි. සො – ''අහං නිරොධො අත්ථීතිපි නත්ථීතිපි සුණාමි, සයං න ජානාමි. සමාපත්තිං පාදකං කත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙස්සාමි. සචෙ නිරොධො භවිස්සති, අරහත්තං පත්වා පරිනිබ්බායිස්සාමි. නො චෙ භවිස්සති, ආරුප්පෙ නිබ්බත්තිස්සාමී''ති එවං පටිපජ්ජති. තක්කී පන එකසමාපත්තියාපි න ලාභී, ආරුප්පෙ පනස්ස කඞ්ඛා නත්ථි, භවනිරොධෙ අත්ථි. සො – ''අහං

නිරොධො අත්ථීතිපි නත්ථීතිපි සුණාමි, සයං න ජානාමි, කසිණපරිකම්මං කත්වා අට්ඨසමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා සමාපත්තිපදට්ඨානං විපස්සනං වඩ්ඪෙස්සාමි. සචෙ නිරොධො භවිස්සති, අරහත්තං පත්වා පරිනිබ්බායිස්සාමි. නො චෙ භවිස්සති, ආරුප්පෙ නිබ්බත්තිස්සාමී''ති එවං පටිපජ්ජති. එත්ථාහ – ''අත්ථි දින්නන්තිආදීනි තාව අපණ්ණකානි භවන්තු, නත්ථි දින්නන්තිආදීනි පන කථං අපණ්ණකානී''ති. ගහණවසෙන. තානි හි අපණ්ණකං අපණ්ණකන්ති එවං ගහිතත්තා අපණ්ණකානි නාම ජාතානි.

105. **චත්තාරොමෙ**ති අයං පාටිඑක්කො අනුසන්ධි. නත්ථිකවාදො, අහෙතුකවාදො අකිරියවාදො, ආරුප්පා නත්ථි නිරොධො නත්ථීති එවංවාදිනො ච ද්වෙති ඉමෙ පඤ්ච පුග්ගලා හෙට්ඨා තයො පුග්ගලාව හොන්ති. අත්ථිකවාදාදයො පඤ්ච එකො චතුත්ථපුග්ගලොව හොති. එතමත්ථං දස්සෙතුං භගවා ඉමං දෙසනං ආරභි. තත්ථ සබ්බං අත්ථතො උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

අපණ්ණකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඨමවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. භික්ඛුවග්ගො

1. අම්බලට්ඨිකරාහුලොවාදසුත්තවණ්ණනා

107. **එවං මෙ සුතන්ති** අම්බලට්ඨිකරාහුලොවාදසුත්තං. තත්ථ **අම්බලට්ඨිකායං විහරතීති** වෙළුවනවිහාරස්ස පච්චන්තෙ පධානඝරසඞ්ඛෙපෙ විවෙකකාමානං වසනත්ථාය කතෙ අම්බලට්ඨිකාති එවංනාමකෙ පාසාදෙ පවිවෙකං බ්‍රූහයන්තො විහරති. කණ්ටකො නාම ජාතකාලතො පට්ඨාය තිඛිණොව හොති, එවමෙවං අයම්පි ආයස්මා සත්තවස්සිකසාමණෙරකාලෙයෙව පවිවෙකං බ්‍රූහයමානො තත්ථ විහාසි. **පටිසල්ලානා වුට්ඨිතොති** ඵලසමාපත්තිතො වුට්ඨාය. **ආසනන්ති** පකතිපඤ්ඤත්තමෙවෙත්ථ ආසනං අත්ථි, තං පප්ඵොටෙත්වා ඨපෙසි. **උදකාධානෙති** උදකභාජනෙ. ‘‘උදකට්ඨානෙ’’තිපි පාඨො.

ආයස්මන්තං රාහුලං ආමන්තෙසීති ඔවාදදානත්ථං ආමන්තෙසි. භගවතා හි රාහුලත්ථෙරස්ස සම්බහුලා ධම්මදෙසනා කතා. සාමණෙරපඤ්හං ථෙරස්සෙව වුත්තං. තථා රාහුලසංයුත්තං මහාරාහුලොවාදසුත්තං චූළරාහුලොවාදසුත්තමිදං අම්බලට්ඨිකරාහුලොවාදසුත්තන්ති.

අයඤ්හි ආයස්මා සත්තවස්සිකකාලෙ භගවන්තං චීවරකණ්ණෙ ගහෙත්වා ‘‘දායජ්ජං මෙ සමණ දෙහී’’ති දායජ්ජං යාචමානො භගවතා ධම්මසෙනාපතිසාරිපුත්තත්ථෙරස්ස නියාදෙත්වා පබ්බාජිතො. අථ භගවා දහරකුමාරා නාම යුත්තායුත්තං කථං කථෙන්ති, ඔවාදමස්ස දෙමීති රාහුලකුමාරං ආමන්තෙත්වා ‘‘සාමණෙරෙන නාම, රාහුල, තිරච්ඡානකථං කථෙතුං න වට්ටති, ත්වං කථයමානො එවරූපං කථං කථෙය්‍යාසී’’ති සබ්බබුද්ධෙහි අවිජහිතං දසපුච්ඡං පඤ්චපණ්ණාසවිස්සජ්ජනං – ‘‘එකො පඤ්හො එකො උද්දෙසො එකං වෙය්‍යාකරණං ද්වෙ පඤ්හා…පෙ…. දස පඤ්හා දස උද්දෙසා දස වෙය්‍යාකරණාති. එකං නාම කිං? සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා…පෙ…. දස නාම කිං? දසහඞ්ගෙහි සමන්නාගතො අරහාති වුච්චතී’’ති (ඛු. පා. 4.10) ඉමං සාමණෙරපඤ්හං කථෙසි. පුන චින්තෙසි ‘‘දහරකුමාරා නාම පියමුසාවාදා හොන්ති, අදිට්ඨමෙව දිට්ඨං අම්හෙහි, දිට්ඨමෙව න දිට්ඨං අම්හෙහීති වදන්ති ඔවාදමස්ස දෙමී’’ති අක්ඛීහි ඔලොකෙත්වාපි සුඛසඤ්ජානනත්ථං පඨමමෙව චතස්සො උදකාධානූපමායො , තතො ද්වෙ හත්ථිඋපමායො එකං ආදාසූපමඤ්ච දස්සෙත්වා ඉමං සුත්තං කථෙසි. චතූසු පන පච්චයෙසු තණ්හාවිවට්ටනං පඤ්චසු කාමගුණෙසු ඡන්දරාගප්පහානං කල්‍යාණමිත්තූපනිස්සයස්ස මහන්තභාවඤ්ච දස්සෙත්වා **රාහුලසුත්තං** (සු. නි. රාහුලසුත්ත) කථෙසි. ආගතාගතට්ඨානෙ භවෙසු ඡන්දරාගො න කත්තබ්බොති දස්සෙතුං **රාහුලසංයුත්තං** (සං. නි. 2.188 ආදයො) කථෙසි. ‘‘අහං සොභාමි, මම වණ්ණායතනං පසන්න’’න්ති අත්තභාවං නිස්සාය ගෙහස්සිතඡන්දරාගො න කත්තබ්බොති **මහාරාහුලොවාදසුත්තං** කථෙසි.

තත්ථ රාහුලසුත්තං ඉමස්මිං නාම කාලෙ වුත්තන්ති න වත්තබ්බං. තඤ්හි අභිණ්හොවාදවසෙන වුත්තං. රාහුලසංයුත්තං සත්තවස්සිකකාලතො පට්ඨාය යාව අවස්සිකභික්ඛුකාලා වුත්තං. මහාරාහුලොවාදසුත්තං අට්ඨාරසවස්සසාමණෙරකාලෙ වුත්තං. චූළරාහුලොවාදසුත්තං අවස්සිකභික්ඛුකාලෙ වුත්තං. කුමාරකපඤ්හඤ්ච ඉදඤ්ච අම්බලට්ඨිකරාහුලොවාදසුත්තං සත්තවස්සිකසාමණෙරකාලෙ වුත්තං. තෙසු රාහුලසුත්තං අභිණ්හොවාදත්ථං, රාහුලසංයුත්තං, ථෙරස්ස විපස්සනාගබ්භගහණත්ථං, මහාරාහුලොවාදං ගෙහස්සිතඡන්දරාගවිනොදනත්ථං, චූළරාහුලොවාදං ථෙරස්ස පඤ්චදස-විමුත්තිපරිපාචනීය-ධම්මපරිපාකකාලෙ අරහත්තගාහාපනත්ථං වුත්තං. ඉදඤ්ච පන සන්ධාය රාහුලත්ථෙරො භික්ඛුසඞ්ඝමජ්ඣෙ තථාගතස්ස ගුණං කථෙන්තො ඉදමාහ –

> ‘‘කිකීව බීජං රක්ඛෙය්‍ය, චාමරී වාලමුත්තමං;
> නිපකො සීලසම්පන්නො, මමං රක්ඛි තථාගතො’’ති. (අප. 1.2.83);

සාමණෙරපඤ්හං අයුත්තවචනපහානත්ථං, ඉදං අම්බලට්ඨිකරාහුලොවාදසුත්තං සම්පජානමුසාවාදස්ස අකරණත්ථං වුත්තං.

තත්ථ **පස්සසි නොති** පස්සසි නු. **පරිත්තන්ති** ථොකං. **සාමඤ්ඤන්ති** සමණධම්මො. **නික්කුජ්ජිත්වාති** අධොමුඛං කත්වා. **උක්කුජ්ජිත්වාති** උත්තානං කත්වා.

108. **සෙය්‍යථාපි, රාහුල, රඤ්ඤො නාගොති** අයං උපමා සම්පජානමුසාවාදෙ සංවරරහිතස්ස ඔපම්මදස්සනත්ථං වුත්තා. තත්ථ **ඊසාදන්තොති** රථීසාසදිසදන්තො . **උරූළ්හවාති** අභිවඩ්ඪිතො ආරොහසම්පන්නො. **අභිජාතොති** සුජාතො ජාතිසම්පන්නො. **සඞ්ගාමාවචරොති** සඞ්ගාමං ඔතිණ්ණපුබ්බො. **කම්මං කරොතීති** ආගතාගතෙ පවට්ටෙන්තො ඝාතෙති. පුරත්ථිමකායාදීසු පන පුරත්ථිමකායෙන තාව පටිසෙනාය ඵලකකොට්ඨකමුණ්ඩපාකාරාදයො පාතෙති, තථා පච්ඡිමකායෙන. සීසෙන කම්මං නාම නියමෙත්වා එතං පදෙසං මද්දිස්සාමීති නිවත්තිත්වා ඔලොකෙති, එත්තකෙන සතම්පි සහස්සම්පි ද්වෙධා භිජ්ජති. කණ්ණෙහි කම්මං නාම ආගතාගතෙ සරෙ කණ්ණෙහි පහරිත්වා පාතනං. දන්තෙහි කම්මං නාම පටිහත්ථිඅස්සහත්ථාරොහඅස්සාරොහපදාදීනං

විජ්ඣනං. නඞ්ගුට්ඨෙන කම්මං නාම නඞ්ගුට්ඨෙ බන්ධාය දීඝාසිලට්ඨියා වා අයමුසලෙන වා ඡෙදනභෙදනං. **රක්ඛතෙව සොණ්ඩන්**ති සොණ්ඩං පන මුඛෙ පක්ඛිපිත්වා රක්ඛති.

තත්ථාති තස්මිං තස්ස හත්ථිනො කරණෙ. **අපරිච්චත්තන්**ති අනිස්සට්ඨං, පරෙසං ජයං අම්හාකඤ්ච පරාජයං පස්සීති මඤ්ඤති. **සොණ්ඩායපි කම්මං කරොතී**ති අයමුග්ගරං වා ඛදිරමුසලං වා ගහෙත්වා සමන්තා අට්ඨාරසහත්ථට්ඨානං මද්දති. **පරිච්චත්තන්**ති විස්සට්ඨං, ඉදානි හත්ථියොධාදීසු න කුතොචි භායති, අම්හාකං ජයං පරෙසඤ්ච පරාජයං පස්සීති මඤ්ඤති. **නාහං තස්ස කිඤ්චි පාපන්**ති තස්ස දුක්කටාදිආපත්තිවීතික්කමෙ වා මාතුඝාතකාදිකම්මෙසු වා කිඤ්චි පාපං අකත්තබ්බං නාම නත්ථි. **තස්මා තිහ තෙ**ති යස්මා සම්පජානමුසාවාදිනො අකත්තබ්බං පාපං නාම නත්ථි, තස්මා තයා හසායපි දවකම්යතායපි මුසා න භණිස්සාමීති සික්ඛිතබ්බං. **පච්චවෙක්ඛණත්ථො**ති ඔලොකනත්ථො, යං මුඛෙ වජ්ජං හොති, තස්ස දස්සනත්ථොති වුත්තං හොති. **පච්චවෙක්ඛිත්වා පච්චවෙක්ඛිත්වා**ති ඔලොකෙත්වා ඔලොකෙත්වා.

109. **සසක්කං න කරණීයන්**ති එකංසෙනෙව න කාතබ්බං. **පටිසංහරෙය්‍යාසී**ති නිවත්තෙය්‍යාසි මා කරෙය්‍යාසි. **අනුපදජ්ජෙය්‍යාසී**ති අනුපදෙය්‍යාසි උපත්ථම්භෙය්‍යාසි පුනප්පුනං කරෙය්‍යාසි. **අහොරත්තානුසික්ඛී**ති රත්තිඤ්ච දිවඤ්ච සික්ඛමානො.

111. **අට්ටීයිතබ්බන්**ති අට්ටෙන පීළිතෙන භවිතබ්බං. **හරායිතබ්බන්**ති ලජ්ජිතබ්බං. **ජිගුච්ඡිතබ්බන්**ති ගූථං දිස්වා විය ජිගුච්ඡා උප්පාදෙතබ්බා. මනොකම්මස්ස පන අදෙසනාවත්ථුකත්තා ඉධ දෙසෙතබ්බන්ති න වුත්තං. කිත්තකෙ පන ඨානෙ කායකම්මවචීකම්මානි සොධෙතබ්බානි, කිත්තකෙ මනොකම්මන්ති. කායකම්මවචීකම්මානි තාව එකස්මිං පුරෙභත්තෙයෙව සොධෙතබ්බානි. භත්තකිච්චං කත්වා දිවාට්ඨානෙ නිසින්නෙන හි පච්චවෙක්ඛිතබ්බං ‘‘අරුණුග්ගමනතො පට්ඨාය යාව ඉමස්මිං ඨානෙ නිසජ්ජා අත්ථි නු ඛො මෙ ඉමස්මිං අන්තරෙ පරෙසං අප්පියං කායකම්මං වා වචීකම්මං වා’’ති. සචෙ අත්ථීති ජානාති, දෙසනායුත්තං දෙසෙතබ්බං, ආවිකරණයුත්තං ආවිකාතබ්බං. සචෙ නත්ථි, තෙනෙව පීතිපාමොජ්ජෙන විහාතබ්බං. මනොකම්මං පන එතස්මිං පිණ්ඩපාතපරියෙසනට්ඨානෙ සොධෙතබ්බං. කථං? ‘‘අත්ථි නු ඛො මෙ අජ්ජ පිණ්ඩපාතපරියෙසනට්ඨානෙ රූපාදීසු ඡන්දො වා රාගො වා පටිඝං වා’’ති? සචෙ අත්ථි, ‘‘පුන න එවං කරිස්සාමී’’ති චිත්තෙනෙව අධිට්ඨාතබ්බං. සචෙ නත්ථි, තෙනෙව පීතිපාමොජ්ජෙන විහාතබ්බං.

112. **සමණා වා බ්‍රාහ්මණා වා**ති බුද්ධා වා පච්චෙකබුද්ධා වා තථාගතසාවකා වා. **තස්මාතිහා**ති යස්මා අතීතෙපි එවං පරිසොධෙසුං, අනාගතෙපි පරිසොධෙස්සන්ති, එතරහිපි පරිසොධෙන්ති, තස්මා තුම්හෙහිපි තෙසං අනුසික්ඛන්තෙහි එවං සික්ඛිතබ්බන්ති අත්ථො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව. ඉමං පන දෙසනං භගවා යාව භවග්ගා උස්සිතස්ස රතනරාසිනො යොජනියමණික්ඛන්ධෙන කූටං ගණ්හන්තො විය නෙය්‍යපුග්ගලවසෙන පරිනිට්ඨාපෙසීති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

අම්බලට්ඨිකරාහුලොවාදසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. මහාරාහුලොවාදසුත්තවණ්ණනා

113. **එවං මෙ සුතන්**ති මහාරාහුලොවාදසුත්තං. තත්ථ **පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො අනුබන්ධී**ති දස්සනං අවිජහිත්වා ගමනං අබ්බොච්ඡින්නං කත්වා පච්ඡතො පච්ඡතො ඉරියාපථානුබන්ධනෙන අනුබන්ධි. තදා හි භගවා පදෙ පදං නික්ඛිපන්තො විලාසිතගමනෙන පුරතො පුරතො ගච්ඡති, රාහුලත්ථෙරො දසබලස්ස පදානුපදිකො හුත්වා පච්ඡතො පච්ඡතො.

තත්ථ භගවා සුපුප්ඵිතසාලවනමජ්ඣගතො සුභූමිඔතරණත්ථාය නික්ඛන්තමත්තවරවාරණො විය විරොචිත්ථ, රාහුලභද්දො ච වරවාරණස්ස පච්ඡතො නික්ඛන්තගජපොතකො විය. භගවා සායන්හසමයෙ මණිගුහතො නික්ඛමිත්වා ගොචරං පටිපන්නො කෙසරසීහො විය, රාහුලභද්දො ච සීහමිගරාජානං අනුබන්ධන්තො නික්ඛන්තසීහපොතකො විය. භගවා මණිපබ්බතසස්සිරිකවනසණ්ඩතො දාඨබලො මහාබ්‍යග්ඝො විය, රාහුලභද්දො ච බ්‍යග්ඝරාජානං අනුබන්ධබ්‍යග්ඝපොතකො විය. භගවා සිම්බලිදායතො නික්ඛන්තසුපණ්ණරාජා විය, රාහුලභද්දො ච සුපණ්ණරාජස්ස පච්ඡතො නික්ඛන්තසුපණ්ණපොතකො විය. භගවා චිත්තකූටපබ්බතතො ගගනතලං පක්ඛන්දසුවණ්ණහංසරාජා විය, රාහුලභද්දො ච හංසාධිපතිං අනුපක්ඛන්දහංසපොතකො විය. භගවා මහාසරං අජ්ඣොගාළ්හා සුවණ්ණමහානාවා විය, රාහුලභද්දො ච සුවණ්ණනාවං පච්ඡා අනුබන්ධනාවාපොතකො විය. භගවා චක්කරතනානුභාවෙන ගගනතලෙ සම්පයාතචක්කවත්තිරාජා විය, රාහුලභද්දො ච රාජානං අනුසම්පයාතපරිණායකරතනං විය. භගවා විගතවලාහකං නභං පටිපන්නතාරකරාජා විය, රාහුලභද්දො ච තාරකාධිපතිනො අනුමග්ගපටිපන්නා පරිසුද්ධඔසධිතාරකා විය.

භගවාපි මහාසම්මතපවෙණියං ඔක්කාකරාජවංසෙ ජාතො, රාහුලභද්දොපි. භගවාපි සඞ්ඛෙ පක්ඛිත්තඛීරසදිසො සුපරිසුද්ධජාතිඛත්තියකුලෙ ජාතො, රාහුලභද්දොපි. භගවාපි රජ්ජං පහාය පබ්බජිතො, රාහුලභද්දොපි. භගවතොපි

සරීරං ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණපටිමණ්ඩිතං දෙවනගරෙසු සමුස්සිතරතනතොරණං විය සබ්බපාලිඵුල්ලො පාරිච්ඡත්තකො විය ච අතිමනොහරණං, රාහුලභද්දස්සාපි. ඉති ද්වෙපි අභිනීහාරසම්පන්නා, ද්වෙපි රාජපබ්බජිතා, ද්වෙපි ඛත්තියසුඛුමාලා, ද්වෙපි සුවණ්ණවණ්ණා, ද්වෙපි ලක්ඛණසම්පන්නා එකමග්ගං පටිපන්නා පටිපාටියා ගච්ඡන්තානං ද්වින්නං චන්දමණ්ඩලානං ද්වින්නං සූරියමණ්ඩලානං ද්වින්නං සක්කසුයාමසන්තුසිතසුනිම්මිතවසවත්තිමහාබ්‍රහ්මාදීනං සිරියා සිරිං අභිභවමානා විය විරොචිංසු.

තත්‍රායස්මා රාහුලො භගවතො පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො ගච්ඡන්තොව පාදතලතො යාව උපරි කෙසන්තා තථාගතං ආලොකෙසි. සො භගවතො බුද්ධවෙසවිලාසං දිස්වා ‘‘සොභති භගවා ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණවිචිත්තසරීරො බ්‍යාමප්පභාපරික්ඛිත්තතාය විප්පකිණ්ණසුවණ්ණචුණ්ණමජ්ඣගතො විය, විජ්ජුලතාපරික්ඛිත්තො කනකපබ්බතො විය, යන්තසුත්තසමාකඩ්ඪිතරතනවිචිත්තං සුවණ්ණඅග්ඝිකං විය, රත්තපංසුකූලචීවරපටිච්ඡන්නොපි රත්තකම්බලපරික්ඛිත්තකනකපබ්බතො විය, පවාළලතාපටිමණ්ඩිතං සුවණ්ණඅග්ඝිකං විය , චීනපිට්ඨචුණ්ණපූජිතං සුවණ්ණචෙතියං විය, ලාඛාරසානුලිත්තො කනකයූපො විය, රත්තවලාහකන්තරතො තඞ්ඛණබ්භුග්ගතපුණ්ණචන්දො විය, අහො සමතිංසපාරමිතානුභාවසජ්ජිතස්ස අත්තභාවස්ස සිරිසම්පත්තී’’ති චින්තෙසි. තතො අත්තානම්පි ඔලොකෙත්වා – ‘‘අහම්පි සොභාමි. සචෙ භගවා චතූසු මහාදීපෙසු චක්කවත්තිරජ්ජං අකරිස්සා, මය්හං පරිණායකට්ඨානන්තරං අදස්සා. එවං සන්තෙ අතිවිය ජම්බුදීපතලං අසොභිස්සා’’ති අත්තභාවං නිස්සාය ගෙහස්සිතං ඡන්දරාගං උප්පාදෙසි.

භගවාපි පුරතො ගච්ඡන්තොව චින්තෙසි – ‘‘පරිපුණ්ණච්ඡවිමංසලොහිතො දානි රාහුලස්ස අත්තභාවො. රජනීයෙසු රූපාරම්මණාදීසු හි චිත්තස්ස පක්ඛන්දනකාලො ජාතො, කිං බහුලතාය නු ඛො රාහුලො වීතිනාමෙතී’’ති. අථ සහාවජ්ජනෙනෙව පසන්නඋදකෙ මච්ඡං විය, පරිසුද්ධෙ ආදාසමණ්ඩලෙ මුඛනිමිත්තං විය ච තස්ස තං චිත්තුප්පාදං අද්දස. දිස්වාව – ‘‘අයං රාහුලො මය්හං අත්‍රජො හුත්වා මම පච්ඡතො ආගච්ඡන්තො ‘අහං සොභාමි, මය්හං වණ්ණායතනං පසන්න’න්ති අත්තභාවං නිස්සාය ගෙහස්සිතඡන්දරාගං උප්පාදෙති, අතිත්ථෙ පක්ඛන්දො උප්පථං පටිපන්නො අගොචරෙ චරති, දිසාමූළ්හඅද්ධිකො විය අගන්තබ්බං දිසං ගච්ඡති. අයං ඛො පනස්ස කිලෙසො අබ්භන්තරෙ වඩ්ඪන්තො අත්තත්ථම්පි යථාභූතං පස්සිතුං න දස්සති, පරත්ථම්පි, උභයත්ථම්පි. තතො නිරයෙපි පටිසන්ධිං ගණ්හාපෙස්සති, තිරච්ඡානයොනියම්පි, පෙත්තිවිසයෙපි, අසුරකායෙපි, සම්බාධෙපි මාතුකුච්ඡිස්මින්ති අනමතග්ගෙ සංසාරවට්ටෙ පරිපාතෙස්සති. අයඤ්හි –

අනත්ථජනනො ලොභො, ලොභො චිත්තප්පකොපනො;
භයමන්තරතො ජාතං, තං ජනො නාවබුජ්ඣති.

ලුද්ධො අත්ථං න ජානාති, ලුද්ධො ධම්මං න පස්සති;
අන්ධතමං තදා හොති, යං ලොභො සහතෙ නරං. (ඉතිවු. 88) –

යථා ඛො පන අනෙකරතනපූරා මහානාවා භින්නඵලකන්තරෙන උදකං ආදියමානා මුහුත්තම්පි න අජ්ඣුපෙක්ඛිතබ්බා හොති, වෙගෙනස්සා විවරං පිදහිතුං වට්ටති, එවමෙවං අයම්පි න අජ්ඣුපෙක්ඛිතබ්බො. යාවස්ස අයං කිලෙසො අබ්භන්තරෙ සීලරතනාදීනි න විනාසෙති, තාවදෙව නං නිග්ගණ්හිස්සාමී’’ති අජ්ඣාසයමකාසි. එවරූපෙසු පන ඨානෙසු බුද්ධානං නාගවිලොකනං නාම හොති. තස්මා යන්තෙන පරිවත්තිතසුවණ්ණපටිමා විය සකලකායෙනෙව පරිවත්තෙත්වා ඨිතො රාහුලභද්දං ආමන්තෙසි. තං සන්ධාය ‘‘අථ ඛො භගවා අපලොකෙත්වා’’තිආදි වුත්තං.

තත්ථ **යංකිඤ්චි රූප**න්තිආදීනි සබ්බාකාරෙන **විසුද්ධිමග්ගෙ** ඛන්ධනිද්දෙසෙ විත්ථාරිතානි. **නෙතං මම**ාතිආදීනි මහාහත්ථිපදොපමෙ වුත්තානි. **රූපමෙව නු ඛො භගවා**ති කස්මා පුච්ඡති? තස්ස කිර – ‘‘සබ්බං රූපං නෙතං මම, නෙසොහමස්මි න මෙසො අත්තා’’ති සුත්වා – ‘‘භගවා සබ්බං රූපං විපස්සනාපඤ්ඤාය එවං දට්ඨබ්බන්ති වදති, වෙදනාදීසු නු ඛො කථං පටිපජ්ජිතබ්බ’’න්ති නයො උදපාදි. තස්මා තස්මිං නයෙ ඨිතො පුච්ඡති. නයකුසලො හෙස ආයස්මා රාහුලො, ඉදං න කත්තබ්බන්ති වුත්තෙ ඉදම්පි න කත්තබ්බං ඉදම්පි න කත්තබ්බමෙවාති නයසතෙනපි නයසහස්සෙනපි පටිවිජ්ඣති. ඉදං කත්තබ්බන්ති වුත්තෙපි එසෙව නයො.

සික්ඛාකාමො හි අයං ආයස්මා, පාතොව ගන්ධකුටිපරිවෙණෙ පත්ථමත්තං වාලිකං ඔකිරති – ‘‘අජ්ජ සම්මාසම්බුද්ධස්ස සන්තිකා මය්හං උපජ්ඣායස්ස සන්තිකා එත්තකං ඔවාදං එත්තකං පරිභාසං ලභාමී’’ති. සම්මාසම්බුද්ධොපි නං එතදග්ගෙ ඨපෙන්තො – ‘‘එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං සික්ඛාකාමානං යදිදං රාහුලො’’ති (අ. නි. 1.209) සික්ඛායමෙව අග්ගං කත්වා ඨපෙසි. සොපි ආයස්මා භික්ඛුසඞ්ඝමජ්ඣෙ තමෙව සීහනාදං නදි –

‘‘සබ්බමෙතං අභිඤ්ඤාය, ධම්මරාජා පිතා මම;
සම්මුඛා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස, එතදග්ගෙ ඨපෙසි මං.

සික්ඛාකාමානහං අග්ගො, ධම්මරාජෙන ථොමිතො;
සද්ධාපබ්බජිතානඤ්ච, සහායො පවරො මම.

ධම්මරාජා පිතා මය්හං, ධම්මාරක්ඛො ච පෙත්තියො;
සාරිපුත්තො උපජ්ඣායො, සබ්බං මෙ ජිනසාසන''න්ති.

අථස්ස භගවා යස්මා න කෙවලං රූපමෙව, වෙදනාදයොපි එවං දට්ඨබ්බා, තස්මා **රූපම්පි රාහුලාති**ආදිමාහ. **කො නජ්ජාති** කො නු අජ්ජ. ථෙරස්ස කිර එතදහොසි ''සම්මාසම්බුද්ධො මය්හං අත්තභාවනිස්සිතං ඡන්දරාගං ඤත්වා 'සමණෙන නාම එවරූපො විතක්කො න විතක්කිතබ්බො'ති නෙව පරියායෙන කථං කථෙසි, ගච්ඡ භික්ඛු රාහුලං වදෙහි 'මා පුන එවරූපං විතක්කං විතක්කෙසී'ති න දූතං පෙසෙසි. මං සම්මුක්ඛෙ ඨත්වායෙව පන සභණ්ඩකං චොරං චූළාය ගණ්හන්තො විය සම්මුඛා සුගතොවාදං අදාසි. සුගතොවාදො ච නාම අසඞ්ඛෙය්‍යෙහිපි කප්පෙහි දුල්ලභො. එවරූපස්ස බුද්ධස්ස සම්මුඛා ඔවාදං ලභිත්වා කො නු විඤ්ඤූ පණ්ඩිතජාතිකො අජ්ජ ගාමං පිණ්ඩාය පවිසිස්සතී''ති. අථෙස ආයස්මා ආහාරකිච්චං පහාය යස්මිං නිසින්නට්ඨානෙ ඨිතෙන ඔවාදො ලද්ධො, තතොව පටිනිවත්තෙත්වා අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමූලෙ නිසීදි. භගවාපි තං ආයස්මන්තං නිවත්තමානං දිස්වා න එවමාහ – ''මා නිවත්ත තාව, රාහුල, භික්ඛාචාරකාලො තෙ''ති. කස්මා? එවං කිරස්ස අහොසි – ''අජ්ජ තාව කායගතාසතිඅමතභොජනං භුඤ්ජතූ''ති.

අද්දසා ඛො ආයස්මා සාරිපුත්තොති භගවති ගතෙ පච්ඡා ගච්ඡන්තො අද්දස. එතස්ස කිරායස්මතො එකකස්ස විහරතො අඤ්ඤං වත්තං, භගවතා සද්ධිං විහරතො අඤ්ඤං. යදා හි ද්වෙ අග්ගසාවකා එකාකිනො වසන්ති, තදා පාතොව සෙනාසනං සම්මජ්ජිත්වා සරීරපටිජග්ගනං කත්වා සමාපත්තිං අප්පෙත්වා සන්නිසින්නා අත්තනො චිත්තරුචියා භික්ඛාචාරං ගච්ඡන්ති. භගවතා සද්ධිං විහරන්තා පන ථෙරා එවං න කරොන්ති. තදා හි භගවා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවාරො පඨමං භික්ඛාචාරං ගච්ඡති. තස්මිං ගතෙ ථෙරො අත්තනො සෙනාසනා නික්ඛමිත්වා – ''බහූනං වසනට්ඨානෙ නාම සබ්බෙව පාසාදිකං කාතුං සක්කොන්ති වා, න වා සක්කොන්තී''ති තත්ථ තත්ථ ගන්ත්වා අසම්මට්ඨං ඨානං සම්මජ්ජති. සචෙ කචවරො අඡඩ්ඩිතො හොති, තං ඡඩ්ඩෙති. පානීයට්ඨපෙතබ්බට්ඨානම්හි පානීයකූටෙ අසති පානීයඝටං ඨපෙති. ගිලානානං සන්තිකං ගන්ත්වා, ''ආවුසො, තුම්හාකං කිං ආහරාමි, කිං වො ඉච්ඡිතබ්බ''න්ති? පුච්ඡති. අවස්සිකදහරානං සන්තිකං ගන්ත්වා – ''අභිරමථ, ආවුසො, මා උක්කණ්ඨිත්ථ, පටිපත්තිසාරකං බුද්ධසාසන''න්ති ඔවදති. එවං කත්වා සබ්බපච්ඡා භික්ඛාචාරං ගච්ඡති. යථා හි චක්කවත්ති කුහිඤ්චි ගන්තුකාමො සෙනාය පරිවාරිතො පඨමං නික්ඛමති, පරිණායකරතනං සෙනඞ්ගානි සංවිධාය පච්ඡා නික්ඛමති, එවං සද්ධම්මචක්කවත්ති භගවා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවාරො පඨමං නික්ඛමති, තස්ස භගවතො පරිණායකරතනභූතො ධම්මසෙනාපති ඉමං කිච්චං කත්වා සබ්බපච්ඡා නික්ඛමති. සො එවං නික්ඛන්තො තස්මිං දිවසෙ අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමූලෙ නිසින්නං රාහුලභද්දං අද්දස. තෙන වුත්තං ''පච්ඡා ගච්ඡන්තො අද්දසා''ති.

අථ කස්මා ආනාපානස්සතියං නියොජෙසි? නිසජ්ජානුච්ඡවිකත්තා. ථෙරො කිර ''එතස්ස භගවතා රූපකම්මට්ඨානං කථිත''න්ති අනාවජ්ජිත්වාව යෙනාකාරෙන අයං අචලො අනොබද්ධො හුත්වා නිසින්නො, ඉදමස්ස එතිස්සා නිසජ්ජාය කම්මට්ඨානං අනුච්ඡවිකන්ති චින්තෙත්වා එවමාහ. තත්ථ **ආනාපානස්සතින්ති** අස්සාසපස්සාසෙ පරිග්ගහෙත්වා තත්ථ චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං ගණ්හාහීති දස්සෙති.

මහප්ඵලා හොතීති කීවමහප්ඵලා හොති? ඉධ භික්ඛු ආනාපානස්සතිං අනුයුත්තො එකාසනෙ නිසින්නොව සබ්බාසවෙ ඛෙපෙත්වා අරහත්තං පාපුණාති, තථා අසක්කොන්තො මරණකාලෙ සමසීසී හොති, තථා අසක්කොන්තො දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා ධම්මකථිකදෙවපුත්තස්ස ධම්මං සුත්වා අරහත්තං පාපුණාති, තතො විරද්ධො අනුප්පන්නෙ බුද්ධුප්පාදෙ පච්චෙකබොධිං සච්ඡිකරොති, තං අසච්ඡිකරොන්තො බුද්ධානං සම්මුඛීභාවෙ බාහියත්ථෙරාදයො විය ඛිප්පාභිඤ්ඤො හොති, එවං මහප්ඵලා. **මහානිසංසාති** තස්සෙව වෙවචනං. වුත්තම්පි චෙතං –

''ආනාපානස්සතී යස්ස, පරිපුණ්ණා සුභාවිතා;
අනුපුබ්බං පරිචිතා, යථා බුද්ධෙන දෙසිතා;
සොමං ලොකං පභාසෙති, අබ්භා මුත්තොව චන්දිමා''ති. (ථෙරගා. 548; පටි. ම. 1.1.60) –

ඉමං මහප්ඵලතං සම්පස්සමානො ථෙරො සද්ධිවිහාරිකං තත්ථ නියොජෙති.

ඉති භගවා රූපකම්මට්ඨානං, ථෙරො ආනාපානස්සතින්ති උභොපි කම්මට්ඨානං ආචික්ඛිත්වා ගතා, රාහුලභද්දො විහාරෙයෙව ඔහීනො. භගවා තස්ස ඔහීනභාවං ජානන්තොපි නෙව අත්තනා ඛාදනීයං භොජනීයං ගහෙත්වා අගමාසි, න ආනන්දත්ථෙරස්ස හත්ථෙ පෙසෙසි, න පසෙනදිමහාරාජඅනාථපිණ්ඩිකාදීනං සඤ්ඤං අදාසි. සඤ්ඤාමත්තකඤ්හි ලභිත්වා තෙ කාජභත්තං අභිහරෙය්‍යුං. යථා ච භගවා, එවං සාරිපුත්තත්ථෙරොපි න කිඤ්චි අකාසි. රාහුලත්ථෙරො නිරාහාරො ඡින්නභත්තො අහොසි. තස්ස පනායස්මතො – ''භගවා මං විහාරෙ ඔහීනං ජානන්තොපි අත්තනා ලද්ධපිණ්ඩපාතං නාපි සයං ගහෙත්වා ආගතො, න අඤ්ඤස්ස හත්ථෙ පහිණි , න මනුස්සානං සඤ්ඤං අදාසි, උපජ්ඣායොපි මෙ ඔහීනභාවං ජානන්තො තථෙව න කිඤ්චි අකාසී''ති චිත්තම්පි න උප්පන්නං, කුතො තප්පච්චයා ඔමානං වා අතිමානං වා ජනෙස්සති. භගවතා පන ආචික්ඛිතකම්මට්ඨානමෙව පුරෙභත්තම්පි පච්ඡාභත්තම්පි – ''ඉතිපි රූපං අනිච්චං, ඉතිපි දුක්ඛං, ඉතිපි අසුභං, ඉතිපි අනත්තා''ති අග්ගිං අභිමත්ථෙන්තො විය නිරන්තරං මනසිකත්වා සායන්හසමයෙ චින්තෙසි – ''අහං උපජ්ඣායෙන ආනාපානස්සතිං භාවෙහීති වුත්තො , තස්ස වචනං න කරිස්සාමි. ආචරියුපජ්ඣායානඤ්හි වචනං අකරොන්තො දුබ්බචො නාම හොති. 'දුබ්බචො රාහුලො, උපජ්ඣායස්සපි වචනං න

කරොතී’ති ච ගරුහුප්පත්තිතො කක්ඛළතරා පීළා නාම නත්ථී’’ති භාවනාවිධානං පුච්ඡිතුකාමො භගවතො සන්තිකං අගමාසි. තං දස්සෙතුං **අථ ඛො ආයස්මා රාහුලොති**ආදි වුත්තං.

114. තත්ථ **පටිසල්ලානාති** එකීභාවතො. **යංකිඤ්චි රාහුලාති** කස්මා? භගවා ආනාපානස්සතිං පුට්ඨො රූපකම්මට්ඨානං කථෙතීති. රූපෙ ඡන්දරාගප්පහානත්ථං. එවං කිරස්ස අහොසි – ‘‘රාහුලස්ස අත්තභාවං නිස්සාය ඡන්දරාගො උප්පන්නො, හෙට්ඨා චස්ස සඞ්ඛෙපෙන රූපකම්මට්ඨානං කථිතං. ඉදානිස්සාපි ද්වචත්තාලීසාය ආකාරෙහි අත්තභාවං විරාජෙත්වා විසඞ්ඛරිත්වා තංනිස්සිතං ඡන්දරාගං අනුප්පත්තිධම්මතං ආපාදෙස්සාමී’’ති. අථ ආකාසධාතුං කස්මා විත්ථාරෙසීති? උපාදාරූපදස්සනත්ථං. හෙට්ඨා හි චත්තාරි මහාභූතානෙව කථිතානි, න උපාදාරූපං. තස්මා ඉමිනා මුඛෙන තං දස්සෙතුං ආකාසධාතුං විත්ථාරෙසි. අපිච අජ්ඣත්තිකෙන ආකාසෙන පරිච්ඡින්නරූපම්පි පාකටං හොති.

ආකාසෙන පරිච්ඡින්නං, රූපං යාති විභූතතං;
තස්සෙවං ආවිභාවත්ථං, තං පකාසෙසි නායකො.

එත්ථ පන පුරිමාසු තාව චතූසු ධාතූසු යං වත්තබ්බං, තං මහාහත්ථිපදොපමෙ වුත්තමෙව.

118. ආකාසධාතුයං **ආකාසගතන්ති** ආකාසභාවං ගතං. **උපාදින්නන්ති**ආදින්නං ගහිතං පරාමට්ඨං, සරීරට්ඨකන්ති අත්ථො. **කණ්ණච්ඡිද්දන්ති** මංසලොහිතාදීහි අසම්ඵුට්ඨකණ්ණවිවරං. නාසච්ඡිද්දාදීසුපි එසෙව නයො. **යෙන චාති** යෙන ඡිද්දෙන. **අජ්ඣොහරතීති** අන්තො පවෙසෙති, ජිව්හාබන්ධනතො හි යාව උදරපටලා මනුස්සානං විදත්ථිචතුරඞ්ගුලං ඡිද්දට්ඨානං හොති. තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **යත්ථ චාති** යස්මිං ඔකාසෙ. **සන්තිට්ඨතීති** පතිට්ඨාති. මනුස්සානඤ්හි මහන්තං පටපරිස්සාවනමත්තඤ්ච උදරපටලං නාම හොති. තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **අධොභාගං නික්ඛමතීති** යෙන හෙට්ඨා නික්ඛමති. ද්වත්තිංසහත්ථමත්තං එකවීසතියා ඨානෙසු වඞ්කං අන්තං නාම හොති. තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **යං වා පනඤ්ඤම්පීති** ඉමිනා සුඛුමසුඛුමං චම්මමංසාදිඅන්තරගතඤ්චෙව ලොමකූපභාවෙන ච ඨිතං ආකාසං දස්සෙති. සෙසමෙත්ථාපි පථවීධාතුආදීසු වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

119. ඉදානිස්ස තාදිභාවලක්ඛණං ආචික්ඛන්තො **පථවීසමන්ති**ආදිමාහ. ඉට්ඨානිට්ඨෙසු හි අරජ්ජන්තො අදුස්සන්තො තාදී නාම හොති. **මනාපාමනාපාති** එත්ථ අට්ඨ ලොභසහගතචිත්තසම්පයුත්තා මනාපා නාම, ද්වෙ දොමනස්සචිත්තසම්පයුත්තා අමනාපා නාම. **චිත්තං න පරියාදාය ඨස්සන්තීති** එතෙ ඵස්සා උප්පජ්ජිත්වා තව චිත්තං අන්තොමුට්ඨිගතං කරොන්තො විය පරියාදාය ගහෙත්වා ඨාතුං න සක්ඛිස්සන්ති ‘‘අහං සොභාමි, මය්හං වණ්ණායතනං පසන්න’’න්ති පුන අත්තභාවං නිස්සාය ඡන්දරාගො නුප්පජ්ජිස්සති. **ගූථගතන්ති**ආදීසු ගූථමෙව ගූථගතං. එවං සබ්බත්ථ.

න කත්ථචි පතිට්ඨිතොති පථවිපබ්බතරුක්ඛාදීසු එකස්මිම්පි න පතිට්ඨිතො, යදි හි පථවියං පතිට්ඨිතො භවෙය්‍ය, පථවියා භිජ්ජමානාය සහෙව භිජ්ජෙය්‍ය, පබ්බතෙ පතමානෙ සහෙව පතෙය්‍ය, රුක්ඛෙ ඡිජ්ජමානෙ සහෙව ඡිජ්ජෙය්‍ය.

120. **මෙත්තං රාහුලාති** කස්මා ආරභි? තාදිභාවස්ස කාරණදස්සනත්ථං. හෙට්ඨා හි තාදිභාවලක්ඛණං දස්සිතං, න ච සක්කා අහං තාදී හොමීති අකාරණා භවිතුං, නපි ‘‘අහං උච්චාකුලප්පසුතො බහුස්සුතො ලාභී, මං රාජරාජමහාමත්තාදයො භජන්ති, අහං තාදී හොමී’’ති ඉමෙහි කාරණෙහි කොචි තාදී නාම හොති, මෙත්තාදිභාවනාය පන හොතීති තාදිභාවස්ස කාරණදස්සනත්ථං ඉමං දෙසනං ආරභි.

තත්ථ **භාවයතොති** උපචාරං වා අප්පනං වා පාපෙන්තස්ස. **යො බ්‍යාපාදොති** යො සත්තෙ කොපො, සො පහීයිස්සති. **විහෙසාති** පාණිආදීහි සත්තානං විහිංසනං. **අරතීති** පන්තසෙනාසනෙසු චෙව අධිකුසලධම්මෙසු ච උක්කණ්ඨිතතා. **පටිඝොති** යත්ථ කත්ථචි සත්තෙසු සඞ්ඛාරෙසු ච පටිහඤ්ඤනකිලෙසො. **අසුභන්ති** උද්ධුමාතකාදීසු උපචාරප්පනං. උද්ධුමාතකාදීසු අසුභභාවනා ච නාමෙසා විත්ථාරතො **විසුද්ධිමග්ගෙ** කථිතාව. **රාගොති** පඤ්චකාමගුණිකරාගො. **අනිච්චසඤ්ඤන්ති** අනිච්චානුපස්සනාය සහජාතසඤ්ඤං. විපස්සනා එව වා එසා අසඤ්ඤාපි සඤ්ඤාසීසෙන සඤ්ඤාති වුත්තා. **අස්මිමානොති** රූපාදීසු අස්මීති මානො.

121. ඉදානි ථෙරෙන පුච්ඡිතං පඤ්හං විත්ථාරෙන්තො **ආනාපානස්සතින්ති**ආදිමාහ. තත්ථ ඉදං කම්මට්ඨානඤ්ච කම්මට්ඨානභාවනා ච පාළිඅත්ථො ච සද්ධිං ආනිසංසකථාය සබ්බො සබ්බාකාරෙන **විසුද්ධිමග්ගෙ** අනුස්සතිනිද්දෙසෙ විත්ථාරිතොයෙව. ඉමං දෙසනං භගවා නෙය්‍යපුග්ගලවසෙනෙව පරිනිට්ඨාපෙසීති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

මහාරාහුලොවාදසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. චූළමාලුක්‍යසුත්තවණ්ණනා

122. **එවං මෙ සුතන්ති** මාලුක්‍යසුත්තං. තත්ථ **මාලුක්‍යපුත්තස්සාති** එවංනාමකස්ස ථෙරස්ස. **ඨපිතානි පටික්ඛිත්තානීති** දිට්ඨිගතානි නාම න බ්‍යාකාතබ්බානීති එවං ඨපිතානි චෙව පටික්ඛිත්තානි ච. **තථාගතොති** සත්තො. **තං මෙ න රුච්චතීති** තං අබ්‍යාකරණං මය්හං න රුච්චති. **සික්ඛං පච්චක්ඛායාති** සික්ඛං පටික්ඛිපිත්වා.

125. **කො සන්තො කං පච්චාචික්ඛසීති** යාචකො වා හි යාචිතකං පච්චාචික්ඛෙය්‍ය, යාචිතකො වා යාචකං. ත්වං නෙව යාචකො න යාචිතකො, සො දානි ත්වං කො සන්තො කං පච්චාචික්ඛසීති අත්ථො.

126. **විද්ධො අස්සාති** පරසෙනාය ඨිතෙන විද්ධො භවෙය්‍ය. **ගාළ්හපලෙපනෙනාති** බහලලෙපනෙන. **භිසක්කන්ති** වෙජ්ජං. **සල්ලකත්තන්ති** සල්ලකන්තනං සල්ලකන්තියසුත්තවාචකං. **අක්කස්සාති** අක්කවාකෙ ගහෙත්වා ජියං කරොන්ති. තෙන වුත්තං ''අක්කස්සා''ති. **සණ්හස්සාති** වෙණුවිලීවස්ස. මරුවාඛීරපණ්ණිනම්පි වාකෙහියෙව කරොන්ති. තෙන වුත්තං **යදි වා මරුවාය යදි වා ඛීරපණ්ණිනොති**. **ගච්ඡන්ති** පබ්බතගච්ඡනදීගච්ඡාදීසු ජාතං. **රොපිමන්ති** රොපෙත්වා වඩ්ඪිතං සරවනතො සරං ගහෙත්වා කතං. **සිථිලහනුනොති** එවංනාමකස්ස පක්ඛිනො. **භෙරවස්සාති** කාළසීහස්ස. **සෙම්හාරස්සාති** මක්කටස්ස. **එවං නොති** එතාය දිට්ඨියා සති න හොතීති අත්ථො.

127. **අත්ථෙව ජාතීති** එතාය දිට්ඨියා සති බ්‍රහ්මචරියවාසොව නත්ථි, ජාති පන අත්ථියෙව. තථා ජරාමරණාදීනීති දස්සෙති. **යෙසාහන්ති** යෙසං අහං. **නිඝාතන්ති** උපඝාතං විනාසං. මම සාවකා හි එතෙසු නිබ්බින්නා ඉධෙව නිබ්බානං පාපුණන්තීති අධිප්පායො.

128. **තස්මාතිහාති** යස්මා අබ්‍යාකතමෙතං, චතුසච්චමෙව මයා බ්‍යාකතං, තස්මාති අත්ථො. **න හෙතං මාලුක්‍යපුත්ත අත්ථසංහිතන්ති** එතං දිට්ඨිගතං වා එතං බ්‍යාකරණං වා කාරණනිස්සිතං න හොති. **න ආදිබ්‍රහ්මචරියකන්ති** බ්‍රහ්මචරියස්ස ආදිමත්තම්පි පුබ්බභාගසීලමත්තම්පි න හොති. **න නිබ්බිදායාති**ආදීසු වට්ටෙ නිබ්බින්දනත්ථාය වා විරජ්ජනත්ථාය වා වට්ටනිරොධාය වා රාගාදිවූපසමනත්ථාය වා අභිඤ්ඤෙය්‍යෙ ධම්මෙ අභිජානනත්ථාය වා චතුමග්ගසඞ්ඛාතසම්බොධත්ථාය වා අසඞ්ඛතනිබ්බානසච්ඡිකිරියත්ථාය වා න හොති. **එතං හීති** එතං චතුසච්චබ්‍යාකරණං. **ආදිබ්‍රහ්මචරියකන්ති** බ්‍රහ්මචරියස්ස ආදිභූතං පුබ්බපදට්ඨානං. සෙසං වුත්තපටිපක්ඛනයෙන වෙදිතබ්බං. ඉමම්පි දෙසනං භගවා නෙය්‍යපුග්ගලවසෙන නිට්ඨාපෙසීති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

චූළමාලුක්‍යසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. මහාමාලුක්‍යසුත්තවණ්ණනා

129. **එවං මෙ සුතන්ති** මහාමාලුක්‍යසුත්තං. තත්ථ **ඔරම්භාගියානීති** හෙට්ඨා කොට්ඨාසිකානි කාමභවෙ නිබ්බත්තිසංවත්තනිකානි. **සංයොජනානීති** බන්ධනානි. **කස්ස ඛො නාමාති** කස්ස දෙවස්ස වා මනුස්සස්ස වා දෙසිතානි ධාරෙසි, කිං ත්වමෙවෙකො අස්සොසි, න අඤ්ඤො කොචීති? **අනුසෙතීති** අප්පහීනතාය අනුසෙති. අනුසයමානො සංයොජනං නාම හොති.

එත්ථ ච භගවතා සංයොජනං පුච්ඡිතං, ථෙරෙනපි සංයොජනමෙව බ්‍යාකතං. එවං සන්තෙපි තස්ස වාදෙ භගවතා දොසො ආරොපිතො. සො කස්මාති චෙ? ථෙරස්ස තථාලද්ධිකත්තා. අයඤ්හි තස්ස ලද්ධි ''සමුදාචාරක්ඛණෙයෙව කිලෙසෙහි සංයුත්තො නාම හොති, ඉතරස්මිං ඛණෙ අසංයුත්තො''ති. තෙනස්ස භගවතා දොසො ආරොපිතො. අථායස්මා ආනන්දො චින්තෙසි – ''භගවතා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ධම්මං දෙසෙස්සාමීති අත්තනො ධම්මතායෙව අයං ධම්මදෙසනා ආරද්ධා, සා ඉමිනා අපණ්ඩිතෙන භික්ඛුනා විසංවාදිතා. හන්දාහං භගවන්තං යාචිත්වා භික්ඛූනං ධම්මං දෙසෙස්සාමී''ති. සො එවමකාසි. තං දස්සෙතුං ''එවං වුත්තෙ ආයස්මා ආනන්දො''තිආදි වුත්තං.

තත්ථ **සක්කායදිට්ඨිපරියුට්ඨිතෙනාති** සක්කායදිට්ඨියා ගහිතෙන අභිභූතෙන. **සක්කායදිට්ඨිපරෙතෙනාති** සක්කායදිට්ඨියා අනුගතෙන. **නිස්සරණන්ති** දිට්ඨිනිස්සරණං නාම නිබ්බානං, තං යථාභූතං නප්පජානාති. **අප්පටිවිනීතාති** අවිනොදිතා අනීහටා. **ඔරම්භාගියං සංයොජනන්ති** හෙට්ඨාභාගියසංයොජනං නාම හොති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. සුක්කපක්ඛො උත්තානත්ථොයෙව. ''සානුසයා පහීයතී''ති වචනතො පනෙත්ථ එකච්චෙ ''අඤ්ඤං සංයොජනං අඤ්ඤො අනුසයො''ති වදන්ති. ''යථා හි සබ්‍යඤ්ජනං භත්ත''න්ති වුත්තෙ භත්තතො අඤ්ඤං බ්‍යඤ්ජනං හොති, එවං ''සානුසයා''ති වචනතො පරියුට්ඨානසක්කායදිට්ඨිතො අඤ්ඤෙන අනුසයෙන භවිතබ්බන්ති තෙසං ලද්ධි. තෙ ''සසීසං පාරුපිත්වා''තිආදීහි පටික්ඛිපිතබ්බා. න හි සීසතො අඤ්ඤො පුරිසො අත්ථි. අථාපි සියා – ''යදි තදෙව සංයොජනං සො අනුසයො, එවං සන්තෙ භගවතා ථෙරස්ස තරුණූපමො උපාරම්භො දුආරොපිතො හොතී''ති. න දුආරොපිතො, කස්මා? එවංලද්ධිකත්තාති විත්ථාරිතමෙතං. තස්මා සොයෙව කිලෙසො බන්ධනට්ඨෙන සංයොජනං, අප්පහීනට්ඨෙන අනුසයොති ඉමමත්ථං සන්ධාය භගවතා ''සානුසයා පහීයතී''ති එවං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

132. **තචං ඡෙත්වාති**ආදීසු ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං – තචච්ඡෙදො විය හි සමාපත්ති දට්ඨබ්බා, ඵෙග්ගුච්ඡෙදො විය විපස්සනා, සාරච්ඡෙදො විය මග්ගො. පටිපදා පන ලොකියලොකුත්තරමිස්සකාව වට්ටති. **එවමෙතෙ දට්ඨබ්බාති** එවරූපා පුග්ගලා එවං දට්ඨබ්බා.

133. **උපධිවිවෙකාති** උපධිවිවෙකෙන. ඉමිනා පඤ්චකාමගුණවිවෙකො කථිතො. **අකුසලානං ධම්මානං පහානාති** ඉමිනා නීවරණප්පහානං කථිතං. **කායදුට්ඨුල්ලානං පටිප්පස්සද්ධියාති** ඉමිනා කායාලසියපටිප්පස්සද්ධි කථිතා. **විවිච්චෙව කාමෙහීති** උපධිවිවෙකෙන කාමෙහි විනා හුත්වා. **විවිච්ච අකුසලෙහීති** අකුසලානං ධම්මානං පහානෙන කායදුට්ඨුල්ලානං පටිප්පස්සද්ධියා ච අකුසලෙහි විනා හුත්වා. **යදෙව තත්ථ හොතීති** යං තත්ථ අන්තොසමාපත්තික්ඛණෙයෙව සමාපත්තිසමුට්ඨිතඤ්ච රූපාදිධම්මජාතං හොති. **තෙ ධම්මෙති** තෙ රූපගතන්තිආදිනා නයෙන වුත්තෙ රූපාදයො ධම්මෙ. **අනිච්චතොති** න නිච්චතො. **දුක්ඛතොති** න සුඛතො. **රොගතොති**ආදීසු ආබාධට්ඨෙන රොගතො, අන්තොදොසට්ඨෙන **ගණ්ඩතො,** අනුපවිද්ධට්ඨෙන දුක්ඛජනනට්ඨෙන ච **සල්ලතො,** දුක්ඛට්ඨෙන **අඝතො,** රොගට්ඨෙන **ආබාධතො,** අසකට්ඨෙන **පරතො,** පලුජ්ජනට්ඨෙන **පලොකතො,** නිස්සත්තට්ඨෙන **සුඤ්ඤතො,** න අත්තට්ඨෙන **අනත්තතො.** තත්ථ අනිච්චතො, පලොකතොති ද්වීහි පදෙහි අනිච්චලක්ඛණං කථිතං, දුක්ඛතොතිආදීහි ඡහි දුක්ඛලක්ඛණං, පරතො සුඤ්ඤතො අනත්තතොති තීහි අනත්තලක්ඛණං.

සො තෙහි ධම්මෙහීති සො තෙහි එවං තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා දිට්ඨෙහි අන්තොසමාපත්තියං පඤ්චක්ඛන්ධධම්මෙහි. **චිත්තං පටිවාපෙතීති** චිත්තං පටිසංහරති මොචෙති අපනෙති. **උපසංහරතීති** විපස්සනාචිත්තං තාව සවනවසෙන ථුතිවසෙන පරියත්තිවසෙන පඤ්ඤත්තිවසෙන ච එතං සන්තං නිබ්බානන්ති එවං අසඞ්ඛතාය අමතාය ධාතුයා උපසංහරති. මග්ගචිත්තං නිබ්බානං ආරම්මණකරණවසෙනෙව එතං සන්තමෙතං පණීතන්ති න එවං වදති, ඉමිනා පන ආකාරෙන තං පටිවිජ්ඣන්තො තත්ථ චිත්තං උපසංහරතීති අත්ථො. **සො තත්ථ ඨිතොති** තාය තිලක්ඛණාරම්මණාය විපස්සනාය ඨිතො. **ආසවානං ඛයං පාපුණාතීති** අනුක්කමෙන චත්තාරො මග්ගෙ භාවෙත්වා පාපුණාති . **තෙනෙව ධම්මරාගෙනාති** සමථවිපස්සනාධම්මෙ ඡන්දරාගෙන. සමථවිපස්සනාසු හි සබ්බසො ඡන්දරාගං පරියාදාතුං සක්කොන්තො අරහත්තං පාපුණාති, අසක්කොන්තො අනාගාමී හොති.

යදෙව තත්ථ හොති වෙදනාගතන්ති ඉධ පන රූපං න ගහිතං. කස්මා? සමතික්කන්තත්තා. අයඤ්හි හෙට්ඨා රූපාවචරජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා රූපං අතික්කමිත්වා අරූපාවචරසමාපත්තිං සමාපන්නොති සමථවසෙනපිනෙන රූපං අතික්කන්තං, හෙට්ඨා රූපං සම්මදෙව සම්මසිත්වා තං අතික්කම්ම ඉදානි අරූපං සම්මසතීති විපස්සනාවසෙනපිනෙන රූපං අතික්කන්තං. අරූපෙ පන සබ්බසොපි රූපං නත්ථීති තං සන්ධායපි ඉධ රූපං න ගහිතං.

අථ කිඤ්චරහීති කිං පුච්ඡාමීති පුච්ඡති? සමථවසෙන ගච්ඡතො චිත්තෙකග්ගතා ධුරං හොති, සො චෙතොවිමුත්තො නාම. විපස්සනාවසෙන ගච්ඡතො පඤ්ඤා ධුරං හොති, සො පඤ්ඤාවිමුත්තො නාමාති එත්ථ ථෙරස්ස කඞ්ඛා නත්ථි. අයං සභාවධම්මොයෙව, සමථවසෙනෙව පන ගච්ඡන්තෙසු එකො චෙතොවිමුත්තො නාම හොති, එකො පඤ්ඤාවිමුත්තො. විපස්සනාවසෙන ගච්ඡන්තෙසුපි එකො පඤ්ඤාවිමුත්තො නාම හොති, එකො චෙතොවිමුත්තොති එත්ථ කිං කාරණන්ති පුච්ඡති.

ඉන්ද්‍රියවෙමත්තතං වදාමීති ඉන්ද්‍රියනානත්තතං වදාමි. ඉදං වුත්තං හොති, න ත්වං, ආනන්ද, දස පාරමියො පූරෙත්වා සබ්බඤ්ඤුතං පටිවිජ්ඣි, තෙන තෙ එතං අපාකටං. අහං පන පටිවිජ්ඣිං, තෙන මෙ එතං පාකටං. එත්ථ හි ඉන්ද්‍රියනානත්තතා කාරණං. සමථවසෙනෙව හි ගච්ඡන්තෙසු එකස්ස භික්ඛුනො චිත්තෙකග්ගතා ධුරං හොති, සො චෙතොවිමුත්තො නාම හොති. එකස්ස පඤ්ඤා ධුරං හොති, සො පඤ්ඤාවිමුත්තො නාම හොති. විපස්සනාවසෙනෙව ච ගච්ඡන්තෙසු එකස්ස පඤ්ඤා ධුරං හොති, සො පඤ්ඤාවිමුත්තො නාම හොති. එකස්ස චිත්තෙකග්ගතා ධුරං හොති, සො චෙතොවිමුත්තො නාම හොති. ද්වෙ අග්ගසාවකා සමථවිපස්සනාධුරෙන අරහත්තං පත්තා. තෙසු ධම්මසෙනාපති පඤ්ඤාවිමුත්තො ජාතො, මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො චෙතොවිමුත්තො. ඉති ඉන්ද්‍රියවෙමත්තතමෙත්ථ කාරණන්ති වෙදිතබ්බං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

මහාමාලුක්‍යසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. භද්දාලිසුත්තවණ්ණනා

134. **එවං මෙ සුතන්ති** භද්දාලිසුත්තං. තත්ථ **එකාසනභොජනන්ති** එකස්මිං පුරෙභත්තෙ අසනභොජනං, භුඤ්ජිතබ්බභත්තන්ති අත්ථො. **අප්පාබාධතන්ති**ආදීනි කකචොපමෙ විත්ථාරිතානි. **න උස්සහාමීති** න සක්කොමි. **සියා කුක්කුච්චං සියා විප්පටිසාරොති** එවං භුඤ්ජන්තො යාවජීවං බ්‍රහ්මචරියං චරිතුං සක්ඛිස්සාමි නු ඛො, න නු ඛොති ඉති මෙ විප්පටිසාරකුක්කුච්චං භවෙය්‍යාති අත්ථො. **එකදෙසං භුඤ්ජිත්වාති** පොරාණකත්ථෙරා කිර පත්තෙ භත්තං පක්ඛිපිත්වා සප්පිම්හි දින්නෙ සප්පිනා උණ්හමෙව ථොකං භුඤ්ජිත්වා හත්ථෙ ධොවිත්වා අවසෙසං බහි නීහරිත්වා

ඡායූදකඵාසුකෙ ඨානෙ නිසීදිත්වා භුඤ්ජන්ති. එතං සන්ධාය සත්ථා ආහ. භද්දාලි, පන චින්තෙසි – ‘‘සචෙ සකිං පත්තං පූරෙත්වා දින්නං භත්තං භුඤ්ජිත්වා පුන පත්තං ධොවිත්වා ඔදනස්ස පූරෙත්වා ලද්ධං බහි නීහරිත්වා ඡායූදකඵාසුකෙ ඨානෙ භුඤ්ජෙය්‍යා, ඉති එවං වට්ටෙය්‍ය, ඉතරථා කො සක්කොතී’’ති. තස්මා **එවම්පි ඛො අහං, භන්තෙ, න උස්සහාමීති** ආහ. අයං කිර අතීතෙ අනන්තරාය ජාතියා කාකයොනියං නිබ්බත්ති. කාකා ච නාම මහාඡාතකා හොන්ති. තස්මා ඡාතකත්ථෙරො නාම අහොසි. තස්ස පන විරවන්තස්සෙව භගවා තං මද්දිත්වා අජ්ඣොත්ථරිත්වා – ‘‘යො පන භික්ඛු විකාලෙ ඛාදනීයං වා භොජනීයං වා ඛාදෙය්‍ය වා භුඤ්ජෙය්‍ය වා පාචිත්තිය’’න්ති (පාචි. 248) සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙසි. තෙන වුත්තං **අථ ඛො ආයස්මා, භද්දාලි,...පෙ.... අනුස්සාහං පවෙදෙසීති**.

යථා තන්ති යථා අඤ්ඤොපි සික්ඛාය න පරිපූරකාරී එකවිහාරෙපි වසන්තො සත්ථු සම්මුඛීභාවං න දදෙය්‍ය, තථෙව න අදාසීති අත්ථො. නෙව භගවතො උපට්ඨානං අගමාසි, න ධම්මදෙසනට්ඨානං න විතක්කමාළකං, න එකං භික්ඛාචාරමග්ගං පටිපජ්ජි. යස්මිං කුලෙ භගවා නිසීදති, තස්ස ද්වාරෙපි න අට්ඨාසි. සචස්ස වසනට්ඨානං භගවා ගච්ඡති, සො පුරෙතරමෙව ඤත්වා අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡති. සද්ධාපබ්බජිතො කිරෙස කුලපුත්තො පරිසුද්ධසීලො. තෙනස්ස න අඤ්ඤො විතක්කො අහොසි, – ‘‘මයා නාම උදරකාරණා භගවතො සික්ඛාපදපඤ්ඤාපනං පටිබාහිතං, අනනුච්ඡවිකං මෙ කත’’න්ති අයමෙව විතක්කො අහොසි. තස්මා එකවිහාරෙ වසන්තොපි ලජ්ජාය සත්ථු සම්මුඛීභාවං නාදාසි.

135. **චීවරකම්මං කරොන්තීති** මනුස්සා භගවතො චීවරසාටකං අදංසු, තං ගහෙත්වා චීවරං කරොන්ති. **එතං දොසකන්ති** එතං ඔකාසමෙතං අපරාධං, සත්ථු සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙන්තස්ස පටිබාහිතකාරණං සාධුකං මනසි කරොහීති අත්ථො. **දුක්කරතරන්ති** වස්සඤ්හි වසිත්වා දිසාපක්කන්තෙ භික්ඛූ කුහිං වසිත්ථාති පුච්ඡන්ති, තෙහි ජෙතවනෙ වසිම්හාති වුත්තෙ, ‘‘ආවුසො, භගවා ඉමස්මිං අන්තොවස්සෙ කතරං ජාතකං කථෙසි, කතරං සුත්තන්තං, කතරං සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙසී’’ති පුච්ඡිතාරො හොන්ති. තතො ‘‘විකාලභොජනසික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙසි, භද්දාලි, නාම නං එකො ථෙරො පටිබාහී’’ති වක්ඛන්ති. තං සුත්වා භික්ඛූ – ‘‘භගවතොපි නාම සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙන්තස්ස පටිබාහිතං අයුත්තං අකාරණ’’න්ති වදන්ති. එවං තෙ අයං දොසො මහාජනන්තරෙ පාකටො හුත්වා දුප්පටිකාරතං ආපජ්ජිස්සතීති මඤ්ඤමානා එවමාහංසු. අපිච අඤ්ඤෙපි භික්ඛූ පවාරෙත්වා සත්ථු සන්තිකං ආගමිස්සන්ති. අථ ත්වං ‘‘එථාවුසො, මම සත්ථාරං ඛමාපෙන්තස්ස සහායා හොථා’’ති සඞ්ඝං සන්නිපාතෙස්සසි. තත්ථ ආගන්තුකා පුච්ඡිස්සන්ති, ‘‘ආවුසො, කිං ඉමිනාපි භික්ඛුනා කත’’න්ති. තතො එතමත්ථං සුත්වා ‘‘භාරියං කතං භික්ඛුනා, දසබලං නාම පටිබාහිස්සතීති අයුත්තමෙත’’න්ති වක්ඛන්ති. එවම්පි තෙ අයං අපරාධො මහාජනන්තරෙ පාකටො හුත්වා දුප්පටිකාරතං ආපජ්ජිස්සතීති මඤ්ඤමානාපි එවමාහංසු. අථ වා භගවා පවාරෙත්වා චාරිකං පක්කමිස්සති, අථ ත්වං ගතගතට්ඨානෙ භගවතො ඛමාපනත්ථාය සඞ්ඝං සන්නිපාතෙස්සසි. තත්‍ර දිසාවාසිනො භික්ඛූ පුච්ඡිස්සන්ති, ‘‘ආවුසො, කිං ඉමිනා භික්ඛුනා කත’’න්ති...පෙ.... දුප්පටිකාරතං ආපජ්ජිස්සතීති මඤ්ඤමානාපි එවමාහංසු.

එතදවොචාති අප්පතිරූපං මයා කතං, භගවා පන මහන්තෙපි අගුණෙ අලග්ගිත්වා මය්හං අච්චයං පටිග්ගණ්හිස්සතීති මඤ්ඤමානො එතං ‘‘අච්චයො මං, භන්තෙ,’’තිආදිවචනං අවොච. තත්ථ **අච්චයොති** අපරාධො. **මං අච්චගමාති** මං අතික්කම්ම අභිභවිත්වා පවත්තො. **පටිග්ගණ්හාතූති** ඛමතු. **ආයතිං සංවරායාති** අනාගතෙ සංවරණත්ථාය, පුන එවරූපස්ස අපරාධස්ස දොසස්ස ඛලිතස්ස අකරණත්ථාය. **තග්ඝාති** එකංසෙන. **සමයොපි ඛො තෙ, භද්දාලීති**, භද්දාලි, තයා පටිවිජ්ඣිතබ්බයුත්තකං එකං කාරණං අත්ථි, තම්පි තෙ න පටිවිද්ධං න සල්ලක්ඛිතන්ති දස්සෙති.

136. **උභතොභාගවිමුත්තොතිආදීසු** ධම්මානුසාරී, සද්ධානුසාරීති ද්වෙ එකචිත්තක්ඛණිකා මග්ගසමඞ්ගිපුග්ගලා. එතෙ පන සත්තපි අරියපුග්ගලෙ භගවතාපි එවං ආණාපෙතුං න යුත්තං, භගවතා ආණත්තෙ තෙසම්පි එවං කාතුං න යුත්තං. අට්ඨානපරිකප්පවසෙන පන අරියපුග්ගලානං සුවචභාවදස්සනත්ථං භද්දාලිත්ථෙරස්ස ච දුබ්බචභාවදස්සනත්ථමෙතං වුත්තං.

අපි නු ත්වං තස්මිං සමයෙ උභතොභාගවිමුත්තොති දෙසනං කස්මා ආරභි? භද්දාලිස්ස නිග්ගහණත්ථං. අයඤ්හෙත්ථ අධිප්පායො – භද්දාලි, ඉමෙ සත්ත අරියපුග්ගලා ලොකෙ දක්ඛිණෙය්‍යා මම සාසනෙ සාමිනො, මයි සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙන්තෙ පටිබාහිතබ්බයුත්තෙ කාරණෙ සති එතෙසං පටිබාහිතුං යුත්තං. ත්වං පන මම සාසනතො බාහිරකො, මයි සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙන්තෙ තුය්හං පටිබාහිතුං න යුත්තන්ති.

රිත්තො තුච්ඡොති අන්තො අරියගුණානං අභාවෙන රිත්තකො තුච්ඡකො, ඉස්සරවචනෙ කිඤ්චි න හොති. **යථාධම්මං පටිකරොසීති** යථා ධම්මො ඨිතො, තථෙව කරොසි, ඛමාපෙසීති වුත්තං හොති. **තං තෙ මයං පටිග්ගණ්හාමාති** තං තව අපරාධං මයං ඛමාම. **වුඩ්ඪි හෙසා, භද්දාලි, අරියස්ස විනයෙති** එසා, භද්දාලි, අරියස්ස විනයෙ බුද්ධස්ස භගවතො සාසනෙ වුඩ්ඪි නාම. කතමා? අච්චයං අච්චයතො දිස්වා යථාධම්මං පටිකරිත්වා ආයතිං සංවරාපජ්ජනා. දෙසනං පන පුග්ගලාධිට්ඨානං කරොන්තො ‘‘යො අච්චයං අච්චයතො දිස්වා යථාධම්මං පටිකරොති, ආයතිං සංවරං ආපජ්ජතී’’ති ආහ.

137. **සත්ථාපි උපවදතීති** ‘‘අසුකවිහාරවාසී අසුකස්ස ථෙරස්ස සද්ධිවිහාරිකො අසුකස්ස අන්තෙවාසිකො ඉත්ථන්නාමො නාම භික්ඛු ලොකුත්තරධම්මං නිබ්බත්තෙතුං අරඤ්ඤං පවිට්ඨො’’ති සුත්වා – ‘‘කිං තස්ස

අරඤ්ඤවාසෙන, යො මය්හං පන සාසනෙ සික්ඛාය අපරිපූරකාරී''ති එවං උපවදති, සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො, අපිචෙත්ථ දෙවතා න කෙවලං උපවදන්ති, භෙරවාරම්මණං දස්සෙත්වා පලායනාකාරම්පි කරොන්ති. **අත්තනාපි අත්තානන්ති** සීලං ආවජ්ජන්තස්ස සංකිලිට්ඨට්ඨානං පාකටං හොති, චිත්තං විධාවති, න කම්මට්ඨානං අල්ලීයති. සො ''කිං මාදිසස්ස අරඤ්ඤවාසෙනා''ති විප්පටිසාරී උට්ඨාය පක්කමති. **අත්තාපි අත්තානං උපවදිතොති** අත්තනාපි අත්තා උපවදිතො, අයමෙව වා පාඨො. සුක්කපක්ඛො වුත්තපච්චනීකනයෙන වෙදිතබ්බො. **සො විවිච්චෙව කාමෙහීති**ආදි එවං සච්ඡිකරොතීති දස්සනත්ථං වුත්තං.

140. **පසය්හ පසය්හ කාරණං කරොන්තීති** අප්පමත්තකෙපි දොසෙ නිග්ගහෙත්වා පුනප්පුනං කාරෙන්ති. **නො තථාති** මහන්තෙපි අපරාධෙ යථා ඉතරං, එවං පසය්හ න කාරෙන්ති. සො කිර, ''ආවුසො, භද්දාලි, මා චින්තයිත්ථ, එවරූපං නාම හොති, එහි සත්ථාරං ඛමාපෙහී''ති භික්ඛුසඞ්ඝතොපි, කඤ්චි භික්ඛුං පෙසෙත්වා අත්තනො සන්තිකං පක්කොසාපෙත්වා, ''භද්දාලි, මා චින්තයිත්ථ, එවරූපං නාම හොතී''ති එවං සත්ථුසන්තිකාපි අනුග්ගහං පච්චාසීසති. තතො ''භික්ඛුසඞ්ඝෙනාපි න සමස්සාසිතො, සත්ථාරාපී''ති චින්තෙත්වා එවමාහ.

අථ භගවා භික්ඛුසඞ්ඝොපි සත්ථාපි ඔවදිතබ්බයුත්තමෙව ඔවදති, න ඉතරන්ති දස්සෙතුං **ඉධ, භද්දාලි, එකච්චොති**ආදිමාහ. තත්ථ **අඤ්ඤෙනාඤ්ඤන්ති**ආදීනි අනුමානසුත්තෙ විත්ථාරිතානි. **න සම්මා වත්තතීති** සම්මා වත්තම්පි න වත්තති. **න ලොමං පාතෙතීති** අනුලොමවත්තෙ න වත්තති, විලොමමෙව ගණ්හාති. **න නිත්ථාරං වත්තතීති** නිත්ථාරණකවත්තම්හි න වත්තති, ආපත්තිවුට්ඨානත්ථං තුරිතතුරිතො ඡන්දජාතො න හොති. **තත්‍රාති** තස්මිං තස්ස දුබ්බචකරණෙ. **අභිණ්හාපත්තිකොති** නිරන්තරාපත්තිකො. **ආපත්තිබහුලොති** සාපත්තිකකාලොවස්ස බහු, සුද්ධො නිරාපත්තිකකාලො අප්පොති අත්ථො. **න ඛිප්පමෙව වූපසම්මතීති** ඛිප්පං න වූපසම්මති, දීඝසුත්තං හොති. විනයධරා පාදධොවනකාලෙ ආගතං ''ගච්ඡාවුසො, වත්තවෙලා''ති වදන්ති. පුන කාලං මඤ්ඤිත්වා ආගතං ''ගච්ඡාවුසො, තුය්හං විහාරවෙලා, ගච්ඡාවුසො, සාමණෙරාදීනං උද්දෙසදානවෙලා, අම්හාකං න්හානවෙලා, ථෙරුපට්ඨානවෙලා, මුඛධොවනවෙලා''තිආදීනි වත්වා දිවසභාගෙපි රත්තිභාගෙපි ආගතං උය්යොජෙන්තියෙව. ''කාය වෙලාය, භන්තෙ, ඔකාසො භවිස්සතී''ති වුත්තෙපි ''ගච්ඡාවුසො, ත්වං ඉමමෙව ඨානං ජානාසි, අසුකො නාම විනයධරත්ථෙරො සිනෙහපානං පිවති, අසුකො විරෙචනං කාරෙති, කස්මා තුරිතොසී''තිආදීනි වත්වා දීඝසුත්තමෙව කරොන්ති.

141. **ඛිප්පමෙව වූපසම්මතීති** ලහුං වූපසම්මති, න දීඝසුත්තං හොති. උස්සුක්කාපන්නා භික්ඛූ – ''ආවුසො, අයං සුබ්බචො භික්ඛු, ජනපදවාසිනො නාම ගාමන්තසෙනාසනෙ වසනට්ඨානනිසජ්ජනාදීනි න ඵාසුකානි හොන්ති, භික්ඛාචාරොපි දුක්ඛො හොති, සීඝමස්ස අධිකරණං වූපසමෙමා''ති සන්නිපතිත්වා ආපත්තිතො වුට්ඨාපෙත්වා සුද්ධන්තෙ පතිට්ඨාපෙන්ති.

142. **අධිච්චාපත්තිකොති** කදාචි කදාචි ආපත්තිං ආපජ්ජති. සො කිඤ්චාපි ලජ්ජී හොති පකතත්තො, දුබ්බචත්තා පනස්ස භික්ඛූ තථෙව පටිපජ්ජන්ති.

144. **සද්ධාමත්තකෙන වහති පෙමමත්තකෙනාති** ආචරියුපජ්ඣායෙසු අප්පමත්තිකාය ගෙහස්සිතසද්ධාය අප්පමත්තකෙන ගෙහස්සිතපෙමෙන යාපෙති. පටිසන්ධිග්ගහණසදිසා හි අයං පබ්බජ්ජා නාම, නවපබ්බජිතො පබ්බජ්ජාය ගුණං අජානන්තො ආචරියුපජ්ඣායෙසු පෙමමත්තෙන යාපෙති, තස්මා එවරූපා සඞ්ගණ්හිතබ්බා. අප්පමත්තකම්පි හි සඞ්ගහං ලභිත්වා පබ්බජ්ජාය ඨිතා අභිඤ්ඤාපත්තා මහාසමණා භවිස්සන්ති. එත්තකෙන කථාමග්ගෙන ''ඔවදිතබ්බයුත්තකං ඔවදන්ති, න ඉතර''න්ති ඉමමෙව භගවතා දස්සිතං.

145. **අඤ්ඤාය සණ්ඨහිංසූති** අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු. **සත්තෙසු හායමානෙසූති** පටිපත්තියා හායමානාය සත්තා හායන්ති නාම. **සද්ධම්මෙ අන්තරධායමානෙති** පටිපත්තිසද්ධම්මෙ අන්තරධායමානෙ. පටිපත්තිසද්ධම්මොපි හි පටිපත්තිපූරකෙසු සත්තෙසු අසති අන්තරධායති නාම . **ආසවට්ඨානීයාති** ආසවා තිට්ඨන්ති එතෙසූති ආසවට්ඨානීයා. යෙසු දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකා පරූපවාදවිප්පටිසාරවධබන්ධනාදයො චෙව අපායදුක්ඛවිසෙසභූතා ච ආසවා තිට්ඨන්තියෙව. යස්මා නෙසං තෙ කාරණං හොන්තීති අත්ථො. තෙ ආසවට්ඨානීයා වීතික්කමධම්මා යාව න සඞ්ඝෙ පාතුභවන්ති, න තාව සත්ථා සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙතීති අයමෙත්ථ යොජනා.

එවං අකාලං දස්සෙත්වා පුන කාලං දස්සෙතුං **යතො ච ඛො, භද්දාලීති**ආදිමාහ. තත්ථ **යතොති** යදා, යස්මිං කාලෙති වුත්තං හොති. සෙසං වුත්තානුසාරෙනෙව වෙදිතබ්බං. අයං වා එත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො – යස්මිං කාලෙ ආසවට්ඨානීයා ධම්මාති සඞ්ඛං ගතා වීතික්කමදොසා සඞ්ඝෙ පාතුභවන්ති, තදා සත්ථා සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙති. කස්මා? තෙසංයෙව ආසවට්ඨානීයධම්මසඞ්ඛාතානං වීතික්කමදොසානං පටිඝාතාය.

එවං ආසවට්ඨානීයානං ධම්මානං අනුප්පත්තිං සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා අකාලං, උප්පත්තිඤ්ච කාලන්ති වත්වා ඉදානි තෙසං ධම්මානං අනුප්පත්තිකාලඤ්ච උප්පත්තිකාලඤ්ච දස්සෙතුං **''න තාව, භද්දාලි, ඉධෙකච්චෙ''**තිආදිමාහ. තත්ථ **මහත්තන්ති** මහන්තභාවං. සඞ්ඝො හි යාව න ථෙරනවමජ්ඣිමානං වසෙන මහත්තං පත්තො හොති, තාව සෙනාසනානි පහොන්ති, සාසනෙ එකච්චෙ ආසවට්ඨානීයා ධම්මා න උප්පජ්ජන්ති. මහත්තං පත්තෙ පන තෙ උප්පජ්ජන්ති, අථ සත්ථා සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙති. තත්ථ මහත්තං පත්තෙ සඞ්ඝෙ පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදානි –

‘‘යො පන භික්ඛු අනුපසම්පන්නෙන උත්තරිද්විරත්තතිරත්තං සහසෙය්‍යං කප්පෙය්‍ය පාචිත්තියං (පාචි. 51). යා පන භික්ඛුනී අනුවස්සං වුට්ඨාපෙය්‍ය පාචිත්තියං (පාචි. 1171). යා පන භික්ඛුනී එකවස්සං ද්වෙ වුට්ඨාපෙය්‍ය පාචිත්තිය’’න්ති (පාචි. 1175).

ඉමිනා නයෙන වෙදිතබ්බානි.

ලාභග්ගන්ති ලාභස්ස අග්ගං. සඞ්ඝො හි යාව න ලාභග්ගපත්තො හොති, න තාව ලාභං පටිච්ච ආසවට්ඨානීයා ධම්මා උප්පජ්ජන්ති. පත්තෙ පන උප්පජ්ජන්ති, අථ සත්ථා සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙති –

‘‘යො පන භික්ඛු අචෙලකස්ස වා පරිබ්බාජකස්ස වා පරිබ්බාජිකාය වා සහත්ථා ඛාදනීයං වා භොජනීයං වා දදෙය්‍ය පාචිත්තිය’’න්ති (පාචි. 270).

ඉදඤ්හි ලාභග්ගපත්තෙ සඞ්ඝෙ සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං.

යසග්ගන්ති යසස්ස අග්ගං. සඞ්ඝො හි යාව න යසග්ගපත්තො හොති, න තාව යසං පටිච්ච ආසවට්ඨානීයා ධම්මා උප්පජ්ජන්ති. පත්තෙ පන උප්පජ්ජන්ති, අථ සත්ථා සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙති ‘‘සුරාමෙරයපානෙ පාචිත්තිය’’න්ති (පාචි. 327). ඉදඤ්හි යසග්ගපත්තෙ සඞ්ඝෙ සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං.

බාහුසච්චන්ති බහුස්සුතභාවං. සඞ්ඝො හි යාව න බාහුසච්චපත්තො හොති, න තාව ආසවට්ඨානීයා ධම්මා උප්පජ්ජන්ති. බාහුසච්චපත්තෙ පන යස්මා එකං නිකායං ද්වෙ නිකායෙ පඤ්චපි නිකායෙ උග්ගහෙත්වා අයොනිසො උම්මුජ්ජමානා පුග්ගලා රසෙන රසං සංසන්දෙත්වා උද්ධම්මං උබ්බිනයං සත්ථු සාසනං දීපෙන්ති, අථ සත්ථා – ‘‘යො පන භික්ඛු එවං වදෙය්‍ය තථාහං භගවතා ධම්මං දෙසිතං ආජානාමි (පාචි. 418)…පෙ.… සමණුද්දෙසොපි චෙ එවං වදෙය්‍යා’’තිආදිනා (පාචි. 429) නයෙන සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙති.

රත්තඤ්ඤුතං පත්තොති එත්ථ රත්තියො ජානන්තීති රත්තඤ්ඤූ. අත්තනො පබ්බජිතදිවසතො පට්ඨාය බහූ රත්තියො ජානන්ති, චිරපබ්බජිතාති වුත්තං හොති. රත්තඤ්ඤූනං භාවං රත්තඤ්ඤුතං. තත්‍ර රත්තඤ්ඤුතං පත්තෙ සඞ්ඝෙ උපසෙනං වඞ්ගන්තපුත්තං ආරබ්භ සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තන්ති වෙදිතබ්බං. සො හායස්මා ඌනදසවස්සෙ භික්ඛූ උපසම්පාදෙන්තෙ දිස්වා එකවස්සො සද්ධිවිහාරිකං උපසම්පාදෙසි. අථ භගවා සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙසි – ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඌනදසවස්සෙන උපසම්පාදෙතබ්බො, යො උපසම්පාදෙය්‍ය ආපත්ති දුක්කටස්සා’’ති (මහාව. 75). එවං පඤ්ඤත්තෙ සික්ඛාපදෙ පුන භික්ඛූ ‘‘දසවස්සම්හා දසවස්සම්හා’’ති බාලා අබ්‍යත්තා උපසම්පාදෙන්ති. අථ භගවා අපරම්පි සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙසි – ‘‘න, භික්ඛවෙ, බාලෙන අබ්‍යත්තෙන උපසම්පාදෙතබ්බො, යො උපසම්පාදෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්ස. අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, බ්‍යත්තෙන භික්ඛුනා පටිබලෙන දසවස්සෙන වා අතිරෙකදසවස්සෙන වා උපසම්පාදෙතු’’න්ති. ඉති රත්තඤ්ඤුතං පත්තකාලෙ ද්වෙ සික්ඛාපදානි පඤ්ඤත්තානි.

146. **ආජානීයසුසූපමං ධම්මපරියායං දෙසෙසින්ති** තරුණාජානීයඋපමං කත්වා ධම්මං දෙසයිං. **තත්‍රාති** තස්මිං අසරණෙ. **න ඛො, භද්දාලි, එසෙව හෙතූති** න එස සික්ඛාය අපරිපූරකාරීභාවොයෙව එකො හෙතු.

147. **මුඛාධානෙ කාරණං කාරෙතීති** ඛලීනබන්ධාදීහි මුඛට්ඨපනෙ සාධුකං ගීවං පග්ගණ්හාපෙතුං කාරණං කාරෙති. **විසූකායිතානීතිආදීහි** විසෙවනාචාරං කථෙසි. සබ්බානෙව හෙතානි අඤ්ඤමඤ්ඤවෙවචනානි. **තස්මිං ඨානෙති** තස්මිං විසෙවනාචාරෙ. **පරිනිබ්බායතීති** නිබ්බිසෙවනො හොති, තං විසෙවනං ජහතීති අත්ථො. **යුගාධානෙති** යුගට්ඨපනෙ යුගස්ස සාධුකං ගහණත්ථං.

අනුක්කමෙති චත්තාරොපි පාදෙ එකප්පහාරෙනෙව උක්ඛිපනෙ ච නික්ඛිපනෙ ච. පරසෙනාය හි ආචාටෙ ඨත්වා අසිං ගහෙත්වා ආගච්ඡන්තස්ස අස්සස්ස පාදෙ ඡින්දන්ති. තස්මිං සමයෙ එස එකප්පහාරෙනෙව චත්තාරොපි පාදෙ උක්ඛිපිස්සතීති රජ්ජුබන්ධනවිධානෙන එතං කාරණං කරොන්ති. **මණ්ඩලෙති** යථා අස්සෙ නිසින්නොයෙව භූමියං පතිතං ආවුධං ගහෙතුං සක්කොති, එවං කරණත්ථං මණ්ඩලෙ කාරණං කාරෙති. **ඛුරකාසෙති** අග්ගග්ගඛුරෙහි පථවීකමනෙ. රත්තිං ඔක්කන්තකරණස්මිඤ්හි යථා පදසද්දො න සුය්‍යති, තදත්ථං එකස්මිං ඨානෙ සඤ්ඤං දත්වා අග්ගග්ගඛුරෙහියෙව ගමනං සික්ඛාපෙන්ති. තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **ජවෙති** සීඝවාහනෙ. ‘‘ධාවෙ’’තිපි පාඨො. අත්තනො පරාජයෙ සති පලායනත්ථං, පරං පලායන්තං අනුබන්ධිත්වා ගහණත්ථඤ්ච එතං කාරණං කාරෙති. **දවත්තෙති** දවත්තාය, යුද්ධකාලස්මිඤ්හි හත්ථීසු වා කොඤ්චනාදං කරොන්තෙසු අස්සෙසු වා හසන්තෙසු රථෙසු වා නිඝොසන්තෙසු යොධෙසු වා උක්කුට්ඨිං කරොන්තෙසු තස්ස රවස්ස අභායිත්වා පරසෙනපවෙසනත්ථං අයං කාරණා කරීයති.

රාජගුණෙති රඤ්ඤා ජානිතබ්බගුණෙ. කූටකණ්ණරඤ්ඤො කිර ගුළවණ්ණො නාම අස්සො අහොසි. රාජා පාචීනද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා චෙතියපබ්බතං ගමිස්සාමීති කලම්බනදීතීරං සම්පත්තො. අස්සො තීරෙ ඨත්වා උදකං ඔතරිතුං න ඉච්ඡති, රාජා අස්සාචරියං ආමන්තෙත්වා – ‘‘අහො තයා අස්සො සික්ඛාපිතො උදකං ඔතරිතුං න ඉච්ඡතී’’ති

ආහ. ආචරියො – ‘‘සුසික්ඛාපිතො දෙව අස්සො, එවමස්ස හි චිත්තං ‘සචාහං උදකං ඔතරිස්සාමි, වාලං තෙමිස්සති, වාලෙ තින්තෙ රඤ්ඤො අඞ්ගෙ උදකං පාතෙය්‍යා’ති එවං තුම්හාකං සරීරෙ උදකපාතනභයෙන න ඔතරති, වාලං ගණ්හාපෙථා’’ති ආහ. රාජා තථා කාරෙසි. අස්සො වෙගෙන ඔතරිත්වා පාරං ගතො. එතදත්ථං අයං කාරණා කරීයති. **රාජවංසෙති** අස්සරාජවංසෙ. වංසො චෙසො අස්සරාජානං, තථාරූපෙන පහාරෙන ඡින්නභින්නසරීරාපි අස්සාරොහං පරසෙනාය අපාතෙත්වා බහි නීහරන්තියෙව. එතදත්ථං කාරණං කාරෙතීති අත්ථො.

උත්තමෙ ජවෙති ජවසම්පත්තියං, යථා උත්තමජවො හොති, එවං කාරණං කාරෙතීති අත්ථො. **උත්තමෙ හයෙති** උත්තමහයභාවෙ, යථා උත්තමහයො හොති, එවං කාරණං කාරෙතීති අත්ථො. තත්ථ පකතියා උත්තමහයොව උත්තමහයකාරණං අරහති, න අඤ්ඤො. උත්තමහයකාරණාය එව ච හයො උත්තමජවං පටිපජ්ජති, න අඤ්ඤොති.

තත්‍රිදං වත්ථු – එකො කිර රාජා එකං සින්ධවපොතකං ලභිත්වා සින්ධවභාවං අජානිත්වාව ඉමං සික්ඛාපෙහීති ආචරියස්ස අදාසි. ආචරියොපි තස්ස සින්ධවභාවං අජානන්තො තං මාසඛාදකඝොටකානං කාරණාසු උපනෙති. සො අත්තනො අනනුච්ඡවිකත්තා කාරණං න පටිපජ්ජති. සො තං දමෙතුං අසක්කොන්තො ‘‘කූටස්සො අයං මහාරාජා’’ති විස්සජ්ජාපෙසි.

අථෙකදිවසං එකො අස්සාචරියපුබ්බකො දහරො උපජ්ඣායස්ස භණ්ඩකං ගහෙත්වා ගච්ඡන්තො තං පරිඛාපිට්ඨෙ චරන්තං දිස්වා – ‘‘අනග්ඝො, භන්තෙ, සින්ධවපොතකො’’ති උපජ්ඣායස්ස කථෙසි. සචෙ රාජා ජානෙය්‍ය, මඞ්ගලස්සං නං කරෙය්‍යාති. ථෙරො ආහ – ‘‘මිච්ඡාදිට්ඨිකො, තාත, රාජා අප්පෙව නාම බුද්ධසාසනෙ පසීදෙය්‍ය රඤ්ඤො කථෙහී’’ති. සො ගන්ත්වා, – ‘‘මහාරාජ, අනග්ඝො සින්ධවපොතකො අත්ථී’’ති කථෙසි. තයා දිට්ඨො , තාතාති? ආම, මහාරාජාති. කිං ලද්ධුං වට්ටතීති? තුම්හාකං භුඤ්ජනකසුවණ්ණථාලෙ තුම්හාකං භුඤ්ජනකභත්තං තුම්හාකං පිවනකරසො තුම්හාකං ගන්ධා තුම්හාකං මාලාති. රාජා සබ්බං දාපෙසි. දහරො ගාහාපෙත්වා අගමාසි.

අස්සො ගන්ධං ඝායිත්වාව ‘‘මය්හං ගුණජානනකආචරියො අත්ථි මඤ්ඤෙ’’ති සීසං උක්ඛිපිත්වා ඔලොකෙන්තො අට්ඨාසි. දහරො ගන්ත්වා ‘‘භත්තං භුඤ්ජා’’ති අච්ඡරං පහරි. අස්සො ආගන්ත්වා සුවණ්ණථාලෙ භත්තං භුඤ්ජි, රසං පිවි. අථ නං ගන්ධෙහි විලිම්පිත්වා රාජපිළන්ධනං පිළන්ධිත්වා ‘‘පුරතො පුරතො ගච්ඡා’’ති අච්ඡරං පහරි. සො දහරස්ස පුරතො පුරතො ගන්ත්වා මඞ්ගලස්සට්ඨානෙ අට්ඨාසි. දහරො – ‘‘අයං තෙ, මහාරාජ, අනග්ඝො සින්ධවපොතකො, ඉමිනාව නං නියාමෙන කතිපාහං පටිජග්ගාපෙහී’’ති වත්වා නික්ඛමි.

අථ කතිපාහස්ස අච්චයෙන ආගන්ත්වා අස්සස්ස ආනුභාවං පස්සිස්සසි, මහාරාජාති. සාධු ආචරිය කුහිං ඨත්වා පස්සාමාති? උය්‍යානං ගච්ඡ, මහාරාජාති. රාජා අස්සං ගාහාපෙත්වා අගමාසි. දහරො අච්ඡරං පහරිත්වා ‘‘එතං රුක්ඛං අනුපරියාහී’’ති අස්සස්ස සඤ්ඤං අදාසි. අස්සො පක්ඛන්දිත්වා රුක්ඛං අනුපරිගන්ත්වා ආගතො. රාජා නෙව ගච්ඡන්තං න ආගච්ඡන්තං අද්දස. දිට්ඨො තෙ, මහාරාජාති? න දිට්ඨො, තාතාති. වලඤ්ජකදණ්ඩං එතං රුක්ඛං නිස්සාය ඨපෙථාති වත්වා අච්ඡරං පහරි ‘‘වලඤ්ජකදණ්ඩං ගහෙත්වා එහී’’ති. අස්සො පක්ඛන්දිත්වා මුඛෙන ගහෙත්වා ආගතො. දිට්ඨං, මහාරාජාති. දිට්ඨං, තාතාති.

පුන අච්ඡරං පහරි ‘‘උය්‍යානස්ස පාකාරමත්ථකෙන චරිත්වා එහී’’ති. අස්සො තථා අකාසි. දිට්ඨො, මහාරාජාති. න දිට්ඨො, තාතාති. රත්තකම්බලං ආහරාපෙත්වා අස්සස්ස පාදෙ බන්ධාපෙත්වා තථෙව සඤ්ඤං අදාසි. අස්සො උල්ලඞ්ඝිත්වා පාකාරමත්ථකෙන අනුපරියායි. බලවතා පුරිසෙන ආවිඤ්ජනඅලාතග්ගිසිඛා විය උය්‍යානපාකාරමත්ථකෙ පඤ්ඤායිත්ථ. අස්සො ගන්ත්වා සමීපෙ ඨිතො. දිට්ඨං, මහාරාජාති. දිට්ඨං, තාතාති. මඞ්ගලපොක්ඛරණීපාකාරමත්ථකෙ අනුපරියාහීති සඤ්ඤං අදාසි.

පුන ‘‘පොක්ඛරණිං ඔතරිත්වා පදුමපත්තෙසු චාරිකං චරාහී’’ති සඤ්ඤං අදාසි. පොක්ඛරණිං ඔතරිත්වා සබ්බපදුමපත්තෙ චරිත්වා අගමාසි, එකං පත්තම්පි අනක්කන්තං වා චාලිතං වා ඡින්දිතං වා ඛණ්ඩිතං වා නාහොසි. දිට්ඨං, මහාරාජාති. දිට්ඨං, තාතාති. අච්ඡරං පහරිත්වා තං හත්ථතලං උපනාමෙසි. ධාතුපත්ථද්ධො ලඞ්ඝිත්වා හත්ථතලෙ අට්ඨාසි. දිට්ඨං, මහාරාජාති? දිට්ඨං, තාතාති. එවං උත්තමහයො එව උත්තමකාරණාය උත්තමජවං පටිපජ්ජති.

උත්තමෙ සාඛල්‍යෙති මුදුවාචාය. මුදුවාචාය හි, ‘‘තාත, ත්වං මා චින්තයි, රඤ්ඤො මඞ්ගලස්සො භවිස්සසි, රාජභොජනාදීනි ලභිස්සසී’’ති උත්තමහයකාරණං කාරෙතබ්බො. තෙන වුත්තං ‘‘උත්තමෙ සාඛල්‍යෙ’’ති. **රාජභොග්ගොති** රඤ්ඤො උපභොගො. **රඤ්ඤො අඞ්ගන්තෙව සඞ්ඛං ගච්ඡතීති** යත්ථ කත්ථචි ගච්ඡන්තෙන හත්ථං විය පාදං විය අනොහායෙව ගන්තබ්බං හොති. තස්මා අඞ්ගන්ති සඞ්ඛං ගච්ඡති, චතූසු වා සෙනඞ්ගෙසු එකං අඞ්ගං හොති.

අසෙඛාය සම්මාදිට්ඨියාති අරහත්තඵලසම්මාදිට්ඨියා. සම්මාසඞ්කප්පාදයොපි තංසම්පයුත්තාව. **සම්මාඤාණං** පුබ්බෙ වුත්තසම්මාදිට්ඨියෙව. ඨපෙත්වා පන අට්ඨ ඵලඞ්ගානි සෙසා ධම්මා **විමුත්තීති** වෙදිතබ්බා. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව. අයං පන දෙසනා උග්ඝටිතඤ්ඤුපුග්ගලස්ස වසෙන අරහත්තනිකූටං ගහෙත්වා නිට්ඨාපිතාති.

භද්දාලිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ලටුකිකොපමසුත්තවණ්ණනා

148. **එවං මෙ සුතන්ති** ලටුකිකොපමසුත්තං. තත්ථ **යෙන සො වනසණ්ඩොති** අයම්පි මහාඋදායිත්ථෙරො භගවතා සද්ධිංයෙව පිණ්ඩාය පවිසිත්වා සද්ධිං පටික්කමි. තස්මා යෙන සො භගවතා උපසඞ්කමන්තො වනසණ්ඩො තෙනුපසඞ්කමීති වෙදිතබ්බො. **අපහත්තාති** අපහාරකො. **උපහත්තාති** උපහාරකො. **පටිසල්ලානා වුට්ඨිතොති** ඵලසමාපත්තිතො වුට්ඨිතො.

149. **යං භගවාති** යස්මිං සමයෙ භගවා. **ඉඞ්ඝාති** ආණත්තියං නිපාතො. **අඤ්ඤථත්තන්ති** චිත්තස්ස අඤ්ඤථත්තං. තඤ්ච ඛො න භගවන්තං පටිච්ච, එවරූපං පන පණීතභොජනං අලභන්තා කථං යාපෙස්සාමාති එවං පණීතභොජනං පටිච්ච අහොසීති වෙදිතබ්බං. **භූතපුබ්බන්ති** ඉමිනා රත්තිභොජනස්ස පණීතභාවං දස්සෙති. **සූපෙය්‍යන්ති** සූපෙන උපනෙතබ්බං මච්ඡමංසකළීරාදි. **සමග්ගා භුඤ්ජිස්සාමාති** එකතො භුඤ්ජිස්සාම. **සඞ්ඛතියොති** අභිසඞ්ඛාරිකඛාදනීයානි. **සබ්බා තා රත්තින්ති** සබ්බා තා සඞ්ඛතියො රත්තිංයෙව හොන්ති, දිවා පන අප්පා පරිත්තා ථොකිකා හොන්තීති. මනුස්සා හි දිවා යාගුකඤ්ජියාදීහි යාපෙත්වාපි රත්තිං යථාසත්ති යථාපණීතමෙව භුඤ්ජන්ති.

පුන **භූතපුබ්බන්ති** ඉමිනා රත්ති විකාලභොජනෙ ආදීනවං දස්සෙති. තත්ථ **අන්ධකාරතිමිසායන්ති** බහලන්ධකාරෙ. **මාණවෙහීති** චොරෙහි. **කතකම්මෙහීති** කතචොරකම්මෙහි. චොරා කිර කතකම්මා යං නෙසං දෙවතං ආයාචිත්වා කම්මං නිප්ඵන්නං, තස්ස උපහාරත්ථාය මනුස්සෙ මාරෙත්වා ගලලොහිතාදීනි ගණ්හන්ති. තෙ අඤ්ඤෙසු මනුස්සෙසු මාරියමානෙසු කොලාහලා උප්පජ්ජිස්සන්ති, පබ්බජිතං පරියෙසන්තො නාම නත්ථීති මඤ්ඤමානා භික්ඛූ ගහෙත්වා මාරෙන්ති. තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **අකතකම්මෙහීති** අටවිතො ගාමං ආගමනකාලෙ කම්මනිප්ඵන්නත්ථං පුරෙතරං බලිකම්මං කාතුකාමෙහි. **අසද්ධම්මෙන නිමන්තෙතීති** ‘‘එහි භික්ඛු අජ්ජෙකරත්තිං ඉධෙව භුඤ්ජිත්වා ඉධ වසිත්වා සම්පත්තිං අනුභවිත්වා ස්වෙ ගමිස්සසී’’ති මෙථුනධම්මෙන නිමන්තෙති.

පුන **භූතපුබ්බන්ති** ඉමිනා අත්තනා දිට්ඨකාරණං කථෙති. **විජ්ජන්තරිකායාති** විජ්ජුවිජ්ජොතනක්ඛණෙ . **විස්සරමකාසීති** මහාසද්දමකාසි. **අභුම්මෙති** භූ’ති වඩ්ඪී, අභූ’ති අවඩ්ඪී, විනාසො මය්හන්ති අත්ථො. **පිසාචො වත මන්ති** පිසාචො මං ඛාදිතුං ආගතො වත. **ආතුමාරී මාතුමාරීති** එත්ථ **ආතූති** පිතා, **මාතූති** මාතා. ඉදං වුත්තං හොති – යස්ස පිතා වා මාතා වා අත්ථි, තං මාතාපිතරො අම්හාකං පුත්තකොති යථා තථා වා උප්පාදෙත්වා යංකිඤ්චි ඛාදනීයභොජනීයං දත්වා එකස්මිං ඨානෙ සයාපෙන්ති. සො එවං රත්තිං පිණ්ඩාය න චරති. තුය්හං පන මාතාපිතරො මතා මඤ්ඤෙ, තෙන එවං චරසීති.

150. **එවමෙවාති** එවමෙව කිඤ්චි ආනිසංසං අපස්සන්තා නික්කාරණෙනෙව. එවමාහංසූති ගරහන්තො ආහ. තත්ථ **ආහංසූති** වදන්ති. **කිං පනිමස්සාති** ඉමස්ස අප්පමත්තකස්ස හෙතු කිං වත්තබ්බං නාම, නනු අපස්සන්තෙන විය අසුණන්තෙන විය භවිතබ්බන්ති. **ඔරමත්තකස්සාති** පරිත්තමත්තකස්ස. **අධිසල්ලිඛතෙවායන්ති** අයං සමණො නවනීතං පිසන්තො විය පදුමනාළසුත්තං කකචෙන ඔක්කන්තන්තො විය අතිසල්ලෙඛති, අතිවායාමං කරොති. **සික්ඛාකාමාති** සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානාදයො විය සික්ඛාකාමා, තෙසු ච අප්පච්චයං උපට්ඨපෙන්ති. තෙසඤ්හි එවං හොති ‘‘සචෙ එතෙ ‘අප්පමත්තකමෙතං, හරථ භගවා’ති වදෙය්‍යුං, කිං සත්ථා න හරෙය්‍ය. එවං පන අවත්වා භගවන්තං පරිවාරෙත්වා නිසින්නා ‘එවං භගවා, සාධු භගවා, පඤ්ඤපෙථ භගවා’ති අතිරෙකතරං උස්සාහං පටිලභන්තී’’ති. තස්මා තෙසු අප්පච්චයං උපට්ඨපෙන්ති.

තෙසන්ති තෙසං එකච්චානං මොඝපුරිසානං. **තන්ති** තං අප්පමත්තකං පහාතබ්බං. **ථූලො කලිඞ්ගරොති** ගලෙ බද්ධං මහාකට්ඨං විය හොති. **ලටුකිකා සකුණිකාති** චාතකසකුණිකා. සා කිර රවසතං රවිත්වා නච්චසතං නච්චිත්වා සකිං ගොචරං ගණ්හාති. ආකාසතො භූමියං පතිට්ඨිතං පන නං දිස්වා වච්ඡපාලකාදයො කීළනත්ථං පූතිලතාය බන්ධන්ති. තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **ආගමෙතීති** උපෙති. **තඤ්හි තස්සාති** තං පූතිලතාබන්ධනං තස්සා අප්පසරීරතාය චෙව අප්පථාමතාය ච බලවබන්ධනං නාම, මහන්තං නාළිකෙරරජ්ජු විය දුච්ඡිජ්ජං හොති. **තෙසන්ති** තෙසං මොඝපුරිසානං සද්ධාමන්දතාය ච පඤ්ඤාමන්දතාය ච බලවං බන්ධනං නාම, දුක්කටවත්ථුමත්තකම්පි මහන්තං පාරාජිකවත්ථු විය දුප්පජහං හොති.

151. සුක්කපක්ඛෙ **පහාතබ්බස්සාති** කිං ඉමස්ස අප්පමත්තකස්ස පහාතබ්බස්ස හෙතු භගවතා වත්තබ්බං අත්ථි, යස්ස නො භගවා පහානමාහ. නනු එවං භගවතො අධිප්පායං ඤත්වාපි පහාතබ්බමෙවාති අත්ථො. **අප්පොස්සුක්කාති** අනුස්සුක්කා. **පන්නලොමාති** පතිතලොමා, න තස්ස පහාතබ්බභයෙන උද්ධග්ගලොමා. **පරදත්තවුත්තාති** පරෙහි දින්නවුත්තිනො, පරතො ලද්ධෙන යාපෙන්තාති අත්ථො. **මිගභූතෙන චෙතසා විහරන්තීති** අපච්චාසීසනපක්ඛෙ ඨිතා හුත්වා විහරන්ති. මිගො හි පහාරං ලභිත්වා මනුස්සාවාසං ගන්ත්වා භෙසජ්ජං වා වණතෙලං වා ලභිස්සාමීති අජ්ඣාසයං අකත්වා පහාරං ලභිත්වාව අගාමකං අරඤ්ඤං පවිසිත්වා පහටට්ඨානං හෙට්ඨා කත්වා නිපතිත්වා ඵාසුභූතකාලෙ

උට්ඨාය ගච්ඡති. එවං මිගා අපච්චාසීසනපක්ඛෙ ඨිතා. ඉදං සන්ධාය වුත්තං ‘‘මිගභූතෙන චෙතසා විහරන්තී’’ති. **තඤ්හි තස්සාති** තං වරත්තබන්ධනං තස්ස හත්ථිනාගස්ස මහාසරීරතාය චෙව මහාථාමතාය ච දුබ්බලබන්ධනං නාම. පූතිලතා විය සුඡිජ්ජං හොති. **තෙසං තන්ති** තෙසං තං කුලපුත්තානං සද්ධාමහන්තතාය ච පඤ්ඤාමහන්තතාය ච මහන්තං පාරාජිකවත්ථුපි දුක්කටවත්ථුමත්තකං විය සුප්පජහං හොති.

152. **දලිද්දොති** දාලිද්දියෙන සමන්නාගතො. **අස්සකොති** නිස්සකො. **අනාළ්හියොති** අනඩ්ඪො. **අගාරකන්ති** ඛුද්දකගෙහං. **ඔලුග්ගවිලුග්ගන්ති** යස්ස ගෙහයට්ඨියො පිට්ඨිවංසතො මුච්චිත්වා මණ්ඩලෙ ලග්ගා, මණ්ඩලතො මුච්චිත්වා භූමියං ලග්ගා. **කාකාතිදායින්ති** යත්ථ කිඤ්චිදෙව භුඤ්ජිස්සාමාති අන්තො නිසින්නකාලෙ විසුං ද්වාරකිච්චං නාම නත්ථි, තතො තතො කාකා පවිසිත්වා පරිවාරෙන්ති. සූරකාකා හි පලායනකාලෙ ච යථාසම්මුඛට්ඨානෙනෙව නික්ඛමිත්වා පලායන්ති. **නපරමරූපන්ති** න පුඤ්ඤවන්තානං ගෙහං විය උත්තමරූපං. **ඛටොපිකාති** විලීවමඤ්චකො. **ඔලුග්ගවිලුග්ගාති** ඔණතුණ්ණතා. **ධඤ්ඤසමවාපකන්ති** ධඤ්ඤඤ්ච සමවාපකඤ්ච. තත්ථ **ධඤ්ඤං** නාම කුදූසකො. **සමවාපකන්ති** ලාබුබීජකුම්භණ්ඩබීජකාදි බීජජාතං. **නපරමරූපන්ති** යථා පුඤ්ඤවන්තානං ගන්ධසාලිබීජාදි පරිසුද්ධං බීජං, න එවරූපං. **ජායිකාති** කපණජායා. **නපරමරූපාති** පච්ඡිසීසා ලම්බත්ථනී මහොදරා පිසාචා විය බීභච්ඡා. **සාමඤ්ඤන්ති** සමණභාවො. **සො වතස්සං, යොහන්ති** සො වතාහං පුරිසො නාම අස්සං, යො කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වා පබ්බජෙය්‍යන්ති.

සො න සක්කුණෙය්‍යාති සො එවං චින්තෙත්වාපි ගෙහං ගන්ත්වා – ‘‘පබ්බජ්ජා නාම ලාභගරුකා දුක්කරා දුරාසදා, සත්තපි අට්ඨපි ගාමෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා යථාධොතෙනෙව පත්තෙන ආගන්තබ්බම්පි හොති , එවං යාපෙතුං අසක්කොන්තස්ස මෙ පුන ආගතස්ස වසනට්ඨානං ඉච්ඡිතබ්බං, තිණවල්ලිදබ්බසම්භාරා නාම දුස්සමොධානියා, කින්ති කරොමී’’ති වීමංසති. අථස්ස තං අගාරකං වෙජයන්තපාසාදො විය උපට්ඨාති. අථස්ස ඛටොපිකං ඔලොකෙත්වා – ‘‘මයි ගතෙ ඉමං විසඞ්ඛරිත්වා උද්ධනාලාතං කරිස්සන්ති, පුන අට්ටනිපාදවිලීවාදීනි ලද්ධබ්බානි හොන්ති, කින්ති කරිස්සාමී’’ති චින්තෙති. අථස්ස සා සිරිසයනං විය උපට්ඨාති. තතො ධඤ්ඤකුම්භිං ඔලොකෙත්වා – ‘‘මයි ගතෙ අයං සරණී ඉමං ධඤ්ඤං තෙන තෙන සද්ධිං භුඤ්ජිස්සති. පුන ආගතෙන ජීවිතවුත්ති නාම ලද්ධබ්බා හොති, කින්ති කරිස්සාමී’’ති චින්තෙති. අථස්ස සා අඩ්ඪතෙළසානි කොට්ඨාගාරසතානි විය උපට්ඨාති. තතො මාතුගාමං ඔලොකෙත්වා – ‘‘මයි ගතෙ ඉමං හත්ථිගොපකො වා අස්සගොපකො වා යො කොචි පලොභෙස්සති, පුන ආගතෙන හත්ථපාදිකා නාම ලද්ධබ්බා හොති, කින්ති කරිස්සාමී’’ති චින්තෙති. අථස්ස සා රූපිනී දෙවී විය උපට්ඨාති. ඉදං සන්ධාය ‘‘සො න සක්කුණෙය්‍යා’’තිආදි වුත්තං.

153. **නික්ඛගණානන්ති** සුවණ්ණනික්ඛසතානං. **චයොති** සන්තානතො කතසන්නිචයො. **ධඤ්ඤගණානන්ති** ධඤ්ඤසකටසතානං.

154. **චත්තාරොමෙ, උදායි, පුග්ගලාති** ඉධ කිං දස්සෙති? හෙට්ඨා ‘‘තෙ තඤ්චෙව පජහන්ති, තෙ තඤ්චෙව නප්පජහන්තී’’ති පජහනකා ච අප්පජහනකා ච රාසිවසෙන දස්සිතා, න පාටියෙක්කං විභත්තා. ඉදානි යථා නාම දබ්බසම්භාරත්ථං ගතො පුරිසො පටිපාටියා රුක්ඛෙ ඡින්දිත්වා පුන නිවත්තිත්වා වඩ්ඪකඤ්ච පහාය කම්මෙ උපනෙතබ්බයුත්තකමෙව ගණ්හාති, එවමෙව අප්පජහනකෙ ඡඩ්ඩෙත්වා අබ්බොහාරිකෙ කත්වා පජහනකපුග්ගලා චත්තාරො හොන්තීති දස්සෙතුං ඉමං දෙසනං ආරභි.

උපධිපහානායාති ඛන්ධූපධිකිලෙසූපධිඅභිසඞ්ඛාරූපධිකාමගුණූපධීති ඉමෙසං උපධීනං පහානාය. **උපධිපටිසංයුත්තාති** උපධිඅනුධාවනකා. **සරසඞ්කප්පාති** එත්ථ සරන්ති ධාවන්තීති සරා. සඞ්කප්පෙන්තීති සඞ්කප්පා. පදද්වයෙනපි විතක්කායෙව වුත්තා. **සමුදාචරන්තීති** අභිභවන්ති අජ්ඣොත්ථරිත්වා වත්තන්ති. **සංයුත්තොති** කිලෙසෙහි සංයුත්තො. **ඉන්ද්‍රියවෙමත්තතාති** ඉන්ද්‍රියනානත්තතා . **කදාචි කරහචීති** බහුකාලං වීතිවත්තෙත්වා. **සතිසම්මොසාති** සතිසම්මොසෙන. **නිපාතොති** අයොකටාහම්හි පතනං. එත්තාවතා ‘‘නප්පජහති, පජහති, ඛිප්පං පජහතී’’ති තයො රාසයො දස්සිතා. තෙසු චත්තාරො ජනා නප්පජහන්ති නාම, චත්තාරො පජහන්ති නාම, චත්තාරො ඛිප්පං පජහන්ති නාම.

තත්ථ පුථුජ්ජනො සොතාපන්නො සකදාගාමී අනාගාමීති ඉමෙ චත්තාරො ජනා නප්පජහන්ති නාම. පුථුජ්ජනාදයො තාව මා පජහන්තු, අනාගාමී කථං න පජහතීති? සොපි හි යාවදෙවස්ස භවලොභො අත්ථි, තාව අහොසුඛං අහොසුඛන්ති අභිනන්දති. තස්මා නප්පජහති නාම. එතෙයෙව පන චත්තාරො ජනා පජහන්ති නාම. සොතාපන්නාදයො තාව පජහන්තු, පුථුජ්ජනො කථං පජහතීති? ආරද්ධවිපස්සකො හි සතිසම්මොසෙන සහසා කිලෙසෙ උප්පන්නෙ ‘‘මාදිසස්ස නාම භික්ඛුනො කිලෙසො උප්පන්නො’’ති සංවෙගං කත්වා වීරියං පග්ගය්හ විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා මග්ගෙන කිලෙසෙ සමුග්ඝාතෙති. ඉති සො පජහති නාම. තෙයෙව චත්තාරො ඛිප්පං පජහන්ති නාම. තත්ථ ඉමස්මිං සුත්තෙ, මහාහත්ථිපදොපමෙ (ම. නි. 1.288 ආදයො), ඉන්ද්‍රියභාවනෙති (ම. නි. 3.453 ආදයො) ඉමෙසු සුත්තෙසු කිඤ්චාපි තතියවාරො ගහිතො, පඤ්හො පන දුතියවාරෙනෙව කථිතොති වෙදිතබ්බො.

උපධි දුක්ඛස්ස මූලන්ති එත්ථ පඤ්ච ඛන්ධා උපධි නාම. තං දුක්ඛස්ස මූලන්ති ඉති විදිත්වා කිලෙසූපධිනා නිරුපධි හොති, නිග්ගහණො නිතණ්හොති අත්ථො. **උපධිසඞ්ඛයෙ විමුත්තොති** තණ්හක්ඛයෙ නිබ්බානෙ ආරම්මණතො

විමුත්තො.

155. එවං චත්තාරො පුග්ගලෙ විත්ථාරෙත්වා ඉදානි යෙ පජහන්ති, තෙ ‘‘ඉමෙ නාම එත්තකෙ කිලෙසෙ පජහන්ති’’. යෙ නප්පජහන්ති, තෙපි ‘‘ඉමෙ නාම එත්තකෙ කිලෙසෙ නප්පජහන්ති’’ති දස්සෙතුං **පඤ්ච ඛො ඉමෙ උදායි කාමගුණා**තිආදිමාහ. තත්ථ **මීළ්හසුඛ**න්ති අසුචිසුඛං. **අනරියසුඛ**න්ති අනරියෙහි සෙවිතසුඛං. **භායිතබ්බ**න්ති එතස්ස සුඛස්ස පටිලාභතොපි විපාකතොපි භායිතබ්බං. **නෙක්ඛම්මසුඛ**න්ති කාමතො නික්ඛන්තසුඛං. **පවිවෙකසුඛ**න්ති ගණතොපි කිලෙසතොපි පවිවිත්තසුඛං. **උපසමසුඛ**න්ති රාගාදිවූපසමත්ථාය සුඛං. **සම්බොධසුඛ**න්ති මග්ගසඞ්ඛාතස්ස සම්බොධස්ස නිබ්බත්තනත්ථාය සුඛං. **න භායිතබ්බ**න්ති එතස්ස සුඛස්ස පටිලාභතොපි විපාකතොපි න භායිතබ්බං, භාවෙතබ්බමෙවෙතං.

156. **ඉඤ්ජිතස්මිං වදාමී**ති ඉඤ්ජනං චලනං ඵන්දනන්ති වදාමි. **කිඤ්ච තත්ථ ඉඤ්ජිතස්මි**න්ති කිඤ්ච තත්ථ ඉඤ්ජිතං. **ඉදං තත්ථ ඉඤ්ජිතස්මි**න්ති යෙ එතෙ අනිරුද්ධා විතක්කවිචාරා, ඉදං තත්ථ ඉඤ්ජිතං. දුතියතතියජ්ඣානෙසුපි එසෙව නයො. **අනිඤ්ජිතස්මිං වදාමී**ති ඉදං චතුත්ථජ්ඣානං අනිඤ්ජනං අචලනං නිප්ඵන්දනන්ති වදාමි.

අනලන්ති වදාමීති අකත්තබ්බආලයන්ති වදාමි, තණ්හාලයො එත්ථ න උප්පාදෙතබ්බොති දස්සෙති. අථ වා අනලං අපරියත්තං, න එත්තාවතා අලමෙතන්ති සන්නිට්ඨානං කාතබ්බන්ති වදාමි. **නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනස්සාපී**ති එවරූපායපි සන්තාය සමාපත්තියා පහානමෙව වදාමි. **අණුං වා ථූලං වා**ති ඛුද්දකං වා මහන්තං වා අප්පසාවජ්ජං වා මහාසාවජ්ජං වා. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව. දෙසනා පන නෙයාපුග්ගලස්ස වසෙන අරහත්තනිකූටෙනෙව නිට්ඨාපිතාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

ලටුකිකොපමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. චාතුමසුත්තවණ්ණනා

157. **එවං මෙ සුත**න්ති චාතුමසුත්තං. තත්ථ **චාතුමාය**න්ති එවංනාමකෙ ගාමෙ. **පඤ්චමත්තානි භික්ඛුසතානී**ති අධුනා පබ්බජිතානං භික්ඛූනං පඤ්ච සතානි. ථෙරා කිර චින්තෙසුං – ‘‘ඉමෙ කුලපුත්තා දසබලං අදිස්වාව පබ්බජිතා, එතෙසං භගවන්තං දස්සෙස්සාම, භගවතො සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා අත්තනො අත්තනො යථාඋපනිස්සයෙන පතිට්ඨහිස්සන්තී’’ති. තස්මා තෙ භික්ඛූ ගහෙත්වා ආගතා. **පටිසම්මොදමානා**ති ‘‘කච්චාවුසො, ඛමනීය’’න්තිආදිං පටිසන්ථාරකථං කුරුමානා. **සෙනාසනානි පඤ්ඤාපයමානා**ති අත්තනො අත්තනො ආචරියුපජ්ඣායානං වසනට්ඨානානි පුච්ඡිත්වා ද්වාරවාතපානානි විවරිත්වා මඤ්චපීඨකටසාරකාදීනි නීහරිත්වා පප්ඵොටෙත්වා යථාට්ඨානෙ සණ්ඨාපයමානා. **පත්තචීවරානි පටිසාමයමානා**ති, භන්තෙ, ඉදං මෙ පත්තං ඨපෙථ, ඉදං චීවරං, ඉදං ථාලකං, ඉදං උදකතුම්බං, ඉමං කත්තරයට්ඨින්ති එවං සමණපරික්ඛාරෙ සඞ්ගොපයමානා.

උච්චාසද්දා මහාසද්දාති උද්ධං උග්ගතත්තා උච්චං, පත්ථටත්තා මහන්තං අවිනිබ්භොගසද්දං කරොන්තා. **කෙවට්ටා මඤ්ඤෙ මච්ඡවිලොපෙ**ති කෙවට්ටානං මච්ඡපච්ඡිඨපිතට්ඨානෙ මහාජනො සන්නිපතිත්වා – ‘‘ඉධ අඤ්ඤං එකං මච්ඡං දෙහි, එකං මච්ඡඵාලං දෙහි, එතස්ස තෙ මහා දින්නො, මය්හං ඛුද්දකො’’ති එවං උච්චාසද්දං මහාසද්දං කරොන්ති. තං සන්ධායෙතං වුත්තං. මච්ඡගහණත්ථං ජාලෙ පක්ඛිත්තෙපි තස්මිං ඨානෙ කෙවට්ටා චෙව අඤ්ඤෙ ච ‘‘පවිට්ඨො න පවිට්ඨො, ගහිතො න ගහිතො’’ති මහාසද්දං කරොන්ති. තම්පි සන්ධායෙතං වුත්තං. **පණාමෙමී**ති නීහරාමි. **න වො මම සන්තිකෙ වත්ථබ්බ**න්ති තුම්හෙ මාදිසස්ස බුද්ධස්ස වසනට්ඨානං ආගන්ත්වා එවං මහාසද්දං කරොථ, අත්තනො ධම්මතාය වසන්තා කිං නාම සාරුප්පං කරිස්සථ, තුම්හාදිසානං මම සන්තිකෙ වසනකිච්චං නත්ථීති දීපෙති. තෙසු එකභික්ඛුපි ‘‘භගවා තුම්හෙ මහාසද්දමත්තකෙන අම්හෙ පණාමෙථා’’ති වා අඤ්ඤං වා කිඤ්චි වත්තුං නාසක්ඛි, සබ්බෙ භගවතො වචනං සම්පටිච්ඡන්තා ‘‘එවං, භන්තෙ,’’ති වත්වා නික්ඛමිංසු. එවං පන තෙසං අහොසි ‘‘මයං සත්ථාරං පස්සිස්සාම, ධම්මකථං සොස්සාම, සත්ථු සන්තිකෙ වසිස්සාමාති ආගතා. එවරූපස්ස පන ගරුනො සත්ථු සන්තිකං ආගන්ත්වා මහාසද්දං කරිම්හා, අම්හාකමෙව දොසොයං, පණාමිතම්හා, න නො ලද්ධං භගවතො සන්තිකෙ වත්ථුං, න සුවණ්ණවණ්ණසරීරං ඔලොකෙතුං, න මධුරස්සරෙන ධම්මං සොතු’’න්ති. තෙ බලවදොමනස්සජාතා හුත්වා පක්කමිංසු.

158. **තෙනුපසඞ්කමිංසූ**ති තෙ කිර සක්‍යා ආගමනසමයෙපි තෙ භික්ඛූ තත්ථෙව නිසින්නා පස්සිංසු. අථ නෙසං එතදහොසි – ‘‘කිං නු ඛො එතෙ භික්ඛූ පවිසිත්වාව පටිනිවත්තා, ජානිස්සාම තං කාරණ’’න්ති චින්තෙත්වා යෙන තෙ භික්ඛූ තෙනුපසඞ්කමිංසු. **හන්දා**ති වවස්සග්ගත්ථෙ නිපාතො. **කහං පන තුම්හෙ**ති තුම්හෙ ඉදානෙව ආගන්ත්වා කහං ගච්ඡථ, කිං තුම්හාකං කොචි උපද්දවො, උදාහු දසබලස්සාති? තෙසං පන භික්ඛූනං, – ‘‘ආවුසො, මයං භගවන්තං දස්සනාය ආගතා, දිට්ඨො නො භගවා, ඉදානි අත්තනො වසනට්ඨානං ගච්ඡාමා’’ති කිඤ්චාපි එවං වචනපරිහාරො අත්ථි, එවරූපං පන ලෙසකප්පං අකත්වා යථාභූතමෙව ආරොචෙත්වා **භගවතා ඛො, ආවුසො, භික්ඛුසඞ්ඝො පණාමිතො**ති ආහංසු. තෙ පන රාජානො සාසනෙ ධුරවහා, තස්මා චින්තෙසුං – ‘‘ද්වීහි අග්ගසාවකෙහි සද්ධිං පඤ්චසු

භික්ඛුසතෙසු ගච්ඡන්තෙසු භගවතො පාදමූලං විගච්ඡිස්සති, ඉමෙසං නිවත්තනාකාරං කරිස්සාමා''ති. එවං චින්තෙත්වා **තෙන හායස්මන්තොති**ආදිමාහංසු. තෙසුපි භික්ඛූසු ''මයං මහාසද්දමත්තකෙන පණාමිතා, න මයං ජීවිතුං අසක්කොන්තා පබ්බජිතා''ති එකභික්ඛුපි පටිප්ඵරිතො නාම නාහොසි, සබ්බෙ පන සමකංයෙව, ''එවමාවුසො,''ති සම්පටිච්ඡිංසු.

159. **අභිනන්දතූති** භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ආගමනං ඉච්ඡන්තො අභිනන්දතු. **අභිවදතූති** එතු භික්ඛුසඞ්ඝොති එවං චිත්තං උප්පාදෙන්තො අභිවදතු. **අනුග්ගහිතොති** ආමිසානුග්ගහෙන ච ධම්මානුග්ගහෙන ච අනුග්ගහිතො. **අඤ්ඤථත්තන්ති** දසබලස්ස දස්සනං න ලභාමාති පසාදඤ්ඤථත්තං භවෙය්‍ය. **විපරිණාමොති** පසාදඤ්ඤථත්තෙන විබ්භමන්තානං විපරිණාමඤ්ඤථත්තං භවෙය්‍ය. **බීජානං තරුණානන්ති** තරුණසස්සානං. **සියා අඤ්ඤථත්තන්ති** උදකවාරකාලෙ උදකං අලභන්තානං මිලාතභාවෙන අඤ්ඤථත්තං භවෙය්‍ය, සුස්සිත්වා මිලාතභාවං ආපජ්ජනෙන විපරිණාමො භවෙය්‍ය. වච්ඡකස්ස පන ඛීරපිපාසාය සුස්සනං අඤ්ඤථත්තං නාම, සුස්සිත්වා කාලකිරියා විපරිණාමො නාම.

160. **පසාදිතො භගවාති** ථෙරො කිර තත්ථ නිසින්නොව දිබ්බචක්ඛුනා බ්‍රහ්මානං ආගතං අද්දස , දිබ්බාය සොතධාතුයා ච ආයාචනසද්දං සුණි, චෙතොපරියඤාණෙන භගවතො පසන්නභාවං අඤ්ඤාසි. තස්මා – ''කඤ්චි භික්ඛුං පෙසෙත්වා පක්කොසියමානානං ගමනං නාම න ඵාසුකං, යාව සත්ථා න පෙසෙති, තාවදෙව ගමිස්සාමා''ති මඤ්ඤමානො එවමාහ. **අප්පොස්සුක්කොති** අඤ්ඤෙසු කිච්චෙසු අනුස්සුක්කො හුත්වා. **දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරන්ති** ඵලසමාපත්තිවිහාරං අනුයුත්තො මඤ්ඤෙ භගවා විහරිතුකාමො, සො ඉදානි යථාරුචියා විහරිස්සතීති එවං මෙ අහොසීති වදති. **මයම්පි දානීති** මයං පරං ඔවදමානා විහාරතො නික්කඩ්ඪිතා, කිං අම්හාකං පරොවාදෙන. ඉදානි මයම්පි දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරෙනෙව විහරිස්සාමාති දීපෙති. ථෙරො ඉමස්මිං ඨානෙ විරද්ධො අත්තනො භාරභාවං න අඤ්ඤාසි. අයඤ්හි භික්ඛුසඞ්ඝො ද්වින්නම්පි මහාථෙරානං භාරො, තෙන නං පටිසෙධෙන්තො භගවා **ආගමෙහීති**ආදිමාහ. මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො පන අත්තනො භාරභාවං අඤ්ඤාසි. තෙනස්ස භගවා සාධුකාරං අදාසි.

161. **චත්තාරිමානි, භික්ඛවෙති** කස්මා ආරභි? ඉමස්මිං සාසනෙ චත්තාරි භයානි. යො තානි අභීතො හොති, සො ඉමස්මිං සාසනෙ පතිට්ඨාතුං සක්කොති. ඉතරො පන න සක්කොතීති දස්සෙතුං ඉමං දෙසනං ආරභි. තත්ථ **උදකොරොහන්තෙති** උදකං ඔරොහන්තෙ පුග්ගලෙ. **කුම්භීලභයන්ති** සුංසුමාරභයං. **සුසුකාභයන්ති** චණ්ඩමච්ඡභයං.

162. **කොධුපායාසස්සෙතං අධිවචනන්ති** යථා හි බාහිරං උදකං ඔතිණ්ණො ඌමීසු ඔසීදිත්වා මරති, එවං ඉමස්මිං සාසනෙ කොධුපායාසෙ ඔසීදිත්වා විබ්භමති. තස්මා කොධුපායාසො ''ඌමිභය''න්ති වුත්තො.

163. **ඔදරිකත්තස්සෙතං අධිවචනන්ති** යථා හි බාහිරං උදකං ඔතිණ්ණො කුම්භීලෙන ඛාදිතො මරති, එවං ඉමස්මිං සාසනෙ ඔදරිකත්තෙන ඛාදිතො විබ්භමති. තස්මා ඔදරිකත්තං ''කුම්භීලභය''න්ති වුත්තං.

164. **අරක්ඛිතෙනෙව කායෙනාති** සීසප්පචාලකාදිකරණෙන අරක්ඛිතකායො හුත්වා. **අරක්ඛිතාය වාචායාති** දුට්ඨුල්ලභාසනාදිවසෙන අරක්ඛිතවාචො හුත්වා. **අනුපට්ඨිතාය සතියාති** කායගතාසතිං අනුපට්ඨාපෙත්වා. **අසංවුතෙහීති** අපිහිතෙහි. **පඤ්චන්නෙතං කාමගුණානං අධිවචනන්ති** යථා හි බාහිරං උදකං ඔතිණ්ණො ආවට්ටෙ නිමුජ්ජිත්වා මරති, එවං ඉමස්මිං සාසනෙ පබ්බජිතො පඤ්චකාමගුණාවට්ටෙ නිමුජ්ජිත්වා විබ්භමති. තස්මා පඤ්ච කාමගුණා ''ආවට්ටභය''න්ති වුත්තා.

165. **අනුද්ධංසෙතීති** කිලමෙති මිලාපෙති. **රාගානුද්ධංසෙනාති** රාගානුද්ධංසිතෙන. **මාතුගාමස්සෙතං අධිවචනන්ති** යථා හි බාහිරං උදකං ඔතිණ්ණො චණ්ඩමච්ඡං ආගම්ම ලද්ධප්පහාරො මරති, එවං ඉමස්මිං සාසනෙ මාතුගාමං ආගම්ම උප්පන්නකාමරාගො විබ්භමති. තස්මා මාතුගාමො ''සුසුකාභය''න්ති වුත්තො.

ඉමානි පන චත්තාරි භයානි භායිත්වා යථා උදකං අනොරොහන්තස්ස උදකං නිස්සාය ආනිසංසො නත්ථි, උදකපිපාසාය පිපාසිතො ච හොති රජොජල්ලෙන කිලිට්ඨසරීරො ච, එවමෙවං ඉමානි චත්තාරි භයානි භායිත්වා සාසනෙ අපබ්බජන්තස්සාපි ඉමං සාසනං නිස්සාය ආනිසංසො නත්ථි, තණ්හාපිපාසාය පිපාසිතො ච හොති කිලෙසරජෙන සංකිලිට්ඨචිත්තො ච. යථා පන ඉමානි චත්තාරි භයානි අභායිත්වා උදකං ඔරොහන්තස්ස වුත්තප්පකාරො ආනිසංසො හොති, එවං ඉමානි අභායිත්වා සාසනෙ පබ්බජිතස්සාපි වුත්තප්පකාරො ආනිසංසො හොති. ථෙරො පනාහ – ''චත්තාරි භයානි භායිත්වා උදකං අනොතරන්තො සොතං ඡින්දිත්වා පරතීරං පාපුණිතුං න සක්කොති, අභායිත්වා ඔතරන්තො සක්කොති, එවමෙවං භායිත්වා සාසනෙ අපබ්බජන්තොපි තණ්හාසොතං ඡින්දිත්වා නිබ්බානපාරං දට්ඨුං න සක්කොති, අභායිත්වා පබ්බජන්තො පන සක්කොතී''ති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව. අයං පන දෙසනා නෙය්‍යපුග්ගලස්ස වසෙන නිට්ඨාපිතාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

චාතුමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. නළකපානසුත්තවණ්ණනා

166. **එවං මෙ සුතන්ති** නළකපානසුත්තං. තත්ථ **නළකපානෙති** එවංනාමකෙ ගාමෙ. පුබ්බෙ කිර අම්හාකං බොධිසත්තො වානරයොනියං නිබ්බත්තො, මහාකායො කපිරාජා අනෙකවානරසහස්සපරිවුතො පබ්බතපාදෙ විචරති. පඤ්ඤවා බො පන හොති මහාපුඤ්ඤො. සො පරිසං එවං ඔවදති – ‘‘ඉමස්මිං පබ්බතපාදෙ තාතා, විසඵලානි නාම හොන්ති, අමනුස්සපරිග්ගහිතා පොක්ඛරණියො නාම හොන්ති, තුම්හෙ පුබ්බෙ ඛාදිතපුබ්බානෙව ඵලානි ඛාදථ, පීතපුබ්බානෙව පානීයානි ච පිවථ, එත්ථ වො මං පටිපුච්ඡිතබ්බකිච්චං නත්ථි, අඛාදිතපුබ්බානි පන ඵලානි අපීතපුබ්බානි ච පානීයානි මං අපුච්ඡිත්වා මා ඛාදිත්ථ මා පිවිත්ථා’’ති.

තෙ එකදිවසං චරමානා අඤ්ඤං පබ්බතපාදං ගන්ත්වා ගොචරං ගහෙත්වා පානීයං ඔලොකෙන්තා එකං අමනුස්සපරිග්ගහිතං පොක්ඛරණිං දිස්වා සහසා අපිවිත්වා සමන්තා පරිවාරෙත්වා මහාසත්තස්ස ආගමනං ඔලොකයමානා නිසීදිංසු. මහාසත්තො ආගන්ත්වා ‘‘කිං තාතා පානීයං න පිවථා’’ති ආහ. තුම්හාකං ආගමනං ඔලොකෙමාති. සාධු තාතාති සමන්තා පදං පරියෙසමානො ඔතිණ්ණපදංයෙව අද්දස, න උත්තිණ්ණපදං, දිස්වා සපරිස්සයාති අඤ්ඤාසි. තාවදෙව ච තත්ථ අභිනිබ්බත්තඅමනුස්සො උදකං ද්වෙධා කත්වා උට්ඨාසි සෙතමුඛො නීලකුච්ඡි රත්තහත්ථපාදො මහාදාඨිකො වඞ්කදාඨො විරූපො බීභච්ඡො උදකරක්ඛසො. සො එවමාහ – ‘‘කස්මා පානීයං න පිවථ, මධුරං උදකං පිවථ, කිං තුම්හෙ එතස්ස වචනං සුණාථා’’ති? මහාසත්තො ආහ – ‘‘ත්වං ඉධ අධිවත්ථො අමනුස්සො’’ති? ආමාහන්ති. ත්වං ඉධ ඔතිණ්ණෙ ලභසීති? ආම ලභාමි, තුම්හෙ පන සබ්බෙ ඛාදිස්සාමීති. න සක්ඛිස්සසි, යක්ඛාති. පානීයං පන පිවිස්සථාති? ආම පිවිස්සාමාති. එවං සන්තෙ එකොපි වො න මුච්චිස්සතීති. පානීයඤ්ච පිවිස්සාම, න ච තෙ වසං ගමිස්සාමාති එකනළං ආහරාපෙත්වා කොටියං ගහෙත්වා ධමි, සබ්බො එකච්ඡිද්දො අහොසි, තීරෙ නිසීදිත්වාව පානීයං පිවි, සෙසවානරානං පාටියෙක්කෙ නළෙ ආහරාපෙත්වා ධමිත්වා අදාසි. සබ්බෙ යක්ඛස්ස පස්සන්තස්සෙව පානීයං පිවිංසු. වුත්තම්පි චෙතං –

> ‘‘දිස්වා පදමනුත්තිණ්ණං, දිස්වානො’ තරිතං පදං;
> නළෙන වාරිං පිස්සාම, නෙව මං ත්වං වධිස්සසී’’ති. (ජා. 1.1.20);

තතො පට්ඨාය යාව අජ්ජදිවසා තස්මිං ඨානෙ නළා එකච්ඡිද්දාව හොන්ති. ඉමිනා හි සද්ධිං ඉමස්මිං කප්පෙ **චත්තාරි කප්පට්ඨියපාටිහාරියානි** නාම – චන්දෙ සසබිම්බං , වට්ටකජාතකම්හි සච්චකිරියට්ඨානෙ අග්ගිස්ස ගමනුපච්ඡෙදො, ඝටිකාරකුම්භකාරස්ස මාතාපිතූනං වසනට්ඨානෙ දෙවස්ස අවස්සනං, තස්සා පොක්ඛරණියා තීරෙ නළානං එකච්ඡිද්දභාවොති. ඉති සා පොක්ඛරණී නළෙන පානීයස්ස පීතත්තා **නළකපානාති** නාමං ලභි. අපරභාගෙ තං පොක්ඛරණිං නිස්සාය ගාමො පතිට්ඨාසි, තස්සාපි **නළකපානන්තෙව** නාමං ජාතං. තං සන්ධාය වුත්තං ‘‘නළකපානෙ’’ති. **පලාසවනෙති** කිංසුකවනෙ.

167. **තග්ඝ මයං, භන්තෙති** එකංසෙනෙව මයං, භන්තෙ, අභිරතා. අඤ්ඤෙපි යෙ තුම්හාකං සාසනෙ අභිරමන්ති, තෙ අම්හෙහි සදිසාව හුත්වා අභිරමන්තීති දීපෙන්ති.

නෙව රාජාභිනීතාතිආදීසු එකො රඤ්ඤො අපරාධං කත්වා පලායති. රාජා කුහිං, භො, අසුකොති? පලාතො දෙවාති. පලාතට්ඨානෙපි මෙ න මුච්චිස්සති, සචෙ පන පබ්බජෙය්‍ය, මුච්චෙය්‍යාති වදති. තස්ස කොචිදෙව සුහදො ගන්ත්වා තං පවත්තිං ආරොචෙත්වා ත්වං සචෙ ජීවිතුමිච්ඡසි, පබ්බජාහීති. සො පබ්බජිත්වා ජීවිතං රක්ඛමානො චරති. අයං **රාජාභිනීතො** නාම.

එකො පන චොරානං මූලං ඡින්දන්තො චරති. චොරා සුත්වා ‘‘පුරිසානං අත්ථිකභාවං න ජානාති, ජානාපෙස්සාම න’’න්ති වදන්ති. සො තං පවත්තිං සුත්වා පලායති. චොරා පලාතොති සුත්වා ‘‘පලාතට්ඨානෙපි නො න මුච්චිස්සති, සචෙ පන පබ්බජෙය්‍ය, මුච්චෙය්‍යා’’ති වදන්ති. සො තං පවත්තිං සුත්වා පබ්බජති. අයං **චොරාභිනීතො** නාම.

එකො පන බහුං ඉණං ඛාදිත්වා තෙන ඉණෙන අට්ටො පීළිතො තම්හා ගාමා පලායති. ඉණසාමිකා සුත්වා ‘‘පලාතට්ඨානෙපි නො න මුච්චිස්සති, සචෙ පන පබ්බජෙය්‍ය, මුච්චෙය්‍යා’’ති වදන්ති. සො තං පවත්තිං සුත්වා පබ්බජති. අයං **ඉණට්ටො** නාම.

රාජභයාදීනං පන අඤ්ඤතරෙන භයෙන භීතො අට්ටො ආතුරො හුත්වා නික්ඛම්ම පබ්බජිතො **භයට්ටො** නාම. දුබ්භික්ඛාදීසු ජීවිතුං අසක්කොන්තො පබ්බජිතො **ආජීවිකාපකතො** නාම, ආජීවිකාය පකතො අභිභූතොති අත්ථො. ඉමෙසු පන එකොපි ඉමෙහි කාරණෙහි පබ්බජිතො නාම නත්ථි, තස්මා ‘‘නෙව රාජාභිනීතො’’තිආදිමාහ.

විවෙකන්ති විවිච්ච විවිත්තො හුත්වා. ඉදං වුත්තං හොති – යං කාමෙහි ච අකුසලධම්මෙහි ච විවිත්තෙන පඨමදුතියජ්ඣානසඞ්ඛාතං පීතිසුඛං අධිගන්තබ්බං, සචෙ තං විවිච්ච කාමෙහි විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි පීතිසුඛං නාධිගච්ඡති, අඤ්ඤං වා උපරි ද්වින්නං ඣානානං චතුන්නඤ්ච මග්ගානං වසෙන සන්තතරං සුඛං නාධිගච්ඡති, තස්ස ඉමෙ අභිජ්ඣාදයො චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨන්තීති. තත්ථ **අරතීති** අධිකුසලෙසු ධම්මෙසු උක්කණ්ඨිතතා. **තන්දීති**

ආලසියභාවො. එවං යො පබ්බජිත්වා පබ්බජිතකිච්චං කාතුං න සක්කොති, තස්ස ඉමෙ සත්ත පාපධම්මා උප්පජ්ජිත්වා චිත්තං පරියාදියන්තීති දස්සෙත්වා ඉදානි යස්ස තෙ ධම්මා චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨන්ති, සොයෙව සමණකිච්චම්පි කාතුං න සක්කොතීති පුන **විවෙකං අනුරුද්ධා...පෙ.... අඤ්ඤං වා තතො සන්තතරන්ති** ආහ.

එවං කණ්හපක්ඛං දස්සෙත්වා ඉදානි තෙනෙව නයෙන සුක්කපක්ඛං දස්සෙතුං පුන **විවෙකන්**තිආදිමාහ. තස්සත්ථො වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

168. **සඞ්ඛායාති** ජානිත්වා. **එකන්ති** එකච්චං. **පටිසෙවතීති** සෙවිතබ්බයුත්තකං සෙවති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. **උපපත්තීසු බ්‍යාකරොතීති** සප්පටිසන්ධිකෙ තාව බ්‍යාකරොතු, අප්පටිසන්ධිකෙ කථං බ්‍යාකරොතීති. අප්පටිසන්ධිකස්ස පුන භවෙ පටිසන්ධි නත්ථීති වදන්තො උපපත්තීසු බ්‍යාකරොති නාම.

ජනකුහනත්ථන්ති ජනවිම්හාපනත්ථං. **ජනලපනත්ථන්ති** මහාජනස්ස උපලාපනත්ථං. **න ඉති මං ජනො ජානාතූති** එවං මං මහාජනො ජානිස්සති, එවං මෙ මහාජනස්ස අන්තරෙ කිත්තිසද්දො උග්ගච්ඡිස්සතීති ඉමිනාපි කාරණෙන න බ්‍යාකරොතීති අත්ථො. **උළාරවෙදාති** මහන්තතුට්ඨිනො.

169. **සො ඛො පනස්ස ආයස්මාති** සො පරිනිබ්බුතො ආයස්මා ඉමස්ස ඨිතස්ස ආයස්මතො. **එවංසීලොති**ආදීසු ලොකියලොකුත්තරමිස්සකාව සීලාදයො වෙදිතබ්බො. **එවංධම්මොති** එත්ථ පන සමාධිපක්ඛිකා ධම්මා ධම්මාති අධිප්පෙතා. **ඵාසුවිහාරො හොතීති** තෙන භික්ඛුනා පූරිතපටිපත්තිං පූරෙන්තස්ස අරහත්තඵලං සච්ඡිකත්වා ඵලසමාපත්තිවිහාරෙන ඵාසුවිහාරො හොති, අරහත්තං පත්තුමසක්කොන්තස්ස පටිපත්තිං පූරයමානස්ස චරතොපි ඵාසුවිහාරොයෙව නාම හොති. ඉමිනා නයෙන සබ්බවාරෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බොති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

නළකපානසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. ගොලියානිසුත්තවණ්ණනා

173. **එවං මෙ සුතන්ති** ගොලියානිසුත්තං. තත්ථ **පදසමාචාරොති** දුබ්බලසමාචාරො ඔළාරිකාචාරො, පච්චයෙසු සාපෙක්ඛො මහාරක්ඛිතත්ථෙරො විය. තං කිර උපට්ඨාකකුලෙ නිසින්නං උපට්ඨාකො ආහ ‘‘අසුකත්ථෙරස්ස මෙ, භන්තෙ, චීවරං දින්න’’න්ති. සාධු තෙ කතං තංයෙව තක්කෙත්වා විහරන්තස්ස චීවරං දෙන්තෙනාති. තුම්හාකම්පි, භන්තෙ, දස්සාමීති. සාධු කරිස්සසි තංයෙව තක්කෙන්තස්සාති ආහ. අයම්පි එවරූපො ඔළාරිකාචාරො අහොසි. **සප්පතිස්සෙනාති** සජෙට්ඨකෙන, න අත්තානං ජෙට්ඨකං කත්වා විහරිතබ්බං. **සෙරිවිහාරෙනාති** සච්ඡන්දවිහාරෙන නිරඞ්කුසවිහාරෙන.

නානුපඛජ්ජාති න අනුපඛජ්ජ න අනුපවිසිත්වා. තත්ථ යො ද්වීසු මහාථෙරෙසු උභතො නිසින්නෙසු තෙ අනාපුච්ඡිත්වාව චීවරෙන වා ජාණුනා වා ඝට්ටෙන්තො නිසීදති, අයං අනුපඛජ්ජ නිසීදති නාම. එවං අකත්වා පන අත්තනො පත්තආසනසන්තිකෙ ඨත්වා නිසීදාවුසොති වුත්තෙ නිසීදිතබ්බං. සචෙ න වදන්ති, නිසීදාමි, භන්තෙති ආපුච්ඡිත්වා නිසීදිතබ්බං ආපුච්ඡිතකාලතො පට්ඨාය නිසීදාති වුත්තෙපි අවුත්තෙපි නිසීදිතුං වට්ටතියෙව. **න පටිබාහිස්සාමීති** එත්ථ යො අත්තනො පත්තාසනං අතික්කමිත්වා නවකානං පාපුණනට්ඨානෙ නිසීදති, අයං නවෙ භික්ඛූ ආසනෙන පටිබාහති නාම. තස්මිඤ්හි තථා නිසින්නෙ නවා භික්ඛූ ‘‘අම්හාකං නිසීදිතුං න දෙතී’’ති උජ්ඣායන්තා තිට්ඨන්ති වා ආසනං වා පරියෙසන්තා ආහිණ්ඩන්ති. තස්මා අත්තනො පත්තාසනෙයෙව නිසීදිතබ්බං. එවං න පටිබාහති නාම.

ආභිසමාචාරිකම්පි ධම්මන්ති අභිසමාචාරිකං වත්තපටිපත්තිමත්තම්පි. **නාතිකාලෙනාති** න අතිපාතො පවිසිතබ්බං, න අතිදිවා පටික්කමිතබ්බං, භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිංයෙව පවිසිතබ්බඤ්ච නික්ඛමිතබ්බඤ්ච. අතිපාතො පවිසිත්වා අතිදිවා නික්ඛමන්තස්ස හි චෙතියඞ්ගණබොධියඞ්ගණවත්තාදීනි පරිහායන්ති. කාලස්සෙව මුඛං ධොවිත්වා මක්කටකසුත්තානි ඡින්දන්තෙන උස්සාවබින්දූ නිපාතෙන්තෙන ගාමං පවිසිත්වා යාගුං පරියෙසිත්වා යාව භික්ඛාකාලා අන්තොගාමෙයෙව නානප්පකාරං තිරච්ඡානකථං කථෙන්තෙන නිසීදිත්වා භත්තකිච්චං කත්වා දිවා නික්ඛම්ම භික්ඛූනං පාදධොවනවෙලාය විහාරං පච්චාගන්තබ්බං හොති. **න පුරෙභත්තං පච්ඡාභත්තං කුලෙසු චාරිත්තං ආපජ්ජිතබ්බන්ති** ‘‘යො පන භික්ඛු නිමන්තිතො සභත්තො සමානො සන්තං භික්ඛුං අනාපුච්ඡා පුරෙභත්තං වා පච්ඡාභත්තං වා කුලෙසු චාරිත්තං ආපජ්ජෙය්‍ය, අඤ්ඤත්‍ර සමයා පාචිත්තිය’’න්ති (පාචි. 299) ඉමං සික්ඛාපදං රක්ඛන්තෙන තස්ස විභඞ්ගෙ වුත්තං පුරෙභත්තඤ්ච පච්ඡාභත්තඤ්ච චාරිත්තං න ආපජ්ජිතබ්බං. **උද්ධතො හොති චපලොති** උද්ධච්චපකතිකො චෙව හොති චීවරමණ්ඩන-පත්තමණ්ඩන-සෙනාසනමණ්ඩනා ඉමස්ස වා පූතිකායස්ස කෙලායනා මණ්ඩනාති එවං වුත්තෙන ච තරුණදාරකාචාපල්‍යෙන සමන්නාගතො.

පඤ්ඤවතා භවිතබ්බන්ති චීවරකම්මාදීසු ඉතිකත්තබ්බෙසු උපායපඤ්ඤාය සමන්නාගතෙන භවිතබ්බං. **අභිධම්මෙ අභිවිනයෙති** අභිධම්මපිටකෙ චෙව විනයපිටකෙ ච පාළිවසෙන චෙව අට්ඨකථාවසෙන ච යොගො කරණීයො. සබ්බන්තිමෙන හි පරිච්ඡෙදෙන අභිධම්මෙ දුකතිකමාතිකාහි සද්ධිං ධම්මහදයවිභඞ්ගං විනා න වට්ටති. විනයෙ පන කම්මාකම්මවිනිච්ඡයෙන සද්ධිං සුවිනිච්ඡිතානි ද්වෙ පාතිමොක්ඛානි විනා න වට්ටති.

ආරුප්පාති එත්තාවතා අට්ඨපි සමාපත්තියො වුත්තා හොන්ති. තා පන සබ්බෙන සබ්බං අසක්කොන්තෙන සත්තසුපි යොගො කරණීයො, ඡසුපි…පෙ…. පඤ්චසුපි. සබ්බන්තිමෙන පරිච්ඡෙදෙන එකං කසිණෙ පරිකම්මකම්මට්ඨානං පගුණං කත්වා ආදාය විචරිතබ්බං, එත්තකං විනා න වට්ටති. **උත්තරිමනුස්සධම්මෙති** ඉමිනා සබ්බෙපි ලොකුත්තරධම්මෙ දස්සෙති. තස්මා අරහන්තෙන හුත්වා විහාතබ්බං, අරහත්තං අනභිසම්භුණන්තෙන අනාගාමිඵලෙ සකදාගාමිඵලෙ සොතාපත්තිඵලෙ වා පතිට්ඨාතබ්බං. සබ්බන්තිමෙන පරියායෙන එකං විපස්සනාමුඛං යාව අරහත්තා පගුණං කත්වා ආදාය විචරිතබ්බං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව. ඉමං පන දෙසනං ආයස්මා සාරිපුත්තො නෙය්‍යපුග්ගලස්ස වසෙන ආභිසමාචාරිකවත්තතො පට්ඨාය අනුපුබ්බෙන අරහත්තං පාපෙත්වා නිට්ඨාපෙසීති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

ගොලියානිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. කීටාගිරිසුත්තවණ්ණනා

174. **එවං මෙ සුතන්ති** කීටාගිරිසුත්තං. තත්ථ **කාසීසූති** එවංනාමකෙ ජනපදෙ. **එථ තුම්හෙපි, භික්ඛවෙති** එථ තුම්හෙපි, භික්ඛවෙ, ඉමෙ පඤ්ච ආනිසංසෙ සම්පස්සමානා අඤ්ඤත්‍රෙව රත්තිභොජනා භුඤ්ජථ. ඉති භගවා රත්තිං විකාලභොජනං, දිවා විකාලභොජනන්ති ඉමානි ද්වෙ භොජනානි එකප්පහාරෙන අජහාපෙත්වා එකස්මිං සමයෙ දිවා විකාලභොජනමෙව ජහාපෙසි, පුන කාලං අතිනාමෙත්වා රත්තිං විකාලභොජනං ජහාපෙන්තො එවමාහ. කස්මා? ඉමානි හි ද්වෙ භොජනානි වත්තමානානි වට්ටෙ ආචිණ්ණානි සමාචිණ්ණානි නදිං ඔතිණ්ණඋදකං විය අනුපක්ඛන්දානි, නිවාතෙසු ච සරෙසු සුභොජනානි භුඤ්ජිත්වා වඩ්ඪිතා සුඛුමාලා කුලපුත්තා ද්වෙ භොජනානි එකප්පහාරෙන පජහන්තා කිලමන්ති. තස්මා එකප්පහාරෙන අජහාපෙත්වා භද්දාලිසුත්තෙ දිවා විකාලභොජනං ජහාපෙසි, ඉධ රත්තිං විකාලභොජනං. ජහාපෙන්තො පන න තජ්ජෙත්වා වා නිග්ගණ්හිත්වා වා, තෙසං පහානපච්චයා පන අප්පාබාධතඤ්ච සඤ්ජානිස්සථාති එවං ආනිසංසං දස්සෙත්වාව ජහාපෙසි. **කීටාගිරීති** තස්ස නිගමස්ස නාමං.

175. **අස්සජිපුනබ්බසුකාති** අස්සජි ච පුනබ්බසුකො ච ඡසු ඡබ්බග්ගියෙසු ද්වෙ ගණාචරියා. පණ්ඩුකො ලොහිතකො මෙත්තියො භුම්මජකො අස්සජි පුනබ්බසුකොති ඉමෙ ඡ ජනා **ඡබ්බග්ගියා** නාම. තෙසු පණ්ඩුකලොහිතකා අත්තනො පරිසං ගහෙත්වා සාවත්ථියං වසන්ති, මෙත්තියභුම්මජකා රාජගහෙ, ඉමෙ ද්වෙ ජනා කීටාගිරිස්මිං ආවාසිකා හොන්ති. **ආවාසිකාති** නිබද්ධවාසිනො, තංනිබන්ධා අකතං සෙනාසනං කරොන්ති, ජිණ්ණං පටිසඞ්ඛරොන්ති, කතෙ ඉස්සරා හොන්ති. **කාලිකන්ති** අනාගතෙ කාලෙ පත්තබ්බං ආනිසංසං.

178. **මයා චෙතං, භික්ඛවෙති** ඉධ කිං දස්සෙති? භික්ඛවෙ, දිවසස්ස තයො වාරෙ භුඤ්ජිත්වා සුඛවෙදනංයෙව උප්පාදෙන්තො න ඉමස්මිං සාසනෙ කිච්චකාරී නාම හොති, එත්තකා පන වෙදනා සෙවිතබ්බා, එත්තකා න සෙවිතබ්බාති එතමත්ථං දස්සෙතුං ඉමං දෙසනං ආරභි. **එවරූපං සුඛවෙදනං පජහථාති** ඉදඤ්ච ගෙහස්සිතසොමනස්සවසෙන වුත්තං, **උපසම්පජ්ජ විහරථාති** ඉදඤ්ච නෙක්ඛම්මසිතසොමනස්සවසෙන . ඉතො පරෙසුපි ද්වීසු වාරෙසු ගෙහස්සිතනෙක්ඛම්මසිතානංයෙව දොමනස්සානඤ්ච උපෙක්ඛානඤ්ච වසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

181. එවං සෙවිතබ්බාසෙවිතබ්බවෙදනං දස්සෙත්වා ඉදානි යෙසං අප්පමාදෙන කිච්චං කත්තබ්බං, යෙසඤ්ච න කත්තබ්බං, තෙ දස්සෙතුං **නාහං, භික්ඛවෙ , සබ්බෙසංයෙවාති**ආදිමාහ. තත්ථ **කතං තෙසං අප්පමාදෙනාති** තෙසං යං අප්පමාදෙන කත්තබ්බං, තං කතං. **අනුලොමිකානීති** පටිපත්තිඅනුලොමානි කම්මට්ඨානසප්පායානි, යත්ථ වසන්තෙන සක්කා හොන්ති මග්ගඵලානි පාපුණිතුං. **ඉන්ද්‍රියානි සමන්නානයමානාති** සද්ධාදීනි ඉන්ද්‍රියානි සමානං කුරුමානා.

182. **සත්තිමෙ, භික්ඛවෙ, පුග්ගලාති** ඉධ කිං දස්සෙති? යෙසං අප්පමාදෙන කරණීයං නත්ථි, තෙ ද්වෙ හොන්ති. යෙසං අත්ථි, තෙ පඤ්චාති එවං සබ්බෙපි ඉමෙ සත්ත පුග්ගලා හොන්තීති ඉමමත්ථං දස්සෙති.

තත්ථ **උභතොභාගවිමුත්තොති** ද්වීහි භාගෙහි විමුත්තො. අරූපසමාපත්තියා රූපකායතො විමුත්තො, මග්ගෙන නාමකායතො. සො චතුන්නං අරූපසමාපත්තීනං එකෙකතො වුට්ඨාය සඞ්ඛාරෙ සම්මසිත්වා අරහත්තං පත්තානං චතුන්නං, නිරොධා වුට්ඨාය අරහත්තං පත්තඅනාගාමිනො ච වසෙන පඤ්චවිධො හොති. පාළි පනෙත්ථ – ''කතමො ච පුග්ගලො උභතොභාගවිමුත්තො, ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අට්ඨ විමොක්ඛෙ කායෙන ඵුසිත්වා විහරති, පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති''ති (පු. ප. 208) එවං අභිධම්මෙ අට්ඨවිමොක්ඛලාභිනො වසෙන ආගතා.

පඤ්ඤාවිමුත්තොති පඤ්ඤාය විමුත්තො. සො සුක්ඛවිපස්සකො, චතූහි ඣානෙහි වුට්ඨාය අරහත්තං පත්තා චත්තාරො චාති ඉමෙසං වසෙන පඤ්චවිධොව හොති. පාළි පනෙත්ථ අට්ඨවිමොක්ඛපටික්ඛෙපවසෙනෙව ආගතා. යථාහ – ''න හෙව ඛො අට්ඨ විමොක්ඛෙ කායෙන ඵුසිත්වා විහරති, පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති. අයං වුච්චති පුග්ගලො පඤ්ඤාවිමුත්තො''ති.

ඵුට්ඨන්තං සච්ඡිකරොතීති **කායසක්ඛී**. යො ඣානඵස්සං පඨමං ඵුසති, පච්ඡා නිරොධං නිබ්බානං සච්ඡිකරොති, සො සොතාපත්තිඵලට්ඨං ආදිං කත්වා යාව අරහත්තමග්ගට්ඨා ඡබ්බිධො හොන්තීති වෙදිතබ්බො. තෙනෙවාහ – ''ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අට්ඨ විමොක්ඛෙ කායෙන ඵුසිත්වා විහරති, පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා එකච්චෙ ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති. අයං වුච්චති පුග්ගලො කායසක්ඛී''ති.

දිට්ඨන්තං පත්තොති **දිට්ඨිප්පත්තො**. තත්‍රිදං සඞ්ඛෙපලක්ඛණං – දුක්ඛා සඞ්ඛාරා, සුඛො නිරොධොති ඤාතං හොති දිට්ඨං විදිතං සච්ඡිකතං ඵුසිතං පඤ්ඤායාති දිට්ඨිප්පත්තො. විත්ථාරතො පනෙසොපි කායසක්ඛි විය ඡබ්බිධො හොති. තෙනෙවාහ – ''ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ඉදං දුක්ඛන්ති යථාභූතං පජානාති…පෙ…. අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදාති යථාභූතං පජානාති, තථාගතප්පවෙදිතා චස්ස ධම්මා පඤ්ඤාය වොදිට්ඨා හොන්ති වොචරිතා…පෙ…. අයං වුච්චති පුග්ගලො දිට්ඨිප්පත්තො''ති (පු. ප. 208).

සද්ධාවිමුත්තොති සද්ධාය විමුත්තො. සොපි වුත්තනයෙනෙව ඡබ්බිධො හොති. තෙනෙවාහ – ''ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ඉදං දුක්ඛන්ති – යථාභූතං පජානාති…පෙ…. අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදාති යථාභූතං පජානාති . තථාගතප්පවෙදිතා චස්ස ධම්මා පඤ්ඤාය වොදිට්ඨා හොන්ති වොචරිතා…පෙ…. නො ච ඛො යථා දිට්ඨිප්පත්තස්ස. අයං වුච්චති පුග්ගලො සද්ධාවිමුත්තො''ති (පු. ප. 208). එතෙසු හි සද්ධාවිමුත්තස්ස පුබ්බභාගමග්ගක්ඛණෙ සද්දහන්තස්ස විය ඔකප්පෙන්තස්ස විය අධිමුච්චන්තස්ස විය ච කිලෙසක්ඛයො හොති, දිට්ඨිප්පත්තස්ස පුබ්බභාගමග්ගක්ඛණෙ කිලෙසච්ඡෙදකඤාණං අදන්ධං තිඛිණං සූරං හුත්වා වහති. තස්මා යථා නාම නාතිතිඛිණෙන අසිනා කදලිං ඡින්දන්තස්ස ඡින්නට්ඨානං න මට්ඨං හොති, අසි න සීඝං වහති, සද්දො සුය්‍යති, බලවතරො වායාමො කාතබ්බො හොති, එවරූපා සද්ධාවිමුත්තස්ස පුබ්බභාගමග්ගභාවනා. යථා පන නිසිතඅසිනා කදලිං ඡින්දන්තස්ස ඡින්නට්ඨානං මට්ඨං හොති, අසි සීඝං වහති, සද්දො න සුය්‍යති, බලවවායාමකිච්චං න හොති, එවරූපා පඤ්ඤාවිමුත්තස්ස පුබ්බභාගමග්ගභාවනා වෙදිතබ්බා.

ධම්මං අනුස්සරතීති **ධම්මානුසාරී**. ධම්මොති පඤ්ඤා, පඤ්ඤාපුබ්බඞ්ගමං මග්ගං භාවෙතීති අත්ථො. **සද්ධානුසාරිම්හි** ච එසෙව නයො. උභො පනෙතෙ සොතාපත්තිමග්ගට්ඨායෙව. වුත්තම්පි චෙතං – ''යස්ස පුග්ගලස්ස සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නස්ස පඤ්ඤින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති, පඤ්ඤාවාහිං පඤ්ඤාපුබ්බඞ්ගමං අරියමග්ගං භාවෙති . අයං වුච්චති පුග්ගලො ධම්මානුසාරී''ති (පු. ප. 208). තථා – ''යස්ස පුග්ගලස්ස සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නස්ස සද්ධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති, සද්ධාවාහිං සද්ධාපුබ්බඞ්ගමං අරියමග්ගං භාවෙති. අයං වුච්චති පුග්ගලො සද්ධානුසාරී''ති. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාරතො පනෙසා උභතොභාගවිමුත්තාදිකථා **විසුද්ධිමග්ගෙ** පඤ්ඤාභාවනාධිකාරෙ වුත්තා. තස්මා තත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. යා පනෙසා එතෙසං විභාගදස්සනත්ථං ඉධ පාළි ආගතා, තත්ථ යස්මා රූපසමාපත්තියා විනා අරූපසමාපත්තියො නාම නත්ථි, තස්මා ආරුප්පාති වුත්තෙපි අට්ඨ විමොක්ඛා වුත්තාව හොන්තීති වෙදිතබ්බා.

කායෙන ඵුසිත්වාති සහජාතනාමකායෙන ඵුසිත්වා. **පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වාති** පඤ්ඤාය ච එතස්ස අරියසච්චධම්මෙ දිස්වා. **එකච්චෙ ආසවාති** පඨමමග්ගාදීහි පහාතබ්බා එකදෙසආසවා. **තථාගතප්පවෙදිතාති** තථාගතෙන පවෙදිතා චතුසච්චධම්මා. **පඤ්ඤාය වොදිට්ඨා හොන්තීති** ඉමස්මිං ඨානෙ සීලං කථිතං, ඉමස්මිං සමාධි, ඉමස්මිං විපස්සනා, ඉමස්මිං මග්ගො, ඉමස්මිං ඵලන්ති එවං අත්ථෙන අත්ථෙ කාරණෙන කාරණෙ චිණ්ණචරිතත්තා මග්ගපඤ්ඤාය සුදිට්ඨා හොන්ති. **වොචරිතාති** විචරිතා. **සද්ධා නිවිට්ඨා හොතීති** ඔකප්පනසද්ධා පතිට්ඨිතා හොති. **මත්තසො නිජ්ඣානං ඛමන්තීති** මත්තාය ඔලොකනං ඛමන්ති. **සද්ධාමත්තන්ති** සද්ධායෙව, ඉතරං තස්සෙව වෙවචනං

ඉති ඉමෙසු අප්පමාදෙන කරණීයෙසු පුග්ගලෙසු තයො පටිවිද්ධමග්ගඵලා සෙඛා. තෙසු අනුලොමසෙනාසනං සෙවමානා කල්‍යාණමිත්තෙ භජමානා ඉන්ද්‍රියානි සමන්නානයමානා අනුපුබ්බෙන අරහත්තං ගණ්හන්ති. තස්මා තෙසං යථායිතොව පාළිඅත්ථො. අවසානෙ පන ද්වෙ සොතාපත්තිමග්ගසමඞ්ගිනො. තෙහි තස්ස මග්ගස්ස අනුලොමසෙනාසනං සෙවිතං, කල්‍යාණමිත්තා භජිතා, ඉන්ද්‍රියානි සමන්නානීතානි. උපරි පන තිණ්ණං මග්ගානං අත්ථාය සෙවමානා භජමානා සමන්නානයමානා අනුපුබ්බෙන අරහත්තං පාපුණිස්සන්තීති අයමෙත්ථ පාළිඅත්ථො.

විතණ්ඩවාදී පන ඉමමෙව පාළිං ගහෙත්වා – ''ලොකුත්තරමග්ගො න එකචිත්තක්ඛණිකො, බහුචිත්තක්ඛණිකො''ති වදති. සො වත්තබ්බො – ''යදි අඤ්ඤෙන චිත්තෙන සෙනාසනං පටිසෙවති, අඤ්ඤෙන කල්‍යාණමිත්තෙ භජති, අඤ්ඤෙන ඉන්ද්‍රියානි සමන්නානෙති, අඤ්ඤං මග්ගචිත්තන්ති සන්ධාය ත්වං 'න එකචිත්තක්ඛණිකො මග්ගො, බහුචිත්තක්ඛණිකො'ති වදසි, එවං සන්තෙ සෙනාසනං සෙවමානො නීලොභාසං පබ්බතං පස්සති, වනං පස්සති, මිගපක්ඛීනං සද්දං සුණාති, පුප්ඵඵලානං ගන්ධං ඝායති, පානීයං පිවන්තො රසං සායති, නිසීදන්තො නිපජ්ජන්තො ඵස්සං ඵුසති. එවං තෙ පඤ්චවිඤ්ඤාණසමඞ්ගීපි ලොකුත්තරධම්මසමඞ්ගීයෙව භවිස්සති. සචෙ පනෙතං සම්පටිච්ඡසි, සත්ථාරා සද්ධිං පටිවිරුජ්ඣසි. සත්ථාරා හි පඤ්චවිඤ්ඤාණකායා එකන්තං අබ්‍යාකතාව

වුත්තා, තංසමඞ්ගිස්ස කුසලාකුසලං පටික්ඛිත්තං, ලොකුත්තරමග්ගො ච එකන්තකුසලො. තස්මා පජහෙතං වාද''න්ති පඤ්ඤපෙතබ්බො. සචෙ පඤ්ඤත්තිං න උපගච්ඡති, ''ගච්ඡ පාතොව විහාරං පවිසිත්වා යාගුං පිවාහී''ති උය්‍යොජෙතබ්බො.

183. **නාහං , භික්ඛවෙ, ආදිකෙනෙවාති** අහං, භික්ඛවෙ, පඨමමෙව මණ්ඩූකස්ස උප්පතිත්වා ගමනං විය අඤ්ඤාරාධනං අරහත්තෙ පතිට්ඨානං න වදාමි. **අනුපුබ්බසික්ඛාති** කරණත්ථෙ පච්චත්තවචනං. පරතො පදද්වයෙපි එසෙව නයො. **සද්ධාජාතොති** ඔකප්පනියසද්ධාය ජාතසද්ධො. **උපසඞ්කමතීති** ගරූනං සමීපං ගච්ඡති. **පයිරුපාසතීති** සන්තිකෙ නිසීදති. **ධාරෙතීති** සාධුකං කත්වා ධාරෙති. **ඡන්දො ජායතීති** කත්තුකම්‍යතාකුසලච්ඡන්දො ජායති. **උස්සහතීති** වීරියං කරොති. **තුලෙතීති** අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තාති තුලයති. **තුලයිත්වා පදහතීති** එවං තීරණවිපස්සනාය තුලයන්තො මග්ගපධානං පදහති. **පහිතත්තොති** පෙසිතචිත්තො. **කායෙන චෙව පරමසච්චන්ති** නාමකායෙන නිබ්බානසච්චං සච්ඡිකරොති. **පඤ්ඤාය චාති** නාමකායසම්පයුත්තාය මග්ගපඤ්ඤාය පටිවිජ්ඣති පස්සති.

ඉදානි යස්මා තෙ සත්ථු ආගමනං සුත්වා පච්චුග්ගමනමත්තම්පි න අකංසු, තස්මා තෙසං චරියං ගරහන්තො **සාපි නාම, භික්ඛවෙ, සද්ධා නාහොසීති**ආදිමාහ. තත්ථ **කීවදූරෙවිමෙති** කිත්තකං දූරෙ ඨානෙ. යොජනසතම්පි යොජනසහස්සම්පි අපක්කන්තාති වත්තුං වට්ටති, න පන කිඤ්චි ආහ. **චතුප්පදං වෙය්‍යාකරණන්ති** චතුසච්චබ්‍යාකරණං සන්ධාය වුත්තං.

184. **යස්සුද්දිට්ඨස්සාති** යස්ස උද්දිට්ඨස්ස. **යොපි සො, භික්ඛවෙ, සත්ථාති** බාහිරකසත්ථාරං දස්සෙති. **එවරූපීති** එවංජාතිකා. **පණොපණවියාති** පණවියා ච ඔපණවියා ච . **න උපෙතීති** න හොති. කයවික්කයකාලෙ විය අග්ඝවඩ්ඪනහාපනං න හොතීති අත්ථො. අයං ගොණො කිං අග්ඝති, වීසති අග්ඝතීති භණන්තො පණති නාම. න වීසති අග්ඝති, දස අග්ඝතීති භණන්තො ඔපණති නාම. ඉදං පටිසෙධෙන්තො ආහ ''පණොපණවියා න උපෙතී''ති. ඉදානි තං පණොපණවියං දස්සෙතුං එවඤ්ච නො අස්ස, අථ නං කරෙය්‍යාම, න ච නො එවමස්ස, න නං කරෙය්‍යාමාති ආහ.

කිං පන, භික්ඛවෙති, භික්ඛවෙ, යං තථාගතො සබ්බසො ආමිසෙහි විසංසට්ඨො විහරති, එවං විසංසට්ඨස්ස සත්ථුනො එවරූපා පණොපණවියා කිං යුජ්ජිස්සති? **පරියොගාහිය වත්තතොති** පරියොගාහිත්වා උක්ඛිපිත්වා ගහෙත්වා වත්තන්තස්ස. **අයමනුධම්මොති** අයං සභාවො. **ජානාති භගවා, නාහං ජානාමීති** භගවා එකාසනභොජනෙ ආනිසංසං ජානාති, අහං න ජානාමීති මයි සද්ධාය දිවසස්ස තයො වාරෙ භොජනං පහාය එකාසනභොජනං භුඤ්ජති. **රුළ්හනීයන්ති** රොහනීයං. **ඔජවන්තන්ති** සිනෙහවන්තං. **කාමං තචො චාති** ඉමිනා චතුරඞ්ගවීරියං දස්සෙති. එත්ථ හි තචො එකං අඞ්ගං, න්හාරු එකං, අට්ඨි එකං, මංසලොහිතං එකන්ති එවං චතුරඞ්ගසමන්නාගතං වීරියං අධිට්ඨහිත්වා අරහත්තං අප්පත්වා න වුට්ඨහිස්සාමීති එවං පටිපජ්ජතීති දස්සෙති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව. දෙසනං පන භගවා නෙය්‍යපුග්ගලස්ස වසෙන අරහත්තනිකූටෙන නිට්ඨාපෙසීති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

කීටාගිරිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දුතියවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. පරිබ්බාජකවග්ගො

1. තෙවිජ්ජවච්ඡසුත්තවණ්ණනා

185. **එවං මෙ සුතන්ති** තෙවිජ්ජවච්ඡසුත්තං. තත්ථ **එකපුණ්ඩරීකෙති** පුණ්ඩරීකො වුච්චති සෙතම්බරුක්ඛො, සො තස්මිං ආරාමෙ එකො පුණ්ඩරීකො අත්ථීති එකපුණ්ඩරීකො. **එතදහොසීති** තත්ථ පවිසිතුකාමතාය අහොසි. **චිරස්සං ඛො, භන්තෙති** පකතියා ආගතපුබ්බතං උපාදාය. **ධම්මස්ස චානුධම්මන්ති** ඉධ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං ධම්මො නාම, මහාජනස්ස බ්‍යාකරණං අනුධම්මො නාම. සෙසං ජීවකසුත්තෙ (ම. නි. 2.51 ආදයො) වුත්තනයමෙව. **න මෙ තෙති** අනනුඤ්ඤාය ඨත්වා අනුඤ්ඤම්පි පටික්ඛිපති. ''සබ්බඤ්ඤූ සබ්බදස්සාවී අපරිසෙසං ඤාණදස්සනං පටිජානාතී''ති හි ඉදං අනුජානිතබ්බං සියා, – ''චරතො ච මෙ…පෙ…. පච්චුපට්ඨිත''න්ති ඉදං පන නානුජානිතබ්බං. සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන හි ආවජ්ජිත්වා පජානාති. තස්මා අනනුඤ්ඤාය ඨත්වා අනුඤ්ඤම්පි පටික්ඛිපන්තො එවමාහ.

186. **ආසවානං ඛයාති** එත්ථ සකිං ඛීණානං ආසවානං පුන ඛෙපෙතබ්බාභාවා යාවදෙවාති න වුත්තං. පුබ්බෙනිවාසඤාණෙන චෙත්ථ භගවා අතීතජානනගුණං දස්සෙති, දිබ්බචක්ඛුඤාණෙන පච්චුප්පන්නජානනගුණං, ආසවක්ඛයඤාණෙන ලොකුත්තරගුණන්ති. ඉති ඉමාහි තීහි විජ්ජාහි සකලබුද්ධගුණෙ සංඛිපිත්වා කථෙසි.

ගිහිසංයොජනන්ති ගිහිබන්ධනං ගිහිපරික්ඛාරෙසු නිකන්තිං. **නත්ථි ඛො වච්ඡාති** ගිහිසංයොජනං අප්පහාය දුක්ඛස්සන්තකරො නාම නත්ථි. යෙපි හි සන්තතිමහාමත්තො උග්ගසෙනො සෙට්ඨිපුත්තො වීතසොකදාරකොති ගිහිලිඞ්ගෙ ඨිතාව අරහත්තං පත්තා, තෙපි මග්ගෙන සබ්බසඞ්ඛාරෙසු නිකන්තිං සුක්ඛාපෙත්වා පත්තා. තං පත්වා පන න තෙන ලිඞ්ගෙන අට්ඨංසු, ගිහිලිඞ්ගං නාමෙතං හීනං, උත්තමගුණං ධාරෙතුං න සක්කොති. තස්මා තත්ථ ඨිතො අරහත්තං පත්වා තංදිවසමෙව පබ්බජති වා පරිනිබ්බාති වා. භුම්මදෙවතා පන තිට්ඨන්ති. කස්මා? නිලීයනොකාසස්ස අත්ථිතාය. සෙසකාමභවෙ මනුස්සෙසු සොතාපන්නාදයො තයො තිට්ඨන්ති, කාමාවචරදෙවෙසු සොතාපන්නා සකදාගාමිනො ච, අනාගාමිඛීණාසවා පනෙත්ථ න තිට්ඨන්ති. කස්මා? තඤ්හි ඨානං ලළිතජනස්ස ආවාසො, නත්ථි තත්ථ තෙසං පවිවෙකාරහං පටිච්ඡන්නට්ඨානඤ්ච. ඉති තත්ථ ඛීණාසවො පරිනිබ්බාති, අනාගාමී චවිත්වා සුද්ධාවාසෙ නිබ්බත්තති. කාමාවචරදෙවතො උපරි පන චත්තාරොපි අරියා තිට්ඨන්ති.

සොපාසි කම්මවාදීති සොපි කම්මවාදී අහොසි, කිරියම්පි න පටිබාහිත්ථ. තඤ්හි එකනවුතිකප්පමත්ථකෙ අත්තානංයෙව ගහෙත්වා කථෙති. තදා කිර මහාසත්තො පාසණ්ඩපරිග්ගණ්හනත්ථං පබ්බජිතො තස්සපි පාසණ්ඩස්ස නිප්ඵලභාවං ජානිත්වා වීරියං න හාපෙසි, කිරියවාදී හුත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තති. තස්මා එවමාහ. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

තෙවිජ්ජවච්ඡසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අග්ගිවච්ඡසුත්තවණ්ණනා

187. **එවං මෙ සුතන්ති** අග්ගිවච්ඡසුත්තං. තත්ථ **න ඛො අහන්ති** පඨමවාරෙ නාහං සස්සතදිට්ඨිකොති වදති, දුතියෙ නාහං උච්ඡෙදදිට්ඨිකොති. එවං අන්තානන්තිකාදිවසෙන සබ්බවාරෙසු පටික්ඛෙපො වෙදිතබ්බො. **හොති ච න ච හොතීති** අයං පනෙත්ථ එකච්චසස්සතවාදො. **නෙව හොති න න හොතීති** අයං අමරාවික්ඛෙපොති වෙදිතබ්බො.

189. **සදුක්ඛන්ති** කිලෙසදුක්ඛෙන චෙව විපාකදුක්ඛෙන ච සදුක්ඛං. **සවිඝාතන්ති** තෙසංයෙව ද්වින්නං වසෙන සඋපඝාතකං. **සඋපායාසන්ති** තෙසංයෙව වසෙන සඋපායාසං. **සපරිළාහන්ති** තෙසංයෙව වසෙන සපරිළාහං.

කිඤ්චි දිට්ඨිගතන්ති කාචි එකා දිට්ඨිපි රුච්චිත්වා ඛමාපෙත්වා ගහිතා අත්ථීති පුච්ඡති. **අපනීතන්ති** නීහටං අපවිද්ධං. **දිට්ඨන්ති** පඤ්ඤාය දිට්ඨං. **තස්මාති** යස්මා පඤ්චන්නං ඛන්ධානං උදයවයං අද්දස, තස්මා. **සබ්බමඤ්ඤිතානන්ති** සබ්බෙසං තිණ්ණම්පි තණ්හාදිට්ඨිමානමඤ්ඤිතානං. **මථිතානන්ති** තෙසංයෙව වෙවචනං. ඉදානි තානි විභජිත්වා දස්සෙන්තො **සබ්බඅහංකාර-මමංකාර-මානානුසයානන්ති** ආහ. එත්ථ හි අහංකාරො දිට්ඨි, මමංකාරො තණ්හා, මානානුසයො මානො. **අනුපාදා විමුත්තොති** චතූහි උපාදානෙහි කඤ්චි ධම්මං අනුපාදියිත්වා විමුත්තො.

190. **න උපෙතීති** න යුජ්ජති. එත්ථ ච ''න උපපජ්ජතී''ති ඉදං අනුජානිතබ්බං සියා. යස්මා පන එවං වුත්තෙ සො පරිබ්බාජකො උච්ඡෙදං ගණ්හෙය්‍ය, උපපජ්ජතීති පන සස්සතමෙව, උපපජ්ජති ච න ච උපපජ්ජතීති එකච්චසස්සතං, නෙව උපපජ්ජති න න උපපජ්ජතීති අමරාවික්ඛෙපං, තස්මා භගවා – ''අයං අප්පතිට්ඨො අනාලම්බො හොතු, සුඛපවෙසනට්ඨානං මා ලභතූ''ති අනනුඤ්ඤාය ඨත්වා අනුඤ්ඤම්පි පටික්ඛිපි. **අලන්ති** සමත්ථං පරියත්තං . **ධම්මොති**

පච්චයාකාරධම්මො. **අඤ්ඤත්‍රයොගෙනාති** අඤ්ඤත්ථ පයොගෙන. **අඤ්ඤත්‍රාචරියකෙනාති** පච්චයාකාරං අජානන්තානං අඤ්ඤෙසං ආචරියානං සන්තිකෙ වසන්තෙන.

191. **තෙන හි වච්ඡාති** යස්මා ත්වං සම්මොහමාපාදින්ති වදසි, තස්මා තංයෙවෙත්ථ පටිපුච්ඡිස්සාමි. **අනාහාරො නිබ්බුතොති** අප්පච්චයො නිබ්බුතො.

192. **යෙන රූපෙනාති** යෙන රූපෙන සත්තසඞ්ඛාතං තථාගතං රූපීති පඤ්ඤාපෙය්‍ය. **ගම්භීරොති** ගුණගම්භීරො. **අප්පමෙය්‍යොති** පමාණං ගණ්හිතුං න සක්කුණෙය්‍යො. **දුප්පරියොගාළ්හොති** දුඔගාහො දුජ්ජානො. **සෙය්‍යථාපි මහාසමුද්දොති** යථා මහාසමුද්දො ගම්භීරො අප්පමෙය්‍යො දුජ්ජානො, එවමෙව ඛීණාසවොපි. තං ආරබ්භ උපපජ්ජතීතිආදි සබ්බං න යුජ්ජති. කථං? යථා පරිනිබ්බුතං අග්ගිං ආරබ්භ පුරත්ථිමං දිසං ගතොතිආදි සබ්බං න යුජ්ජති, එවං.

අනිච්චතාති අනිච්චතාය. **සාරෙ පතිට්ඨිතන්ති** ලොකුත්තරධම්මසාරෙ පතිට්ඨිතං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

අග්ගිවච්ඡසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. මහාවච්ඡසුත්තවණ්ණනා

193. **එවං මෙ සුතන්ති** මහාවච්ඡසුත්තං. තත්ථ **සහකථීති** සද්ධිංවාදො, බහුං මයා තුම්හෙහි සද්ධිං කථිතපුබ්බන්ති කථං සාරෙති මෙත්තිං සරෙති. පුරිමානි හි ද්වෙ සුත්තානි එතස්සෙව කථිතානි, සංයුත්තකෙ අබ්‍යාකතසංයුත්තං (සං. නි. 4.416 ආදයො) නාම එතස්සෙව කථිතං – ''කිං නු ඛො, භො ගොතම, සස්සතො ලොකො ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤන්ති අබ්‍යාකතමෙත''න්ති එවං එකුත්තරනිකායෙපි ඉමිනා සද්ධිං කථිතං අත්ථියෙව. තස්මා එවමාහ. සම්මාසම්බුද්ධොපි තස්ස ආගතාගතස්ස සඞ්ගහං කත්වා ඔකාසමකාසියෙව. කස්මා? අයඤ්හි සස්සතදිට්ඨිකො, සස්සතදිට්ඨිකා ච සීසං ලද්ධිං න විස්සජ්ජෙන්ති, වසාතෙලමක්ඛිතපිලොතිකා විය චිරෙන සුජ්ඣන්ති. පස්සති ච භගවා – ''අයං පරිබ්බාජකො කාලෙ ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ ලද්ධිං විස්සජ්ජෙත්වා මම සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා ඡ අභිඤ්ඤායො සච්ඡිකත්වා අභිඤ්ඤාතසාවකො භවිස්සතී''ති. තස්මා තස්ස ආගතාගතස්ස සඞ්ගහං කත්වා ඔකාසමකාසියෙව. ඉදං පනස්ස පච්ඡිමගමනං. සො හි ඉමස්මිං සුත්තෙ තරණං වා හොතු අතරණං වා, යට්ඨිං ඔතරිත්වා උදකෙ පතමානො විය සමණස්ස ගොතමස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා පබ්බජිස්සාමීති සන්නිට්ඨානං කත්වා ආගතො. තස්මා ධම්මදෙසනං යාචන්තො **සාධු මෙ භවං ගොතමොතිආදිමාහ**. තස්ස භගවා මූලවසෙන සංඛිත්තදෙසනං, කම්මපථවසෙන විත්ථාරදෙසනං දෙසෙසි. මූලවසෙන චෙත්ථ අතිසංඛිත්තා දෙසනා, කම්මපථවසෙන සංඛිත්තා විත්ථාරසදිසා. බුද්ධානං පන නිප්පරියායෙන විත්ථාරදෙසනා නාම නත්ථි. චතුවීසතිසමන්තපට්ඨානම්පි හි සත්තපකරණෙ අභිධම්මපිටකෙ ච සබ්බං සංඛිත්තමෙව. තස්මා මූලවසෙනාපි කම්මපථවසෙනාපි සංඛිත්තමෙව දෙසෙසීති වෙදිතබ්බො.

194. තත්ථ **පාණාතිපාතා වෙරමණී කුසලන්තිආදීසු** පටිපාටියා සත්තධම්මා කාමාවචරා, අනභිජ්ඣාදයො තයො චතුභූමිකාපි වට්ටන්ති.

යතො ඛො, වච්ඡ, භික්ඛුනොති කිඤ්චාපි අනියමෙත්වා වුත්තං, යථා පන ජීවකසුත්තෙ ච චඞ්කීසුත්තෙ ච, එවං ඉමස්මිං සුත්තෙ ච අත්තානමෙව සන්ධායෙතං භගවතා වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

195. **අත්ථි පනාති** කිං පුච්ඡාමීති පුච්ඡති? අයං කිරස්ස ලද්ධි – ''තස්මිං තස්මිං සාසනෙ සත්ථාව අරහා හොති, සාවකො පන අරහත්තං පත්තුං සමත්ථො නත්ථි. සමණො ච ගොතමො 'යතො ඛො, වච්ඡ, භික්ඛුනො'ති එකං භික්ඛුං කථෙන්තො විය කථෙති, අත්ථි නු ඛො සමණස්ස ගොතමස්ස සාවකො අරහත්තප්පත්තො''ති. එතමත්ථං පුච්ඡිස්සාමීති පුච්ඡති. තත්ථ **තිට්ඨතූති** භවං තාව ගොතමො තිට්ඨතු, භවඤ්හි ලොකෙ පාකටො අරහාති අත්ථො. තස්මිං බ්‍යාකතෙ උත්තරි භික්ඛුනීආදීනං වසෙන පඤ්හං පුච්ඡි, භගවාපිස්ස බ්‍යාකාසි.

196. **ආරාධකොති** සම්පාදකො පරිපූරකො.

197. **සෙඛාය විජ්ජාය පත්තබ්බන්ති** හෙට්ඨිමඵලත්තයං පත්තබ්බං. තං සබ්බං මයා අනුප්පත්තන්ති වදති. විතණ්ඩවාදී පනාහ – ''කතමෙ ධම්මා සෙක්ඛා? චත්තාරො මග්ගා අපරියාපන්නා හෙට්ඨිමානි ච තීණි සාමඤ්ඤඵලානී''ති (ධ. ස. 1023) වචනතො අරහත්තමග්ගොපි අනෙන පත්තොයෙව. ඵලං පන අපත්තං, තස්ස පත්තියා උත්තරි යොගං කථාපෙතීති. සො එවං සඤ්ඤාපෙතබ්බො –

''යො වෙ කිලෙසානි පහාය පඤ්ච,

පරිපුණ්ණසෙඛො අපරිහානධම්මො;
චෙතොවසිප්පත්තො සමාහිතින්ද්‍රියො,
ස වෙ ඨිතත්තොති නරො පවුච්චතී''ති. (අ. නි. 4.5);

අනාගාමිපුග්ගලො හි එකන්තපරිපුණ්ණසෙඛො. තං සන්ධාය ''සෙඛාය විජ්ජාය පත්තබ්බ''න්ති ආහ. මග්ගස්ස පන එකචිත්තක්ඛණිකත්තා තත්ථ ඨිතස්ස පුච්ඡා නාම නත්ථි. ඉමිනා සුත්තෙන මග්ගොපි බහුචිත්තක්ඛණිකො හොතූති චෙ. එතං න බුද්ධවචනං, වුත්තගාථාය ච අත්ථො විරුජ්ඣති. තස්මා අනාගාමිඵලෙ ඨත්වා අරහත්තමග්ගස්ස විපස්සනං කථාපෙතීති වෙදිතබ්බො. යස්මා පනස්ස න කෙවලං සුද්ධඅරහත්තස්සෙව උපනිස්සයො, ඡන්නම්පි අභිඤ්ඤානං උපනිස්සයො අත්ථි, තස්මා භගවා – ''එවමයං සමථෙ කම්මං කත්වා පඤ්ච අභිඤ්ඤා නිබ්බත්තෙස්සති , විපස්සනාය කම්මං කත්වා අරහත්තං පාපුණිස්සති. එවං ඡළභිඤ්ඤො මහාසාවකො භවිස්සතී''ති විපස්සනාමත්තං අකථෙත්වා සමථවිපස්සනා ආචික්ඛි.

198. **සති සතිආයතනෙති** සති සතිකාරණෙ. කිඤ්චෙත්ථ කාරණං? අභිඤ්ඤා වා අභිඤ්ඤාපාදකජ්ඣානං වා අවසානෙ පන අරහත්තං වා කාරණං අරහත්තස්ස විපස්සනා වාති වෙදිතබ්බං.

200. **පරිචිණ්ණො මෙ භගවාති** සත්ත හි සෙඛා භගවන්තං පරිචරන්ති නාම, ඛීණාසවෙන භගවා පරිචිණ්ණො හොති. ඉති සඞ්ඛෙපෙන අරහත්තං බ්‍යාකරොන්තො ථෙරො එවමාහ. තෙ පන භික්ඛූ තමත්ථං න ජානිංසු, අජානන්තාව තස්ස වචනං සම්පටිච්ඡිත්වා. භගවතො ආරොචෙසුං. **දෙවතාති** තෙසං ගුණානං ලාභී දෙවතා. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

මහාවච්ඡසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. දීඝනඛසුත්තවණ්ණනා

201. **එවං මෙ සුතන්ති** දීඝනඛසුත්තං. තත්ථ **සූකරඛතායන්ති** සූකරඛතාති එවංනාමකෙ ලෙණෙ. කස්සපබුද්ධකාලෙ කිර තං ලෙණං එකස්මිං බුද්ධන්තරෙ පථවියා වඩ්ඪමානාය අන්තොභූමිගතං ජාතං. අථෙකදිවසං එකො සූකරො තස්ස ඡදනපරියන්තසමීපෙ පංසුං ඛණි. දෙවෙ වුට්ඨෙ පංසුධොතො ඡදනපරියන්තො පාකටො අහොසි. එකො වනචරකො දිස්වා – ''පුබ්බෙ සීලවන්තෙහි පරිභුත්තලෙණෙන භවිතබ්බං, පටිජග්ගිස්සාමි න''න්ති සමන්තතො පංසුං අපනෙත්වා ලෙණං සොධෙත්වා කුට්ටපරික්ඛෙපං කත්වා ද්වාරවාතපානං යොජෙත්වා සුපරිනිට්ඨිත-සුධාකම්මචිත්තකම්මරජතපට්ටසදිසාය වාලුකාය සන්ථතපරිවෙණං ලෙණං කත්වා මඤ්චපීඨං පඤ්ඤාපෙත්වා භගවතො වසනත්ථාය අදාසි. ලෙණං ගම්භීරං අහොසි ඔතරිත්වා අභිරුහිතබ්බං. තං සන්ධායෙතං වුත්තං.

දීඝනඛොති තස්ස පරිබ්බාජකස්ස නාමං. **උපසඞ්කමීති** කස්මා උපසඞ්කමි? සො කිර ථෙරෙ අඩ්ඪමාසපබ්බජිතෙ චින්තෙසි – ''මය්හං මාතුලො අඤ්ඤං පාසණ්ඩං ගන්ත්වා න චිරං තිට්ඨති, ඉදානි පනස්ස සමණස්ස ගොතමස්ස සන්තිකං ගතස්ස අඩ්ඪමාසො ජාතො. පවත්තිම්පිස්ස න සුණාමි, ඔජවන්තං නු ඛො සාසනං, ජානිස්සාමි න''න්ති ගන්තුකාමො ජාතො. තස්මා උපසඞ්කමි. **එකමන්තං ඨිතොති** තස්මිං කිර සමයෙ ථෙරො භගවන්තං බීජයමානො ඨිතො හොති, පරිබ්බාජකො මාතුලෙ හිරොත්තප්පෙන ඨිතකොව පඤ්හං පුච්ඡි. තෙන වුත්තං ''එකමන්තං ඨිතො''ති.

සබ්බං මෙ නක්ඛමතීති සබ්බා මෙ උපපත්තියො නක්ඛමන්ති, පටිසන්ධියො නක්ඛමන්තීති අධිප්පායෙන වදති. එත්තාවතානෙන ''උච්ඡෙදවාදොහමස්මී''ති දීපිතං හොති. භගවා පනස්ස අධිප්පායං මුඤ්චිත්වා අක්ඛරෙ තාව දොසං දස්සෙන්තො **යාපි ඛො තෙති**ආදිමාහ. තත්ථ **එසාපි තෙ දිට්ඨී නක්ඛමතීති** එසාපි තෙ පඨමං රුච්චිත්වා ඛමාපෙත්වා ගහිතදිට්ඨි නක්ඛමතීති. **එසා චෙ මෙ, භො ගොතම, දිට්ඨි ඛමෙය්‍යාති** මය්හඤ්හි සබ්බං නක්ඛමතීති දිට්ඨි, තස්ස මය්හං යා එසා සබ්බං මෙ නක්ඛමතීති දිට්ඨි, එසා මෙ ඛමෙය්‍යා. යං තං ''සබ්බං මෙ නක්ඛමතී''ති වුත්තං, තම්පිස්ස තාදිසමෙව. යථා සබ්බගහණෙන ගහිතාපි අයං දිට්ඨි ඛමති, එවමෙවං තම්පි ඛමෙය්‍යා . එවං අත්තනො වාදෙ ආරොපිතං දොසං ඤත්වා තං පරිහරාමීති සඤ්ඤාය වදති, අත්ථතො පනස්ස ''එසා දිට්ඨි න මෙ ඛමතී''ති ආපජ්ජති. යස්ස පනෙසා න ඛමති න රුච්චති, තස්සායං තාය දිට්ඨියා සබ්බං මෙ න ඛමතීති දිට්ඨි රුචිතං. තෙන හි දිට්ඨිඅක්ඛමෙන අරුචිතෙන භවිතබ්බන්ති සබ්බං ඛමතීති රුච්චතීති ආපජ්ජති. න පනෙස තං සම්පටිච්ඡති, කෙවලං තස්සාපි උච්ඡෙදදිට්ඨියා උච්ඡෙදමෙව ගණ්හාති. තෙනාහ භගවා **අතො ඛො තෙ, අග්ගිවෙස්සන,...පෙ.... අඤ්ඤඤ්ච දිට්ඨිං උපාදියන්තීති**. තත්ථ **අතොති** පජහනකෙසු නිස්සක්කං, යෙ පජහන්ති, තෙහි යෙ නප්පජහන්තීති වුච්චියන්ති, තෙව බහුතරාති අත්ථො. **බහූ හි බහුතරාති** එත්ථ හිකාරො නිපාතමත්තං, බහූ බහුතරාති අත්ථො. පරතො **තනූ හි තනුතරාති** පදෙපි එසෙව නයො. **යෙ එවමාහංසූති** යෙ එවං වදන්ති. **තඤ්චෙව දිට්ඨිං නප්පජහන්ති, අඤ්ඤඤ්ච දිට්ඨිං උපාදියන්තීති** මූලදස්සනං නප්පජහන්ති, අපරදස්සනං උපාදියන්ති.

එත්ථ ච සස්සතං ගහෙත්වා තම්පි අප්පහාය උච්ඡෙදං වා එකච්චසස්සතං වා ගහෙතුං න සක්කා, උච්ඡෙදම්පි ගහෙත්වා තං අප්පහාය සස්සතං වා එකච්චසස්සතං වා න සක්කා ගහෙතුං, එකච්චසස්සතම්පි ගහෙත්වා තං අප්පහාය සස්සතං වා උච්ඡෙදං වා න සක්කා ගහෙතුං. මූලසස්සතං පන අප්පහාය අඤ්ඤං සස්සතමෙව සක්කා ගහෙතුං. කථං? එකස්මිඤ්හි සමයෙ ''රූපං සස්සත''න්ති ගහෙත්වා අපරස්මිං සමයෙ ''න සුද්ධරූපමෙව සස්සතං, වෙදනාපි සස්සතා, විඤ්ඤාණම්පි සස්සත''න්ති ගණ්හාති. උච්ඡෙදෙපි එකච්චසස්සතෙපි එසෙව නයො. යථා ච ඛන්ධෙසු, එවං ආයතනෙසුපි යොජෙතබ්බං. ඉදං සන්ධාය වුත්තං – ''තඤ්චෙව දිට්ඨිං නප්පජහන්ති, අඤ්ඤඤ්ච දිට්ඨිං උපාදියන්තී''ති.

දුතියවාරෙ **අතොති** අප්පජහනකෙසු නිස්සක්කං, යෙ නප්පජහන්ති, තෙහි, යෙ පජහන්තීති වුච්චියන්ති, තෙව තනුතරා අප්පතරාති අත්ථො. **තඤ්චෙව දිට්ඨිං පජහන්ති, අඤ්ඤඤ්ච දිට්ඨිං න උපාදියන්තීති** තඤ්ච මූලදස්සනං පජහන්ති, අඤ්ඤඤ්ච දස්සනං න ගණ්හන්ති. කථං? එකස්මිඤ්හි සමයෙ ''රූපං සස්සත''න්ති ගහෙත්වා අපරස්මිං සමයෙ තත්ථ ආදීනවං දිස්වා ''ඔළාරිකමෙතං මය්හං දස්සන''න්ති පජහති ''න කෙවලඤ්ච රූපං සස්සතන්ති දස්සනමෙව ඔළාරිකං, වෙදනාපි සස්සතා…පෙ…. විඤ්ඤාණම්පි සස්සතන්ති දස්සනං ඔළාරිකමෙවා''ති විස්සජ්ජෙති . උච්ඡෙදෙපි එකච්චසස්සතෙපි එසෙව නයො. යථා ච ඛන්ධෙසු, එවං ආයතනෙසුපි යොජෙතබ්බං. එවං තඤ්ච මූලදස්සනං පජහන්ති, අඤ්ඤඤ්ච දස්සනං න ගණ්හන්ති.

සන්තග්ගිවෙස්සනාති කස්මා ආරභි? අයං උච්ඡෙදලද්ධිකො අත්තනො ලද්ධිං නිගූහති, තස්සා පන ලද්ධියා වණ්ණෙ වුච්චමානෙ අත්තනො ලද්ධිං පාතුකරිස්සතීති තිස්සො ලද්ධියො එකතො දස්සෙත්වා විභජිතුං ඉමං දෙසනං ආරභි.

සාරාගාය සන්තිකෙතිආදීසු රාගවසෙන වට්ටෙ රජ්ජනස්ස ආසන්නා තණ්හාදිට්ඨිසංයොජනෙන වට්ටසංයොජනස්ස සන්තිකෙ. **අභිනන්දනායාති** තණ්හාදිට්ඨිවසෙනෙව ගිලිත්වා පරියාදියනස්ස ගහණස්ස ච ආසන්නාති අත්ථො. **අසාරාගාය සන්තිකෙති**ආදීසු වට්ටෙ අරජ්ජනස්ස ආසන්නාතිආදිනා නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

එත්ථ ච සස්සතදස්සනං අප්පසාවජ්ජං දන්ධවිරාගං, උච්ඡෙදදස්සනං මහාසාවජ්ජං ඛිප්පවිරාගං. කථං? සස්සතවාදී හි ඉධලොකං පරලොකඤ්ච අත්ථීති ජානාති, සුකතදුක්කටානං ඵලං අත්ථීති ජානාති, කුසලං කරොති, අකුසලං කරොන්තො භායති, වට්ටං අස්සාදෙති, අභිනන්දති. බුද්ධානං වා බුද්ධසාවකානං වා සම්මුඛීභූතො සීඝං ලද්ධිං ජහිතුං න සක්කොති. තස්මා තං සස්සතදස්සනං අප්පසාවජ්ජං දන්ධවිරාගන්ති වුච්චති. උච්ඡෙදවාදී පන ඉධලොකපරලොකං අත්ථීති ජානාති, සුකතදුක්කටානං ඵලං අත්ථීති ජානාති, කුසලං න කරොති, අකුසලං කරොන්තො න භායති, වට්ටං න අස්සාදෙති, නාභිනන්දති, බුද්ධානං වා බුද්ධසාවකානං වා සම්මුඛීභාවෙ සීඝං දස්සනං පජහති. පාරමියො පූරෙතුං සක්කොන්තො බුද්ධො හුත්වා, අසක්කොන්තො අභිනීහාරං කත්වා සාවකො හුත්වා පරිනිබ්බායති. තස්මා උච්ඡෙදදස්සනං මහාසාවජ්ජං ඛිප්පවිරාගන්ති වුච්චති.

202. සො පන පරිබ්බාජකො එතමත්ථං අසල්ලක්ඛෙත්වා – ''මය්හං දස්සනං සංවණ්ණෙති පසංසති, අද්ධා මෙ සුන්දරං දස්සන''න්ති සල්ලක්ඛෙත්වා **උක්කංසෙති මෙ භවන්ති**ආදිමාහ.

ඉදානි යස්මා අයං පරිබ්බාජකො කඤ්ජියෙනෙව තිත්තකාලාබු, උච්ඡෙදදස්සනෙනෙව පූරිතො, සො යථා කඤ්ජියං අප්පහාය න සක්කා ලාබුම්හි තෙලඵාණිතාදීනි පක්ඛිපිතුං, පක්ඛිත්තානිපි න ගණ්හාති, එවමෙවං තං ලද්ධිං අප්පහාය අභබ්බො මග්ගඵලානං ලාභාය, තස්මා ලද්ධිං ජහාපනත්ථං **තත්‍රග්ගිවෙස්සනාති**ආදි ආරද්ධං. **විග්ගහොති** කලහො. **එවමෙතාසං දිට්ඨීනං පහානං හොතීති** එවං විග්ගහාදිආදීනවං දිස්වා තාසං දිට්ඨීනං පහානං හොති. සො හි පරිබ්බාජකො ''කිං මෙ ඉමිනා විග්ගහාදිනා''ති තං උච්ඡෙදදස්සනං පජහති.

205. අථස්ස භගවා චම්තකඤ්ජියෙ ලාබුම්හි සප්පිඵාණිතාදීනි පක්ඛිපන්තො විය හදයෙ අමතොසධං පූරෙස්සාමීති විපස්සනං ආචික්ඛන්තො **අයං ඛො පන, අග්ගිවෙස්සන, කායොති**ආදිමාහ. තස්සත්ථො වම්මිකසුත්තෙ වුත්තො. **අනිච්චතොති**ආදීනිපි හෙට්ඨා විත්ථාරිතානෙව. **යො කායස්මිං කායඡන්දොති** යා කායස්මිං තණ්හා. **ස්නෙහොති** තණ්හාස්නෙහොව. **කායන්වයතාති** කායානුගමනභාවො, කායං අනුගච්ඡනකකිලෙසොති අත්ථො.

එවං රූපකම්මට්ඨානං දස්සෙත්වා ඉදානි අරූපකම්මට්ඨානං දස්සෙන්තො **තිස්සො ඛොති**ආදිමාහ. පුන තාසංයෙව වෙදනානං අසම්මිස්සභාවං දස්සෙන්තො **යස්මිං, අග්ගිවෙස්සන, සමයෙති**ආදිමාහ. තත්‍රායං සඞ්ඛෙපත්ථො – යස්මිං සමයෙ සුඛාදීසු එකං වෙදනං වෙදයති, තස්මිං සමයෙ අඤ්ඤා වෙදනා අත්තනො වාරං වා ඔකාසං වා ඔලොකයමානා නිසින්නා නාම නත්ථි, අථ ඛො අනුප්පන්නාව හොන්ති භින්නඋදකපුප්ඵුළා විය ච අන්තරහිතා වා. **සුඛාපි ඛොති**ආදි තාසං වෙදනානං චුණ්ණවිචුණ්ණභාවදස්සනත්ථං වුත්තං.

න කෙනචි සංවදතීති තස්සතං ගහෙත්වා ''සස්සතවාදී අහ''න්ති උච්ඡෙදවාදිනාපි සද්ධිං න සංවදති, තමෙව ගහෙත්වා ''සස්සතවාදී අහ''න්ති එකච්චසස්සතවාදිනා සද්ධිං න විවදති. එවං තයොපි වාදා පරිවත්තෙත්වා

යොජෙතබ්බා. **යඤ්ච ලොකෙ වුත්තන්ති** යං ලොකෙ කථිතං වොහරිතං, තෙන වොහරති අපරාමසන්තො කිඤ්චි ධම්මං පරාමාසග්ගාහෙන අග්ගණ්හන්තො. වුත්තම්පි චෙතං –

> ‘‘යො හොති භික්ඛු අරහං කතාවී,
> ඛීණාසවො අන්තිමදෙහධාරී;
> අහං වදාමීතිපි සො වදෙය්‍ය,
> මමං වදන්තීතිපි සො වදෙය්‍ය;
> ලොකෙ සමඤ්ඤං කුසලො විදිත්වා,
> වොහාරමත්තෙන සො වොහරෙය්‍යා’’ති. (සං. නි. 1.25);

අපරම්පි වුත්තං – ‘‘ඉමා ඛො චිත්ත ලොකසමඤ්ඤා ලොකනිරුත්තියො ලොකවොහාරා ලොකපඤ්ඤත්තියො, යාහි තථාගතො වොහරති අපරාමස’’න්ති (දී. නි. 1.440).

206. **අභිඤ්ඤාපහානමාහාති** සස්සතාදීසු තෙසං තෙසං ධම්මානං සස්සතං අභිඤ්ඤාය ජානිත්වා සස්සතස්ස පහානමාහ, උච්ඡෙදං, එකච්චසස්සතං අභිඤ්ඤාය එකච්චසස්සතස්ස පහානං වදති. රූපං අභිඤ්ඤාය රූපස්ස පහානං වදතීතිආදිනා නයෙනෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

පටිසඤ්චික්ඛතොති පච්චවෙක්ඛන්තස්ස. **අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං විමුච්චීති** අනුප්පාදනිරොධෙන නිරුද්ධෙහි ආසවෙහි අග්ගහෙත්වාව චිත්තං විමුච්චි. එත්තාවතා චෙස පරස්ස වඩ්ඪිතං භත්තං භුඤ්ජිත්වා ඛුදං විනොදෙන්තො විය පරස්ස ආරද්ධාය ධම්මදෙසනාය ඤාණං පෙසෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තඤ්චෙව පත්තො, සාවකපාරමීඤාණස්ස ච මත්ථකං, සොළස ච පඤ්ඤා පටිවිජ්ඣිත්වා ඨිතො. දීඝනඛො පන සොතාපත්තිඵලං පත්වා සරණෙසු පතිට්ඨිතො.

භගවා පන ඉමං දෙසනං සූරියෙ ධරමානෙයෙව නිට්ඨාපෙත්වා ගිජ්ඣකූටා ඔරුය්හ වෙළුවනං ගන්ත්වා සාවකසන්නිපාතමකාසි, චතුරඞ්ගසමන්නාගතො සන්නිපාතො අහොසි. තත්‍රිමානි අඞ්ගානි – මාඝනක්ඛත්තෙන යුත්තො පුණ්ණමඋපොසථදිවසො, කෙනචි අනාමන්තිතානි හුත්වා අත්තනොයෙව ධම්මතාය සන්නිපතිතානි අඩ්ඪතෙලසානි භික්ඛුසතානි, තෙසු එකොපි පුථුජ්ජනො වා සොතාපන්න-සකදාගාමි-අනාගාමි-සුක්ඛවිපස්සක-අරහන්තෙසු වා අඤ්ඤතරො නත්ථි, සබ්බෙ ඡළභිඤ්ඤාව, එකොපි චෙත්ථ සත්ථකෙන කෙසෙ ඡින්දිත්වා පබ්බජිතො නාම නත්ථි, සබ්බෙ එහිභික්ඛුනොයෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

දීඝනඛසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. මාගණ්ඩියසුත්තවණ්ණනා

207. **එවං මෙ සුතන්ති** මාගණ්ඩියසුත්තං. තත්ථ **අග්‍යාගාරෙති** අග්ගිහොමසාලයං. **තිණසන්ථාරකෙති** ද්වෙ මාගණ්ඩියා මාතුලො ච භාගිනෙය්‍යො ච. තෙසු මාතුලො පබ්බජිත්වා අරහත්තං පත්තො, භාගිනෙය්‍යොපි සඋපනිස්සයො නචිරස්සෙව පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිස්සති. අථස්ස භගවා උපනිස්සයං දිස්වා රමණීයං දෙවගබ්භසදිසං ගන්ධකුටිං පහාය තත්ථ ඡාරිකතිණකචවරාදීහි උක්ලාපෙ අග්‍යාගාරෙ තිණසන්ථාරකං පඤ්ඤාපෙත්වා පරසඞ්ගහකරණත්ථං කතිපාහං වසිත්ථ. තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **තෙනුපසඞ්කමීති** න කෙවලං තංදිවසමෙව, යස්මා පන තං අග්‍යාගාරං ගාමූපචාරෙ දාරකදාරිකාහි ඔකිණ්ණං අවිවිත්තං, තස්මා භගවා නිච්චකාලම්පි දිවසභාගං තස්මිං වනසණ්ඩෙ වීතිනාමෙත්වා සායං වාසත්ථාය තත්ථ උපගච්ඡති.

අද්දසා ඛො…පෙ…. තිණසන්ථාරකං පඤ්ඤත්තන්ති භගවා අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු තිණසන්ථාරකං සඞ්සරිත්වා සඤ්ඤාණං කත්වා ගච්ඡති, තංදිවසං පන පඤ්ඤපෙත්වාව අගමාසි. කස්මා? තදා හි පච්චූසසමයෙ ලොකං ඔලොකෙත්වාව අද්දස – ‘‘අජ්ජ මාගණ්ඩියො ඉධාගන්ත්වා ඉමං තිණසන්ථාරකං දිස්වා භාරද්වාජෙන සද්ධිං තිණසන්ථාරකං ආරබ්භ කථාසල්ලාපං කරිස්සති, අථාහං ආගන්ත්වා ධම්මං දෙසෙස්සාමි, සො ධම්මං සුත්වා මම සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිස්සති. පරෙසං සඞ්ගහකරණත්ථමෙව හි මයා පාරමියො පූරිතා’’ති තිණසන්ථාරකං පඤ්ඤපෙත්වාව අගමාසි.

සමණසෙය්‍යානුරූපං මඤ්ඤෙති ඉමං තිණසන්ථාරකං ‘‘සමණස්ස අනුච්ඡවිකා සෙය්‍යා’’ති මඤ්ඤාමි. න ච අසඤ්ඤතසමණස්ස නිවුත්ථට්ඨානමෙතං. තථාහෙත්ථ හත්ථෙන ආකඩ්ඪිතට්ඨානං වා පාදෙන ආකඩ්ඪිතට්ඨානං වා සීසෙන පහටට්ඨානං වා න පඤ්ඤායති, අනාකුලො අනාකිණ්ණො අභින්නො ඡෙකෙන චිත්තකාරෙන තූලිකාය පරිච්ඡින්දිත්වා පඤ්ඤත්තො විය. සඤ්ඤතසමණස්ස වසිතට්ඨානං, කස්ස හො වසිතට්ඨානන්ති පුච්ඡති. **භූනහුනොති** හතවඩ්ඪිනො මරියාදකාරකස්ස. කස්මා එවමාහ? ඡසු ද්වාරෙසු වඩ්ඪිපඤ්ඤාපනලද්ධිකත්තා. අයඤ්හි තස්ස ලද්ධි – චක්ඛු බ්‍රූහෙතබ්බං වඩ්ඪෙතබ්බං, අදිට්ඨං දක්ඛිතබ්බං, දිට්ඨං සමතික්කමිතබ්බං. සොතං බ්‍රූහෙතබ්බං වඩ්ඪෙතබ්බං,

අසුතං සොතබ්බං, සුතං සමතික්කමිතබ්බං. ඝානං බ්‍රූහෙතබ්බං වඩ්ඪෙතබ්බං, අඝායිතං ඝායිතබ්බං, ඝායිතං සමතික්කමිතබ්බං. ජිව්හා බ්‍රූහෙතබ්බා වඩ්ඪෙතබ්බා, අස්සායිතං සායිතබ්බං, සායිතං සමතික්කමිතබ්බං. කායො බ්‍රූහෙතබ්බො වඩ්ඪෙතබ්බො, අඵුට්ඨං ඵුසිතබ්බං, ඵුට්ඨං සමතික්කමිතබ්බං. මනො බ්‍රූහෙතබ්බො වඩ්ඪෙතබ්බො, අවිඤ්ඤාතං විජානිතබ්බං, විඤ්ඤාතං සමතික්කමිතබ්බං. එවං සො ඡසු ද්වාරෙසු වඩ්ඪිං පඤ්ඤපෙති. භගවා පන –

‘‘චක්ඛුනා සංවරො සාධු, සාධු සොතෙන සංවරො;
ඝානෙන සංවරො සාධු, සාධු ජිව්හාය සංවරො.

කායෙන සංවරො සාධු, සාධු වාචාය සංවරො;
මනසා සංවරො සාධු, සාධු සබ්බත්ථ සංවරො;
සබ්බත්ථ සංවුතො භික්ඛු, සබ්බදුක්ඛා පමුච්චතී’’ති. (ධ. ප. 360-361) –

ඡසු ද්වාරෙසු සංවරං පඤ්ඤපෙති. තස්මා සො ‘‘වඩ්ඪිහතො සමණො ගොතමො මරියාදකාරකො’’ති මඤ්ඤමානො ‘‘භූනහුනො’’ති ආහ.

අරියෙ ඤායෙ ධම්මෙ කුසලෙති පරිසුද්ධෙ කාරණධම්මෙ අනවජ්ජෙ. ඉමිනා කිං දස්සෙති? එවරූපස්ස නාම උග්ගතස්ස පඤ්ඤාතස්ස යසස්සිනො උපරි වාචං භාසමානෙන වීමංසිත්වා උපධාරෙත්වා මුඛෙ ආරක්ඛං ඨපෙත්වා භාසිතබ්බො හොති. තස්මා මා සහසා අභාසි, මුඛෙ ආරක්ඛං ඨපෙහීති දස්සෙති. **එවඤ්හි නො සුත්තෙ ඔවරතී**ති යස්මා අම්හාකං සුත්තෙ එවං ආගච්ඡති, න මයං මුඛාරුළ්හිච්ඡාමත්තං වදාම, සුත්තෙ ච නාම ආගතං වදමානා කස්ස භායෙය්‍යාම, තස්මා සම්මුඛාපි නං වදෙය්‍යාමාති අත්ථො. **අප්පොස්සුක්කො**ති මම රක්ඛනත්ථාය අනුස්සුක්කො අවාවටො හුත්වාති අත්ථො. **වුත්තොව නං වදෙය්‍යා**ති මයා වුත්තොව හුත්වා අපුච්ඡිතොව කථං සමුට්ඨාපෙත්වා අම්බජම්බූආදීනි ගහෙත්වා විය අපූරයමානො මයා කථිතනියාමෙන භවං භාරද්වාජො වදෙය්‍යා, වදස්සූති අත්ථො.

208. **අස්සොසි ඛො**ති සත්ථා ආලොකං වඩ්ඪෙත්වා දිබ්බචක්ඛුනා මාගණ්ඩියං තත්ථ ආගතං අද්දස, ද්වින්නං ජනානං භාසමානානං දිබ්බසොතෙන සද්දම්පි අස්සොසි. **පටිසල්ලානා වුට්ඨිතො**ති ඵලසමාපත්තියා වුට්ඨිතො. **සංවිග්ගො**ති පීතිසංවෙගෙන සංවිග්ගො චලිතො කම්පිතො. තස්ස කිර එතදහොසි – ‘‘නෙව මාගණ්ඩියෙන සමණස්ස ගොතමස්ස ආරොචිතං, න මයා. අම්හෙ මුඤ්චිත්වා අඤ්ඤො එත්ථ තතියොපි නත්ථි, සුතො භවිස්සති අම්හාකං සද්දො තිඛිණසොතෙන පුරිසෙනා’’ති. අථස්ස අබ්භන්තරෙ පීති උප්පජ්ජිත්වා නවනවුතිලොමකූපසහස්සානි උද්ධග්ගානි අකාසි. තෙන වුත්තං ‘‘සංවිග්ගො ලොමහට්ඨජාතො’’ති. **අථ ඛො මාගණ්ඩියො පරිබ්බාජකො**ති පරිබ්බාජකස්ස පභින්නමුඛං විය බීජං පරිපාකගතං ඤාණං, තස්මා සන්නිසීදිතුං අසක්කොන්තො ආහිණ්ඩමානො පුන සත්ථු සන්තිකං ආගන්ත්වා එකමන්තං නිසීදි. තං දස්සෙතුං ‘‘අථ ඛො මාගණ්ඩියො’’තිආදි වුත්තං.

209. සත්ථා – ‘‘එවං කිර ත්වං, මාගණ්ඩිය, මං අවචා’’ති අවත්වාව **චක්ඛුං ඛො, මාගණ්ඩියා**ති පරිබ්බාජකස්ස ධම්මදෙසනං ආරභි. තත්ථ වසනට්ඨානට්ඨෙන රූපං චක්ඛුස්ස ආරාමොති චක්ඛු **රූපාරාමං**. රූපෙ රතන්ති **රූපරතං**. රූපෙන චක්ඛු ආමොදිතං පමොදිතන්ති **රූපසමුදිතං. දන්ත**න්ති නිබ්බිසෙවනං. **ගුත්ත**න්ති ගොපිතං. **රක්ඛිත**න්ති ඨපිතරක්ඛං. **සංවුත**න්ති පිහිතං. **සංවරායා**ති පිධානත්ථාය.

210. **පරිචාරිතපුබ්බො**ති අභිරමිතපුබ්බො. **රූපපරිළාහ**න්ති රූපං ආරබ්භ උප්පජ්ජනපරිළාහං. **ඉමස්ස පන තෙ, මාගණ්ඩිය, කිමස්ස වචනීය**න්ති ඉමස්ස රූපං පරිග්ගණ්හිත්වා අරහත්තප්පත්තස්ස ඛීණාසවස්ස තයා කිං වචනං වත්තබ්බං අස්ස, වුඩ්ඪිහතො මරියාදකාරකොති ඉදං වත්තබ්බං, න වත්තබ්බන්ති පුච්ඡති. **න කිඤ්චි, භො ගොතමා**ති, භො ගොතම, කිඤ්චි වත්තබ්බං නත්ථි. සෙසද්වාරෙසුපි එසෙව නයො.

211. ඉදානි යස්මා තයා පඤ්චක්ඛන්ධෙ පරිග්ගහෙත්වා අරහත්තප්පත්තස්ස ඛීණාසවස්ස කිඤ්චි වත්තබ්බං නත්ථි, අහඤ්ච පඤ්චක්ඛන්ධෙ පරිග්ගහෙත්වා සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො, තස්මා අහම්පි තෙ න කිඤ්චි වත්තබ්බොති දස්සෙතුං **අහං ඛො පනා**තිආදිමාහ. **තස්ස මය්හං මාගණ්ඩියා**ති ගිහිකාලෙ අත්තනො සම්පත්තිං දස්සෙන්තො ආහ. තත්ථ **වස්සිකො**තිආදීසු යත්ථ සුඛං හොති වස්සකාලෙ වසිතුං, අයං වස්සිකො. ඉතරෙසුපි එසෙව නයො. අයං පනෙත්ථ වචනත්ථො – වස්සං වාසො වස්සං, වස්සං අරහතීති **වස්සිකො**. ඉතරෙසුපි එසෙව නයො.

තත්ථ වස්සිකො පාසාදො නාතිඋච්චො හොති නාතිනීචො, ද්වාරවාතපානානිපිස්ස නාතිතනූනි නාතිබහූනි, භූමත්ථරණපච්චත්ථරණඛජ්ජභොජ්ජානිපෙත්ථ මිස්සකානෙව වට්ටන්ති. හෙමන්තිකෙ ථම්භාපි භිත්තියොපි නීචා හොන්ති, ද්වාරවාතපානානි තනුකානි සුඛුමච්ඡිද්දානි. උණ්හපවෙසනත්ථාය භිත්තිනියූහානි නීහරීයන්ති. භූමත්ථරණපච්චත්ථරණනිවාසනපාරුපනානි පනෙත්ථ උණ්හවීරියානි කම්බලාදීනි වට්ටන්ති. ඛජ්ජභොජ්ජං සිනිද්ධං කටුකසන්නිස්සිතඤ්ච. ගිම්හිකෙ ථම්භාපි භිත්තියොපි උච්චා හොන්ති. ද්වාරවාතපානානි පනෙත්ථ බහූනි විපුලජාලානි භවන්ති. භූමත්ථරණාදීනි දුකූලමයානි වට්ටන්ති, ඛජ්ජභොජ්ජානි මධුරරසසීතවීරියානි. වාතපානසමීපෙසු චෙත්ථ නව චාටියො ඨපෙත්වා උදකස්ස පූරෙත්වා නීලුප්පලාදීහි සඤ්ඡාදෙන්ති. තෙසු තෙසු පදෙසෙසු උදකයන්තානි කරොන්ති, යෙහි දෙවෙ වස්සන්තෙ විය උදකධාරා නික්ඛමන්ති.

බොධිසත්තස්ස පන අට්ඨසතසුවණ්ණඝටෙ ච රජතඝටෙ ච ගන්ධොදකස්ස පූරෙත්වා නීලුප්පලගච්ඡකෙ කත්වා සයනං පරිවාරෙත්වා ඨපයිංසු. මහන්තෙසු ලොහකටාහෙසු ගන්ධකලලං පූරෙත්වා නීලුප්පලපදුමපුණ්ඩරීකානි රොපෙත්වා උතුග්ගහණත්ථාය තත්ථ තත්ථ ඨපෙසුං. සූරියරස්මීහි පුප්ඵානි පුප්ඵන්ති. නානාවිධා භමරගණා පාසාදං පවිසිත්වා පුප්ඵෙසු රසං ගණ්හන්තා විචරන්ති. පාසාදො අතිසුගන්ධො හොති. යමකභිත්තියා අන්තරෙ ලොහනාළිං ඨපෙත්වා නවභූමිකපාසාදස්ස උපරි ආකාසඞ්ගණෙ රතනමණ්ඩපමත්ථකෙ සුඛුමච්ඡිද්දකං ජාලං බද්ධං අහොසි. එකස්මිං ඨානෙ සුක්ඛමහිංසචම්මං පසාරෙති. බොධිසත්තස්ස උදකකීළනවෙලාය මහිංසචම්මෙ පාසාණගුළෙ ඛිපන්ති, මෙඝථනිතසද්දො විය හොති. හෙට්ඨා යන්තං පරිවත්තෙන්ති, උදකං අභිරුහිත්වා ජාලමත්ථකෙ පතති, වස්සපතනසලිලං විය හොති. තදා බොධිසත්තො නීලපටං නිවාසෙති, නීලපටං පාරුපති, නීලපසාධනං පසාධෙති. පරිවාරාපිස්ස චත්තාලීසනාටකසහස්සානි නීලවත්ථාභරණානෙව නීලවිලෙපනානි හුත්වා මහාපුරිසං පරිවාරෙත්වා රතනමණ්ඩපං ගච්ඡන්ති. දිවසභාගං උදකකීළං කීළන්තො සීතලං උතුසුඛං අනුභොති.

පාසාදස්ස චතූසු දිසාසු චත්තාරො සරා හොන්ති. දිවාකාලෙ නානාවණ්ණසකුණගණා පාචීනසරතො වුට්ඨාය විරවමානා පාසාදමත්ථකෙන පච්ඡිමසරං ගච්ඡන්ති. පච්ඡිමසරතො වුට්ඨාය පාචීනසරං, උත්තරසරතො දක්ඛිණසරං, දක්ඛිණසරතො උත්තරසරං ගච්ඡන්ති, අන්තරවස්සසමයො විය හොති. හෙමන්තිකපාසාදො පන පඤ්චභූමිකො අහොසි, වස්සිකපාසාදො සත්තභූමිකො.

නිප්පුරිසෙහීති පුරිසවිරහිතෙහි. න කෙවලඤ්චෙත්ථ තූරියානෙව නිප්පුරිසානි, සබ්බට්ඨානානිපි නිප්පුරිසානෙව . දොවාරිකාපි ඉත්ථියොව, න්හාපනාදිපරිකම්මකරාපි ඉත්ථියොව. රාජා කිර – ''තථාරූපං ඉස්සරියසුඛසම්පත්තිං අනුභවමානස්ස පුරිසං දිස්වා පරිසඞ්කා උප්පජ්ජති, සා මෙ පුත්තස්ස මා අහොසී''ති සබ්බකිච්චෙසු ඉත්ථියොව ඨපෙසි. **තාය රතියා රමමානොති** ඉදං චතුත්ථජ්ඣානිකඵලසමාපත්තිරතිං සන්ධාය වුත්තං.

212. **ගහපති වා ගහපතිපුත්තො වාති** එත්ථ යස්මා ඛත්තියානං සෙතච්ඡත්තස්මිංයෙව පත්ථනා හොති, මහා ච නෙසං පපඤ්චො, බ්‍රාහ්මණා මන්තෙහි අතිත්තා මන්තෙ ගවෙසන්තා විචරන්ති, ගහපතිනො පන මුද්දාගණනමත්තං උග්ගහිතකාලතො පට්ඨාය සම්පත්තිංයෙව අනුභවන්ති, තස්මා ඛත්තියබ්‍රාහ්මණෙ අග්ගහෙත්වා ''ගහපති වා ගහපතිපුත්තො වා''ති ආහ. **ආවට්ටෙය්‍යාති** මානුසකකාමහෙතු ආවට්ටො භවෙය්‍යාති අත්ථො. **අභික්කන්තතරාති** විසිට්ඨතරා. **පණීතතරාති** අතප්පකතරා. වුත්තම්පි චෙතං –

> ''කුසග්ගෙනුදකමාදාය, සමුද්දෙ උදකං මිනෙ;
> එවං මානුසකා කාමා, දිබ්බකාමාන සන්තිකෙ''ති. (ජා. 2.21.389) –

සමධිගය්හ තිට්ඨතීති දිබ්බසුඛං ගණ්හිත්වා තතො විසිට්ඨතරා හුත්වා තිට්ඨති.

ඔපම්මසංසන්දනං පනෙත්ථ එවං වෙදිතබ්බං – ගහපතිස්ස පඤ්චහි කාමගුණෙහි සමඞ්ගීභූතකාලො විය බොධිසත්තස්ස තීසු පාසාදෙසු චත්තාලීසසහස්සඉත්ථීමජ්ඣෙ මොදනකාලො, තස්ස සුචරිතං පූරෙත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තකාලො විය බොධිසත්තස්ස අභිනික්ඛමනං කත්වා බොධිපල්ලඞ්කෙ සබ්බඤ්ඤුතං පටිවිද්ධකාලො , තස්ස නන්දනවනෙ සම්පත්තිං අනුභවනකාලො විය තථාගතස්ස චතුත්ථජ්ඣානිකඵලසමාපත්තිරතියා වීතිවත්තනකාලො, තස්ස මානුසකානං පඤ්චන්නං කාමගුණානං අපත්ථනකාලො විය තථාගතස්ස චතුත්ථජ්ඣානිකඵලසමාපත්තිරතියා වීතිනාමෙන්තස්ස හීනජනසුඛස්ස අපත්ථනකාලොති.

213. **සුඛීති** පඨමං දුක්ඛිතො පච්ඡා සුඛිතො අස්ස. **සෙරීති** පඨමං වෙජ්ජදුතියකො පච්ඡා සෙරී එකකො භවෙය්‍ය. **සයංවසීති** පඨමං වෙජ්ජස්ස වසෙ වත්තමානො වෙජ්ජෙන නිසීදාති වුත්තෙ නිසීදි, නිපජ්ජාති වුත්තෙ නිපජ්ජි, භුඤ්ජාති වුත්තෙ භුඤ්ජි, පිවාති වුත්තෙ පිවි, පච්ඡා සයංවසී ජාතො. **යෙන කාමං ගමොති** පඨමං ඉච්ඡිතිච්ඡිතට්ඨානං ගන්තුං නාලත්ථ, පච්ඡා රොගෙ වූපසන්තෙ වනදස්සන-ගිරිදස්සන-පබ්බතදස්සනාදීසුපි යෙනකාමං ගමො ජාතො, යත්ථ යත්ථෙව ගන්තුං ඉච්ඡති, තත්ථ තත්ථෙව ගච්ඡෙය්‍ය.

එත්ථාපි ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං – පුරිසස්ස කුට්ඨිකාලො විය හි බොධිසත්තස්ස අගාරමජ්ඣෙ වසනකාලො, අඞ්ගාරකපල්ලං විය එකං කාමවත්ථු, ද්වෙ කපල්ලානි විය ද්වෙ වත්ථූනි, සක්කස්ස පන දෙවරඤ්ඤො අඩ්ඪතෙය්‍යකොටියානි අඞ්ගාරකපල්ලානි විය අඩ්ඪතියනාටකකොටියො, නඛෙහි වණමුඛානි තච්ඡෙත්වා අඞ්ගාරකපල්ලෙ පරිතාපනං විය වත්ථුපටිසෙවනං, භෙසජ්ජං ආගම්ම අරොගකාලො විය කාමෙසු ආදීනවං නෙක්ඛම්මෙ ච ආනිසංසං දිස්වා නික්ඛම්ම බුද්ධභූතකාලෙ චතුත්ථජ්ඣානිකඵලසමාපත්තිරතියා වීතිවත්තනකාලො, අඤ්ඤං කුට්ඨිපුරිසං දිස්වා අපත්ථනකාලො විය තාය රතියා වීතිනාමෙන්තස්ස හීනජනරතියා අපත්ථනකාලොති.

214. **උපහතින්ද්‍රියොති** කිමිරකුට්ඨෙන නාම උපහතකායප්පසාදො. **උපහතින්ද්‍රියාති** උපහතපඤ්ඤින්ද්‍රියා. තෙ යථා සො උපහතකායින්ද්‍රියො කුට්ඨී දුක්ඛසම්ඵස්සස්මිංයෙව අග්ගිස්මිං සුඛමිති විපරීතසඤ්ඤං පච්චලත්ථ, එවං පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස උපහතත්තා දුක්ඛසම්ඵස්සෙස්වෙව කාමෙසු සුඛමිති විපරීතසඤ්ඤං පච්චලත්ථුං.

215. **අසුචිතරානි චෙවා**තිආදීසු පකතියාව තානි අසුචීනි ච දුග්ගන්ධානි ච පූතීනි ච, ඉදානි පන අසුචිතරානි චෙව දුග්ගන්ධතරානි ච පූතිතරානි ච හොන්ති. **කාචී**ති තස්ස හි පරිතාපෙන්තස්ස ච කණ්ඩුවන්තස්ස ච පාණකා අන්තො පවිසන්ති, දුට්ඨලොහිතදුට්ඨපුබ්බා පග්ඝරන්ති. එවමස්ස කාචි අස්සාදමත්තා හොති.

ආරොග්‍යපරමාති ගාථාය යෙ කෙචි ධනලාභා වා යසලාභා වා පුත්තලාභා වා අත්ථි, ආරොග්‍යං තෙසං පරමං උත්තමං, නත්ථි තතො උත්තරිතරො ලාභොති, ආරොග්‍යපරමා ලාභා. යංකිඤ්චි ඣානසුඛං වා මග්ගසුඛං වා ඵලසුඛං වා අත්ථි, නිබ්බානං තත්ථ පරමං, නත්ථි තතො උත්තරිතරං සුඛන්ති නිබ්බානං පරමං සුඛං. **අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගාන**න්ති පුබ්බභාගමග්ගානං පුබ්බභාගගමනෙනෙව අමතගාමීනං අට්ඨඞ්ගිකො ඛෙමො, නත්ථි තතො ඛෙමතරො අඤ්ඤො මග්ගො. අථ වා **ඛෙමං අමතගාමින**න්ති එත්ථ ඛෙමන්තිපි අමතන්තිපි නිබ්බානස්සෙව නාමං. යාවතා පුථුසමණබ්‍රාහ්මණා පරප්පවාදා ඛෙමගාමිනො ච අමතගාමිනො චාති ලද්ධිවසෙන ගහිතා, සබ්බෙසං තෙසං ඛෙමඅමතගාමීනං මග්ගානං අට්ඨඞ්ගිකො පරමො උත්තමොති අයමෙත්ථ අත්ථො.

216. **ආචරියපාචරියාන**න්ති ආචරියානඤ්චෙව ආචරියාචරියානඤ්ච. **සමෙතී**ති එකනාළියා මිතං විය එකතුලාය තුලිතං විය සදිසං හොති නින්නානාකරණං. **අනොමජ්ජතී**ති පාණිං හෙට්ඨා ඔතාරෙන්තො මජ්ජති – ''ඉදං තං, භො ගොතම, ආරොග්‍යං, ඉදං තං නිබ්බාන''න්ති කාලෙන සීසං කාලෙන උරං පරිමජ්ජන්තො එවමාහ.

217. **ඡෙක**න්ති සම්පන්නං. **සාහුළිචීරෙනා**ති කාළකෙහි එළකලොමෙහි කතථූලචීරෙන. සඞ්කාරචොළකෙනාතිපි වදන්ති. **වාචං නිච්ඡාරෙය්‍යා**ති කාලෙන දසාය කාලෙන අන්තෙ කාලෙන මජ්ඣෙ පරිමජ්ජන්තො නිච්ඡාරෙය්‍ය, වදෙය්‍යාති අත්ථො. **පුබ්බකෙහෙසා**ති පුබ්බකෙහි එසා. විපස්සීපි හි භගවා…පෙ…. කස්සපොපි භගවා චතුපරිසමජ්ඣෙ නිසින්නො ඉමං ගාථං අභාසි, ''අත්ථනිස්සිතගාථා''ති මහාජනො උග්ගණ්හි. සත්ථරි පරිනිබ්බුතෙ අපරභාගෙ පරිබ්බාජකානං අන්තරං පවිට්ඨා. තෙ පොත්ථකගතං කත්වා පදද්වයමෙව රක්ඛිතුං සක්ඛිංසු. තෙනාහ – **සා එතරහි අනුපුබ්බෙන පුථුජ්ජනගාථා**ති.

218. රොගොව භූතොති **රොගභූතො**. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. **අරියං චක්ඛු**න්ති පරිසුද්ධං විපස්සනාඤාණඤ්චෙව මග්ගඤාණඤ්ච. **පහොතී**ති සමත්ථො. **භෙසජ්ජං කරෙය්‍යා**ති උද්ධංවිරෙචනං අධොවිරෙචනං අඤ්ජනඤ්චාති භෙසජ්ජං කරෙය්‍ය.

219. **න චක්ඛූනි උප්පාදෙය්‍යා**ති යස්ස හි අන්තරා පිත්තසෙම්හාදිපලිවෙඨෙන චක්ඛුපසාදො උපහතො හොති, සො ඡෙකං වෙජ්ජං ආගම්ම සප්පායභෙසජ්ජං සෙවන්තො චක්ඛූනි උප්පාදෙති නාම. ජච්චන්ධස්ස පන මාතුකුච්ඡියංයෙව විනට්ඨානි, තස්මා සො න ලභති. තෙන වුත්තං ''න චක්ඛූනි උප්පාදෙය්‍යා''ති.

220. දුතියවාරෙ **ජච්චන්ධො**ති ජාතකාලතො පට්ඨාය පිත්තාදිපලිවෙඨෙන අන්ධො. **අමුස්මි**න්ති තස්මිං පුබ්බෙ වුත්තෙ. **අමිත්තතොපි දහෙය්‍යා**ති අමිත්තො මෙ අයන්ති එවං අමිත්තතො ඨපෙය්‍ය. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. **ඉමිනා චිත්තෙනා**ති වට්ටෙ අනුගතචිත්තෙන. **තස්ස මෙ උපාදානපච්චයා**ති එකසන්ධි ද්විසඞ්ඛෙපො පච්චයාකාරො කථිතො, වට්ටං විභාවිතං.

221. **ධම්මානුධම්ම**න්ති ධම්මස්ස අනුධම්මං අනුච්ඡවිකං පටිපදං. **ඉමෙ රොගා ගණ්ඩා සල්ලා**ති පඤ්චක්ඛන්ධෙ දස්සෙති. **උපාදානනිරොධා**ති විවට්ටං දස්සෙන්තො ආහ. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

මාගණ්ඩියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. සන්දකසුත්තවණ්ණනා

223. **එවං මෙ සුත**න්ති සන්දකසුත්තං. තත්ථ **පිලක්ඛගුහාය**න්ති තස්සා ගුහාය ද්වාරෙ පිලක්ඛරුක්ඛො අහොසි, තස්මා පිලක්ඛගුහාත්වෙව සඞ්ඛං ගතා. **පටිසල්ලානා වුට්ඨිතො**ති විවෙකතො වුට්ඨිතො. **දෙවකතසොබ්භො**ති වස්සොදකෙනෙව තින්නට්ඨානෙ ජාතො මහාඋදකරහදො. **ගුහාදස්සනාය**ාති එත්ථ **ගුහා**ති පංසුගුහා. සා උන්නමෙ උදකමුත්තට්ඨානෙ අහොසි, එකතො උමඞ්ගං කත්වා ඛාණුකෙ ච පංසුඤ්ච නීහරිත්වා අන්තො ථම්භෙ උස්සාපෙත්වා මත්ථකෙ පදරච්ඡන්නගෙහසඞ්ඛෙපෙන කතා, තත්ථ තෙ පරිබ්බාජකා වසන්ති. සා වස්සානෙ උදකපුණ්ණා තිට්ඨති, නිදාඝෙ තත්ථ වසන්ති. තං සන්ධාය ''ගුහාදස්සනාය''ති ආහ. විහාරදස්සනත්ථඤ්හි අනමතග්ගියං පච්චවෙක්ඛිත්වා සමුද්දපබ්බතදස්සනත්ථං වාපි ගන්තුං වට්ටතීති.

උන්නාදිනියාති උච්චං නදමානාය. එවං නදමානාය චස්සා උද්ධඞ්ගමනවසෙන උච්චො, දිසාසු පත්ථටවසෙන මහාසද්දොති උච්චාසද්දමහාසද්දො, තාය **උච්චාසද්දමහාසද්දාය**. තෙසං පරිබ්බාජකානං පාතොව උට්ඨාය කත්තබ්බං නාම චෙතියවත්තං වා බොධිවත්තං වා ආචරියුපජ්ඣායවත්තං වා යොනිසොමනසිකාරො වා නත්ථි. තෙන තෙ

පාතොව උට්ඨාය බාලාතපෙ නිසින්නා, සායං වා කථාය ඵාසුකත්ථාය සන්නිපතිතා ''ඉමස්ස හත්ථො සොභණො ඉමස්ස පාදො''ති එවං අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස හත්ථපාදාදීනි වා ආරබ්භ ඉත්ථිපුරිසදාරකදාරිකාවණ්ණෙ වා අඤ්ඤං වා කාමස්සාදභවස්සාදාදිවත්ථුං ආරබ්භ කථං පට්ඨපෙත්වා අනුපුබ්බෙන රාජකථාදිඅනෙකවිධං තිරච්ඡානකථං කථෙන්ති. සා හි අනියානිකත්තා සග්ගමොක්ඛමග්ගානං තිරච්ඡානභූතා කථාති **තිරච්ඡානකථා**. තත්ථ රාජානං ආරබ්භ ''මහාසම්මතො මන්ධාතා ධම්මාසොකො එවංමහානුභාවො''තිආදිනා නයෙන පවත්තා කථා **රාජකථා**. එස නයො **චොරකථාදීසු**.

තෙසු ''අසුකො රාජා අභිරූපො දස්සනීයො''තිආදිනා නයෙන ගෙහස්සිතකථාව තිරච්ඡානකථා හොති. ''සොපි නාම එවං මහානුභාවො ඛයං ගතො''ති එවං පවත්තා පන කම්මට්ඨානභාවෙ තිට්ඨති. චොරෙසුපි ''මූලදෙවො එවංමහානුභාවො, මෙඝමාලො එවංමහානුභාවො''ති තෙසං කම්මං පටිච්ච අහො සූරාති ගෙහස්සිතකථාව තිරච්ඡානකථා. යුද්ධෙපි භාරතයුද්ධාදීසු ''අසුකෙන අසුකො එවං මාරිතො එවං විද්ධො''ති කාමස්සාදවසෙනෙව කථා තිරච්ඡානකථා. ''තෙපි නාම ඛයං ගතා''ති එවං පවත්තා පන සබ්බත්ථ කථා කම්මට්ඨානමෙව හොති. අපිච අන්නාදීසු ''එවං වණ්ණවන්තං ගන්ධවන්තං රසවන්තං ඵස්සසම්පන්නං ඛාදිම්හ භුඤ්ජිම්හ පිවිම්හ පරිභුඤ්ජිම්හා''ති කාමස්සාදවසෙන කථෙතුං න වට්ටති, සාත්ථකං පන කත්වා – ''පුබ්බෙ එවං වණ්ණාදිසම්පන්නං අන්නං පානං වත්ථං සයනං මාලං ගන්ධං සීලවන්තානං අදම්හ, චෙතියෙ පූජං අකරිම්හා''ති කථෙතුං වට්ටති.

ඤාතිකථාදීසුපි ''අම්හාකං ඤාතකා සූරා සමත්ථා''ති වා ''පුබ්බෙ මයං එවං විචිත්රෙහි යානෙහි චරිම්හා''ති වා අස්සාදවසෙන වත්තුං න වට්ටති, සාත්ථකං පන කත්වා ''තෙපි නො ඤාතකා ඛයං ගතා''ති වා ''පුබ්බෙ මයං එවරූපා උපාහනා සඞ්ඝස්ස අදම්හා''ති වා කථෙතබ්බා. **ගාමකථාපි** සුනිවිට්ඨදුන්නිවිට්ඨසුභික්ඛදුබ්භික්ඛාදිවසෙන වා ''අසුකගාමවාසිනො සූරා සමත්ථා''ති වා එවං අස්සාදවසෙන න වට්ටති, සාත්ථකං පන කත්වා සද්ධා පසන්නාති වා ඛයවයං ගතාති වා වත්තුං වට්ටති. **නිගමනගරජනපදකථාසුපි** එසෙව නයො. **ඉත්ථිකථාපි** වණ්ණසණ්ඨානාදීනි පටිච්ච අස්සාදවසෙන න වට්ටති, සද්ධා පසන්නා ඛයං ගතාති එවමෙව වට්ටති. **සූරකථාපි** නන්දිමිත්තො නාම යොධො සූරො අහොසීති අස්සාදවසෙනෙව න වට්ටති, සද්ධො පසන්නො අහොසි ඛයං ගතොති එවමෙව වට්ටති. **විසිඛාකථාපි** අසුකා විසිඛා සුනිවිට්ඨා දුන්නිවිට්ඨා සූරා සමත්ථාති අස්සාදවසෙනෙව න වට්ටති, සද්ධා පසන්නා ඛයං ගතා ඉච්චෙවං වට්ටති.

කුම්භට්ඨානකථාති කුම්භට්ඨානඋදකතිත්ථකථා වා වුච්චති කුම්භදාසිකථා වා. සාපි ''පාසාදිකා නච්චිතුං ගායිතුං ඡෙකා''ති අස්සාදවසෙන න වට්ටති, සද්ධා පසන්නාතිආදිනා නයෙනෙව වට්ටති. **පුබ්බපෙතකථාති** අතීතඤාතිකථා. තත්ථ වත්තමානඤාතිකථාසදිසොව විනිච්ඡයො.

නානත්තකථාති පුරිමපච්ඡිමකථාවිමුත්තා අවසෙසා නානාසභාවා නිරත්ථකකථා. **ලොකක්ඛායිකාති** අයං ලොකො කෙන නිම්මිතො, අසුකෙන නාම නිම්මිතො, කාකා සෙතා අට්ඨීනං සෙතත්තා, බකා රත්තා ලොහිතස්ස රත්තත්තාති එවමාදිකා ලොකායතවිතණ්ඩසල්ලාපකථා.

සමුද්දක්ඛායිකා නාම කස්මා සමුද්දො සාගරො, සාගරදෙවෙන ඛණිතත්තා සාගරො, ඛතො මෙති හත්ථමුද්දාය නිවෙදිතත්තා සමුද්දොති එවමාදිකා නිරත්ථකා සමුද්දක්ඛායිකකථා. ඉති භවො, ඉති අභවොති යං වා තං වා නිරත්ථකකාරණං වත්වා පවත්තිතකථා **ඉතිභවාභවකථා**. එත්ථ ච භවොති සස්සතං, අභවොති උච්ඡෙදං. භවොති වඩ්ඪි, අභවොති හානි. භවොති කාමසුඛං, අභවොති අත්තකිලමථො. ඉති ඉමාය ඡබ්බිධාය ඉතිභවාභවකථාය සද්ධිං බාත්තිංසතිරච්ඡානකථා නාම හොති. එවරූපිං තිරච්ඡානකථං කථෙන්තියා නිසින්නො හොති.

තතො සන්දකො පරිබ්බාජකො තෙ පරිබ්බාජකෙ ඔලොකෙත්වා – ''ඉමෙ පරිබ්බාජකා අතිවිය අඤ්ඤමඤ්ඤං අගාරවා අප්පතිස්සා, මයඤ්ච සමණස්ස ගොතමස්ස පාතුභාවතො පට්ඨාය සූරියුග්ගමනෙ ඛජ්ජොපනකූපමා ජාතා, ලාභසක්කාරොපි නො පරිහීනො. සචෙ පන ඉමං ඨානං සමණො ගොතමො ගොතමසාවකො වා ගිහිඋපට්ඨාකොපි වාස්ස ආගච්ඡෙය්‍ය, අතිවිය ලජ්ජනීයං භවිස්සති. පරිසදොසො ඛො පන පරිසජෙට්ඨකස්සෙව උපරි ආරොහතී''ති ඉතො චිතො ච විලොකෙන්තො ථෙරං අද්දස. තෙන වුත්තං **අද්දසා ඛො සන්දකො පරිබ්බාජකො…පෙ…. තුණ්හී අහෙසුන්ති**.

තත්ථ **සණ්ඨපෙසීති** සික්ඛාපෙසි, වජ්ජමස්සා පටිච්ඡාදෙසි. යථා සුට්ඨපිතා හොති, තථා නං ඨපෙසි. යථා නාම පරිසමජ්ඣං පවිසන්තො පුරිසො වජ්ජපටිච්ඡාදනත්ථං නිවාසනං සණ්ඨපෙති, පාරුපනං සණ්ඨපෙති, රජොකිණ්ණට්ඨානං පුඤ්ඡති, එවමස්සා වජ්ජපටිච්ඡාදනත්ථං ''අප්පසද්දා හොන්තො''ති සික්ඛාපෙන්තො යථා සුට්ඨපිතා හොති, තථා නං ඨපෙසීති අත්ථො. **අප්පසද්දකාමාති** අප්පසද්දං ඉච්ඡන්ති, එකකා නිසීදන්ති, එකකා තිට්ඨන්ති, න ගණසඞ්ගණිකාය යාපෙන්ති. **අප්පසද්දවිනීතාති** අප්පසද්දෙන නිරවෙන බුද්ධෙන විනීතා. **අප්පසද්දස්ස වණ්ණවාදිනොති** යං ඨානං අප්පසද්දං නිස්සද්දං. තස්ස වණ්ණවාදිනො. **උපසඞ්කමිතබ්බං මඤ්ඤෙය්‍යාති** ඉධාගන්තබ්බං මඤ්ඤෙය්‍ය.

කස්මා පනෙස ථෙරස්ස උපසඞ්කමනං පච්චාසීසතීති. අත්තනො වුඩ්ඪිං පත්ථයමානො. පරිබ්බාජකා කිර බුද්ධෙසු වා බුද්ධසාවකෙසු වා අත්තනො සන්තිකං ආගතෙසු – ''අජ්ජ අම්හාකං සන්තිකං සමණො ගොතමො ආගතො,

සාරිපුත්තො ආගතො, න ඛො පනෙතෙ යස්ස වා තස්ස වා සන්තිකං ගච්ඡන්ති, පස්සථ අම්හාකං උත්තමභාව''න්ති අත්තනො උපට්ඨාකානං සන්තිකෙ අත්තානං උක්ඛිපන්ති උච්චෙ ඨානෙ ඨපෙන්ති. භගවතොපි උපට්ඨාකෙ ගණ්හිතුං වායමන්ති. තෙ කිර භගවතො උපට්ඨාකෙ දිස්වා එවං වදන්ති – ''තුම්හාකං සත්ථා භවං ගොතමොපි ගොතමස්ස සාවකාපි අම්හාකං සන්තිකං ආගච්ඡන්ති, මයං අඤ්ඤමඤ්ඤං සමග්ගා. තුම්හෙ පන අම්හෙ අක්ඛීහි පස්සිතුං න ඉච්ඡථ, සාමීචිකම්මං න කරොථ, කිං වො අම්හෙහි අපරද්ධ''න්ති. අප්පෙකච්චෙ මනුස්සා – ''බුද්ධාපි එතෙසං සන්තිකං ගච්ඡන්ති, කිං අම්හාක''න්ති තතො පට්ඨාය තෙ දිස්වා නප්පමජ්ජන්ති. **තුණ්හී අහෙසු**න්ති සන්දකං පරිවාරෙත්වා නිස්සද්දා නිසීදිංසු.

224. **ස්වාගතං භොතො ආනන්දස්සා**ති සුආගමනං භොතො ආනන්දස්ස. භවන්තෙ හි නො ආගතෙ ආනන්දො හොති, ගතෙ සොකොති දීපෙති. **චිරස්සං ඛො**ති පියසමුදාචාරවචනමෙතං. ථෙරො පන කාලෙන කාලං පරිබ්බාජකාරාමං චාරිකත්ථාය ගච්ඡතීති පුරිමගමනං ගහෙත්වා එවමාහ. එවඤ්ච පන වත්වා න මානත්ථද්ධො හුත්වා නිසීදි, අත්තනො පන ආසනා වුට්ඨාය තං ආසනං පප්ඵොටෙත්වා ථෙරං ආසනෙන නිමන්තෙන්තො **නිසීදතු භවං ආනන්දො, ඉදමාසනං පඤ්ඤත්ත**න්ති ආහ.

අන්තරාකථා විප්පකතාති නිසින්නානං වො ආරම්භතො පට්ඨාය යාව මමාගමනං එතස්මිං අන්තරෙ කා නාම කථා විප්පකතා, මමාගමනපච්චයා කතමා කථා පරියන්තං න ගතාති පුච්ඡති.

අථ පරිබ්බාජකො ''නිරත්ථකකථාව එසා නිස්සාරා වට්ටසන්නිස්සිතා, න තුම්හාකං පුරතො වත්තබ්බතං අරහතී''ති දීපෙන්තො **තිට්ඨතෙසා, භොති**ආදිමාහ. **නෙසා භොතො**ති සචෙ භවං සොතුකාමො භවිස්සති, පච්ඡාපෙසා කථා න දුල්ලභා භවිස්සති, අම්හාකං පනිමාය අත්ථො නත්ථි. භොතො පන ආගමනං ලභිත්වා අඤ්ඤදෙව සුකාරණං කථං සොතුකාමම්හාති දීපෙති. තතො ධම්මදෙසනං යාචන්තො **සාධු වත භවන්තං යෙ වා**තිආදිමාහ. තත්ථ **ආචරියකෙ**ති ආචරියසමයෙ. **අනස්සාසිකානී**ති අස්සාසවිරහිතානි. **සසක්ක**න්ති එකංසත්ථෙ නිපාතො, විඤ්ඤූ පුරිසො එකංසෙනෙව න වසෙය්‍යාති අත්ථො. **වසන්තො ච නාරාධෙය්‍යා**ති න සම්පාදෙය්‍ය, න පරිපූරෙය්‍යාති වුත්තං හොති. **ඤායං ධම්මං කුසල**න්ති කාරණභූතං අනවජ්ජට්ඨෙන කුසලං ධම්මං.

225. **ඉධා**ති ඉමස්මිං ලොකෙ. **නත්ථි දින්න**න්තිආදීනි සාලෙය්‍යකසුත්තෙ (ම. නි. 1.440) වුත්තානි. **චාතුමහාභූතිකො**ති චතුමහාභූතමයො. **පථවී පථවීකාය**න්ති අජ්ඣත්තිකා පථවීධාතු බාහිරපථවීධාතුං. **අනුපෙතී**ති අනුයාති. **අනුපගච්ඡතී**ති තස්සෙව වෙවචනං, අනුගච්ඡතීතිපි අත්ථො, උභයෙනාපි උපෙති උපගච්ඡතීති දස්සෙති. ආපාදීසුපි එසෙව නයො. **ඉන්ද්‍රියානී**ති මනච්ඡට්ඨානි ඉන්ද්‍රියානි ආකාසං පක්ඛන්දන්ති. **ආසන්දිපඤ්චමා**ති නිපන්නමඤ්චෙන පඤ්චමා, මඤ්චො චෙව, චත්තාරො මඤ්චපාදෙ ගහෙත්වා ඨිතා චත්තාරො පුරිසා චාති අත්ථො. **යාවාළාහනා**ති යාව සුසානා. **පදානී**ති අයං එවං සීලවා අහොසි, එවං දුස්සීලොතිආදිනා නයෙන පවත්තානි ගුණපදානි. සරීරමෙව වා එත්ථ පදානීති අධිප්පෙතං. **කාපොතකානී**ති කපොතකවණ්ණානි, පාරාවතපක්ඛවණ්ණානීති අත්ථො.

භස්සන්තාති භස්මන්තා, අයමෙව වා පාළි. **ආහුතියො**ති යං පහෙණකසක්කාරාදිභෙදං දින්නදානං, සබ්බං තං ඡාරිකාවසානමෙව හොති, න තතො පරං ඵලදායකං හුත්වා ගච්ඡතීති අත්ථො. **දත්තුපඤ්ඤත්ත**න්ති දත්තූහි බාලමනුස්සෙහි පඤ්ඤත්තං. ඉදං වුත්තං හොති – බාලෙහි අබුද්ධීහි පඤ්ඤත්තමිදං දානං, න පණ්ඩිතෙහි. බාලා දෙන්ති, පණ්ඩිතා ගණ්හන්තීති දස්සෙති. **අත්ථිකවාද**න්ති අත්ථි දින්නං දින්නඵලන්ති ඉමං අත්ථිකවාදං යෙව වදන්ති තෙසං තුච්ඡං වචනං මුසාවිලාපො. **බාලෙ ච පණ්ඩිතෙ චා**ති බාලා ච පණ්ඩිතා ච.

අකතෙන මෙ එත්ථ කතන්ති මය්හං අකතෙනෙව සමණකම්මෙන එත්ථ එතස්ස සමයෙ කම්මං කතං නාම හොති, අවුසිතෙනෙව බ්‍රහ්මචරියෙන වුසිතං නාම හොති. **එත්ථා**ති එතස්මිං සමණධම්මෙ. **සමසමා**ති අතිවිය සමා, සමෙන වා ගුණෙන සමා. **සාමඤ්ඤං පත්තා**ති සමානභාවං පත්තා.

226. **කරතො**තිආදීනි අපණ්ණකසුත්තෙ වුත්තානි. **තථා නත්ථි හෙතූ**තිආදීනි.

228. චතුත්ථබ්‍රහ්මචරියවාසෙ **අකටා**ති අකතා. **අකටවිධා**ති අකතවිධානා, එවං කරොහීති කෙනචි කාරාපිතා න හොන්තීති අත්ථො. **අනිම්මිතා**ති ඉද්ධියාපි න නිම්මිතා. **අනිම්මාතා**ති අනිම්මාපිතා. කෙචි අනිම්මිතබ්බාති පදං වදන්ති, තං නෙව පාළියං, න අට්ඨකථායං සන්දිස්සති. **වඤ්ඣා**ති වඤ්ඣපසුවඤ්ඣතාලාදයො විය අඵලා, කස්සචි අජනකාති අත්ථො. එතෙන පථවීකායාදීනං රූපාදිජනකභාවං පටික්ඛිපති. පබ්බතකූටා විය ඨිතාති **කූටට්ඨා. ඊසිකට්ඨායිට්ඨිතා**ති මුඤ්ජෙ ඊසිකා විය ඨිතා. තත්‍රායමධිප්පායො – යමිදං ජායතීති වුච්චති, තං මුඤ්ජතො ඊසිකා විය විජ්ජමානමෙව නික්ඛමතීති. ''එසිකට්ඨායිට්ඨිතා''තිපි පාඨො, සුනිඛාතො එසිකත්ථම්භො නිච්චලො තිට්ඨති, එවං ඨිතාති අත්ථො. උභයෙනපි තෙසං විනාසාභාවං දීපෙති. **න ඉඤ්ජන්තී**ති එසිකත්ථම්භො විය ඨිතත්තා න චලන්ති. **න විපරිණාමෙන්තී**ති පකතිං න ජහන්ති. **න අඤ්ඤමඤ්ඤං බ්‍යාබාධෙන්තී**ති අඤ්ඤමඤ්ඤං න උපහනන්ති. **නාල**න්ති න සමත්ථා.

පථවීකායොතිආදීසු පථවීයෙව පථවීකායො, පථවීසමූහො වා. **තත්ථාති** තෙසු ජීවසත්තමෙසු කායෙසු. **නත්ථි හන්තා වාති** හන්තුං වා සාතෙතුං වා සොතුං වා සාවෙතුං වා ජානිතුං වා ඤාපෙතුං වා සමත්ථො නාම නත්ථීති දීපෙති. **සත්තන්නංත්වෙව කායානන්ති** යථා මුග්ගරාසිආදීසු පහටං සත්ථං මුග්ගරාසිආදීනං අන්තරෙන පවිසති, එවං සත්තන්නං කායානං අන්තරෙන ඡිද්දෙන විවරෙන සත්ථං පවිසති. තත්ථ ‘‘අහං ඉමං ජීවිතා වොරොපෙමී’’ති කෙවලං සඤ්ඤාමත්තමෙව හොතීති දස්සෙති. **යොනිපමුඛසතසහස්සානීති** පමුඛයොනීනං උත්තමයොනීනං චුද්දසසතසහස්සානි අඤ්ඤානි ච සට්ඨිසතානි අඤ්ඤානි ච ඡසතානි. **පඤ්ච ච කම්මුනො සතානීති** පඤ්ච කම්මසතානි ච, කෙවලං තක්කමත්තකෙන නිරත්ථකං දිට්ඨිං දීපෙති. **පඤ්ච ච කම්මානි තීණි ච කම්මානීති**ආදීසුපි එසෙව නයො. කෙචි පනාහු **පඤ්ච කම්මානීති** පඤ්චින්ද්‍රියවසෙන භණති. **තීණීති** කායකම්මාදිවසෙනාති. **කම්මෙ ච අඩ්ඪකම්මෙ චාති** එත්ථ පනස්ස කායකම්මඤ්ච වචීකම්මඤ්ච කම්මන්ති ලද්ධි, මනොකම්මං උපඩ්ඪකම්මන්ති. **ද්වට්ඨිපටිපදාති** ද්වාසට්ඨි පටිපදාති වදති. **ද්වට්ඨන්තරකප්පාති** එකස්මිං කප්පෙ චතුසට්ඨි අන්තරකප්පා නාම හොන්ති, අයං පන අඤ්ඤෙ ද්වෙ අජානන්තො එවමාහ. **ඡළාභිජාතියො** අපණ්ණකසුත්තෙ විත්ථාරිතා.

අට්ඨ පුරිසභූමියොති මන්දභූමි ඛිඩ්ඩාභූමි වීමංසකභූමි උජුගතභූමි සෙක්ඛභූමි සමණභූමි ජිනභූමි පන්නභූමීති ඉමා අට්ඨ පුරිසභූමියොති වදති. තත්ථ ජාතදිවසතො පට්ඨාය සත්තදිවසෙ සම්බාධට්ඨානතො නික්ඛන්තත්තා සත්තා මන්දා හොන්ති මොමූහා. අයං මන්දභූමීති වදති. යෙ පන දුග්ගතිතො ආගතා හොන්ති, තෙ අභිණ්හං රොදන්ති චෙව විරවන්ති ච. සුගතිතො ආගතා තං අනුස්සරිත්වා අනුස්සරිත්වා හසන්ති. අයං ඛිඩ්ඩාභූමි නාම. මාතාපිතූනං හත්ථං වා පාදං වා මඤ්චං වා පීඨං වා ගහෙත්වා භූමියං පදනික්ඛිපනං වීමංසකභූමි නාම. පදසාව ගන්තුං සමත්ථකාලො උජුගතභූමි නාම. සිප්පානං සික්ඛනකාලො සෙක්ඛභූමි නාම. සරා නික්ඛම්ම පබ්බජනකාලො සමණභූමි නාම. ආචරියං සෙවිත්වා ජානනකාලො ජිනභූමි නාම. භික්ඛු ච පන්නකො ජිනො න කිඤ්චි ආහාති එවං අලාභිං සමණං පන්නභූමීති වදති.

එකූනපඤ්ඤාස ආජීවසතෙති එකූනපඤ්ඤාස ආජීවවුත්තිසතානි. **පරිබ්බාජකසතෙති** පරිබ්බාජකපබ්බජ්ජසතානි. **නාගාවාසසතෙති** නාගමණ්ඩලසතානි. **වීසෙ ඉන්ද්‍රියසතෙති** වීස ඉන්ද්‍රියසතානි. **තිංසෙ නිරයසතෙති** තිංස නිරයසතානි. **රජොධාතුයොති** රජඔකිරණට්ඨානානි. හත්ථපිට්ඨිපාදපිට්ඨාදීනි සන්ධාය වදති. **සත්ත සඤ්ඤීගබ්භාති** ඔට්ඨගොණගද්‍රභඅජපසුමිගමහිංසෙ සන්ධාය වදති. **අසඤ්ඤීගබ්භාති** සාලියවගොධූමමුග්ගකඞ්ගුවරකකුද්‍රූසකෙ සන්ධාය වදති. **නිගණ්ඨීගබ්භාති** නිගණ්ඨීම්හි ජාතගබ්භා, උච්ඡුවෙළුනළාදයො සන්ධාය වදති. **සත්ත දෙවාති** බහූ දෙවා, සො පන සත්තාති වදති. මානුසාපි අනන්තා, සො සත්තාති වදති. **සත්ත පිසාචාති** පිසාචා මහන්තා, සත්තාති වදති.

සරාති මහාසරා. කණ්ණමුණ්ඩ-රථකාර-අනොතත්ත-සීහපපාතකුළිර-මුචලින්ද-කුණාලදහෙ ගහෙත්වා වදති. **පවුටාති** ගණ්ඨිකා. **පපාතාති** මහාපපාතා. **පපාතසතානීති** ඛුද්දකපපාතසතානි. **සුපිනාති** මහාසුපිනා. **සුපිනසතානීති** ඛුද්දකසුපිනසතානි. **මහාකප්පිනොති** මහාකප්පානං. එත්ථ එකම්හා සරා වස්සසතෙ වස්සසතෙ කුසග්ගෙන එකං උදකබින්දුං නීහරිත්වා නීහරිත්වා සත්තක්ඛත්තුං තම්හි සරෙ නිරුදකෙ කතෙ එකො මහාකප්පොති වදති. එවරූපානං මහාකප්පානං චතුරාසීතිසතසහස්සානි ඛෙපෙත්වා බාලා ච පණ්ඩිතා ච දුක්ඛස්සන්තං කරොන්තීති අයමස්ස ලද්ධි. පණ්ඩිතොපි කිර අන්තරා සුජ්ඣිතුං න සක්කොති, බාලොපි තතො උද්ධං න ගච්ඡති.

සීලෙනාති අචෙලකසීලෙන වා අඤ්ඤෙන වා යෙන කෙනචි. **වතෙනාති** තාදිසෙන වතෙන. **තපෙනාති** තපොකම්මෙන. අපරිපක්කං පරිපාචෙති නාම යො ‘‘අහං පණ්ඩිතො’’ති අන්තරා විසුජ්ඣති. පරිපක්කං ඵුස්ස ඵුස්ස බ්‍යන්තිං කරොති නාම යො ‘‘අහං බාලො’’ති වුත්තපරිමාණං කාලං අතික්කමිත්වා යාති. **හෙවං නත්ථීති** එවං නත්ථි. තඤ්හි උභයම්පි න සක්කා කාතුන්ති දීපෙති. **දොණමිතෙති** දොණෙන මිතං විය. **සුඛදුක්ඛෙති** සුඛදුක්ඛං. **පරියන්තකතෙති** වුත්තපරිමාණෙන කාලෙන කතපරියන්තො. **නත්ථි හායනවඩ්ඪනෙති** නත්ථි හායනවඩ්ඪනානි. න සංසාරො පණ්ඩිතස්ස හායති, න බාලස්ස වඩ්ඪතීති අත්ථො. **උක්කංසාවකංසෙති** උක්කංසාවකංසා, හාපනවඩ්ඪනානමෙවෙතං වෙවචනං. ඉදානි තමත්ථං උපමාය සාධෙන්තො **සෙය්‍යථාපි නාමාති**ආදිමාහ. තත්ථ **සුත්තගුළෙති** වෙඨෙත්වා කතසුත්තගුළං. **නිබ්බෙඨීයමානමෙව පලෙතීති** පබ්බතෙ වා රුක්ඛග්ගෙ වා ඨත්වා ඛිත්තං සුත්තපමාණෙන නිබ්බෙඨීයමානං ගච්ඡති, සුත්තෙ ඛීණෙ තත්ථ තිට්ඨති න ගච්ඡති. එවමෙවං වුත්තකාලතො උද්ධං න ගච්ඡතීති දස්සෙති.

229. **කිමිදන්ති** කිමිදං තව අඤ්ඤාණං, කිං සබ්බඤ්ඤු නාම ත්වන්ති එවං පුට්ඨො සමානො නියතිවාදෙ පක්ඛිපන්තො **සුඤ්ඤං මෙ අගාරන්ති**ආදිමාහ.

230. **අනුස්සවිකො හොතීති** අනුස්සවනිස්සිතො හොති. **අනුස්සවසච්චොති** සවනං සච්චතො ගහෙත්වා ඨිතො. **පිටකසම්පදායාති** වග්ගපණ්ණාසකාය පිටකගන්ථසම්පත්තියා.

232. **මන්දොති** මන්දපඤ්ඤො. **මොමූහොති** අතිමූළ්හො. **වාචාවික්ඛෙපං ආපජ්ජතීති** වාචාය වික්ඛෙපං ආපජ්ජති. කීදිසං? අමරාවික්ඛෙපං, අපරියන්තවික්ඛෙපන්ති අත්ථො. අථ වා අමරා නාම මච්ඡජාති. සා උම්මුජ්ජනනිම්මුජ්ජනාදිවසෙන උදකෙ සන්ධාවමානා ගහෙතුං න සක්කාති එවමෙව අයම්පි වාදො ඉතො චිතො ච සන්ධාවති, ගාහං න උපගච්ඡතීති අමරාවික්ඛෙපොති වුච්චති. තං අමරාවික්ඛෙපං.

එවන්තිපි මෙ නොතිආදීසු ඉදං කුසලන්ති පුට්ඨො ''එවන්තිපි මෙ නො''ති වදති, තතො කිං අකුසලන්ති වුත්තෙ ''තථාතිපි මෙ නො''ති වදති, කිං උභයතො අඤ්ඤථාති වුත්තෙ ''අඤ්ඤථාතිපි මෙ නො''ති වදති, තතො තිවිධෙනාපි න හොතීති තෙ ලද්ධීති වුත්තෙ ''නොතිපි මෙ නො''ති වදති, තතො කිං නො නොති තෙ ලද්ධීති වුත්තෙ ''නො නොතිපි මෙ නො''ති වික්ඛෙපමාපජ්ජති, එකස්මිම්පි පක්ඛෙ න තිට්ඨති. **නිබ්බිජ්ජ පක්කමතීති** අත්තනොපි එස සත්ථා අවස්සයො භවිතුං න සක්කොති, මය්හං කිං සක්ඛිස්සතීති නිබ්බින්දිත්වා පක්කමති. පුරිමෙසුපි අනස්සාසිකෙසු එසෙව නයො.

234. **සන්නිධිකාරකං කාමෙ පරිභුඤ්ජිතුන්ති** යථා පුබ්බෙ ගිහිභූතො සන්නිධිං කත්වා වත්ථුකාමෙ පරිභුඤ්ජති, එවං තිලතණ්ඩුලසප්පිනවනීතාදීනි සන්නිධිං කත්වා ඉදානි පරිභුඤ්ජිතුං අභබ්බොති අත්ථො. නනු ච ඛීණාසවස්ස වසනට්ඨානෙ තිලතණ්ඩුලාදයො පඤ්ඤායන්තීති. නො න පඤ්ඤායන්ති, න පනෙස තෙ අත්තනො අත්ථාය ඨපෙති, අඵාසුකපබ්බජිතාදීනං අත්ථාය ඨපෙති. අනාගාමිස්ස කථන්ති. තස්සාපි පඤ්ච කාමගුණා සබ්බසොව පහීනා, ධම්මෙන පන ලද්ධං විචාරෙත්වා පරිභුඤ්ජති.

236. **පුත්තමතාය පුත්තාති** සො කිර ඉමං ධම්මං සුත්වා ආජීවකා මතා නාමාති සඤ්ඤී හුත්වා එවමාහ. අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො – ආජීවකා මතා නාම, තෙසං මාතා පුත්තමතා හොති, ඉති ආජීවකා පුත්තමතාය පුත්තා නාම හොන්ති. **සමණෙ ගොතමෙති** සමණෙ ගොතමෙ බ්‍රහ්මචරියවාසො අත්ථි, අඤ්ඤත්ථ නත්ථීති දීපෙති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

සන්දකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. මහාසකුලුදායිසුත්තවණ්ණනා

237. **එවං මෙ සුතන්ති** මහාසකුලුදායිසුත්තං. තත්ථ **මොරනිවාපෙති** තස්මිං ඨානෙ මොරානං අභයං ඝොසෙත්වා භොජනං අදංසු. තස්මා තං ඨානං **මොරනිවාපොති** සඞ්ඛං ගතං. **අන්නභාරොති** එකස්ස පරිබ්බාජකස්ස නාමං. තථා **වරධරොති**. **අඤ්ඤෙ චාති** න කෙවලං ඉමෙ තයො, අඤ්ඤෙපි අභිඤ්ඤාතා බහූ පරිබ්බාජකා. **අප්පසද්දස්ස වණ්ණවාදීති** ඉධ අප්පසද්දවිනීතොති අවත්වාව ඉදං වුත්තං. කස්මා? න හි භගවා අඤ්ඤෙන විනීතොති.

238. **පුරිමානීති** හියොාදිවසං උපාදාය පුරිමානි නාම හොන්ති, තතො පරං පුරිමතරානි. **කුතූහලසාලායන්ති** කුතූහලසාලා නාම පච්චෙකසාලා නත්ථි, යත්ථ පන නානාතිත්ථියා සමණබ්‍රාහ්මණා නානාවිධං කථං පවත්තෙන්ති, සා බහූනං – ''අයං කිං වදති , අයං කිං වදතී''ති කුතූහලුප්පත්තිට්ඨානතො ''කුතූහලසාලා''ති වුච්චති. ''කොතූහලසාලා''තිපි පාඨො. **ලාභාති** යෙ එවරූපෙ සමණබ්‍රාහ්මණෙ දට්ඨුං පඤ්හං පුච්ඡිතුං ධම්මකථං වා නෙසං සොතුං ලභන්ති, තෙසං අධිගමගධානං ඉමෙ ලාභාති අත්ථො.

සඞ්ඝිනොතිආදීසු පබ්බජිතසමූහසඞ්ඛාතො සඞ්ඝො එතෙසං අත්ථීති **සඞ්ඝිනො**. ස්වෙව ගණො එතෙසං අත්ථීති **ගණිනො**. ආචාරසික්ඛාපනවසෙන තස්ස ගණස්ස ආචරියාති **ගණාචරියා. ඤාතාති** පඤ්ඤාතා පාකටා. යථාභුච්චගුණෙහි චෙව අයථාභූතගුණෙහි ච සමුග්ගතො යසො එතෙසං අත්ථීති **යසස්සිනො**. පූරණාදීනඤ්හි ''අප්පිච්ඡො සන්තුට්ඨො, අප්පිච්ඡතාය වත්ථම්පි න නිවාසෙති''තිආදිනා නයෙන යසො සමුග්ගතො, තථාගතස්ස ''ඉතිපි සො භගවා''තිආදීහි යථාභූතගුණෙහි. **තිත්ථකරාති** ලද්ධිකරා. **සාධුසම්මතාති** ඉමෙ සාධූ සුන්දරා සප්පුරිසාති එවං සම්මතා. **බහුජනස්සාති** අස්සුතවතො චෙව අන්ධබාලපුථුජ්ජනස්ස විභාවිනො ච පණ්ඩිතජනස්ස. තත්ථ තිත්ථියා බාලජනස්ස එවං සම්මතා, තථාගතො පණ්ඩිතජනස්ස. ඉමිනා නයෙන **පූරණො කස්සපො සඞ්ඝීතිආදීසු** අත්ථො වෙදිතබ්බො. භගවා පන යස්මා අට්ඨතිංස ආරම්මණානි විභජන්තො බහූනි නිබ්බානඔතරණතිත්ථානි අකාසි, තස්මා ''තිත්ථකරො''ති වත්තුං වට්ටති.

කස්මා පනෙතෙ සබ්බෙපි තත්ථ ඔසටාති? උපට්ඨාකරක්ඛණත්ථඤ්චෙව ලාභසක්කාරත්ථඤ්ච. තෙසඤ්හි එවං හොති – ''අම්හාකං උපට්ඨාකා සමණං ගොතමං සරණං ගච්ඡෙය්‍යුං, තෙ ච රක්ඛිස්සාම. සමණස්ස ච ගොතමස්ස උපට්ඨාකෙ සක්කාරං කරොන්තෙ දිස්වා අම්හාකම්පි උපට්ඨාකා අම්හාකං සක්කාරං කරිස්සන්තී''ති. තස්මා යත්ථ යත්ථ භගවා ඔසරති, තත්ථ තත්ථ සබ්බෙ ඔසරන්ති.

239. **වාදං ආරොපෙත්වාති** වාදෙ දොසං ආරොපෙත්වා. **අපක්කන්තාති**, අපගතා, කෙචි දිසං පක්කන්තා, කෙචි ගිහිභාවං පත්තා, කෙචි ඉමං සාසනං ආගතා. **සහිතං මෙති** මය්හං වචනං සහිතං සිලිට්ඨං, අත්ථයුත්තං කාරණයුත්තන්ති අත්ථො. **අසහිතං තෙති** තුය්හං වචනං අසහිතං. **අධිචිණ්ණං තෙ විපරාවත්තන්ති** යං තුය්හං දීඝරත්තාචිණ්ණවසෙන සුප්පගුණං, තං මය්හං එකවචනෙනෙව විපරාවත්තං විපරිවත්තිත්වා ඨිතං, න කිඤ්චි ජානන්ති අත්ථො. **ආරොපිතො තෙ වාදොති** මයා තව වාදෙ දොසො ආරොපිතො. **චර වාදප්පමොක්ඛායාති** දොසමොචනත්ථං චර විචර, තත්ථ තත්ථ

ගන්ත්වා සික්ඛාති අත්ථො. **නිබ්බෙධෙහි වා සචෙ පහොසීති** අථ සයං පහොසි, ඉදානෙව නිබ්බෙධෙහි. **ධම්මක්කොසෙනාති** සභාවක්කොසෙන.

240. **තං නො සොස්සාමාති** තං අම්හාකං දෙසිතං ධම්මං සුණිස්සාම. **ඛුද්දමධුන්ති** ඛුද්දකමක්ඛිකාහි කතං දණ්ඩකමධුං. **අනෙලකන්ති** නිද්දොසං අපගතමච්ඡිකණ්ඩකං. **පීළෙය්‍යාති** දදෙය්‍යා. **පච්චාසීසමානරූපොති** පූරෙත්වා නු ඛො නො භොජනං දස්සතීති භාජනහත්ථො පච්චාසීසමානො පච්චුපට්ඨිතො අස්ස. **සම්පයොජෙත්වාති** අප්පමත්තකං විවාදං කත්වා.

241. **ඉතරීතරෙනාති** ලාමකලාමකෙන. **පවිවිත්තොති** ඉදං පරිබ්බාජකො කායවිවෙකමත්තං සන්ධාය වදති, භගවා පන තිහි විවෙකෙහි විවිත්තොව.

242. **කොසකාහාරාපීති** දානපතීනං ඝරෙ අග්ගභික්ඛාය පනත්ථං ඛුද්දකසරාවා හොන්ති, දානපතිනො අග්ගභත්තං වා තත්ථ ඨපෙත්වා භුඤ්ජන්ති, පබ්බජිතෙ සම්පත්තෙ තං භත්තං තස්ස දෙන්ති. තං සරාවකං කොසකොති වුච්චති. තස්මා යෙ ච එකෙනෙව භත්තකොසකෙන යාපෙන්ති, තෙ කොසකාහාරාති. **බෙලුවාහාරාති** බෙලුවමත්තභත්තාහාරා. **සමතිත්තිකන්ති** ඔට්ඨවට්ටියා හෙට්ඨිමලෙඛාසමං . **ඉමිනා ධම්මෙනාති** ඉමිනා අප්පාහාරතාධම්මෙන. එත්ථ පන සබ්බාකාරෙනෙව භගවා අනප්පාහාරොති න වත්තබ්බො. පධානභූමියං ඡබ්බස්සානි අප්පාහාරොව අහොසි, වෙරඤ්ජායං තයො මාසෙ පත්ථොදනෙනෙව යාපෙසි පාලිලෙය්‍යකවනසණ්ඩෙ තයො මාසෙ භිසමුළාලෙහෙව යාපෙසි. ඉධ පන එතමත්ථං දස්සෙති – ''අහං එකස්මිං කාලෙ අප්පාහාරො අහොසිං, මය්හං පන සාවකා ධුතඞ්ගසමාදානතො පට්ඨාය යාවජීවං ධුතඞ්ගං න භින්දන්ති''ති. තස්මා යදි තෙ ඉමිනා ධම්මෙන සක්කරෙය්‍යුං, මයා හි තෙ විසෙසතරා. අඤ්ඤො චෙව පන ධම්මො අත්ථි, යෙන මං තෙ සක්කරොන්තීති දස්සෙති. ඉමිනා නයෙන සබ්බවාරෙසු යොජනා වෙදිතබ්බා.

පංසුකූලිකාති සමාදින්නපංසුකූලිකඞ්ගා. **ලූඛචීවරධරාති** සත්ථසුත්තලූඛානි චීවරානි ධාරයමානා. **නන්තකානීති** අන්තවිරහිතානි වත්ථඛණ්ඩානි, යදි හි නෙසං අන්තො භවෙය්‍ය, පිලොතිකාති සඞ්ඛං ගච්ඡෙය්‍යුං. **උච්චිනිත්වාති** ඵාලෙත්වා දුබ්බලට්ඨානං පහාය ථිරට්ඨානමෙව ගහෙත්වා. **අලාබුලොමසානීති** අලාබුලොමසදිසසුත්තානි සුඛුමානීති දීපෙති. එත්තාවතා ච සත්ථා චීවරසන්තොසෙන අසන්තුට්ඨොති න වත්තබ්බො. අතිමුත්තකසුසානතො හිස්ස පුණ්ණදාසියා පාරුපිත්වා පාතිතසාණපංසුකූලං ගහණදිවසෙ උදකපරියන්තං කත්වා මහාපථවී අකම්පි. ඉධ පන එතමත්ථං දස්සෙති – ''අහං එකස්මිංයෙව කාලෙ පංසුකූලං ගණ්හිං, මය්හං පන සාවකා ධුතඞ්ගසමාදානතො පට්ඨාය යාවජීවං ධුතඞ්ගං න භින්දන්ති''ති.

පිණ්ඩපාතිකාති අතිරෙකලාභං පටික්ඛිපිත්වා සමාදින්නපිණ්ඩපාතිකඞ්ගා. **සපදානචාරිනොති** ලොලුප්පචාරං පටික්ඛිපිත්වා සමාදින්නසපදානචාරා. **උඤ්ඡාසකෙ වතෙ රතාති** උඤ්ඡාචරියසඞ්ඛාතෙ භික්ඛූනං පකතිවතෙ රතා, උච්චනීචඝරද්වාරට්ඨායිනො හුත්වා කබරමිස්සකං භත්තං සංහරිත්වා පරිභුඤ්ජන්තීති අත්ථො. **අන්තරඝරන්ති** බ්‍රහ්මායුසුත්තෙ උම්මාරතො පට්ඨාය අන්තරඝරං, ඉධ ඉන්දඛීලතො පට්ඨාය අධිප්පෙතං. එත්තාවතා ච සත්ථා පිණ්ඩපාතසන්තොසෙන අසන්තුට්ඨොති න වත්තබ්බො, අප්පාහාරතාය වුත්තනියාමෙනෙව පන සබ්බං විත්ථාරෙතබ්බං. ඉධ පන එතමත්ථං දස්සෙති – ''අහං එකස්මිංයෙව කාලෙ නිමන්තනං න සාදියිං, මය්හං පන සාවකා ධුතඞ්ගසමාදානතො පට්ඨාය යාවජීවං ධුතඞ්ගං න භින්දන්ති''ති.

රුක්ඛමූලිකාති ඡන්නං පටික්ඛිපිත්වා සමාදින්නරුක්ඛමූලිකඞ්ගා. **අබ්භොකාසිකාති** ඡන්නඤ්ච රුක්ඛමූලඤ්ච පටික්ඛිපිත්වා සමාදින්නඅබ්භොකාසිකඞ්ගා. **අට්ඨමාසෙති** හෙමන්තගිම්හිකෙ මාසෙ. අන්තොවස්සෙ පන චීවරානුග්ගහත්ථං ඡන්නං පවිසන්ති. එත්තාවතා ච සත්ථා සෙනාසනසන්තොසෙන අසන්තුට්ඨොති න වත්තබ්බො, සෙනාසනසන්තොසො පනස්ස ඡබ්බස්සිකමහාපධානෙන ච පාලිලෙය්‍යකවනසණ්ඩෙන ච දීපෙතබ්බො. ඉධ පන එතමත්ථං දස්සෙති – ''අහං එකස්මිංයෙව කාලෙ ඡන්නං න පාවිසිං, මය්හං පන සාවකා ධුතඞ්ගසමාදානතො පට්ඨාය යාවජීවං ධුතඞ්ගං න භින්දන්ති''ති.

ආරඤ්ඤිකාති ගාමන්තසෙනාසනං පටික්ඛිපිත්වා සමාදින්නආරඤ්ඤිකඞ්ගා. **සඞ්ඝමජ්ඣෙ ඔසරන්තීති** අබද්ධසීමාය කථිතං, බද්ධසීමායං පන වසන්තා අත්තනො වසනට්ඨානෙයෙව උපොසථං කරොන්ති. එත්තාවතා ච සත්ථා නො පවිවිත්තොති න වත්තබ්බො, ''ඉච්ඡාමහං, භික්ඛවෙ, අඩ්ඪමාසං පටිසල්ලීයිතු''න්ති (පාරා. 162; 565) එවඤ්හිස්ස පවිවෙකො පඤ්ඤායති. ඉධ පන එතමත්ථං දස්සෙති ''අහං එකස්මිංයෙව තථාරූපෙ කාලෙ පටිසල්ලියිං, මය්හං පන සාවකා ධුතඞ්ගසමාදානතො පට්ඨාය යාවජීවං ධුතඞ්ගං න භින්දන්ති''ති. **මමං සාවකාති** මං සාවකා.

244. **සනිදානන්ති** සප්පච්චයං. කිං පන අප්පච්චයං නිබ්බානං න දෙසෙතීති. නො න දෙසෙති, සහෙතුකං පන තං දෙසනං කත්වා දෙසෙති, නො අහෙතුකන්ති. **සප්පාටිහාරියන්ති** පුරිමස්සෙවෙතං වෙවචනං, සකාරණන්ති අත්ථො. **තං වතාති** එත්ථ වතාති නිපාතමත්තං.

245. අනාගතං **වාදපථන්ති** අජ්ජ ඨපෙත්වා ස්වෙ වා පුනදිවසෙ වා අඩ්ඪමාසෙ වා මාසෙ වා සංවච්ඡරෙ වා තස්ස තස්ස පඤ්හස්ස උපරි ආගමනවාදපථං. **න දක්ඛතීති** යථා සච්චකො නිගණ්ඨො අත්තනො නිග්ගහණත්ථං ආගතකාරණං විසෙසෙත්වා වදන්තො න අද්දස, එවං න දක්ඛතීති නෙතං ඨානං විජ්ජති. **සහධම්මෙනාති** සකාරණෙන. **අන්තරන්තරා කථං ඔපාතෙය්‍යුන්ති** මම කථාවාරං පච්ඡින්දිත්වා අන්තරන්තරෙ අත්තනො කථං පවෙසෙය්‍යුන්ති අත්ථො. **න ඛො පනාහං, උදායීති**, උදායි, අහං අම්බට්ඨසොණදණ්ඩකූටදන්තසච්චකනිගණ්ඨාදීහි සද්ධිං මහාවාදෙ වත්තමානෙපි – ‘‘අහො වත මෙ එකසාවකොපි උපමං වා කාරණං වා ආහරිත්වා දදෙය්‍යා’’ති එවං සාවකෙසු අනුසාසනිං න පච්චාසීසාමි. **මමයෙවාති** එවරූපෙසු ඨානෙසු සාවකා මමයෙව අනුසාසනිං ඔවාදං පච්චාසීසන්ති.

246. **තෙසාහං චිත්තං ආරාධෙමීති** තෙසං අහං තස්ස පඤ්හස්ස වෙය්‍යාකරණෙන චිත්තං ගණ්හාමි සම්පාදෙමි පරිපූරෙමි, අඤ්ඤං පුට්ඨො අඤ්ඤං න බ්‍යාකරොමි, අම්බං පුට්ඨො ලබුජං විය ලබුජං වා පුට්ඨො අම්බං විය. එත්ථ ච ‘‘අධිසීලෙ සම්භාවෙන්තී’’ති වුත්තට්ඨානෙ බුද්ධසීලං නාම කථිතං, ‘‘අභික්කන්තෙ ඤාණදස්සනෙ සම්භාවෙන්තී’’ති වුත්තට්ඨානෙ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං, ‘‘අධිපඤ්ඤාය සම්භාවෙන්තී’’ති වුත්තට්ඨානෙ ඨානුප්පත්තිකපඤ්ඤා, ‘‘යෙන දුක්ඛෙනා’’ති වුත්තට්ඨානෙ සච්චබ්‍යාකරණපඤ්ඤා. තත්ථ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණඤ්ච සච්චබ්‍යාකරණපඤ්ඤඤ්ච ඨපෙත්වා අවසෙසා පඤ්ඤා අධිපඤ්ඤං භජති.

247. ඉදානි තෙසං තෙසං විසෙසාධිගමානං පටිපදං ආවික්ඛන්තො **පුන චපරං උදායීති**ආදිමාහ. තත්ථ **අභිඤ්ඤාවොසානපාරමිප්පත්තාති** අභිඤ්ඤාවොසානසඞ්ඛාතඤ්චෙව අභිඤ්ඤාපාරමීසඞ්ඛාතඤ්ච අරහත්තං පත්තා.

සම්මප්පධානෙති උපායපධානෙ. **ඡන්දං ජනෙතීති** කත්තුකම්‍යතාකුසලච්ඡන්දං ජනෙති. **වායමතීති** වායාමං කරොති. **වීරියං ආරභතීති** වීරියං පවත්තෙති. **චිත්තං පග්ගණ්හාතීති** චිත්තං උක්ඛිපති. **පදහතීති** උපායපධානං කරොති. **භාවනාය පාරිපූරියාති** වඩ්ඪියා පරිපූරණත්ථං. අපිචෙත්ථ – ‘‘යා ඨිති, සො අසම්මොසො…පෙ…. යං වෙපුල්ලං, සා භාවනාපාරිපූරී’’ති (විභ. 406) එවං පුරිමං පුරිමස්ස පච්ඡිමං පච්ඡිමස්ස අත්ථොතිපි වෙදිතබ්බං.

ඉමෙහි පන සම්මප්පධානෙහි කිං කථිතං? කස්සපසංයුත්තපරියායෙන සාවකස්ස පුබ්බභාගපටිපදා කථිතා. වුත්තඤ්හෙතං තත්ථ –

‘‘චත්තාරොමෙ , ආවුසො, සම්මප්පධානා. කතමෙ චත්තාරො? ඉධාවුසො, භික්ඛු, අනුප්පන්නා මෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා උප්පජ්ජමානා අනත්ථාය සංවත්තෙය්‍යුන්ති ආතප්පං කරොති. උප්පන්නා මෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා අප්පහීයමානා අනත්ථාය සංවත්තෙය්‍යුන්ති ආතප්පං කරොති. අනුප්පන්නා මෙ කුසලා ධම්මා අනුප්පජ්ජමානා අනත්ථාය සංවත්තෙය්‍යුන්ති ආතප්පං කරොති. උප්පන්නා මෙ කුසලා ධම්මා නිරුජ්ඣමානා අනත්ථාය සංවත්තෙය්‍යුන්ති ආතප්පං කරොතී’’ති (සං. නි. 2.145).

එත්ථ ච පාපකා අකුසලාති ලොභාදයො වෙදිතබ්බා. අනුප්පන්නා කුසලා ධම්මාති සමථවිපස්සනා චෙව මග්ගො ච, උප්පන්නා කුසලා නාම සමථවිපස්සනාව. මග්ගො පන සකිං උප්පජ්ජිත්වා නිරුජ්ඣමානො අනත්ථාය සංවත්තනකො නාම නත්ථි. සො හි ඵලස්ස පච්චයං දත්වාව නිරුජ්ඣති. පුරිමස්මිම්පි වා සමථවිපස්සනාව ගහෙතබ්බාති වුත්තං, තං පන න යුත්තං.

තත්ථ ‘‘උප්පන්නා සමථවිපස්සනා නිරුජ්ඣමානා අනත්ථාය සංවත්තන්තී’’ති අත්ථස්ස ආවිභාවත්ථමිදං වත්ථු – එකො කිර ඛීණාසවත්ථෙරො ‘‘මහාචෙතියඤ්ච මහාබොධිඤ්ච වන්දිස්සාමී’’ති සමාපත්තිලාභිනා භණ්ඩගාහකසාමණෙරෙන සද්ධිං ජනපදතො මහාවිහාරං ආගන්ත්වා විහාරපරිවෙණං පාවිසි. සායන්හසමයෙ මහාභික්ඛුසඞ්ඝෙ චෙතියං වන්දමානෙ චෙතියං වන්දනත්ථාය න නික්ඛමි. කස්මා? ඛීණාසවානඤ්හි තීසු රතනෙසු මහන්තං ගාරවං හොති. තස්මා භික්ඛුසඞ්ඝෙ වන්දිත්වා පටික්කමන්තෙ මනුස්සානං සායමාසභුත්තවෙලායං සාමණෙරම්පි අජානාපෙත්වා ‘‘චෙතියං වන්දිස්සාමී’’ති එකකොව නික්ඛමි. සාමණෙරො – ‘‘කිං නු ඛො ථෙරො අවෙලාය එකකොව ගච්ඡති, ජානිස්සාමී’’ති උපජ්ඣායස්ස පදානුපදිකො නික්ඛමි. ථෙරො අනාවජ්ජනෙන තස්ස ආගමනං අජානන්තො දක්ඛිණද්වාරෙන චෙතියඞ්ගණං ආරුහි. සාමණෙරොපි අනුපදංයෙව ආරුළ්හො.

මහාථෙරො මහාචෙතියං උල්ලොකෙත්වා බුද්ධාරම්මණං පීතිං ගහෙත්වා සබ්බං චෙතසො සමන්නාහරිත්වා හට්ඨපහට්ඨො චෙතියං වන්දති. සාමණෙරො ථෙරස්ස වන්දනාකාරං දිස්වා ‘‘උපජ්ඣායො මෙ අතිවිය පසන්නචිත්තො වන්දති, කිං නු ඛො පුප්ඵානි ලභිත්වා පූජං කරෙය්‍යා’’ති චින්තෙසි. ථෙරො වන්දිත්වා උට්ඨාය සිරසි අඤ්ජලිං ඨපෙත්වා මහාචෙතියං උල්ලොකෙත්වා ඨිතො. සාමණෙරො උක්කාසිත්වා අත්තනො ආගතභාවං ජානාපෙසි. ථෙරො පරිවත්තෙත්වා ඔලොකෙන්තො ‘‘කදා ආගතොසී’’ති පුච්ඡි. තුම්හාකං චෙතියං වන්දනකාලෙ, භන්තෙ. අතිවිය පසන්නා චෙතියං වන්දිත්ථ කිං නු ඛො පුප්ඵානි ලභිත්වා පූජෙය්‍යාථාති? ආම සාමණෙර ඉමස්මිං චෙතියෙ විය අඤ්ඤත්‍ර එත්තකං ධාතූනං නිධානං නාම නත්ථි, එවරූපං අසදිසං මහාථූපං පුප්ඵානි ලභිත්වා කො න පූජෙය්‍යාති. තෙන හි, භන්තෙ, අධිවාසෙථ, ආහරිස්සාමීති තාවදෙව ඣානං සමාපජ්ජිත්වා ඉද්ධියා හිමවන්තං ගන්ත්වා වණ්ණගන්ධසම්පන්නපුප්ඵානි පරිස්සාවනං පූරෙත්වා මහාථෙරෙ දක්ඛිණමුඛතො පච්ඡිමං මුඛං අසම්පත්තෙයෙව ආගන්ත්වා පුප්ඵපරිස්සාවනං හත්ථෙ ඨපෙත්වා ‘‘පූජෙථ, භන්තෙ,’’ති ආහ . ථෙරො ‘‘අතිමන්දානි නො සාමණෙර පුප්ඵානී’’ති ආහ. ගච්ඡථ, භන්තෙ, භගවතො ගුණෙ ආවජ්ජිත්වා පූජෙථාති.

ථෙරො පච්ඡිමමුඛනිස්සිතෙන සොපානෙන ආරුය්හ කුච්ඡිවෙදිකාභූමියං පුප්ඵපූජං කාතුං ආරද්ධො. වෙදිකාභූමියං පරිපුණ්ණානි පුප්ඵානි පතිත්වා දුතියභූමියං ජණ්ණුපමාණෙන ඔධිනා පූරයිංසු. තතො ඔතරිත්වා පාදපිට්ඨිකපන්තිං පූජෙසි. සාපි පරිපූරි. පරිපුණ්ණභාවං ඤත්වා හෙට්ඨිමතලෙ විකිරන්තො අගමාසි. සබ්බං චෙතියඞ්ගණං පරිපූරි. තස්මිං පරිපුණ්ණෙ ''සාමණෙර පුප්ඵානි න ඛීයන්තී''ති ආහ. පරිස්සාවනං, භන්තෙ, අධොමුඛං කරොථාති. අධොමුඛං කත්වා චාලෙසි, තදා පුප්ඵානි ඛීණානි. පරිස්සාවනං සාමණෙරස්ස දත්වා සද්ධිං හත්ථිපාකාරෙන චෙතියං තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා චතූසු ඨානෙසු වන්දිත්වා පරිවෙණං ගච්ඡන්තො චින්තෙසි – ''යාව මහිද්ධිකො වතායං සාමණෙරො, සක්ඛිස්සති නු ඛො ඉමං ඉද්ධානුභාවං රක්ඛිතු''න්ති. තතො ''න සක්ඛිස්සතී''ති දිස්වා සාමණෙරමාහ – ''සාමණෙර ත්වං ඉදානි මහිද්ධිකො, එවරූපං පන ඉද්ධිං නාසෙත්වා පච්ඡිමකාලෙ කාණපෙසකාරියා හත්ථෙන මද්දිතකඤ්ජියං පිවිස්සසී''ති. දහරකභාවස්ස නාමෙස දොසොයං, සො උපජ්ඣායස්ස කථායං සංවිජ්ජිත්වා – ''කම්මට්ඨානං මෙ, භන්තෙ, ආචික්ඛථා''ති න යාචි, අම්හාකං උපජ්ඣායො කිං වදතීති තං පන අසුණන්තො විය අගමාසි.

ථෙරො මහාචෙතියඤ්ච මහාබොධිඤ්ච වන්දිත්වා සාමණෙරං පත්තචීවරං ගාහාපෙත්වා අනුපුබ්බෙන කුටෙළිතිස්සමහාවිහාරං අගමාසි. සාමණෙරො උපජ්ඣායස්ස පදානුපදිකො හුත්වා භික්ඛාචාරං න ගච්ඡති, ''කතරං ගාමං පවිසථ, භන්තෙ,''ති පුච්ඡිත්වා පන ''ඉදානි මෙ උපජ්ඣායො ගාමද්වාරං පත්තො භවිස්සතී''ති ඤත්වා අත්තනො ච උපජ්ඣායස්ස ච පත්තචීවරං ගහෙත්වා ආකාසෙන ගන්ත්වා ථෙරස්ස පත්තචීවරං දත්වා පිණ්ඩාය පවිසති. ථෙරො සබ්බකාලං ඔවදති – ''සාමණෙර මා එවමකාසි, පුථුජ්ජනිද්ධි නාම චලා අනිබද්ධා, අසප්පායං රූපාදිආරම්මණං ලභිත්වා අප්පමත්තකෙනෙව භිජ්ජති, සන්තාය සමාපත්තියා පරිහීනාය බ්‍රහ්මචරියවාසො සන්ථම්භිතුං න සක්කොතී''ති. සාමණෙරො ''කිං කථෙති මය්හං උපජ්ඣායො''ති සොතුං න ඉච්ඡති, තථෙව කරොති. ථෙරො අනුපුබ්බෙන චෙතියවන්දනං කරොන්තො කම්මුබින්දුවිහාරං නාම ගතො. තත්ථ වසන්තෙපි ථෙරෙ සාමණෙරො තථෙව කරොති.

අථෙකදිවසං එකා පෙසකාරධීතා අභිරූපා පඨමවයෙ ඨිතා කම්මබින්දුගාමතො නික්ඛමිත්වා පදුමස්සරං ඔරුය්හ ගායමානා පුප්ඵානි භඤ්ජති. තස්මිං සමයෙ සාමණෙරො පදුමස්සරමත්ථකෙන ගච්ඡති, ගච්ඡන්තො පන සිලෙසිකාය කාණමච්ඡිකා විය තස්සා ගීතසද්දෙ බජ්ඣි. තාවදෙවස්ස ඉද්ධි අන්තරහිතා, ඡින්නපක්ඛකාකො විය අහොසි. සන්තසමාපත්තිබලෙන පන තත්ථෙව උදකපිට්ඨෙ අපතිත්වා සිම්බලිතූලං විය පතමානං අනුපුබ්බෙන පදුමසරතීරෙ අට්ඨාසි. සො වෙගෙන ගන්ත්වා උපජ්ඣායස්ස පත්තචීවරං දත්වා නිවත්ති. මහාථෙරො ''පගෙවෙතං මයා දිට්ඨං, නිවාරියමානොපි න නිවත්තිස්සතී''ති කිඤ්චි අවත්වා පිණ්ඩාය පාවිසි.

සාමණෙරො ගන්ත්වා පදුමසරතීරෙ අට්ඨාසි තස්සා පච්චුත්තරණං ආගමයමානො. සාපි සාමණෙරං ආකාසෙන ගච්ඡන්තඤ්ච පුන ආගන්ත්වා ඨිතඤ්ච දිස්වා ''අද්ධා එස මං නිස්සාය උක්කණ්ඨිතො''ති ඤත්වා ''පටික්කම සාමණෙරා''ති ආහ. සො පටික්කමි. ඉතරා පච්චුත්තරිත්වා සාටකං නිවාසෙත්වා තං උපසඞ්කමිත්වා ''කිං, භන්තෙ,''ති පුච්ඡි. සො තමත්ථං ආරොචෙසි. සා බහූහි කාරණෙහි ඝරාවාසෙ ආදීනවං බ්‍රහ්මචරියවාසෙ ආනිසංසඤ්ච දස්සෙත්වා ඔවදමානාපි තස්ස උක්කණ්ඨං විනොදෙතුං අසක්කොන්තී – ''අයං මම කාරණා එවරූපාය ඉද්ධියා පරිහීනො, න දානි යුත්තං පරිච්චජිතු''න්ති ඉධෙව තිට්ඨාති වත්වා ඝරං ගන්ත්වා මාතාපිතූනං තං පවත්තිං ආරොචෙසි. තෙපි ආගන්ත්වා නානප්පකාරං ඔවදමානා වචනං අග්ගණ්හන්තං ආහංසු – ''ත්වං අම්හෙ උච්චකුලාති සල්ලක්ඛෙසි, මයං පෙසකාරා. සක්ඛිස්සසි පෙසකාරකම්මං කාතු''න්ති සාමණෙරො ආහ – ''උපාසක ගිහිභූතො නාම පෙසකාරකම්මං වා කරෙය්‍ය නළකාරකම්මං වා, කිං ඉමිනා සාටකමත්තෙන ලොභං කරොථා''ති. පෙසකාරො උදරෙ බද්ධසාටකං දත්වා ඝරං නෙත්වා ධීතරං අදාසි.

සො පෙසකාරකම්මං උග්ගණ්හිත්වා පෙසකාරෙහි සද්ධිං සාලාය කම්මං කරොති. අඤ්ඤෙසං ඉත්ථියො පාතොව භත්තං සම්පාදෙත්වා ආහරිංසු, තස්ස භරියා න තාව ආගච්ඡති. සො ඉතරෙසු කම්මං විස්සජ්ජෙත්වා භුඤ්ජමානෙසු තසරං වට්ටෙන්තො නිසීදි. සා පච්ඡා අගමාසි. අථ නං සො ''අතිචිරෙන ආගතාසී''ති තජ්ජෙසි. මාතුගාමො ච නාම අපි චක්කවත්තිරාජානං අත්තනි පටිබද්ධචිත්තං ඤත්වා දාසං විය සල්ලක්ඛෙති. තස්මා සා එවමාහ – ''අඤ්ඤෙසං ඝරෙ දාරුපණ්ණලොණාදීනි සන්නිහිතානි, බාහිරතො ආහරිත්වා දායකා පෙසනතකාරකාපි අත්ථි, අහං පන එකිකාව, ත්වම්පි මය්හං ඝරෙ ඉදං අත්ථි ඉදං නත්ථීති න ජානාසි. සචෙ ඉච්ඡසි, භුඤ්ජ, නො චෙ ඉච්ඡසි, මා භුඤ්ජා''ති. සො ''න කෙවලඤ්ච උස්සූරෙ භත්තං ආහරසි, වාචායපි මං ඝට්ටෙසී''ති කුජ්ඣිත්වා අඤ්ඤං පහරණං අපස්සන්තො තමෙව තසරදණ්ඩකං තසරතො ලුඤ්චිත්වා ඛිපි. සා තං ආගච්ඡන්තං දිස්වා ඊසකං පරිවත්ති. තසරදණ්ඩකස්ස ච කොටි නාම තිඛිණා හොති, සා තස්සා පරිවත්තමානාය අක්ඛිකොටියං පවිසිත්වා අට්ඨාසි. සා උභොහි හත්ථෙහි වෙගෙන අක්ඛිං අග්ගහෙසි, භින්නට්ඨානතො ලොහිතං පග්ඝරති. සො තස්මිං කාලෙ උපජ්ඣායස්ස වචනං අනුස්සරි – ''ඉදං සන්ධාය මං උපජ්ඣායො 'අනාගතෙ කාලෙ කාණපෙසකාරියා හත්ථෙහි මද්දිතකඤ්ජියං පිවිස්සසී'ති ආහ, ඉදං ථෙරෙන දිට්ඨං භවිස්සති, අහො දීඝදස්සී අය්‍යො''ති මහාසද්දෙන රොදිතුං ආරභි. තමෙනං අඤ්ඤෙ – ''අලං, ආවුසො, මා රොදි, අක්ඛි නාම භින්නං න සක්කා රොදනෙන පටිපාකතිකං කාතු''න්ති ආහංසු. සො ''නාහමෙතමත්ථං රොදාමි, අපිච ඛො ඉමං සන්ධාය රොදාමී''ති සබ්බං පටිපාටියා කථෙසි. එවං උප්පන්නා සමථවිපස්සනා නිරුජ්ඣමානා අනත්ථාය සංවත්තන්ති.

අපරම්පි වත්ථු – තිංසමත්තා භික්ඛූ කල්‍යාණිමහාචෙතියං වන්දිත්වා අටවිමග්ගෙන මහාමග්ගං ඔතරමානා අන්තරාමග්ගෙ ඣාමඛෙත්තෙ කම්මං කත්වා ආගච්ඡන්තං එකං මනුස්සං අද්දසංසු. තස්ස සරීරං මසිමක්ඛිතං විය අහොසි. මසිමක්ඛිතංයෙව එකං කාසාවං කච්ඡං පීළෙත්වා නිවත්ථං, ඔලොකියමානො ඣාමඛාණුකො විය ඛායති. සො දිවසභාගෙ කම්මං කත්වා උපඩ්ඪජ්ඣායමානානං දාරූනං කලාපං උක්ඛිපිත්වා පිට්ඨියං විප්පකිණ්ණෙහි කෙසෙහි කුම්මග්ගෙන ආගන්ත්වා භික්ඛූනං සම්මුඛෙ අට්ඨාසි. සාමණෙරා දිස්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං ඔලොකයමානා, – ''ආවුසො, තුය්හං පිතා තුය්හං මහාපිතා තුය්හං මාතුලො''ති හසමානා ගන්ත්වා ''කොනාමො ත්වං උපාසකා''ති නාමං පුච්ඡිංසු. සො නාමං පුච්ඡිතො විප්පටිසාරී හුත්වා දාරුකලාපං ඡඩ්ඩෙත්වා වත්ථං සංවිධාය නිවාසෙත්වා මහාථෙරෙ වන්දිත්වා ''තිට්ඨථ තාව, භන්තෙ,''ති ආහ. මහාථෙරා අට්ඨංසු.

දහරසාමණෙරා ආගන්ත්වා මහාථෙරානං සම්මුඛාපි පරිහාසං කරොන්ති. උපාසකො ආහ – ''භන්තෙ, තුම්හෙ මං පස්සිත්වා පරිහසථ, එත්තකෙනෙව මත්ථකං පත්තම්හාති මා සල්ලක්ඛෙථ. අහම්පි පුබ්බෙ තුම්හාදිසොව සමණො අහොසිං. තුම්හාකං පන චිත්තෙකග්ගතාමත්තකම්පි නත්ථි, අහං ඉමස්මිං සාසනෙ මහිද්ධිකො මහානුභාවො අහොසිං, ආකාසං ගහෙත්වා පථවිං කරොමි, පථවිං ආකාසං. දූරං ගණ්හිත්වා සන්තිකං කරොමි, සන්තිකං දූරං. චක්කවාළසතසහස්සං ඛණෙන විනිවිජ්ඣාමි. හත්ථෙ මෙ පස්සථ, ඉදානි මක්කටහත්ථසදිසා, අහං ඉමෙහෙව හත්ථෙහි ඉධ නිසින්නොව චන්දිමසූරියෙ පරාමසිං. ඉමෙසංයෙව පාදානං චන්දිමසූරියෙ පාදකථලිකං කත්වා නිසීදිං. එවරූපා මෙ ඉද්ධි පමාදෙන අන්තරහිතා, තුම්හෙ මා පමජ්ජිත්ථ. පමාදෙන හි එවරූපං බ්‍යසනං පාපුණන්ති. අප්පමත්තා විහරන්තා ජාතිජරාමරණස්ස අන්තං කරොන්ති. තස්මා තුම්හෙ මඤ්ඤෙව ආරම්මණං කරිත්වා අප්පමත්තා හොථ, භන්තෙ,''ති තජ්ජෙත්වා ඔවාදමදාසි. තෙ තස්ස කථෙන්තස්සෙව සංවෙගං ආපජ්ජිත්වා විපස්සමානා තිංසජනා තත්ථෙව අරහත්තං පාපුණිංසූති. එවම්පි උප්පන්නා සමථවිපස්සනා නිරුජ්ඣමානා අනත්ථාය සංවත්තන්තීති වෙදිතබ්බා.

අනුප්පන්නානං පාපකානන්ති චෙත්ථ ''අනුප්පන්නො වා කාමාසවො න උප්පජ්ජතී''තිආදීසු වුත්තනයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. **උප්පන්නානං පාපකානන්ති** එත්ථ පන චතුබ්බිධං උප්පන්නං වත්තමානුප්පන්නං භුත්වාවිගතුප්පන්නං, ඔකාසකතුප්පන්නං, භූමිලද්ධුප්පන්නන්ති. තත්ථ යෙ කිලෙසා විජ්ජමානා උප්පාදාදිසමඞ්ගිනො, ඉදං **වත්තමානුප්පන්නං** නාම. කම්මෙ පන ජවිතෙ ආරම්මණරසං අනුභවිත්වා නිරුද්ධවිපාකො භුත්වා විගතං නාම. කම්මං උප්පජ්ජිත්වා නිරුද්ධං භවිත්වා විගතං නාම. තදුභයම්පි **භුත්වාවිගතුප්පන්නන්ති** සඞ්ඛං ගච්ඡති. කුසලාකුසලං කම්මං අඤ්ඤස්ස කම්මස්ස විපාකං පටිබාහිත්වා අත්තනො විපාකස්ස ඔකාසං කරොති, එවං කතෙ ඔකාසෙ විපාකො උප්පජ්ජමානො ඔකාසකරණතො පට්ඨාය උප්පන්නොති සඞ්ඛං ගච්ඡති. ඉදං **ඔකාසකතුප්පන්නං** නාම. පඤ්චක්ඛන්ධා පන විපස්සනාය භූමි නාම. තෙ අතීතාදිභෙදා හොන්ති. තෙසු අනුසයිතකිලෙසා පන අතීතා වා අනාගතා වා පච්චුප්පන්නා වාති න වත්තබ්බා. අතීතඛන්ධෙසු අනුසයිතාපි හි අප්පහීනාව හොන්ති, අනාගතඛන්ධෙසු, පච්චුප්පන්නඛන්ධෙසු අනුසයිතාපි අප්පහීනාව හොන්ති. ඉදං **භූමිලද්ධුප්පන්නං** නාම. තෙනාහු පොරාණා – ''තාසු තාසු භූමීසු අසමුග්ඝාතිතකිලෙසා භූමිලද්ධුප්පන්නාති සඞ්ඛං ගච්ඡන්තී''ති.

අපරම්පි චතුබ්බිධං උප්පන්නං සමුදාචාරුප්පන්නං, ආරම්මණාධිගහිතුප්පන්නං, අවික්ඛම්භිතුප්පන්නං අසමුග්ඝාතිතුප්පන්නන්ති. තත්ථ සම්පති වත්තමානංයෙව **සමුදාචාරුප්පන්නං** නාම. සකිං චක්ඛූනි උම්මීලෙත්වා ආරම්මණෙ නිමිත්තෙ ගහිතෙ අනුස්සරිතානුස්සරිතක්ඛණෙ කිලෙසා නුප්පජ්ජිස්සන්තීති න වත්තබ්බා. කස්මා? ආරම්මණස්ස අධිගහිතත්තා. යථා කිං? යථා ඛීරරුක්ඛස්ස කුඨාරියා ආහතාහතට්ඨානෙ ඛීරං න නික්ඛමිස්සතීති න වත්තබ්බං, එවං. ඉදං **ආරම්මණාධිගහිතුප්පන්නං** නාම. සමාපත්තියා අවික්ඛම්භිතා කිලෙසා පන ඉමස්මිං නාම ඨානෙ නුප්පජ්ජිස්සන්තීති න වත්තබ්බා. කස්මා? අවික්ඛම්භිතත්තා. යථා කිං? යථා සචෙ ඛීරරුක්ඛෙ කුඨාරියා ආහනෙය්‍යුං, ඉමස්මිං නාම ඨානෙ ඛීරං න නික්ඛමෙය්‍යාති න වත්තබ්බං, එවං. ඉදං **අවික්ඛම්භිතුප්පන්නං** නාම. මග්ගෙන අසමුග්ඝාතිතකිලෙසා පන භවග්ගෙ නිබ්බත්තස්සාපි උප්පජ්ජන්තීති පුරිමනයෙනෙව විත්ථාරෙතබ්බං. ඉදං **අසමුග්ඝාතිතුප්පන්නං** නාම.

ඉමෙසු උප්පන්නෙසු වත්තමානුප්පන්නං භුත්වාවිගතුප්පන්නං ඔකාසකතුප්පන්නං සමුදාචාරුප්පන්නන්ති චතුබ්බිධං උප්පන්නං න මග්ගවජ්ඣං, භූමිලද්ධුප්පන්නං ආරම්මණාධිගහිතුප්පන්නං අවික්ඛම්භිතුප්පන්නං අසමුග්ඝාතිතුප්පන්නන්ති චතුබ්බිධං මග්ගවජ්ඣං. මග්ගො හි උප්පජ්ජමානො එතෙ කිලෙසෙ පජහති. සො යෙ කිලෙසෙ පජහති, තෙ අතීතා වා අනාගතා වා පච්චුප්පන්නා වාති න වත්තබ්බා. වුත්තම්පි චෙතං –

''හඤ්චි අතීතෙ කිලෙසෙ පජහති, තෙන හි ඛීණං ඛෙපෙති, නිරුද්ධං නිරොධෙති, විගතං විගමෙති අත්ථඞ්ගතං අත්ථඞ්ගමෙති. අතීතං යං නත්ථි, තං පජහති. හඤ්චි අනාගතෙ කිලෙසෙ පජහති, තෙන හි අජාතං පජහති, අනිබ්බත්තං, අනුප්පන්නං, අපාතුභූතං පජහති. අනාගතං යං නත්ථි, තං පජහති, හඤ්චි පච්චුප්පන්නෙ කිලෙසෙ පජහති, තෙන හි රත්තො රාගං පජහති , දුට්ඨො දොසං, මූළ්හො මොහං, විනිබද්ධො මානං, පරාමට්ඨො දිට්ඨිං, වික්ඛෙපගතො උද්ධච්චං, අනිට්ඨඞ්ගතො විචිකිච්ඡං, ථාමගතො අනුසයං පජහති. කණ්හසුක්කධම්මා යුගනද්ධා සමමෙව වත්තන්ති. සංකිලෙසිකා මග්ගභාවනා හොති...පෙ.... තෙන හි නත්ථි මග්ගභාවනා, නත්ථි ඵලසච්ඡිකිරියා, නත්ථි කිලෙසප්පහානං, නත්ථි ධම්මාභිසමයොති. අත්ථි මග්ගභාවනා...පෙ.... අත්ථි ධම්මාභිසමයොති. යථා කථං විය, සෙය්‍යථාපි තරුණො රුක්ඛො අජාතඵලො...පෙ.... අපාතුභූතායෙව න පාතුභවන්තී''ති.

ඉති පාළියං අජාතඵලරුක්ඛො ආගතො, ජාතඵලරුක්ඛෙන පන දීපෙතබ්බං. යථා හි සඵලො තරුණම්බරුක්ඛො, තස්ස ඵලානි මනුස්සා පරිභුඤ්ජෙය්‍යුං, සෙසානි පාතෙත්වා පච්ඡියො පූරෙය්‍යුං . අථඤ්ඤො පුරිසො තං ඵරසුනා ඡින්දෙය්‍ය, තෙනස්ස නෙව අතීතානි ඵලානි නාසිතානි හොන්ති, න අනාගතපච්චුප්පන්නානි නාසිතානි. අතීතානි හි මනුස්සෙහි පරිභුත්තානි, අනාගතානි අනිබ්බත්තානි, න සක්කා නාසෙතුං. යස්මිං පන සමයෙ සො ඡින්නො, තදා ඵලානියෙව නත්ථීති පච්චුප්පන්නානිපි අනාසිතානි. සචෙ පන රුක්ඛො අච්ඡින්නො, අථස්ස පථවීරසඤ්ච ආපොරසඤ්ච ආගම්ම යානි ඵලානි නිබ්බත්තෙය්‍යුං, තානි නාසිතානි හොන්ති. තානි හි අජාතානෙව න ජායන්ති, අනිබ්බත්තානෙව න නිබ්බත්තන්ති, අපාතුභූතානෙව න පාතුභවන්ති, එවමෙව මග්ගො නාපි අතීතාදිභෙදෙ කිලෙසෙ පජහති, නාපි න පජහති. යෙසඤ්හි කිලෙසානං මග්ගෙන ඛන්ධෙසු අපරිඤ්ඤාතෙසු උප්පත්ති සියා, මග්ගෙන උප්පජ්ජිත්වා ඛන්ධානං පරිඤ්ඤාතත්තා තෙ කිලෙසා අජාතාව න ජායන්ති, අනිබ්බත්තාව න නිබ්බත්තන්ති, අපාතුභූතාව න පාතුභවන්ති, තරුණපුත්තාය ඉත්ථියා පුන අවිජායනත්ථං, බ්‍යාධිතානං රොගවූපසමනත්ථං පීතභෙසජ්ජෙහි චාපි අයමත්ථො විභාවෙතබ්බො. එවං මග්ගො යෙ කිලෙසෙ පජහති, තෙ අතීතා වා අනාගතා වා පච්චුප්පන්නා වාති න වත්තබ්බා, න ච මග්ගො කිලෙසෙ න පජහති. යෙ පන මග්ගො කිලෙසෙ පජහති, තෙ සන්ධාය ''උප්පන්නානං පාපකාන''න්තිආදි වුත්තං.

න කෙවලඤ්ච මග්ගො කිලෙසෙයෙව පජහති, කිලෙසානං පන අප්පහීනත්තා යෙ ච උප්පජ්ජෙය්‍යුං උපාදින්නකක්ඛන්ධා, තෙපි පජහතියෙව. වුත්තම්පි චෙතං – ''සොතාපත්තිමග්ගඤාණෙන අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන සත්ත භවෙ ඨපෙත්වා අනමතග්ගෙ සංසාරෙ යෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං නාමඤ්ච රූපඤ්ච, එත්ථෙතෙ නිරුජ්ඣන්ති''ති (චූළනි. 6) විත්ථාරො. ඉති මග්ගො උපාදින්නඅනුපාදින්නතො වුට්ඨාති. භවවසෙන පන සොතාපත්තිමග්ගො අපායභවතො වුට්ඨාති, සකදාගාමිමග්ගො සුගතිභවෙකදෙසතො, අනාගාමිමග්ගො සුගතිකාමභවතො, අරහත්තමග්ගො රූපාරූපභවතො වුට්ඨාති. සබ්බභවෙහි වුට්ඨාතියෙවාතිපි වදන්ති.

අථ මග්ගක්ඛණෙ කථං අනුප්පන්නානං උප්පාදාය භාවනා හොති, කථං වා උප්පන්නානං ඨිතියාති. මග්ගප්පවත්තියායෙව. මග්ගො හි පවත්තමානො පුබ්බෙ අනුප්පන්නපුබ්බත්තා අනුප්පන්නො නාම වුච්චති. අනාගතපුබ්බඤ්හි ඨානං ආගන්ත්වා අනනුභූතපුබ්බං වා ආරම්මණං අනුභවිත්වා වත්තාරො භවන්ති ''අනාගතට්ඨානං ආගතම්හා, අනනුභූතං ආරම්මණං අනුභවාමා''ති. යා චස්ස පවත්ති, අයමෙව ඨිති නාමාති ඨිතියා භාවෙතීතිපි වත්තුං වට්ටති.

ඉද්ධිපාදෙසු සඞ්ඛෙපකථා චෙතොඛිලසුත්තෙ (ම. නි. 1.185 ආදයො) වුත්තා. උපසමමානං ගච්ඡති, කිලෙසූපසමත්ථං වා ගච්ඡතීති **උපසමගාමී**. සම්බුජ්ඣමානා ගච්ඡති, මග්ගසම්බොධත්ථාය වා ගච්ඡතීති **සම්බොධගාමී**.

විවෙකනිස්සිතාදීනි සබ්බාසවසංවරෙ වුත්තානි. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පනායං බොධිපක්ඛියකථා **විසුද්ධිමග්ගෙ** වුත්තා.

248. විමොක්ඛකථායං **විමොක්ඛෙති** කෙනට්ඨෙන විමොක්ඛා, අධිමුච්චනට්ඨෙන. කො පනායං අධිමුච්චනට්ඨො නාම? පච්චනීකධම්මෙහි ච සුට්ඨු මුච්චනට්ඨො, ආරම්මණෙ ච අභිරතිවසෙන සුට්ඨු මුච්චනට්ඨො, පිතුඅඞ්කෙ විස්සට්ඨඞ්ගපච්චඞ්ගස්ස දාරකස්ස සයනං විය අනිග්ගහිතභාවෙන නිරාසඞ්කතාය ආරම්මණෙ පවත්තීති වුත්තං හොති. අයං පනත්ථො පච්ඡිමවිමොක්ඛෙ නත්ථි, පුරිමෙසු සබ්බෙසු අත්ථි. **රූපී රූපානි පස්සතීති** එත්ථ අජ්ඣත්තකෙසාදීසු නීලකසිණාදිවසෙන උප්පාදිතං රූපජ්ඣානං රූපං, තදස්ස අත්ථීති **රූපී. බහිද්ධා රූපානි පස්සතීති** බහිද්ධාපි නීලකසිණාදීනි රූපානි ඣානචක්ඛුනා පස්සති. ඉමිනා අජ්ඣත්ත බහිද්ධාවත්ථුකෙසු කසිණෙසු උප්පාදිතජ්ඣානස්ස පුග්ගලස්ස චත්තාරිපි රූපාවචරජ්ඣානානි දස්සිතානි.

අජ්ඣත්තං අරූපසඤ්ඤීති අජ්ඣත්තං න රූපසඤ්ඤී, අත්තනො කෙසාදීසු අනුප්පාදිතරූපාවචරජ්ඣානොති අත්ථො. ඉමිනා බහිද්ධා පරිකම්මං කත්වා බහිද්ධාව උප්පාදිතජ්ඣානස්ස රූපාවචරජ්ඣානානි දස්සිතානි. **සුභන්තෙව අධිමුත්තො හොතීති** ඉමිනා සුවිසුද්ධෙසු නීලාදීසු වණ්ණකසිණෙසු ඣානානි දස්සිතානි. තත්ථ කිඤ්චාපි අන්තොඅප්පනායං සුභන්ති ආභොගො නත්ථි, යො පන සුවිසුද්ධං සුභකසිණං ආරම්මණං කත්වා විහරති, සො යස්මා සුභන්ති අධිමුත්තො හොතීති වත්තබ්බතං ආපජ්ජති, තස්මා එවං දෙසනා කතා. පටිසම්භිදාමග්ගෙ පන ''කථං සුභන්තෙව අධිමුත්තො හොතීති විමොක්ඛො. ඉධ භික්ඛු මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති…පෙ.… මෙත්තාය භාවිතත්තා සත්තා අප්පටිකූලා හොන්ති. කරුණාසහගතෙන, මුදිතාසහගතෙන, උපෙක්ඛාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති…පෙ.… උපෙක්ඛාය භාවිතත්තා සත්තා අප්පටිකූලා හොන්ති. එවං සුභන්තෙව අධිමුත්තො හොතීති විමොක්ඛො''ති (පටි. ම. 1.212) වුත්තං.

සබ්බසො රූපසඤ්ඤානන්තිආදීසු යං වත්තබ්බං, තං සබ්බං **විසුද්ධිමග්ගෙ** වුත්තමෙව. **අයං අට්ඨමො විමොක්ඛොති** අයං චතුන්නං ඛන්ධානං සබ්බසො විස්සට්ඨත්තා විමුත්තත්තා අට්ඨමො උත්තමො විමොක්ඛො නාම.

249. අභිභායතනකථායං **අභිභායතනානීති** අභිභවනකාරණානි. කිං අභිභවන්ති? පච්චනීකධම්මෙපි ආරම්මණානිපි. තානි හි පටිපක්ඛභාවෙන පච්චනීකධම්මෙ අභිභවන්ති, පුග්ගලස්ස ඤාණුත්තරිතාය ආරම්මණානි.

අජ්ඣත්තං රූපසඤ්ඤීතිආදීසු පන අජ්ඣත්තරූපෙ පරිකම්මවසෙන අජ්ඣත්තං රූපසඤ්ඤී නාම හොති. අජ්ඣත්තඤ්ච නීලපරිකම්මං කරොන්තො කෙසෙ වා පිත්තෙ වා අක්ඛිතාරකාය වා කරොති, පීතපරිකම්මං කරොන්තො මෙදෙ වා ඡවියා වා හත්ථතලපාදතලෙසු වා අක්ඛීනං පීතට්ඨානෙ වා කරොති, ලොහිතපරිකම්මං කරොන්තො මංසෙ වා ලොහිතෙ වා ජිව්හාය වා අක්ඛීනං රත්තට්ඨානෙ වා කරොති, ඔදාතපරිකම්මං කරොන්තො අට්ඨිම්හි වා දන්තෙ වා නඛෙ වා අක්ඛීනං සෙතට්ඨානෙ වා කරොති. තං පන සුනීලං සුපීතකං සුලොහිතකං සුඔදාතං න හොති, අසුවිසුද්ධමෙව හොති.

එකො බහිද්ධා රූපානි පස්සතීති යස්සෙතං පරිකම්මං අජ්ඣත්තං උප්පන්නං හොති, නිමිත්තං පන බහිද්ධා, සො එවං අජ්ඣත්තං පරිකම්මස්ස බහිද්ධා ච අප්පනාය වසෙන – ''අජ්ඣත්තං රූපසඤ්ඤී එකො බහිද්ධා රූපානි පස්සතී''ති වුච්චති. **පරිත්තානීති** අවඩ්ඪිතානි. **සුවණ්ණදුබ්බණ්ණානීති** සුවණ්ණානි වා හොන්තු දුබ්බණ්ණානි වා, පරිත්තවසෙනෙව ඉදමභිභායතනං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. **තානි අභිභුය්‍යාති** යථා නාම සම්පන්නගහණිකො කටච්ඡුමත්තං භත්තං ලභිත්වා ''කිමෙත්ථ භුඤ්ජිතබ්බං අත්ථී''ති සඞ්කඩ්ඪිත්වා එකකබළමෙව කරොති, එවමෙවං ඤාණුත්තරිකො පුග්ගලො විසදඤාණො – ''කිමෙත්ථ පරිත්තකෙ ආරම්මණෙ සමාපජ්ජිතබ්බං අත්ථි, නායං මම භාරො''ති තානි රූපානි අභිභවිත්වා සමාපජ්ජති, සහ නිමිත්තුප්පාදෙනෙවෙත්ථ අප්පනං පාපෙතීති අත්ථො. **ජානාමි පස්සාමීති** ඉමිනා පනස්ස ආභොගො කථිතො, සො ච ඛො සමාපත්තිතො වුට්ඨිතස්ස, න අන්තොසමාපත්තියං. **එවංසඤ්ඤී හොතීති** ආභොගසඤ්ඤායපි ඣානසඤ්ඤායපි එවංසඤ්ඤී හොති. අභිභවසඤ්ඤා හිස්ස අන්තොසමාපත්තියං අත්ථි, ආභොගසඤ්ඤා පන සමාපත්තිතො වුට්ඨිතස්සෙව.

අප්පමාණානීති වඩ්ඪිතප්පමාණානි, මහන්තානීති අත්ථො. **අභිභුය්‍යාති** එත්ථ පන යථා මහග්ඝසො පුරිසො එකං භත්තවඩ්ඪිතකං ලභිත්වා ''අඤ්ඤාපි හොතු, අඤ්ඤාපි හොතු, කිමෙසා මය්හං කරිස්සතී''ති තං න මහන්තතො පස්සති, එවමෙව ඤාණුත්තරො පුග්ගලො විසදඤාණො ''කිමෙත්ථ සමාපජ්ජිතබ්බං, නයිදං අප්පමාණං, න මය්හං චිත්තෙකග්ගතාකරණෙ භාරො අත්ථී''ති තානි අභිභවිත්වා සමාපජ්ජති, සහ නිමිත්තුප්පාදෙනෙවෙත්ථ අප්පනං පාපෙතීති අත්ථො.

අජ්ඣත්තං අරූපසඤ්ඤීති අලාභිතාය වා අනත්ථිකතාය වා අජ්ඣත්තරූපෙ පරිකම්මසඤ්ඤාවිරහිතො. **එකො බහිද්ධා රූපානි පස්සතීති** යස්ස පරිකම්මම්පි නිමිත්තම්පි බහිද්ධාව උප්පන්නං, සො එවං බහිද්ධා පරිකම්මස්ස චෙව අප්පනාය ච වසෙන – ''අජ්ඣත්තං අරූපසඤ්ඤී එකො බහිද්ධා රූපානි පස්සතී''ති වුච්චති. සෙසමෙත්ථ චතුත්ථාභිභායතනෙ වුත්තනයමෙව. ඉමෙසු පන චතූසු පරිත්තං විතක්කචරිතවසෙන ආගතං, අප්පමාණං මොහචරිතවසෙන, සුවණ්ණං දොසචරිතවසෙන, දුබ්බණ්ණං රාගචරිතවසෙන. එතෙසඤ්හි එතානි සප්පායානි. සා ච නෙසං සප්පායතා විත්ථාරතො **විසුද්ධිමග්ගෙ**චරියනිද්දෙසෙ වුත්තා.

පඤ්චමඅභිභායතනාදීසු **නීලානීති** සබ්බසඞ්ගාහිකවසෙන වුත්තං. **නීලවණ්ණානීති** වණ්ණවසෙන. **නීලනිදස්සනානීති** නිදස්සනවසෙන. අපඤ්ඤායමානවිවරානි අසම්භින්නවණ්ණානි එකනීලානෙව හුත්වා දිස්සන්තීති වුත්තං හොති. **නීලනිභාසානීති** ඉදං පන ඔභාසවසෙන වුත්තං, නීලොභාසානි නීලපභායුත්තානීති අත්ථො. එතෙන නෙසං සුවිසුද්ධතං දස්සෙති. විසුද්ධවණ්ණවසෙනෙව හි ඉමානි චත්තාරි අභිභායතනානි වුත්තානි. **උමාපුප්ඵන්ති** එතඤ්හි පුප්ඵං සිනිද්ධං මුදුං දිස්සමානම්පි නීලමෙව හොති. ගිරිකණ්ණිකපුප්ඵාදීනි පන දිස්සමානානි සෙතධාතුකානි හොන්ති. තස්මා ඉදමෙව ගහිතං, න තානි. **බාරාණසෙය්‍යකන්ති** බාරාණසියං භවං. තත්ථ කිර කප්පාසොපි මුදු, සුත්තකන්තිකායොපි තන්තවායාපි ඡෙකා, උදකම්පි සුචි සිනිද්ධං, තස්මා වත්ථං උභතොභාගවිමට්ඨං හොති, ද්වීසු පස්සෙසු මට්ඨං මුදු සිනිද්ධං ඛායති. **පීතානීති**ආදීසු ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. ''නීලකසිණං උග්ගණ්හන්තො නීලස්මිං නිමිත්තං ගණ්හාති පුප්ඵස්මිං වා වත්ථස්මිං වා වණ්ණධාතුයා වා''තිආදිකං පනෙත්ථ කසිණකරණඤ්චෙව පරිකම්මඤ්ච අප්පනාවිධානඤ්ච සබ්බං **විසුද්ධිමග්ගෙ** විත්ථාරතො වුත්තමෙව.

අභිඤ්ඤාවොසානපාරමිප්පත්තාති ඉතො පුබ්බෙසු සතිපට්ඨානාදීසු තෙ ධම්මෙ භාවෙත්වා අරහත්තප්පත්තාව අභිඤ්ඤාවොසානපාරමිප්පත්තා නාම හොන්ති, ඉමෙසු පන අට්ඨසු අභිභායතනෙසු චිණ්ණවසීභාවායෙව අභිඤ්ඤාවොසානපාරමිප්පත්තා නාම.

250. කසිණකථායං සකලට්ඨෙන **කසිණානි,** තදාරම්මණානං ධම්මානං ඛෙත්තට්ඨෙන අධිට්ඨානට්ඨෙන වා **ආයතනානි. උද්ධන්ති** උපරි ගගනතලාභිමුඛං. **අධොති** හෙට්ඨා භූමිතලාභිමුඛං. **තිරියන්ති** ඛෙත්තමණ්ඩලමිව සමන්තා පරිච්ඡින්දිත්වා. එකච්චො හි උද්ධමෙව කසිණං වඩ්ඪෙති, එකච්චො අධො, එකච්චො සමන්තතො. තෙන තෙන කාරණෙන එවං පසාරෙති ආලොකමිව රූපදස්සනකාමො. තෙන වුත්තං – ''පථවීකසිණමෙකො සඤ්ජානාති උද්ධංඅධොතිරිය''න්ති. **අද්වයන්ති** දිසාඅනුදිසාසු අද්වයං. ඉදං පන එකස්ස අඤ්ඤභාවානුපගමනත්ථං වුත්තං. යථා හි උදකං පවිට්ඨස්ස සබ්බදිසාසු උදකමෙව හොති අනඤ්ඤං, එවමෙවං පථවීකසිණං පථවීකසිණමෙව හොති, නත්ථි තස්ස අඤ්ඤො කසිණසම්භෙදොති. එස නයො සබ්බත්ථ. **අප්පමාණන්ති** ඉදං තස්ස තස්ස ඵරණඅප්පමාණවසෙන වුත්තං. තඤ්හි චෙතසා ඵරන්තො සකලමෙව ඵරති, අයමස්ස ආදි, ඉදං මජ්ඣන්ති පමාණං ගණ්හාතීති. **විඤ්ඤාණකසිණන්ති** චෙත්ථ කසිණුග්ඝාටිමාකාසෙ පවත්තං විඤ්ඤාණං. තත්ථ කසිණවසෙන කසිණුග්ඝාටිමාකාසෙ, කසිණුග්ඝාටිමාකාසවසෙන තත්ථ පවත්තවිඤ්ඤාණෙ උද්ධංඅධොතිරියතා වෙදිතබ්බා. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො.

කම්මට්ඨානභාවනානයෙන පනෙතානි පථවීකසිණාදීනි විත්ථාරතො **විසුද්ධිමග්ගෙ** වුත්තානෙව. ඉධාපි චිණ්ණවසීභාවෙනෙව අභිඤ්ඤාවොසානපාරමිප්පත්තා හොන්තීති වෙදිතබ්බා. තථා ඉතො අනන්තරෙසු චතූසු ඨානෙසු. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං, තං මහාඅස්සපුරසුත්තෙ වුත්තමෙව.

252. විපස්සනාඤාණෙ පන රූපීතිආදීනමත්ථො වුත්තොයෙව. **එත්ථ සිතමෙත්ථ පටිබද්ධන්ති** එත්ථ චාතුමහාභූතිකෙ කායෙ නිස්සිතඤ්ච පටිබද්ධඤ්ච. **සුභොති** සුන්දරො. **ජාතිමාති** සුපරිසුද්ධආකරසමුට්ඨිතො. **සුපරිකම්මකතොති** සුට්ඨු කතපරිකම්මො අපනීතපාසාණසක්ඛරො. **අච්ඡොති** තනුච්ඡවි. **විප්පසන්නොති** සුට්ඨු විප්පසන්නො. **සබ්බාකාරසම්පන්නොති** ධොවන වෙධනාදීහි සබ්බෙහි ආකාරෙහි සම්පන්නො. **නීලන්තිආදීහි** වණ්ණසම්පත්තිං දස්සෙති. තාදිසඤ්හි ආවුතං පාකටං හොති.

එවමෙව ඛොති එත්ථ එවං උපමාසංසන්දනං වෙදිතබ්බං – මණි විය හි කරජකායො. ආවුතසුත්තං විය විපස්සනාඤාණං. චක්ඛුමා පුරිසො විය විපස්සනාලාභී භික්ඛු. හත්ථෙ කරිත්වා පච්චවෙක්ඛතො ‘‘අයං ඛො මණී’’ති මණිනො ආවිභූතකාලො විය විපස්සනාඤාණං අභිනීහරිත්වා නිසින්නස්ස භික්ඛුනො චාතුමහාභූතිකකායස්ස ආවිභූතකාලො. ‘‘තත්‍රිදං සුත්තං ආවුත’’න්ති සුත්තස්ස ආවිභූතකාලො විය විපස්සනාඤාණං අභිනීහරිත්වා නිසින්නස්ස භික්ඛුනො තදාරම්මණානං ඵස්සපඤ්චමකානං වා සබ්බචිත්තචෙතසිකානං වා විපස්සනාඤාණස්සෙව වා ආවිභූතකාලොති.

කිං පනෙතං ඤාණස්ස ආවිභූතං, පුග්ගලස්සාති. ඤාණස්ස, තස්ස පන ආවිභාවත්තා පුග්ගලස්ස ආවිභූතාව හොන්ති. ඉදඤ්ච විපස්සනාඤාණං මග්ගස්ස අනන්තරං, එවං සන්තෙපි යස්මා අභිඤ්ඤාවාරෙ ආරද්ධෙ එතස්ස අන්තරාවාරො නත්ථි, තස්මා ඉධෙව දස්සිතං. යස්මා ච අනිච්චාදිවසෙන අකතසම්මසනස්ස දිබ්බාය සොතධාතුයා භෙරවසද්දං සුණන්තො පුබ්බෙනිවාසානුස්සතියා භෙරවෙ ඛන්ධෙ අනුස්සරතො දිබ්බෙන චක්ඛුනා භෙරවරූපං පස්සතො භයසන්තාසො උප්පජ්ජති, න අනිච්චාදිවසෙන කතසම්මසනස්ස, තස්මා අභිඤ්ඤාපත්තස්ස භයවිනොදකහෙතුසම්පාදනත්ථම්පි ඉදං ඉධෙව දස්සිතං. ඉධාපි අරහත්තවසෙනෙව අභිඤ්ඤාවොසානපාරමිප්පත්තතා වෙදිතබ්බා.

253. මනොමයිද්ධියං චිණ්ණවසිතාය. තත්ථ **මනොමයන්ති** මනෙන නිබ්බත්තං. **සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගින්ති** සබ්බෙහි අඞ්ගෙහි ච පච්චඞ්ගෙහි ච සමන්නාගතං. **අහීනින්ද්‍රියන්ති** සණ්ඨානවසෙන අවිකලින්ද්‍රියං. ඉද්ධිමතා නිම්මිතරූපඤ්හි සචෙ ඉද්ධිමා ඔදාතො, තම්පි ඔදාතං. සචෙ අවිද්ධකණ්ණො, තම්පි අවිද්ධකණ්ණන්ති එවං සබ්බාකාරෙහි තෙන සදිසමෙව හොති. **මුඤ්ජම්හා ඊසිකන්තිආදි** උපමත්තයම්පි තං සදිසභාවදස්සනත්ථමෙව වුත්තං. මුඤ්ජසදිසා එව හි තස්ස අන්තො ඊසිකා හොති. කොසසදිසොයෙව අසි, වට්ටාය කොසියා වට්ටං අසිමෙව පක්ඛිපන්ති, පත්ථටාය පත්ථටං.

කරණ්ඩාති ඉදම්පි අහිකඤ්චුකස්ස නාමං, න විලීවකරණ්ඩකස්ස. අහිකඤ්චුකො හි අහිනා සදිසොව හොති. තත්ථ කිඤ්චාපි ‘‘පුරිසො අහිං කරණ්ඩා උද්ධරෙය්‍යා’’ති හත්ථෙන උද්ධරමානො විය දස්සිතො, අථ ඛො චිත්තෙනෙවස්ස උද්ධරණං වෙදිතබ්බං. අයඤ්හි අහි නාම සජාතියං ඨිතො, කට්ඨන්තරං වා රුක්ඛන්තරං වා නිස්සාය, තචතො සරීරනික්කඩ්ඪනපයොගසඞ්ඛාතෙන ථාමෙන, සරීරං ඛාදමානං විය පුරාණතචං ජිගුච්ඡන්තොති ඉමෙහි චතූහි කාරණෙහි සයමෙව කඤ්චුකං ජහාති, න සක්කා තතො අඤ්ඤෙන උද්ධරිතුං. තස්මා චිත්තෙන උද්ධරණං සන්ධාය ඉදං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. ඉති මුඤ්ජාදිසදිසං ඉමස්ස භික්ඛුනො සරීරං, ඊසිකාදිසදිසං නිම්මිතරූපන්ති ඉදමෙත්ථ ඔපම්මසංසන්දනං. නිම්මානවිධානං පනෙත්ථ පරතො ච ඉද්ධිවිධාදිපඤ්චඅභිඤ්ඤාකථා සබ්බාකාරෙන **විසුද්ධිමග්ගෙ** විත්ථාරිතාති තත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. උපමාමත්තමෙව හි ඉධ අධිකං.

තත්ථ ඡෙකකුම්භකාරාදයො විය ඉද්ධිවිධඤාණලාභී භික්ඛු දට්ඨබ්බො. සුපරිකම්මකතමත්තිකාදයො විය ඉද්ධිවිධඤාණං දට්ඨබ්බං. ඉච්ඡිතිච්ඡිතභාජනවිකතිආදිකරණං විය තස්ස භික්ඛුනො විකුබ්බනං දට්ඨබ්බං. ඉධාපි චිණ්ණවසිතාවසෙනෙව අභිඤ්ඤාවොසානපාරමිප්පත්තතා වෙදිතබ්බා. තථා ඉතො පරාසු චතූසු අභිඤ්ඤාසු.

255. තත්ථ දිබ්බසොතධාතුඋපමායං **සඞ්ඛධමොති** සඞ්ඛධමකො. **අප්පකසිරෙනෙවාති** නිද්දුක්ඛෙනෙව. **විඤ්ඤාපෙය්‍යාති** ජානාපෙය්‍ය. තත්ථ එවං චාතුද්දිසා විඤ්ඤාපෙන්තෙ සඞ්ඛධමකෙ ‘‘සඞ්ඛසද්දො අය’’න්ති වවත්ථාපෙන්තානං සත්තානං තස්ස සඞ්ඛසද්දස්ස ආවිභූතකාලො විය යොගිනො දූරසන්තිකභෙදානං දිබ්බානඤ්චෙව මානුසකානඤ්ච සද්දානං ආවිභූතකාලො දට්ඨබ්බො.

256. චෙතොපරියඤාණ-උපමායං **දහරොති** තරුණො. **යුවාති** යොබ්බනෙන සමන්නාගතො. **මණ්ඩනකජාතිකොති** යුවාපි සමානො න අලසියො කිලිට්ඨවත්ථසරීරො, අථ ඛො මණ්ඩනකපකතිකො, දිවසස්ස ද්වෙ තයො වාරෙ න්හායිත්වා සුද්ධවත්ථ-පරිදහන-අලඞ්කාරකරණසීලොති අත්ථො. **සකණිකන්ති** කාළතිලකවඞ්ක-මුඛදූසිපීළකාදීනං අඤ්ඤතරෙන සදොසං. තත්ථ යථා තස්ස මුඛනිමිත්තං පච්චවෙක්ඛතො මුඛදොසො පාකටො හොති, එවං චෙතොපරියඤාණාය චිත්තං අභිනීහරිත්වා නිසින්නස්ස භික්ඛුනො පරෙසං සොළසවිධං චිත්තං පාකටං හොතීති වෙදිතබ්බං. පුබ්බෙනිවාසඋපමාදීසු යං වත්තබ්බං, තං සබ්බං මහාඅස්සපුරෙ වුත්තමෙව.

259. **අයං ඛො උදායි පඤ්චමො ධම්මොති** එකූනවීසති පබ්බානි පටිපදාවසෙන එකං ධම්මං කත්වා පඤ්චමො ධම්මොති වුත්තො. යථා හි අට්ඨකනාගරසුත්තෙ (ම. නි. 2.17 ආදයො) එකාදස පබ්බානි පුච්ඡාවසෙන එකධම්මො කතො, එවමිධ එකූනවීසති පබ්බානි පටිපදාවසෙන එකො ධම්මො කතොති වෙදිතබ්බානි. ඉමෙසු ච පන එකූනවීසතියා පබ්බෙසු පටිපාටියා අට්ඨසු කොට්ඨාසෙසු විපස්සනාඤාණෙ ච ආසවක්ඛයඤාණෙ ච අරහත්තවසෙන අභිඤ්ඤාවොසානපාරමිප්පත්තතා වෙදිතබ්බා, සෙසෙසු චිණ්ණවසිභාවවසෙන. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

මහාසකුලුදායිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. සමණමුණ්ඩිකසුත්තවණ්ණනා

260. **එවං මෙ සුතන්ති** සමණමුණ්ඩිකසුත්තං. තත්ථ **උග්ගාහමානොති** තස්ස පරිබ්බාජකස්ස නාමං. **සුමනොති** පකතිනාමං. කිඤ්චි කිඤ්චි පන උග්ගහිතුං උග්ගාහෙතුං සමත්ථතාය උග්ගාහමානොති නං සඤ්ජානන්ති. සමයං පවදන්ති එත්ථාති **සමයප්පවාදකං**. තස්මිං කිර ඨානෙ චඞ්කීතාරුක්ඛපොක්ඛරසාතිප්පභුතයො බ්‍රාහ්මණා නිගණ්ඨාචෙලකපරිබ්බාජකාදයො ච පබ්බජිතා සන්නිපතිත්වා අත්තනො අත්තනො සමයං පවදන්ති කථෙන්ති දීපෙන්ති, තස්මා සො ආරාමො සමයප්පවාදකොති වුච්චති. ස්වෙව තින්දුකාචීරසඞ්ඛාතාය තිම්බරූසකරුක්ඛපන්තියා පරික්ඛිත්තත්තා **තින්දුකාචීරං**. යස්මා පනෙත්ථ පඨමං එකා සාලා අහොසි, පච්ඡා මහාපුඤ්ඤං පොට්ඨපාදපරිබ්බාජකං නිස්සාය බහූ සාලා කතා, තස්මා තමෙව එකං සාලං උපාදාය ලද්ධනාමවසෙන **එකසාලකොති** වුච්චති. මල්ලිකාය පන පසෙනදිරඤ්ඤො දෙවියා උය්‍යානභූතො සො පුප්ඵඵලසඤ්ඡන්නො ආරාමොති කත්වා **මල්ලිකාය ආරාමොති** සඞ්ඛං ගතො. තස්මිං සමයප්පවාදකෙ තින්දුකාචීරෙ එකසාලකෙ මල්ලිකාය ආරාමෙ. **පටිවසතීති** වාසඵාසුතාය වසති. **දිවා දිවස්සාති** දිවසස්ස දිවා නාම මජ්ඣන්හාතික්කමො, තස්මිං දිවසස්සපි දිවාභූතෙ අතික්කන්තමත්තෙ මජ්ඣන්හිකෙ නික්ඛමීති අත්ථො. **පටිසල්ලීනොති** තතො තතො රූපාදිගොචරතො චිත්තං පටිසංහරිත්වා ලීනො, ඣානරතිසෙවනවසෙන එකීභාවං ගතො. **මනොභාවනීයානන්ති** මනවඩ්ඪනකානං, යෙ ආවජ්ජතො මනසිකරොතො චිත්තං විනීවරණං හොති උන්නමති වඩ්ඪති. **යාවතාති** යත්තකා. **අයං තෙසං අඤ්ඤතරොති** අයං තෙසං අබ්භන්තරො එකො සාවකො. **අප්පෙව නාමාති** තස්ස උපසඞ්කමනං පත්ථයමානො ආහ. පත්ථනාකාරණං පන සන්දකසුත්තෙ වුත්තමෙව.

261. **එතදවොචාති** දන්දපඤ්ඤො අයං ගහපති, ධම්මකථාය නං සඞ්ගණ්හිත්වා අත්තනො සාවකං කරිස්සාමීති මඤ්ඤමානො එතං ''චතූහි ඛො''තිආදිවචනං අවොච. තත්ථ **පඤ්ඤපෙමීති** දස්සෙමි ඨපෙමි. **සම්පන්නකුසලන්ති** පරිපුණ්ණකුසලං. **පරමකුසලන්ති** උත්තමකුසලං. **අයොජ්ඣන්ති** වාදයුද්ධෙන යුජ්ඣිත්වා චාලෙතුං අසක්කුණෙය්‍යං අචලං නික්කම්පං ථිරං. **න කරොතීති** අකරණමත්තමෙව වදති, එත්ථ පන සංවරප්පහානං වා පටිසෙවනප්පහානං වා න වදති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො.

නෙව අභිනන්දීති තිත්ථියා නාම ජානිත්වාපි අජානිත්වාපි යං වා තං වා වදන්තීති මඤ්ඤමානො නාභිනන්දි. **න පටික්කොසීති** සාසනස්ස අනුලොමං විය පසන්නාකාරං විය වදතීති මඤ්ඤමානො න පටිසෙධෙති.

262. **යථා උග්ගාහමානස්සාති** යථා තස්ස වචනං, එවං සන්තෙ උත්තානසෙය්‍යකො කුමාරො අයොජ්ඣසමණො ථිරසමණො භවිස්සති, මයං පන එවං න වදාමාති දීපෙති. **කායොතිපි න හොතීති** සකකායො පරකායොතිපි විසෙසඤාණං න හොති. **අඤ්ඤත්‍ර ඵන්දිතමත්තාති** පච්චත්ථරණෙ වලිසම්ඵස්සෙන වා මඞ්ගුලදට්ඨෙන වා කායඵන්දනමත්තං නාම හොති. තං ඨපෙත්වා අඤ්ඤං කායෙන කරණකම්මං නාම නත්ථි. තම්පි ච කිලෙසසහගතචිත්තෙනෙව හොති. **වාචාතිපි න හොතීති** මිච්ඡාවාචා සම්මාවාචාතිපි නානත්තං න හොති. **රොදිතමත්තාති** ජිඝච්ඡාපිපාසාපරෙතස්ස පන රොදිතමත්තං හොති. තම්පි කිලෙසසහගතචිත්තෙනෙව. **සඞ්කප්පොති** මිච්ඡාසඞ්කප්පො සම්මාසඞ්කප්පොතිපි නානත්තං න හොති. **විකූජිතමත්තාති** විකූජිතමත්තං රොදනහසිතමත්තං හොති. දහරකුමාරකානඤ්හි චිත්තං අතීතාරම්මණං පවත්තති, නිරයතො ආගතා නිරයදුක්ඛං සරිත්වා රොදන්ති, දෙවලොකතො ආගතා හසන්ති, තම්පි කිලෙසසහගතචිත්තෙනෙව හොති. **ආජීවොති** මිච්ඡාජීවො සම්මාජීවොතිපි නානත්තං න හොති. **අඤ්ඤත්‍ර මාතුථඤ්ඤාති** ථඤ්ඤචොරදාරකා නාම හොන්ති, මාතරි ඛීරං පායන්තියා අපිවිත්වා අඤ්ඤවිහිතකාලෙ පිට්ඨිපස්සෙන ආගන්ත්වා ථඤ්ඤං පිවන්ති. එත්තකං මුඤ්චිත්වා අඤ්ඤො මිච්ඡාජීවො නත්ථි. අයම්පි කිලෙසසහගතචිත්තෙනෙව හොතීති දස්සෙති.

263. එවං පරිබ්බාජකවාදං පටික්ඛිපිත්වා ඉදානි සයං සෙක්ඛභූමියං මාතිකං ඨපෙන්තො **චතූහි ඛො අහන්තිආදිමාහ**. තත්ථ **සමධිගය්හ තිට්ඨතීති** විසෙසෙත්වා තිට්ඨති. **න කායෙන පාප කම්මන්තිආදීසු** න කෙවලං අකරණමත්තමෙව, භගවා පන එත්ථ සංවරපහානපටිසඞ්ඛා පඤ්ඤපෙති. තං සන්ධායෙවමාහ. **න චෙව සම්පන්නකුසලන්තිආදි** පන ඛීණාසවං සන්ධාය වුත්තං.

ඉදානි අසෙක්ඛභූමියං මාතිකං ඨපෙන්තො **දසහි ඛො** අහන්තිආදිමාහ. තත්ථ තීණි පදානි නිස්සාය ද්වෙ පඨමචතුක්කා ඨපිතා, එකං පදං නිස්සාය ද්වෙ පච්ඡිමචතුක්කා. අයං සෙක්ඛභූමියං මාතිකා.

264. ඉදානි තං විභජන්තො **කතමෙ ච ථපති අකුසලසීලා**තිආදිමාහ. තත්ථ **සරාගන්ති** අට්ඨවිධං ලොභසහගතචිත්තං. **සදොසන්ති** පටිඝසම්පයුත්තචිත්තද්වයං. **සමොහන්ති** විචිකිච්ඡුද්ධච්චසහගතචිත්තද්වයම්පි වට්ටති, සබ්බාකුසලචිත්තානිපි. මොහො සබ්බාකුසලෙ උප්පජ්ජතීති හි වුත්තං. **ඉතොසමුට්ඨානාති** ඉතො සරාගාදිචිත්තතො සමුට්ඨානං උප්පත්ති එතෙසන්ති ඉතොසමුට්ඨානා.

කුහින්ති කතරං ඨානං පාපුණිත්වා අපරිසෙසා නිරුජ්ඣන්ති. **එත්ථෙතෙති** සොතාපත්තිඵලෙ භුම්මං. පාතිමොක්ඛසංවරසීලඤ්හි සොතාපත්තිඵලෙ පරිපුණ්ණං හොති, තං ඨානං පත්වා අකුසලසීලං අසෙසං නිරුජ්ඣති. අකුසලසීලන්ති ච දුස්සීලස්සෙතං අධිවචනන්ති වෙදිතබ්බං.

අකුසලානං සීලානං නිරොධාය පටිපන්නොති එත්ථ යාව සොතාපත්තිමග්ගා නිරොධාය පටිපන්නො නාම හොති, ඵලපත්තෙ පන තෙ නිරොධිතා නාම හොන්ති.

265. **වීතරාගන්ති**ආදීහි අට්ඨවිධං කාමාවචරකුසලචිත්තමෙව වුත්තං. එතෙන හි කුසලසීලං සමුට්ඨාති.

සීලවා හොතීති සීලසම්පන්නො හොති ගුණසම්පන්නො ච. **නො ච සීලමයොති** අලමෙත්තාවතා, නත්ථි ඉතො කිඤ්චි උත්තරි කරණීයන්ති එවං සීලමයො න හොති. **යත්ථස්ස තෙති** අරහත්තඵලෙ භුම්මං. අරහත්තඵලඤ්හි පත්වා අකුසලසීලං අසෙසං නිරුජ්ඣති.

නිරොධාය පටිපන්නොති එත්ථ යාව අරහත්තමග්ගා නිරොධාය පටිපන්නො නාම හොති, ඵලපත්තෙ පන තෙ නිරොධිතා නාම හොන්ති.

266. **කාමසඤ්ඤාදීසු** කාමසඤ්ඤා අට්ඨලොභසහගතචිත්තසහජාතා, ඉතරා ද්වෙ දොමනස්සසහගතචිත්තද්වයෙන සහජාතා.

පඨමං ඣානන්ති අනාගාමිඵලපඨමජ්ඣානං. **එත්ථෙතෙති** අනාගාමිඵලෙ භුම්මං. අනාගාමිඵලඤ්හි පත්වා අකුසලසඞ්කප්පා අපරිසෙසා නිරුජ්ඣන්ති.

නිරොධාය පටිපන්නොති එත්ථ යාව අනාගාමිමග්ගා නිරොධාය පටිපන්නො නාම හොති, ඵලපත්තෙ පන තෙ නිරොධිතා නාම හොන්ති. නෙක්ඛම්මසඤ්ඤාදයො හි තිස්සොපි අට්ඨකාමාවචරකුසලසහජාතසඤ්ඤාව.

267. **එත්ථෙතෙති** අරහත්තඵලෙ භුම්මං. දුතියජ්ඣානිකං අරහත්තඵලඤ්හි පාපුණිත්වා කුසලසඞ්කප්පා අපරිසෙසා නිරුජ්ඣන්ති. **නිරොධාය පටිපන්නොති** එත්ථ යාව අරහත්තමග්ගා නිරොධාය පටිපන්නො නාම හොති, ඵලපත්තෙ පන තෙ නිරොධිතා නාම හොන්ති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

සමණමුණ්ඩිකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. චූළසකුලුදායිසුත්තවණ්ණනා

270. **එවං මෙ සුතන්ති** චූළසකුලුදායිසුත්තං. තත්ථ **යදා පන, භන්තෙ, භගවාති** ඉදං පරිබ්බාජකො ධම්මකථං සොතුකාමො භගවතො ධම්මදෙසනාය සාලයභාවං දස්සෙන්තො ආහ.

271. **තංයෙවෙත්ථ පටිභාතූති** සචෙ ධම්මං සොතුකාමො, තුය්හෙවෙත්ථ එකො පඤ්හො එකං කාරණං උපට්ඨාතු. **යථා මං පටිභාසෙය්‍යාති** යෙන කාරණෙන මම ධම්මදෙසනා උපට්ඨහෙය්‍ය, එතෙන හි කාරණෙන කථාය සමුට්ඨිතාය සුඛං ධම්මං දෙසෙතුන්ති දීපෙති. **තස්ස මය්හං, භන්තෙති** සො කිර තං දිස්වා – ‘‘සචෙ භගවා ඉධ අභවිස්සා, අයමෙතස්ස භාසිතස්ස අත්ථොති දීපසහස්සං විය උජ්ජලාපෙත්වා අජ්ජ මෙ පාකටං අකරිස්සා’’ති දසබලංයෙව අනුස්සරි. තස්මා **තස්ස මය්හං, භන්තෙති**ආදිමාහ. තත්ථ **අහො නූනාති** අනුස්සරණත්ථෙ නිපාතද්වයං. තෙන තස්ස භගවන්තං අනුස්සරන්තස්ස එතදහොසි ‘‘අහො නූන භගවා අහො නූන සුගතො’’ති. **යො ඉමෙසන්ති** යො ඉමෙසං ධම්මානං. **සුකුසලොති** සුට්ඨු කුසලො නිපුණො ඡෙකො. සො භගවා අහො නූන කථෙය්‍ය, සො සුගතො අහො නූන කථෙය්‍ය, තස්ස හි භගවතො පුබ්බෙනිවාසඤාණස්ස අනෙකානි කප්පකොටිසහස්සානි එකඞ්ගණානි පාකටානීති, අයමෙත්ථ අධිප්පායො.

තස්ස වාහං පුබ්බන්තං ආරබ්භාති යො හි ලාභී හොති, සො ''පුබ්බෙ ත්වං ඛත්තියො අහොසි, බ්‍රාහ්මණො අහොසී''ති වුත්තෙ ජානන්තො සක්කච්චං සුස්සූසති. අලාභී පන – ''එවං භවිස්සති එවං භවිස්සතී''ති සීසකම්පමෙත්තමෙව දස්සෙති. තස්මා එවමාහ – ''තස්ස වාහං පුබ්බන්තං ආරබ්භ පඤ්හස්ස වෙය්‍යාකරණෙන චිත්තං ආරාධෙය්‍ය''න්ති.

සො වා මං අපරන්තන්ති දිබ්බචක්ඛුලාභිනො හි අනාගතංසඤාණං ඉජ්ඣති, තස්මා එවමාහ. ඉතරං පුබ්බෙ වුත්තනයමෙව.

ධම්මං තෙ දෙසෙස්සාමීති අයං කිර අතීතෙ දෙසියමානෙපි න බුජ්ඣිස්සති, අනාගතෙ දෙසියමානෙපි න බුජ්ඣිස්සති. අථස්ස භගවා සණ්හසුඛුමං පච්චයාකාරං දෙසෙතුකාමො එවමාහ. කිං පන තං බුජ්ඣිස්සතීති? එතං පගෙව න බුජ්ඣිස්සති, අනාගතෙ පනස්ස වාසනාය පච්චයො භවිස්සතීති දිස්වා භගවා එවමාහ.

පංසුපිසාචකන්ති අසුචිට්ඨානෙ නිබ්බත්තපිසාචං. සො හි එකං මූලං ගහෙත්වා අදිස්සමානකායො හොති. තත්‍රිදං වත්ථු – එකා කිර යක්ඛිනී ද්වෙ දාරකෙ ථූපාරාමද්වාරෙ නිසීදාපෙත්වා ආහාරපරියෙසනත්ථං නගරං ගතා. දාරකා එකං පිණ්ඩපාතිකත්ථෙරං දිස්වා ආහංසු, – ''භන්තෙ, අම්හාකං මාතා අන්තො නගරං පවිට්ඨා, තස්සා වදෙය්‍යාථ 'යං වා තං වා ලද්ධකං, ගහෙත්වා සීඝං ගච්ඡ, දාරකා තෙ ජීසච්ඡිතං සන්ධාරෙතුං න සක්කොන්තී'''ති. තමහං කථං පස්සිස්සාමීති? ඉදං, භන්තෙ, ගණ්හථාති එකං මූලඛණ්ඩං අදංසු. ථෙරස්ස අනෙකානි යක්ඛසහස්සානි පඤ්ඤායිංසු, සො දාරකෙහි දින්නසඤ්ඤාණෙන තං යක්ඛිනිං අද්දස විරූපං බීභච්ඡං කෙවලං වීථියං ගබ්භමලං පච්චාසීසමානං. දිස්වා තමත්ථං කථෙසි . කථං මං ත්වං පස්සසීති වුත්තෙ මූලඛණ්ඩං දස්සෙසි, සා අච්ඡින්දිත්වා ගණ්හි. එවං පංසුපිසාචකා එකං මූලං ගහෙත්වා අදිස්සමානකායා හොන්ති. තං සන්ධායෙස ''පංසුපිසාචකම්පි න පස්සාමී''ති ආහ. **න පක්ඛායතීති** න දිස්සති න උපට්ඨාති.

272. **දීඝාපි ඛො තෙ එසාති** උදායි එසා තව වාචා දීඝාපි භවෙය්‍ය, එවං වදන්තස්ස වස්සසතම්පි වස්සසහස්සම්පි පවත්තෙය්‍ය, න ච අත්ථං දීපෙය්‍යාති අධිප්පායො. **අප්පාටිහීරකතන්ති** අනිය්‍යානිකං අමූලකං නිරත්ථකං සම්පජ්ජතීති අත්ථො.

ඉදානි තං වණ්ණං දස්සෙන්තො **සෙය්‍යථාපි, භන්තෙති**ආදිමාහ. තත්ථ **පණ්ඩුකම්බලෙ නික්ඛිත්තොති** විසභාගවණ්ණෙ රත්තකම්බලෙ ඨපිතො. **එවංවණ්ණො අත්තා හොතීති** ඉදං සො සුභකිණ්හදෙවලොකෙ නිබ්බත්තක්ඛන්ධෙ සන්ධාය – ''අම්හාකං මතකාලෙ අත්තා සුභකිණ්හදෙවලොකෙ ඛන්ධා විය ජොතෙතී''ති වදති.

273. **අයං ඉමෙසං උභින්නන්ති** සො කිර යස්මා මණිස්ස බහි ආභා න නිච්ඡරති, ඛජ්ජොපනකස්ස අඞ්ගුලද්වඞ්ගුලචතුරඞ්ගුලමත්තං නිච්ඡරති, මහාඛජ්ජොපනකස්ස පන ඛළමණ්ඩලමත්තම්පි නිච්ඡරතියෙව, තස්මා එවමාහ.

විද්ධෙති උබ්බිද්ධෙ, මෙඝවිගමෙන දූරීභූතෙති අත්ථො. **විගතවලාහකෙති** අපගතමෙඝෙ. **දෙවෙති** ආකාසෙ. **ඔසධිතාරකාති** සුක්කතාරකා. සා හි යස්මා තස්සා උදයතො පට්ඨාය තෙන සඤ්ඤාණෙන ඔසධානි ගණ්හන්තිපි පිවන්තිපි, තස්මා ''ඔසධිතාරකා''ති වුච්චති. **අභිදො අඩ්ඪරත්තසමයන්ති** අභින්නෙ අඩ්ඪරත්තසමයෙ. ඉමිනා ගගනමජ්ඣෙ ඨිතචන්දං දස්සෙති. අභිදො මජ්ඣන්හිකෙපි එසෙව නයො.

අතො ඛොති යෙ අනුභොන්ති, තෙහි බහුතරා, බහූ චෙව බහුතරා චාති අත්ථො. **ආභා නානුභොන්තීති** ඔභාසං න වළඤ්ජන්ති, අත්තනො සරීරොභාසෙනෙව ආලොකං ඵරිත්වා විහරන්ති.

274. ඉදානි යස්මා සො ''එකන්තසුඛං ලොකං පුච්ඡිස්සාමී''ති නිසින්නො, පුච්ඡාමූළ්හො පන ජාතො, තස්මා නං භගවා තං පුච්ඡං සරාපෙන්තො **කිං පන, උදායි, අත්ථි එකන්තසුඛො ලොකොති**ආදිමාහ. තත්ථ **ආකාරවතීති** කාරණවතී. **අඤ්ඤතරං වා පන තපොගුණන්ති** අචෙලකපාළිං සන්ධායාහ, සුරාපානවිරතීති අත්ථො.

275. **කතමා පන සා, භන්තෙ, ආකාරවතී පටිපදා එකන්තසුඛස්සාති** කස්මා පුච්ඡති? එවං කිරස්ස අහොසි – ''මයං සත්තානං එකන්තසුඛං වදාම, පටිපදං පන කාලෙන සුඛං කාලෙන දුක්ඛං වදාම. එකන්තසුඛස්ස ඛො පන අත්තනො පටිපදායපි එකන්තසුඛාය භවිතබ්බං. අම්හාකං කථා අනිය්‍යානිකා, සත්ථු කථාව නිය්‍යානිකා''ති. ඉදානි සත්ථාරංයෙව පුච්ඡිත්වා ජානිස්සාමීති තස්මා පුච්ඡති.

එත්ථ මයං අනස්සාමාති එතස්මිං කාරණෙ මයං අනස්සාම. කස්මා පන එවමාහංසු? තෙ කිර පුබ්බෙ පඤ්චසු ධම්මෙසු පතිට්ඨාය කසිණපරිකම්මං කත්වා තතියජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා අපරිහීනජ්ඣානා කාලං කත්වා සුභකිණ්හෙසු නිබ්බත්තන්තීති ජානන්ති, ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ පන කාලෙ කසිණපරිකම්මම්පි න ජානිංසු, තතියජ්ඣානම්පි නිබ්බත්තෙතුං නාසක්ඛිංසු. පඤ්ච පුබ්බභාගධම්මෙ පන ''ආකාරවතී පටිපදා''ති උග්ගහෙත්වා තතියජ්ඣානං ''එකන්තසුඛො ලොකො''ති උග්ගණ්හිංසු. තස්මා එවමාහංසු. **උත්තරිතරන්ති** ඉතො පඤ්චහි ධම්මෙහි

උත්තරිතරං පටිපදං වා තතියජ්ඣානතො උත්තරිතරං එකන්තසුඛං ලොකං වා න ජානාමාති වුත්තං හොති. **අප්පසද්දෙ කත්වාති** එකප්පහාරෙනෙව මහාසද්දං කාතුං ආරද්ධෙ නිස්සද්දෙ කත්වා.

276. **සච්ඡිකිරියාහෙතූති** එත්ථ ද්වෙ සච්ඡිකිරියා පටිලාභසච්ඡිකිරියා ච පච්චක්ඛසච්ඡිකිරියා ච. තත්ථ තතියජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා අපරිහීනජ්ඣානො කාලං කත්වා සුභකිණ්හලොකෙ තෙසං දෙවානං සමානායුවණ්ණො හුත්වා නිබ්බත්තති, අයං පටිලාභසච්ඡිකිරියා නාම. චතුත්ථජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා ඉද්ධිවිකුබ්බනෙන සුභකිණ්හලොකං ගන්ත්වා තෙහි දෙවෙහි සද්ධිං සන්තිට්ඨති සල්ලපති සාකච්ඡං ආපජ්ජති, අයං පච්චක්ඛසච්ඡිකිරියා නාම. තාසං ද්වින්නම්පි තතියජ්ඣානං ආකාරවතී පටිපදා නාම. තඤ්හි අනුප්පාදෙත්වා නෙව සක්කා සුභකිණ්හලොකෙ නිබ්බත්තිතුං, න චතුත්ථජ්ඣානං උප්පාදෙතුං. ඉති දුවිධම්පෙතං සච්ඡිකිරියං සන්ධාය – ‘‘එතස්ස නූන, භන්තෙ, එකන්තසුඛස්ස ලොකස්ස සච්ඡිකිරියාහෙතූ’’ති ආහ.

277. **උදඤ්චනිකොති** උදකවාරකො. **අන්තරායමකාසීති** යථා පබ්බජ්ජං න ලභති, එවං උපද්දුතමකාසි යථා තං උපනිස්සයවිපන්නං. අයං කිර කස්සපබුද්ධකාලෙ පබ්බජිත්වා සමණධම්මමකාසි. අථස්ස එකො සහායකො භික්ඛු සාසනෙ අනභිරතො, ‘‘ආවුසො, විබ්භමිස්සාමී’’ති ආරොචෙසි. සො තස්ස පත්තචීවරෙ ලොභං උප්පාදෙත්වා ගිහිභාවාය වණ්ණං අභාසි. ඉතරො තස්ස පත්තචීවරං දත්වා විබ්භමි. තෙනස්ස කම්මුනා ඉදානි භගවතො සම්මුඛා පබ්බජ්ජාය අන්තරායො ජාතො. භගවතා පනස්ස පුරිමසුත්තං අතිරෙකභාණවාරමත්තං, ඉදං භාණවාරමත්තන්ති එත්තකාය තන්තියා ධම්මො කථිතො, එකදෙසනායපි මග්ගඵලපටිවෙධො න ජාතො, අනාගතෙ පනස්ස පච්චයො භවිස්සතීති භගවා ධම්මං දෙසෙති. අනාගතෙ පච්චයභාවඤ්චස්ස දිස්වා භගවා ධරමානො එකං භික්ඛුම්පි මෙත්තාවිහාරිම්හි එතදග්ගෙ න ඨපෙසි. පස්සති හි භගවා – ‘‘අනාගතෙ අයං මම සාසනෙ පබ්බජිත්වා මෙත්තාවිහාරීනං අග්ගො භවිස්සතී’’ති.

සො භගවති පරිනිබ්බුතෙ ධම්මාසොකරාජකාලෙ පාටලිපුත්තෙ නිබ්බත්තිත්වා පබ්බජිත්වා අරහත්තප්පත්තො **අස්සගුත්තත්ථෙරො** නාම හුත්වා මෙත්තාවිහාරීනං අග්ගො අහොසි. ථෙරස්ස මෙත්තානුභාවෙන තිරච්ඡානගතාපි මෙත්තචිත්තං පටිලභිංසු, ථෙරො සකලජම්බුදීපෙ භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ඔවාදාචරියො හුත්වා වත්තනිසෙනාසනෙ ආවසි, තිංසයොජනමත්තා අටවී එකං පධානඝරං අහොසි. ථෙරො ආකාසෙ චම්මඛණ්ඩං පත්ථරිත්වා තත්ථ නිසින්නො කම්මට්ඨානං කථෙසි. ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ භික්ඛාචාරම්පි අගන්ත්වා විහාරෙ නිසින්නො කම්මට්ඨානං කථෙසි, මනුස්සා විහාරමෙව ගන්ත්වා දානමදංසු. ධම්මාසොකරාජා ථෙරස්ස ගුණං සුත්වා දට්ඨුකාමො තික්ඛත්තුං පහිණි. ථෙරො භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ඔවාදං දම්මීති එකවාරම්පි න ගතොති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

චූළසකුලුදායිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. වෙඛනසසුත්තවණ්ණනා

278. **එවං මෙ සුතන්ති** වෙඛනසසුත්තං. තත්ථ **වෙඛනසොති** අයං කිර සකුලුදායිස්ස ආචරියො, සො ‘‘සකුලුදායී පරිබ්බාජකො පරමවණ්ණපඤ්හෙ පරාජිතො’’ති සුත්වා ‘‘මයා සො සාධුකං උග්ගහාපිතො, තෙනාපි සාධුකං උග්ගහිතං, කථං නු ඛො පරාජිතො, හන්දාහං සයං ගන්ත්වා සමණං ගොතමං පරමවණ්ණපඤ්හං පුච්ඡිත්වා ජානිස්සාමී’’ති රාජගහතො පඤ්චචත්තාලීසයොජනං සාවත්ථිං ගන්ත්වා යෙන භගවා, තෙනුපසඞ්කමි, උපසඞ්කමිත්වා පන ඨිතකොව භගවතො සන්තිකෙ උදානං උදානෙසි. තත්ථ පුරිමසදිසං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

280. **පඤ්ච ඛො ඉමෙති** කස්මා ආරභි? අගාරියොපි එකච්චො කාමගරුකො කාමාධිමුත්තො හොති, එකච්චො නෙක්ඛම්මගරුකො නෙක්ඛම්මාධිමුත්තො හොති. පබ්බජිතොපි ච එකච්චො කාමගරුකො කාමාධිමුත්තො හොති, එකච්චො නෙක්ඛම්මගරුකො නෙක්ඛම්මාධිමුත්තො හොති. අයං පන කාමගරුකො කාමාධිමුත්තො හොති. සො ඉමාය කථාය කථියමානාය අත්තනො කාමාධිමුත්තතං සල්ලක්ඛෙස්සති, එවමස්සායං දෙසනා සප්පායා භවිස්සතීති ඉමං දෙසනං ආරභි. **කාමග්ගසුඛන්ති** නිබ්බානං අධිප්පෙතං.

281. **පාපිතො භවිස්සතීති** අජානනභාවං පාපිතො භවිස්සති. **නාමකංයෙව සම්පජ්ජතීති** නිරත්ථකවචනමත්තමෙව සම්පජ්ජති. **තිට්ඨතු පුබ්බන්තො තිට්ඨතු අපරන්තොති** යස්මා තුය්හං අතීතකථාය අනුච්ඡවිකං පුබ්බෙනිවාසඤාණං නත්ථි, අනාගතකථාය අනුච්ඡවිකං දිබ්බචක්ඛුඤාණං නත්ථි, තස්මා උභයම්පෙතං තිට්ඨතූති ආහ. **සුත්තබන්ධනෙහීති** සුත්තමයබන්ධනෙහි. තස්ස හි ආරක්ඛත්ථාය හත්ථපාදෙසු චෙව ගීවාය ච සුත්තකානි බන්ධන්ති. තානි සන්ධායෙතං වුත්තං. මහල්ලකකාලෙ පනස්ස තානි සයං වා පූතීනි හුත්වා මුඤ්චන්ති, ඡින්දිත්වා වා හරන්ති.

එවමෙව ඛොති ඉමිනා ඉදං දස්සෙති – දහරස්ස කුමාරස්ස සුත්තබන්ධනානං අජානනකාලො විය අවිජ්ජාය පුරිමාය කොටියා අජානනං, න හි සක්කා අවිජ්ජාය පුරිමකොටි ඤාතුං, මොචනකාලෙ ජානනසදිසං පන අරහත්තමග්ගෙන අවිජ්ජාබන්ධනස්ස පමොක්ඛො ජාතොති ජානනං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

වෙඛනසසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තතියවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. රාජවග්ගො

1. ඝටිකාරසුත්තවණ්ණනා

282. **එවං මෙ සුතන්ති** ඝටිකාරසුත්තං. තත්ථ **සිතං පාත්වාකාසීති** මහාමග්ගෙන ගච්ඡන්තො අඤ්ඤතරං භූමිප්පදෙසං ඔලොකෙත්වා – ‘‘අත්ථි නු ඛො මයා චරියං චරමානෙන ඉමස්මිං ඨානෙ නිවුත්ථපුබ්බ’’න්ති ආවජ්ජන්තො අද්දස – ‘‘කස්සපබුද්ධකාලෙ ඉමස්මිං ඨානෙ වෙගළිඞ්ගං නාම ගාමනිගමො අහොසි, අහං තදා **ජොතිපාලො** නාම මාණවො අහොසිං, මය්හං සහායො ඝටිකාරො නාම කුම්භකාරො අහොසි, තෙන සද්ධිං මයා ඉධ එකං සුකාරණං කතං, තං භික්ඛුසඞ්ඝස්ස අපාකටං පටිච්ඡන්නං, හන්ද නං භික්ඛුසඞ්ඝස්ස පාකටං කරොමී’’ති මග්ගා ඔක්කම්ම අඤ්ඤතරස්මිං පදෙසෙ ඨිතකොව සිතපාතුකම්මමකාසි, අග්ගග්ගදන්තෙ දස්සෙත්වා මන්දහසිතං හසි. යථා හි ලොකියමනුස්සා උරං පහරන්තා – ‘‘කුහං කුහ’’න්ති හසන්ති, න එවං බුද්ධා, බුද්ධානං පන හසිතං හට්ඨපහට්ඨාකාරමත්තමෙව හොති.

හසිතඤ්ච නාමෙතං තෙරසහි සොමනස්සසහගතචිත්තෙහි හොති. තත්ථ ලොකියමහාජනො අකුසලතො චතූහි, කාමාවචරකුසලතො චතූහීති අට්ඨහි චිත්තෙහි හසති, සෙක්ඛා අකුසලතො දිට්ඨිසම්පයුත්තානි ද්වෙ අපනෙත්වා ඡහි චිත්තෙහි හසන්ති, ඛීණාසවා චතූහි සහෙතුකකිරියචිත්තෙහි එකෙන අහෙතුකකිරියචිත්තෙනාති පඤ්චහි චිත්තෙහි හසන්ති. තෙසුපි බලවාරම්මණෙ ආපාථගතෙ ද්වීහි ඤාණසම්පයුත්තචිත්තෙහි හසන්ති, දුබ්බලාරම්මණෙ දුහෙතුකචිත්තද්වයෙන ච අහෙතුකචිත්තෙන චාති තීහි චිත්තෙහි හසන්ති. ඉමස්මිං පන ඨානෙ කිරියාහෙතුකමනොවිඤ්ඤාණධාතුසොමනස්සසහගතචිත්තං භගවතො හට්ඨපහට්ඨාකාරමත්තං හසිතං උප්පාදෙසි.

තං පනෙතං හසිතං එවං අප්පමත්තකම්පි ථෙරස්ස පාකටං අහොසි. කථං? තථාරූපෙ හි කාලෙ තථාගතස්ස චතූහි දාඨාහි චතුද්දීපිකමහාමෙඝමුඛතො සතෙරතාවිජ්ජුලතා විය විරොචමානා මහාතාලක්ඛන්ධපමාණා රස්මිවට්ටියො උට්ඨහිත්වා තික්ඛත්තුං සීසවරං පදක්ඛිණං කත්වා දාඨග්ගෙසුයෙව අන්තරධායන්ති. තෙන සඤ්ඤාණෙන ආයස්මා ආනන්දො භගවතො පච්ඡතො ගච්ඡමානොපි සිතපාතුභාවං ජානාති.

භගවන්තං එතදවොචාති – ‘‘එත්ථ කිර කස්සපො භගවා භික්ඛුසඞ්ඝං ඔවදි, චතුසච්චප්පකාසනං අකාසි, භගවතොපි එත්ථ නිසීදිතුං රුචිං උප්පාදෙස්සාමි, එවමයං භූමිභාගො ද්වීහි බුද්ධෙහි පරිභුත්තො භවිස්සති, මහාජනො ගන්ධමාලාදීහි පූජෙත්වා චෙතියට්ඨානං කත්වා පරිචරන්තො සග්ගමග්ගපරායණො භවිස්සතී’’ති චින්තෙත්වා එතං ‘‘තෙන හි, භන්තෙ,’’තිආදිවචනං අවොච.

283. **මුණ්ඩකෙන සමණකෙනාති** මුණ්ඩං මුණ්ඩොති, සමණං වා සමණොති වත්තුං වට්ටති, අයං පන අපරිපක්කඤාණත්තා බ්‍රාහ්මණකුලෙ උග්ගහිතවොහාරවසෙනෙව හීළෙන්තො එවමාහ. **සොත්තිසිනානින්ති** සිනානත්ථාය කතසොත්තිං. සොත්ති නාම කුරුවින්දපාසාණචුණ්ණානි ලාඛාය බන්ධිත්වා කතගුළිකකලාපකා වුච්චති, යං සන්ධාය – ‘‘තෙන ඛො පන සමයෙන ඡබ්බග්ගියා භික්ඛූ කුරුවින්දකසුත්තියා නහායන්ති’’ති (චූළව. 243) වුත්තං. තං උභොසු අන්තෙසු ගහෙත්වා සරීරං ඝංසන්ති. **එවං සම්මාති** යථා එතරහිපි මනුස්සා ‘‘චෙතියවන්දනාය ගච්ඡාම, ධම්මස්සවනත්ථාය ගච්ඡාමා’’ති වුත්තා උස්සාහං න කරොන්ති, ‘‘නටසමජ්ජාදිදස්සනත්ථාය ගච්ඡාමා’’ති වුත්තා පන එකවචනෙනෙව සම්පටිච්ඡන්ති, තථෙව සින්හායිතුන්ති වුත්තෙ එකවචනෙන සම්පටිච්ඡන්තො එවමාහ.

284. **ජොතිපාලං මාණවං ආමන්තෙසීති** එකපස්සෙ අරියපරිහාරෙන පඨමතරං න්හායිත්වා පච්චුත්තරිත්වා ඨිතො තස්ස මහන්තෙන ඉස්සරියපරිහාරෙන න්හායන්තස්ස න්හානපරියොසානං ආගමෙත්වා තං නිවත්ථනිවාසනං කෙසෙ චොදකෙ කුරුමානං ආමන්තෙසි. **අයන්ති** ආසන්නත්තා දස්සෙන්තො ආහ. **ඔවට්ටිකං විනිවට්ඨෙත්වාති** නාගබලො බොධිසත්තො ‘‘අපෙහි සම්මා’’ති ඊසකං පරිවත්තමානොව තෙන ගහිතගහණං විස්සජ්ජාපෙත්වාති අත්ථො. **කෙසෙසු පරාමසිත්වා එතදවොචාති** සො කිර චින්තෙසි – ‘‘අයං ජොතිපාලො පඤ්ඤවා, සකිං දස්සනං ලභමානො තථාගතස්ස දස්සනෙපි පසීදිස්සති, ධම්මකථායපි පසීදිස්සති, පසන්නො ච පසන්නාකාරං කාතුං සක්ඛිස්සති, මිත්තා නාම එතදත්ථං හොන්ති, යංකිඤ්චි කත්වා මම සහායං ගහෙත්වා දසබලස්ස සන්තිකං ගමිස්සාමී’’ති. තස්මා නං කෙසෙසු පරාමසිත්වා එතදවොච.

ඉත්තරජච්චොති අඤ්ඤජාතිකො, මයා සද්ධිං අසමානජාතිකො, ලාමකජාතිකොති අත්ථො. **න වතිදන්ති** ඉදං අම්හාකං ගමනං න වත ඔරකං භවිස්සති න බුද්දකං, මහන්තං භවිස්සති. අයඤ්හි න අත්තනො ථාමෙන ගණ්හි, සත්ථු ථාමෙන ගණ්හීති ගහණස්මිංයෙව නිට්ඨං අගමාසි. **යාවතාදොහිපීති** එත්ථ දොකාරහිකාරපිකාරා නිපාතා, යාවතුපරිමන්ති අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති – ‘‘වාචාය ආලපනං ඔවට්ටිකාය ගහණඤ්ච අතික්කමිත්වා යාව කෙසග්ගහණම්පි තත්ථ ගමනත්ථං පයොගො කත්තබ්බො’’ති.

285. **ධම්මියා කථායාති** ඉධ සතිපටිලාභත්ථාය පුබ්බෙනිවාසපටිසංයුත්තා ධම්මී කථා වෙදිතබ්බා. තස්ස හි භගවා, – ‘‘ජොතිපාල, ත්වං න ලාමකට්ඨානං ඔතිණ්ණසත්තො, මහාබොධිපල්ලඞ්කෙ පන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පත්ථෙත්වා

ඔතිණ්ණොසි, තාදිසස්ස නාම පමාදවිහාරො න යුත්තො''තිආදිනා නයෙන සතිපටිලාභාය ධම්මං කථෙසි. පරසමුද්දවාසීථෙරා පන වදන්ති – ''ජොතිපාල, යථා අහං දසපාරමියො පූරෙත්වා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පටිවිජ්ඣිත්වා වීසතිසහස්සභික්ඛුපරිවාරො ලොකෙ විචරාමි, එවමෙවං ත්වම්පි දසපාරමියො පූරෙත්වා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පටිවිජ්ඣිත්වා සමණගණපරිවාරො ලොකෙ විචරිස්සසි. එවරූපෙන නාම තයා පමාදං ආපජ්ජිතුං න යුත්ත''න්ති යථාස්ස පබ්බජ්ජාය චිත්තං නමති, එවං කාමෙසු ආදීනවං නෙක්ඛම්මෙ ච ආනිසංසං කථෙසීති.

286. **අලත්ථ ඛො, ආනන්ද,...පෙ.... පබ්බජ්ජං අලත්ථ උපසම්පදන්ති** පබ්බජිත්වා කිමකාසි? යං බොධිසත්තෙහි කත්තබ්බං. බොධිසත්තා හි බුද්ධානං සම්මුඛෙ පබ්බජන්ති. පබ්බජිත්වා ච පන ඉත්තරසත්තා විය පතිතසිඞ්ගා න හොන්ති, චතුපාරිසුද්ධිසීලෙ පන සුපතිට්ඨාය තෙපිටකං බුද්ධවචනං උග්ගණ්හිත්වා තෙරස ධුතඞ්ගානි සමාදාය අරඤ්ඤං පවිසිත්වා ගතපච්චාගතවත්තං පූරයමානා සමණධම්මං කරොන්තා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා යාව අනුලොමඤාණං ආහච්ච තිට්ඨන්ති, මග්ගඵලත්ථං වායාමං න කරොන්ති. ජොතිපාලොපි තථෙව අකාසි.

287. **අඩ්ඪමාසූපසම්පන්නෙති** කුලදාරකඤ්හි පබ්බාජෙත්වා අඩ්ඪමාසම්පි අවසිත්වා ගතෙ මාතාපිතූනං සොකො න වූපසම්මති, සොපි පත්තචීවරග්ගහණං න ජානාති, දහරභික්ඛුසාමණෙරෙහි සද්ධිං විස්සාසො න උප්පජ්ජති, ථෙරෙහි සද්ධිං සිනෙහො න පතිට්ඨාති, ගතගතට්ඨානෙ අනභිරති උප්පජ්ජති. එත්තකං පන කාලං නිවාසෙ සති මාතාපිතරො පස්සිතුං ලභන්ති. තෙන තෙසං සොකො තනුභාවං ගච්ඡති, පත්තචීවරග්ගහණං ජානාති, සාමණෙරදහරභික්ඛූහි සද්ධිං විස්සාසො ජායති, ථෙරෙහි සද්ධිං සිනෙහො පතිට්ඨාති, ගතගතට්ඨානෙ අභිරමති, න උක්කණ්ඨති. තස්මා එත්තකං වසිතුං වට්ටතීති අඩ්ඪමාසං වසිත්වා පක්කාමි.

පණ්ඩුපුටකස්ස සාලිනොති පුටකෙ කත්වා සුක්ඛාපිතස්ස රත්තසාලිනො. තස්ස කිර සාලිනො වප්පකාලතො පට්ඨාය අයං පරිහාරො – කෙදාරා සුපරිකම්මකතා හොන්ති, තත්ථ බීජානි පතිට්ඨාපෙත්වා ගන්ධොදකෙන සිඤ්චිංසු, වප්පකාලෙ විතානං විය උපරි වත්ථකිලඤ්ජං බන්ධිත්වා පරිපක්කකාලෙ වීහිසීසානි ඡින්දිත්වා මුට්ඨිමත්තෙ පුටකෙ කත්වා යොත්තබද්ධෙ වෙහාසංයෙව සුක්ඛාපෙත්වා ගන්ධචුණ්ණානි අත්ථරිත්වා කොට්ඨකෙසු පූරෙත්වා තතියෙ වස්සෙ විවරිංසු. එවං තිවස්සං පරිවුත්ථස්ස සුගන්ධරත්තසාලිනො අපගතකාළකෙ සුපරිසුද්ධෙ තණ්ඩුලෙ ගහෙත්වා ඛජ්ජකවිකතිම්පි භත්තම්පි පටියාදියිංසු. තං සන්ධාය වුත්තං **පණීතං ඛාදනීයං භොජනීයං...පෙ.... කාලං ආරොචාපෙසීති**.

288. **අධිවුට්ඨො මෙති** කිං සන්ධාය වදති? වෙගළිඞ්ගතො නික්ඛමනකාලෙ ඝටිකාරො අත්තනො සන්තිකෙ වස්සාවාසං වසනත්ථාය පටිඤ්ඤං අග්ගහෙසි, තං සන්ධාය වදති. **අහුදෙව අඤ්ඤථත්තං අහු දොමනස්සන්ති** තෙමාසං දානං දාතුං, ධම්මඤ්ච සොතුං, ඉමිනා ච නියාමෙන වීසති භික්ඛුසහස්සානි පටිජග්ගිතුං නාලත්ථන්ති අලාභං ආරබ්භ චිත්තඤ්ඤථත්තං චිත්තදොමනස්සං අහොසි, න තථාගතං ආරබ්භ. කස්මා? සොතාපන්නත්තා. සො කිර පුබ්බෙ බ්‍රාහ්මණහත්තො අහොසි. අථෙකස්මිං සමයෙ පච්චන්තෙ කුපිතෙ වූපසමනත්ථං ගච්ඡන්තො උරච්ඡදං නාම ධීතරමාහ – ''අම්ම අම්හාකං දෙවෙ මා පමජ්ජී''ති. බ්‍රාහ්මණා තං රාජධීතරං දිස්වා විසඤ්ඤිනො අහෙසුං. කෙ ඉමෙ තාති වුත්තෙ තුම්හාකං භූමිදෙවාති. භූමිදෙවා නාම එවරූපා හොන්තීති නිට්ඨුභිත්වා පාසාදං අභිරුහි. සා එකදිවසං වීථිං ඔලොකෙන්තී ථිතා කස්සපස්ස භගවතො අග්ගසාවකං දිස්වා පක්කොසාපෙත්වා පිණ්ඩපාතං දත්වා අනුමොදනං සුණමානායෙව සොතාපන්නා හුත්වා ''අඤ්ඤෙපි භික්ඛූ අත්ථී''ති පුච්ඡිත්වා ''සත්ථා වීසතියා භික්ඛුසහස්සෙහි සද්ධිං ඉසිපතනෙ වසතී''ති ච සුත්වා නිමන්තෙත්වා දානං අදාසි.

රාජා පච්චන්තං වූපසමෙත්වා ආගතො. අථ නං පඨමතරමෙව බ්‍රාහ්මණා ආගන්ත්වා ධීතු අවණ්ණං වත්වා පරිභින්දිංසු. රාජා පන ධීතු ජාතකාලෙයෙව වරං අදාසි. තස්සා ''සත්ත දිවසානි රජ්ජං දාතබ්බ''න්ති වරං ගණ්හිංසු. අථස්සා රාජා සත්ත දිවසානි රජ්ජං නියාදෙසි. සා සත්ථාරං භොජයමානා රාජානං පක්කොසාපෙත්වා බහිසාණියං නිසීදාපෙසි. රාජා සත්ථු අනුමොදනං සුත්වාව සොතාපන්නො ජාතො. සොතාපන්නස්ස ච නාම තථාගතං ආරබ්භ ආඝාතො නත්ථි. තෙන වුත්තං – ''න තථාගතං ආරබ්භා''ති.

යං ඉච්ඡති තං හරතූති සො කිර භාජනානි පචිත්වා කයවික්කයං න කරොති, එවං පන වත්වා දාරුත්ථාය වා මත්තිකත්ථාය වා පලාලත්ථාය වා අරඤ්ඤං ගච්ඡති. මහාජනා ''ඝටිකාරෙන භාජනානි පක්කානී''ති සුත්වා පරිසුද්ධතණ්ඩුලලොණදධිතෙලඵාණිතාදීනි ගහෙත්වා ආගච්ඡන්ති. සචෙ භාජනං මහග්ඝං හොති, මූලං අප්පං, යං වා තං වා දත්වා ගණ්හාමාති තං න ගණ්හන්ති. ධම්මිකො වාණිජො මාතාපිතරො පටිජග්ගති, සම්මාසම්බුද්ධං උපට්ඨහති, බහු නො අකුසලං භවිස්සතීති පුන ගන්ත්වා මූලං ආහරන්ති. සචෙ පන භාජනං අප්පග්ඝං හොති, ආභතං මූලං බහු, ධම්මිකො වාණිජො, අම්හාකං පුඤ්ඤං භවිස්සතීති යථාභතං සරසාමිකා විය සාධුකං පටිසාමෙත්වා ගච්ඡන්ති. එවංගුණො පන කස්මා න පබ්බජතීති. රඤ්ඤො වචනපථං පච්ඡින්දන්තො අන්ධෙ ජිණ්ණෙ මාතාපිතරො පොසෙතීති ආහ.

289. **කො නු ඛොති** කුහිං නු ඛො. **කුම්භියාති** උක්ඛලිතො. **පරියොගාති** සූපභාජනතො. **පරිභුඤ්ජාති** භුඤ්ජ. කස්මා පනෙතෙ එවං වදන්ති? ඝටිකාරො කිර භත්තං පචිත්වා සූපං සම්පාදෙත්වා මාතාපිතරො භොජෙත්වා සයම්පි භුඤ්ජිත්වා භගවතො වඩ්ඪමානකං භත්තසූපං පට්ඨපෙත්වා ආසනං පඤ්ඤපෙත්වා ආධාරකං උපට්ඨපෙත්වා උදකං පච්චුපට්ඨපෙත්වා මාතාපිතූනං සඤ්ඤං දත්වා අරඤ්ඤං ගච්ඡති. තස්මා එවං වදන්ති. **අභිවිස්සත්ථොති** අතිවිස්සත්ථො.

පීතිසුඛං න විජහතීති න නිරන්තරං විජහති, අථ ඛො රත්තිභාගෙ වා දිවසභාගෙ වා ගාමෙ වා අරඤ්ඤෙ වා යස්මිං යස්මිං ඛණෙ – ‘‘සදෙවකෙ නාම ලොකෙ අග්ගපුග්ගලො මය්හං ගෙහං පවිසිත්වා සහත්ථෙන ආමිසං ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජති, ලාභා වත මෙ’’ති අනුස්සරති, තස්මිං තස්මිං ඛණෙ පඤ්චවණ්ණා පීති උප්පජ්ජති. තං සන්ධාය එවං වුත්තං.

290. **කළොපියාති** පච්ඡිතො. කිං පන භගවා එවමකාසීති. පච්චයො ධම්මිකො, භික්ඛූනං පත්තෙ භත්තසදිසො, තස්මා එවමකාසි. සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිපි ච සාවකානංයෙව හොති, බුද්ධානං සික්ඛාපදවෙලා නාම නත්ථි. යථා හි රඤ්ඤො උය්‍යානෙ පුප්ඵඵලානි හොන්ති, අඤ්ඤෙසං තානි ගණ්හන්තානං නිග්ගහං කරොන්ති, රාජා යථාරුචියා පරිභුඤ්ජති, එවංසම්පදමෙතං. පරසමුද්දවාසීථෙරා පන ‘‘දෙවතා කිර පටිග්ගහෙත්වා අදංසූ’’ති වදන්ති.

291. **හරථ, භන්තෙ, හරථ භද්‍රමුඛාති** අම්හාකං පුත්තො ‘‘කුහිං ගතොසී’’ති වුත්තෙ – ‘‘දසබලස්ස සන්තික’’න්ති වදති, කුහිං නු ඛො ගච්ඡති, සත්ථු වසනට්ඨානස්ස ඔවස්සකභාවම්පි න ජානාතීති පුත්තෙ අපරාධසඤ්ඤිනො ගහණෙ තුට්ඨචිත්තා එවමාහංසු.

තෙමාසං ආකාසච්ඡදනං අට්ඨාසීති භගවා කිර චතුන්නං වස්සිකානං මාසානං එකං මාසං අතික්කමිත්වා තිණං ආහරාපෙසි, තස්මා එවමාහ. අයං පනෙත්ථ පදත්ථො – ආකාසං ඡදනමස්සාති **ආකාසච්ඡදනං. න දෙවොතිවස්සීති** කෙවලං නාතිවස්සි, යථා පනෙත්ථ පකතියා ච නිබ්බකොසස්ස උදකපාතට්ඨානබ්භන්තරෙ එකම්පි උදකබින්දු නාතිවස්සි, එවං සඡදනගෙහබ්භන්තරෙ විය න වාතාතපාපි ආබාධං අකංසු, පකතියා උතුඵරණමෙව අහොසි. අපරභාගෙ තස්මිං නිගමෙ ඡඩ්ඩිතෙපි තං ඨානං අනොවස්සකමෙව අහොසි. මනුස්සා කම්මං කරොන්තා දෙවෙ වස්සන්තෙ තත්ථ සාටකෙ ඨපෙත්වා කම්මං කරොන්ති. යාව කප්පුට්ඨානා තං ඨානං තාදිසමෙව භවිස්සති. තඤ්ච ඛො පන න තථාගතස්ස ඉද්ධානුභාවෙන, තෙසංයෙව පන ගුණසම්පත්තියා. තෙසඤ්හි – ‘‘සම්මාසම්බුද්ධො කත්ථ න ලභෙය්‍යා, අම්හාකං නාම ද්වින්නං අන්ධකානං නිවෙසනං උත්තිණං කාරෙසී’’ති න තප්පච්චයා දොමනස්සං උදපාදි – ‘‘සදෙවකෙ ලොකෙ අග්ගපුග්ගලො අම්හාකං නිවෙසනා තිණං ආහරාපෙත්වා ගන්ධකුටිං ඡාදාපෙසී’’ති පන තෙසං අනප්පකං බලවසොමනස්සං උදපාදි. ඉති තෙසංයෙව ගුණසම්පත්තියා ඉදං පාටිහාරියං ජාතන්ති වෙදිතබ්බං.

292. **තණ්ඩුලවාහසතානීති** එත්ථ ද්වෙ සකටානි එකො වාහොති වෙදිතබ්බො. **තදුපියඤ්ච සූපෙය්‍යන්ති** සූපත්ථාය තදනුරූපං තෙලඵාණිතාදිං. වීසතිභික්ඛුසහස්සස්ස තෙමාසත්ථාය භත්තං භවිස්සතීති කිර සඤ්ඤාය රාජා එත්තකං පෙසෙසි. **අලං මෙ රඤ්ඤොව හොතූති** කස්මා පටික්ඛිපි? අධිගතඅප්පිච්ඡතාය. එවං කිරස්ස අහොසි – ‘‘නාහං රඤ්ඤා දිට්ඨපුබ්බො, කථං නු ඛො පෙසෙසී’’ති. තතො චින්තෙසි – ‘‘සත්ථා බාරාණසිං ගතො, අද්ධා සො රඤ්ඤො වස්සාවාසං යාචියමානො මය්හං පටිඤ්ඤාතභාවං ආරොචෙත්වා මම ගුණකථං කථෙසි, ගුණකථාය ලද්ධලාභො පන නටෙන නච්චිත්වා ලද්ධං විය ගායකෙන ගායිත්වා ලද්ධං විය ච හොති. කිං මය්හං ඉමිනා, කම්මං කත්වා උප්පන්නෙන මාතාපිතූනම්පි සම්මාසම්බුද්ධස්සපි උපට්ඨානං සක්කා කාතු’’න්ති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

ඝටිකාරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. රට්ඨපාලසුත්තවණ්ණනා

293. **එවං මෙ සුතන්ති** රට්ඨපාලසුත්තං. තත්ථ **ථුල්ලකොට්ඨිකන්ති** ථුල්ලකොට්ඨං පරිපුණ්ණකොට්ඨාගාරං. සො කිර ජනපදො නිච්චසස්සො සදා බීජභණ්ඩං නික්ඛමති, ඛලභණ්ඩං පවිසති. තෙන තස්මිං නිගමෙ කොට්ඨා නිච්චපූරාව හොන්ති. තස්මා සො ථුල්ලකොට්ඨිකන්තෙව සඞ්ඛං ගතො.

294. **රට්ඨපාලොති** කස්මා රට්ඨපාලො? භින්නං රට්ඨං සන්ධාරෙතුං පාලෙතුං සමත්ථොති රට්ඨපාලො. කදා පනස්සෙතං නාමං උප්පන්නන්ති. පදුමුත්තරසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ. ඉතො හි පුබ්බෙ සතසහස්සකප්පමත්ථකෙ වස්සසතසහස්සායුකෙසු මනුස්සෙසු පදුමුත්තරො නාම සත්ථා උප්පජ්ජිත්වා භික්ඛුසතසහස්සපරිවාරො ලොකහිතාය චාරිකං චරි, යං සන්ධාය වුත්තං –

> ‘‘නගරං හංසවතී නාම, ආනන්දො නාම ඛත්තියො;
> සුජාතා නාම ජනිකා, පදුමුත්තරස්ස සත්ථුනො’’ති. (බු. වං. 12.19);

පදුමුත්තරෙ පන අනුප්පන්නෙ එව හංසවතියා ද්වෙ කුටුම්බිකා සද්ධා පසන්නා කපණද්ධිකයාචකාදීනං දානං පට්ඨපයිංසු. තදා පබ්බතවාසිනො පඤ්චසතා තාපසා හංසවතිං අනුප්පත්තා. තෙ ද්වෙපි ජනා තාපසගණං මජ්ඣෙ භින්දිත්වා උපට්ඨහිංසු. තාපසා කිඤ්චිකාලං වසිත්වා පබ්බතපාදමෙව ගතා. ද්වෙ සඞ්ඝත්ථෙරා ඔහීයිංසු. තදා තෙසං තෙ යාවජීවං උපට්ඨානං අකංසු. තාපසෙසු භුඤ්ජිත්වා අනුමොදනං කරොන්තෙසු එකො සක්කභවනස්ස වණ්ණං කථෙසි, එකො භූමින්ධරනාගරාජභවනස්ස.

කුටුම්බිකෙසු එකො සක්කභවනං පත්ථනං කත්වා සක්කො හුත්වා නිබ්බත්තො, එකො නාගභවනෙ පාලිතනාගරාජා නාම. තං සක්කො අත්තනො උපට්ඨානං ආගතං දිස්වා නාගයොනියං අභිරමසීති පුච්ඡි. සො නාභිරමාමීති ආහ. තෙන හි පදුමුත්තරස්ස භගවතො දානං දත්වා ඉමස්මිං ඨානෙ පත්ථනං කරොහි, උභො සුඛං වසිස්සාමාති. නාගරාජා සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා භික්ඛුසතසහස්සපරිවාරස්ස භගවතො සත්තාහං මහාදානං දදමානො පදුමුත්තරස්ස දසබලස්ස පුත්තං උපරෙවතං නාම සාමණෙරං දිස්වා සත්තමෙ දිවසෙ බුද්ධප්පමුඛස්ස සඞ්ඝස්ස දිබ්බවත්ථානි දත්වා සාමණෙරස්ස ඨානන්තරං පත්ථෙසි. භගවා අනාගතං ඔලොකෙත්වා – ‘‘අනාගතෙ ගොතමස්ස නාම බුද්ධස්ස පුත්තො රාහුලකුමාරො භවිස්සතී’’ති දිස්වා ‘‘සමිජ්ඣිස්සති තෙ පත්ථනා’’ති කථෙසි. නාගරාජා තමත්ථං සක්කස්ස කථෙසි. සක්කො තස්ස වචනං සුත්වා තථෙව සත්තාහං දානං දත්වා භින්නං රට්ඨං සන්ධාරෙතුං පාලෙතුං සමත්ථකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා සද්ධාපබ්බජිතං රට්ඨපාලං නාම කුලපුත්තං දිස්වා – ‘‘අහම්පි අනාගතෙ ලොකස්මිං තුම්හාදිසෙ බුද්ධෙ උප්පන්නෙ භින්නං රට්ඨං සන්ධාරෙතුං පාලෙතුං සමත්ථකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා අයං කුලපුත්තො විය සද්ධාපබ්බජිතො රට්ඨපාලො නාම භවෙය්‍ය’’න්ති පත්ථනමකාසි. සත්ථා සමිජ්ඣනකභාවං ඤත්වා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘සරාජිකං චාතුවණ්ණං, පොසෙතුං යං පහොස්සති;
රට්ඨපාලකුලං නාම, තත්ථ ජායිස්සතෙ අය’’න්ති. –

එවං පදුමුත්තරසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ තස්සෙතං නාමං උප්පන්නන්ති වෙදිතබ්බං.

එතදහොසීති කිං අහොසි? **යථා යථා ඛො**තිආදි. තත්‍රායං සඞ්ඛෙපකථා – අහං ඛො යෙන යෙන කාරණෙන භගවතා ධම්මං දෙසිතං ආජානාමි, තෙන තෙන මෙ උපපරික්ඛතො එවං හොති – ‘‘යදෙතං සික්ඛත්තයබ්‍රහ්මචරියං එකදිවසම්පි අඛණ්ඩං කත්වා චරිමකචිත්තං පාපෙතබ්බතාය එකන්තපරිපුණ්ණං චරිතබ්බං, එකදිවසම්පි ච කිලෙසමලෙන අමලිනං කත්වා චරිමකචිත්තං පාපෙතබ්බතාය එකන්තපරිසුද්ධං, සඞ්ඛලිඛිතං විලිඛිතසඞ්ඛසදිසං ධොතසඞ්ඛසප්පටිභාගං කත්වා චරිතබ්බං, නයිදං සුකරං අගාරං අජ්ඣාවසතා අගාරමජ්ඣෙ වසන්තෙන එකන්තපරිපුණ්ණං…පෙ…. චරිතුං, යංනූනාහං කෙසඤ්ච මස්සුඤ්ච ඔහාරෙත්වා කාසායරසපීතතාය කාසායානි බ්‍රහ්මචරියං චරන්තානං අනුච්ඡවිකානි වත්ථානි අච්ඡාදෙත්වා අගාරස්මා නික්ඛමිත්වා අනගාරියං පබ්බජෙය්‍ය’’න්ති.

අචිරපක්කන්තෙසු ථුල්ලකොට්ඨිකෙසු බ්‍රාහ්මණගහපතිකෙසු යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමීති රට්ඨපාලො අනුට්ඨිතෙසු තෙසු න භගවන්තං පබ්බජ්ජං යාචි. කස්මා? තත්ථස්ස බහූ ඤාතිසාලොහිතා මිත්තාමච්චා සන්ති, තෙ – ‘‘ත්වං මාතාපිතූනං එකපුත්තකො, න ලබ්භා තයා පබ්බජිතු’’න්ති බාහායම්පි ගහෙත්වා ආකඩ්ඪෙය්‍යුං, තතො පබ්බජ්ජාය අන්තරායො භවිස්සතීති සහෙව පරිසාය උට්ඨහිත්වා ථොකං ගන්ත්වා පුන කෙනචි සරීරකිච්චලෙසෙන නිවත්තිත්වා භගවන්තං උපසඞ්කම්ම පබ්බජ්ජං යාචි. තෙන වුත්තං – ‘‘අථ ඛො රට්ඨපාලො කුලපුත්තො අචිරපක්කන්තෙසු ථුල්ලකොට්ඨිකෙසු…පෙ…. පබ්බාජෙතු මං භගවා’’ති. භගවා පන යස්මා රාහුලකුමාරස්ස පබ්බජිතතො පභුති මාතාපිතූහි අනනුඤ්ඤාතං පුත්තං න පබ්බාජෙති, තස්මා නං පුච්ඡි **අනුඤ්ඤාතොසි පන ත්වං, රට්ඨපාල, මාතාපිතූහි…පෙ…. පබ්බජ්ජායාති**.

295. **අම්මතාතාති** එත්ථ **අම්මාති** මාතරං ආලපති, **තාතාති** පිතරං. **එකපුත්තකොති** එකොව පුත්තකො, අඤ්ඤො කොචි ජෙට්ඨො වා කනිට්ඨො වා නත්ථි. එත්ථ ච එකපුත්තොති වත්තබ්බෙ අනුකම්පාවසෙන එකපුත්තකොති වුත්තං. **පියොති** පීතිජනකො. **මනාපොති** මනවඩ්ඪනකො. **සුඛෙධිතොති** සුඛෙන එධිතො, සුඛසංවඩ්ඪිතොති අත්ථො. **සුඛපරිහතොති** සුඛෙන පරිහතො, ජාතකාලතො පභුති ධාතීහි අඞ්කතො අඞ්කං ආහරිත්වා ධාරියමානො අස්සකරථකාදීහි බාලකීළනකෙහි කීළයමානො සාදුරසභොජනං භොජයමානො සුඛෙන පරිහටො. **න ත්වං, තාත රට්ඨපාල, කස්සචි දුක්ඛස්ස ජානාසීති** ත්වං , තාත රට්ඨපාල අප්පමත්තකම්පි කලභාගං දුක්ඛස්ස න ජානාසි න සරසීති අත්ථො. **මරණෙනපි තෙ මයං අකාමකා විනා භවිස්සාමාති** සචෙපි තව අම්හෙසු ජීවමානෙසු මරණං භවෙය්‍ය, තෙන තෙ මරණෙනපි මයං අකාමකා අනිච්ඡකා න අත්තනො රුචියා විනා භවිස්සාම, තයා වියොගං පාපුණිස්සාමාති අත්ථො. **කිං පන මයං තන්ති** එවං සන්තෙ කිං පන කිං නාම තං කාරණං, යෙන මයං තං ජීවන්තං අනුජානිස්සාම. අථ වා **කිං පන මයං තන්ති** කෙන පන කාරණෙන මයං තං ජීවන්තං අනුජානිස්සාමාති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

296. **තත්ථෙවාති** යත්ථ නං ඨිතං මාතාපිතරො නානුජානිංසු, තත්ථෙව ඨානෙ. **අනන්තරහිතායාති** කෙනචි අත්ථරණෙන අනත්ථතාය. **පරිචාරෙහීති** ගන්ධබ්බනටනාටකාදීනි පච්චුපට්ඨපෙත්වා තත්ථ සහායකෙහි සද්ධිං යථාසුඛං ඉන්ද්‍රියානි චාරෙහි සඤ්චාරෙහි, ඉතො චිතො ච උපනෙහීති වුත්තං හොති. අථ වා **පරිචාරෙහීති** ගන්ධබ්බනටනාටකාදීනි පච්චුපට්ඨපෙත්වා සහායකෙහි සද්ධිං ලළ උපලළ රම, කීළස්සූතිපි වුත්තං හොති. **කාමෙ පරිභුඤ්ජන්තොති** අත්තනො පුත්තදාරෙහි සද්ධිං භොගෙ භුඤ්ජන්තො. **පුඤ්ඤානි කරොන්තොති** බුද්ධඤ්ච ධම්මඤ්ච සඞ්ඝඤ්ච ආරබ්භ දානප්පදානාදීනි සුගතිමග්ගසංසොධකානි කුසලකම්මානි කරොන්තො. **තුණ්හී අහොසීති** කථානුප්පබන්ධවිච්ඡෙදනත්ථං නිරාලාපසල්ලාපො අහොසි.

අථස්ස මාතාපිතරො තික්ඛත්තුං වත්වා පටිවචනම්පි අලභමානා සහායකෙ පක්කොසාපෙත්වා ‘‘එස වො සහායකො පබ්බජිතුකාමො, නිවාරෙථ න’’න්ති ආහංසු. තෙපි තං උපසඞ්කමිත්වා තික්ඛත්තුං අවොචුං, තෙසම්පි තුණ්හී අහොසි. තෙන වුත්තං – **අථ ඛො රට්ඨපාලස්ස කුලපුත්තස්ස සහායකා…පෙ…. තුණ්හී අහොසීති**. අථස්ස සහායකානං

තික්ඛත්තුං වත්වා එතදහොසි – ‘‘සචෙ අයං පබ්බජ්ජං අලභමානො මරිස්සති, න කොචි ගුණො ලබ්භති. පබ්බජිතං පන නං මාතාපිතරොපි කාලෙන කාලං පස්සිස්සන්ති, මයම්පි පස්සිස්සාම, පබ්බජ්ජාපි ච නාමෙසා භාරියා, දිවසෙ දිවසෙ මත්තිකාපත්තං ගහෙත්වා පිණ්ඩාය චරිතබ්බං, එකසෙය්‍යං එකභත්තං බ්‍රහ්මචරියං අතිදුක්කරං, අයඤ්ච සුඛුමාලො නාගරිකජාතියො, සො තං චරිතුං අසක්කොන්තො පුන ඉධෙව ආගමිස්සති, හන්දස්ස මාතාපිතරො අනුජානාපෙස්සාමා’’ති. තෙ තථා අකංසු. මාතාපිතරොපි නං ‘‘පබ්බජිතෙන ච පන තෙ මාතාපිතරො උද්දස්සෙතබ්බා’’ති ඉමං කතිකං කත්වා අනුජානිංසු. තෙන වුත්තං – ‘‘අථ ඛො රට්ඨපාලස්ස කුලපුත්තස්ස සහායකා යෙන රට්ඨපාලස්ස කුලපුත්තස්ස මාතාපිතරො…පෙ…. අනුඤ්ඤාතොසි මාතාපිතූහි…පෙ…. උද්දස්සෙතබ්බා’’ති. තත්ථ **උද්දස්සෙතබ්බා**ති උද්ධං දස්සෙතබ්බා, යථා තං කාලෙන කාලං පස්සන්ති, එවං ආගන්ත්වා අත්තානං දස්සෙතබ්බා.

299. **බලං ගහෙත්වා**ති සප්පායභොජනානි භුඤ්ජන්තො උච්ඡාදනාදීහි ච කායං පරිහරන්තො කායබලං ජනෙත්වා මාතාපිතරො වන්දිත්වා අස්සුමුඛං ඤාතිපරිවට්ටං පහාය යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමි…පෙ…. පබ්බාජෙතු මං, භන්තෙ, භගවාති. භගවා සමීපෙ ඨිතං අඤ්ඤතරං භික්ඛුං ආමන්තෙසි – ‘‘තෙන හි භික්ඛු රට්ඨපාලං පබ්බාජෙහි චෙව උපසම්පාදෙහි චා’’ති. සාධු, භන්තෙති ඛො සො භික්ඛු භගවතො පටිස්සුත්වා රට්ඨපාලං කුලපුත්තං ජිනදත්තියං සද්ධිවිහාරිකං ලද්ධා පබ්බාජෙසි චෙව උපසම්පාදෙසි ච. තෙන වුත්තං – ‘‘අලත්ථ ඛො රට්ඨපාලො කුලපුත්තො භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජ්ජං, අලත්ථ උපසම්පද’’න්ති.

පහිතත්තො විහරන්තොති ද්වාදස සංවච්ඡරානි එවං විහරන්තො. නෙය්‍යපුග්ගලො හි අයමායස්මා, තස්මා පුඤ්ඤවා අභිනීහාරසම්පන්නොපි සමානො ‘‘අජ්ජ අජ්ජෙව අරහත්ත’’න්ති සමණධම්මං කරොන්තොපි ද්වාදසමෙ වස්සෙ අරහත්තං පාපුණි.

යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමීති මය්හං මාතාපිතරො පබ්බජ්ජං අනුජානමානා – ‘‘තයා කාලෙන කාලං ආගන්ත්වා අම්හාකං දස්සනං දාතබ්බ’’න්ති වත්වා අනුජානිංසු, දුක්කරකාරිකා ඛො පන මාතාපිතරො, අහඤ්ච යෙනජ්ඣාසයෙන පබ්බජිතො, සො මෙ මත්ථකං පත්තො, ඉදානි භගවන්තං ආපුච්ඡිත්වා අත්තානං මාතාපිතූනං දස්සෙස්සාමීති චින්තෙත්වා ආපුච්ඡිතුකාමො උපසඞ්කමි. **මනසාකාසී**ති ‘‘කිං නු ඛො රට්ඨපාලෙ ගතෙ කොචි උපද්දවො භවිස්සතී’’ති මනසි අකාසි. තතො ‘‘භවිස්සතී’’ති ඤත්වා ‘‘සක්ඛිස්සති නු ඛො රට්ඨපාලො තං මද්දිතු’’න්ති ඔලොකෙන්තො තස්ස අරහත්තසම්පත්තිං දිස්වා ‘‘සක්ඛිස්සතී’’ති අඤ්ඤාසි. තෙන වුත්තං – **යථා භගවා අඤ්ඤාසි…පෙ…. කාලං මඤ්ඤසී**ති.

මිගචීරෙති එවංනාමකෙ උය්‍යානෙ. තඤ්හි රඤ්ඤා – ‘‘අකාලෙ සම්පත්තපබ්බජිතානං දින්නමෙව ඉදං, යථාසුඛං පරිභුඤ්ජන්තූ’’ති එවමනුඤ්ඤාතමෙව අහොසි, තස්මා ථෙරො – ‘‘මම ආගතභාවං මාතාපිතූනං ආරොචෙස්සාමි, තෙ මෙ පාදධොවනඋණ්හොදකපාදමක්ඛනතෙලාදීනි පෙසිස්සන්තී’’ති චිත්තම්පි අනුප්පාදෙත්වා උය්‍යානමෙව පාවිසි. **පිණ්ඩාය පාවිසී**ති දුතියදිවසෙ පාවිසි.

මජ්ඣිමායාති සත්තද්වාරකොට්ඨකස්ස සරස්ස මජ්ඣිමෙ ද්වාරකොට්ඨකෙ. **උල්ලිඛාපෙතී**ති කප්පකෙන කෙසෙ පහරාපෙති. **එතදවොචා**ති – ‘‘ඉමෙ සමණකා අම්හාකං පියපුත්තකං පබ්බාජෙත්වා චොරානං හත්ථෙ නික්ඛිපිත්වා විය එකදිවසම්පි න දස්සාපෙන්ති, එවං ඵරුසකාරකා එතෙ පුන ඉමං ඨානං උපසඞ්කමිතබ්බං මඤ්ඤන්ති, එත්තොව නිකඩ්ඪිතබ්බා එතෙ’’ති චින්තෙත්වා එතං ‘‘ඉමෙහි මුණ්ඩකෙහී’’තිආදිවචනං අවොච. **ඤාතිදාසී**ති ඤාතකානං දාසී. **ආභිදොසික**න්ති පාරිවාසිකං එකරත්තාතික්කන්තං පූතිභූතං. තත්ථායං පදත්ථො – පූතිභාවදොසෙන අභිභූතොති අභිදොසො, අභිදොසොව ආභිදොසිකො. එකරත්තාතික්කන්තස්සෙව නාමසඤ්ඤා එසා යදිදං ආභිදොසිකොති, තං **ආභිදොසිකං. කුම්මාස**න්ති යවකුම්මාසං. **ඡඩ්ඩෙතුකාමා හොතී**ති යස්මා අන්තමසො දාසකම්මකාරානං ගොරූපානම්පි අපරිභොගාරහො, තස්මා නං කචවරං විය බහි ඡඩ්ඩෙතුකාමා හොති. **සචෙත**න්ති සචෙ එතං. **භගිනී**ති අරියවොහාරෙන අත්තනො ධාතිං ඤාතිදාසිං ආලපති. **ඡඩ්ඩනීයධම්ම**න්ති ඡඩ්ඩෙතබ්බසභාවං. ඉදං වුත්තං හොති – ‘‘භගිනි එතං සචෙ බහි ඡඩ්ඩනීයධම්මං නිස්සට්ඨපරිග්ගහං, ඉධ මෙ පත්තෙ ආකිරාහී’’ති. කිං පන එවං වත්තුං ලබ්භති , විඤ්ඤත්ති වා පයුත්තවාචා වා න හොතීති. න හොති. කස්මා? නිස්සට්ඨපරිග්ගහත්තා. යඤ්හි ඡඩ්ඩනීයධම්මං නිස්සට්ඨපරිග්ගහං, යත්ථ සාමිකා අනාලයා හොන්ති, තං සබ්බං ‘‘දෙථ ආහරථ ආකිරථා’’ති වත්තුං වට්ටති. තෙනෙව හි අයමායස්මා අග්ගඅරියවංසිකො සමානොපි එවමාහ.

හත්ථානන්ති භික්ඛාගහණත්ථං පත්තං උපනාමයතො මණිබන්ධතො පභුති ද්වින්නම්පි හත්ථානං. **පාදාන**න්ති නිවාසනන්තතො පට්ඨාය ද්වින්නම්පි පාදානං. **සරස්සා**ති සචෙ තං භගිනීති වාචං නිච්ඡාරයතො සරස්ස ච. **නිමිත්තං අග්ගහෙසී**ති හත්ථපිට්ඨීආදීනි ඔලොකයමානා – ‘‘පුත්තස්ස මෙ රට්ඨපාලස්ස විය සුවණ්ණකච්ඡපපිට්ඨිසදිසා ඉමා හත්ථපාදපිට්ඨියො, හරිතාලවට්ටියො විය සුවට්ටිතා අඞ්ගුලියො, මධුරො සරො’’ති ගිහිකාලෙ සල්ලක්ඛිතපුබ්බං ආකාරං අග්ගහෙසි සඤ්ජානි සල්ලක්ඛෙසි. තස්ස හායස්මතො ද්වාදසවස්සානි අරඤ්ඤාවාසඤ්චෙව පිණ්ඩියාලොපභොජනඤ්ච පරිභුඤ්ජන්තස්ස අඤ්ඤාදිසො සරීරවණ්ණො අහොසි, තෙන නං සා ඤාතිදාසී දිස්වාව න සඤ්ජානි, නිමිත්තං පන අග්ගහෙසීති.

300. **රට්ඨපාලස්ස මාතරං එතදවොචාති** ථෙරස්ස අඞ්ගපච්චඞ්ගානි සණ්ඨාපෙත්වා ථඤ්ඤං පායෙත්වා සංවඩ්ඪිතධාතීපි සමානා පබ්බජිත්වා මහාඛීණාසවභාවප්පත්තෙන සාමිපුත්තෙන සද්ධිං – ‘‘ත්වං නු ඛො, මෙ භන්තෙ, පුත්තො රට්ඨපාලො’’තිආදිවචනං වත්තුං අවිසහන්තී වෙගෙන ඝරං පවිසිත්වා රට්ඨපාලස්ස මාතරං එතදවොච. **යග්ඝෙති** ආරොචනත්ථෙ නිපාතො. **සචෙ ජෙ සච්චන්ති** එත්ථ ජෙති ආලපනෙ නිපාතො. එවඤ්හි තස්මිං දෙසෙ දාසිජනං ආලපන්ති, තස්මා ‘‘ත්වඤ්හි, භොති දාසි, සචෙ සච්චං භණසී’’ති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

උපසඞ්කමීති කස්මා උපසඞ්කමි? මහාකුලෙ ඉත්ථියො බහි නික්ඛමන්තා ගරහං පාපුණන්ති, ඉදඤ්ච අච්චායිකකිච්චං, සෙට්ඨිස්ස නං ආරොචෙස්සාමීති චින්තෙති. තස්මා උපසඞ්කමි. **අඤ්ඤතරං කුට්ටමූලන්ති** තස්මිං කිර දෙසෙ දානපතීනං ඝරෙසු සාලා හොන්ති, ආසනානි චෙත්ථ පඤ්ඤත්තානි හොන්ති, උපට්ඨාපිතං උදකකඤ්ජියං. තත්ථ පබ්බජිතා පිණ්ඩාය චරිත්වා නිසීදිත්වා භුඤ්ජන්ති . සචෙ ඉච්ඡන්ති, දානපතීනම්පි සන්තකං ගණ්හන්ති. තස්මා තම්පි අඤ්ඤතරස්ස කුලස්ස ඊදිසාය සාලාය අඤ්ඤතරං කුට්ටමූලන්ති වෙදිතබ්බං. න හි පබ්බජිතා කපණමනුස්සා විය අසාරුප්පෙ ඨානෙ නිසීදිත්වා භුඤ්ජන්තීති.

අත්ථි නාම තාතාති එත්ථ **අත්ථීති** විජ්ජමානත්ථෙ, **නාමාති** පුච්ඡනත්ථෙ මඤ්ඤනත්ථෙ වා නිපාතො. ඉදඤ්හි වුත්තං හොති – අත්ථි නු ඛො, තාත රට්ඨපාල, අම්හාකං ධනං, නනු මයං නිද්ධනාති වත්තබ්බා, යෙසං නො ත්වං ඊදිසෙ ඨානෙ නිසීදිත්වා ආභිදොසිකං කුම්මාසං පරිභුඤ්ජිස්සසි. තථා අත්ථි නු ඛො, තාත රට්ඨපාල, අම්හාකං ජීවිතං, නනු මයං මතාති වත්තබ්බා, යෙසං නො ත්වං ඊදිසෙ ඨානෙ නිසීදිත්වා ආභිදොසිකං කුම්මාසං පරිභුඤ්ජිස්සසි. තථා අත්ථි මඤ්ඤෙ, තාත රට්ඨපාල, තව අබ්භන්තරෙ සාසනං නිස්සාය පටිලද්ධො සමණගුණො, යං ත්වං සුභොජනරසසංවඩ්ඪිතොපි ඉමං ජිගුච්ඡනෙය්‍යං ආභිදොසිකං කුම්මාසං අමතමිව නිබ්බිකාරො පරිභුඤ්ජිස්සසීති. සො පන ගහපති දුක්ඛාභිතුන්නතාය එතමත්ථං පරිපුණ්ණං කත්වා වත්තුමසක්කොන්තො – ‘‘අත්ථි නාම, තාත රට්ඨපාල, ආභිදොසිකං කුම්මාසං පරිභුඤ්ජිස්සසී’’ති එත්තකමෙව අවච. අක්ඛරචින්තකා පනෙත්ථ ඉදං ලක්ඛණං වදන්ති – අනොකප්පනාමරිසනත්ථවසෙනෙතං අත්ථිසද්දෙ උපපදෙ ‘‘පරිභුඤ්ජිස්සසී’’ති අනාගතවචනං කතං. තස්සායමත්ථො – ‘‘අත්ථි නාම…පෙ…. පරිභුඤ්ජිස්සසි, ඉදං පච්චක්ඛම්පි අහං න සද්දහාමි න මරිසයාමී’’ති. ඉදං එත්තකං වචනං ගහපති ථෙරස්ස පත්තමුඛවට්ටියං ගහෙත්වා ඨිතකොව කථෙසි. ථෙරොපි පිතරි පත්තමුඛවට්ටියං ගහෙත්වා ඨිතෙයෙව තං පූතිකුම්මාසං පරිභුඤ්ජි සුනඛවන්තසදිසං පූතිකුක්කුටණ්ඩමිව භින්නට්ඨානෙ පූතිකං වායන්තං. පුථුජ්ජනෙන කිර තථාරූපං කුම්මාසං පරිභුඤ්ජිතුං න සක්කා. ථෙරො පන අරියිද්ධියං ඨත්වා දිබ්බොජං අමතරසං පරිභුඤ්ජමානො විය පරිභුඤ්ජිත්වා ධමකරණෙන උදකං ගහෙත්වා පත්තඤ්ච මුඛඤ්ච හත්ථපාදෙ ච ධොවිත්වා **කුතො නො ගහපතීති**ආදිමාහ.

තත්ථ **කුතො නොති** කුතො නු. **නෙව දානන්ති** දෙය්‍යධම්මවසෙන නෙව දානං අලත්ථම්හ. **න පච්චක්ඛානන්ති** ‘‘කිං, තාත රට්ඨපාල, කච්චි තෙ ඛමනීයං, කච්චිසි අප්පකිලමථෙන ආගතො, න තාව තාත ගෙහෙ භත්තං සම්පාදියතී’’ති එවං පටිසන්ථාරවසෙන පච්චක්ඛානම්පි න අලත්ථම්හ. කස්මා පන ථෙරො එවමාහ? පිතු අනුග්ගහෙන. එවං කිරස්ස අහොසි – ‘‘යථා එස මං වදති , අඤ්ඤෙපි පබ්බජිතෙ එවං වදති මඤ්ඤෙ. බුද්ධසාසනෙ ච පත්තන්තරෙ පදුමං විය භස්මාඡන්නො අග්ගි විය ඵෙග්ගුපටිච්ඡන්නො චන්දනසාරො විය සුත්තිකාපටිච්ඡන්නං මුත්තරතනං විය වලාහකපටිච්ඡන්නො චන්දිමා විය මාදිසානං පටිච්ඡන්නගුණානං භික්ඛූනං අන්තො නත්ථි, තෙසුපි න එවරූපං වචනං පවත්තෙස්සති, සංවරෙ ඨස්සතී’’ති අනුග්ගහෙන එවමාහ.

එහි තාතාති තාත තුය්හං ඝරං මා හොතු, එහි ඝරං ගමිස්සාමාති වදති. **අලන්ති** ථෙරො උක්කට්ඨඑකාසනිකතාය පටික්ඛිපන්තො එවමාහ. **අධිවාසෙසීති** ථෙරො පන පකතියා උක්කට්ඨසපදානචාරිකො ස්වාතනායභික්ඛං නාම නාධිවාසෙති, මාතු අනුග්ගහෙන පන අධිවාසෙසි. මාතු කිරස්ස ථෙරං අනුස්සරිත්වා මහාසොකො උප්පජ්ජි, රොදනෙනෙව පක්කක්ඛි විය ජාතා, තස්මා ථෙරො ‘‘සචාහං තං අපස්සිත්වා ගමිස්සාමි, හදයම්පිස්සා ඵාලෙය්‍යා’’ති අනුග්ගහෙන අධිවාසෙසි. **කාරාපෙත්වාති** එකං හිරඤ්ඤස්ස, එකං සුවණ්ණස්සාති ද්වෙ පුඤ්ජෙ කාරාපෙත්වා. කීවමහන්තා පන පුඤ්ජා අහෙසුන්ති. යථා ඔරතො ඨිතො පුරිසො පාරතො ඨිතං මජ්ඣිමප්පමාණං පුරිසං න පස්සති, එවංමහන්තා.

301. **ඉදං තෙ තාතාති** කහාපණපුඤ්ජඤ්ච සුවණ්ණපුඤ්ජඤ්ච දස්සෙන්තො ආහ. **මත්තිකන්ති** මාතිතො ආගතං, ඉදං තෙ මාතාමහියා මාතු ඉමං ගෙහං ආගච්ඡන්තියා ගන්ධමාලාදීනං අත්ථාය දින්නං ධනන්ති අත්ථො. **අඤ්ඤං පෙත්තිකං අඤ්ඤං පිතාමහන්ති** යං පන තෙ පිතු ච පිතාමහානඤ්ච සන්තකං, තං අඤ්ඤංයෙව, නිහිතඤ්ච පයුත්තඤ්ච අතිවිය බහු. එත්ථ ච ‘‘පිතාමහ’’න්ති තද්ධිතලොපං කත්වා වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. ‘‘පෙතාමහ’’න්ති වා පාඨො. **සක්කා තතොනිදානන්ති** ධනහෙතු ධනපච්චයා. තං තං ධනං රක්ඛන්තස්ස ච රාජාදීනං වසෙන ධනපරික්ඛයං පාපුණන්තස්ස කස්සචි උප්පජ්ජමානසොකාදයො සන්ධාය එවමාහ. එවං වුත්තෙ සෙට්ඨි ගහපති – ‘‘අහං ඉමං උප්පබ්බාජෙස්සාමීති ආනෙසිං, සො දානි මෙ ධම්මකථං කාතුං ආරද්ධො, අයං න මෙ වචනං කරිස්සතී’’ති උට්ඨාය ගන්ත්වා අස්ස ඔරොධානං ද්වාරං විවරාපෙත්වා – ‘‘අයං වො සාමිකො, ගච්ඡථ යං කිඤ්චි කත්වා නං ගණ්හිතුං වායමථා’’ති උය්‍යොජෙසි. සුවයෙ ඨිතා නාටකිත්ථියො නික්ඛමිත්වා ථෙරං පරිවාරයිංසු , තාසු ද්වෙ ජෙට්ඨකිත්ථියො සන්ධාය **පුරාණදුතියිකාති**ආදි වුත්තං. **පච්චෙකං පාදෙසු ගහෙත්වාති** එකෙකම්හි පාදෙ නං ගහෙත්වා.

කීදිසා නාම තා අයාපුත්ත අච්ඡරායොති කස්මා එවමාහංසු? තදා කිර සම්බහුලෙ ඛත්තියකුමාරෙපි බ්‍රාහ්මණකුමාරෙපි සෙට්ඨිපුත්තෙපි මහාසම්පත්තියො පහාය පබ්බජන්තෙ දිස්වා පබ්බජ්ජාගුණං අජානන්තා කථං සමුට්ඨාපෙන්ති ''කස්මා එතෙ පබ්බජන්තී''ති. අථඤ්ඤෙ වදන්ති ''දෙවච්ඡරාදෙවනාටකානං කාරණා''ති. සා කථා විත්ථාරිකා අහොසි. තං ගහෙත්වා සබ්බා එවමාහංසු. අථ ථෙරො පටික්ඛිපන්තො **න ඛො මයං භගිනී**තිආදිමාහ. **සමුදාචරතී**ති වොහරති වදති. **තත්ථෙව මුච්ඡිතා පපතිංසූ**ති තං භගිනිවාදෙන සමුදාචරන්තං දිස්වා ''මයං අජ්ජ ආගමිස්සති, අජ්ජ ආගමිස්සතී''ති ද්වාදස වස්සානි බහි න නික්ඛන්තා, එතං නිස්සාය නො දාරකා න ලද්ධා, යෙසං ආනුභාවෙන ජීවෙය්‍යාම, ඉතො චම්හා පරිහීනා අඤ්ඤතො ච. අයං ලොකො නාම අත්තනොව චින්තෙසි, තස්මා තාපි ''ඉදානි මයං අනාථා ජාතා''ති අත්තනොව චින්තයමානා – ''අනත්ථිකො දානි අම්හෙහි අයං, සො අම්හෙ පජාපතියො සමානා අත්තනා සද්ධිං එකමාතුකුච්ඡියා සයිතදාරිකා විය මඤ්ඤතී''ති සමුප්පන්නබලවසොකා හුත්වා තස්මිංයෙව පදෙසෙ මුච්ඡිතා පපතිංසු, පතිතාති අත්ථො.

මා නො විහෙඨෙථාති මා අම්හෙ ධනං දස්සෙත්වා මාතුගාමෙ ච උය්‍යොජෙත්වා විහෙඨයිත්ථ, විහෙසා හෙසා පබ්බජිතානන්ති. කස්මා එවමාහ? මාතාපිතූනං අනුග්ගහෙන. සො කිර සෙට්ඨි – ''පබ්බජිතලිඞ්ගං නාම කිලිට්ඨං, පබ්බජ්ජාවෙසං හාරෙත්වා න්හායිත්වා තයො ජනා එකතො භුඤ්ජිස්සාමා''ති මඤ්ඤමානො ථෙරස්ස භික්ඛං න දෙති. ථෙරො – ''මාදිසස්ස ඛීණාසවස්ස ආහාරන්තරායං කත්වා එතෙ බහුං අපුඤ්ඤං පසවෙය්‍යු''න්ති තෙසං අනුග්ගහෙන එවමාහ.

302. ගාථා අභාසීති ගාථායො අභාසි. තත්ථ **පස්සා**ති සන්තිකෙ ඨිතජනං සන්ධාය වදති. **චිත්තන්ති** චිත්තවිචිත්තං. **බිම්බන්ති** අත්තභාවං. **අරුකායන්ති** නවන්නං වණමුඛානං වසෙන වණකායං. **සමුස්සිතන්ති** තීණි අට්ඨිසතානි නවහි න්හාරුසතෙහි බන්ධිත්වා නවහි මංසපෙසිසතෙහි ලිම්පිත්වා සමන්තතො උස්සිතං. **ආතුරන්ති** ජරාතුරතාය රොගාතුරතාය කිලෙසාතුරතාය ච නිච්චාතුරං. **බහුසඞ්කප්පන්ති** පරෙසං උප්පන්නපත්ථනාසඞ්කප්පෙහි බහුසඞ්කප්පං . ඉත්ථීනඤ්හි කායෙ පුරිසානං සඞ්කප්පා උප්පජ්ජන්ති, තෙසං කායෙ ඉත්ථීනං. සුසානෙ ඡඩ්ඩිතකළෙවරභූතම්පි චෙතං කාකකුලලාදයො පත්ථයන්තියෙවාති බහුසඞ්කප්පො නාම හොති. **යස්ස නත්ථි ධුවං ඨිතීති** යස්ස කායස්ස මායාමරීචිඵෙණපිණ්ඩ උදකපුප්ඵුළාදීනං විය එකංසෙනෙව ඨිති නාම නත්ථි, භිජ්ජනධම්මතාව නියතා.

තචෙන ඔනද්ධන්ති අල්ලමනුස්සචම්මෙන ඔනද්ධං. **සහ වත්ථෙභි සොභතීති** ගන්ධාදීහි මණිකුණ්ඩලෙහි ච චිත්තකතම්පි රූපං වත්ථෙහි සහෙව සොභති, විනා වත්ථෙහි ජෙගුච්ඡං හොති අනොලොකනක්ඛමං.

අලත්තකකතාති අලත්තකෙන රඤ්ජිතා. **චුණ්ණකමක්ඛිතන්ති** සාසපකක්කෙන මුඛපීළකාදීනි නීහරිත්වා ලොණමත්තිකාය දුට්ඨලොහිතං විලියාපෙත්වා තිලපිට්ඨෙන ලොහිතං පසාදෙත්වා හලිද්දියා වණ්ණං සම්පාදෙත්වා චුණ්ණකගණ්ඩිකාය මුඛං පහරන්ති, තෙනෙස අතිවිය විරොචති. තං සන්ධායෙතං වුත්තං.

අට්ඨාපදකතාති රසොදකෙන මක්ඛිත්වා නලාටපරියන්තෙ ආවත්තනපරිවත්තෙ කත්වා අට්ඨපදකරචනාය රචිතා. **අඤ්ජනීති** අඤ්ජනනාළිකා.

ඔදහීති ඨපෙසි. **පාසන්ති** වාකරාජාලං. **නාසදාති** න සට්ටයි. **නිවාපන්ති** නිවාපසුත්තෙ වුත්තනිවාපතිණසදිසභොජනං. **කන්දන්තෙති** විරවමානෙ පරිදෙවමානෙ. ඉමාය හි ගාථාය ථෙරො මාතාපිතරො මිගලුද්දකෙ විය කත්වා දස්සෙසි, අවසෙසඤාතකෙ මිගලුද්දකපරිසං විය, හිරඤ්ඤසුවණ්ණං වාකරාජාලං විය, අත්තනා භුත්තභොජනං නිවාපතිණං විය, අත්තානං මහාමිගං විය කත්වා දස්සෙසි. යථා හි මහාමිගො යාවදත්ථං නිවාපතිණං ඛාදිත්වා පානීයං පිවිත්වා ගීවං උක්ඛිපිත්වා දිසං ඔලොකෙත්වා ''ඉමං නාම ඨානං ගතස්ස සොත්ථි භවිස්සතී''ති මිගලුද්දකානං පරිදෙවන්තානංයෙව වාකරං අසට්ටයමානොව උප්පතිත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා ඝනච්ඡායස්ස ඡත්තස්ස විය ගුම්බස්ස හෙට්ඨා මන්දමන්දෙන වාතෙන බීජයමානො ආගතමග්ගං ඔලොකෙන්තො තිට්ඨති, එවමෙව ථෙරො ඉමා ගාථා භාසිත්වා ආකාසෙනෙව ගන්ත්වා මිගචීරෙ පච්චුපට්ඨාසි.

කස්මා පන ථෙරො ආකාසෙන ගතොති. පිතා කිරස්ස සෙට්ඨි සත්තසු ද්වාරකොට්ඨකෙසු අග්ගළං දාපෙත්වා මල්ලෙ ආණාපෙසි – ''සචෙ නික්ඛමිත්වා ගච්ඡති , හත්ථපාදෙසු නං ගහෙත්වා කාසායානි හරිත්වා ගිහිවෙසං ගණ්හාපෙථා''ති. තස්මා ථෙරො – ''එතෙ මාදිසං මහාඛීණාසවං හත්ථෙ වා පාදෙ වා ගහෙත්වා අපුඤ්ඤං පසවෙය්‍යුං, තං නෙසං මා අහොසී''ති චින්තෙත්වා ආකාසෙන අගමාසි. පරසමුද්දවාසිත්ථෙරානං පන – ''ඨිතකොව ඉමා ගාථා භාසිත්වා වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා රඤ්ඤො කොරබ්‍යස්ස මිගචීරෙ පච්චුපට්ඨාසී''ති අයං වාචනාමග්ගොයෙව.

303. **මිගචොති** තස්ස උය්‍යානපාලස්ස නාමං. **සොධෙන්තොති** උය්‍යානමග්ගං සමං කාරෙත්වා අන්තොඋය්‍යානෙ තච්ඡිතබ්බයුත්තට්ඨානානි තච්ඡාපෙන්තො සම්මජ්ජිතබ්බයුත්තානි ඨානානි සම්මජ්ජාපෙන්තො වාලුකාඔකිරණ-පුප්ඵවිකිරණ-පුණ්ණඝටට්ඨපන-කදලික්ඛන්ධඨපනාදීනි ච කරොන්තොති අත්ථො. **යෙන රාජා කොරබ්‍යො තෙනුපසඞ්කමීති** අම්හාකං රාජා සදා ඉමස්ස කුලපුත්තස්ස වණ්ණං කථෙසි, පස්සිතුකාමො එතං, ආගතභාවං පනස්ස න ජානාති, මහා ඛො පනායං පණ්ණාකාරො, ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙස්සාමීති චින්තෙත්වා යෙන රාජා කොරබ්‍යො තෙනුපසඞ්කමි.

කිත්තයමානො අහොසීති සො කිර රාජා ථෙරං අනුස්සරිත්වා බලමජ්ඣෙපි නාටකමජ්ඣෙපි – ''දුක්කරං කතං කුලපුත්තෙන තාව මහන්තං සම්පත්තිං පහාය පබ්බජිත්වා පුනනිවත්තිත්වා අනපලොකෙන්තෙනා''ති ගුණං කථෙසි, තං ගහෙත්වා අයං එවමාහ. **විස්සජ්ජෙථාති වත්වාති** ඔරොධමහාමත්තබලකායාදීසු යස්ස යං අනුච්ඡවිකං, තස්ස තං දාපෙත්වාති අත්ථො. **උස්සටාය උස්සටායාති** උස්සිතාය උස්සිතාය, මහාමත්තමහාරට්ඨිකාදීනං වසෙන උග්ගතුග්ගතමෙව පරිසං ගහෙත්වා උපසඞ්කමීති අත්ථො. **ඉධ භවං රට්ඨපාලො හත්ථත්ථරෙ නිසීදතූති** හත්ථත්ථරො තනුකො බහලපුප්ඵාදිගුණං කත්වා අත්ථතො අභිලක්ඛිතො හොති, තාදිසෙ අනාපුච්ඡිත්වා නිසීදිතුං න යුත්තන්ති මඤ්ඤමානො එවමාහ.

304. **පාරිජුඤ්ඤානීති** පාරිජුඤ්ඤභාවා පරික්ඛයා. **ජිණ්ණොති** ජරාජිණ්ණො. **වුඩ්ඪොති** වයොවුඩ්ඪො. **මහල්ලකොති** ජාතිමහල්ලකො. **අද්ධගතොති** අද්ධානං අතික්කන්තො. **වයොඅනුප්පත්තොති** පච්ඡිමවයං අනුප්පත්තො. **පබ්බජතීති** ධුරවිහාරං ගන්ත්වා භික්ඛූ වන්දිත්වා, – ''භන්තෙ, මයා දහරකාලෙ බහුං කුසලං කතං, ඉදානි මහල්ලකොම්හි, මහල්ලකස්ස වෙසා පබ්බජ්ජා නාම, චෙතියඞ්ගණං සම්මජ්ජිත්වා අප්පහරිතං කත්වා ජීවිස්සාමි, පබ්බාජෙථ මං, භන්තෙ,''ති කාරුඤ්ඤං උප්පාදෙන්තො යාචති, ථෙරා අනුකම්පාය පබ්බාජෙන්ති. තං සන්ධායෙතං වුත්තං. දුතියවාරෙපි එසෙව නයො.

අප්පාබාධොති අරොගො. **අප්පාතඞ්කොති** නිද්දුක්ඛො. **සමවෙපාකිනියාති** සමවිපාචනියා. **ගහණියාති** කම්මජතෙජොධාතුයා. තත්ථ යස්ස භුත්තභුත්තො ආහාරො ජීරති, යස්ස වා පන පුටභත්තං විය තථෙව තිට්ඨති, උභොපෙතෙ න සමවෙපාකිනියා ගහණියා සමන්නාගතා. යස්ස පන භුත්තකාලෙ භත්තච්ඡන්දො උප්පජ්ජතෙව, අයං සමවෙපාකිනියා සමන්නාගතො. **නාතිසීතාය නච්චුණ්හායාති** තෙනෙව කාරණෙන නාතිසීතාය නච්චුණ්හාය. **අනුපුබ්බෙනාති** රාජානො වා හරන්තීතිආදිනා අනුක්කමෙන. දුතියවාරෙ රාජභයචොරභයඡාතකභයාදිනා අනුක්කමෙන.

305. **ධම්මුද්දෙසා උද්දිට්ඨාති** ධම්මනිද්දෙසා උද්දිට්ඨා. **උපනියතීති** ජරාමරණසන්තිකං ගච්ඡති, ආයුක්ඛයෙන වා තත්ථ නියාති. **අද්ධුවොති** ධුවට්ඨානවිරහිතො. **අතාණොති** තායිතුං සමත්ථෙන විරහිතො. **අනභිස්සරොති** අසරණො අභිසරිත්වා අභිගන්ත්වා අස්සාසෙතුං සමත්ථෙන විරහිතො. **අස්සකොති** නිස්සකො සකභණ්ඩවිරහිතො. **සබ්බං පහාය ගමනීයන්ති** සකභණ්ඩන්ති සල්ලක්ඛිතං සබ්බං පහාය ලොකෙන ගන්තබ්බං. **තණ්හාදාසොති** තණ්හාය දාසො.

306. **හත්ථිස්මින්ති** හත්ථිසිප්පෙ. **කතාවීති** කතකරණීයො, සික්ඛිතසික්ඛො පගුණසිප්පොති අත්ථො. එස නයො සබ්බත්ථ. **ඌරුබලීති** ඌරුබලසම්පන්නො. යස්ස හි ඵලකඤ්ච ආවුධඤ්ච ගහෙත්වා පරසෙනං පවිසිත්වා අභින්නං භින්දතො භින්නං සන්ධාරයතො පරහත්ථගතං රජ්ජං ආහරිතුං ඌරුබලං අත්ථි, අයං ඌරුබලී නාම. **බාහුබලීති** බාහුබලසම්පන්නො. සෙසං පුරිමසදිසමෙව. **අලමත්තොති** සමත්ථඅත්තභාවො.

පරියොධාය වත්තිස්සන්තීති උප්පන්නං උප්පද්දවං ඔධාය අවත්ථරිත්වා වත්තිස්සන්තීති සල්ලක්ඛෙත්වා ගහිතා.

සංවිජ්ජති ඛො, භො රට්ඨපාල, ඉමස්මිං රාජකුලෙ පහූතං හිරඤ්ඤසුවණ්ණන්ති ඉදං සො රාජා උපරි ධම්මුද්දෙසස්ස කාරණං ආහරන්තො ආහ.

අථාපරං එතදවොචාති එතං ''පස්සාමි ලොකෙ''තිආදිනා නයෙන චතුන්නං ධම්මුද්දෙසානං අනුගීතිං අවොච.

307. තත්ථ **භියොව කාමෙ අභිපත්ථයන්තීති** එකං ලභිත්වා ද්වෙ පත්ථයන්ති, ද්වෙ ලභිත්වා චත්තාරොති එවං උත්තරුත්තරි වත්ථුකාමකිලෙසකාමෙ පත්ථයන්තියෙව.

පසය්හාති සපත්තගණං අභිභවිත්වා. **සසාගරන්තන්ති** සද්ධිං සාගරන්තෙන. **ඔරං සමුද්දස්සාති** යං සමුද්දස්ස ඔරතො සකරට්ඨං, තෙන අතිත්තරූපොති අත්ථො. **න හත්ථීති** න හි අත්ථි.

අහො වතා නොති අහො වත නු, අයමෙව වා පාඨො. **අමරාති චාහූති** අමරං ඉති ච ආහු. ඉදං වුත්තං හොති – යං මතං ඤාතී පරිවාරෙත්වා කන්දන්ති, තං – ''අහො වත අම්හාකං භාතා මතො, පුත්තො මතො''තිආදීනිපි වදන්ති.

ඵුසන්ති ඵස්සන්ති මරණඵස්සං ඵුසන්ති. **තථෙව ඵුට්ඨොති** යථා බාලො, ධීරොපි තථෙව මරණඵස්සෙන ඵුට්ඨො, අඵුට්ඨො නාම නත්ථි, අයං පන විසෙසො. **බාලො ච බාල්‍යා වධිතොව සෙතීති** බාලො බාලභාවෙන මරණඵස්සං ආගම්ම වධිතොව සෙති අභිහතොව සයති. අකතං වත මෙ කල්‍යාණන්තිආදිවිප්පටිසාරවසෙන චලති වෙධති විප්ඵන්දති. **ධීරො ච න වෙධතීති** ධීරො සුගතිනිමිත්තං පස්සන්තො න වෙධති න චලති.

යාය වොසානං ඉධාධිගච්ඡතීති යාය පඤ්ඤාය ඉමස්මිං ලොකෙ සබ්බකිච්චවොසානං අරහත්තං අධිගච්ඡති, සාව ධනතො උත්තමතරා. **අබ්‍යොසිතත්තාති** අපරියොසිතත්තා, අරහත්තපත්තියා, අභාවෙනාති අත්ථො. **භවාභවෙසූති**

හීනප්පණීතෙසු භවෙසු.

උපෙති ගබ්භඤ්ච පරඤ්ච ලොකන්ති තෙසු පාපං කරොන්තෙසු යො කොචි සත්තො පරම්පරාය සංසාරං ආපජ්ජිත්වා ගබ්භඤ්ච පරඤ්ච ලොකං උපෙති. **තස්සප්පපඤ්ඤො**ති තස්ස තාදිසස්ස අප්පපඤ්ඤස්ස අඤ්ඤො අප්පපඤ්ඤො අභිසද්දහන්තො.

සකම්මුනා හඤ්ඤතීති අත්තනා කතකම්මවසෙන ''කසාහිපි තාලෙතී''තිආදීහි කම්මකාරණාහි හඤ්ඤති. **පෙච්ච පරම්හි ලොකෙ**ති ඉතො ගන්ත්වා පරම්හි අපායලොකෙ.

විරූපරූපෙනාති විවිධරූපෙන, නානාසභාවෙනාති අත්ථො. **කාමගුණෙසූ**ති දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකෙසු සබ්බකාමගුණෙසු ආදීනවං දිස්වා. **දහරා**ති අන්තමසො කලලමත්තභාවං උපාදාය තරුණා. **වුඩ්ඪා**ති වස්සසතාතික්කන්තා. **අපණ්ණකං සාමඤ්ඤමෙව සෙය්‍යො**ති අවිරුද්ධං අද්වෙජ්ඣගාමිං එකන්තනිය්‍යානිකං සාමඤ්ඤමෙව ''සෙය්‍යො, උත්තරිතරඤ්ච පණීතතරඤ්චා''ති උපධාරෙත්වා පබ්බජිතොස්මි මහාරාජාති. තස්මා යං ත්වං වදසි – ''කිං දිස්වා වා සුත්වා වා''ති, ඉදං දිස්වා ච සුත්වා ච පබ්බජිතොස්මීති මං ධාරෙහීති දෙසනං නිට්ඨාපෙසීති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

රට්ඨපාලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. මඝදෙවසුත්තවණ්ණනා

308. **එවං මෙ සුතන්**ති මඝදෙවසුත්තං. තත්ථ **මඝදෙවඅම්බවනෙ**ති පුබ්බෙ මඝදෙවො නාම රාජා තං අම්බවනං රොපෙසි. තෙසු රුක්ඛෙසු පලුජ්ජමානෙසු අපරභාගෙ අඤ්ඤෙපි රාජානො රොපෙසුංයෙව. තං පන පඨමවොහාරවසෙන මඝදෙවම්බවනන්තෙව සඞ්ඛං ගතං. **සිතං පාත්වාකාසී**ති සායන්හසමයෙ විහාරචාරිකං චරමානො රමණීයං භූමිභාගං දිස්වා – ''වසිතපුබ්බං නු ඛො මෙ ඉමස්මිං ඔකාසෙ''ති ආවජ්ජන්තො – ''පුබ්බෙ අහං මඝදෙවො නාම රාජා හුත්වා ඉමං අම්බවනං රොපෙසිං, එත්ථෙව පබ්බජිත්වා චත්තාරො බ්‍රහ්මවිහාරෙ භාවෙත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තිං. තං ඛො පනෙතං කාරණං භික්ඛුසඞ්ඝස්ස අපාකටං, පාකටං කරිස්සාමී''ති අග්ගග්ගදන්තෙ දස්සෙන්තො සිතං පාතු අකාසි.

ධම්මො අස්ස අත්ථීති **ධම්මිකො**. ධම්මෙන රාජා ජාතොති **ධම්මරාජා. ධම්මෙ ඨිතො**ති දසකුසලකම්මපථධම්මෙ ඨිතො. **ධම්මං චරතී**ති සමං චරති . තත්‍ර **බ්‍රාහ්මණගහපතිකෙසූ**ති යොපි සො පුබ්බරාජූහි බ්‍රාහ්මණානං දින්නපරිහාරො, තං අහාපෙත්වා පකතිනියාමෙනෙව අදාසි, තථා ගහපතිකානං. තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **පක්ඛස්සා**ති ඉමිනා පාටිහාරිකපක්ඛොපි සඞ්ගහිතො. අට්ඨමීඋපොසථස්ස හි පච්චුග්ගමනානුග්ගමනවසෙන සත්තමියඤ්ච නවමියඤ්ච, චාතුද්දසපන්නරසානං පච්චුග්ගමනානුග්ගමනවසෙන තෙරසියඤ්ච පාටිපදෙ චාති ඉමෙ දිවසා **පාටිහාරිකපක්ඛා**ති වෙදිතබ්බා. තෙසුපි උපොසථං උපවසි.

309. **දෙවදූතා**ති දෙවොති මච්චු, තස්ස දූතාති දෙවදූතා. සිරස්මිඤ්හි පලිතෙසු පාතුභූතෙසු මච්චුරාජස්ස සන්තිකෙ ඨිතො විය හොති, තස්මා පලිතානි මච්චුදෙවස්ස දූතාති වුච්චන්ති. දෙවා විය දූතාතිපි දෙවදූතා. යථා හි අලඞ්කතපටියත්තාය දෙවතාය ආකාසෙ ඨත්වා ''අසුකදිවසෙ මරිස්සසී''ති වුත්තෙ තං තථෙව හොති, එවං සිරස්මිං පලිතෙසු පාතුභූතෙසු දෙවතාබ්‍යාකරණසදිසමෙව හොති. තස්මා පලිතානි දෙවසදිසා දූතාති වුච්චන්ති. විසුද්ධිදෙවානං දූතාතිපි **දෙවදූතා**. සබ්බබොධිසත්තා හි ජිණ්ණබ්‍යාධිතමතපබ්බජිතෙ දිස්වාව සංවෙගමාපජ්ජිත්වා නික්ඛම්ම පබ්බජන්ති. යථාහ –

> ''ජිණ්ණඤ්ච දිස්වා දුඛිතඤ්ච බ්‍යාධිතං,
> මතඤ්ච දිස්වා ගතමායුසඞ්ඛයං;
> කාසායවත්ථං පබ්බජිතඤ්ච දිස්වා,
> තස්මා අහං පබ්බජිතොම්හි රාජා''ති.

ඉමිනා පරියායෙන පලිතානි විසුද්ධිදෙවානං දූතත්තා දෙවදූතාති වුච්චන්ති.

කප්පකස්ස ගාමවරං දත්වාති සතසහස්සුට්ඨානකං ජෙට්ඨකගාමං දත්වා. කස්මා අදාසි? සංවිග්ගමානසත්තා. තස්ස හි අඤ්ජලිස්මිං ඨපිතානි පලිතානි දිස්වාව සංවෙගො උප්පජ්ජති. අඤ්ඤානි චතුරාසීතිවස්සසහස්සානි ආයු අත්ථි, එවං සන්තෙපි මච්චුරාජස්ස සන්තිකෙ ඨිතං විය අත්තානං මඤ්ඤමානො සංවිග්ගො පබ්බජ්ජං රොචෙති. තෙන වුත්තං –

> ''සිරෙ දිස්වාන පලිතං, මඝදෙවො දිසම්පති;
> සංවෙගං අලභී ධීරො, පබ්බජ්ජං සමරොචයී''ති.

අපරම්පි වුත්තං –

> ‘‘උත්තමඞ්ගරුහා මය්හං, ඉමෙ ජාතා වයොහරා;
> පාතුභූතා දෙවදූතා, පබ්බජ්ජාසමයො මමා’’ති.

පුරිසයුගෙති වංසසම්භවෙ පුරිසෙ. **කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වා**ති තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජන්තාපි හි පඨමං කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වා පබ්බජන්ති, තතො පට්ඨාය වඩ්ඪිතෙ කෙසෙ බන්ධිත්වා ජටාකලාපධරා හුත්වා විචරන්ති. බොධිසත්තොපි තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජි. පබ්බජිතො පන අනෙසනං අනනුයුඤ්ජිත්වා රාජගෙහතො ආභටභික්ඛාය යාපෙන්තො බ්‍රහ්මවිහාරං භාවෙසි. තස්මා සො **මෙත්තාසහගතෙනා**තිආදි වුත්තං.

කුමාරකීළිතං කීළීති අඩ්ඪකෙන අඩ්ඪකං පරිහරියමානො කීළි. මාලාකලාපං විය හි නං උක්ඛිපිත්වාව විචරිංසු. **රඤ්ඤො මඝදෙවස්ස පුත්තො…පෙ.… පබ්බජී**ති ඉමස්ස පබ්බජිතදිවසෙ පඤ්ච මඞ්ගලානි අහෙසුං. මඝදෙවරඤ්ඤො මතකභත්තං, තස්ස රඤ්ඤො පබ්බජිතමඞ්ගලං, තස්ස පුත්තස්ස ඡත්තුස්සාපනමඞ්ගලං, තස්ස පුත්තස්ස උපරජ්ජමඞ්ගලං, තස්ස පුත්තස්ස නාමකරණමඞ්ගලන්ති එකස්මිංයෙව සමයෙ පඤ්ච මඞ්ගලානි අහෙසුං, සකලජම්බුදීපතලෙ උන්නඞ්ගලමහොසි.

311. **පුත්තපපුත්තකා**ති පුත්තා ච පුත්තපුත්තා චාති එවං පවත්තා තස්ස පරම්පරා. **පච්ඡිමකො අහොසී**ති පබ්බජ්ජාපච්ඡිමකො අහොසි. බොධිසත්තො කිර බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තො – ‘‘පවත්තති නු ඛො තං මයා මනුස්සලොකෙ නිහතං කල්‍යාණවත්ත’’න්ති ආවජ්ජන්තො අද්දස – ‘‘එත්තකං අද්ධානං පවත්තති, ඉදානි න පවත්තිස්සතී’’ති. න ඛො පනාහං මය්හං පවෙණියා උච්ඡිජ්ජිතුං දස්සාමීති අත්තනො වංසෙ ජාතරඤ්ඤොයෙව අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගහෙත්වා අත්තනො වංසස්ස නෙමිං ඝටෙන්තො විය නිබ්බත්තො, තෙනෙවස්ස නිමීති නාමං අහොසි. ඉති සො පබ්බජිතරාජූනං සබ්බපච්ඡිමකො හුත්වා පබ්බජිතොති පබ්බජ්ජාපච්ඡිමකො අහොසි. ගුණෙහි පන අතිරෙකතරො. තස්ස හි සබ්බරාජූහි අතිරෙකතරා ද්වෙ ගුණා අහෙසුං . චතූසු ද්වාරෙසු සතසහස්සං සතසහස්සං විස්සජ්ජෙත්වා දෙවසිකං දානං අදාසි, අනුපොසථිකස්ස ච දස්සනං නිවාරෙසි. අනුපොසථිකෙසු හි රාජානං පස්සිස්සාමාති ගතෙසු දොවාරිකො පුච්ඡති ‘‘තුම්හෙ උපොසථිකා නො වා’’ති. යෙ අනුපොසථිකා හොන්ති, තෙ නිවාරෙති ‘‘අනුපොසථිකානං රාජා දස්සනං න දෙතී’’ති. ‘‘මයං ජනපදවාසිනො කාලෙ භොජනං කුහිං ලභිස්සාමා’’තිපි තත්ථ වචනොකාසො නත්ථි. චතූසු හි ද්වාරෙසු රාජඞ්ගණෙ ච අනෙකානි භත්තචාටිසහස්සානි පටියත්තානෙව හොන්ති. තස්මා මහාජනො ඉච්ඡිතිච්ඡිතට්ඨානෙ මස්සුං කාරෙත්වා න්හායිත්වා වත්ථානි පරිවත්තෙත්වා යථාරුචිතං භොජනං භුඤ්ජිත්වා උපොසථඞ්ගානි අධිට්ඨාය රඤ්ඤො ගෙහද්වාරං ගච්ඡති. දොවාරිකෙන ‘‘උපොසථිකා තුම්හෙ’’ති පුච්ඡිතපුච්ඡිතා ‘‘ආම ආමා’’ති වදන්ති. තෙන හි ආගච්ඡථාති පවෙසෙත්වා රඤ්ඤො දස්සෙති. ඉති ඉමෙහි ද්වීහි ගුණෙහි අතිරෙකතරො අහොසි.

312. **දෙවානං තාවතිංසාන**න්ති තාවතිංසභවනෙ නිබ්බත්තදෙවානං. තෙ කිර දෙවා විදෙහරට්ඨෙ මිථිලනගරවාසිනො රඤ්ඤො ඔවාදෙ ඨත්වා පඤ්ච සීලානි රක්ඛිත්වා උපොසථකම්මං කත්වා තත්ථ නිබ්බත්තා රඤ්ඤො ගුණකථං කථෙන්ති. තෙ සන්ධාය වුත්තං ‘‘දෙවානං තාවතිංසාන’’න්ති.

නිසින්නො හොතීති පාසාදවරස්ස උපරිගතො දානඤ්ච සීලඤ්ච උපපරික්ඛමානො නිසින්නො හොති. එවං කිරස්ස අහොසි – ‘‘දානං නු ඛො මහන්තං උදාහු සීලං, යදි දානං මහන්තං, අජ්ඣොත්ථරිත්වා දානමෙව දස්සාමි. අථ සීලං, සීලමෙව පූරිස්සාමී’’ති. තස්ස ‘‘ඉදං මහන්තං ඉදං මහන්ත’’න්ති නිච්ඡිතුං අසක්කොන්තස්සෙව සක්කො ගන්ත්වා පුරතො පාතුරහොසි. තෙන වුත්තං **අථ ඛො, ආනන්ද,…පෙ.… සම්මුඛෙ පාතුරහොසී**ති. එවං කිරස්ස අහොසි – ‘‘රඤ්ඤො කඞ්ඛා උප්පන්නා, තස්ස කඞ්ඛච්ඡෙදනත්ථං පඤ්හඤ්ච කථෙස්සාමි, ඉධාගමනත්ථාය පටිඤ්ඤඤ්ච ගණ්හිස්සාමී’’ති . තස්මා ගන්ත්වා සම්මුඛෙ පාතුරහොසි. රාජා අදිට්ඨපුබ්බං රූපං දිස්වා භීතො අහොසි ලොමහට්ඨජාතො. අථ නං සක්කො – ‘‘මා භායි, මහාරාජ, විස්සත්ථො පඤ්හං පුච්ඡ, කඞ්ඛං තෙ පටිවිනොදෙස්සාමී’’ති ආහ.

රාජා –

> ‘‘පුච්ඡාමි තං මහාරාජ, සබ්බභූතානමිස්සර;
> දානං වා බ්‍රහ්මචරියං වා, කතමං සු මහප්ඵල’’න්ති. –

පඤ්හං පුච්ඡි. සක්කො – ‘‘දානං නාම කිං, සීලමෙව ගුණවිසිට්ඨතාය මහන්තං. අහඤ්හි පුබ්බෙ, මහාරාජ, දසවස්සසහස්සානි දසන්නං ජටිලසහස්සානං දානං දත්වා පෙත්තිවිසයතො න මුත්තො, සීලවන්තා පන මය්හං දානං භුඤ්ජිත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තා’’ති වත්වා ඉමා ගාථා අවොච –

> ‘‘හීනෙන බ්‍රහ්මචරියෙන, ඛත්තියෙ උපපජ්ජති;
> මජ්ඣිමෙන ච දෙවත්තං, උත්තමෙන විසුජ්ඣති.

න හෙතෙ සුලභා කායා, යාවයොගෙන කෙනචි;
යෙ කායෙ උපපජ්ජන්ති, අනාගාරා තපස්සිනො''ති. (ජා. 2.22.429-430);

එවං රඤ්ඤො කඞ්ඛං විනොදෙත්වා දෙවලොකගමනාය පටිඤ්ඤාගහණත්ථං **ලාභා තෙ මහාරාජා**තිආදිමාහ. තත්ථ **අවිකම්පමානො**ති අභායමානො. **අධිවාසෙසී**ති අහං මහාජනං කුසලං සමාදපෙමි, පුඤ්ඤවන්තානං පන වසනට්ඨානං දිස්වා ආගතෙන මනුස්සපථෙ සුඛං කථෙතුං හොතීති අධිවාසෙසි.

313. **එවං භද්දන්තවා**ති එවං හොතු භද්දකං තව වචනන්ති වත්වා. **යොජෙත්වා**ති එකස්මිංයෙව යුගෙ සහස්සඅස්සාජානීයෙ යොජෙත්වා. තෙසං පන පාටියෙක්කං යොජනකිච්චං නත්ථි, මනං ආගම්ම යුත්තායෙව හොන්ති. සො පන දිබ්බරථො දියඩ්ඪයොජනසතිකො හොති, නද්ධිතො පට්ඨාය රථසීසං පඤ්ඤාසයොජනානි, අක්ඛබන්ධො පණ්ණාසයොජනානි, අක්ඛබන්ධතො පට්ඨාය පච්ඡාභාගො පණ්ණාසයොජනානි, සබ්බො සත්තවණ්ණරතනමයො. දෙවලොකො නාම උද්ධං, මනුස්සලොකො අධො, තස්මා හෙට්ඨාමුඛං රථං පෙසෙසීති න සල්ලක්ඛෙතබ්බං. යථා පන පකතිමග්ගං පෙසෙති, එවමෙව මනුස්සානං සායමාසභත්තෙ නිට්ඨිතෙ චන්දෙන සද්ධිං යුගනද්ධං කත්වා පෙසෙසි, යමකචන්දා උට්ඨිතා විය අහෙසුං. මහාජනො දිස්වා ''යමකචන්දා උග්ගතා''ති ආහ. ආගච්ඡන්තෙ ආගච්ඡන්තෙ න යමකචන්දා, එකං විමානං, න විමානං, එකො රථොති. රථොපි ආගච්ඡන්තො ආගච්ඡන්තො පකතිරථප්පමාණොව, අස්සාපි පකතිඅස්සප්පමාණාව අහෙසුං. එවං රථං ආහරිත්වා රඤ්ඤො පාසාදං පදක්ඛිණං කත්වා පාචීනසීහපඤ්ජරට්ඨානෙ රථං නිවත්තෙත්වා ආගතමග්ගාභිමුඛං කත්වා සීහපඤ්ජරෙ ඨත්වාව ආරොහනසජ්ජං ඨපෙසි.

අභිරුහ මහාරාජාති රාජා – ''දිබ්බයානං මෙ ලද්ධ''න්ති න තාවදෙව අභිරුහි, නාගරානං පන ඔවාදං අදාසි ''පස්සථ තාතා, යං මෙ සක්කෙන දෙවරඤ්ඤා දිබ්බරථො පෙසිතො, සො ච ඛො න ජාතිගොත්තං වා කුලප්පදෙසං වා පටිච්ච පෙසිතො, මය්හං පන සීලාචාරගුණෙ පසීදිත්වා පෙසිතො. සචෙ තුම්හෙපි සීලං රක්ඛිස්සථ, තුම්හාකම්පි පෙසෙස්සති, එවං රක්ඛිතුං යුත්තං නාමෙතං සීලං. නාහං දෙවලොකං ගන්ත්වා චිරායිස්සාමි, අප්පමත්තා හොථා''ති මහාජනං ඔවදිත්වා පඤ්චසු සීලෙසු පතිට්ඨාපෙත්වා රථං අභිරුහි. තතො මාතලි සඞ්ගාහකො ''අහම්පි මහාරාජස්ස මමානුච්ඡවිකං කරිස්සාමී''ති ආකාසම්හි ද්වෙ මග්ගෙ දස්සෙත්වා **අපිච මහාරාජා**තිආදිමාහ.

තත්ථ **කතමෙනා**ති, මහාරාජ, ඉමෙසු මග්ගෙසු එකො නිරයං ගච්ඡති, එකො දෙවලොකං, තෙසු තං කතමෙන නෙමි. **යෙනා**ති යෙන මග්ගෙන ගන්ත්වා යත්ථ පාපකම්මන්තා පාපකානං කම්මානං විපාකං පටිසංවෙදියන්ති, තං ඨානං සක්කා හොති පස්සිතුන්ති අත්ථො. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. ජාතකෙපි –

''කෙන තං නෙමි මග්ගෙන, රාජසෙට්ඨ දිසම්පති;
යෙන වා පාපකම්මන්තා, පුඤ්ඤකම්මා ච යෙ නරා''ති. (ජා. 2.22.450) –

ගාථාය අයමෙවත්ථො. තෙනෙවාහ –

''නිරයෙ තාව පස්සාමි, ආවාසෙ පාපකම්මිනං;
ඨානානි ලුද්දකම්මානං, දුස්සීලානඤ්ච යා ගතී''ති. (ජා. 2.22.451);

උභයෙනෙව මං මාතලි නෙහීති මාතලි ද්වීහි මග්ගෙහි මං නෙහි, අහං නිරයං පස්සිතුකාමො දෙවලොකම්පීති. පඨමං කතමෙන නෙමීති. පඨමං නිරයමග්ගෙන නෙහීති. තතො මාතලි අත්තනො ආනුභාවෙන රාජානං පඤ්චදස මහානිරයෙ දස්සෙසි. විත්ථාරකථා පනෙත්ථ –

''දස්සෙසි මාතලි රඤ්ඤො, දුග්ගං වෙතරණිං නදිං;
කුථිතං ඛාරසංයුත්තං, තත්තං අග්ගිසිඛූපම''න්ති. (ජා. 2.22.452) –

ජාතකෙ වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බා. නිරයං දස්සෙත්වා රථං නිවත්තෙත්වා දෙවලොකාභිමුඛං ගන්ත්වා බීරණීදෙවධීතාය සොණදින්නදෙවපුත්තස්ස ගණදෙවපුත්තානඤ්ච විමානානි දස්සෙන්තො දෙවලොකං නෙසි. තත්‍රාපි විත්ථාරකථා –

''යදි තෙ සුතා බීරණී ජීවලොකෙ,
ආමායදාසී අහු බ්‍රාහ්මණස්ස;
සා පත්තකාලෙ අතිථිං විදිත්වා,
මාතාව පුත්තං සකිමාභිනන්දී;
සංයමා සංවිභාගා ච,
සා විමානස්මිං මොදතී''ති. (ජා. 2.22.507) –

ජාතකෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා.

එවං ගච්ඡතො පන තස්ස රථනෙමි වට්ටියා චිත්තකූටද්වාරකොට්ඨකස්ස උම්මාරෙ පහතමත්තෙව දෙවනගරෙ කොලාහලං අහොසි. සක්කං දෙවරාජානං එකකංයෙව ඔහාය දෙවසඞ්ඝො මහාසත්තං පච්චුග්ගමනමකාසි, තං දෙවතානං ආදරං දිස්වා සක්කො චිත්තං සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තො – ‘‘අභිරම, මහාරාජ, දෙවෙසු දෙවානුභාවෙනා’’ති ආහ. එවං කිරස්ස අහොසි – ‘‘අයං රාජා අජ්ජ ආගන්ත්වා එකදිවසෙනෙව දෙවගණං අත්තනො අභිමුඛමකාසි. සචෙ එකං ද්වෙ දිවසෙ වසිස්සති, න මං දෙවා ඔලොකෙස්සන්තී’’ති. සො උසූයමානො, ‘‘මහාරාජ, තුය්හං ඉමස්මිං දෙවලොකෙ වසිතුං පුඤ්ඤං නත්ථි, අඤ්ඤෙසං පුඤ්ඤෙන වසාහී’’ති ඉමිනා අධිප්පායෙන එවමාහ. බොධිසත්තො – ‘‘නාසක්ඛි ජරසක්කො මනං සන්ධාරෙතුං, පරං නිස්සාය ලද්ධං ඛො පන යාචිත්වා ලද්ධභණ්ඩකං විය හොතී’’ති පටික්ඛිපන්තො **අලං මාරිසා**තිආදිමාහ. ජාතකෙපි වුත්තං –

‘‘යථා යාචිතකං යානං, යථා යාචිතකං ධනං;
එවංසම්පදමෙවෙ තං, යං පරතො දානපච්චයා;
න චාහමෙතමිච්ඡාමි, යං පරතො දානපච්චයා’’ති. (ජා. 2.22.585-586) –

සබ්බං වත්තබ්බං. බොධිසත්තො පන මනුස්සත්තභාවෙන කතිවාරෙ දෙවලොකං ගතොති. චත්තාරො – මන්ධාතුරාජකාලෙ සාධිනරාජකාලෙ ගුත්තිලවීණාවාදකකාලෙ නිමිමහාරාජකාලෙති. සො මන්ධාතුකාලෙ දෙවලොකෙ අසඞ්ඛෙය්‍යං කාලං වසි, තස්මිඤ්හි වසමානෙයෙව ඡත්තිංස සක්කා චවිංසු. සාධිනරාජකාලෙ සත්තාහං වසි, මනුස්සගණනාය සත්ත වස්සසතානි හොන්ති. ගුත්තිලවීණාවාදකකාලෙ ච නිමිරාජකාලෙ ච මුහුත්තමත්තං වසි, මනුස්සගණනාය සත්ත දිවසානි හොන්ති.

314. **තත්ථෙව මිථිලං පටිනෙසී**ති පටිනෙත්වා පකතිසිරිගබ්භෙයෙව පතිට්ඨාපෙසි.

315. **කළාරජනකො**ති තස්ස නාමං. කළාරදන්තතාය පන කළාරජනකොති වුත්තො. **න සො අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජී**ති එත්තකමත්තමෙව න අකාසි, සෙසං සබ්බං පාකතිකමෙව අහොසි.

316. **සමුච්ඡෙදො හොතී**ති එත්ථ කල්‍යාණවත්තං කො සමුච්ඡින්දති, කෙන සමුච්ඡින්නං, කො පවත්තෙති, කෙන පවත්තිතං නාම හොතීති අයං විභාගො වෙදිතබ්බො. තත්ථ සීලවා භික්ඛු ‘‘න සක්කා මයා අරහත්තං ලද්ධු’’න්ති වීරියං අකරොන්තො සමුච්ඡින්දති. දුස්සීලෙන සමුච්ඡින්නං නාම හොති. සත්ත සෙඛා පවත්තෙන්ති. ඛීණාසවෙන පවත්තිතං නාම හොති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

මඝදෙවසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. මධුරසුත්තවණ්ණනා

317. **එවං මෙ සුතන්ති** මධුරසුත්තං. තත්ථ **මහාකච්චානො**ති ගිහිකාලෙ උජ්ජෙනිකරඤ්ඤො පුරොහිතපුත්තො අභිරූපො දස්සනීයො පාසාදිකො සුවණ්ණවණ්ණො ච. **මධුරාය**න්ති එවංනාමකෙ නගරෙ. **ගුන්දාවනෙ**ති කණ්හකගුන්දාවනෙ . **අවන්තිපුත්තො**ති අවන්තිරට්ඨෙ රඤ්ඤො ධීතාය පුත්තො. **වුද්ධො චෙව අරහා චා**ති දහරං අරහන්තම්පි න තථා සම්භාවෙන්ති යථා මහල්ලකං, ථෙරො පන වුද්ධො චෙව අහොසි අරහා ච. **බ්‍රාහ්මණා, භො කච්චානා**ති සො කිර රාජා බ්‍රාහ්මණලද්ධිකො, තස්මා එවමාහ. **බ්‍රාහ්මණොව සෙට්ඨො වණ්ණො**තිආදීසු ජාතිගොත්තාදීනං පඤ්ඤාපනට්ඨානෙ බ්‍රාහ්මණාව සෙට්ඨාති දස්සෙති. **හීනො අඤ්ඤො වණ්ණො**ති ඉතරෙ තයො වණ්ණා හීනා ලාමකාති වදති. **සුක්කො**ති පණ්ඩරො. **කණ්හො**ති කාළකො. **සුජ්ඣන්තී**ති ජාතිගොත්තාදිපඤ්ඤාපනට්ඨානෙසු සුජ්ඣන්ති. **බ්‍රහ්මුනො පුත්තා**ති මහාබ්‍රහ්මුනො පුත්තා. **ඔරසා මුඛතො ජාතා**ති උරෙ වසිත්වා මුඛතො නික්ඛන්තා, උරෙ කත්වා සංවඩ්ඪිතාති වා ඔරසා. **බ්‍රහ්මජා**ති බ්‍රහ්මතො නිබ්බත්තා. **බ්‍රහ්මනිම්මිතා**ති බ්‍රහ්මුනා නිම්මිතා. **බ්‍රහ්මදායාදා**ති බ්‍රහ්මුනො දායාදා. **සොසොයෙව ඛො එසො**ති වොහාරමත්තමෙවෙතං.

318. **ඉජ්ඣෙය්‍යා**ති සමිජ්ඣෙය්‍ය, යත්තකානි ධනාදීනි පත්ථෙය්‍ය, තත්තකෙහිස්ස මනොරථො පූරෙය්‍යාති අත්ථො. **ඛත්තියොපිස්සාස්සා**ති ඛත්තියොපි අස්ස ඉස්සරියසම්පත්තස්ස පුබ්බුට්ඨායී අස්ස. **නෙසං එත්ථ කිඤ්චී**ති න එතෙසං එත්ථ කිඤ්චි.

322. **ආසනෙන වා නිමන්තෙය්‍යාමා**ති නිසින්නාසනං පප්ඵොටෙත්වා ඉධ නිසීදාති වදෙය්‍යාම. **අභිනිමන්තෙය්‍යාමපි න**න්ති අභිහරිත්වා තං නිමන්තෙය්‍යාම. තත්ථ දුවිධො අභිහාරො වාචාය චෙව කායෙන ච. ‘‘තුම්හාකං ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ මමං චීවරාදීහි වදෙය්‍යාථ යෙනත්ථො’’ති වදන්තො හි වාචාය අභිහරිත්වා නිමන්තෙති නාම. චීවරාදිවෙකල්ලං සල්ලක්ඛෙත්වා ‘‘ඉදං ගණ්හථා’’ති තානි දෙන්තො පන කායෙන අභිහරිත්වා නිමන්තෙති නාම. තදුභයම්පි සන්ධාය ‘‘අභිනිමන්තෙය්‍යාමපි න’’න්ති ආහ. **රක්ඛාවරණගුත්ති**න්ති රක්ඛාසඞ්ඛාතඤ්චෙව

ආවරණසඞ්ඛාතඤ්ච ගුත්තිං. යා පනෙසා ආවුධහත්ථෙ පුරිසෙ ඨපෙන්තෙන රක්ඛා, සා ධම්මිකා නාම සංවිහිතා න හොති. යථා පන අවෙලාය කට්ඨහාරිකාපණ්ණහාරිකාදයො විහාරං න පවිසන්ති, මිගලුද්දකාදයො විහාරසීමාය මිගෙ වා මච්ඡෙ වා න ගණ්හන්ති, එවං සංවිදහන්තෙන ධම්මිකා නාම සංවිහිතා හොති. තං සන්ධායාහ ''ධම්මික''න්ති.

එවං සන්තෙති එවං චතුන්නම්පි වණ්ණානං පබ්බජිතානං පබ්බජිතසක්කාරෙන සමෙ සමානෙ. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

මධුරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. බොධිරාජකුමාරසුත්තවණ්ණනා

324. **එවං මෙ සුත**න්ති බොධිරාජකුමාරසුත්තං. තත්ථ **කොකනදො**ති කොකනදං වුච්චති පදුමං. සො ච මඞ්ගලපාසාදො ඔලොකනකපදුමං දස්සෙත්වා කතො, තස්මා කොකනදොති සඞ්ඛං ලභි.

325. **යාව පච්ඡිමසොපානකළෙවරා**ති එත්ථ **පච්ඡිමසොපානකළෙවර**න්ති පඨමං සොපානඵලකං වුත්තං. **අද්දසා ඛො**ති ඔලොකනත්ථංයෙව ද්වාරකොට්ඨකෙ ඨිතො අද්දස. **භගවා තුණ්හී අහොසී**ති ''කිස්ස නු ඛො අත්ථාය රාජකුමාරෙන අයං මහාසක්කාරො කතො''ති ආවජ්ජන්තො පුත්තපත්ථනාය කතභාවං අඤ්ඤාසි. සො හි රාජකුමාරො අපුත්තකො, සුතඤ්චානෙන අහොසි – ''බුද්ධානං කිර අධිකාරං කත්වා මනසා ඉච්ඡිතං ලභන්තී''ති. සො – ''සචාහං පුත්තං ලභිස්සාමි, සම්මාසම්බුද්ධො මම චෙලපටිකං අක්කමිස්සති. නො චෙ ලභිස්සාමි, න අක්කමිස්සතී''ති පත්ථනං කත්වා සන්ථරාපෙසි. අථ භගවා ''නිබ්බත්තිස්සති නු ඛො එතස්ස පුත්තො''ති ආවජ්ජෙත්වා ''න නිබ්බත්තිස්සතී''ති අද්දස.

පුබ්බෙ කිර සො එකස්මිං දීපෙ වසමානො සමච්ඡන්දෙන සකුණපොතකෙ ඛාදි. සචස්ස මාතුගාමො අඤ්ඤොව භවෙය්‍ය, පුත්තං ලභෙය්‍ය. උභොහි පන සමානච්ඡන්දෙහි හුත්වා පාපකම්මං කතං, තෙනස්ස පුත්තො න නිබ්බත්තිස්සතීති අඤ්ඤාසි. දුස්සෙ පන අක්කන්තෙ – ''බුද්ධානං අධිකාරං කත්වා පත්ථිතපත්ථිතං ලභන්තීති ලොකෙ අනුස්සවො, මයා ච මහාඅභිනීහාරො කතො, න ච පුත්තං ලභාමි, තුච්ඡං ඉදං වචන''න්ති මිච්ඡාගහණං ගණ්හෙය්‍ය. තිත්ථියාපි – ''නත්ථි සමණානං අකත්තබ්බං නාම, චෙලපටිකං මද්දන්තා ආහිණ්ඩන්තී''ති උජ්ඣායෙය්‍යුං . එතරහි ච අක්කමන්තෙසු බහූ භික්ඛූ පරචිත්තවිදුනො, තෙ භබ්බං ජානිත්වා අක්කමිස්සන්ති, අභබ්බං ජානිත්වා න අක්කමිස්සන්ති. අනාගතෙ පන උපනිස්සයො මන්දො භවිස්සති, අනාගතං න ජානිස්සන්ති. තෙසු අක්කමන්තෙසු සචෙ පත්ථිතං ඉජ්ඣිස්සති, ඉච්චෙතං කුසලං . නො චෙ ඉජ්ඣිස්සති, – ''පුබ්බෙ භික්ඛුසඞ්ඝස්ස අභිනීහාරං කත්වා ඉච්ඡිතිච්ඡිතං ලභන්ති, තං ඉදානි න ලභන්ති . තෙයෙව මඤ්ඤෙ භික්ඛූ පටිපත්තිපූරකා අහෙසුං, ඉමෙ පටිපත්තිං පූරෙතුං න සක්කොන්තී''ති මනුස්සා විප්පටිසාරිනො භවිස්සන්තීති ඉමෙහි කාරණෙහි භගවා අක්කමිතුං අනිච්ඡන්තො තුණ්හී අහොසි. සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙසි ''න, භික්ඛවෙ, චෙලපටිකා අක්කමිතබ්බා''ති (චූළව. 268). මඞ්ගලත්ථාය පඤ්ඤත්තං අනක්කමන්තෙසු පන අක්කමනත්ථාය අනුපඤ්ඤත්තිං ඨපෙසි – ''ගිහී, භික්ඛවෙ, මඞ්ගලිකා, අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, ගිහීනං මඞ්ගලත්ථායා''ති (චූළව. 268).

326. **පච්ඡිමං ජනතං තථාගතො අනුකම්පතී**ති ඉදං ථෙරො වුත්තෙසු කාරණෙසු තතියං කාරණං සන්ධායාහ. **න ඛො සුඛෙන සුඛ**න්ති කස්මා ආහ? කාමසුඛල්ලිකානුයොගසඤ්ඤී හුත්වා සම්මාසම්බුද්ධො න අක්කමි, තස්මා අහම්පි සත්ථාරා සමානච්ඡන්දො භවිස්සාමීති මඤ්ඤමානො එවමාහ.

327. **සො ඛො අහ**න්තිආදි ''යාව රත්තියා පච්ඡිමෙ යාමෙ''ති තාව මහාසච්චකෙ (ම. නි. 1.364 ආදයො) වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බං. තතො පරං යාව පඤ්චවග්ගියානං ආසවක්ඛයා පාසරාසිසුත්තෙ (ම. නි. 1.272 ආදයො) වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බං.

343. **අඞ්කුසගය්හෙ සිප්පෙ**ති අඞ්කුසගහණසිප්පෙ. **කුසලො අහ**න්ති ඡෙකො අහං. කස්ස පනායං සන්තිකෙ සිප්පං උග්ගණ්හීති? පිතු සන්තිකෙ, පිතාපිස්ස පිතු සන්තිකෙව උග්ගණ්හි. කොසම්බියං කිර පරන්තපරාජා නාම රජ්ජං කාරෙසි. රාජමහෙසී ගරුභාරා ආකාසතලෙ රඤ්ඤා සද්ධිං බාලාතපං තප්පමානා රත්තකම්බලං පාරුපිත්වා නිසින්නා හොති, එකො හත්ථිලිඞ්ගසකුණො ''මංසපෙසී''ති මඤ්ඤමානො ගහෙත්වා ආකාසං පක්ඛන්දි. සා ''ඡඩ්ඩෙය්‍ය ම''න්ති භයෙන නිස්සද්දා අහොසි, සො තං පබ්බතපාදෙ රුක්ඛවිටපෙ ඨපෙසි. සා පාණිස්සරං කරොන්තී මහාසද්දමකාසි. සකුණො පලායි, තස්සා තත්ථෙව ගබ්භවුට්ඨානං අහොසි. තියාමරත්තිං දෙවෙ වස්සන්තෙ කම්බලං පාරුපිත්වා නිසීදි. තතො ච අවිදූරෙ තාපසො වසති. සො තස්සා සද්දෙන අරුණෙ උග්ගතෙ රුක්ඛමූලං ආගතො ජාතිං පුච්ඡිත්වා නිස්සෙණිං බන්ධිත්වා ඔතාරෙත්වා අත්තනො වසනට්ඨානං නෙත්වා යාගුං පායෙසි. දාරකස්ස මෙඝඋතුඤ්ච පබ්බතඋතුඤ්ච ගහෙත්වා ජාතත්තා උදෙනොති නාමං අකාසි. තාපසො ඵලාඵලානි ආහරිත්වා ද්වෙපි ජනෙ පොසෙසි.

සා එකදිවසං තාපසස්ස ආගමනවෙලාය පච්චුග්ගමනං කත්වා ඉත්ථිකුත්තං දස්සෙත්වා තාපසං සීලභෙදං ආපාදෙසි. තෙසං එකතො වසන්තානං කාලෙ ගච්ඡන්තෙ පරන්තපරාජා කාලං අකාසි. තාපසො රත්තිභාගෙ නක්ඛත්තං ඔලොකෙත්වා රඤ්ඤො මතභාවං ඤත්වා – ''තුය්හං රාජා මතො, පුත්තො තෙ කිං ඉධ වසිතුං ඉච්ඡති, උදාහු පෙත්තිකෙ රජ්ජෙ ඡත්තං උස්සාපෙතු''න්ති පුච්ඡි. සා පුත්තස්ස ආදිතො පට්ඨාය සබ්බං පවත්තිං ආචික්ඛිත්වා ඡත්තං උස්සාපෙතුකාමතඤ්චස්ස ඤත්වා තාපසස්ස ආරොචෙසි. තාපසො ච හත්ථිගන්ථසිප්පං ජානාති, කුතොනෙන ලද්ධං? සක්කස්ස සන්තිකා. පුබ්බෙ කිරස්ස සක්කො උපට්ඨානං ආගන්ත්වා ''කෙන කිලමථා''ති පුච්ඡි. සො ''හත්ථිපරිස්සයො අත්ථී''ති ආරොචෙසි. තස්ස සක්කො හත්ථිගන්ථඤ්චෙව වීණකඤ්ච දත්වා ''පලාපෙතුකාමතාය සති ඉමං තන්තිං වාදෙත්වා ඉමං සිලොකං වදෙය්‍යාථ, පක්කොසිතුකාමතාය සති ඉමං සිලොකං වදෙය්‍යාථා''ති ආහ. තාපසො තං සිප්පං කුමාරස්ස අදාසි. සො එකං වටරුක්ඛං අභිරුහිත්වා හත්ථීසු ආගතෙසු තන්තිං වාදෙත්වා සිලොකං වදති, හත්ථී භීතා පලායිංසු.

සො සිප්පස්ස ආනුභාවං ඤත්වා පුනදිවසෙ පක්කොසනසිප්පං පයොජෙසි. ජෙට්ඨකහත්ථී ආගන්ත්වා ඛන්ධං උපනාමෙසි. සො තස්ස ඛන්ධගතො යුද්ධසමත්ථෙ තරුණහත්ථී උච්චිනිත්වා කම්බලඤ්ච මුද්දිකඤ්ච ගහෙත්වා මාතාපිතරො වන්දිත්වා නික්ඛන්තො අනුපුබ්බෙන තං තං ගාමං පවිසිත්වා – ''අහං රඤ්ඤො පුත්තො, සම්පත්තිං අත්ථිකා ආගච්ඡන්තූ''ති ජනසඞ්ගහං කත්වා නගරං පරිවාරෙත්වා – ''අහං රඤ්ඤො පුත්තො, මය්හං ඡත්තං දෙථා''ති අසද්දහන්තානං කම්බලඤ්ච මුද්දිකඤ්ච දස්සෙත්වා ඡත්තං උස්සාපෙසි. සො හත්ථිවිත්තකො හුත්වා ''අසුකට්ඨානෙ සුන්දරො හත්ථී අත්ථී''ති වුත්තෙ ගන්ත්වා ගණ්හාති. චණ්ඩපජ්ජොතො ''තස්ස සන්තිකෙ සිප්පං ගණ්හිස්සාමී''ති කට්ඨහත්ථිං පයොජෙත්වා තස්ස අන්තො යොධෙ නිසීදාපෙත්වා තං හත්ථිං ගහණත්ථාය ආගතං ගණ්හිත්වා තස්ස සන්තිකෙ සිප්පං ගහණත්ථාය ධීතරං උය්‍යොජෙසි. සො තාය සද්ධිං සංවාසං කප්පෙත්වා තං ගහෙත්වා අත්තනො නගරංයෙව අගමාසි. තස්සා කුච්ඡියං උප්පන්නො අයං බොධිරාජකුමාරො අත්තනො පිතු සන්තිකෙ සිප්පං උග්ගණ්හි.

344. **පධානියඞ්ගානී**ති පධානං වුච්චති පදහනභාවො, පධානමස්ස අත්ථීති පධානියො. පධානියස්ස භික්ඛුනො අඞ්ගානීති පධානියඞ්ගානි. **සද්ධොති** සද්ධාය සමන්නාගතො. සා පනෙසා ආගමනසද්ධා අධිගමසද්ධා ඔකප්පනසද්ධා පසාදසද්ධාති චතුබ්බිධා. තත්ථ සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තානං සද්ධා අභිනීහාරතො පට්ඨාය ආගතත්තා **ආගමනසද්ධා** නාම. අරියසාවකානං පටිවෙධෙන අධිගතත්තා **අධිගමසද්ධා** නාම. බුද්ධො ධම්මො සඞ්ඝොති වුත්තෙ අචලභාවෙන ඔකප්පනං **ඔකප්පනසද්ධා** නාම. පසාදුප්පත්ති **පසාදසද්ධා** නාම, ඉධ පන ඔකප්පනසද්ධා අධිප්පෙතා. **බොධින්ති** චතුමග්ගඤාණං. තං සුප්පටිවිද්ධං තථාගතෙනාති සද්දහති, දෙසනාසීසමෙව චෙතං, ඉමිනා පන අඞ්ගෙන තීසුපි රතනෙසු සද්ධා අධිප්පෙතා. යස්ස හි බුද්ධාදීසු පසාදො බලවා, තස්ස පධානං වීරියං ඉජ්ඣති.

අප්පාබාධොති අරොගො. **අප්පාතඞ්කොති** නිද්දුක්ඛො. **සමවෙපාකිනියාති** සමවිපාචනියා. **ගහණියාති** කම්මජතෙජොධාතුයා. **නාතිසීතාය නාච්චුණ්හායාති** අතිසීතගහණිකො හි සීතභීරු හොති, අච්චුණ්හගහණිකො උණ්හභීරු, තෙසං පධානං න ඉජ්ඣති. මජ්ඣිමගහණිකස්ස ඉජ්ඣති. තෙනාහ ''මජ්ඣිමාය පධානක්ඛමායා''ති. **යථාභූතං අත්තානං ආවිකත්තාති** යථාභූතං අත්තනො අගුණං පකාසෙතා. **උදයත්ථගාමිනියාති** උදයඤ්ච අත්ථඤ්ච ගන්තුං පරිච්ඡින්දිතුං සමත්ථාය, එතෙන පඤ්ඤාසලක්ඛණපරිග්ගාහිකං උදයබ්බයඤාණං වුත්තං. **අරියායාති** පරිසුද්ධාය. **නිබ්බෙධිකායාති** අනිබ්බිද්ධපුබ්බෙ ලොභක්ඛන්ධාදයො නිබ්බිජ්ඣිතුං සමත්ථාය. **සම්මාදුක්ඛක්ඛයගාමිනියාති** තදඞ්ගවසෙන කිලෙසානං පහීනත්තා යං දුක්ඛං ඛීයති, තස්ස දුක්ඛස්ස ඛයගාමිනියා. ඉති සබ්බෙහිපි ඉමෙහි පදෙහි විපස්සනාපඤ්ඤාව කථිතා. දුප්පඤ්ඤස්ස හි පධානං න ඉජ්ඣති. ඉමානි ච පඤ්ච පධානියඞ්ගානි ලොකියානෙව වෙදිතබ්බානි.

345. **සායමනුසිට්ඨො පාතො විසෙසං අධිගමිස්සතීති** අත්ථඞ්ගතෙ සූරියෙ අනුසිට්ඨො අරුණුග්ගමනෙ විසෙසං අධිගමිස්සති. **පාතමනුසිට්ඨො සායන්ති** අරුණුග්ගමනෙ අනුසිට්ඨො සූරියත්ථඞ්ගමනවෙලායං. අයඤ්ච පන දෙසනා නෙය්‍යපුග්ගලවසෙන වුත්තා. දන්ධපඤ්ඤො හි නෙය්‍යපුග්ගලො සත්තහි දිවසෙහි අරහත්තං පාපුණාති, තික්ඛපඤ්ඤො එකදිවසෙන, සෙසදිවසෙ මජ්ඣිමපඤ්ඤාවසෙන වෙදිතබ්බං. **අහො බුද්ධො අහො ධම්මො අහො ධම්මස්ස ස්වාක්ඛාතතාති** යස්මා බුද්ධධම්මානං උළාරතාය ධම්මස්ස ච ස්වාක්ඛාතතාය පාතො කම්මට්ඨානං කථාපෙත්වා සායං අරහත්තං පාපුණාති, තස්මා පසංසන්තො එවමාහ. **යත්‍ර හි නාමාති** විම්හයත්ථෙ නිපාතො.

346. **කුච්ඡිමතීති** ආපන්නසත්තා. **යො මෙ අයං, භන්තෙ, කුච්ඡිගතොති** කිං පනෙවං සරණං ගහිතං හොතීති. න හොති. අචිත්තකසරණගමනං නාම නත්ථි, ආරක්ඛො පනස්ස පච්චුපට්ඨිතොව හොති. අථ නං යදා මහල්ලකකාලෙ මාතාපිතරො, – ''තාත, කුච්ඡිගතමෙව තං සරණං ගණ්හාපයිම්හා''ති සාරෙන්ති, සො ච සල්ලක්ඛෙත්වා ''අහං සරණං ගතො උපාසකො''ති සතිං උප්පාදෙති, තදා සරණං ගහිතං නාම හොති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

බොධිරාජකුමාරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. අඞ්ගුලිමාලසුත්තවණ්ණනා

347. එවං මෙ සුතන්ති අඞ්ගුලිමාලසුත්තං. තත්ථ **අඞ්ගුලීනං මාලං ධාරෙතීති** කස්මා ධාරෙති? ආචරියවචනෙන. තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා –

අයං කිර කොසලරඤ්ඤො පුරොහිතස්ස මන්තාණියා නාම බ්‍රාහ්මණියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි. බ්‍රාහ්මණියා රත්තිභාගෙ ගබ්භවුට්ඨානං අහොසි. තස්ස මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමනකාලෙ සකලනගරෙ ආවුධානි පජ්ජලිංසු, රඤ්ඤො මඞ්ගලසකුන්තොපි සිරිසයනෙ ඨපිතා අසිලට්ඨිපි පජ්ජලි. බ්‍රාහ්මණො නික්ඛමිත්වා නක්ඛත්තං ඔලොකෙන්තො චොරනක්ඛත්තෙන ජාතොති රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා සුඛසෙය්‍යභාවං පුච්ඡි.

රාජා ‘‘කුතො, මෙ ආචරිය, සුඛසෙය්‍යා? මය්හං මඞ්ගලාවුධං පජ්ජලි, රජ්ජස්ස වා ජීවිතස්ස වා අන්තරායො භවිස්සති මඤ්ඤෙ’’ති. මා භායි, මහාරාජ, මය්හං ඝරෙ කුමාරො ජාතො, තස්සානුභාවෙන න කෙවලං තුය්හං නිවෙසනෙ, සකලනගරෙපි ආවුධානි පජ්ජලිතානීති. කිං භවිස්සති ආචරියාති? චොරො භවිස්සති මහාරාජාති. කිං එකචොරකො, උදාහු රජ්ජදූසකො චොරොති? එකචොරකො දෙවාති. එවං වත්වා ච පන රඤ්ඤො මනං ගණ්හිතුකාමො ආහ – ‘‘මාරෙථ නං දෙවා’’ති. එකචොරකො සමානො කිං කරිස්සති? කරීසසහස්සඛෙත්තෙ එකසාලිසීසං විය හොති, පටිජග්ගථ නන්ති. තස්ස නාමග්ගහණං ගණ්හන්තා සයනෙ ඨපිතමඞ්ගලඅසිලට්ඨියී, ඡදනෙ ඨපිතා සරා, කප්පාසපිචුම්හි ඨපිතං තාලවණ්ටකරණසත්ථකන්ති එතෙ පජ්ජලන්තා කිඤ්චි න හිංසිංසු, තස්මා **අහිංසකොති** නාමං අකංසු. තං සිප්පුග්ගහණකාලෙ තක්කසීලං පෙසයිංසු.

සො ධම්මන්තෙවාසිකො හුත්වා සිප්පං පට්ඨපෙසි. වත්තසම්පන්නො කිංකාරපටිස්සාවී මනාපචාරී පියවාදී අහොසි. සෙසඅන්තෙවාසිකා බාහිරකා අහෙසුං. තෙ – ‘‘අහිංසකමාණවකස්ස ආගතකාලතො පට්ඨාය මයං න පඤ්ඤායාම, කථං නං භින්දෙය්‍යාමා’’ති? නිසීදිත්වා මන්තයන්තා – ‘‘සබ්බෙහි අතිරෙකපඤ්ඤත්තා දුප්පඤ්ඤොති. න සක්කා වත්තුං, වත්තසම්පන්නත්තා දුබ්බත්තොති. න සක්කා වත්තුං, ජාතිසම්පන්නත්තා දුජ්ජාතොති න සක්කා වත්තුං, කින්ති කරිස්සාමා’’ති? තතො එකං ඛරමන්තං මන්තයිංසු ‘‘ආචරියස්ස අන්තරං කත්වා නං භින්දිස්සාමා’’ති තයො රාසී හුත්වා පඨමං එකච්චෙ ආචරියං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා අට්ඨංසු. කිං තාතාති? ඉමස්මිං ගෙහෙ එකා කථා සුය්‍යතීති. කිං තාතාති? අහිංසකමාණවො තුම්හාකං අන්තරෙ දුබ්භතීති මඤ්ඤාමාති. ආචරියො සන්තජ්ජෙත්වා – ‘‘ගච්ඡථ වසලා, මා මෙ පුත්තං මය්හං අන්තරෙ පරිභින්දථා’’ති නිට්ඨුභි. තතො ඉතරෙ, අථ ඉතරෙහි තයොපි කොට්ඨාසා ආගන්ත්වා තථෙව වත්වා – ‘‘අම්හාකං අසද්දහන්තා උපපරික්ඛිත්වා ජානාථා’’ති ආහංසු.

ආචරියො සිනෙහෙන වදන්තෙ දිස්වා ‘‘අත්ථි මඤ්ඤෙ සන්ථවො’’ති පරිභිජ්ජිත්වා චින්තෙසි ‘‘ඝාතෙමි න’’න්ති. තතො චින්තෙසි – ‘‘සචෙ ඝාතෙස්සාමි ‘දිසාපාමොක්ඛො ආචරියො අත්තනො සන්තිකං සිප්පුග්ගහණත්ථං ආගතෙ මාණවකෙ දොසං උප්පාදෙත්වා ජීවිතා වොරොපෙතී’ති. පුන කොචි සිප්පුග්ගහණත්ථං න ආගමිස්සති, එවං මෙ ලාභො පරිහායිස්සති, අථ නං සිප්පස්ස පරියොසානුපචාරොති වත්වා ජඞ්ඝසහස්සං ඝාතෙහීති වක්ඛාමි. අවස්සං එත්ථ එකො උට්ඨාය තං ඝාතෙස්සතී’’ති.

අථ නං ආහ – ‘‘එහි තාත ජඞ්ඝසහස්සං ඝාතෙහි, එවං තෙ සිප්පස්ස උපචාරො කතො භවිස්සතී’’ති. මයං අහිංසකකුලෙ ජාතා, න සක්කා ආචරියාති. අලද්ධුපචාරං සිප්පං ඵලං න දෙති තාතාති. සො පඤ්චාවුධං ගහෙත්වා ආචරියං වන්දිත්වා අටවිං පවිට්ඨො. අටවිං පවිසනට්ඨානෙපි අටවිමජ්ඣෙපි අටවිතො නික්ඛමනට්ඨානෙපි ඨත්වා මනුස්සෙ ඝාතෙති. වත්ථං වා වෙඨනං වා න ගණ්හාති. එකො ද්වෙති ගණිතමත්තමෙව කරොන්තො ගච්ඡති, ගණනම්පි න උග්ගණ්හාති. පකතියාපි පඤ්ඤවා එස, පාණාතිපාතිනො පන චිත්තං න පතිට්ඨාති, තස්මා අනුක්කමෙන ගණනම්පි න සල්ලක්ඛෙසි, එකෙකං අඞ්ගුලිං ඡින්දිත්වා ඨපෙති. ඨපිතට්ඨානෙ අඞ්ගුලියො විනස්සන්ති, තතො විජ්ඣිත්වා අඞ්ගුලීනං මාලං කත්වා ධාරෙසි, තෙනෙව චස්ස අඞ්ගුලිමාලොති සඞ්ඛා උදපාදි. සො සබ්බං අරඤ්ඤං නිස්සඤ්චාරමකාසි, දාරුආදීනං අත්ථාය අරඤ්ඤං ගන්තුං සමත්ථො නාම නත්ථි.

රත්තිභාගෙ අන්තොගාමම්පි ආගන්ත්වා පාදෙන පහරිත්වා ද්වාරං උග්ඝාතෙති. තතො සයිතෙයෙව මාරෙත්වා එකො එකොති ගහෙත්වා ගච්ඡති. ගාමො ඔසරිත්වා නිගමෙ අට්ඨාසි, නිගමො නගරෙ. මනුස්සා තියොජනතො පට්ඨාය ඝරානි පහාය දාරකෙ හත්ථෙසු ගහෙත්වා ආගම්ම සාවත්ථිං පරිවාරෙත්වා ඛන්ධාවාරං බන්ධිත්වා රාජඞ්ගණෙ සන්නිපතිත්වා – ‘‘චොරො, තෙ දෙව, විජිතෙ අඞ්ගුලිමාලො නාමා’’තිආදීනි වදන්තා කන්දන්ති. භග්ගවො ‘‘මය්හං පුත්තො භවිස්සතී’’ති ඤත්වා බ්‍රාහ්මණිං ආහ – භොති අඞ්ගුලිමාලො නාම චොරො උප්පන්නො, සො න අඤ්ඤො, තව පුත්තො අහිංසකකුමාරො. ඉදානි රාජා තං ගණ්හිතුං නික්ඛමිස්සති, කිං කත්තබ්බන්ති? ගච්ඡ සාමි, පුත්තං මෙ ගහෙත්වා එහීති. නාහං භද්දෙ උස්සහාමි, චතූසු හි ජනෙසු විස්සාසො නාම නත්ථි, චොරො මෙ පුරාණසහායොති අවිස්සාසනීයො, සාඛා මෙ පුරාණසන්ථතාති අවිස්සාසනීයා, රාජා මං පූජෙතීති අවිස්සාසනීයො, ඉත්ථී මෙ වසං ගතාති අවිස්සාසනීයාති. මාතු හදයං පන මුදුකං හොති. තස්මා අහං පන ගන්ත්වා මය්හං පුත්තං ආනෙස්සාමීති නික්ඛන්තා.

තංදිවසඤ්ච භගවා පච්චූසසමයෙ ලොකං වොලොකෙන්තො අඞ්ගුලිමාලං දිස්වා – ‘‘මයි ගතෙ එතස්ස සොත්ථි භවිස්සති. අගාමකෙ අරඤ්ඤෙ ඨිතො චතුප්පදිකං ගාථං සුත්වා මම සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා ඡ අභිඤ්ඤා සච්ඡිකරිස්සති. සචෙ න ගමිස්සාමි, මාතරි අපරජ්ඣිත්වා අනුද්ධරණීයො භවිස්සති, කරිස්සාමිස්ස සඞ්ගහ’’න්ති පුබ්බණ්හසමයං නිවාසෙත්වා පිණ්ඩාය පවිසිත්වා කතභත්තකිච්චො තං සඞ්ගණ්හිතුකාමො විහාරා නික්ඛමි. එතමත්ථං දස්සෙතුං ‘‘අථ ඛො භගවා’’තිආදි වුත්තං.

348. **සඞ්කරිත්වා සඞ්කරිත්වාති** සඞ්කෙතං කත්වා වග්ගවග්ගා හුත්වා. **හත්ථත්ථං ගච්ඡන්තීති** හත්ථෙ අත්ථං විනාසං ගච්ඡන්ති. කිං පන තෙ භගවන්තං සඤ්ජානිත්වා එවං වදන්ති අසඤ්ජානිත්වාති? අසඤ්ජානිත්වා. අඤ්ඤාතකවෙසෙන හි භගවා එකකොව අගමාසි. චොරොපි තස්මිං සමයෙ දීඝරත්තං දුබ්භොජනෙන ච දුක්ඛසෙය්‍යාය ච උක්කණ්ඨිතො හොති. කිත්තකා පනානෙන මනුස්සා මාරිතාති? එකෙනූනසහස්සං. සො පන ඉදානි එකං ලභිත්වා සහස්සං පූරෙස්සතීති සඤ්ඤී හුත්වා යමෙව පඨමං පස්සාමි, තං ඝාතෙත්වා ගණනං පූරෙත්වා සිප්පස්ස උපචාරං කත්වා කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වා න්හායිත්වා වත්ථානි පරිවත්තෙත්වා මාතාපිතරො පස්සිස්සාමීති අටවිමජ්ඣතො අටවිමුඛං ආගන්ත්වා එකමන්තං ඨිතොව භගවන්තං අද්දස. එතමත්ථං දස්සෙතුං ''අද්දසා බො''තිආදි වුත්තං.

ඉද්ධාභිසඞ්ඛාරං අභිසඞ්ඛාසීති මහාපථවිං උම්මියො උට්ඨපෙන්තො විය සංහරිත්වා අපරභාගෙ අක්කමති, ඔරභාගෙ වලියො නික්ඛමන්ති, අඞ්ගුලිමාලො සරක්ඛෙපමත්තං මුඤ්චිත්වා ගච්ඡති. භගවා පුරතො මහන්තං අඞ්ගණං දස්සෙත්වා සයං මජ්ඣෙ හොති, චොරො අන්තෙ. සො ''ඉදානි නං පාපුණිත්වා ගණ්හිස්සාමී''ති සබ්බථාමෙන ධාවති. භගවා අඞ්ගණස්ස පාරිමන්තෙ හොති, චොරො මජ්ඣෙ. සො ''එත්ථ නං පාපුණිත්වා ගණ්හිස්සාමී''ති වෙගෙන ධාවති. භගවා තස්ස පුරතො මාතිකං වා ථලං වා දස්සෙති, එතෙනුපායෙන තීණි යොජනානි ගහෙත්වා අගමාසි. චොරො කිලමි, මුඛෙ ඛෙළො සුස්සි, කච්ඡෙහි සෙදා මුච්චිංසු. අථස්ස ''අච්ඡරියං වත භො''ති එතදහොසි. **මිගම්පීති** මිගං කස්මා ගණ්හාති? ඡාතසමයෙ ආහාරත්ථං. සො කිර එකං ගුම්බං සට්ටෙත්වා මිගෙ උට්ඨාපෙති. තතො චිත්තරුචියං මිගං අනුබන්ධන්තො ගණ්හිත්වා පචිත්වා ඛාදති. **පුච්ඡෙය්‍යාන්ති** යෙන කාරණෙනායං ගච්ඡන්තොව ඨිතො නාම , අහඤ්ච ඨිතොව අට්ඨිතො නාම, යංනූනාහං ඉමං සමණං තං කාරණං පුච්ඡෙය්‍යන්ති අත්ථො.

349. **නිධායාති** යො විහිංසනත්ථං භූතෙසු දණ්ඩො පවත්තයිතබ්බො සියා, තං නිධාය අපනෙත්වා මෙත්තාය ඛන්තියා පටිසඞ්ඛාය අවිහිංසාය සාරණීයධම්මෙසු ච ඨිතො අහන්ති අත්ථො. **තුවමට්ඨිතොසීති** පාණෙසු අසඤ්ඤතත්තා එත්තකානි පාණසහස්සානි ඝාතෙන්තස්ස තව මෙත්තා වා ඛන්ති වා පටිසඞ්ඛා වා අවිහිංසා වා සාරණීයධම්මො වා නත්ථි, තස්මා තුවං අට්ඨිතොසි, ඉදානි ඉරියාපථෙන ඨිතොපි නිරයෙ ධාවිස්සසි, තිරච්ඡානයොනියං පෙත්තිවිසයෙ අසුරකායෙ වා ධාවිස්සසීති වුත්තං හොති.

තතො චොරො – ''මහා අයං සීහනාදො, මහන්තං ගජ්ජිතං, න ඉදං අඤ්ඤස්ස භවිස්සති, මහාමායාය පුත්තස්ස සිද්ධත්ථස්ස සමණරඤ්ඤො එතං ගජ්ජිතං, දිට්ඨො වතම්හි මඤ්ඤෙ තිඛිණචක්ඛුනා සම්මාසම්බුද්ධෙන, සඞ්ගහකරණත්ථං මෙ භගවා ආගතො''ති චින්තෙත්වා **චිරස්සං වත මෙතිආදිමාහ**. තත්ථ **මහිතොති** දෙවමනුස්සාදීහි චතුපච්චයපූජාය පූජිතො. **පච්චුපාදීති** චිරස්සං කාලස්ස අච්චයෙන මය්හං සඞ්ගහත්ථාය ඉමං මහාවනං පටිපජ්ජි. **පහාය පාපන්ති** පජහිත්වා පාපං.

ඉත්වෙවාති එවං වත්වායෙව. **ආවුධන්ති** පඤ්චාවුධං. **සොබ්භෙති** සමන්තතො ඡින්නෙ. **පපාතෙති** එකතො ඡින්නෙ. **නරකෙති** ඵලිතට්ඨානෙ. ඉධ පන තීහිපි ඉමෙහි පදෙහි අරඤ්ඤමෙව වුත්තං. **අකිරීති** ඛිපි ඡඩ්ඩෙසි.

තමෙහි භික්ඛූති තදා අවොචාති භගවතො ඉමං පබ්බාජෙන්තො කුහිං සත්ථකං ලභිස්සාමි, කුහිං පත්තචීවරන්ති පරියෙසනකිච්චං නත්ථි, කම්මං පන ඔලොකෙසි. අථස්ස පුබ්බෙ සීලවන්තානං අට්ඨපරික්ඛාරභණ්ඩකස්ස දින්නභාවං ඤත්වා දක්ඛිණහත්ථං පසාරෙත්වා – ''එහි භික්ඛු ස්වාක්ඛාතො ධම්මො, චර බ්‍රහ්මචරියං සම්මා දුක්ඛස්ස අන්තකිරියායා''ති ආහ. සො සහ වචනෙනෙව ඉද්ධිමයපත්තචීවරං පටිලභි. තාවදෙවස්ස ගිහිලිඞ්ගං අන්තරධායි, සමණලිඞ්ගං පාතුරහොසි.

> ''තිචීවරඤ්ච පත්තො ච, වාසි සූචි ච බන්ධනං;
> පරිස්සාවනෙන අට්ඨෙතෙ, යුත්තයොගස්ස භික්ඛුනො''ති. –

එවං වුත්තා අට්ඨ පරික්ඛාරා සරීරපටිබද්ධාව හුත්වා නිබ්බත්තිංසු. **එසෙව තස්ස අහු භික්ඛුභාවොති** එස එහිභික්ඛුභාවො තස්ස උපසම්පන්නභික්ඛුභාවො අහොසි, න හි එහිභික්ඛූනං විසුං උපසම්පදා නාම අත්ථි.

350. **පච්ඡාසමණෙනාති** භණ්ඩග්ගාහකෙන පච්ඡාසමණෙන, තෙනෙව අත්තනො පත්තචීවරං ගාහාපෙත්වා තං පච්ඡාසමණං කත්වා ගතොති අත්ථො. මාතාපිස්ස අට්ඨඋසභමත්තෙන ඨානෙන අන්තරිතා, – ''තාත, අහිංසක කත්ථ ඨිතොසි, කත්ථ නිසින්නොසි, කුහිං ගතොසි? මයා සද්ධිං න කථෙසි තාතා''ති වදන්තී ආහිණ්ඩිත්වා අපස්සමානා එත්තොව ගතා.

පඤ්චමත්තෙහි අස්සසතෙහීති සචෙ චොරස්ස පරාජයො භවිස්සති, අනුබන්ධිත්වා නං ගණ්හිස්සාමි. සචෙ මය්හං පරාජයො භවිස්සති, වෙගෙන පලායිස්සාමීති සල්ලහුකෙන බලෙන නික්ඛමි . **යෙන ආරාමොති** කස්මා ආරාමං අගමාසි? සො කිර චොරස්ස භායති, චිත්තෙන ගන්තුකාමො න ගච්ඡති, ගරහාභයෙන නික්ඛමි. තෙනස්ස එතදහොසි – ''සම්මාසම්බුද්ධං වන්දිත්වා නිසීදිස්සාමි, සො පුච්ඡිස්සති 'කස්මා බලං ගහෙත්වා නික්ඛන්තොසී'ති. අථාහං ආරොචෙස්සාමි, භගවා හි මං න කෙවලං සම්පරායිකෙනෙව අත්ථෙන සඞ්ගණ්හාති, දිට්ඨධම්මිකෙනපි සඞ්ගණ්හාතියෙව. සො සචෙ මය්හං ජයො භවිස්සති, අධිවාසෙස්සති. සචෙ පරාජයො භවිස්සති 'කිං තෙ, මහාරාජ,

එකං චොරං ආරබ්භ ගමනෙනා’ති වක්ඛති. තතො මං ජනො එවං සඤ්ජානිස්සති – ‘රාජා චොරං ගහෙතුං නික්ඛන්තො, සම්මාසම්බුද්ධෙන පන නිවත්තිතො’ති’’ ගරහමොක්ඛං සම්පස්සමානො අගමාසි.

කුතො පනස්සාති කස්මා ආහ? අපි නාම භගවා තස්ස උපනිස්සයං ඔලොකෙත්වා තං ආනෙත්වා පබ්බාජෙය්‍යාති භගවතො පරිගණ්හනත්ථං ආහ. **රඤ්ඤොති** න කෙවලං රඤ්ඤොයෙව භයං අහොසි, අවසෙසොපි මහාජනො භීතො ඵලකාවුධානි ඡඩ්ඩෙත්වා සම්මුඛසම්මුඛට්ඨානෙව පලායිත්වා නගරං පවිසිත්වා ද්වාරං පිධාය අට්ටාලකෙ ආරුය්හ ඔලොකෙන්තො අට්ඨාසි. එවඤ්ච අවොච – ‘‘අඞ්ගුලිමාලො ‘රාජා මය්හං සන්තිකං ආගච්ඡතී’ති ඤත්වා පඨමතරං ආගන්ත්වා ජෙතවනෙ නිසින්නො, රාජා තෙන ගහිතො, මයං පන පලායිත්වා මුත්තා’’ති. **නත්ථි තෙ ඉතො භයන්ති** අයඤ්හි ඉදානි කුන්ථකිපිල්ලිකං ජීවිතා න වොරොපෙති, නත්ථි තෙ ඉමස්ස සන්තිකා භයන්ති අත්ථො.

කථං ගොත්තොති? කස්මා පුච්ඡති? පබ්බජිතං දාරුණකම්මෙන උප්පන්නනාමං ගහෙත්වා වොහරිතුං න යුත්තං, මාතාපිතූනං ගොත්තවසෙන නං සමුදාචරිස්සාමීති මඤ්ඤමානො පුච්ඡි. **පරික්ඛාරානන්ති** එතෙසං අත්ථාය අහං උස්සුක්කං කරිස්සාමීති අත්ථො. කථෙන්තොයෙව ච උදරෙ බද්ධසාටකං මුඤ්චිත්වා ථෙරස්ස පාදමූලෙ ඨපෙසි.

351. **ආරඤ්ඤිකොති**ආදීනි චත්තාරි ධුතඞ්ගානි පාළියං ආගතානි. ථෙරෙන පන තෙරසපි සමාදින්නානෙව අහෙසුං, තස්මා අලන්ති ආහ. **යඤ්හි මයං, භන්තෙති** කිං සන්ධාය වදති? ‘‘හත්ථිම්පි ධාවන්තං අනුබන්ධිත්වා ගණ්හාමී’’ති ආගතට්ඨානෙ රඤ්ඤා පෙසිතහත්ථාදයො සො එවං අග්ගහෙසි. රාජාපි – ‘‘හත්ථීහියෙව නං පරික්ඛිපිත්වා ගණ්හථ, අස්සෙහෙව, රථෙහෙවා’’ති එවං අනෙකවාරං බහු හත්ථාදයො පෙසෙසි. එවං ගතෙසු පන තෙසු – ‘‘අහං අරෙ අඞ්ගුලිමාලො’’ති තස්මිං උට්ඨාය සද්දං කරොන්තෙ එකොපි ආවුධං පරිවත්තෙතුං නාසක්ඛි, සබ්බෙව කොට්ටෙත්වා මාරෙසි. හත්ථී අරඤ්ඤහත්ථී, අස්සා අරඤ්ඤඅස්සා, රථාපි තත්ථෙව භිජ්ජන්තීති ඉදං සන්ධාය රාජා එවං වදති.

පිණ්ඩාය පාවිසීති න ඉදං පඨමං පාවිසි. ඉත්ථිදස්සනදිවසං සන්ධාය පනෙතං වුත්තං. දෙවසිකම්පි පනෙස පවිසතෙව, මනුස්සා ච නං දිස්වා උත්තසන්තිපි පලායන්තිපි ද්වාරම්පි ථකෙන්ති, එකච්චෙ අඞ්ගුලිමාලොති සුත්වාව පලායිත්වා අරඤ්ඤං වා පවිසන්ති, ඝරං වා පවිසිත්වා ද්වාරං ථකෙන්ති. පලායිතුං අසක්කොන්තා පිට්ඨිං දත්වා තිට්ඨන්ති . ථෙරො උළුඞ්ගයාගුම්පි කටච්ඡුභික්ඛම්පි න ලභති, පිණ්ඩපාතෙන කිලමති. බහි අලභන්තො නගරං සබ්බසාධාරණන්ති නගරං පවිසති. යෙන ද්වාරෙන පවිසති, තත්ථ අඞ්ගුලිමාලො ආගතොති කූටසහස්සානං භිජ්ජනකාරණං හොති. **එතදහොසීති** කාරුඤ්ඤප්පත්තියා අහොසි. එකෙන ඌනමනුස්සසහස්සං ඝාතෙන්තස්ස එකදිවසම්පි කාරුඤ්ඤං නාහොසි, ගබ්භමූළ්හාය ඉත්ථියා දස්සනමත්තෙනෙව කථං උප්පන්නන්ති? පබ්බජ්ජාබලෙන, පබ්බජ්ජාබලඤ්හි එතං.

තෙන හීති යස්මා තෙ කාරුඤ්ඤං උප්පන්නං, තස්මාති අත්ථො. **අරියාය ජාතියාති**, අඞ්ගුලිමාල, එතං ත්වං මා ගණ්හි, නෙසා තව ජාති. ගිහිකාලො එස, ගිහී නාම පාණම්පි හනන්ති, අදින්නාදානාදීනිපි කරොන්ති. ඉදානි පන තෙ අරියා නාම ජාති. තස්මා ත්වං ‘‘යතො අහං, භගිනි, ජාතො’’ති සචෙ එවං වත්තුං කුක්කුච්චායසි, තෙන හි ‘‘අරියාය ජාතියා’’ති එවං විසෙසෙත්වා වදාහීති උය්‍යොජෙසි.

තං ඉත්ථිං එතදවොචාති ඉත්ථීනං ගබ්භවුට්ඨානට්ඨානං නාම න සක්කා පුරිසෙන උපසඞ්කමිතුං. ථෙරො කිං කරොසීති? අඞ්ගුලිමාලත්ථෙරො සච්චකිරියං කත්වා සොත්ථිකරණත්ථාය ආගතොති ආරොචාපෙසි. තතො තෙ සාණියා පරික්ඛිපිත්වා ථෙරස්ස බහිසාණියං පීඨකං පඤ්ඤාපෙසුං. ථෙරො තත්ථ නිසීදිත්වා – ‘‘යතො අහං භගිනි සබ්බඤ්ඤුබුද්ධස්ස අරියාය ජාතියා ජාතො’’ති සච්චකිරියං අකාසි, සහ සච්චවචනෙනෙව ධමකරණතො මුත්තඋදකං විය දාරකො නික්ඛමි. මාතාපුත්තානං සොත්ථි අහොසි. ඉමඤ්ච පන පරිත්තං න කිඤ්චි පරිස්සයං න මද්දති, **මහාපරිත්තං** නාමෙතන්ති වුත්තං. ථෙරෙන නිසීදිත්වා සච්චකිරියකතට්ඨානෙ පීඨකං අකංසු. ගබ්භමූළ්හං තිරච්ඡානගතිත්ථිම්පි ආනෙත්වා තත්ථ නිසජ්ජාපෙන්ති, තාවදෙව සුඛෙන ගබ්භවුට්ඨානං හොති. යා දුබ්බලා හොති න සක්කා ආනෙතුං, තස්සා පීඨකධොවනඋදකං නෙත්වා සීසෙ සිඤ්චන්ති, තඞ්ඛණංයෙව ගබ්භවුට්ඨානං හොති, අඤ්ඤම්පි රොගං වූපසමෙති. යාව කප්පා තිට්ඨනකපාටිහාරියං කිරෙතං.

කිං පන භගවා ථෙරං වෙජ්ජකම්මං කාරාපෙසීති? න කාරාපෙසි. ථෙරඤ්හි දිස්වා මනුස්සා භීතා පලායන්ති. ථෙරො භික්ඛාහාරෙන කිලමති, සමණධම්මං කාතුං න සක්කොති. තස්ස අනුග්ගහෙන සච්චකිරියං කාරෙසි. එවං කිරස්ස අහොසි – ‘‘ඉදානි කිර අඞ්ගුලිමාලත්ථෙරො මෙත්තචිත්තං පටිලභිත්වා සච්චකිරියාය මනුස්සානං සොත්ථිභාවං කරොතීති මනුස්සා ථෙරං උපසඞ්කමිතබ්බං මඤ්ඤිස්සන්ති, තතො භික්ඛාහාරෙන අකිලමන්තො සමණධම්මං කාතුං සක්ඛිස්සතී’’ති අනුග්ගහෙන සච්චකිරියං කාරෙසි. න හි සච්චකිරියා වෙජ්ජකම්මං හොති. ථෙරස්සාපි ච ‘‘සමණධම්මං කරිස්සාමී’’ති මූලකම්මට්ඨානං ගහෙත්වා රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානෙ නිසින්නස්ස චිත්තං කම්මට්ඨානාභිමුඛං න ගච්ඡති, අටවියං ඨත්වා මනුස්සානං ඝාතිතට්ඨානමෙව පාකටං හොති. ‘‘දුග්ගතොම්හි, ඛුද්දකපුත්තොම්හි, ජීවිතං මෙ දෙහි සාමීති මරණභීතානං වචනාකාරො ච හත්ථපාදවිකාරො ච ආපාථං ආගච්ඡති, සො විප්පටිසාරී හුත්වා තතොව උට්ඨාය ගච්ඡති, අථස්ස භගවා තං ජාතිං අබ්බොහාරිකං කත්වාවායං විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං ගණ්හිස්සතීති අරියාය ජාතියා සච්චකිරියං කාරෙසි. **එකො වූපකට්ඨොති**ආදි වත්ථසුත්තෙ (ම. නි. 1.80) විත්ථාරිතං.

352. **අඤ්ඤෙනපි ලෙඩ්ඩු ඛිත්තොති** කාකසුනඛසූකරාදීනං පටික්කමාපනත්ථාය සමන්තා සරක්ඛෙපමත්තෙ ඨානෙ යෙන කෙනචි දිසාභාගෙන ඛිත්තො ආගන්ත්වා ථෙරස්සෙව කායෙ පතති. කිත්තකෙ ඨානෙ එවං හොති? ගණ්ඨිකං පටිමුඤ්චිත්වා පිණ්ඩාය චරිත්වා පටිනිවත්තෙත්වා යාව ගණ්ඨිකපටිමුක්කට්ඨානං ආගච්ඡති, තාව හොති. **භින්නෙන සීසෙනාති** මහාචම්මං ඡින්දිත්වා යාව අට්ඨිමරියාදා භින්නෙන.

බ්‍රාහ්මණාති ඛීණාසවභාවං සන්ධාය ආහ. **යස්ස ඛො ත්වං, බ්‍රාහ්මණ, කම්මස්ස විපාකෙනාති** ඉදං සභාගදිට්ඨධම්මවෙදනීයකම්මං සන්ධාය වුත්තං. කම්මඤ්හි කරියමානමෙව තයො කොට්ඨාසෙ පූරෙති. සත්තසු චිත්තෙසු කුසලා වා අකුසලා වා පඨමජවනචෙතනා **දිට්ඨධම්මවෙදනීයකම්මං** නාම හොති. තං ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ විපාකං දෙති. තථා අසක්කොන්තං අහොසිකම්මං, නාහොසි කම්මවිපාකො, න භවිස්සති කම්මවිපාකො, නත්ථි කම්මවිපාකොති ඉමස්ස තිකස්ස වසෙන **අහොසිකම්මං** නාම හොති. අත්ථසාධිකා සත්තමජවනචෙතනා **උපපජ්ජවෙදනීයකම්මං** නාම. තං අනන්තරෙ අත්තභාවෙ විපාකං දෙති. තථා අසක්කොන්තං වුත්තනයෙනෙව තං අහොසිකම්මං නාම හොති. උභින්නමන්තරෙ පඤ්චජවනචෙතනා **අපරාපරියවෙදනීයකම්මං** නාම හොති. තං අනාගතෙ යදා ඔකාසං ලභති, තදා විපාකං දෙති. සති සංසාරප්පවත්තියා අහොසිකම්මං නාම න හොති. ථෙරස්ස පන උපපජ්ජවෙදනීයඤ්ච අපරාපරියවෙදනීයඤ්චාති ඉමානි ද්වෙ කම්මානි කම්මක්ඛයකරෙන අරහත්තමග්ගෙන සමුග්ඝාටිතානි, දිට්ඨධම්මවෙදනීයං අත්ථි . තං අරහත්තප්පත්තස්සාපි විපාකං දෙතියෙව. තං සන්ධාය භගවා ''යස්ස ඛො ත්ව''න්තිආදිමාහ. තස්මා **යස්ස ඛොති** එත්ථ යාදිසස්ස ඛො ත්වං, බ්‍රාහ්මණ, කම්මස්ස විපාකෙනාති එවං අත්ථො වෙදිතබ්බො.

අබ්භා මුත්තොති දෙසනාසීසමත්තමෙතං, අබ්භා මහිකා ධූමො රජො රාහූති ඉමෙහි පන උපක්කිලෙසෙහි මුත්තො චන්දිමා ඉධ අධිප්පෙතො. යථා හි එවං නිරුපක්කිලෙසො චන්දිමා ලොකං පභාසෙති, එවං පමාදකිලෙසවිමුත්තො අප්පමත්තො භික්ඛු ඉමං අත්තනො ඛන්ධායතනධාතුලොකං පභාසෙති, විහතකිලෙසන්ධකාරං කරොති.

කුසලෙන පිධීයතීති මග්ගකුසලෙන පිධීයති අප්පටිසන්ධිකං කරීයති. **යුඤ්ජති බුද්ධසාසනෙති** බුද්ධසාසනෙ කායෙන වාචාය මනසා ච යුත්තප්පයුත්තො විහරති. ඉමා තිස්සො ථෙරස්ස උදානගාථා නාම.

දිසා හි මෙති ඉදං කිර ථෙරො අත්තනො පරිත්තාණාකාරං කරොන්තො ආහ. තත්ථ **දිසා හි මෙති** මම සපත්තා. යෙ මං එවං උපවදන්ති – ''යථා මයං අඞ්ගුලිමාලෙන මාරිතානං ඤාතකානං වසෙන දුක්ඛං වෙදියාම, එවං අඞ්ගුලිමාලොපි වෙදියතූ''ති, තෙ මය්හං දිසා චතුසච්චධම්මකථං සුණන්තූති අත්ථො. **යුඤ්ජන්තූති** කායවාචාමනෙහි යුත්තප්පයුත්තා විහරන්තු. **යෙ ධම්මමෙවාදපයන්ති සන්තොති** යෙ සන්තො සප්පුරිසා ධම්මංයෙව ආදපෙන්ති සමාදපෙන්ති ගණ්හාපෙන්ති, තෙ මනුජා මය්හං සපත්තා භජන්තු සෙවන්තු පයිරුපාසන්තූති අත්ථො.

අවිරොධප්පසංසීනන්ති අවිරොධො වුච්චති මෙත්තා, මෙත්තාපසංසකානන්ති අත්ථො. **සුණන්තු ධම්මං කාලෙනාති** ඛණෙ ඛණෙ ඛන්තිමෙත්තාපටිසඞ්ඛාසාරණීයධම්මං සුණන්තු. **තඤ්ච අනුවිධීයන්තූති** තඤ්ච ධම්මං අනුකරොන්තු පූරෙන්තු.

න හි ජාතු සො මමං හිංසෙති යො මය්හං දිසො, සො මං එකංසෙනෙව න හිංසෙය්‍ය. **අඤ්ඤං වා පන කිඤ්චි නන්ති** න කෙවලං මං, අඤ්ඤම්පි පන කඤ්චි පුග්ගලං මා හිංසන්තු මා විහෙඨෙන්තු. **පප්පුය්‍ය පරමං සන්තින්ති** පරමං සන්තිභූතං නිබ්බානං පාපුණිත්වා. **රක්ඛෙය්‍ය තසථාවරෙති තසා** වුච්චන්ති සතණ්හා, ථාවරා නිත්තණ්හා. ඉදං වුත්තං හොති – යො නිබ්බානං පාපුණාති, සො සබ්බං තසථාවරං රක්ඛිතුං සමත්ථො හොති. තස්මා මය්හම්පි දිසා නිබ්බානං පාපුණන්තු, එවං මං එකංසෙනෙව න හිංසිස්සන්තීති. ඉමා තිස්සො ගාථා අත්තනො පරිත්තං කාතුං ආහ.

ඉදානි අත්තනොව පටිපත්තිං දීපෙන්තො **උදකඤ්හි නයන්ති නෙත්තිකාති** ආහ. තත්ථ **නෙත්තිකාති** යෙ මාතිකං සොධෙත්වා බන්ධිතබ්බට්ඨානෙ බන්ධිත්වා උදකං නයන්ති. **උසුකාරාති** උසුකාරකා. **නමයන්තීති** තෙලකඤ්ජිකෙන මක්ඛෙත්වා කුක්කුළෙ තාපෙත්වා උන්නතුන්නතට්ඨානෙ නමෙන්තා උජුං කරොන්ති. **තෙජනන්ති** කණ්ඩං. තඤ්හි ඉස්සාසො තෙජං කරොති, පරඤ්ච තජ්ජෙති, තස්මා තෙජනන්ති වුච්චති. **අත්තානං දමයන්තීති** යථා නෙත්තිකා උජුමග්ගෙන උදකං නයන්ති, උසුකාරා තෙජනං, තච්ඡකා ච දාරුං උජුං කරොන්ති, එවමෙවං පණ්ඩිතා අත්තානං දමෙන්ති උජුකං කරොන්ති නිබ්බිසෙවනං කරොන්ති.

තාදිනාති ඉට්ඨානිට්ඨාදීසු නිබ්බිකාරෙන – ''පඤ්චහාකාරෙහි භගවා තාදී, ඉට්ඨානිට්ඨෙ තාදී, වන්තාවීති තාදී, චත්තාවීති තාදී, තිණ්ණාවීති තාදී, තන්නිද්දෙසාති තාදී''ති (මහානි. 38; 192) එවං තාදිලක්ඛණප්පත්තෙන සත්ථාරා. **භවනෙත්තීති** භවරජ්ජු, තණ්හායෙතං නාමං. තාය හි ගොණා විය ගීවාය රජ්ජුයා, සත්තා හදයෙ බද්ධා තං තං භවං නීයන්ති, තස්මා භවනෙත්තීති වුච්චති. **ඵුට්ඨො කම්මවිපාකෙනාති** මග්ගචෙතනාය ඵුට්ඨො. යස්මා හි මග්ගචෙතනාය කම්මං පච්චති විපච්චති ඩය්හති, පරික්ඛයං ගච්ඡති, තස්මා සා කම්මවිපාකොති වුත්තා. තාය හි ඵුට්ඨත්තා එස **අණණො** නික්කිලෙසො ජාතො, න දුක්ඛවෙදනාය අණණො. **භුඤ්ජාමීති** චෙත්ථ ථෙය්‍යපරිභොගො ඉණපරිභොගො දායජ්ජපරිභොගො සාමිපරිභොගොති චත්තාරො පරිභොගා වෙදිතබ්බා. තත්ථ දුස්සීලස්ස පරිභොගො ථෙය්‍යපරිභොගො නාම. සො හි චත්තාරො පච්චයෙ ථෙනෙත්වා භුඤ්ජති. වුත්තම්පි චෙතං ''ථෙය්‍යාය වො, භික්ඛවෙ,

රට්ඨපිණ්ඩො භුත්තො''ති (පාරා. 195). සීලවතො පන අපච්චවෙක්ඛණපරිභොගො ඉණපරිභොගො නාම. සත්තන්නං සෙක්ඛානං පරිභොගො දායජ්ජපරිභොගො නාම. ඛීණාසවස්ස පරිභොගො සාමිපරිභොගො නාම. ඉධ කිලෙසඉණානං අභාවං සන්ධාය ''අණණො''ති වුත්තං. ''අනිණො''තිපි පාඨො. සාමිපරිභොගං සන්ධාය ''භුඤ්ජාමි භොජන''න්ති වුත්තං.

කාමරතිසන්ථවන්ති දුවිධෙසුපි කාමෙසු තණ්හාරතිසන්ථවං මා අනුයුඤ්ජථ මා කරිත්ථ. **නයිදං දුම්මන්තිතං මමාති** යං මයා සම්මාසම්බුද්ධං දිස්වා පබ්බජිස්සාමීති මන්තිතං, තං මම මන්තිතං න දුම්මන්තිතං. **සංවිභත්තෙසු ධම්මෙසූති** අහං සත්ථාති එවං ලොකෙ උප්පන්නෙහි යෙ ධම්මා සංවිභත්තා, තෙසු ධම්මෙසු යං සෙට්ඨං නිබ්බානං, තදෙව අහං උපගමං උපගතො සම්පත්තො, තස්මා මය්හං ඉදං ආගමනං ස්වාගතං නාම ගතන්ති. **තිස්සො විජ්ජාති** පුබ්බෙනිවාසදිබ්බචක්ඛුආසවක්ඛයපඤ්ඤා. **කතං බුද්ධස්ස සාසනන්ති** යං බුද්ධස්ස සාසනෙ කත්තබ්බකිච්චං අත්ථි, තං සබ්බං මයා කතං. තීහි විජ්ජාහි නවහි ච ලොකුත්තරධම්මෙහි දෙසනං මත්ථකං පාපෙසීති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

අඞ්ගුලිමාලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. පියජාතිකසුත්තවණ්ණනා

353. **එවං මෙ සුතන්ති** පියජාතිකසුත්තං. තත්ථ **නෙව කම්මන්තා පටිභන්තීති** න සබ්බෙන සබ්බං පටිභන්ති, පකතිනියාමෙන පන න පටිභන්ති. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. එත්ථ ච **න පටිභාතීති** න රුච්චති. **ආළාහනන්ති** සුසානං. **අඤ්ඤථත්තන්ති** විවණ්ණතාය අඤ්ඤථාභාවො. **ඉන්ද්‍රියානි** නාම මනොවිඤ්ඤෙය්‍යා ධම්මා, පතිට්ඨිතොකාසං පන සන්ධාය ඉදං වුත්තං. **පියජාතිකාති** පියතො ජායන්ති. **පියප්පභාවිකාති** පියතො පභවන්ති.

355. **සචෙ තං, මහාරාජාති** තස්ස අත්ථං අසල්ලක්ඛයමානාපි සත්ථරි සද්ධාය එවං වදති. **චර පිරෙති** අපෙහි අම්හාකං පරෙ, අනජ්ඣත්තිකභූතෙති අත්ථො. අථ වා **චර පිරෙති** පරතො ගච්ඡ, මා ඉධ තිට්ඨාතිපි අත්ථො.

356. **ද්විධා ඡෙත්වාති** අසිනා ද්වෙ කොට්ඨාසෙ කරොන්තො ඡින්දිත්වා. **අත්තානං උප්ඵාලෙසීති** තෙනෙව අසිනා අත්තනො උදරං ඵාලෙසි. යදි හි තස්ස සා අප්පියා භවෙය්‍ය, ඉදානි අඤ්ඤං මාතුගාමං ගණ්හිස්සාමීති අත්තානං න ඝාතෙය්‍ය. යස්මා පනස්ස සා පියා අහොසි, තස්මා පරලොකෙපි තාය සද්ධිං සමඞ්ගිභාවං පත්ථයමානො එවමකාසි.

357. **පියා තෙ වජිරීති** එවං කිරස්සා අහොසි – ''සචාහං, 'භූතපුබ්බං, මහාරාජ, ඉමිස්සායෙව සාවත්ථියං අඤ්ඤතරිස්සා ඉත්ථියා'තිආදිකථං කථෙය්‍යං, 'කො තෙ එවං අකාසි, අපෙහි නත්ථි එත'න්ති මං පටිසෙධෙය්‍ය, වත්තමානෙනෙව නං සඤ්ඤාපෙස්සාමී''ති චින්තෙත්වා එවමාහ. **විපරිණාමඤ්ඤථාභාවාති** එත්ථ මරණවසෙන විපරිණාමො, කෙනචි සද්ධිං පලායිත්වා ගමනවසෙන අඤ්ඤථාභාවො වෙදිතබ්බො.

වාසභායාති වාසභා නාම රඤ්ඤො එකා දෙවී, තං සන්ධායාහ.

පියා තෙ අහන්ති කස්මා සබ්බපච්ඡා ආහ? එවං කිරස්සා අහොසි – ''අයං රාජා මය්හං කුපිතො, සචාහං සබ්බපඨමං 'පියා තෙ අහ'න්ති පුච්ඡෙය්‍යං, 'න මෙ ත්වං පියා, චර පිරෙ'ති වදෙය්‍ය, එවං සන්තෙ කථා පතිට්ඨානං න ලභිස්සතී''ති කථාය පතිට්ඨානත්ථං සබ්බපච්ඡා පුච්ඡි. **කාසිකොසලෙසු** ඡඩ්ඩිතභාවෙන විපරිණාමො, පටිරාජූනං හත්ථගමනවසෙන අඤ්ඤථාභාවො වෙදිතබ්බො.

ආචමෙහීති ආචමනොදකං දෙහි. ආචමිත්වා හත්ථපාදෙ ධොවිත්වා මුඛං වික්ඛාලෙත්වා සත්ථාරං නමස්සිතුකාමො එවමාහ. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

පියජාතිකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. බාහිතිකසුත්තවණ්ණනා

358. **එවං මෙ සුතන්ති** බාහිතිකසුත්තං. තත්ථ **එකපුණ්ඩරීකං නාගන්ති** එවංනාමකං හත්ථිං. තස්ස කිර ඵාසුකානං උපරි තාලඵලමත්තං පණ්ඩරට්ඨානං අත්ථි , තෙනස්ස එකපුණ්ඩරීකොති නාමං අකංසු. **සිරිවඩ්ඪං මහාමත්තන්ති** පච්චෙකහත්ථිං අභිරුහිත්වා කථාඵාසුකත්ථං සද්ධිං ගච්ඡන්තං එවංනාමකං මහාමත්තං. **ආයස්මානොති** එත්ථ **නොති** පුච්ඡාය නිපාතො. මහාමත්තො ථෙරස්ස සඞ්ඝාටිපත්තධාරණාකාරං සල්ලක්ඛෙත්වා ''එවං, මහාරාජා''ති ආහ.

359. **ඔපාරම්භොති** උපාරම්භං දොසං ආරොපනාරහො. කිං පුච්ඡාමීති රාජා පුච්ඡති. සුන්දරිවත්ථුස්මිං උප්පන්නමිදං සුත්තං, තං පුච්ඡාමීති පුච්ඡති. **යඤ්හි මයං, භන්තෙති**, භන්තෙ, යං මයං විඤ්ඤූහීති ඉදං පදං ගහෙත්වා පඤ්හෙන පරිපූරෙතුං නාසක්ඛිම්හා, තං කාරණං ආයස්මතා එවං වදන්තෙන පරිපූරිතං.

360. **අකුසලොති** අකොසල්ලසම්භූතො. **සාවජ්ජොති** සදොසො. **සබ්‍යාබජ්ඣොති** සදුක්ඛො. **දුක්ඛවිපාකොති** ඉධ නිස්සන්දවිපාකො කථිතො. **තස්සාති** තස්ස එවං අත්තබ්‍යාබාධාදීනං අත්ථාය පවත්තකායසමාචාරස්ස.

සබ්බාකුසලධම්මපහීනො ඛො, මහාරාජ, තථාගතො කුසලධම්මසමන්නාගතොති එත්ථ සබ්බෙසංයෙව අකුසලානං ධම්මානං පහානං වණ්ණෙතීති. ආම වණ්ණෙතීති වුත්තෙ යථා පුච්ඡා, තථා අත්ථො වුත්තො භවෙය්‍ය. එවං බ්‍යාකරණං පන න භාරියං. අප්පහීනඅකුසලොපි හි පහානං වණ්ණෙය්‍ය, භගවා පන පහීනාකුසලතාය යථාකාරී තථාවාදීති දස්සෙතුං එවං බ්‍යාකාසි. සුක්කපක්ඛෙපි එසෙව නයො.

362. **බාහිතිකාති** බාහිතිරට්ඨෙ උට්ඨිතවත්ථස්සෙතං නාමං. **සොළසසමා ආයාමෙනාති** ආයාමෙන සමසොළසහත්ථා. **අට්ඨසමා විත්ථාරෙනාති** විත්ථාරෙන සමඅට්ඨහත්ථා.

363. **භගවතො පාදාසීති** භගවතො නිය්‍යාතෙසි. දත්වා ච පන ගන්ධකුටියං විතානං කත්වා බන්ධි. තතො පට්ඨාය ගන්ධකුටි භිය්‍යොසොමත්තාය සොභි. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව. නෙය්‍යපුග්ගලස්ස පන වසෙන අයං දෙසනා නිට්ඨිතාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

බාහිතිකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. ධම්මචෙතියසුත්තවණ්ණනා

364. **එවං මෙ සුතන්ති** ධම්මචෙතියසුත්තං. තත්ථ **මෙදාළුපන්ති** නාමෙතං තස්ස, තස්ස හි නිගමස්ස මෙදවණ්ණා පාසාණා කිරෙත්ථ උස්සන්නා අහෙසුං, තස්මා මෙදාළුපන්ති සඞ්ඛං ගතං. සෙනාසනං පනෙත්ථ අනියතං, තස්මා න තං වුත්තං. **නගරකන්ති** එවංනාමකං සක්‍යානං නිගමං. **කෙනචිදෙව කරණීයෙනාති** න අඤ්ඤෙන කරණීයෙන, අයං පන බන්ධුලසෙනාපතිං සද්ධිං ද්වත්තිංසාය පුත්තෙහි එකදිවසෙනෙව ගණ්හථාති ආණාපෙසි, තංදිවසඤ්චස්ස භරියාය මල්ලිකාය පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං භගවා නිමන්තිතො, බුද්ධප්පමුඛෙ භික්ඛුසඞ්ඝෙ ඝරං ආගන්ත්වා නිසින්නමත්තෙ ‘‘සෙනාපති කාලඞ්කතො’’ති සාසනං ආහරිත්වා මල්ලිකාය අදංසු. සා පණ්ණං ගහෙත්වා මුඛසාසනං පුච්ඡි. ‘‘රඤ්ඤා අයො සෙනාපති සද්ධිං ද්වත්තිංසාය පුත්තෙහි එකප්පහාරෙනෙව ගහාපිතො’’ති ආරොචෙසුං. මහාජනගතං මා කරිත්ථාති ඔවට්ටිකාය පණ්ණං කත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං පරිවිසි. තස්මිං සමයෙ එකා සප්පිචාටි නීහරිතා, සා උම්මාරෙ ආහච්ච භින්නා, තං අපනෙත්වා අඤ්ඤං ආහරාපෙත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං පරිවිසි.

සත්ථා කතභත්තකිච්චො කථාසමුට්ඨාපනත්ථං – ‘‘සප්පිචාටියා භින්නපච්චයා න චින්තෙතබ්බ’’න්ති ආහ. තස්මිං සමයෙ මල්ලිකා පණ්ණං නීහරිත්වා භගවතො පුරතො ඨපෙත්වා – ‘‘භගවා ඉමං ද්වත්තිංසාය පුත්තෙහි සද්ධිං සෙනාපතිනො මතසාසනං, අහං එතම්පි න චින්තයාමි, සප්පිචාටිපච්චයා කිං චින්තෙය්‍යාමී’’ති ආහ. භගවා – ‘‘මල්ලිකෙ, මා චින්තයි, අනමතග්ගෙ සංසාරෙ නාම වත්තමානානං හොති එත’’න්ති අනිච්චතාදිපටිසංයුත්තං ධම්මකථං කත්වා අගමාසි. මල්ලිකා ද්වත්තිංසසුණිසායො පක්කොසාපෙත්වා ඔවාදං අදාසි. රාජා මල්ලිකං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘සෙනාපතිනො අම්හාකං අන්තරෙ භින්නදොසො අත්ථි නත්ථී’’ති පුච්ඡි. නත්ථි සාමීති. සො තස්සා වචනෙන තස්ස නිද්දොසභාවං ඤත්වා විප්පටිසාරී බලවදොමනස්සං උප්පාදෙසි. සො – ‘‘එවරූපං නාම අදොසකාරකං මං සම්භාවයිත්වා ආගතං සහායකං විනාසෙසි’’න්ති තතො පට්ඨාය පාසාදෙ වා නාටකෙසු වා රජ්ජසුඛෙසු වා චිත්තස්සාදං අලභමානො තත්ථ තත්ථ විචරිතුං ආරද්ධො. එතදෙව කිච්චං අහොසි. ඉදං සන්ධාය වුත්තං ‘‘කෙනචිදෙව කරණීයෙනා’’ති.

දීඝං කාරායනන්ති දීඝකාරායනො නාම බන්ධුලසෙනාපතිස්ස භාගිනෙය්‍යො ‘‘එතස්ස මෙ මාතුලො අදොසකාරකො නික්කාරණෙන ඝාතිතො’’ති රඤ්ඤා සෙනාපතිට්ඨානෙ ඨපිතො. තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **මහච්චා රාජානුභාවෙනාති** මහතා රාජානුභාවෙන , ධරණිතලං භින්දන්තො විය සාගරං පරිවත්තෙන්තො විය විචිත්තවෙසසොභෙන මහතා බලකායෙනාති අත්ථො. **පාසාදිකානීති** දස්සනෙනෙව සහ රඤ්ජනකානි. **පසාදනීයානීති** තස්සෙව වෙවචනං. අථ වා **පාසාදිකානීති** පසාදජනකානි. **අප්පසද්දානීති** නිස්සද්දානි. **අප්පනිග්ඝොසානීති** අවිභාවිතත්ථෙන නිග්ඝොසෙන රහිතානි. **විජනවාතානීති** විගතජනවාතානි. **මනුස්සරාහස්සෙය්‍යකානීති** මනුස්සානං රහස්සකම්මානුච්ඡවිකානි, රහස්සමන්තං මන්තෙන්තානං අනුරූපානීති අත්ථො. **පටිසල්ලානසාරුප්පානීති** නිලීයනභාවස්ස එකීභාවස්ස අනුච්ඡවිකානි. **යත්ථ සුදං මයන්ති** න තෙන තත්ථ භගවා පයිරුපාසිතපුබ්බො, තාදිසෙසු පන පයිරුපාසිතපුබ්බො, තස්මා යාදිසෙසු සුදං මයන්ති අයමෙත්ථ අත්ථො.

අත්ථි, මහාරාජාති පණ්ඩිතො සෙනාපති ‘‘රාජා භගවන්තං මමායතී’’ති ජානාති, සො සචෙ මං රාජා ‘‘කහං භගවා’’ති වදෙය්‍ය, අදන්ධායන්තෙන ආචික්ඛිතුං යුත්තන්ති චරපුරිසෙ පයොජෙත්වා භගවතො නිවාසනට්ඨානං ඤත්වාව විහරති. තස්මා එවමාහ. **ආරාමං පාවිසීති** බහිනිගමෙ ඛන්ධාවාරං බන්ධාපෙත්වා කාරායනෙන සද්ධිං පාවිසි.

366. **විහාරොති** ගන්ධකුටිං සන්ධායාහංසු. **ආළින්දන්ති** පමුඛං. **උක්කාසිත්වාති** උක්කාසිතසද්දං කත්වා. **අග්ගළන්ති** කවාටං. **ආකොටෙහීති** අග්ගනඛෙන ඊසකං කුඤ්චිකච්ඡිද්දසමීපෙ කොටෙහීති වුත්තං හොති. ද්වාරං කිර අතිඋපරි අමනුස්සා, අතිහෙට්ඨා දීඝජාතිකා කොටෙන්ති. තථා අකොටෙත්වා මජ්ඣෙ ඡිද්දසමීපෙ කොටෙතබ්බං, ඉදං ද්වාරකොට්ටකවත්තන්ති දීපෙන්තා වදන්ති. **තත්ථෙවාති** භික්ඛූහි වුත්තට්ඨානෙයෙව. **ඛග්ගඤ්ච උණ්හීසඤ්චාති** දෙසනාමත්තමෙතං,

> වාලබීජනිමුණ්හීසං, ඛග්ගං ඡත්තඤ්චුපාහනං;
> ඔරුය්හ රාජා යානම්හා, ඨපයිත්වා පටිච්ඡදන්ති. –

ආගතානි පන පඤ්චපි රාජකකුධභණ්ඩානි අදාසි. කස්මා පන අදාසීති. අතිගරුනො සම්මාසම්බුද්ධස්ස සන්තිකං උද්ධතවෙසෙන ගන්තුං න යුත්තන්ති ච, එකකොව උපසඞ්කමිත්වා අත්තනො රුචිවසෙන සම්මොදිස්සාමි චාති. පඤ්චසු හි රාජකකුධභණ්ඩෙසු නිවත්තිතෙසු ත්වං නිවත්තාහි වත්තබ්බං න හොති, සබ්බෙ සයමෙව නිවත්තන්ති. ඉති ඉමෙහි ද්වීහි කාරණෙහි අදාසි. **රහායතීති** රහස්සං කරොති නිගූහති. අයං කිරස්ස අධිප්පායො ‘‘පුබ්බෙපි අයං රාජා සමණෙන ගොතමෙන සද්ධිං චතුක්කණ්ණමන්තං මන්තෙත්වා මය්හං මාතුලං සද්ධිං ද්වත්තිංසාය පුත්තෙහි ගණ්හාපෙසි, ඉදානිපි චතුක්කණ්ණමන්තං මන්තෙතුකාමො, කච්චි නු ඛො මං ගණ්හාපෙස්සතී’’ති. එවං කොපවසෙනස්ස එතදහොසි.

විවරි භගවා ද්වාරන්ති න භගවා උට්ඨාය ද්වාරං විවරි, විවරතූති පන හත්ථං පසාරෙසි. තතො – ‘‘භගවා තුම්හෙහි අනෙකෙසු කප්පකොටීසු දානං දදමානෙහි න සහත්ථා ද්වාරවිවරණකම්මං කත’’න්ති සයමෙව ද්වාරං විවටං. තං පන යස්මා භගවතො මනෙන විවටං, තස්මා ‘‘විවරි භගවා ද්වාර’’න්ති වත්තුං වට්ටති. **විහාරං පවිසිත්වාති** ගන්ධකුටිං පවිසිත්වා. තස්මිං පන පවිට්ඨමත්තෙයෙව කාරායනො පඤ්ච රාජකකුධභණ්ඩානි ගහෙත්වා ඛන්ධාවාරං ගන්ත්වා විටටූභං ආමන්තෙසි ‘‘ඡත්තං සම්ම උස්සාපෙහී’’ති. මය්හං පිතා කිං ගතොති? පිතරං මා පුච්ඡ, සචෙ ත්වං න උස්සාපෙසි, තං ගණ්හිත්වා අහං උස්සාපෙමීති. ‘‘උස්සාපෙමි සම්මා’’ති සම්පටිච්ඡි. කාරායනො රඤ්ඤො එකං අස්සඤ්ච අසිඤ්ච එකමෙව ච පරිචාරිකං ඉත්ථිං ඨපෙත්වා – ‘‘සචෙ රාජා ජීවිතෙන අත්ථිකො, මා ආගච්ඡතූ’’ති විටටූභස්ස ඡත්තං උස්සාපෙත්වා තං ගහෙත්වා සාවත්ථිමෙව ගතො.

367. **ධම්මන්වයොති** පච්චක්ඛඤාණසඞ්ඛාතස්ස ධම්මස්ස අනුනයො අනුමානං, අනුබුද්ධීති අත්ථො. ඉදානි යෙනස්ස ධම්මන්වයෙන ‘‘සම්මාසම්බුද්ධො භගවා’’තිආදි හොති, තං දස්සෙතුං **ඉධ පනාහං, භන්තෙති**ආදිමාහ. තත්ථ **ආපාණකොටිකන්ති** පාණොති ජීවිතං, තං මරියාදං අන්තො කරිත්වා, මරණසමයෙපි චරන්තියෙව, තං න වීතික්කමන්තීති වුත්තං හොති. ‘‘අපාණකොටික’’න්තිපි පාඨො, ආජීවිතපරියන්තන්ති අත්ථො. යථා එකච්චෙ ජීවිතහෙතු අතික්කමන්තා පාණකොටිකං කත්වා චරන්ති, න එවන්ති අත්ථො. **අයම්පි ඛො මෙ, භන්තෙති** බුද්ධසුබුද්ධතාය ධම්මස්වාක්ඛාතතාය සඞ්ඝසුප්පටිපන්නතාය ච එතං එවං හොති, එවඤ්හි මෙ, භන්තෙ, අයං භගවති ධම්මන්වයො හොතීති දීපෙති. එසෙව නයො සබ්බත්ථ.

369. **න විය මඤ්ඤෙ චක්ඛුං බන්ධන්තෙති** චක්ඛුං අබන්ධන්තෙ විය. අපාසාදිකඤ්හි දිස්වා පුන ඔලොකනකිච්චං න හොති, තස්මා සො චක්ඛුං න බන්ධති නාම. පාසාදිකං දිස්වා පුනප්පුනං ඔලොකනකිච්චං හොති, තස්මා සො චක්ඛුං බන්ධති නාම. ඉමෙ ච අපාසාදිකා, තස්මා එවමාහ. **බන්ධුකරොගො නොති** කුලරොගො. අම්හාකං කුලෙ ජාතා එවරූපා හොන්තීති වදන්ති. **උළාරන්ති** මහෙසක්ඛං. **පුබ්බෙනාපරන්ති** පුබ්බතො අපරං විසෙසං. තත්ථ කසිණපරිකම්මං කත්වා සමාපත්තිං නිබ්බත්තෙන්තො උළාරං පුබ්බෙ විසෙසං සඤ්ජානාති නාම, සමාපත්තිං පදට්ඨානං කත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං ගණ්හන්තො උළාරං පුබ්බතො අපරං විසෙසං සඤ්ජානාති නාම.

370. **ඝාතෙතායං වා ඝාතෙතුන්ති** ඝාතෙතබ්බයුත්තකං ඝාතෙතුං. **ජාපෙතායං වා ජාපෙතුන්ති** ධනෙන වා ජාපෙතබ්බයුත්තකං ජාපෙතුං ජානිතුං අධනං කාතුං. **පබ්බාජෙතායං වා පබ්බාජෙතුන්ති** රට්ඨතො වා පබ්බාජෙතබ්බයුත්තකං පබ්බාජෙතුං.

373. **ඉසිදත්තපුරාණාති** ඉසිදත්තො ච පුරාණො ච. තෙසු එකො බ්‍රහ්මචාරී, එකො සදාරසන්තුට්ඨො. **මමභත්තාති** මම සන්තකං භත්තං එතෙසන්ති මමභත්තා. **මමයානාති** මම සන්තකං යානං එතෙසන්ති මමයානා. **ජීවිකාය දාතාති** ජීවිතවුත්තිං දාතා. **වීමංසමානොති** උපපරික්ඛමානො. තදා කිර රාජා නිද්දං අනොක්කන්තොව ඔක්කන්තො විය හුත්වා නිපජ්ජි. අථ තෙ ථපතයො ‘‘කතරස්මිං දිසාභාගෙ භගවා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘අසුකස්මිං නාමා’’ති සුත්වා මන්තයිංසු – ‘‘යෙන සම්මාසම්බුද්ධො, තෙන සීසෙ කතෙ රාජා පාදතො හොති. යෙන රාජා, තෙන සීසෙ කතෙ සත්ථා පාදතො හොති, කිං කරිස්සාමා’’ති? තතො නෙසං එතදහොසි – ‘‘රාජා කුප්පමානො යං අම්හාකං දෙති, තං අච්ඡින්දෙය්‍ය. න

ඛො පන මයං සක්කොම ජානමානා සත්ථාරං පාදතො කාතු''න්ති රාජානං පාදතො කත්වා නිපජ්ජිංසු. තං සන්ධාය අයං රාජා එවමාහ.

374. **පක්කාමීති** ගන්ධකුටිතො නික්ඛමිත්වා කාරායනස්ස ඨිතට්ඨානං ගතො, තං තත්ථ අදිස්වා ඛන්ධාවාරට්ඨානං ගතො, තත්ථාපි අඤ්ඤං අදිස්වා තං ඉත්ථිං පුච්ඡි. සා සබ්බං පවත්තිං ආචික්ඛි. රාජා – ''න ඉදානි මයා එකකෙන තත්ථ ගන්තබ්බං, රාජගහං ගන්ත්වා භාගිනෙය්‍යෙන සද්ධිං ආගන්ත්වා මය්හං රජ්ජං ගණ්හිස්සාමී''ති රාජගහං ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ කණාජකභත්තඤ්චෙව භුඤ්ජි, බහලඋදකඤ්ච පිවි. තස්ස සුඛුමාලපකතිකස්ස ආහාරො න සම්මා පරිණාමි. සො රාජගහං පාපුණන්තොපි විකාලෙ ද්වාරෙසු පිහිතෙසු පාපුණි. ''අජ්ජ සාලායං සයිත්වා ස්වෙ මය්හං භාගිනෙය්‍යං පස්සිස්සාමී''ති බහිනගරෙ සාලාය නිපජ්ජි. තස්ස රත්තිභාගෙ උට්ඨානානි පවත්තිංසු, කතිපයවාරෙ බහි නික්ඛමි. තතො පට්ඨාය පදසා ගන්තුං අසක්කොන්තො තස්සා ඉත්ථියා අඞ්කෙ නිපජ්ජිත්වා බලවපච්චූසෙ කාලමකාසි. සා තස්ස මතභාවං ඤත්වා – ''ද්වීසු රජ්ජෙසු රජ්ජං කාරෙත්වා ඉදානි පරස්ස බහිනගරෙ අනාථසාලාය අනාථකාලකිරියං කත්වා නිපන්නො මය්හං සාමි කොසලරාජා''තිආදීනි වදමානා උච්චාසද්දෙන පරිදෙවිතුං ආරභි. මනුස්සා සුත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. රාජා ආගන්ත්වා දිස්වා සඤ්ජානිත්වා ආගතකාරණං ඤත්වා මහාපරිහාරෙන සරීරකිච්චං කරිත්වා ''විටටූභං ගණ්හිස්සාමී''ති භෙරිං චරාපෙත්වා බලකායං සන්නිපාතෙසි. අමච්චා පාදෙසු පතිත්වා – ''සචෙ, දෙව, තුම්හාකං මාතුලො අරොගො අස්ස, තුම්හාකං ගන්තුං යුත්තං භවෙය්‍ය, ඉදානි පන විටටූභොපි තුම්හෙ නිස්සාය ඡත්තං උස්සාපෙතුං අරහතියෙවා''ති සඤ්ඤාපෙත්වා නිවාරෙසුං.

ධම්මචෙතියානීති ධම්මස්ස චිත්තීකාරවචනානි. තීසු හි රතනෙසු යත්ථ කත්ථචි චිත්තීකාරෙ කතෙ සබ්බත්ථ කතොයෙව හොති, තස්මා භගවති චිත්තීකාරෙ කතෙ ධම්මොපි කතොව හොතීති භගවා ''ධම්මචෙතියානී''ති ආහ. **ආදිබ්‍රහ්මචරියකානීති** මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස ආදිභූතානි, පුබ්බභාගපටිපත්තිභූතානීති අත්ථො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

ධම්මචෙතියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. කණ්ණකත්ථලසුත්තවණ්ණනා

375. **එවං මෙ සුතන්ති** කණ්ණකත්ථලසුත්තං. තත්ථ **උරුඤ්ඤායන්ති උරුඤ්ඤාති** තස්ස රට්ඨස්සපි නගරස්සපි එතදෙව නාමං, භගවා උරුඤ්ඤානගරං උපනිස්සාය විහරති. **කණ්ණකත්ථලෙ මිගදායෙති** තස්ස නගරස්ස අවිදූරෙ කණ්ණකත්ථලං නාම එකො රමණීයො භූමිභාගො අත්ථි, සො මිගානං අභයත්ථාය දින්නත්තා මිගදායොති වුච්චති, තස්මිං කණ්ණකත්ථලෙ මිගදායෙ. **කෙනචිදෙව කරණීයෙනාති** න අඤ්ඤෙන, අනන්තරසුත්තෙ වුත්තකරණීයෙනෙව. **සොමා ච භගිනී සකුලා ච භගිනීති** ඉමා ද්වෙ භගිනියො රඤ්ඤො පජාපතියො. **භත්තාභිහාරෙති** භත්තං අභිහරණට්ඨානෙ. රඤ්ඤො භුඤ්ජනට්ඨානඤ්හි සබ්බාපි ඔරොධා කටච්ඡුආදීනි ගහෙත්වා රාජානං උපට්ඨාතුං ගච්ඡන්ති, තාපි තථෙව අගමංසු.

376. **කිං පන, මහාරාජාති** කස්මා එවමාහ? රඤ්ඤො ගරහපරිමොචනත්ථං. එවඤ්හි පරිසා චින්තෙය්‍ය – ''අයං රාජා ආගච්ඡමානොව මාතුගාමානං සාසනං ආරොචෙති, මයං අත්තනො ධම්මතාය භගවන්තං දට්ඨුං ආගතොති මඤ්ඤාම, අයං පන මාතුගාමානං සාසනං ගහෙත්වා ආගතො, මාතුගාමදාසො මඤ්ඤෙ, එස පුබ්බෙපි ඉමිනාව කාරණෙන ආගච්ඡතී''ති. පුච්ඡිතො පන සො අත්තනො ආගමනකාරණං කථෙස්සති, එවමස්ස අයං ගරහා න උප්පජ්ජිස්සතීති ගරහමොචනත්ථං එවමාහ.

378. **අබ්භුදාහාසීති** කථෙසි. **සකිදෙව සබ්බං ඤස්සති සබ්බං දක්ඛිතීති** යො එකාවජ්ජනෙන එකචිත්තෙන අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං සබ්බං ඤස්සති වා දක්ඛිති වා, සො නත්ථීති අත්ථො. එකෙන හි චිත්තෙන අතීතං සබ්බං ජානිස්සාමීති ආවජ්ජිත්වාපි අතීතං සබ්බං ජානිතුං න සක්කා, එකදෙසමෙව ජානාති. අනාගතපච්චුප්පන්නං පන තෙන චිත්තෙන සබ්බෙනෙව සබ්බං න ජානාතීති. එස නයො ඉතරෙසු. එවං එකචිත්තවසෙනායං පඤ්හො කථිතො. **හෙතුරූපන්ති** හෙතුසභාවං කාරණජාතිකං. **සහෙතුරූපන්ති** සකාරණජාතිකං. **සම්පරායිකාහං, භන්තෙති** සම්පරායගුණං අහං, භන්තෙ, පුච්ඡාමි.

379. **පඤ්චිමානීති** ඉමස්මිං සුත්තෙ පඤ්ච පධානියඞ්ගානි ලොකුත්තරමිස්සකානි කථිතානි. කථිනඞ්ගණවාසීචූළසමුද්දත්ථෙරො පන ''තුම්හාකං, භන්තෙ, කිං රුච්චතී''ති වුත්තෙ ''මය්හං ලොකුත්තරානෙවාති රුච්චතී''ති ආහ. **පධානවෙමත්තතන්ති** පධානනානත්තං. අඤ්ඤාදිසමෙව හි පුථුජ්ජනස්ස පධානං, අඤ්ඤාදිසං සොතාපන්නස්ස, අඤ්ඤාදිසං සකදාගාමිනො, අඤ්ඤාදිසං අනාගාමිනො, අඤ්ඤාදිසං අරහතො, අඤ්ඤාදිසං අසීතිමහාසාවකානං, අඤ්ඤාදිසං ද්වින්නං අග්ගසාවකානං, අඤ්ඤාදිසං පච්චෙකබුද්ධානං, අඤ්ඤාදිසං සබ්බඤ්ඤුබුද්ධානං. පුථුජ්ජනස්ස පධානං සොතාපන්නස්ස පධානං න පාපුණාති…පෙ…. පච්චෙකබුද්ධස්ස පධානං සබ්බඤ්ඤුබුද්ධස්ස පධානං න පාපුණාති. ඉමමත්ථං සන්ධාය ''පධානවෙමත්තතං වදාමී''ති ආහ. **දන්තකාරණං**

ගච්ඡෙය්‍යුන්ති යං අකූටකරණං, අනවච්ඡින්දනං , ධුරස්ස අච්ඡින්දනන්ති දන්තෙසු කාරණං දිස්සති, තං කාරණං උපගච්ඡෙය්‍යුන්ති අත්ථො. **දන්තභූමින්ති** දන්තෙහි ගන්තබ්බභූමිං. **අස්සද්ධොතිආදීසු** පුථුජ්ජනසොතාපන්නසකදාගාමිඅනාගාමිනො චත්තාරොපි අස්සද්ධා නාම. පුථුජ්ජනො හි සොතාපන්නස්ස සද්ධං අප්පත්තොති අස්සද්ධො, සොතාපන්නො සකදාගාමිස්ස, සකදාගාමී අනාගාමිස්ස, අනාගාමී අරහතො සද්ධං අප්පත්තොති අස්සද්ධො, ආබාධො අරහතොපි උප්පජ්ජතීති පඤ්චපි **බව්හාබාධා නාම** හොන්ති. අරියසාවකස්ස පන සඨො මායාවීති නාමං නත්ථි. තෙනෙව ථෙරො – ''පඤ්ච පධානියඞ්ගානි ලොකුත්තරානි කථිතානීති මය්හං රුච්චතී''ති ආහ. අස්සඛළුඞ්කසුත්තන්තෙ පන – ''තයො ච, භික්ඛවෙ, අස්සඛළුඞ්කෙ තයො ච පුරිසඛළුඞ්කෙ දෙසෙස්සාමී''ති (අ. නි. 3.141) එත්ථ අරියසාවකස්සාපි සම්බොධිනාමං ආගතං , තස්ස වසෙන ලොකුත්තරමිස්සකා කථිතාති වුත්තං. පුථුජ්ජනො පන සොතාපත්තිමග්ගවීරියං අසම්පත්තො…පෙ…. අනාගාමී අරහත්තමග්ගවීරියං අසම්පත්තොති කුසීතොපි අස්සද්ධො විය චත්තාරොව හොන්ති, තථා දුප්පඤ්ඤො.

එවං පනෙත්ථ ඔපම්මසංසන්දනං වෙදිතබ්බං – අදන්තහත්ථිආදයො විය හි මග්ගපධානරහිතො පුග්ගලො. දන්තහත්ථිආදයො විය මග්ගපධානවා. යථා අදන්තා හත්ථිආදයො කූටාකාරං අකත්වා අච්ඡින්දිත්වා ධුරං අපාතෙත්වා දන්තගමනං වා ගන්තුං දන්තභූමිං වා පත්තුං න සක්කොන්ති, එවමෙවං මග්ගපධානරහිතො මග්ගපධානවතා පත්තබ්බං පාපුණිතුං නිබ්බත්තෙතබ්බං ගුණං නිබ්බත්තෙතුං න සක්කොති. යථා පන දන්තහත්ථිආදයො කූටාකාරං අකත්වා අච්ඡින්දිත්වා ධුරං අපාතෙත්වා දන්තගමනං වා ගන්තුං දන්තභූමිං වා පත්තුං සක්කොන්ති , එවමෙවං මග්ගපධානවා මග්ගපධානවතා පත්තබ්බං පාපුණිතුං නිබ්බත්තෙතබ්බං ගුණං නිබ්බත්තෙතුං සක්කොති. ඉදං වුත්තං හොති – ''සොතාපත්තිමග්ගපධානවා සොතාපත්තිමග්ගපධානවතා පත්තොකාසං පාපුණිතුං නිබ්බත්තෙතබ්බං ගුණං නිබ්බත්තෙතුං සක්කොති…පෙ…. අරහත්තමග්ගපධානවා අරහත්තමග්ගපධානවතා පත්තොකාසං පාපුණිතුං නිබ්බත්තෙතබ්බං ගුණං නිබ්බත්තෙතුං සක්කොතී''ති.

380. **සම්මප්පධානාති** මග්ගපධානෙන සම්මප්පධානා. **න කිඤ්චි නානාකරණං වදාමි යදිදං විමුත්තියා විමුත්තින්ති** යං එකස්ස ඵලවිමුත්තියා ඉතරස්ස ඵලවිමුත්තිං ආරබ්භ නානාකරණං වත්තබ්බං සියා, තං න කිඤ්චි වදාමීති අත්ථො. **අච්චියා වා අච්චින්ති** අච්චියා වා අච්චිම්හි. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො, භුම්මත්ථෙ හි එතං උපයොගවචනං. **කිං පන ත්වං, මහාරාජාති**, මහාරාජ, කිං ත්වං? ''සන්ති දෙවා චාතුමහාරාජිකා, සන්ති දෙවා තාවතිංසා…පෙ…. සන්ති දෙවා පරනිම්මිතවසවත්තිනො, සන්ති දෙවා තතුත්තරි''න්ති එවං දෙවානං අත්ථිභාවං න ජානාසි, යෙන එවං වදෙසීති. තතො අත්ථිභාවං ජානාමි, මනුස්සලොකං පන ආගච්ඡන්ති නාගච්ඡන්තීති ඉදං පුච්ඡන්තො **යදි වා තෙ, භන්තෙති**ආදිමාහ. **සබ්‍යාබජ්ඣාති** සදුක්ඛා, සමුච්ඡෙදප්පහානෙන අප්පහීනචෙතසිකදුක්ඛා. **ආගන්තාරොති** උපපත්තිවසෙන ආගන්තාරො. **අබ්‍යාබජ්ඣාති** සමුච්ඡින්නදුක්ඛා. **අනාගන්තාරොති** උපපත්තිවසෙන අනාගන්තාරො.

381. **පහොතීති** සක්කොති. රාජා හි පුඤ්ඤවන්තම්පි ලාභසක්කාරසම්පන්නං යථා න කොචි උපසඞ්කමති, එවං කරොන්තො තම්හා ඨානා චාවෙතුං සක්කොති. තං අපුඤ්ඤවන්තම්පි සකලගාමං පිණ්ඩාය චරිත්වා යාපනමත්තං අලභන්තං යථා ලාභසක්කාරසම්පන්නො හොති, එවං කරොන්තො තම්හා ඨානා චාවෙතුං සක්කොති. බ්‍රහ්මචරියවන්තම්පි ඉත්ථීහි සද්ධිං සම්පයොජෙත්වා සීලවිනාසං පාපෙන්තො බලක්කාරෙන වා උප්පබ්බාජෙන්තො තම්හා ඨානා චාවෙතුං සක්කොති. අබ්‍රහ්මචරියවන්තම්පි සම්පන්නකාමගුණං අමච්චං බන්ධනාගාරං පවෙසෙත්වා ඉත්ථීනං මුඛම්පි පස්සිතුං අදෙන්තො තම්හා ඨානා චාවෙති නාම. රට්ඨතො පන යං ඉච්ඡති, තං පබ්බාජෙති නාම.

දස්සනායපි නප්පහොන්තීති කාමාවචරෙ තාව අබ්‍යාබජ්ඣෙ දෙවෙ සබ්‍යාබජ්ඣා දෙවා චක්ඛුවිඤ්ඤාණදස්සනායපි නප්පහොන්ති. කස්මා? අරහතො තත්ථ ඨානාභාවතො. රූපාවචරෙ පන එකවිමානස්මිංයෙව තිට්ඨන්ති ච නිසීදන්ති චාති චක්ඛුවිඤ්ඤාණදස්සනාය පහොන්ති, එතෙහි දිට්ඨං පන සල්ලක්ඛිතං පටිවිද්ධං ලක්ඛණං දට්ඨුං සල්ලක්ඛිතුං පටිවිජ්ඣිතුං න සක්කොන්තීති ඤාණචක්ඛුනා දස්සනාය නප්පහොන්ති, උපරිදෙවෙ ච චක්ඛුවිඤ්ඤාණදස්සනෙනාපීති.

382. **කො නාමො අයං, භන්තෙති** රාජා ථෙරං ජානන්තොපි අජානන්තො විය පුච්ඡති. කස්මා? පසංසිතුකාමතාය. **ආනන්දරූපොති** ආනන්දසභාවො. බ්‍රහ්මපුච්ඡාපි වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. **අථ ඛො අඤ්ඤතරො පුරිසොති** සා කිර කථා විටටූභෙනෙව කථිතා, තෙ ''තයා කථිතා, තයා කථිතා''ති කුපිතා අඤ්ඤමඤ්ඤං ඉමස්මිංයෙව ඨානෙ අත්තනො අත්තනො බලකායං උට්ඨාපෙත්වා කලහම්පි කරෙය්‍යුන්ති නිවාරණත්ථං සො රාජපුරිසො එතදවොච. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව. අයං පන දෙසනා නෙය්‍යපුග්ගලස්ස වසෙන නිට්ඨිතාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

කණ්ණකත්ථලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චතුත්ථවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. බ්‍රාහ්මණවග්ගො

1. බ්‍රහ්මායුසුත්තවණ්ණනා

383. **එවං මෙ සුතන්ති** බ්‍රහ්මායුසුත්තං. තත්ථ **මහතා භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධින්ති මහතාති** ගුණමහත්තෙනපි මහතා, සඞ්ඛ්‍යාමහත්තෙනපි. සො හි භික්ඛුසඞ්ඝො ගුණෙහිපි මහා අහොසි අප්පිච්ඡතාදිගුණසමන්නාගතත්තා, සඞ්ඛ්‍යායපි මහා පඤ්චසතසඞ්ඛ්‍යත්තා. භික්ඛූනං සඞ්ඝෙන **භික්ඛුසඞ්ඝෙන,** දිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤසඞ්ඝාතසඞ්ඛාතෙන සමණගණෙනාති අත්ථො. **සද්ධින්ති** එකතො. **පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහීති** පඤ්ච මත්තා එතෙසන්ති පඤ්චමත්තානි. මත්තාති පමාණං වුච්චති, තස්මා යථා භොජනෙ මත්තඤ්ඤූති වුත්තෙ භොජනෙ මත්තං ජානාති පමාණං ජානාතීති අත්ථො හොති, එවමිධාපි තෙසං භික්ඛුසතානං පඤ්චමත්තා පඤ්චපමාණන්ති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො. භික්ඛූනං සතානි භික්ඛුසතානි. තෙහි **පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහි.**

වීසවස්සසතිකොති වීසාධිකවස්සසතිකො. **තිණ්ණං වෙදානන්ති** ඉරුවෙදයජුවෙදසාමවෙදානං. ඔට්ඨපහතකරණවසෙන පාරං ගතොති **පාරගූ.** සහ නිඝණ්ඩුනා ච කෙටුභෙන ච **සනිඝණ්ඩුකෙටුභානං, නිඝණ්ඩූති** නාමනිඝණ්ඩුරුක්ඛාදීනං වෙවචනප්පකාසකං සත්ථං. **කෙටුභන්ති** කිරියාකප්පවිකප්පො කවීනං උපකාරාය සත්ථං. සහ අක්ඛරප්පභෙදෙන **සක්ඛරප්පභෙදානං. අක්ඛරප්පභෙදොති** සික්ඛා ච නිරුත්ති ච. **ඉතිහාසපඤ්චමානන්ති** ආථබ්බණවෙදං චතුත්ථං කත්වා ''ඉතිහ ආස ඉතිහ ආසා''ති ඊදිසවචනප්පටිසංයුත්තො පුරාණකථාසඞ්ඛාතො ඉතිහාසො පඤ්චමො එතෙසන්ති ඉතිහාසපඤ්චමා, තෙසං **ඉතිහාසපඤ්චමානං.** පදඤ්ච තදවසෙසඤ්ච බ්‍යාකරණං අධීයති පවෙදෙති චාති **පදකො වෙය්‍යාකරණො. ලොකායතං** වුච්චති විතණ්ඩවාදසත්ථං. **මහාපුරිසලක්ඛණන්ති** මහාපුරිසානං බුද්ධාදීනං ලක්ඛණදීපකං ද්වාදසසහස්සගන්ථප්පමාණං සත්ථං, යත්ථ සොළසසහස්සගාථාපරිමාණාය **බුද්ධමන්තා** නාම අහෙසුං, යෙසං වසෙන ''ඉමිනා ලක්ඛණෙන සමන්නාගතා බුද්ධා නාම හොන්ති, ඉමිනා පච්චෙකබුද්ධා නාම හොන්ති, ඉමිනා ද්වෙ අග්ගසාවකා, අසීතිමහාසාවකා, බුද්ධමාතා, බුද්ධපිතා, අග්ගුපට්ඨාකො, අග්ගුපට්ඨායිකා, රාජා චක්කවත්තී''ති අයං විසෙසො ඤායති. **අනවයොති** ඉමෙසු ලොකායතමහාපුරිසලක්ඛණෙසු අනූනො පරිපූරකාරී, අවයො න හොතීති වුත්තං හොති. අවයො නාම යො තානි අත්ථතො ච ගන්ථතො ච සන්ධාරෙතුං න සක්කොති. **අස්සොසි ඛොති**ආදීසු යං වත්තබ්බං සියා, තං සාලෙය්‍යකසුත්තෙ (ම. නි. 1.439 ආදයො) වුත්තමෙව.

384. **අයං තාතාති** අයං මහල්ලකතාය ගන්තුං අසක්කොන්තො මාණවං ආමන්තෙත්වා එවමාහ. අපිච එස බ්‍රාහ්මණො චින්තෙසි ''ඉමස්මිං ලොකෙ 'අහං බුද්ධො අහං බුද්ධො'ති උග්ගතස්ස නාමං ගහෙත්වා බහූ ජනා විචරන්ති, තස්මා න මෙ අනුස්සවමත්තෙනෙව උපසඞ්කමිතුං යුත්තං. එකච්චඤ්හි උපසඞ්කමන්තස්ස අපක්කමනම්පි ගරු හොති, අනත්ථොපි උප්පජ්ජති. යංනූනාහං මම අන්තෙවාසිකං පෙසෙත්වා 'බුද්ධො වා නො වා'ති ජානිත්වා උපසඞ්කමෙය්‍යා''න්ති තස්මා මාණවං ආමන්තෙත්වා ''අයං තාතා''තිආදිමාහ. **තං භවන්තන්ති** තස්ස භවතො. **තථා සන්තංයෙවාති** තථා සතොයෙව. ඉදඤ්හි ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානත්ථෙ උපයොගවචනං. **යථා කථං පනාහං, භොති** එත්ථ කථං පනාහං, භො, තං භවන්තං ගොතමං ජානිස්සාමි, යථා සක්කා සො ඤාතුං, තථා මෙ ආචික්ඛාති අත්ථො. **යථාති** වා නිපාතමත්තමෙවෙතං. **කථන්ති** අයං ආකාරපුච්ඡා, කෙනාකාරෙනාහං භවන්තං ගොතමං ජානිස්සාමීති අත්ථො.

එවං වුත්තෙ කිර නං උපජ්ඣායො – ''කිං ත්වං, තාත, පථවියං ඨිතො පථවිං න පස්සාමීති විය චන්දිමසූරියානං ඔභාසෙ ඨිතො චන්දිමසූරියෙ න පස්සාමීති විය වදසී''තිආදීනි වත්වා ජානනාකාරං දස්සෙන්තො **ආගතානි ඛො තාතා**තිආදිමාහ. තත්ථ **මන්තෙසූති** වෙදෙසු. තථාගතො කිර උප්පජ්ජිස්සතීති පටිකච්චෙව සුද්ධාවාසා දෙවා වෙදෙසු ලක්ඛණානි පක්ඛිපිත්වා ''බුද්ධමන්තා නාම එතෙ''ති බ්‍රාහ්මණවෙසෙන වෙදෙ වාචෙන්ති ''තදනුසාරෙන මහෙසක්ඛා සත්තා තථාගතං ජානිස්සන්තී''ති. තෙන පුබ්බෙ වෙදෙසු මහාපුරිසලක්ඛණානි ආගච්ඡන්ති. පරිනිබ්බුතෙ පන තථාගතෙ අනුක්කමෙන අන්තරධායන්ති, තෙන එතරහි නත්ථි. **මහාපුරිසස්සාති** පණිධිසමාදානඤාණකරුණාදිගුණමහතො පුරිසස්ස. **ද්වෙයෙව ගතියොති** ද්වෙ එව නිට්ඨා . කාමඤ්චායං ගතිසද්දො – ''පඤ්ච ඛො ඉමා , සාරිපුත්ත, ගතියො''තිආදීසු (ම. නි. 1.153) භවභෙදෙ වත්තති, ''ගති මිගානං පවන''න්තිආදීසු (පරි. 339) නිවාසට්ඨානෙ, ''එවං අධිමත්තගතිමන්තො''තිආදීසු (ම. නි. 1.161) පඤ්ඤාය, ''ගතිගත''න්තිආදීසු විසටභාවෙ, ඉධ පන නිට්ඨායං වත්තතීති වෙදිතබ්බො. තත්ථ කිඤ්චාපි යෙහි සමන්නාගතො රාජා හොති, න තෙහෙව බුද්ධො හොති, ජාතිසාමඤ්ඤතො පන තානියෙව තානීති වුච්චන්ති. තෙන වුත්තං – ''යෙහි සමන්නාගතස්සා''ති. **සචෙ අගාරං අජ්ඣාවසතීති** යදි අගාරෙ වසති, රාජා හොති චක්කවත්තී. චතූහි අච්ඡරියධම්මෙහි සඞ්ගහවත්ථූහි ච ලොකං රඤ්ජනතො **රාජා.** චක්කරතනං වත්තෙති, චතූහි සම්පත්තිචක්කෙහි වත්තෙති, තෙහි ච පරං වත්තෙති, පරහිතාය ච ඉරියාපථචක්කානං වත්තො එතස්මිං අත්ථීති **චක්කවත්තී.** එත්ථ ච රාජාති සාමඤ්ඤං, චක්කවත්තීති විසෙසනං. ධම්මෙන චරතීති **ධම්මිකො,** ඤායෙන සමෙන වත්තතීති අත්ථො. ධම්මෙන රජ්ජං ලභිත්වා රාජා ජාතොති **ධම්මරාජා.** පරහිතධම්මකරණෙන වා **ධම්මිකො,** අත්තහිතධම්මකරණෙන **ධම්මරාජා.** චතුරන්තාය ඉස්සරොති **චාතුරන්තො,** චතුසමුද්දන්තාය චතුබ්බිධදීපභූසිතාය ච පථවියා ඉස්සරොති අත්ථො. අජ්ඣත්තං කොපාදිපච්චත්ථිකෙ බහිද්ධා ච සබ්බරාජානො විජෙසීති **විජිතාවී. ජනපදත්ථාවරියප්පත්තොති** ජනපදෙ ථාවරභාවං ධුවභාවං පත්තො, න සක්කා කෙනචි චාලෙතුං, ජනපදො වා තම්හි ථාවරියප්පත්තො අනුස්සුක්කො සකම්මනිරතො අචලො අසම්පවෙධීති

ජනපදත්ථාවරියප්පත්තො. **සෙය්‍යථිදන්ති** නිපාතො, තස්ස තානි කතමානීති අත්ථො. **චක්කරතනන්ති**ආදීසු චක්කඤ්ච තං රතිජනනට්ඨෙන රතනඤ්චාති **චක්කරතනං**. එසෙව නයො සබ්බත්ථ.

ඉමෙසු පන රතනෙසු අයං චක්කවත්තිරාජා චක්කරතනෙන අජිතං ජිනාති, හත්ථිඅස්සරතනෙහි විජිතෙ යථාසුඛං අනුවිචරති, පරිණායකරතනෙන විජිතමනුරක්ඛති, සෙසෙහි උපභොගසුඛමනුභවති. පඨමෙන චස්ස උස්සාහසත්තියොගො, හත්ථිඅස්සගහපතිරතනෙහි පභුසත්තියොගො, පච්ඡිමෙන මන්තසත්තියොගො සුපරිපුණ්ණො හොති, ඉත්ථිමණිරතනෙහි තිවිධසත්තියොගඵලං. සො ඉත්ථිමණිරතනෙහි භොගසුඛමනුභවති, සෙසෙහි ඉස්සරියසුඛං. විසෙසතො චස්ස පුරිමානි තීණි අදොසකුසලමූලජනිතකම්මානුභාවෙන සම්පජ්ජන්ති, මජ්ඣිමානි අලොභකුසලමූලජනිතකම්මානුභාවෙන, පච්ඡිමමෙකං අමොහකුසලමූලජනිතකම්මානුභාවෙනාති වෙදිතබ්බං. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන බොජ්ඣඞ්ගසංයුත්තෙ රතනසුත්තස්ස (සං. නි. 5.222-223) උපදෙසතො ගහෙතබ්බො. අපිච බාලපණ්ඩිතසුත්තෙපි (ම. නි. 3.255) ඉමෙසං රතනානං උප්පත්තික්කමෙන සද්ධිං වණ්ණනා ආගමිස්සති.

පරොසහස්සන්ති අතිරෙකසහස්සං. **සූරාති** අභීරුකජාතිකා. **වීරඞ්ගරූපාති** දෙවපුත්තසදිසකායා, එවං තාව එකෙ වණ්ණයන්ති, අයං පනෙත්ථ සභාවො – **වීරාති** උත්තමසූරා වුච්චන්ති. වීරානං අඞ්ගං වීරඞ්ගං, වීරකාරණං වීරියන්ති වුත්තං හොති. වීරඞ්ගං රූපං එතෙසන්ති **වීරඞ්ගරූපා,** වීරියමයසරීරා වියාති වුත්තං හොති. **පරසෙනප්පමද්දනාති** සචෙ පටිමුඛං තිට්ඨෙය්‍ය පරසෙනා, තං මද්දිතුං සමත්ථාති අධිප්පායො. **ධම්මෙනාති** ‘‘පාණො න හන්තබ්බො’’තිආදිනා පඤ්චසීලධම්මෙන.

අරහං හොති සම්මාසම්බුද්ධො ලොකෙ විවට්ටච්ඡදොති එත්ථ රාගදොසමොහමානදිට්ඨිඅවිජ්ජාදුච්චරිතඡදනෙහි සත්තහි පටිච්ඡන්නෙ කිලෙසන්ධකාරලොකෙ තං ඡදනං විවට්ටෙත්වා සමන්තතො සඤ්ජාතාලොකො හුත්වා ඨිතොති **විවට්ටච්ඡදො**. තත්ථ පඨමෙන පදෙන පූජාරහතා, දුතියෙන තස්සා හෙතු යස්මා සම්මාසම්බුද්ධොති, තතියෙන බුද්ධත්තහෙතුභූතා විවට්ටච්ඡදතා වුත්තාති වෙදිතබ්බා. අථ වා විවට්ටො ච විච්ඡදො චාති **විවට්ටච්ඡදො,** වට්ටරහිතො ඡදනරහිතො චාති වුත්තං හොති. තෙන අරහං වට්ටාභාවෙන, සම්මාසම්බුද්ධො ඡදනාභාවෙනාති එවං පුරිමපදද්වයස්සෙව හෙතුද්වයං වුත්තං හොති. දුතියවෙසාරජ්ජෙන චෙත්ථ පුරිමසිද්ධි, පඨමෙන දුතියසිද්ධි, තතියචතුත්ථෙහි තතියසිද්ධි හොති. පුරිමඤ්ච ධම්මචක්ඛුං, දුතියං බුද්ධචක්ඛුං, තතියං සමන්තචක්ඛුං සාධෙතීතිපි වෙදිතබ්බං. **ත්වං මන්තානං පටිග්ගහෙතාති** ඉමිනාස්ස සූරභාවං ජනෙති.

385. සොපි තාය ආචරියකථාය ලක්ඛණෙසු විගතසම්මොහො එකොභාසජාතො විය බුද්ධමන්තෙ සම්පස්සමානො **එවං, භොති** ආහ. තස්සත්ථො – යථා, භො, මං ත්වං වදසි, එවං කරිස්සාමීති. **සමන්නෙසීති** ගවෙසි, එකං ද්වෙති වා ගණයන්තො සමානයි. **අද්දසා ඛොති** කථං අද්දස? බුද්ධානඤ්හි නිසින්නානං වා නිපන්නානං වා කොචි ලක්ඛණං පරියෙසිතුං න සක්කොති, ඨිතානං පන චඞ්කමන්තානං වා සක්කොති. තස්මා ලක්ඛණපරියෙසනත්ථං ආගතං දිස්වා බුද්ධා උට්ඨායාසනා තිට්ඨන්ති වා චඞ්කමං වා අධිට්ඨහන්ති. ඉති ලක්ඛණදස්සනානුරූපෙ ඉරියාපථෙ වත්තමානස්ස අද්දස. **යෙභුය්‍යෙනාති** පායෙන, බහුකානි අද්දස, අප්පානි න අද්දසාති අත්ථො. තතො යානි න අද්දස, තෙසං දීපනත්ථං වුත්තං **ඨපෙත්වා ද්වෙති**. **කඞ්ඛතීති** ‘‘අහො වත පස්සෙය්‍ය’’න්ති පත්ථනං උප්පාදෙති. **විචිකිච්ඡතීති** තතො තතො තානි විචිනන්තො කිච්ඡති න සක්කොති දට්ඨුං. **නාධිමුච්චතීති** තාය විචිකිච්ඡාය සන්නිට්ඨානං න ගච්ඡති. **න සම්පසීදතීති** තතො ‘‘පරිපුණ්ණලක්ඛණො අය’’න්ති භගවති පසාදං නාපජ්ජති. කඞ්ඛාය වා දුබ්බලා විමති වුත්තා, විචිකිච්ඡාය මජ්ඣිමා, අනධිමුච්චනතාය බලවතී, අසම්පසාදෙන තෙහි තීහි ධම්මෙහි චිත්තස්ස කාලුස්සියභාවො. **කොසොහිතෙති** වත්ථිකොසෙන පටිච්ඡන්නෙ. **වත්ථගුය්හෙති** අඞ්ගජාතෙ. භගවතො හි වාරණස්සෙව කොසොහිතවත්ථගුය්හං සුවණ්ණවණ්ණං පදුමගබ්භසමානං, තං සො වත්ථපටිච්ඡන්නත්තා, අන්තොමුඛගතාය ච ජිව්හාය පහූතභාවං අසල්ලක්ඛෙන්තො තෙසු ද්වීසු ලක්ඛණෙසු කඞ්ඛී අහොසි විචිකිච්ඡී.

අථ ඛො භගවාති අථ භගවා චින්තෙසි – ‘‘සචාහං ඉමස්ස එතානි ද්වෙ ලක්ඛණානි න දස්සෙස්සාමි, නික්කඞ්ඛො න භවිස්සති. එතස්ස කඞ්ඛාය සති ආචරියොපිස්ස නික්කඞ්ඛො න භවිස්සති, අථ මං දස්සනාය න ආගමිස්සති, අනාගතො ධම්මං න සොස්සති, ධම්මං අසුණන්තො තීණි සාමඤ්ඤඵලානි න සච්ඡිකරිස්සති. එතස්මිං පන නික්කඞ්ඛෙ ආචරියොපිස්ස නික්කඞ්ඛො මං උපසඞ්කමිත්වා ධම්මං සුත්වා තීණි සාමඤ්ඤඵලානි සච්ඡිකරිස්සති. එතදත්ථංයෙව ච මයා පාරමියො පූරිතා. දස්සෙස්සාමිස්ස තානි ලක්ඛණානී’’ති.

තථාරූපං ඉද්ධාභිසඞ්ඛාරං අභිසඞ්ඛාසි. කථංරූපං? කිමෙත්ථ අඤ්ඤෙන වත්තබ්බං? වුත්තමෙතං නාගසෙනත්ථෙරෙනෙව මිලින්දරඤ්ඤා පුට්ඨෙන –

ආහ ච දුක්කරං, භන්තෙ නාගසෙන, භගවතා කතන්ති. කිං මහාරාජාති? මහාජනෙන හිරිකරණොකාසං බ්‍රහ්මායුබ්‍රාහ්මණස්ස ච අන්තෙවාසිඋත්තරස්ස ච බාවරියස්ස අන්තෙවාසීනං සොළසබ්‍රාහ්මණානඤ්ච සෙලස්ස ච බ්‍රාහ්මණස්ස අන්තෙවාසීනං තිසතමාණවානඤ්ච දස්සෙසි, භන්තෙති. න, මහාරාජ, භගවා ගුය්හං දස්සෙති, ඡායං භගවා දස්සෙති, ඉද්ධියා අභිසඞ්ඛරිත්වා නිවාසනනිවත්ථං කායබන්ධනබද්ධං චීවරපාරුතං ඡායාරූපකමත්තං දස්සෙසි

මහාරාජාති. ඡායං දිට්ඨෙ සති දිට්ඨොයෙව. නනු, භන්තෙති? තිට්ඨතෙතං, මහාරාජ, හදයරූපං දිස්වා බුජ්ඣනකසත්තො භවෙය්‍ය, හදයමංසං නීහරිත්වා දස්සෙය්‍ය සම්මාසම්බුද්ධොති. කල්ලොසි, භන්තෙ නාගසෙනාති.

නින්නාමෙත්වාති නීහරිත්වා. **අනුමසීති** කඨිනසූචිං විය කත්වා අනුමජ්ජි. තථා කරණෙන චෙත්ථ මුදුභාවො, කණ්ණසොතානුමසනෙන දීඝභාවො, නාසිකසොතානුමසනෙන තනුභාවො, නලාටච්ඡාදනෙන පුථුලභාවො පකාසිතොති වෙදිතබ්බො. **උභොපි කණ්ණසොතානීති**ආදීසු චෙත්ථ බුද්ධානං කණ්ණසොතෙසු මලං වා ජල්ලිකා වා නත්ථි, ධොවිත්වා ඨපිතරජතපනාළිකා විය හොන්ති, තථා නාසිකසොතෙසු, තානිපි හි සුපරිකම්මකතකඤ්චනපනාළිකා විය ච මණිපනාළිකා විය ච හොන්ති. තස්මා ජිව්හං නීහරිත්වා කඨිනසූචිං විය කත්වා මුඛපරියන්තෙ උපසංහරන්තො දක්ඛිණකණ්ණසොතං පවෙසෙත්වා තතො නීහරිත්වා වාමකණ්ණසොතං පවෙසෙසි, තතො නීහරිත්වා දක්ඛිණනාසිකසොතං පවෙසෙත්වා තතො නීහරිත්වා වාමනාසිකසොතං පවෙසෙසි, තතො නීහරිත්වා පුථුලභාවං දස්සෙන්තො රත්තවලාහකෙන අඩ්ඪචන්දං විය ච සුවණ්ණපත්තං විය ච රත්තකම්බලපටලෙන විජ්ජුජොතසදිසාය ජිව්හාය කෙවලකප්පං නලාටමණ්ඩලං පටිච්ඡාදෙසි.

යංනූනාහන්ති කස්මා චින්තෙසි? අහඤ්හි මහාපුරිසලක්ඛණානි සමන්නෙසිත්වා ගතො ''දිට්ඨානි තෙ, තාත, මහාපුරිසලක්ඛණානී''ති ආචරියෙන පුච්ඡිතො ''ආම, ආචරියා''ති වත්තුං සක්ඛිස්සාමි. සචෙ පන මං ''කිරියාකරණමස්ස කීදිස''න්ති පුච්ඡිස්සති , තං වත්තුං න සක්ඛිස්සාමි, න ජානාමීති වුත්තෙ පන ආචරියො කුජ්ඣිස්සති ''නනු ත්වං මයා සබ්බම්පෙතං ජානනත්ථාය පෙසිතො, කස්මා අජානිත්වා ආගතොසී''ති, තස්මා යන්නූනාහන්ති චින්තෙත්වා අනුබන්ධි. භගවා න්හානට්ඨානං මුඛධොවනට්ඨානං සරීරපටිජග්ගනට්ඨානං රාජරාජමහාමත්තාදීනං ඔරොධෙහි සද්ධිං පරිවාරෙත්වා නිසින්නට්ඨානන්ති ඉමානි චත්තාරි ඨානානි ඨපෙත්වා සෙසට්ඨානෙසු අන්තමසො එකගන්ධකුටියම්පි ඔකාසමකාසි.

ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ – ''අයං කිර බ්‍රහ්මායුබ්‍රාහ්මණස්ස මාණවො උත්තරො නාම 'බුද්ධො වා නො වා'ති තථාගතස්ස බුද්ධභාවං වීමංසන්තො චරති, බුද්ධවීමංසකො නාමාය''න්ති පාකටො ජාතො. යම්හි යම්හි ඨානෙ බුද්ධා වසන්ති, පඤ්ච කිච්චානි කතානෙව හොන්ති, තානි හෙට්ඨා දස්සිතානෙව . තත්ථ පච්ඡාභත්තං අලඞ්කතධම්මාසනෙ නිසීදිත්වා දන්තඛචිතං චිත්තබීජනිං ගහෙත්වා මහාජනස්ස ධම්මං දෙසෙන්තෙ භගවති උත්තරොපි අවිදූරෙ නිසීදති. ධම්මස්සවනපරියොසානෙ සද්ධා මනුස්සා ස්වාතනාය භගවන්තං නිමන්තෙත්වා මාණවම්පි උපසඞ්කමිත්වා එවං වදන්ති – ''තාත, අම්හෙහි භගවා නිමන්තිතො, ත්වම්පි භගවතා සද්ධිං ආගන්ත්වා අම්හාකං ගෙහෙ භත්තං ගණ්හෙය්‍යාසී''ති. පුනදිවසෙ තථාගතො භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො ගාමං පවිසති, උත්තරොපි පදවාරෙ පදවාරෙ පරිග්ගණ්හන්තො පදානුපදිකො අනුබන්ධති. කුලගෙහං පවිට්ඨකාලෙ දක්ඛිණොදකග්ගහණං ආදිං කත්වා සබ්බං ඔලොකෙන්තො නිසීදති. භත්තකිච්චාවසානෙ තථාගතස්ස පත්තං භූමියං ඨපෙත්වා නිසින්නකාලෙ මාණවකස්ස පාතරාසභත්තං සජ්ජෙන්ති. සො එකමන්තෙ නිසින්නො භුඤ්ජිත්වා පුන ආගන්ත්වා සත්ථු සන්තිකෙ ඨත්වා භත්තානුමොදනං සුත්වා භගවතා සද්ධිංයෙව විහාරං ගච්ඡති.

තත්ථ භගවා භික්ඛූනං භත්තකිච්චපරියොසානං ආගමෙන්තො ගන්ධමණ්ඩලමාළෙ නිසීදති. භික්ඛූහි භත්තකිච්චං කත්වා පත්තචීවරං පටිසාමෙත්වා ආගම්ම වන්දිත්වා කාලෙ ආරොචිතෙ භගවා ගන්ධකුටිං පවිසති, මාණවොපි භගවතා සද්ධිංයෙව ගච්ඡති. භගවා පරිවාරෙත්වා ආගතං භික්ඛුසඞ්ඝං ගන්ධකුටිප්පමුඛෙ ඨිතො ඔවදිත්වා උය්‍යොජෙත්වා ගන්ධකුටිං පවිසති, මාණවොපි පවිසති. භගවා බුද්ධකමඤ්චෙ අප්පමත්තකං කාලං නිසීදති, මාණවොපි අවිදූරෙ ඔලොකෙන්තො නිසීදති. භගවා මුහුත්තං නිසීදිත්වා සීසොක්කමනං දස්සෙති, – ''හොතො ගොතමස්ස විහාරවෙලා භවිස්සතී''ති මාණවො ගන්ධකුටිද්වාරං පිදහන්තො නික්ඛමිත්වා එකමන්තං නිසීදති. මනුස්සා පුරෙභත්තං දානං දත්වා භුත්තපාතරාසා සමාදින්නඋපොසථඞ්ගා සුද්ධුත්තරාසඞ්ගා මාලාගන්ධාදිහත්ථා ධම්මං සුණිස්සාමාති විහාරං ආගච්ඡන්ති, චක්කවත්තිනො ඛන්ධාවාරට්ඨානං විය හොති.

භගවා මුහුත්තං සීහසෙය්‍යං කප්පෙත්වා වුට්ඨාය පුබ්බභාගෙන පරිච්ඡින්දිත්වා සමාපත්තිං සමාපජ්ජති. සමාපත්තිතො වුට්ඨාය මහාජනස්ස ආගතභාවං ඤත්වා ගන්ධකුටිතො නික්ඛම්ම මහාජනපරිවුතො ගන්ධමණ්ඩලමාළං ගන්ත්වා පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනගතො පරිසාය ධම්මං දෙසෙති. මාණවොපි අවිදූරෙ නිසීදිත්වා – ''කිං නු ඛො සමණො ගොතමො ගෙහස්සිතවසෙන පරිසං උස්සාදෙන්තො වා අපසාදෙන්තො වා ධම්මං දෙසෙති, උදාහු නො''ති අක්ඛරක්ඛරං පදං පදං පරිග්ගණ්හාති. භගවා තථාවිධං කථං අකථෙත්වාව කාලං ඤත්වා දෙසනං නිට්ඨාපෙසි. මාණවො ඉමිනා නියාමෙන පරිග්ගණ්හන්තො සත්ත මාසෙ එකතො විචරිත්වා භගවතො කායද්වාරාදීසු අණුමත්තම්පි අවක්ඛලිතං න අද්දස. අනච්ඡරියඤ්චෙතං, යං බුද්ධභූතස්ස මනුස්සභූතො මාණවො න පස්සෙය්‍ය, යස්ස බොධිසත්තභූතස්ස ඡබ්බස්සානි පධානභූමියං අමනුස්සභූතො මාරො දෙවපුත්තො ගෙහස්සිතවිතක්කමත්තම්පි අදිස්වා බුද්ධභූතං එකසංවච්ඡරං අනුබන්ධිත්වා කිඤ්චි අපස්සන්තො –

> ''සත්ත වස්සානි භගවන්තං, අනුබන්ධිං පදාපදං;
> ඔතාරං නාධිගච්ඡිස්සං, සම්බුද්ධස්ස සතීමතො''ති. (සු. නි. 448) –

ආදිගාථායො වත්වා පක්කාමි. තතො මාණවො චින්තෙසි – ''අහං භවන්තං ගොතමං සත්ත මාසෙ අනුබන්ධමානො කිඤ්චි වජ්ජං න පස්සාමි. සචෙ පනාහං අඤ්ඤෙපි සත්ත මාසෙ සත්ත වා වස්සානි වස්සසතං වා වස්සසහස්සං වා

අනුබන්ධෙය්‍යං, නෙවස්ස වජ්ජං පස්සෙය්‍යං. ආචරියො ඛො පනස්ස මෙ මහල්ලකො, යොගක්ඛෙමං නාම න සක්කා ජානිතුං. සමණස්ස ගොතමස්ස සභාවගුණෙනෙව බුද්ධභාවං වත්වා මය්හං ආචරියස්ස ආරොචෙස්සාමී''ති භගවන්තං ආපුච්ඡිත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං වන්දිත්වා නික්ඛමි.

ආචරියස්ස සන්තිකඤ්ච පන ගන්ත්වා – ''කච්චි, තාත උත්තර, තං භවන්තං ගොතමං තථාසන්තංයෙව සද්දො අබ්භුග්ගතො''ති පුච්ඡිතො, ''ආචරිය, කිං වදෙසි? චක්කවාළං අතිසම්බාධං, භවග්ගං අතිනීචං, තස්ස හි, භොතො ගොතමස්ස ආකාසං විය අපරියන්තො ගුණගණො. තථාසන්තංයෙව, භො, තං භවන්තං ගොතම''න්තිආදීනි වත්වා යථාදිට්ඨානි ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණානි පටිපාටියා ආචික්ඛිත්වා කිරියසමාචාරං ආචික්ඛි. තෙන වුත්තං – ''අථ ඛො උත්තරො මාණවො…පෙ…. එදිසො ච එදිසො ච භවං ගොතමො තතො ච භිය්‍යො''ති.

386. තත්ථ **සුප්පතිට්ඨිතපාදොති** යථා හි අඤ්ඤෙසං භූමියං පාදං ඨපෙන්තානං අග්ගතලං වා පණ්හි වා පස්සං වා පඨමං ඵුසති, වෙමජ්ඣං වා පන ඡිද්දං හොති, උක්ඛිපන්තානම්පි අග්ගතලාදීසු එකකොට්ඨාසොව පඨමං උට්ඨහති, න එවං තස්ස. තස්ස පන සුවණ්ණපාදුකතලං විය එකප්පහාරෙනෙව සකලං පාදතලං භූමිං ඵුසති, භූමිතො උට්ඨහති. තස්මා ''සුප්පතිට්ඨිතපාදො ඛො පන සො භවං ගොතමො''ති වදති.

තත්‍රිදං භගවතො සුප්පතිට්ඨිතපාදතාය – සචෙපි හි භගවා අනෙකසතපොරිසං නරකං අක්කමිස්සාමීති පාදං නීහරති, තාවදෙව නින්නට්ඨානං වාතපූරිතං විය කම්මාරභස්තං උන්නමිත්වා පථවිසමං හොති, උන්නතට්ඨානම්පි අන්තො පවිසති. දූරෙ අක්කමිස්සාමීති අභිනීහරන්තස්ස සිනෙරුප්පමාණොපි පබ්බතො සෙදිතවෙත්තඞ්කුරො විය නමිත්වා පාදසමීපං ආගච්ඡති. තථා හිස්ස යමකපාටිහාරියං කත්වා යුගන්ධරපබ්බතං අක්කමිස්සාමීති පාදෙ අභිනීහරතො පබ්බතො නමිත්වා පාදසමීපං ආගතො, සො තං අක්කමිත්වා දුතියපාදෙන තාවතිංසභවනං අක්කමි. න හි චක්කලක්ඛණෙන පතිට්ඨාතබ්බට්ඨානං විසමං භවිතුං සක්කොති. ඛාණු වා කණ්ඩකො වා සක්ඛරකථලා වා උච්චාරපස්සාවො වා ඛෙළසිඞ්ඝාණිකාදීනි වා පුරිමතරාව අපගච්ඡන්ති, තත්ථ තත්ථෙව ච පථවිං පවිසන්ති. තථාගතස්ස හි සීලතෙජෙන පඤ්ඤාතෙජෙන ධම්මතෙජෙන දසන්නං පාරමීනං ආනුභාවෙන අයං මහාපථවී සමා මුදු පුප්ඵාභිකිණ්ණා හොති. තත්‍ර තථාගතො සමං පාදං නික්ඛිපති, සමං උද්ධරති, සබ්බාවන්තෙහි පාදතලෙහි භූමිං ඵුසති.

චක්කානීති ද්වීසු පාදෙසු ද්වෙ චක්කානි. තෙසං අරා ච නෙමි ච නාභි ච පාළියං වුත්තාව. **සබ්බාකාරපරිපූරානීති** ඉමිනා පන අයං විසෙසො වෙදිතබ්බො – තෙසං කිර චක්කානං පාදතලස්ස මජ්ඣෙ නාභි දිස්සති, නාභිපරිච්ඡින්නා වට්ටලෙඛා දිස්සති, නාභිමුඛපරික්ඛෙපපට්ටො දිස්සති, පනාළිමුඛං දිස්සති, අරා දිස්සන්ති, අරෙසු වට්ටලෙඛා දිස්සන්ති, නෙමි දිස්සන්ති, නෙමිමණිකා දිස්සන්ති. ඉදං තාව පාළිආගතමෙව.

සම්බහුලවාරො පන අනාගතො, සො එවං දට්ඨබ්බො – සත්ති සිරි වච්ඡො නන්දි සොවත්තිකො වටංසකො වඩ්ඪමානකං මච්ඡයුගලං භද්දපීඨං අඞ්කුසං තොමරො පාසාදො තොරණං සෙතච්ඡත්තං ඛග්ගො තාලවණ්ටං මොරහත්ථකො වාළබීජනී උණ්හීසං පත්තො මණි කුසුමදාමං නීලුප්පලං රත්තුප්පලං සෙතුප්පලං පදුමං පුණ්ඩරීකං පුණ්ණඝටො පුණ්ණපාති සමුද්දො චක්කවාළො හිමවා සිනෙරු චන්දිමසූරියා නක්ඛත්තානි චත්තාරො මහාදීපා ද්වෙපරිත්තදීපසහස්සානි, අන්තමසො චක්කවත්තිරඤ්ඤො පරිසං උපාදාය සබ්බො චක්කලක්ඛණස්සෙව පරිවාරො.

ආයතපණ්හීති දීඝපණ්හි, පරිපුණ්ණපණ්හීති අත්ථො. යථා හි අඤ්ඤෙසං අග්ගපාදො දීඝො හොති, පණ්හිමත්ථකෙ ජඞ්ඝා පතිට්ඨාති, පණ්හි තච්ඡෙත්වා ඨපිතා විය හොති, න එවං තථාගතස්ස . තථාගතස්ස පන චතූසු කොට්ඨාසෙසු ද්වෙ කොට්ඨාසා අග්ගපාදො හොති, තතියෙ කොට්ඨාසෙ ජඞ්ඝා පතිට්ඨාති, චතුත්ථෙ කොට්ඨාසෙ ආරග්ගෙන වට්ටෙත්වා ඨපිතා විය රත්තකම්බලෙ ගෙණ්ඩුකසදිසා පණ්හි හොති.

දීඝඞ්ගුලීති යථා අඤ්ඤෙසං කාචි අඞ්ගුලි දීඝා හොති, කාචි රස්සා, න එවං තථාගතස්ස. තථාගතස්ස පන මක්කටස්සෙව දීඝහත්ථපාදඞ්ගුලියො මූලෙ ථූලා අනුපුබ්බෙන ගන්ත්වා අග්ගෙ තනුකා නිය්‍යාසතෙලෙන මද්දිත්වා වට්ටිතහරිතාලවට්ටිසදිසා හොන්ති. තෙන වුත්තං ''දීඝඞ්ගුලී''ති.

මුදුතලුනහත්ථපාදොති සප්පිමණ්ඩෙ ඔසාදෙත්වා ඨපිතං සතවාරවිහතකප්පාසපටලං විය මුදූ, ජාතමත්තකුමාරස්ස විය ච නිච්චකාලං තලුනා ච හත්ථපාදා අස්සාති මුදුතලුනහත්ථපාදො.

ජාලහත්ථපාදොති න චම්මෙන පටිබද්ධඅඞ්ගුලන්තරො. එදිසො හි ඵණහත්ථකො පුරිසදොසෙන උපහතො පබ්බජ්ජම්පි න ලභති. තථාගතස්ස පන චතස්සො හත්ථඞ්ගුලියො පඤ්චපි පාදඞ්ගුලියො එකප්පමාණා හොන්ති, තාසං එකප්පමාණත්තාය යවලක්ඛණං අඤ්ඤමඤ්ඤං පටිවිජ්ඣිත්වා තිට්ඨති. අථස්ස හත්ථපාදා කුසලෙන වඩ්ඪකිනා යොජිතජාලවාතපානසදිසා හොන්ති. තෙන වුත්තං ''ජාලහත්ථපාදො''ති.

උද්ධං පතිට්ඨිතගොප්ඵකත්තා උස්සඞ්ඛා පාදා අස්සාති **උස්සඞ්ඛපාදො.** අඤ්ඤෙසඤ්හි පිට්ඨිපාදෙ ගොප්ඵකා හොන්ති. තෙන තෙසං පාදා ආණිබද්ධා විය ථද්ධා හොන්ති, න යථාසුඛං පරිවත්තන්ති, ගච්ඡන්තානං පාදතලානි න දිස්සන්ති . තථාගතස්ස පන අභිරුහිත්වා උපරි ගොප්ඵකා පතිට්ඨහන්ති. තෙනස්ස නාභිතො පට්ඨාය උපරිමකායො

නාවාය ඨපිතසුවණ්ණපටිමා විය නිච්චලො හොති, අධොකායොව ඉඤ්ජති. සුඛෙන පාදා පරිවත්තන්ති. පුරතොපි පච්ඡතොපි උභයපස්සෙසුපි ඨත්වා පස්සන්තානං පාදතලානි පඤ්ඤායන්ති, න හත්ථීනං විය පච්ඡතොයෙව.

එණිජඞ්ඝොති එණිමිගසදිසජඞ්ඝො මංසුස්සදෙන පරිපුණ්ණජඞ්ඝො, න එකතො බද්ධපිණ්ඩිකමංසො , සමන්තතො සමසණ්ඨිතෙන මංසෙන පරික්ඛිත්තාහි සුවට්ටිතාහි සාලිගබ්භසදිසාහි ජඞ්ඝාහි සමන්නාගතොති අත්ථො.

අනොනමන්තොති අනමන්තො. එතෙනස්ස අඛුජ්ජඅවාමනභාවො දීපිතො. අවසෙසජනා හි ඛුජ්ජා වා හොන්ති වාමනා වා, ඛුජ්ජානං උපරිමකායො අපරිපුණ්ණො හොති, වාමනානං හෙට්ඨිමකායො. තෙ අපරිපුණ්ණකායත්තා න සක්කොන්ති අනොනමන්තා ජණ්ණුකානි පරිමජ්ජිතුං. තථාගතො පන පරිපුණ්ණඋභයකායත්තා සක්කොති.

උසභවාරණාදීනං විය සුවණ්ණපදුමකණ්ණිකසදිසෙ කොසෙ ඔහිතං පටිච්ඡන්නං වත්ථගුය්හං අස්සාති **කොසොහිතවත්ථගුය්හො. වත්ථගුය්හන්ති** වත්ථෙන ගුහිතබ්බං අඞ්ගජාතං වුච්චති.

සුවණ්ණවණ්ණොති ජාතිහිඞ්ගුලකෙන මජ්ජිත්වා දීපිදාඨාය සංඝිත්වා ගෙරුකපරිකම්මං කත්වා ඨපිතඝනසුවණ්ණරූපකසදිසොති අත්ථො. එතෙනස්ස ඝනසිනිද්ධසණ්හසරීරතං දස්සෙත්වා ඡවිවණ්ණදස්සනත්ථං **කඤ්චනසන්නිභත්තචොති** වුත්තං, පුරිමස්ස වා වෙවචනමෙව එතං.

රජොජල්ලන්ති රජො වා මලං වා. **න උපලිම්පතීති** න ලග්ගති, පදුමපලාසතො උදකබින්දු විය විවට්ටති. හත්ථධොවනපාදධොවනාදීනි පන උතුග්ගහණත්ථාය චෙව දායකානං පුඤ්ඤඵලත්ථාය ච බුද්ධා කරොන්ති, වත්තසීසෙනාපි ච කරොන්තියෙව. සෙනාසනං පවිසන්තෙන හි භික්ඛුනා පාදෙ ධොවිත්වා පවිසිතබ්බන්ති වුත්තමෙතං.

උද්ධග්ගලොමොති ආවට්ටපරියොසානෙ උද්ධග්ගානි හුත්වා මුඛසොභං උල්ලොකයමානානි විය ඨිතානි ලොමානි අස්සාති උද්ධග්ගලොමො.

බ්‍රහ්මුජුගත්තොති බ්‍රහ්මා විය උජුගත්තො, උජුමෙව උග්ගතදීඝසරීරො. යෙභුය්‍යෙන හි සත්තා ඛන්ධෙ කටියං ජාණුසූති තීසු ඨානෙසු නමන්ති. තෙ කටියං නමන්තා පච්ඡතො නමන්ති, ඉතරෙසු ද්වීසු ඨානෙසු පුරතො. දීඝසරීරා පනෙකෙ පස්සවඞ්කා හොන්ති, එකෙ මුඛං උන්නාමෙත්වා නක්ඛත්තානි ගණයන්තා විය චරන්ති, එකෙ අප්පමංසලොහිතා සූලසදිසා හොන්ති, පවෙධමානා ගච්ඡන්ති. තථාගතො පන උජුමෙව උග්ගන්ත්වා දීඝප්පමාණො දෙවනගරෙ උස්සිතසුවණ්ණතොරණං විය හොති.

සත්තුස්සදොති ද්වෙ හත්ථපිට්ඨියො ද්වෙ පාදපිට්ඨියො ද්වෙ අංසකූටානි ඛන්ධොති ඉමෙසු සත්තසු ඨානෙසු පරිපුණ්ණමංසුස්සදො අස්සාති සත්තුස්සදො. අඤ්ඤෙසං පන හත්ථපාදපිට්ඨීසු න්හාරුජාලා පඤ්ඤායන්ති, අංසකූටඛන්ධෙසු අට්ඨිකොටියො, තෙ මනුස්සපෙතා විය ඛායන්ති, න තථාගතො. තථාගතො පන සත්තසු ඨානෙසු පරිපුණ්ණමංසුස්සදත්තා නිගූළ්හන්හාරුජාලෙහි හත්ථපිට්ඨාදීහි වට්ටෙත්වා ඨපිතසුවණ්ණවණ්ණාලිඞ්ගසදිසෙන ඛන්ධෙන සිලාරූපකං විය චිත්තකම්මරූපකං විය ච ඛායති.

සීහස්ස පුබ්බද්ධං විය කායො අස්සාති **සීහපුබ්බද්ධකායො.** සීහස්ස හි පුරත්ථිමකායොව පරිපුණ්ණො හොති, පච්ඡිමකායො අපරිපුණ්ණො. තථාගතස්ස පන සීහස්ස පුබ්බද්ධකායොව සබ්බො කායො පරිපුණ්ණො. සොපි සීහස්සෙව න තත්ථ තත්ථ විනතුන්නතාදිවසෙන දුස්සණ්ඨිතවිසණ්ඨිතො, දීඝයුත්තට්ඨානෙ පන දීඝො, රස්සකිසථූලඅනුවට්ටිතයුත්තට්ඨානෙසු තථාවිධොව හොති. වුත්තඤ්හෙතං –

“මනාපියෙ ච ඛො, භික්ඛවෙ, කම්මවිපාකෙ පච්චුපට්ඨිතෙ යෙහි අඞ්ගෙහි දීඝෙහි සොභති, තානි අඞ්ගානි දීඝානි සණ්ඨහන්ති. යෙහි අඞ්ගෙහි රස්සෙහි සොභති, තානි අඞ්ගානි රස්සානි සණ්ඨහන්ති. යෙහි අඞ්ගෙහි ථූලෙහි සොභති, තානි අඞ්ගානි ථූලානි සණ්ඨහන්ති. යෙහි අඞ්ගෙහි කිසෙහි සොභති, තානි අඞ්ගානි කිසානි සණ්ඨහන්ති. යෙහි අඞ්ගෙහි වට්ටෙහි සොභති, තානි අඞ්ගානි වට්ටානි සණ්ඨහන්ති”ති.

ඉති නානාචිත්තෙන පුඤ්ඤචිත්තෙන චිත්තිතො දසහි පාරමීහි සජ්ජිතො තථාගතස්ස අත්තභාවො, තස්ස ලොකෙ සබ්බසිප්පිනො වා ඉද්ධිමන්තො වා පටිරූපකම්පි කාතුං න සක්කොන්ති.

චිතන්තරංසොති අන්තරංසං වුච්චති ද්වින්නං කොට්ටානමන්තරං, තං චිතං පරිපුණ්ණමස්සාති චිතන්තරංසො. අඤ්ඤෙසඤ්හි තං ඨානං නින්නං හොති, ද්වෙ පිට්ඨිකොට්ටා පාටියෙක්කං පඤ්ඤායන්ති. තථාගතස්ස පන කටිතො පට්ඨාය මංසපටලං යාව ඛන්ධා උග්ගම්ම සමුස්සිතසුවණ්ණඵලකං විය පිට්ඨිං ඡාදෙත්වා පතිට්ඨිතං.

නිග්‍රොධපරිමණ්ඩලොති නිග්‍රොධො විය පරිමණ්ඩලො. යථා පණ්ණාසහත්ථතාය වා සතහත්ථතාය වා සමක්ඛන්ධසාඛො නිග්‍රොධො දීඝතොපි විත්ථාරතොපි එකප්පමාණොව හොති, එවං කායතොපි බ්‍යාමතොපි

එකප්පමාණො. යථා අඤ්ඤෙසං කායො වා දීඝො හොති බ්‍යාමො වා, න එවං විසමප්පමාණොති අත්ථො. තෙනෙව ‘‘යාවතක්වස්ස කායො’’තිආදි වුත්තං. තත්ථ යාවතකො අස්සාති **යාවතක්වස්ස.**

සමවට්ටක්ඛන්ධොති සමවට්ටිතක්ඛන්ධො. යථා එකෙ කොඤ්චා විය බකා විය වරාහා විය ච දීඝගලා වඞ්කගලා පුථුලගලා ච හොන්ති, කථනකාලෙ සිරාජාලං පඤ්ඤායති, මන්දො සරො නික්ඛමති, න එවං තස්ස. තථාගතස්ස පන සුවට්ටිතසුවණ්ණාලිඞ්ගසදිසො ඛන්ධො හොති, කථනකාලෙ සිරාජාලං න පඤ්ඤායති, මෙඝස්ස විය ගජ්ජතො සරො මහා හොති.

රසග්ගසග්ගීති එත්ථ රසං ගසන්තීති රසග්ගසා , රසහරණීනමෙතං අධිවචනං, තා අග්ගා අස්සාති රසග්ගසග්ගී. තථාගතස්ස හි සත්ත රසහරණිසහස්සානි උද්ධග්ගානි හුත්වා ගීවායමෙව පටිමුක්කානි. තිලඵලමත්තොපි ආහාරො ජිව්හග්ගෙ ඨපිතො සබ්බං කායං අනුඵරති, තෙනෙව මහාපධානං පදහන්තස්ස එකතණ්ඩුලාදීහිපි කාළායයූසපසතෙනාපි කායස්ස යාපනං අහොසි. අඤ්ඤෙසං පන තථා අභාවා න සකලකායං ඔජා ඵරති, තෙන තෙ බහ්වාබාධා හොන්ති. ඉදං ලක්ඛණං අප්පාබාධතාසඞ්ඛාතස්ස නිස්සන්දඵලස්ස වසෙන පාකටං හොති.

සීහස්සෙව හනු අස්සාති **සීහහනු.** තත්ථ සීහස්ස හෙට්ඨිමහනුමෙව පරිපුණ්ණං හොති, න උපරිමං. තථාගතස්ස පන සීහස්ස හෙට්ඨිමං විය ද්වෙපි පරිපුණ්ණානි ද්වාදසියං පක්ඛස්ස චන්දසදිසානි හොන්ති.

චත්තාලීසදන්තොතිආදීසු උපරිමහනුකෙ පතිට්ඨිතා වීසති, හෙට්ඨිමෙ වීසතීති චත්තාලීස දන්තා අස්සාති චත්තාලීසදන්තො. අඤ්ඤෙසඤ්හි පරිපුණ්ණදන්තානම්පි ද්වත්තිංස දන්තා හොන්ති, තථාගතස්ස චත්තාලීසං.

අඤ්ඤෙසඤ්ච කෙචි දන්තා උච්චා කෙචි නීචාති විසමා හොන්ති, තථාගතස්ස පන අයපට්ටඡින්නසඞ්ඛපටලං විය සමා.

අඤ්ඤෙසං කුම්භීලානං විය දන්තා විරළා හොන්ති, මච්ඡමංසාදීනි ඛාදන්තානං දන්තන්තරං පූරති. තථාගතස්ස පන කනකලතාය සමුස්සාපිතවජිරපන්ති විය අවිරළා තුලිකාය දස්සිතපරිච්ඡෙදා විය දන්තා හොන්ති.

සුසුක්කදාඨොති අඤ්ඤෙසඤ්ච පූතිදන්තා උට්ඨහන්ති, තෙන කාචි දාඨා කාළාපි විවණ්ණාපි හොන්ති. තථාගතො සුසුක්කදාඨො ඔසධිතාරකම්පි අතික්කම්ම විරොචමානාය පභාය සමන්නාගතදාඨො, තෙන වුත්තං ‘‘සුසුක්කදාඨො’’ති.

පහූතජිව්හොති අඤ්ඤෙසං ජිව්හා ථූලාපි හොති කිසාපි රස්සාපි ථද්ධාපි විසමාපි, තථාගතස්ස පන මුදු දීඝා පුථුලා වණ්ණසම්පන්නා හොති. සො තං ලක්ඛණං පරියෙසිතුං ආගතානං කඞ්ඛාවිනොදනත්ථං මුදුකත්තා තං ජිව්හං කඨිනසූචිං විය වට්ටෙත්වා උභො නාසිකසොතානි පරාමසති, දීඝත්තා උභො කණ්ණසොතානි පරාමසති, පුථුලත්තා කෙසන්තපරියොසානං කෙවලම්පි නලාටං පටිච්ඡාදෙති. එවං තස්සා මුදුදීඝපුථුලභාවං පකාසෙන්තො කඞ්ඛං විනොදෙති. එවං තිලක්ඛණසම්පන්නං ජිව්හං සන්ධාය ‘‘පහූතජිව්හො’’ති වුත්තං.

බ්‍රහ්මස්සරොති අඤ්ඤෙ ඡින්නස්සරාපි භින්නස්සරාපි කාකස්සරාපි හොන්ති, තථාගතො පන මහාබ්‍රහ්මුනො සරසදිසෙන සරෙන සමන්නාගතො. මහාබ්‍රහ්මුනො හි පිත්තසෙම්හෙහි අපලිබුද්ධත්තා සරො විසුද්ධො හොති. තථාගතෙනාපි කතකම්මං වත්ථුං සොධෙති, වත්ථුස්ස සුද්ධත්තා නාභිතො පට්ඨාය සමුට්ඨහන්තො සරො විසුද්ධො අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතොව සමුට්ඨාති. කරවිකො විය භණතීති **කරවීකභාණී,** මත්තකරවිකරුතමඤ්ජුඝොසොති අත්ථො.

තත්‍රිදං කරවිකරුතස්ස මඤ්ජුතාය – කරවිකසකුණෙ කිර මධුරරසං අම්බපක්කං මුඛතුණ්ඩකෙන පහරිත්වා පග්ඝරිතං රසං සායිත්වා පක්ඛෙන තාලං දත්වා විකූජමානෙ චතුප්පදාදීනි මත්තානි විය ලළිතුං ආරභන්ති. ගොචරප්පසුතාපි චතුප්පදා මුඛගතානිපි තිණානි ඡඩ්ඩෙත්වා තං සද්දං සුණන්ති, වාළමිගා ඛුද්දකමිගෙ අනුබන්ධමානා උක්ඛිත්තපාදං අනුක්ඛිපිත්වාව තිට්ඨන්ති, අනුබද්ධමිගාපි මරණභයං හිත්වාපි තිට්ඨන්ති, ආකාසෙ පක්ඛන්දපක්ඛිනොපි පක්ඛෙ පසාරෙත්වා තිට්ඨන්ති, උදකෙ මච්ඡාපි කණ්ණපටලං අප්පොඨෙන්තා තං සද්දං සුණමානාව තිට්ඨන්ති. එවං මඤ්ජුරුතා කරවිකා.

අසන්ධිමිත්තාපි ධම්මාසොකස්ස දෙවී – ‘‘අත්ථි නු ඛො, භන්තෙ, බුද්ධසද්දෙන සදිසො කස්සචි සද්දො’’ති සඞ්ඝං පුච්ඡි. අත්ථි කරවිකසකුණස්සාති. කුහිං, භන්තෙ, සකුණාති? හිමවන්තෙති. සා රාජානං ආහ, – ‘‘දෙව, කරවිකසකුණං දට්ඨුකාමා’’ති. රාජා ‘‘ඉමස්මිං පඤ්ජරෙ නිසීදිත්වා කරවිකො ආගච්ඡතූ’’ති සුවණ්ණපඤ්ජරං විස්සජ්ජෙසි. පඤ්ජරො ගන්ත්වා එකස්ස කරවිකස්ස පුරතො අට්ඨාසි. සො ‘‘රාජාණාය ආගතො පඤ්ජරො, න සක්කා අගන්තු’’න්ති තත්ථ නිසීදි. පඤ්ජරො ආගන්ත්වා රඤ්ඤො පුරතොව අට්ඨාසි. කරවිකං සද්දං කාරාපෙතුං න සක්කොන්ති. අථ රාජා ‘‘කථං භණෙ ඉමෙ සද්දං කරොන්තී’’ති ආහ? ඤාතකෙ දිස්වා දෙවාති. අථ නං රාජා ආදාසෙහි පරික්ඛිපාපෙසි. සො අත්තනොව ඡායං දිස්වා ‘‘ඤාතකා මෙ ආගතා’’ති මඤ්ඤමානො පක්ඛෙන තාළං දත්වා මඤ්ජුස්සරෙන මණිවංසං ධමමානො විය විරවි. සකලනගරෙ මනුස්සා මත්තා විය ලළිංසු. අසන්ධිමිත්තා චින්තෙසි – ‘‘ඉමස්ස තාව තිරච්ඡානස්ස එවං මධුරො සද්දො, කීදිසො නු ඛො සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණසිරිප්පත්තස්ස භගවතො අහොසී’’ති පීතිං උප්පාදෙත්වා තං පීතිං අවිජහිත්වා සත්තහි ජඞ්ඝසතෙහි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි. එවං මධුරො කරවිකසද්දො. තතො

සතභාගෙන සහස්සභාගෙන ච මධුරතරො තථාගතස්ස සද්දො, ලොකෙ පන කරවිකතො අඤ්ඤස්ස මධුරරස්ස අභාවතො ‘‘කරවිකභාණී’’ති වුත්තං.

අභිනීලනෙත්තොති න සකලනීලනෙත්තොව, නීලයුත්තට්ඨානෙ පනස්ස උමාපුප්ඵසදිසෙන අතිවිසුද්ධෙන නීලවණ්ණෙන සමන්නාගතානි අක්ඛීනි හොන්ති. පීතයුත්තට්ඨානෙ කණිකාරපුප්ඵසදිසෙන පීතවණ්ණෙන, ලොහිතයුත්තට්ඨානෙ බන්ධුජීවකපුප්ඵසදිසෙන ලොහිතවණ්ණෙන, සෙතයුත්තට්ඨානෙ ඔසධිතාරකසදිසෙන සෙතවණ්ණෙන, කාළයුත්තට්ඨානෙ අද්දාරිට්ඨකසදිසෙන කාළවණ්ණෙන සමන්නාගතානි සුවණ්ණවිමානෙ උග්ඝාටිතමණිසීහපඤ්ජරසදිසානි ඛායන්ති.

ගොපඛුමොති එත්ථ **පඛුමන්ති** සකලං චක්ඛුභණ්ඩං අධිප්පෙතං. තං කාළවච්ඡකස්ස බහලධාතුකං හොති, රත්තවච්ඡකස්ස විප්පසන්නං, තංමුහුත්තජාතරත්තවච්ඡසදිසචක්ඛුභණ්ඩොති අත්ථො. අඤ්ඤෙසඤ්හි අක්ඛිභණ්ඩා අපරිපුණ්ණා හොන්ති, හත්ථිමූසිකකාකාදීනං අක්ඛිසදිසෙහි විනිග්ගතෙහි ගම්භීරෙහිපි අක්ඛීහි සමන්නාගතා හොන්ති. තථාගතස්ස පන ධොවිත්වා මජ්ජිත්වා ඨපිතමණිගුළිකා විය මුදුසිනිද්ධනීලසුඛුමපඛුමාචිතානි අක්ඛීනි.

උණ්ණාති උණ්ණලොමං. **භමුකන්තරෙති** ද්වින්නං භමුකානං වෙමජ්ඣෙ නාසිකමත්ථකෙයෙව ජාතා. උග්ගන්ත්වා පන නලාටමජ්ඣෙජාතා. **ඔදාතාති** පරිසුද්ධා ඔසධිතාරකවණ්ණා. **මුදූති** සප්පිමණ්ඩෙ ඔසාදෙත්වා ඨපිතසතවාරවිහතකප්පාසපටලසදිසා. **තූලසන්නිභාති** සිම්බලිතූලලතාතූලසමානා, අයමස්සා ඔදාතතාය උපමා. සා පනෙසා කොටියං ගහෙත්වා ආකඩ්ඪියමානා උපඩ්ඪබාහුප්පමාණා හොති, විස්සට්ඨා දක්ඛිණාවත්තවසෙන ආවට්ටිත්වා උද්ධග්ගා හුත්වා සන්තිට්ඨති, සුවණ්ණඵලකමජ්ඣෙ ඨපිතරජතපුප්ඵුළකා විය සුවණ්ණඝටතො නික්ඛමමානා ඛීරධාරා විය අරුණප්පභාරඤ්ජිතෙ ගගනතලෙ ඔසධිතාරකා විය ච අතිමනොහරාය සිරියා විරොචති.

උණ්හීසසීසොති ඉදං පරිපුණ්ණනලාටතඤ්චෙව පරිපුණ්ණසීසතඤ්චාති ද්වෙ අත්ථවසෙ පටිච්ච වුත්තං. තථාගතස්ස හි දක්ඛිණකණ්ණචූළිකතො පට්ඨාය මංසපටලං උට්ඨහිත්වා සකලං නලාටං ඡාදයමානං පූරයමානං ගන්ත්වා වාමකණ්ණචූළිකාය පතිට්ඨිතං, රඤ්ඤො බද්ධඋණ්හීසපට්ටො විය විරොචති. පච්ඡිමභවිකබොධිසත්තානං කිර ඉමං ලක්ඛණං විදිත්වා රාජූනං උණ්හීසපට්ටං අකංසු, අයං තාව එකො අත්ථො. අඤ්ඤෙ පන ජනා අපරිපුණ්ණසීසා හොන්ති, කෙචි කප්පසීසා, කෙචි ඵලසීසා, කෙචි අට්ඨිසීසා, කෙචි තුම්බසීසා, කෙචි පබ්භාරසීසා. තථාගතස්ස පන ආරග්ගෙන වට්ටෙත්වා ඨපිතං විය සුපරිපුණ්ණං උදකපුප්ඵුළසදිසං සීසං හොති. තත්ථ පුරිමනයෙන උණ්හීසවෙඨිතසීසො වියාති උණ්හීසසීසො. දුතියනයෙන උණ්හීසං විය සබ්බත්ථ පරිමණ්ඩලසීසොති උණ්හීසසීසො.

ඉමානි පන මහාපුරිසලක්ඛණානි කම්මං කම්මසරික්ඛකං ලක්ඛණං ලක්ඛණානිසංසන්ති ඉමෙ චත්තාරො කොට්ඨාසෙ එකෙකස්මිං ලක්ඛණෙ දස්සෙත්වා කථිතානි සුකථිතානි හොන්ති. තස්මා භගවතා ලක්ඛණසුත්තෙ (දී. නි. 3.200-202) වුත්තානි ඉමානි කම්මාදීනි දස්සෙත්වා කථෙතබ්බානි . සුත්තවසෙන විනිච්ඡිතුං අසක්කොන්තෙන **සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය** තස්සෙව සුත්තස්ස වණ්ණනාය වුත්තනයෙන ගහෙතබ්බානි.

ඉමෙහි ඛො, භො, සො භවං ගොතමොති, භො ආචරිය, ඉමෙහි ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණෙහි සො භවං ගොතමො සමන්නාගතො දෙවනගරෙ සමුස්සිතරතනවිචිත්තං සුවණ්ණතොරණං විය යොජනසතුබ්බෙධො සබ්බපාලිඵුල්ලො පාරිච්ඡත්තකො විය සෙලන්තරම්හි සුපුප්ඵිතසාලරුක්ඛො විය තාරාගණපටිමණ්ඩිතගගනතලම්ව ච අත්තනො සිරිවිභවෙන ලොකං ආලොකං කුරුමානො විය චරතීති ඉමත්ථම්පි දීපෙත්වා කිරියාචාරං ආවික්ඛිතුං **ගච්ඡන්තො ඛො පනාති**ආදිමාහ.

387. **දක්ඛිණෙනාති** බුද්ධානඤ්හි ඨත්වා වා නිසීදිත්වා වා නිපජ්ජිත්වා වා ගමනං අභිනීහරන්තානං දක්ඛිණපාදොව පුරතො හොති. සතතපාටිහාරියං කිරෙතං. **නාතිදූරෙ පාදං උද්ධරතීති** තං දක්ඛිණපාදං න අතිදූරෙ ඨපෙස්සාමීති උද්ධරති. අතිදූරඤ්හි අභිහරියමානෙ දක්ඛිණපාදෙන වාමපාදො ආකඩ්ඪියමානො ගච්ඡෙය්‍ය, දක්ඛිණපාදොපි දූරං ගන්තුං න සක්කුණෙය්‍ය, ආසන්නෙයෙව පතිට්ඨහෙය්‍ය, එවං සති පදච්ඡෙදො නාම හොති. දක්ඛිණපාදෙ පන පමාණෙනෙව උද්ධතෙ වාමපාදොපි පමාණෙනෙව උද්ධරියති, පමාණෙන උද්ධතො පතිට්ඨහන්තොපි පමාණෙයෙව පතිට්ඨාති. එවමනෙන තථාගතස්ස දක්ඛිණපාදකිච්චං වාමපාදෙන නියමිතං, වාමපාදකිච්චං දක්ඛිණපාදෙන නියමිතන්ති වෙදිතබ්බං.

නාතිසීඝන්ති දිවා විහාරහත්තත්ථාය ගච්ඡන්තො භික්ඛු විය න අතිසීඝං ගච්ඡති. **නාතිසණිකන්ති** යථා පච්ඡතො ආගච්ඡන්තො ඔකාසං න ලභති, එවං න අතිසණිකං ගච්ඡති. **අද්දුවෙන අද්දුවන්ති** ජණ්ණුකෙන ජණ්ණුකං, **න සත්ථිං උන්නාමෙතීති** ගම්භීරෙ උදකෙ ගච්ඡන්තො විය න ඌරුං උන්නාමෙති. **න ඔනාමෙතීති** රුක්ඛසාඛාඡෙදනදණ්ඩඞ්කුසපාදො විය න පච්ඡතො ඔසක්කාපෙති. **න සන්නාමෙතීති** ඔබද්ධානාබද්ධට්ඨානෙහි පාදං කොට්ටෙන්තො විය න ථද්ධං කරොති. **න විනාමෙතීති** යන්තරූපකං කීළාපෙන්තො විය න ඉතො චිතො ච චාලෙති. **අධරකායොවාති** හෙට්ඨිමකායොව ඉඤ්ජති, උපරිමකායො නාවාය ඨපිතසුවණ්ණපටිමා විය නිච්චලො හොති. දූරෙ ඨත්වා ඔලොකෙන්තො හි බුද්ධානං ඨිතභාවං වා ගමනභාවං වා න ජානාති . **කායබලෙනාති** බාහා ඛිපන්තො සරීරතො

සෙදෙහි මුච්චන්තෙහි න කායබලෙන ගච්ඡති. **සබ්බකායෙනෙවාති** ගීවං අපරිවත්තෙත්වා රාහුලොවාදෙ වුත්තනාගාපලොකිතවසෙනෙව අපලොකෙති.

න උද්ධන්තිආදීසු නක්ඛත්තානි ගණෙන්තො විය න උද්ධං උල්ලොකෙති, නට්ඨං කාකණිකං වා මාසකං වා පරියෙසන්තො විය න අධො ඔලොකෙති, න හත්ථිඅස්සාදයො පස්සන්තො විය ඉතො චිතො ච විපෙක්ඛමානො ගච්ඡති. **යුගමත්තන්ති** නවවිදත්ථිමත්තෙ චක්ඛූනි ඨපෙත්වා ගච්ඡන්තො යුගමත්තං පෙක්ඛති නාම, භගවාපි යුගෙ යුත්තො සුදන්තආජානීයො විය එත්තකං පස්සන්තො ගච්ඡති. **තතො චස්ස උත්තරීති** යුගමත්තතො පරං න පස්සතීති න වත්තබ්බො. න හි කුට්ටං වා කවාටං වා ගච්ඡො වා ලතා වා ආවරිතුං සක්කොති, අථ ඛ්වස්ස අනාවරණඤාණස්ස අනෙකානි චක්කවාළසහස්සානි එකඞ්ගණානෙව හොන්ති. **අන්තරඝරන්ති** හෙට්ඨා මහාසකුලුදායිසුත්තෙ ඉන්දඛීලතො පට්ඨාය අන්තරඝරං, ඉධ ඝරඋම්මාරතො පට්ඨාය වෙදිතබ්බං. **න කායන්ති**ආදි පකතිඉරියපථෙනෙව පවිසතීති දස්සනත්ථං වුත්තං. දලිද්දමනුස්සානං නීචඝරකං පවිසන්තෙපි හි තථාගතෙ ඡදනං වා උග්ගච්ඡති, පථවී වා ඔගච්ඡති, භගවා පන පකතිගමනෙනෙව ගච්ඡති. **නාතිදූරෙති** අතිදූරෙ පරිවත්තන්තෙන හි එකං ද්වෙ පදවාරෙ පිට්ඨිභාගෙන ගන්ත්වා නිසීදිතබ්බං හොති. **නාච්චාසන්නෙති** අච්චාසන්නෙ පරිවත්තන්තෙන එකං ද්වෙ පදවාරෙ පුරතො ගන්ත්වා නිසීදිතබ්බං හොති. තස්මා යස්මිං පදවාරෙ ඨිතෙන පුරතො වා පච්ඡතො වා අගන්ත්වා නිසීදිතබ්බං හොති, තත්ථ පරිවත්තති.

පාණිනාති කටිවාතාබාධිකො විය න ආසනං හත්ථෙහි ගහෙත්වා නිසීදති. **පක්ඛිපතීති** යො කිඤ්චි කම්මං කත්වා කිලන්තො ඨිතකොව පතති, යොපි ඔරිමං අඞ්ගං නිස්සාය නිසින්නො සංසන්තො යාව පාරිමඞ්ගා ගච්ඡති, පාරිමඞ්ගං වා නිස්සාය නිසින්නො තථෙව යාව ඔරිමඞ්ගා ආගච්ඡති, සබ්බො සො ආසනෙ කායං පක්ඛිපති නාම. භගවා පන එවං අකත්වා ආසනස්ස මජ්ඣෙ ඔලම්බකං ධාරෙන්තො විය තූලපිචුං ඨපෙන්තො විය සණිකං නිසීදති. **හත්ථකුක්කුච්චන්ති** පත්තමුඛවට්ටියං උදකබින්දුඨපනං මක්ඛිකබීජනියා පණ්ණච්ඡෙදනඵාලනාදි හත්ථෙන අසංයතකරණං. **පාදකුක්කුච්චන්ති** පාදෙන භූමිසංඝනාදි අසංයතකරණං.

න ඡම්භතීති න භායති. **න කම්පතීති** න ඔසීදති. **න වෙධතීති** න චලති. **න පරිතස්සතීති** භයපරිතස්සනායපි තණ්හාපරිතස්සනායපි න පරිතස්සති. එකච්චො හි ධම්මකථාදීනං අත්ථාය ආගන්ත්වා මනුස්සෙසු වන්දිත්වා ඨිතෙසු ''සක්ඛිස්සාමි නු ඛො තෙසං චිත්තං ගණ්හන්තො ධම්මං වා කථෙතුං, පඤ්හං වා පුච්ඡිතො විස්සජ්ජෙතුං, භත්තානුමොදනං වා කාතු''න්ති භයපරිතස්සනාය පරිතස්සති. එකච්චො ''මනාපා නු ඛො මෙ යාගු ආගච්ඡිස්සති, මනාපං අන්තරඛජ්ජක''න්ති වා තණ්හාපරිතස්සනාය පරිතස්සති. තදුභයම්පි තස්ස නත්ථීති න පරිතස්සති. **විවෙකාවට්ටොති** විවෙකෙ නිබ්බානෙ ආවට්ටමානසො හුත්වා. විවෙකවත්තොතිපි පාඨො, විවෙකවත්තයුත්තො හුත්වාති අත්ථො. විවෙකවත්තං නාම කතභත්තකිච්චස්ස භික්ඛුනො දිවාවිහාරෙ සමථවිපස්සනාවසෙන මූලකම්මට්ඨානං ගහෙත්වා පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා නිසීදනං. එවං නිසින්නස්ස හි ඉරියාපථො උපසන්තො හොති.

න පත්තං උන්නාමෙතීතිආදීසු එකච්චො පත්තමුඛවට්ටියා උදකදානං ආහරන්තො විය පත්තං උන්නාමෙති, එකො පාදපිට්ඨියං ඨපෙන්තො විය ඔනාමෙති, එකො බද්ධං කත්වා ගණ්හාති, එකො ඉතො චිතො ච එන්දාපෙති, එවං අකත්වා උභොහි හත්ථෙහි ගහෙත්වා ඊසකං නාමෙත්වා උදකං පටිග්ගණ්හාතීති අත්ථො. **න සම්පරිවත්තකන්ති** පරිවත්තෙත්වා පඨමමෙව පත්තපිට්ඨිං න ධොවති. **නාතිදූරෙති** යථා නිසින්නාසනතො දූරෙ පතති, න එවං ඡඩ්ඩෙති. **නාච්චාසන්නෙති** පාදමූලෙයෙව න ඡඩ්ඩෙති. **විච්ඡඩ්ඩයමානොති** විකිරන්තො, යථා පටිග්ගාහකො තෙමති, න එවං ඡඩ්ඩෙති.

නාතිථොකන්ති යථා එකච්චො පාපිච්ඡො අප්පිච්ඡතං දස්සෙන්තො මුට්ඨිමත්තමෙව ගණ්හාති, න එවං. **අතිබහුන්ති** යාපනමත්තතො අතිරෙකං. **බ්‍යඤ්ජනමත්තායාති** බ්‍යඤ්ජනස්ස මත්තා නාම ඔදනතො චතුත්ථො භාගො. එකච්චො හි භත්තෙ මනාපෙ භත්තං බහුං ගණ්හාති, බ්‍යඤ්ජනෙ මනාපෙ බ්‍යඤ්ජනං බහුං. සත්ථා පන තථා න ගණ්හාති. **න ච බ්‍යඤ්ජනෙනාති** අමනාපඤ්හි බ්‍යඤ්ජනං ඨපෙත්වා භත්තමෙව භුඤ්ජන්තො, භත්තං වා ඨපෙත්වා බ්‍යඤ්ජනමෙව ඛාදන්තො බ්‍යඤ්ජනෙන ආලොපං අතිනාමෙති නාම. සත්ථා එකන්තරිකං බ්‍යඤ්ජනං ගණ්හාති, භත්තම්පි බ්‍යඤ්ජනම්පි එකතොව නිට්ඨන්ති. **ද්වත්තික්ඛත්තුන්ති** තථාගතස්ස හි පුප්ඵජිව්හාය දන්තානං උපනීතභොජනං ද්වත්තික්ඛත්තුං දන්තෙහි ඵුට්ඨමත්තමෙව සණ්හකරණීයපිට්ඨවිලෙපනං විය හොති, තස්මා එවමාහ. **න මුඛෙ අවසිට්ඨාති** පොක්ඛරපත්තෙ පතිතඋදකබින්දු විය විනිවත්තිත්වා පරගලමෙව යාති, තස්මා අවසිට්ඨා න හොති. **රසපටිසංවෙදීති** මධුරතිත්තකඩුකාදිරසං ජානාති. බුද්ධානඤ්හි අන්තමසො පානීයෙපි දිබ්බොජා පක්ඛිත්තාව හොති, තෙන නෙසං සබ්බත්ථෙව රසො පාකටො හොති, රසගෙධො පන නත්ථි.

අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතන්ති ''නෙව දවායා''ති වුත්තෙහි අට්ඨහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතං. **විසුද්ධිමග්ගෙ** පනස්ස විනිච්ඡයො ආගතොති සබ්බාසවසුත්තෙ වුත්තමෙතං. **හත්ථෙසු ධොතෙසූති** සත්ථා කිං කරොති? පඨමං පත්තස්ස ගහණට්ඨානං ධොවති. තත්ථ පත්තං ගහෙත්වා සුඛුමජාලහත්ථං පෙසෙත්වා ද්වෙ වාරෙ සඤ්චාරෙති. එත්තාවතා පොක්ඛරපත්තෙ පතිතඋදකං විය විනිවත්තිත්වා ගච්ඡති. **න ච අනත්ථිකොති** යථා එකච්චො පත්තං ආධාරකෙ ඨපෙත්වා පත්තෙ උදකං න පුඤ්ඡති, රජෙ පතන්තෙ අජ්ඣුපෙක්ඛති, න එවං කරොති. **න ච අතිවෙලානුරක්ඛීති** යථා

එකච්චො පමාණාතික්කන්තං ආරක්ඛං ඨපෙති, භුඤ්ජිත්වා වා පත්තෙ උදකං පුඤ්ඡිත්වා චීවරභොගන්තරං පවෙසෙත්වා පත්තං උදරෙන අක්කමිත්වා ගණ්හාති, න එවං කරොති.

න ච අනුමොදනස්සාති යො හි භුත්තමත්තොව දාරකෙසු භත්තත්ථාය රොදන්තෙසු ඡාතජ්ඣත්තෙසු මනුස්සෙසු භුඤ්ජිත්වා අනාගතෙස්වෙව අනුමොදනං ආරභති, තතො සබ්බකම්මානි ඡඩ්ඩෙත්වා එකච්චෙ ආගච්ඡන්ති, එකච්චෙ අනාගතාව හොන්ති, අයං කාලං අතිනාමෙති. යොපි මනුස්සෙසු ආගන්ත්වා අනුමොදනත්ථාය වන්දිත්වා නිසින්නෙසු අනුමොදනං අකත්වාව ‘‘කථං තිස්ස, කථං ඵුස්ස, කථං සුමන, කථං තිස්සෙ, කථං ඵුස්සෙ, කථං සුමනෙ, කච්චිත්ථ අරොගා, සස්සං සම්පන්න’’න්තිආදිං පාටියෙක්කං කථං සමුට්ඨාපෙති, අයං අනුමොදනස්ස කාලං අතිනාමෙති, මනුස්සානං පන ඔකාසං ඤත්වා ආයාචිතකාලෙ කරොන්තො නාතිනාමෙති නාම, සත්ථා තථා කරොති.

න තං භත්තන්ති කිං භත්තං නාමෙතං උත්තණ්ඩුලං අතිකිලින්නන්තිආදීනි වත්වා න ගරහති. **න අඤ්ඤං භත්තන්ති** ස්වාතනාය වා පුනදිවසාය වා භත්තං උප්පාදෙස්සාමීති හි අනුමොදනං කරොන්තො අඤ්ඤං භත්තං පටිකඞ්ඛති. යො වා – ‘‘යාව මාතුගාමානං භත්තං පච්චති, තාව අනුමොදනං කරිස්සාමි, අථ මෙ අනුමොදනාවසානෙ අත්තනො පක්කභත්තතොපි ථොකං දස්සන්තී’’ති අනුමොදනං වඩ්ඪෙති, අයම්පි පටිකඞ්ඛති නාම. සත්ථා න එවං කරොති. **න ච මුච්චිතුකාමොති** එකච්චො හි පටිසංමුඤ්චිත්වා ගච්ඡති, වෙගෙන අනුබන්ධිතබ්බො හොති. සත්ථා පන න එවං ගච්ඡති, පරිසාය මජ්ඣෙ ඨිතොව ගච්ඡති. **අච්චුක්කට්ඨන්ති** යො හි යාව හනුකට්ඨිතො උක්ඛිපිත්වා පාරුපති, තස්ස අච්චුක්කට්ඨං නාම හොති. යො යාව ගොප්ඵකා ඔතාරෙත්වාව පාරුපති, තස්ස අච්චුක්කට්ඨං හොති. යොපි උභතො උක්ඛිපිත්වා උදරං විවරිත්වා යාති, තස්සපි අච්චුක්කට්ඨං හොති. යො එකංසං කත්වා ථනං විවරිත්වා යාති, තස්සපි අච්චුක්කට්ඨං. සත්ථා තං සබ්බං න කරොති.

අල්ලීනන්ති යථා අඤ්ඤෙසං සෙදෙන තින්තං අල්ලීයති, න එවං සත්ථු. **අපකට්ඨන්ති** බලිසාටකො විය කායතො මුච්චිත්වාපි න තිට්ඨති. **වාතොති** වෙරම්භවාතොපි උට්ඨහිත්වා චාලෙතුං න සක්කොති. **පාදමණ්ඩනානුයොගන්ති** ඉට්ඨකාය සංසනාදීහි පාදසොභානුයොගං. **පක්ඛාලෙත්වාති** පාදෙනෙව පාදං ධොවිත්වා. **සො නෙව අත්තබ්‍යාබාධායාති**ආදීනි න පුබ්බෙනිවාසචෙතොපරියඤාණානං අත්ථිතාය වදති, ඉරියාපථසන්තතං පන දිස්වා අනුමානෙන වදති. **ධම්මන්ති** පරියත්තිධම්මං. **න උස්සාදෙතීති** කිං මහාරට්ඨික, කිං මහාකුටුම්බිකාතිආදීනි වත්වා ගෙහස්සිතවසෙන න උස්සාදෙති. **න අපසාදෙතීති** ‘‘කිං, උපාසක, කථං තෙ විහාරමග්ගො ඤාතො? කිං භයෙන නාගච්ඡසි? න හි භික්ඛූ කිඤ්චි අච්ඡින්දිත්වා ගණ්හන්ති, මා භායී’’ති වා ‘‘කිං තුය්හං එවං මච්ඡරියජීවිතං නාමා’’ති වා ආදීනි වත්වා ගෙහස්සිතපෙමෙන න අපසාදෙති.

විස්සට්ඨොති සිනිද්ධො අපලිබුද්ධො. **විඤ්ඤෙය්‍යොති** විඤ්ඤාපනීයො පාකටො, විස්සට්ඨත්තායෙව චෙස විඤ්ඤෙය්‍යො හොති. **මඤ්ජූති** මධුරො. **සවනීයොති** සොතසුඛො, මධුරත්තායෙව චෙස සවනීයො හොති. **බින්දූති** සම්පිණ්ඩිතො. **අවිසාරීති** අවිසටො, බින්දුත්තායෙව චෙස අවිසාරී හොති. **ගම්භීරොති** ගම්භීරසමුට්ඨිතො. **නින්නාදීති** නින්නාදවා, ගම්භීරත්තායෙව චෙස නින්නාදී හොති. **යථාපරිසන්ති** චක්කවාළපරියන්තම්පි එකාබද්ධපරිසං විඤ්ඤාපෙති. **බහිද්ධාති** අඞ්ගුලිමත්තම්පි පරිසතො බහිද්ධා න ගච්ඡති. තස්මා? සො එවරූපො මධුරස්සරො අකාරණා මා නස්සීති. ඉති භගවතො සොසො පරිසාය මත්ථකෙනෙව චරති.

අවලොකයමානාති සිරස්මිං අඤ්ජලිං ඨපෙත්වා භගවන්තං ඔලොකෙන්තාව පච්චොසක්කිත්වා දස්සනවිජහනට්ඨානෙ වන්දිත්වා ගච්ඡන්ති. **අවිජහිතත්තාති** යො හි කථං සුත්වා වුට්ඨිතො අඤ්ඤං දිට්ඨසුතාදිකං කථං කථෙන්තො ගච්ඡති, එස සභාවෙන විජහති නාම. යො පන සුතධම්මකථාය වණ්ණං කථෙන්තොව ගච්ඡති, අයං න විජහති නාම, එවං අවිජහන්තභාවෙන පක්කමන්ති. **ගච්ඡන්තන්ති** රජ්ජුයන්තවසෙන රතනසත්තුබ්බෙධං සුවණ්ණග්ඝිකං විය ගච්ඡන්තං. **අද්දසාම ඨිතන්ති** සමුස්සිතකඤ්චනපබ්බතං විය ඨිතං **අද්දසාම. තතො ච භියොති** විත්ථාරෙත්වා ගුණෙ කථෙතුං අසක්කොන්තො අවසෙසෙ ගුණෙ සංඛිපිත්වා කලාපං විය සුත්තකබද්ධං විය ච කත්වා විස්සජ්ජෙන්තො එවමාහ. අයමෙත්ථ අධිප්පායො – මයා කථිතගුණෙහි අකථිතාව බහුතරා. මහාපථවිමහාසමුද්දාදයො විය හි තස්ස භොතො අනන්තා අප්පමෙය්‍යා ගුණා ආකාසමිව විත්ථාරිතාති.

390. **අප්පටිසංවිදිතොති** අවිඤ්ඤාතආගමනො. පබ්බජිතෙ උපසඞ්කමන්තෙන හි චීවරපරිකම්මාදිසමයෙ වා එකං නිවාසෙත්වා සරීරහඤ්ජනසමයෙ වා උපසඞ්කමිත්වා තතොව පටිනිවත්තිතබ්බං හොති, පටිසන්ථාරමත්තම්පි න ජායති. පුරෙතරං පන ඔකාසෙ කාරිතෙ දිවාට්ඨානං සම්මජ්ජිත්වා චීවරං පාරුපිත්වා භික්ඛු විවිත්තෙ ඨානෙ නිසීදති, තං ආගන්ත්වා පස්සන්තා දස්සනෙනපි පසීදන්ති, පටිසන්ථාරො ජායති, පඤ්හබ්‍යාකරණං වා ධම්මකථා වා ලබ්භති. තස්මා පණ්ඩිතා ඔකාසං කාරෙන්ති. සො ච නෙසං අඤ්ඤතරො, තෙනස්ස එතදහොසි. **ජිණ්ණො වුඩ්ඪොති** අත්තනො උග්ගතභාවං අකථෙත්වා කස්මා එවමාහ? බුද්ධා නාම අනුද්දයසම්පන්නා හොන්ති, මහල්ලකභාවං ඤත්වා සීඝං ඔකාසං කරිස්සතීති එවමාහ.

391. **ඔරමිය ඔකාසමකාසීති** වෙගෙන උට්ඨාය ද්විධා භිජ්ජිත්වා ඔකාසමකාසි.

යෙ මෙති යෙ මයා. **නාරීසමානසව්හයාති** නාරීසමානනාමං ඉත්ථිලිඞ්ගං, තෙන අව්හාතබ්බාති නාරීසමානසව්හයා, ඉත්ථිලිඞ්ගෙන වත්තබ්බාති වොහාරකුසලතාය එවං වදති. **පහූතජිව්හොති** පුථුලජිව්හො. **නින්නාමයෙතන්ති** නීහර එතං.

393. **කෙවලීති** සකලගුණසම්පන්නො.

394. **පච්චභාසීති** එකප්පහාරෙන පුච්ඡිතෙ අට්ඨ පඤ්හෙ බ්‍යාකරොන්තො පතිඅභාසි. **යො වෙදීති** යො විදති ජානාති, යස්ස පුබ්බෙනිවාසො පාකටො. **සග්ගාපායඤ්ච පස්සතීති** දිබ්බචක්ඛුඤාණං කථිතං. **ජාතික්ඛයං පත්තොති** අරහත්තං පත්තො. **අභිඤ්ඤා වොසිතොති** තං අරහත්තං අභිජානිත්වා වොසිතො වොසානප්පත්තො. **මුනීති** අරහත්තඤාණමොනෙය්‍යෙන සමන්නාගතො.

විසුද්ධන්ති පණ්ඩරං. **මුත්තං රාගෙහීති** කිලෙසරාගෙහි මුත්තං. **පහීනජාතිමරණොති** ජාතික්ඛයප්පත්තත්තා පහීනජාතිකො, ජාතිපහානෙනෙව පහීනමරණො. **බ්‍රහ්මචරියස්ස කෙවලීති** යං බ්‍රහ්මචරියස්ස කෙවලී සකලභාවො, තෙන සමන්නාගතො, සකලචතුමග්ගබ්‍රහ්මචරියවාසොති අත්ථො. **පාරගූ සබ්බධම්මානන්ති** සබ්බෙසං ලොකියලොකුත්තරධම්මානං අභිඤ්ඤාය පාරං ගතො, සබ්බධම්මෙ අභිජානිත්වා ඨිතොති අත්ථො. **පාරගූති** වා එත්තාවතා පරිඤ්ඤාපාරගූ පඤ්චන්නං ඛන්ධානං, පහානපාරගූ සබ්බකිලෙසානං , භාවනාපාරගූ චතුන්නං මග්ගානං, සච්ඡිකිරියාපාරගූ නිරොධස්ස, සමාපත්තිපාරගූ සබ්බසමාපත්තීනන්ති අයමත්ථො වුත්තො. පුන **සබ්බධම්මානන්ති** ඉමිනා අභිඤ්ඤාපාරගූ වුත්තොති. **බුද්ධො තාදී පවුච්චතීති** තාදිසො ඡහි ආකාරෙහි පාරං ගතො සබ්බාකාරෙන චතුන්නං සච්චානං බුද්ධත්තා බුද්ධොති පවුච්චතීති.

කිං පන එත්තාවතා සබ්බෙ පඤ්හා විස්සජ්ජිතා හොන්තීති? ආම විස්සජ්ජිතා, චිත්තං විසුද්ධං ජානාති, මුත්තං රාගෙහීති ඉමිනා තාව බාහිතපාපත්තා බ්‍රාහ්මණොති පඨමපඤ්හො විස්සජ්ජිතො හොති. පාරගූති ඉමිනා වෙදෙහි ගතත්තා වෙදගූති දුතියපඤ්හො විස්සජ්ජිතො හොති. පුබ්බෙනිවාසන්තිආදීහි ඉමාසං තිස්සන්නං විජ්ජානං අත්ථිතාය තෙවිජ්ජොති තතියපඤ්හො විස්සජ්ජිතො හොති. මුත්තං රාගෙහි සබ්බසොති ඉමිනාව නිස්සටත්තා පාපධම්මානං සොත්තියොති චතුත්ථපඤ්හො විස්සජ්ජිතො හොති. ජාතික්ඛයං පත්තොති ඉමිනා පන අරහත්තස්සෙව වුත්තත්තා පඤ්චමපඤ්හො විස්සජ්ජිතො හොති. වොසිතොති ච බ්‍රහ්මචරියස්ස කෙවලීති ච ඉමෙහි ඡට්ඨපඤ්හො විස්සජ්ජිතො හොති. අභිඤ්ඤා වොසිතො මුනීති ඉමිනා සත්තමපඤ්හො විස්සජ්ජිතො හොති. පාරගූ සබ්බධම්මානං, බුද්ධො තාදී පවුච්චතීති ඉමිනා අට්ඨමපඤ්හො විස්සජ්ජිතො හොති.

395. දානකථන්තිආදීනි හෙට්ඨා සුත්තෙ විත්ථාරිතානෙව. **පච්චපාදීති** පටිපජ්ජි. **ධම්මස්සානුධම්මන්ති** ඉමස්මිං සුත්තෙ ධම්මො නාම අරහත්තමග්ගො, අනුධම්මො නාම හෙට්ඨිමා තයො මග්ගා තීණි ච සාමඤ්ඤඵලානි, තානි පටිපාටියා පටිලභීති අත්ථො. **න ච මං ධම්මාධිකරණං විහෙසෙසීති** මඤ්ච ධම්මකාරණා න කිලමෙසි, න පුනප්පුනං කථාපෙසීති වුත්තං හොති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව. **තත්ථ පරිනිබ්බායීති** පන පදෙන දෙසනාය අරහත්තෙනෙව කූටං ගහිතන්ති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

බ්‍රහ්මායුසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සෙලසුත්තවණ්ණනා

396. **එවං මෙ සුතන්ති** සෙලසුත්තං. තත්ථ **අඞ්ගුත්තරාපෙසූති**ආදි පොතලියසුත්තෙ විත්ථාරිතමෙව. **අඩ්ඪතෙළසෙහීති** අඩ්ඪෙන තෙළසෙහි, ද්වාදසහි සතෙහි පඤ්ඤාසාය ච භික්ඛූහි සද්ධින්ති වුත්තං හොති. තෙ පන සාවකසන්නිපාතෙ සන්නිපතිතා භික්ඛූයෙව සබ්බෙ එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බජිතා ඛීණාසවා. **කෙණියොති** තස්ස නාමං, **ජටිලොති** තාපසො. සො කිර බ්‍රාහ්මණමහාසාලො, ධනරක්ඛණත්ථාය පන තාපසපබ්බජ්ජං සමාදාය රඤ්ඤො පණ්ණාකාරං දත්වා භූමිභාගං ගහෙත්වා තත්ථ අස්සමං කාරෙත්වා වසති පඤ්චහි සකටසතෙහි වණිජ්ජං පයොජෙත්වා කුලසහස්සස්ස නිස්සයො හුත්වා, අස්සමෙපි චස්ස එකො තාලරුක්ඛො දිවසෙ දිවසෙ එකං සොවණ්ණමයං තාලඵලං මුඤ්චතීති වදන්ති. සො දිවා කාසායානි ධාරෙති, ජටා ච බන්ධති, රත්තිං කාමසම්පත්තිං අනුභවති. **ධම්මියා කථායාති** පානකානිසංසපටිසංයුත්තාය ධම්මියා කථාය. අයඤ්හි කෙණියො තුච්ඡහත්ථො භගවතො දස්සනාය ගන්තුං ලජ්ජායමානො – ‘‘විකාලභොජනා විරතානම්පි පානකං කප්පතී’’ති චින්තෙත්වා සුසඞ්ඛතබදරපානං පඤ්චහි කාජසතෙහි ගාහාපෙත්වා අගමාසි. එවං ගතභාවො චස්ස – ‘‘අථ ඛො කෙණියස්ස ජටිලස්ස එතදහොසි කිං නු ඛො අහං සමණස්ස ගොතමස්ස හරාපෙය්‍යා’’න්ති භෙසජ්ජක්ඛන්ධකෙ (මහාව. 300) පාළිආරුළ්හොයෙව.

දුතියම්පි ඛො භගවාති කස්මා පුනප්පුනං පටික්ඛිපි? තිත්ථියානං පටික්ඛෙපපසන්නතාය, අකාරණමෙතං, නත්ථි බුද්ධානං පච්චයහෙතු එවරූපං කොහඤ්ඤං. අයං පන අඩ්ඪතෙළසානි භික්ඛුසතානි දිස්වා එත්තකානංයෙව භික්ඛං පටියාදෙස්සති, ස්වෙව සෙලො තීහි පුරිසසතෙහි සද්ධිං පබ්බජිස්සති. අයුත්තං ඛො පන නවකෙ අඤ්ඤතො පෙසෙත්වා

ඉමෙහෙව සද්ධිං ගන්තුං, ඉමෙ වා අඤ්ඤතො පෙසෙත්වා නවකෙහි සද්ධිං ගන්තුං. අථාපි සබ්බෙ ගහෙත්වා ගමිස්සාමි, භික්ඛාහාරො නප්පහොස්සති. තතො භික්ඛුසු පිණ්ඩාය චරන්තෙසු මනුස්සා උජ්ඣායිස්සන්ති – ''චිරස්සාපි කෙණියො සමණං ගොතමං නිමන්තෙත්වා යාපනමත්තං දාතුං නාසක්ඛී''ති, සයම්පි විප්පටිසාරී භවිස්සති. පටික්ඛෙපෙ පන කතෙ ''සමණො ගොතමො පුනප්පුනං 'ත්වඤ්ච බ්‍රාහ්මණෙසු අභිප්පසන්නො'ති බ්‍රාහ්මණානං නාමං ගණ්හාතී''ති චින්තෙත්වා බ්‍රාහ්මණෙපි නිමන්තෙතුකාමො භවිස්සති, තතො බ්‍රාහ්මණෙ පාටියෙක්කං නිමන්තෙස්සති , තෙ තෙන නිමන්තිතා භික්ඛූ හුත්වා භුඤ්ජිස්සන්ති. එවමස්ස සද්ධා අනුරක්ඛිතා භවිස්සතීති පුනප්පුනං පටික්ඛිපි. **කිඤ්චාපි බො, හොති** ඉමිනා ඉදං දීපෙති, – ''භො ගොතම, කිං ජාතං යදි අහං බ්‍රාහ්මණෙසු අභිප්පසන්නො, අධිවාසෙතු භවං ගොතමො, අහං බ්‍රාහ්මණානම්පි දාතුං සක්කොමි තුම්හාකම්පී''ති.

කායවෙය්‍යාවටිකන්ති කායවෙය්‍යාවච්චං. **මණ්ඩලමාළන්ති** දුස්සමණ්ඩපං.

397. **ආවාහොති** කඤ්ඤාගහණං. **විවාහොති** කඤ්ඤාදානං. **සො මෙ නිමන්තිතොති** සො මයා නිමන්තිතො. අථ බ්‍රාහ්මණො පරිපක්කොපනිස්සයත්තා බුද්ධසද්දං සුත්වාව අමතෙනෙවාභිසිත්තො පසාදං ආවිකරොන්තො **බුද්ධොති , භො කෙණිය, වදෙසීති** ආහ. කෙණියො යථාභූතං ආචික්ඛන්තො **බුද්ධොති, භො සෙල, වදාමීති** ආහ. තතො නං පුනපි දළ්හීකරණත්ථං පුච්ඡි, ඉතරොපි තථෙව ආරොචෙසි.

398. අථස්ස කප්පසතසහස්සෙහිපි බුද්ධසද්දස්සෙව දුල්ලභභාවං සම්පස්සතො. **එතදහොසීති**. එතං ''සොසොපි බො''තිආදි අහොසි. **නීලවනරාජීති** නීලවණ්ණරුක්ඛපන්ති. **පදෙ පදන්ති** පදප්පමාණෙ පදං. අච්චාසන්නෙ හි අතිදූරෙ වා පාදෙ නික්ඛිපමානෙ සද්දො උට්ඨාති, තං පටිසෙධෙන්තො එවමාහ. **සීහාව එකචරාති** ගණවාසී සීහො සීහපොතකාදීහි සද්ධිං පමාදං ආපජ්ජති, එකචරො අප්පමත්තො හොති. ඉති අප්පමාදවිහාරං දස්සෙන්තො එකචරසීහෙන ඔපම්මං කරොති. **මා මෙ භොන්තොති** ආචාරං සික්ඛාපෙන්තො ආහ. අයඤ්හෙත්ථ අධිප්පායො – සචෙ තුම්හෙ කථාවාරං අලභිත්වා මම කථාය අන්තරෙ කථං පවෙසෙස්සථ, ''අන්තෙවාසිකෙ සික්ඛාපෙතුං නාසක්ඛී''ති මය්හං ගරහා උප්පජ්ජිස්සති, තස්මා ඔකාසං පස්සිත්වා මන්තෙය්‍යාථාති. **නො ච බො නං ජානාමීති** විපස්සිපි බොධිසත්තො චතුරාසීතිසහස්සත්ථෙරපබ්බජිතපරිවාරො සත්ත මාසානි බොධිසත්තචාරිකං චරි, බුද්ධුප්පාදකාලො විය අහොසි. අම්හාකම්පි බොධිසත්තො ඡබ්බස්සානි බොධිසත්තචාරිකං චරි. එවං පරිපුණ්ණසරීරලක්ඛණෙහි සමන්නාගතාපි බුද්ධා න හොන්ති. තස්මා බ්‍රාහ්මණො ''නො ච බො නං ජානාමී''ති ආහ.

399. **පරිපුණ්ණකායොති** ලක්ඛණෙහි පරිපුණ්ණතාය අහීනඞ්ගතාය ච පරිපුණ්ණසරීරො. **සුරුචීති** සුන්දරසරීරප්පභො. **සුජාතොති** ආරොහපරිණාහසම්පත්තියා සණ්ඨානසම්පත්තියා ච සුනිබ්බත්තො. **චාරුදස්සනොති** සුචිරම්පි පස්සන්තානං අතිත්තිජනකො මනොහරදස්සනො. **සුවණ්ණවණ්ණොති** සුවණ්ණසදිසවණ්ණො. **සුසුක්කදාඨොති** සුට්ඨු සුක්කදාඨො. **මහාපුරිසලක්ඛණාති** පඨමං වුත්තබ්‍යඤ්ජනානෙව වචනන්තරෙන නිගමෙන්තො ආහ.

ඉදානි තෙසු ලක්ඛණෙසු අත්තනො චිත්තරුචිතානි ගහෙත්වා ථොමෙන්තො **පසන්නනෙත්තොති**ආදිමාහ. භගවා හි පඤ්චවණ්ණපසාදසම්පත්තියා **පසන්නනෙත්තො,** පුණ්ණචන්දසදිසමුඛතාය **සුමුඛො,** ආරොහපරිණාහසම්පත්තියා **බ්‍රහා,** බ්‍රහ්මුජුගත්තතාය **උජු,** ජුතිමන්තතාය **පතාපවා**. යම්පි චෙත්ථ පුබ්බෙ වුත්තං, තං ''මජ්ඣෙ සමණසඞ්ඝස්සා''ති ඉමිනා පරියායෙන ථොමයතා පුන වුත්තං. එදිසො හි එවං විරොචති. උත්තරගාථායපි එසෙව නයො. **උත්තමවණ්ණිනොති** උත්තමවණ්ණසම්පන්නස්ස. **රථෙසභොති** උත්තමසාරථී. **ජම්බුසණ්ඩස්සාති** ජම්බුදීපස්ස. පාකටෙන ඉස්සරියං ඉස්සරො හොති.

ඛත්තියාති ජාතිඛත්තියා. **භොගීති** භොගියා. **රාජානොති** යෙ කෙචි රජ්ජං කාරෙන්තා. **රාජාභිරාජාති** රාජූනං පූජනීයො, අධිරාජා හුත්වා, චක්කවත්තීති අධිප්පායො. **මනුජින්දොති** මනුස්සාධිපති පරමිස්සරො හුත්වා.

එවං වුත්තෙ භගවා – ''යෙ තෙ භවන්ති අරහන්තො සම්මාසම්බුද්ධා, තෙ සකවණ්ණෙ භඤ්ඤමානෙ අත්තානං පාතුකරොන්තී''ති ඉමං සෙලස්ස මනොරථං පූරෙන්තො **රාජාහමස්මීති**ආදිමාහ. තත්‍රායමධිප්පායො – යං මං ත්වං සෙල ''රාජා අරහසි භවිතු''න්ති යාචසි, එත්ථ අප්පොස්සුක්කො හොති **රාජාහමස්මි**. සති ච රාජත්තෙ යථා අඤ්ඤො රාජා යොජනසතං වා අනුසාසති යොජනසහස්සං වා, චක්කවත්ති හුත්වාපි චතුදීපපරියන්තමත්තං වා, නාහමෙවං පරිච්ඡින්නවිසයො, අහඤ්හි **ධම්මරාජා අනුත්තරො** භවග්ගතො අවීචිපරියන්තං කත්වා තිරියං අප්පමාණලොකධාතුයො අනුසාසාමි. යාවතා හි අපදද්විපදාදිභෙදා සත්තා, අහං තෙසං අග්ගො. න හි මෙ කොචි සීලෙන වා…පෙ.… විමුත්තිඤාණදස්සනෙන වා පටිභාගො අත්ථි, ස්වාහං එවං ධම්මරාජා අනුත්තරො අනුත්තරෙනෙව චතුසතිපට්ඨානාදිභෙදෙන **ධම්මෙන චක්කං වත්තෙමි**. ඉදං පජහථ, ඉදං උපසම්පජ්ජ විහරථාති ආණාචක්කං, ඉදං බො පන, භික්ඛවෙ, දුක්ඛං අරියසච්චන්තිආදිනා පරියත්තිධම්මෙන ධම්මචක්කමෙව වා. **චක්කං අප්පටිවත්තියන්ති** යං චක්කං අප්පටිවත්තියං හොති සමණෙන වා…පෙ.… කෙනචි වා ලොකස්මින්ති.

එවං අත්තානං ආවිකරොන්තං භගවන්තං දිස්වා පීතිසොමනස්සජාතො සෙලො පුන දළ්හීකරණත්ථං **සම්බුද්ධො පටිජානාසීති** ගාථාද්වයමාහ. තත්ථ **කො නු සෙනාපතීති** රඤ්ඤො භොතො ධම්මෙන පවත්තිතස්ස චක්කස්ස

අනුපවත්තකො සෙනාපති කො නුති පුච්ඡි.

තෙන ච සමයෙන භගවතො දක්ඛිණපස්සෙ ආයස්මා සාරිපුත්තො නිසින්නො හොති සුවණ්ණපුඤ්ජො විය සිරියා සොභමානො, තං දස්සෙන්තො භගවා **මයා පවත්තිතන්ති** ගාථමාහ. තත්ථ **අනුජාතො තථාගතන්ති** තථාගතං හෙතුං අනුජාතො, තථාගතෙන හෙතුනා ජාතොති අත්ථො. අපිච අවජාතො අනුජාතො අතිජාතොති තයො පුත්තා. තෙසු අවජාතො දුස්සීලො, සො තථාගතස්ස පුත්තො නාම න හොති. අතිජාතො නාම පිතරා උත්තරිතරො, තාදිසොපි තථාගතස්ස පුත්තො නත්ථි. තථාගතස්ස පන එකො අනුජාතොව පුත්තො හොති, තං දස්සෙන්තො එවමාහ.

එවං ''කො නු සෙනාපතී''ති පඤ්හං බ්‍යාකරිත්වා යං සෙලො ආහ ''සම්බුද්ධො පටිජානාසී''ති, තත්‍ර නං නික්කඞ්ඛං කාතුකාමො ''නාහං පටිඤ්ඤාමත්තෙනෙව පටිජානාමි, අපිචාහං ඉමිනා කාරණෙන බුද්ධො''ති ඤාපෙතුං **අභිඤ්ඤෙය්‍යන්ති** ගාථමාහ. තත්‍ර **අභිඤ්ඤෙය්‍යන්ති** විජ්ජා ච විමුත්ති ච. **භාවෙතබ්බං** මග්ගසච්චං. **පහාතබ්බං** සමුදයසච්චං. හෙතුවචනෙන පන ඵලසිද්ධිතො තෙසං ඵලානි නිරොධසච්චදුක්ඛසච්චානිපි වුත්තානෙව හොන්ති. එවං සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකතං පරිඤ්ඤාතබ්බං පරිඤ්ඤාතන්ති ඉදම්පෙත්ථ සඞ්ගහිතන්ති චතුසච්චභාවනාඵලඤ්ච විමුත්තිඤ්ච දස්සෙන්තො ''බුජ්ඣිතබ්බං බුජ්ඣිත්වා බුද්ධො ජාතොස්මී''ති යුත්තහෙතුනා බුද්ධභාවං සාධෙති.

එවං නිප්පරියායෙන අත්තානං ආවිකත්වා අත්තනි කඞ්ඛාවිතරණත්ථං බ්‍රාහ්මණං අභිචාරියමානො **විනයස්සූති** ගාථත්තයමාහ. තත්ථ **සල්ලකත්තොති** රාගාදිසල්ලකන්තනො. **අනුත්තරොති** යථා බාහිරවෙජ්ජෙන වූපසමිතරොගො ඉමස්මිඤ්ඤෙවත්තභාවෙ කුප්පති, න එවං. මයා වූපසමිතස්ස පන රොගස්ස භවන්තරෙපි උප්පත්ති නත්ථි, තස්මා අහං අනුත්තරොති අත්ථො. **බ්‍රහ්මභූතොති** සෙට්ඨභූතො. **අතිතුලොති** තුලං අතීතො, නිරූපමොති අත්ථො. **මාරසෙනප්පමද්දනොති** කාමා තෙ පඨමා සෙනාති එවං ආගතාය මාරසෙනාය පමද්දනො. **සබ්බාමිත්තෙති** ඛන්ධකිලෙසාභිසඞ්ඛාරමච්චුදෙවපුත්තමාරසඞ්ඛාතෙ සබ්බපච්චත්ථිකෙ. **වසීකත්වාති** අත්තනො වසෙ වත්තෙත්වා. **අකුතොභයොති** කුතොචි අභයො.

එවං වුත්තෙ සෙලො බ්‍රාහ්මණො තාවදෙව භගවති සඤ්ජාතපසාදො පබ්බජ්ජාපෙක්ඛො හුත්වා **ඉමං භොන්තොති** ගාථත්තයමාහ. තත්ථ **කණ්හාභිජාතිකොති** චණ්ඩාලාදිනීචකුලෙ ජාතො. තතො තෙපි මාණවකා පබ්බජ්ජාපෙක්ඛා හුත්වා **එවඤ්චෙ රුච්චති, භොතොති** ගාථමාහංසු. අථ සෙලො තෙසු මාණවකෙසු තුට්ඨචිත්තො තෙ ච දස්සෙන්තො පබ්බජ්ජං යාචන්තො **''බ්‍රාහ්මණා''**ති ගාථමාහ.

තතො භගවා යස්මා සෙලො අතීතෙ පදුමුත්තරස්ස භගවතො සාසනෙ තෙසංයෙව තිණ්ණං පුරිසසතානං ගණසෙට්ඨො හුත්වා තෙහි සද්ධිං පරිවෙණං කාරෙත්වා දානාදීනි පුඤ්ඤානි කත්වා තෙන කම්මෙන දෙවමනුස්සසම්පත්තිං අනුභවමානො පච්ඡිමෙ භවෙ තෙසංයෙව ආචරියො හුත්වා නිබ්බත්තො, තඤ්ච තෙසං කම්මං විමුත්තිපරිපාකාය පරිපක්කං එහිභික්ඛුභාවස්ස ච උපනිස්සයභූතං, තස්මා තෙ සබ්බෙව එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජං පබ්බාජෙන්තො **ස්වාක්ඛාතන්ති** ගාථමාහ. තත්ථ **සන්දිට්ඨිකන්ති** සයමෙව දට්ඨබ්බං පච්චක්ඛං. **අකාලිකන්ති** මග්ගානන්තරඵලුප්පත්තියා න කාලන්තරං පත්තබ්බඵලං. **යත්ථ අමොඝාති** යස්මිං මග්ගබ්‍රහ්මචරියෙ අප්පමත්තස්ස සික්ඛත්තයපූරණෙන සික්ඛතො පබ්බජ්ජා අමොඝා හොති, සඵලාති අත්ථො. එවඤ්ච වත්වා ''එථ භික්ඛවො''ති භගවා අවොච. තෙ සබ්බෙ පත්තචීවරධරා හුත්වා ආකාසෙනාගන්ත්වා වස්සසතිකත්ථෙරා විය සුවිනීතා භගවන්තං අභිවාදයිංසු. එවමිමං තෙසං එහිභික්ඛුභාවං සන්ධාය ''අලත්ථ ඛො සෙලො''තිආදි වුත්තං.

400. **ඉමාහීති** ඉමාහි කෙණියස්ස චිත්තානුකූලාහි ගාථාහි. තත්ථ අග්ගිපරිචරියං විනා බ්‍රාහ්මණානං යඤ්ඤාභාවතො ''අග්ගිහුත්තමුඛා යඤ්ඤා''ති වුත්තං. අග්ගිහුත්තසෙට්ඨා අග්ගිජුහනප්පධානාති අත්ථො. වෙදෙ සජ්ඣායන්තෙහි පඨමං සජ්ඣායිතබ්බතො, සාවිත්ති, ''ඡන්දසො මුඛ''න්ති වුත්තො. මනුස්සානං සෙට්ඨතො රාජා ''මුඛ''න්ති වුත්තො. නදීනං ආධාරතො පටිසරණතො ච සාගරො ''මුඛ''න්ති වුත්තො. චන්දයොගවසෙන ''අජ්ජ කත්තිකා අජ්ජ රොහිණී''ති සඤ්ඤාණතො ආලොකකරණතො සොම්මභාවතො ච ''නක්ඛත්තානං මුඛං චන්දො''ති වුත්තං. තපන්තානං අග්ගත්තා ආදිච්චො ''තපතං මුඛ''න්ති වුත්තො. දක්ඛිණෙය්‍යානං පන අග්ගත්තා විසෙසෙන තස්මිං සමයෙ බුද්ධප්පමුඛං සඞ්ඝං සන්ධාය ''පුඤ්ඤං ආකඞ්ඛමානානං, සඞ්ඝො එව යජතං මුඛ''න්ති වුත්තං. තෙන සඞ්ඝො පුඤ්ඤස්ස ආයමුඛන්ති දස්සෙති.

යං තං **සරණන්ති** අඤ්ඤං බ්‍යාකරණගාථමාහ. තස්සත්ථො – පඤ්චහි චක්ඛූහි චක්ඛුමා භගවා යස්මා මයං ඉතො අට්ඨමෙ දිවසෙ තං සරණං ආගතම්හා, තස්මා අත්තනා තව සාසනෙ අනුත්තරෙන දමථෙන දන්තාම්හා, අහො තෙ සරණස්ස ආනුභාවොති.

තතො පරං භගවන්තං ද්වීහි ගාථාහි ථොමෙත්වා තතියාය වන්දනං යාචන්තො **භික්ඛවො තිසතා ඉමෙ**තිආදිමාහාති.

සෙලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. අස්සලායනසුත්තවණ්ණනා

401. **එවං මෙ සුතන්ති අස්සලායනසුත්තං. තත්ථ නානාවෙරජ්ජකානන්ති** අඞ්ගමගධාදීහි නානප්පකාරෙහි වෙරජ්ජෙහි ආගතානං, තෙසු වා රට්ඨෙසු ජාතසංවඩ්ඪානන්තිපි අත්ථො. **කෙනචිදෙවාති** යඤ්ඤුපාසනාදිනා අනියමිතකිච්චෙන. **චාතුවණ්ණින්ති** චතුවණ්ණසාධාරණං. මයං පන න්හානසුද්ධියා භාවනාසුද්ධියාපි බ්‍රාහ්මණාව සුජ්ඣන්තීති වදාම, අයුත්තම්පි සමණො ගොතමො කරොතීති මඤ්ඤමානා එවං චින්තයිංසු. **වුත්තසිරොති** වාපිතසිරො.

ධම්මවාදීති සභාවවාදී. **දුප්පටිමන්තියාති** අම්හාදිසෙහි අධම්මවාදීහි දුක්ඛෙන පටිමන්තිතබ්බා හොන්ති. ධම්මවාදිනො නාම පරාජයො න සක්කා කාතුන්ති දස්සෙති. **පරිබ්බාජකන්ති** පබ්බජ්ජාවිධානං, තයො වෙදෙ උග්ගහෙත්වා සබ්බපච්ඡා පබ්බජන්තා යෙහි මන්තෙහි පබ්බජන්ති, පබ්බජිතා ච යෙ මන්තෙ පරිහරන්ති, යං වා ආචාරං ආචරන්ති, තං සබ්බං භොතා චරිතං සික්ඛිතං. තස්මා තුය්හං පරාජයො නත්ථි, ජයොව භවිස්සතීති මඤ්ඤන්තා එවමාහංසු.

402. **දිස්සන්ති ඛො පනාති**ආදි තෙසං ලද්ධිභින්දනත්ථං වුත්තං. තත්ථ **බ්‍රාහ්මණියොති** බ්‍රාහ්මණානං පුත්තපටිලාභත්ථාය ආවාහවිවාහවසෙන කුලා ආනීතා බ්‍රාහ්මණියො දිස්සන්ති . තා ඛො පනෙතා අපරෙන සමයෙන **උතුනියොපි** හොන්ති, සඤ්ජාතපුප්ඵාති අත්ථො. **ගබ්භිනියොති** සඤ්ජාතගබ්භා. **විජායමානාති** පුත්තධීතරො ජනයමානා. **පායමානාති** දාරකෙ ථඤ්ඤං පායන්තියො. **යොනිජාව සමානාති** බ්‍රාහ්මණීනං පස්සාවමග්ගෙන ජාතා සමානා. **එවමාහංසූති** එවං වදන්ති. කථං? **බ්‍රාහ්මණොව සෙට්ඨො වණ්ණො…පෙ…. බ්‍රහ්මදායාදාති**. යදි පන නෙසං සච්චවචනං සියා, බ්‍රාහ්මණීනං කුච්ඡි මහාබ්‍රහ්මුනො උරො භවෙය්‍ය, බ්‍රාහ්මණීනං පස්සාවමග්ගො මහාබ්‍රහ්මුනො මුඛං භවෙය්‍ය, එත්තාවතා ‘‘මයං මහාබ්‍රහ්මුනො උරෙ වසිත්වා මුඛතො නික්ඛන්තා’’ති වත්තුං මා ලභන්තූති අයං මුඛතො ජාතච්ඡෙදකවාදො වුත්තො.

403. **අයයො හුත්වා දාසො හොති, දාසො හුත්වා අයයො හොතීති** බ්‍රාහ්මණො සභරියො වණිජ්ජං පයොජෙන්තො යොනකරට්ඨං වා කම්බොජරට්ඨං වා ගන්ත්වා කාලං කරොති, තස්ස ගෙහෙ වයප්පත්තෙ පුත්තෙ අසති බ්‍රාහ්මණී දාසෙන වා කම්මකරෙන වා සද්ධිං සංවාසං කප්පෙති. එකස්මිං දාරකෙ ජාතෙ සො පුරිසො දාසොව හොති, තස්ස ජාතදාරකො පන දායජ්ජසාමිකො හොති. මාතිතො සුද්ධො පිතිතො අසුද්ධො සො වණිජ්ජං පයොජෙන්තො මජ්ඣිමපදෙසං ගන්ත්වා බ්‍රාහ්මණදාරිකං ගහෙත්වා තස්සා කුච්ඡිස්මිං පුත්තං පටිලභති, සොපි මාතිතොව සුද්ධො හොති පිතිතො අසුද්ධො. එවං බ්‍රාහ්මණසමයස්මිඤ්ඤෙව ජාතිසම්භෙදො හොතීති දස්සනත්ථමෙතං වුත්තං. **කිං බලං, කො අස්සාසොති** යත්ථ තුම්හෙ දාසා හොන්තා සබ්බෙව දාසා හොථ, අයයා හොන්තා සබ්බෙව අයයා හොථ, එත්ථ වො කො ථාමො, කො අවස්සයො, යං බ්‍රාහ්මණොව සෙට්ඨො වණ්ණොති වදථාති දීපෙති.

404. **ඛත්තියොව නු ඛොති**ආදයො සුත්තච්ඡෙදකවාදා නාම හොන්ති.

408. ඉදානි චාතුවණ්ණිසුද්ධිං දස්සෙන්තො **ඉධ රාජාති**ආදිමාහ. **සාපානදොණියාති** සුනඛානං පිවනදොණියා. **අග්ගිකරණීයන්ති** සීතවිනොදනඅන්ධකාරවිධමනභත්තපචනාදි අග්ගිකිච්චං. **එත්ථ අස්සලායනාති** එත්ථ සබ්බස්මිං අග්ගිකිච්චං කරොන්තෙ.

409. ඉදානි යදෙතං බ්‍රාහ්මණා චාතුවණ්ණිසුද්ධීති වදන්ති, එත්ථ චාතුවණ්ණාති නියමො නත්ථි. පඤ්චමො හි පාදසිකවණ්ණොපි අත්ථීති සංඛිත්තෙන තෙසං වාදෙ දොසදස්සනත්ථං **ඉධ ඛත්තියකුමාරොති**ආදිමාහ. තත්‍ර **අමුත්‍ර ච පනෙසානන්ති** අමුස්මිඤ්ච පන පුරිමනයෙ එතෙසං මාණවකානං කිඤ්චි නානාකරණං න පස්සාමීති වදති. නානාකරණං පන තෙසම්පි අත්ථියෙව. ඛත්තියකුමාරස්ස හි බ්‍රාහ්මණකඤ්ඤාය උප්පන්නො ඛත්තියපාදසිකො නාම, ඉතරො බ්‍රාහ්මණපාදසිකො නාම, එතෙ හීනජාතිමාණවකා.

එවං පඤ්චමස්ස වණ්ණස්ස අත්ථිතාය චාතුවණ්ණිසුද්ධීති එතෙසං වාදෙ දොසං දස්සෙත්වා ඉදානි පුන චාතුවණ්ණිසුද්ධියං ඔවදන්තො **තං කිං මඤ්ඤසීති**ආදිමාහ. තත්ථ **සද්ධෙති** මතකභත්තෙ. **ථාලිපාකෙති** පණ්ණාකාරභත්තෙ. **යඤ්ඤෙති** යඤ්ඤභත්තෙ. **පාහුනෙති** ආගන්තුකානං කතභත්තෙ. **කිං හීති** කිං මහප්ඵලං භවිස්සති, නො භවිස්සතීති දීපෙති.

410. **භූතපුබ්බන්ති** අස්සලායන පුබ්බෙ මයි ජාතියා හීනතරෙ තුම්හෙ සෙට්ඨතරා සමානාපි මයා ජාතිවාදෙ පඤ්හං පුට්ඨා සම්පාදෙතුං න සක්ඛිත්ථ, ඉදානි තුම්හෙ හීනතරා හුත්වා මයා සෙට්ඨතරෙන බුද්ධානං සකෙ ජාතිවාදපඤ්හං පුට්ඨා කිං සම්පාදෙස්සථ? න එත්ථ චින්තා කාතබ්බාති මාණවං උපත්ථම්භෙන්තො ඉමං දෙසනං ආරභි. තත්ථ **අසිතොති** කාළකො. **දෙවලොති** තස්ස නාමං, අයමෙව භගවා තෙන සමයෙන. **පටලියොති** ගණ්ඩිගණ්ඨුපාහනා. **පත්ථණ්ඩිලෙති** පණ්ණසාලපරිවෙණෙ. **කො නු ඛොති** කහං නු ඛො. **ගාමණ්ඩලරූපො වියාති** ගාමදාරකරූපො විය.

සො බ්‍රවාහං, භො, භොමීති සො අහං, භො, අසිතදෙවලො භොමීති වදති. තදා කිර මහාසත්තො කොණ්ඩදමකො හුත්වා විචරති. **අභිවාදෙතුං උපක්කමිංසූති** වන්දිතුං උපක්කමං අකංසු. තතො පට්ඨාය ච වස්සසතිකතාපසොපි තදහුජාතං බ්‍රාහ්මණකුමාරං අවන්දන්තො කොණ්ඩිතො හොති.

411. **ජනිකා මාතාති** යාය තුම්හෙ ජනිතා, සා වො ජනිකා මාතා. **ජනිකාමාතුති** ජනිකාය මාතු. **යො ජනකොති** යො ජනකො පිතා. ''යො ජනිකො පිතාතෙව'' වා පාඨො.

අසිතෙනාති පඤ්චාභිඤ්ඤෙන අසිතෙන දෙවලෙන ඉසිනා ඉමං ගන්ධබ්බපඤ්හං පුට්ඨා න සම්පායිස්සන්ති. **යෙසන්ති** යෙසං සත්තන්නං ඉසීනං. **න පුණ්ණො දබ්බිගාහොති** තෙසං සත්තන්නං ඉසීනං දබ්බිං ගහෙත්වා පණ්ණං පචිත්වා දායකො පුණ්ණො නාම එකො අහොසි, සො දබ්බිගහණසිප්පං ජානාති. ත්වං සාචරියකො තෙසං පුණ්ණොපි න හොති, තෙන ඤාතං දබ්බිගහණසිප්පමත්තම්පි න ජානාසීති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

අයං පන අස්සලායනො සද්ධො අහොසි පසන්නො, අත්තනො අන්තොනිවෙසනෙයෙව චෙතියං කාරෙසි. යාවජ්ජදිවසා අස්සලායනවංසෙ ජාතා නිවෙසනං කාරෙත්වා අන්තොනිවෙසනෙ චෙතියං කරොන්තෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

අස්සලායනසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. සොටමුඛසුත්තවණ්ණනා

412. **එවං මෙ සුතන්ති** සොටමුඛසුත්තං. තත්ථ **ඛෙමියම්බවනෙති** එවංනාමකෙ අම්බවනෙ. **ධම්මිකො පරිබ්බජොති** ධම්මිකා පබ්බජ්ජා. **අදස්සනාති** තුම්හාදිසානං වා පණ්ඩිතානං අදස්සනෙන. **යො වා පනෙත්ථ ධම්මොති** යො වා පන එත්ථ ධම්මො සභාවො, තස්සෙව වා අදස්සනෙන. ඉමිනා ''අම්හාකං කථා අප්පමාණං, ධම්මොව පමාණ''න්ති දස්සෙති. තතො ථෙරො ''නවඋපොසථාගාරෙ විය බහුනා කම්මෙන ඉධ භවිතබ්බ''න්ති චින්තෙත්වා චඞ්කමා ඔරුය්හ පණ්ණසාලං පවිසිත්වා නිසීදි. තං දස්සෙතුං **එවං වුත්තෙති**ආදි වුත්තං.

413. **චත්තාරොමෙ බ්‍රාහ්මණාති** ථෙරස්ස කිර එතදහොසි – ''අයං බ්‍රාහ්මණො 'ධම්මිකං පබ්බජ්ජං උපගතො සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා නත්ථී'ති වදති. ඉමස්ස චත්තාරො පුග්ගලෙ ද්වෙ ච පරිසා දස්සෙත්වා 'චතුත්ථං පුග්ගලං කතරාය පරිසාය බහුලං පස්සසී'ති පුච්ඡිස්සාමි, ජානමානො 'අනාගාරියපරිසාය'න්ති වක්ඛති. එවමෙතං සකමුඛෙනෙව 'ධම්මිකො පරිබ්බජො අත්ථී'ති වදාපෙස්සාමී''ති ඉමං දෙසනං ආරභි.

414. තත්ථ **සාරත්තරත්තාති** සුට්ඨු රත්තරත්තා. **සානුග්ගහා වාචා භාසිතා** සකාරණා වාචා භාසිතා. වුත්තඤ්හෙතං මයා ''අම්හාකං කථා අප්පමාණං, ධම්මොව පමාණ''න්ති.

421. **කිං පන තෙති** ගිහි නාම කප්පියම්පි අකප්පියම්පි වදෙය්‍යාති විචෙචනත්ථං පුච්ඡි. **කාරාපෙසීති** මාපෙසි. කාරාපෙත්වා ච පන කාලං කත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තො. එතස්ස කිර ජානනසිප්පෙ මාතරම්පි පිතරම්පි සාතෙත්වා අත්තාව සාතෙතබ්බොති ආගච්ඡති. එතං සිප්පං ජානන්තො ඨපෙත්වා එතං අඤ්ඤො සග්ගෙ නිබ්බත්තො නාම නත්ථි, එස පන ථෙරං උපනිස්සාය පුඤ්ඤං කත්වා තත්ථ නිබ්බත්තිත්වා ච පන ''කෙනාහං කම්මෙන ඉධ නිබ්බත්තො''ති ආවජ්ජෙත්වා යථාභූතං ඤත්වා එකදිවසං ජිණ්ණාය භොජනසාලාය පටිසඞ්ඛරණත්ථං සඞ්ඝෙ සන්නිපතිතෙ මනුස්සවෙසෙන ආගන්ත්වා පුච්ඡි – ''කිමත්ථං, භන්තෙ, සඞ්ඝො සන්නිපතිතො''ති? භොජනසාලාය පටිසඞ්ඛරණත්ථන්ති. කෙනෙසා කාරිතාති? සොටමුඛෙනාති. ඉදානි සො කුහින්ති? කාලඞ්කතොති. අත්ථි පනස්ස කොචි ඤාතකොති? අත්ථි එකා භගිනීති. පක්කොසාපෙථ නන්ති. භික්ඛූ පක්කොසාපෙසුං. සො තං උපසඞ්කමිත්වා – ''අහං, තව භාතා, සොටමුඛො නාම ඉමං සාලං කාරෙත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තො, අසුකෙ ච අසුකෙ ච ඨානෙ මයා ඨපිතං ධනං අත්ථි, තං ගහෙත්වා ඉමඤ්ච භොජනසාලං කාරෙහි, දාරකෙ ච පොසෙහී''ති වත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං වන්දිත්වා වෙහාසං උප්පතිත්වා දෙවලොකමෙව අගමාසි. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

සොටමුඛසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. චඞ්කීසුත්තවණ්ණනා

422. **එවං මෙ සුතන්ති** චඞ්කීසුත්තං. තත්ථ **දෙවවනෙ සාලවනෙති** තස්මිං කිර දෙවතානං බලිකම්මං කරීයති, තෙන තං දෙවවනන්තිපි සාලවනන්තිපි වුච්චති. **ඔපාසාදං අජ්ඣාවසතීති** ඔපාසාදනාමකෙ බ්‍රාහ්මණගාමෙ වසති, අභිභවිත්වා වා ආවසති, තස්ස සාමී හුත්වා යාය මරියාදාය තත්ථ වසිතබ්බං, තාය මරියාදාය වසති. උපසග්ගවසෙන

පනෙත්ථ භුම්මත්ථෙ උපයොගවචනං වෙදිතබ්බං, තස්ස අනුප්පයොගත්තාව සෙසපදෙසු. තත්ථ ලක්ඛණං සද්දසත්ථතො පරියෙසිතබ්බං. **සත්තුස්සදන්ති** සත්තෙහි උස්සදං උස්සන්නං, බහුජනං ආකිණ්ණමනුස්සං පොසාවනියහත්ථිඅස්සමොරමිගාදිඅනෙකසත්තසමාකිණ්ණඤ්චාති අත්ථො. යස්මා පන සො ගාමො බහි ආවිජ්ඣිත්වා ජාතෙන හත්ථිඅස්සාදීනං ඝාසතිණෙන චෙව ගෙහච්ඡදනතිණෙන ච සම්පන්නො, තථා දාරුකට්ඨෙහි චෙව ගෙහසම්භාරකට්ඨෙහි ච, යස්මා චස්ස අබ්භන්තරෙ වට්ටචතුරස්සාදිසණ්ඨානා බහූ පොක්ඛරණියො, ජලජකුසුමවිචිත්තානි ච බහි අනෙකානි තළාකානි වා උදකස්ස නිච්චභරිතානෙව හොන්ති, තස්මා **සතිණකට්ඨොදකන්ති** වුත්තං.

සහ ධඤ්ඤෙන **සධඤ්ඤං,** පුබ්බණ්ණාපරණ්ණාදිභෙදං බහුධඤ්ඤසන්නිචයන්ති අත්ථො. එත්තාවතා යස්මිං ගාමෙ බ්‍රාහ්මණො සෙතච්ඡත්තං උස්සාපෙත්වා රාජලීලාය වසති. තස්ස සමිද්ධිසම්පත්ති දීපිතා හොති. රාජතො ලද්ධං භොග්ගං **රාජභොග්ගං**. කෙන දින්නන්ති චෙ, **රඤ්ඤා පසෙනදිනා කොසලෙන දින්නං**. **රාජදායන්ති** රඤ්ඤො දායභූතං, දායජ්ජන්ති අත්ථො. **බ්‍රහ්මදෙය්‍යන්ති** සෙට්ඨදෙය්‍යං, ඡත්තං උස්සාපෙත්වා රාජසඞ්ඛෙපෙන භුඤ්ජිතබ්බන්ති අත්ථො. අථ වා **රාජභොග්ගන්ති** සබ්බං ඡෙජ්ජභෙජ්ජං අනුසාසන්තෙන තිත්ථපබ්බතාදීසු සුඞ්කං ගණ්හන්තෙන සෙතච්ඡත්තං උස්සාපෙත්වා රඤ්ඤා හුත්වා භුඤ්ජිතබ්බං. තත්ථ **රඤ්ඤා පසෙනදිනා කොසලෙන දින්නං රාජදායන්ති.** එත්ථ රඤ්ඤා දින්නත්තා රාජදායං, දායකරාජදීපනත්ථං පනස්ස ''රඤ්ඤා පසෙනදිනා කොසලෙන දින්න''න්ති ඉදං වුත්තං. **බ්‍රහ්මදෙය්‍යන්ති** සෙට්ඨදෙය්‍යං, යථා දින්නං න පුන ගහෙතබ්බං හොති නිස්සට්ඨපරිච්චත්තං, එවං දින්නන්ති අත්ථො.

423. බහූ බහූ හුත්වා සංහතාති සඞ්ඝා. එකෙකිස්සා දිසාය සඞ්ඝො තෙසං අත්ථීති **සඞ්ඝී**. පුබ්බෙ ගාමස්ස අන්තො අගණා බහි නික්ඛමිත්වා ගණා සම්පන්නාති **ගණීභූතා. උත්තරෙනමුඛාති** උත්තරදිසාභිමුඛා. **ඛත්තං ආමන්තෙසීති** ඛත්තා වුච්චති පුච්ඡිතපඤ්හබ්‍යාකරණසමත්ථො මහාමත්තො, තං ආමන්තෙසි. **ආගමෙන්තූති** මුහුත්තං පටිමානෙන්තු, අච්ඡන්තූති වුත්තං හොති.

424. **නානාවෙරජ්ජකානන්ති** නානාවිධෙසු රජ්ජෙසු අඤ්ඤෙසු කාසිකොසලාදීසු ජාතා වා නිවසන්ති වා, තතො වා ආගතාති නානාවෙරජ්ජකා, තෙසං නානාවෙරජ්ජකානං. **කෙනචිදෙවාති** අනියමිතෙන යඤ්ඤූපාසනාදිනා කෙනචි කිච්චෙන. තෙ තස්ස ගමනං සුත්වා චින්තෙසුං – ''අයං, චඞ්කී, උග්ගතබ්‍රාහ්මණො, යෙභුය්‍යෙන ච අඤ්ඤෙ බ්‍රාහ්මණා සමණං ගොතමං සරණං ගතා, අයමෙව න ගතො. ස්වායං සචෙ තත්ථ ගමිස්සති, අද්ධා සමණස්ස ගොතමස්ස ආවට්ටනියා මායාය ආවට්ටිතො සරණං ගමිස්සති. තතො එතස්සාපි ගෙහද්වාරෙ බ්‍රාහ්මණානං අසන්නිපාතො භවිස්සති. හන්දස්ස ගමනන්තරායං කරොමා''ති සම්මන්තයිත්වා තත්ථ අගමංසු. තං සන්ධාය ''අථ ඛො තෙ බ්‍රාහ්මණා''තිආදි වුත්තං.

තත්ථ **උභතොති** ද්වීහි පක්ඛෙහි. **මාතිතො ච පිතිතො චාති**, භොතො මාතා බ්‍රාහ්මණී, මාතුමාතා බ්‍රාහ්මණී, තස්සාපි මාතා බ්‍රාහ්මණී. පිතා බ්‍රාහ්මණො, පිතුපිතා බ්‍රාහ්මණො, තස්සපි පිතා බ්‍රාහ්මණොති. එවං භවං උභතො සුජාතො, මාතිතො ච පිතිතො ච. **සංසුද්ධගහණිකොති** සංසුද්ධා තෙ මාතු ගහණී, සංසුද්ධා තෙ මාතු කුච්ඡීති අත්ථො. **යාව සත්තමා පිතාමහයුගාති** එත්ථ පිතු පිතා පිතාමහො, පිතාමහස්ස යුගං පිතාමහයුගං. **යුගන්ති** ආයුප්පමාණං වුච්චති. අභිලාපමත්තමෙව චෙතං, අත්ථතො පන පිතාමහොව පිතාමහයුගං. තතො උද්ධං සබ්බෙපි පුබ්බපුරිසා පිතාමහග්ගහණෙනෙව ගහිතා. එවං යාව සත්තමො පුරිසො, තාව සංසුද්ධගහණිකො. අථ වා අක්ඛිත්තො අනුපකුට්ඨො ජාතිවාදෙනාති දස්සෙති. **අක්ඛිත්තොති** අපනෙථ එතං, කිං ඉමිනාති එවං අක්ඛිත්තො අනවක්ඛිත්තො. **අනුපක්කුට්ඨොති** න උපකුට්ඨො, න අක්කොසං වා නින්දං වා පත්තපුබ්බො. කෙන කාරණෙනාති. ජාතිවාදෙන, ඉතිපි හීනජාතිකො එසොති එවරූපෙන වචනෙනාති අත්ථො. **ඉමිනාපඞ්ගෙනාති** ඉමිනාපි කාරණෙන.

අඩ්ඪොති ඉස්සරො. **මහද්ධනොති** මහතා ධනෙන සමන්නාගතො. භොතො හි ගෙහෙ පථවියං පංසුවාලිකා විය බහු ධනං, සමණො පන ගොතමො අධනො භික්ඛාය උදරං පූරෙත්වා යාපෙතීති දස්සෙන්ති . **මහාභොගොති** පඤ්චකාමගුණවසෙන මහාඋපභොගො. එවං යං යං ගුණං වදන්ති, තස්ස තස්ස පටිපක්ඛවසෙන භගවතො අගුණංයෙව දස්සෙමාති මඤ්ඤමානා වදන්ති.

අභිරූපොති අඤ්ඤෙහි මනුස්සෙහි අධිකරූපො. **දස්සනීයොති** දිවසම්පි පස්සන්තානං අතිත්තිකරණතො දස්සනයොග්ගො, දස්සනෙනෙව චිත්තපසාදජනනතො **පාසාදිකො**. පොක්ඛරතා වුච්චති සුන්දරභාවො, වණ්ණස්ස පොක්ඛරතා වණ්ණපොක්ඛරතා, තාය **වණ්ණපොක්ඛරතාය,** වණ්ණසම්පත්තියාති අත්ථො. පොරාණා පන **පොක්ඛරන්ති** සරීරං වදන්ති, වණ්ණං වණ්ණමෙව. තෙසං මතෙන වණ්ණො ච පොක්ඛරඤ්ච වණ්ණපොක්ඛරානි, තෙසං භාවො වණ්ණපොක්ඛරතා. ඉති **පරමාය වණ්ණපොක්ඛරතායාති** උත්තමපරිසුද්ධෙන වණ්ණෙන චෙව සරීරසණ්ඨානසම්පත්තියා චාති අත්ථො. **බ්‍රහ්මවණ්ණීති** සෙට්ඨවණ්ණී, පරිසුද්ධවණ්ණෙසුපි සෙට්ඨෙන සුවණ්ණවණ්ණෙනෙව සමන්නාගතොති අත්ථො. **බ්‍රහ්මවච්ඡසීති** මහාබ්‍රහ්මුනො සරීරසදිසෙන සරීරෙන සමන්නාගතො. **අඛුද්දාවකාසො දස්සනායාති** භොතො සරීරෙ දස්සනස්ස ඔකාසො න ඛුද්දකො මහා. සබ්බානෙව තෙ අඞ්ගපච්චඞ්ගානි දස්සනීයානෙව, තානි චාපි මහන්තානෙවාති දීපෙති.

සීලමස්ස අත්ථීති **සීලවා**. වුද්ධං වඩ්ඪිතං සීලමස්සාති **වුද්ධසීලී**. **වුද්ධසීලෙනාති** වුද්ධෙන වඩ්ඪිතෙන සීලෙන. **සමන්නාගතොති** යුත්තො, ඉදං වුද්ධසීලීපදස්සෙව වෙවචනං. සබ්බමෙතං පඤ්චසීලමත්තමෙව සන්ධාය වදන්ති.

කල්‍යාණවාචොතිආදීසු කල්‍යාණා සුන්දරා පරිමණ්ඩලපදබ්‍යඤ්ජනා වාචා අස්සාති කල්‍යාණවාචො. කල්‍යාණං මධුරං වාක්කරණං අස්සාති **කල්‍යාණවාක්කරණො**. වාක්කරණන්ති උදාහරණඝොසො. ගුණපරිපුණ්ණභාවෙන පුරෙ භවාති **පොරී**. පුරෙ වා භවත්තා පොරී. නාගරිකිත්ථියා සුඛුමාලත්තනෙන සදිසාතිපි පොරී. තාය **පොරියා. විස්සට්ඨායාති** අපලිබුද්ධාය, සන්දිට්ඨවිලම්බිතාදිදොසරහිතාය. **අනෙලගලායාති** එලගලෙන විරහිතාය. එකච්චස්ස හි කථෙන්තස්ස එලං ගලති, ලාලා වා පග්ඝරති, ඛෙළඵුසිතානි වා නික්ඛමන්ති, තස්ස වාචා එලගලා නාම හොති. තබ්බිපරිතායාති අත්ථො. **අත්ථස්ස විඤ්ඤාපනියාති**ආදිමජ්ඣපරියොසානං පාකටං කත්වා භාසිතත්ථස්ස විඤ්ඤාපනසමත්ථාය. සෙසමෙත්ථ බ්‍රාහ්මණවණ්ණෙ උත්තානමෙව.

425. **එවං වුත්තෙති** එවං තෙහි බ්‍රාහ්මණෙහි වුත්තෙ, චඞ්කී, ''ඉමෙ බ්‍රාහ්මණා අත්තනො වණ්ණෙ වුච්චමානෙ අතුස්සනකසත්තො නාම නත්ථි, වණ්ණමස්ස භණිත්වා නිවාරෙස්සාමාති ජාතිආදීහි මම වණ්ණං වදන්ති, න ඛො පන මෙ යුත්තං අත්තනො වණ්ණෙ රජ්ජිතුං. හන්දාහං එතෙසං වාදං භින්දිත්වා සමණස්ස ගොතමස්ස මහන්තභාවං ඤාපෙත්වා එතෙසං තත්ථ ගමනං කරොමී''ති චින්තෙත්වා **තෙන හි, භො, මමාපි සුණාථාති**ආදිමාහ. තත්ථ යෙපි ''උභතො සුජාතො''තිආදයො අත්තනො ගුණෙහි සදිසා ගුණා, තෙපි ''කො චාහං, කෙ ච සමණස්ස ගොතමස්ස ජාතිසම්පත්තිආදයො ගුණා''ති අත්තනො ගුණෙහි උත්තරිතරෙයෙව මඤ්ඤමානො, ඉතරෙ පන එකන්තෙනෙව භගවතො මහන්තභාවදීපනත්ථං පකාසෙති. **මයමෙව අරහාමාති** එවං නියමෙන්තො චෙත්ථ ඉදං දීපෙති – යදි ගුණමහන්තතාය උපසඞ්කමිතබ්බො නාම හොති, යථා සිනෙරුං උපනිධාය සාසපො, මහාසමුද්දං උපනිධාය ගොපදකං, සත්තසු මහාසරෙසු උදකං උපනිධාය උස්සාවබින්දු පරිත්තො ලාමකො, එවමෙවං සමණස්ස ගොතමස්ස ජාතිසම්පත්තිආදයො ගුණෙ උපනිධාය අම්හාකං ගුණා පරිත්තා ලාමකා, තස්මා මයමෙව අරහාම තං භවන්තං ගොතමං දස්සනාය උපසඞ්කමිතුන්ති.

භූමිගතඤ්ච වෙහාසට්ඨඤ්චාති එත්ථ රාජඞ්ගණෙ චෙව උය්‍යානෙ ච සුධාමට්ඨා පොක්ඛරණියො සත්තරතනපූරිං කත්වා භූමියං ඨපිතං ධනං භූමිගතං නාම, පාසාදනිය්‍යූහාදයො පන පූරෙත්වා ඨපිතං වෙහාසට්ඨං නාම. එවං තාව කුලපරියායෙන ආගතං. තථාගතස්ස පන ජාතදිවසෙයෙව සඞ්ඛො එලො උප්පලො පුණ්ඩරීකොති චත්තාරො නිධයො උපගතා. තෙසු සඞ්ඛො ගාවුතිකො, එලො අඩ්ඪයොජනිකො, උප්පලො තිගාවුතිකො පුණ්ඩරීකො යොජනිකොති. තෙසුපි ගහිතගහිතට්ඨානං පූරතියෙව. ඉති භගවා පහූතං හිරඤ්ඤසුවණ්ණං ඔහාය පබ්බජිතොති වෙදිතබ්බො. **දහරො වාති**ආදීනි හෙට්ඨා විත්ථාරිතානෙව.

අබුද්දාවකාසොති එත්ථ භගවති අපරිමාණොයෙව දස්සනාවකාසොති වෙදිතබ්බො. තත්‍රිදං වත්ථුං – රාජගහෙ කිර අඤ්ඤතරො බ්‍රාහ්මණො ''සමණස්ස කිර ගොතමස්ස පමාණං ගහෙතුං න සක්කා''ති සුත්වා භගවතො පිණ්ඩාය පවිසනකාලෙ සට්ඨිහත්ථං වෙළුං ගහෙත්වා නගරද්වාරස්ස බහි ඨත්වා සම්පත්තෙ භගවති වෙළුං ගහෙත්වා සමීපෙ අට්ඨාසි, වෙළු භගවතො ජාණුමත්තං පාපුණි. පුනදිවසෙ ද්වෙ වෙළූ සඝටෙත්වා සමීපෙ අට්ඨාසි , භගවා ද්වින්නං වෙළූනං උපරි ද්විවෙළුමත්තමෙව පඤ්ඤායමානො, ''බ්‍රාහ්මණ, කිං කරොසී''ති ආහ? තුම්හාකං පමාණං ගණ්හාමීති. ''බ්‍රාහ්මණ, සචෙපි ත්වං සකලචක්කවාළගබ්භං පූරෙත්වා ඨිතවෙළුං සඝටෙත්වා ආගමිස්සසි, නෙව මෙ පමාණං ගහෙතුං සක්ඛිස්සසි. න හි මයා චත්තාරි අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි කප්පසතසහස්සඤ්ච තථා පාරමියො පූරිතා, යථා මෙ පරො පමාණං ගණ්හෙය්‍ය, අතුලො බ්‍රාහ්මණ, තථාගතො අප්පමෙය්‍යො''ති වත්වා ධම්මපදෙ ගාථමාහ. ගාථාපරියොසානෙ චතුරාසීතිපාණසහස්සානි අමතං පිවිංසු.

අපරම්පි වත්ථු – රාහු කිර අසුරින්දො චත්තාරි යොජනසහස්සානි අට්ඨ ච යොජනසතානි උච්චො, බාහන්තරමස්ස ද්වාදසයොජනසතානි, හත්ථතලපාදතලානං පුථුලතා තීණි යොජනසතානි, අඞ්ගුලිපබ්බානි පණ්ණාසයොජනානි , භමුකන්තරං පණ්ණාසයොජනං, නලාටං තියොජනසතං, සීසං නවයොජනසතං. සො – ''අහං උච්චොස්මි, සත්ථාරං ඔනමිත්වා ඔලොකෙතුං න සක්ඛිස්සාමී''ති න ගච්ඡති. සො එකදිවසං භගවතො වණ්ණං සුත්වා ''යථා කථඤ්ච ඔලොකෙස්සාමී''ති ආගතො. භගවා තස්ස අජ්ඣාසයං විදිත්වා ''චතූසු ඉරියාපථෙසු කතරෙන දස්සෙමී''ති චින්තෙත්වා ''ඨිතකො නාම නීචොපි උච්චො විය පඤ්ඤායති, නිපන්නොවස්ස අත්තානං දස්සෙස්සාමී''ති, ''ආනන්ද, ගන්ධකුටිපරිවෙණෙ මඤ්චකං පඤ්ඤාපෙහී''ති වත්වා තත්ථ සීහසෙය්‍යං කප්පෙසි. රාහු ආගන්ත්වා නිපන්නං භගවන්තං ගීවං උන්නාමෙත්වා නභමජ්ඣෙ පුණ්ණචන්දං විය උල්ලොකෙති. කිමිදං අසුරින්දාති ච වුත්තෙ, භගවා ඔනමිත්වා ඔලොකෙතුං න සක්ඛිස්සාමීති න ගච්ඡින්ති. න මයා අසුරින්ද අධොමුඛෙන පාරමියො පූරිතා, උද්ධග්ගං මෙ කත්වා දානං දින්නන්ති. තංදිවසං රාහු සරණං අගමාසි. එවං භගවා අබුද්දාවකාසො දස්සනාය.

චතුපාරිසුද්ධිසීලෙන **සීලවා**. තං පන සීලං අරියං උත්තමං පරිසුද්ධං, තෙනාහ **අරියසීලීති**. තදෙව අනවජ්ජට්ඨෙන කුසලං, තෙනාහ **කුසලසීලීති**. **කුසලෙන සීලෙනාති** ඉදමස්ස වෙවචනං. **බහූනං ආචරියපාචරියොති** භගවතො එකෙකාය ධම්මදෙසනාය චතුරාසීතිපාණසහස්සානි අපරිමාණාපි දෙවමනුස්සා මග්ගඵලාමතං පිවන්ති. තස්මා බහූනං ආචරියො, සාවකවිනෙය්‍යානං පාචරියොති.

ඛීණකාමරාගොති එත්ථ කාමං භගවතො සබ්බෙපි කිලෙසා ඛීණා, බ්‍රාහ්මණො පන තෙ න ජානාති, අත්තනො ජානනට්ඨානෙයෙව ගුණං කථෙති. **විගතචාපල්ලොති** ''පත්තමණ්ඩනා චීවරමණ්ඩනා සෙනාසනමණ්ඩනා ඉමස්ස වා පූතිකායස්ස…පෙ…. කෙලනා පරිකෙලනා''ති එවං වුත්තචාපල්‍යවිරහිතො.

අපාපපුරෙක්ඛාරොති අපාපෙ නවලොකුත්තරධම්මෙ පුරතො කත්වා විචරති. **බ්‍රහ්මඤ්ඤාය පජායාති** සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානමහාකස්සපාදිභෙදාය බ්‍රාහ්මණපජාය. (අවිරුද්ධො හි සො) එතිස්සාය පජාය පුරෙක්ඛාරො. අයඤ්හි පජා සමණං ගොතමං පුරතො කත්වා චරතීති අත්ථො. අපිච **අපාපපුරෙක්ඛාරොති** න පාපපුරෙක්ඛාරො, න පාපං පුරතො කත්වා චරති, පාපං න ඉච්ඡතීති අත්ථො. කස්ස? **බ්‍රහ්මඤ්ඤාය පජාය** අත්තනා සද්ධිං පටිවිරුද්ධායපි බ්‍රාහ්මණපජාය අවිරුද්ධො හිතසුඛත්ථිකොයෙවාති වුත්තං හොති.

තිරොරට්ඨාති පරරට්ඨතො. **තිරොජනපදාති** පරජනපදතො. **සංපුච්ඡිතුං ආගච්ඡන්තීති** ඛත්තියපණ්ඩිතාදයො චෙව බ්‍රාහ්මණගන්ධබ්බාදයො ච පඤ්හෙ අභිසඞ්ඛරිත්වා පුච්ඡිස්සාමාති ආගච්ඡන්ති. තත්ථ කෙචි පුච්ඡාය වා දොසං විස්සජ්ජනසම්පටිච්ඡනෙ වා අසමත්ථතං සල්ලක්ඛෙත්වා අපුච්ඡිත්වාව තුණ්හී නිසීදන්ති, කෙචි පුච්ඡන්ති, කෙසඤ්චි භගවා පුච්ඡාය උස්සාහං ජනෙත්වා විස්සජ්ජෙති. එවං සබ්බෙසම්පි තෙසං විමතියො තීරං පත්වා මහාසමුද්දස්ස ඌමියො විය භගවන්තං පත්වාව භිජ්ජන්ති. සෙසමෙත්ථ තථාගතස්ස වණ්ණෙ උත්තානමෙව.

අතිථී නො තෙ හොන්තීති තෙ අම්හාකං ආගන්තුකා නවකා පාහුනකා හොන්තීති අත්ථො. **පරියාපුණාමීති** ජානාමි. **අපරිමාණවණ්ණොති** තථාරූපෙනෙව සබ්බඤ්ඤුනාපි අප්පමෙය්‍යවණ්ණො, පගෙව මාදිසෙනාති දස්සෙති. වුත්තම්පි චෙතං –

> ''බුද්ධොපි බුද්ධස්ස භණෙය්‍ය වණ්ණං,
> කප්පම්පි චෙ අඤ්ඤමභාසමානො;
> ඛීයෙථ කප්පො චිරදීඝමන්තරෙ,
> වණ්ණො න ඛීයෙථ තථාගතස්සා''ති.

ඉමං පන ගුණකථං සුත්වා තෙ බ්‍රාහ්මණා චින්තයිංසු ''යථා, වඞ්කී, සමණස්ස ගොතමස්ස වණ්ණං භාසති, අනොමගුණො සො භවං ගොතමො, එවං තස්ස ගුණෙ ජානමානෙන ඛො පන ඉමිනා අතිචිරං අධිවාසිතං, හන්ද නං අනුවත්තාමා''ති අනුවත්තමානා ''තෙන හි, භො''තිආදිමාහංසු.

426. **ඔපාතෙතීති** පවෙසෙති. **සංපුරෙක්ඛරොන්තීති** පුත්තමත්තනත්තමත්තම්පි සමානං පුරතො කත්වා විචරන්ති.

427. **මන්තපදන්ති** මන්තායෙව මන්තපදං, වෙදොති අත්ථො. **ඉතිහිතිහ පරම්පරායාති** එවං කිර එවං කිරාති පරම්පරභාවෙන ආගතන්ති දීපෙති. **පිටකසම්පදායාති** පාවචනසඞ්ඛාතසම්පත්තියා. සාවිත්තිආදීහි ඡන්දබන්ධෙහි ච වග්ගබන්ධෙහි ච සම්පාදෙත්වා ආගතන්ති දස්සෙති. **තත්ථ චාති** තස්මිං මන්තපදෙ. **පවත්තාරොති** පවත්තයිතාරො. **යෙසන්ති** යෙසං සන්තකං. **මන්තපදන්ති** වෙදසඞ්ඛාතං මන්තමෙව. **ගීතන්ති** අට්ඨකාදීහි දසහි පොරාණකබ්‍රාහ්මණෙහි පදසම්පත්තිවසෙන සජ්ඣායිතං. **පවුත්තන්ති** අඤ්ඤෙසං වුත්තං, වාචිතන්ති අත්ථො. **සමිහිතන්ති** සමුපබ්‍යූළ්හං රාසිකතං, පිණ්ඩං කත්වා ඨපිතන්ති අත්ථො. **තදනුගායන්තීති** එතරහි බ්‍රාහ්මණා තං තෙහි පුබ්බෙ ගීතං අනුගායන්ති අනුසජ්ඣායන්ති වාදෙන්ති. **තදනුභාසන්තීති** තං අනුභාසන්ති, ඉදං පුරිමස්සෙව වෙවචනං. **භාසිතමනුභාසන්තීති** තෙහි භාසිතං සජ්ඣායිතං අනුසජ්ඣායන්ති. **වාචිතමනුවාචෙන්තීති** තෙහි අඤ්ඤෙසං වාචිතං අනුවාචෙන්ති. **සෙය්‍යථීදන්ති** තෙ කතමෙති අත්ථො. **අට්ඨකොතිආදීනි** තෙසං නාමානි, තෙ කිර දිබ්බෙන චක්ඛුනා ඔලොකෙත්වා පරූපඝාතං අකත්වා කස්සපසම්මාසම්බුද්ධස්ස භගවතො පාවචනෙන සහ සංසන්දෙත්වා මන්තෙ ගන්ථෙසුං, අපරාපරෙ පන බ්‍රාහ්මණා පාණාතිපාතාදීනි පක්ඛිපිත්වා තයො වෙදෙ භින්දිත්වා බුද්ධවචනෙන සද්ධිං විරුද්ධෙ අකංසු.

428. **අන්ධවෙණීති** අන්ධපවෙණී. එකෙන හි චක්ඛුමතා ගහිතයට්ඨියා කොටිං එකො අන්ධො ගණ්හාති, තං අන්ධං අඤ්ඤො, තං අඤ්ඤොති එවං පණ්ණාස සට්ඨී අන්ධා පටිපාටියා ඝටිතා අන්ධවෙණීති වුච්චති. **පරම්පරාසංසත්තාති** අඤ්ඤමඤ්ඤං ලග්ගා, යට්ඨිග්ගාහකෙනපි චක්ඛුමතා විරහිතාති අත්ථො. එකො කිර ධුත්තො අන්ධගණං දිස්වා ''අසුකස්මිං නාම ගාමෙ ඛජ්ජභොජ්ජං සුලභ''න්ති උස්සාහෙත්වා තෙහි ''තත්ථ නො සාමි නෙහි, ඉදං නාම තෙ දෙමා''ති වුත්තෙ ලඤ්ජං ගහෙත්වා අන්තරාමග්ගෙ මග්ගා ඔක්කම්ම මහන්තං ගච්ඡං අනුපරිගන්ත්වා පුරිමස්ස හත්ථෙන පච්ඡිමස්ස කච්ඡං ගණ්හාපෙත්වා ''කිඤ්චි කම්මං අත්ථි, ගච්ඡථ තාව තුම්හෙ''ති වත්වා පලායි. තෙ දිවසම්පි ගන්ත්වා මග්ගං අවින්දමානා ''කහං, භො, චක්ඛුමා කහං මග්ගො''ති පරිදෙවිත්වා මග්ගං අවින්දමානා තත්ථෙව මරිංසු. තෙ සන්ධාය වුත්තං ''පරම්පරාසංසත්තා''ති. **පුරිමොපීති** පුරිමෙසු දසසු බ්‍රාහ්මණෙසු එකොපි. **මජ්ඣිමොපීති** මජ්ඣෙ ආචරියපාචරියෙසු එකොපි. **පච්ඡිමොපීති** ඉදානි බ්‍රාහ්මණෙසු එකොපි.

පඤ්ච ඛොති පාළිආගතෙසු ද්වීසු අඤ්ඤෙපි එවරූපෙ තයො පක්ඛිපිත්වා වදති. **ද්වෙධාවිපාකාති** භූතවිපාකා වා අභූතවිපාකා වා. **නාලමෙත්ථාති**, භාරද්වාජ, සච්චං අනුරක්ඛිස්සාමීති පටිපන්නෙන විඤ්ඤුනා ''යං මයා ගහිතං,

ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤ''න්ති එත්ථ එකංසෙනෙව නිට්ඨං ගන්තුං නාලං න යුත්තන්ති උපරි පුච්ඡාය මග්ගං විවරිත්වා ඨපෙසි.

430. **ඉධ, භාරද්වාජ, භික්ඛූති** ජීවකසුත්තෙ (ම. නි. 2.51 ආදයො) විය මහාවච්ඡසුත්තෙ (ම. නි. 2.193 ආදයො) විය ච අත්තානඤ්ඤෙව සන්ධාය වදති. **ලොභනීයෙසු ධම්මෙසූති** ලොභධම්මෙසු. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො.

432. **සද්ධං නිවෙසෙතීති** ඔකප්පනියසද්ධං නිවෙසෙති. **උපසඞ්කමතීති** උපගච්ඡති. **පයිරුපාසතීති** සන්තිකෙ නිසීදති. **සොතන්ති** පසාදසොතං ඔදහති. **ධම්මන්ති** දෙසනාධම්මං සුණාති. **ධාරෙතීති** පගුණං කත්වා ධාරෙති. **උපපරික්ඛතීති** අත්ථතො ච කාරණතො ච වීමංසති. **නිජ්ඣානං ඛමන්තීති** ඔලොකනං ඛමන්ති, ඉධ සීලං කථිතං, ඉධ සමාධීති එවං උපට්ඨහන්තීති අත්ථො. **ඡන්දොති** කත්තුකම්‍යතා ඡන්දො. **උස්සහතීති** වායමති. **තුලෙතීති** අනිච්චාදිවසෙන තීරෙති. **පදහතීති** මග්ගපධානං පදහති. **කායෙන චෙව පරමසච්චන්ති** සහජාතනාමකායෙන ච නිබ්බානං සච්ඡිකරොති, පඤ්ඤාය ච කිලෙසෙ නිබ්බිජ්ඣිත්වා තදෙව විභූතං පාකටං කරොන්තො පස්සති.

433. **සච්චානුබොධොති** මග්ගානුබොධො. **සච්චානුප්පත්තීති** ඵලසච්ඡිකිරියා. **තෙසංයෙවාති** හෙට්ඨා වුත්තානං ද්වාදසන්නං, එවං දීඝං මග්ගවාදං අනුලොමෙති, තස්මා නායමත්ථො. අයං පනෙත්ථ අත්ථො – **තෙසංයෙවාති** තෙසං මග්ගසම්පයුත්තධම්මානං. **පධානන්ති** මග්ගපධානං. තඤ්හි ඵලසච්ඡිකිරියසඞ්ඛාතාය සච්චානුප්පත්තියා බහුකාරං, මග්ගෙ අසති ඵලාභාවතොති. ඉමිනා නයෙන සබ්බපදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

චඞ්කීසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. එසුකාරීසුත්තවණ්ණනා

437. **එවං මෙ සුතන්ති** එසුකාරීසුත්තං. තත්ථ **බිලං ඔලග්ගෙය්‍යුන්ති** කොට්ඨාසං ලග්ගාපෙය්‍යුං, ඉමිනා සත්ථධම්මං නාම දස්සෙති. සත්ථවාහො කිර මහාකන්තාරපටිපන්නො අන්තරාමග්ගෙ ගොණෙ මතෙ මංසං ගහෙත්වා සබ්බෙසං සත්ථිකානං ''ඉදං ඛාදිත්වා එත්තකං මූලං දාතබ්බ''න්ති කොට්ඨාසං ඔලග්ගෙති, ගොණමංසං නාම ඛාදන්තාපි අත්ථි අඛාදන්තාපි, මූලං දාතුං සක්කොන්තාපි අසක්කොන්තාපි. සත්ථවාහො යෙන මූලෙන ගොණො ගහිතො, තස්ස නික්ඛමනත්ථං සබ්බෙසං බලක්කාරෙන කොට්ඨාසං දත්වා මූලං ගණ්හාති, අයං සත්ථධම්මො. එවමෙවං බ්‍රාහ්මණාපි ලොකස්ස පටිඤ්ඤං අග්ගහෙත්වා අත්තනොව ධම්මතාය චතස්සො පාරිචරියා පඤ්ඤපෙන්තීති දස්සෙතුං **එවමෙව ඛොති**ආදිමාහ. **පාපියො අස්සාති** පාපං අස්ස. **සෙය්‍යො අස්සාති** හිතං අස්ස. අථ වා **පාපියොති** පාපකො ලාමකො අත්තභාවො අස්ස. **සෙය්‍යොති** සෙට්ඨො උත්තමො. **සෙය්‍යංසොති** සෙය්‍යො. **උච්චාකුලීනතාති** උච්චාකුලීනත්තෙන සෙය්‍යො. **පාපියංසොති** පාපියො. උච්චාකුලීනතා ච ද්වීසු කුලෙසු වඩ්ඪෙති ඛත්තියකුලෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ ච, උළාරවණ්ණතා තීසු. වෙස්සොපි හි උළාරවණ්ණො හොති. උළාරභොගතා චතූසුපි. සුද්දොපි හි අන්තමසො චණ්ඩාලොපි උළාරභොගො හොතියෙව.

440. **භික්ඛාචරියන්ති** කොට්ධනෙනපි හි බ්‍රාහ්මණෙන භික්ඛා චරිතබ්බාව, පොරාණකබ්‍රාහ්මණා අසීතිකොට්ධනාපි එකවෙලං භික්ඛං චරන්ති. කස්මා? දුග්ගතකාලෙ චරන්තානං ඉදානි භික්ඛං චරිතුං ආරද්ධාති ගරහා න භවිස්සතීති. **අතිමඤ්ඤමානොති** යො භික්ඛාචරියවංසං හරිත්වා සත්තජීවකසිකම්මවණිජ්ජාදීහි ජීවිකං කප්පෙති, අයං අතිමඤ්ඤති නාම. **ගොපො වාති** යථා ගොපකො අත්තනා රක්ඛිතබ්බං භණ්ඩං ථෙනෙන්තො අකිච්චකාරී හොති, එවන්ති අත්ථො. ඉමිනා නයෙන සබ්බවාරෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. **අසිතබ්‍යාභඞ්ගින්ති** තිණලායනඅසිතඤ්චෙව කාජඤ්ච. **අනුස්සරතොති** යත්ථ ජාතො, තස්මිං පොරාණෙ මාතාපෙත්තිකෙ කුලවංසෙ අනුස්සරියමානෙති අත්ථො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

එසුකාරීසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. ධනඤ්ජානිසුත්තවණ්ණනා

445. **එවං මෙ සුතන්ති** ධනඤ්ජානිසුත්තං. තත්ථ **දක්ඛිණාගිරිස්මින්ති ගිරීති** පබ්බතො, රාජගහං පරික්ඛිපිත්වා ඨිතපබ්බතස්ස දක්ඛිණදිසාභාගෙ ජනපදස්සෙතං නාමං. **තණ්ඩුලපාලිද්වාරායාති** රාජගහස්ස කිර ද්වත්තිංසමහාද්වාරානි චතුසට්ඨිඛුද්දකද්වාරානි, තෙසු එකං තණ්ඩුලපාලිද්වාරං නාම, තං සන්ධායෙවමාහ. **රාජානං නිස්සායාති** ''ගච්ඡ මනුස්සෙ අපීළෙත්වා සස්සභාගං ගණ්හාහී''ති රඤ්ඤා පෙසිතො ගන්ත්වා සබ්බමෙව සස්සං ගණ්හාති, ''මා නො, භන්තෙ, නාසෙහී''ති ච වුත්තෙ – ''රාජකුලෙ වුත්තං මන්දං, අහං රඤ්ඤා ආගමනකාලෙයෙව එවං ආණත්තො, මා කන්දිත්ථා''ති එවං රාජානං නිස්සාය බ්‍රාහ්මණගහපතිකෙ විලුම්පති. ධඤ්ඤං යෙභුය්‍යෙන

අත්තනො සරං පවෙසෙත්වා අප්පකං රාජකුලෙ පවෙසෙති. කිං බ්‍රාහ්මණගහපතිකානං න පීළං අකාසීති ච වුත්තො – ‘‘ආම, මහාරාජ, ඉමස්මිං වාරෙ ඛෙත්තානි මන්දසස්සානි අහෙසුං, තස්මා අපීළෙන්තස්ස මෙ ගණ්හතො න බහුං ජාත’’න්ති එවං බ්‍රාහ්මණගහපතිකෙ නිස්සාය රාජානං විලුම්පති.

446. **පයො පීයතන්ති** තරුණඛීරං පිවතු. **තාව හත්තස්සාති** යාව ඛීරං පිවිත්වා නිසීදිස්සථ, තාවදෙව හත්තස්ස කාලො භවිස්සති. ඉධෙව හි නො පාතරාසභත්තං ආහරිස්සන්තීති දස්සෙති. **මාතාපිතරොති**ආදීසු මහල්ලකා මාතාපිතරො මුදුකානි අත්ථරණපාවුරණානි සුඛුමානි වත්ථානි මධුරභොජනං සුගන්ධගන්ධමාලාදීනි ච පරියෙසිත්වා පොසෙතබ්බා. පුත්තධීතානං නාමකරණමඞ්ගලාදීනි සබ්බකිච්චානි කරොන්තෙන පුත්තදාරො පොසෙතබ්බො. එවඤ්හි අකරියමානෙ ගරහා උප්පජ්ජතීති ඉමිනා නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

447. **අධම්මචාරීති** පඤ්ච දුස්සීල්‍යකම්මානි වා දස දුස්සීල්‍යකම්මානි වා ඉධ අධම්මො නාම. **උපකඩ්ඪෙය්‍යුන්ති** පඤ්චවිධබන්ධනාදිකම්මකරණත්ථං තං තං නිරයං කඩ්ඪෙය්‍යුං.

448. **ධම්මචාරීති** ධම්මිකසිවිජ්ජාදිකම්මකාරී. **පටික්කමන්තීති** ඔසරන්ති පරිහායන්ති. **අභික්කමන්තීති** අභිසරන්ති වඩ්ඪන්ති. **සෙය්‍යොති** වරතරං. **හීනෙති** නිහීනෙ ලාමකෙ. **කාලඞ්කතො ච සාරිපුත්තාති** ඉදං භගවා ‘‘තත්‍රස්ස ගන්ත්වා දෙසෙහී’’ති අධිප්පායෙන ථෙරමාහ. ථෙරොපි තංඛණංයෙව ගන්ත්වා මහාබ්‍රහ්මුනො ධම්මං දෙසෙසි, තතො පට්ඨාය චාතුප්පදිකං ගාථං කථෙන්තොපි චතුසච්චවිමුත්තං නාම න කථෙසීති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

ධනඤ්ජානිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. වාසෙට්ඨසුත්තවණ්ණනා

454. **එවං මෙ සුතන්ති** වාසෙට්ඨසුත්තං. තත්ථ **ඉච්ඡානඞ්ගලවනසණ්ඩෙති** ඉච්ඡානඞ්ගලගාමස්ස අවිදූරෙ වනසණ්ඩෙ. **චඞ්කීති** ආදයො පඤ්චපි ජනා රඤ්ඤො පසෙනදිස්ස කොසලස්ස පුරොහිතා එව. **අඤ්ඤෙ ච අභිඤ්ඤාතාති** අඤ්ඤෙ ච බහූ අභිඤ්ඤාතා බ්‍රාහ්මණා. තෙ කිර ඡට්ඨෙ ඡට්ඨෙ මාසෙ ද්වීසු ඨානෙසු සන්නිපතන්ති. යදා ජාතිං සොධෙතුකාමා හොන්ති, තදා පොක්ඛරසාතිස්ස සන්තිකෙ ජාතිසොධනත්ථං උක්කට්ඨාය සන්නිපතන්ති. යදා මන්තෙ සොධෙතුකාමා හොන්ති, තදා ඉච්ඡානඞ්ගලෙ සන්නිපතන්ති. ඉමස්මිං කාලෙ මන්තසොධනත්ථං සන්නිපතිංසු. **අයමන්තරා කථාති** යං අත්තනො සහායකභාවානුරූපං කථං කථෙන්තා අනුවිචරිංසු, තස්සා කථාය අන්තරා අයමඤ්ඤා කථා උදපාදි. **සීලවාති** ගුණවා. **වත්තසම්පන්නොති** ආචාරසම්පන්නො.

455. **අනුඤ්ඤාතපටිඤ්ඤාතාති** සික්ඛිතා තුම්හෙති එවං ආචරියෙහි අනුඤ්ඤාතා, ආම ආචරිය සික්ඛිතම්හාති එවං සයඤ්ච පටිඤ්ඤාතා. **අස්මාති** භවාම. **අහං පොක්ඛරසාතිස්ස, තාරුක්ඛස්සායං මාණවොති** අහං පොක්ඛරසාතිස්ස ජෙට්ඨන්තෙවාසී අග්ගසිස්සො, අයං තාරුක්ඛස්සාති දීපෙති.

තෙවිජ්ජානන්ති තිවෙදානං බ්‍රාහ්මණානං. **යදක්ඛාතන්ති** යං අත්ථතො ච බ්‍යඤ්ජනතො ච එකං පදම්පි අක්ඛාතං. **තත්‍ර කෙවලිනොස්මසෙති** තං සකලං ජානනතො තත්ථ නිට්ඨාගතම්හාති අත්ථො. ඉදානි තං කෙවලිභාවං ආවිකරොන්තො **පදකස්මාති**ආදිමාහ. තත්ථ **ජප්පෙ ආචරියසාදිසාති** කථනට්ඨානෙ මයං ආචරියසදිසායෙව.

කම්මුනාති දසකුසලකම්මපථකම්මුනා. අයඤ්හි පුබ්බෙ සත්තවිධං කායවචීකම්මං සන්ධාය ‘‘යතො ඛො, භො, සීලවා හොතී’’ති ආහ, තිවිධං මනොකම්මං සන්ධාය ‘‘වත්තසම්පන්නො’’ති. තෙන සමන්නාගතො හි ආචාරසම්පන්නො හොති. **චක්ඛුමාති** පඤ්චහි චක්ඛූහි චක්ඛුමන්තභාවෙන භගවන්තං ආලපති.

ඛයාතීතන්ති ඌනභාවං අතීතං, පරිපුණ්ණන්ති අත්ථො. **පෙච්චාති** උපගන්ත්වා. **නමස්සන්තීති** නමො කරොන්ති.

චක්ඛුං ලොකෙ සමුප්පන්නන්ති අවිජ්ජන්ධකාරෙ ලොකෙ තං අන්ධකාරං විධමිත්වා ලොකස්ස දිට්ඨධම්මිකාදිඅත්ථදස්සනෙන චක්ඛු හුත්වා සමුප්පන්නං.

456. එවං වාසෙට්ඨෙන ථොමෙත්වා යාචිතො භගවා ද්වෙපි ජනෙ සඞ්ගණ්හන්තො **තෙසං වො අහං බ්‍යක්ඛිස්සන්ති**ආදිමාහ. තත්ථ **බ්‍යක්ඛිස්සන්ති** බ්‍යාකරිස්සාමි. **අනුපුබ්බන්ති** තිට්ඨතු තාව බ්‍රාහ්මණචින්තා, තිණරුක්ඛකීටපටඞ්ගතො පට්ඨාය අනුපටිපාටියා ආචික්ඛිස්සාමීති අත්ථො. **ජාතිවිභඞ්ගන්ති** ජාතිවිත්ථාරං. **අඤ්ඤමඤ්ඤා හි ජාතියොති** තෙසං තෙසඤ්හි පාණානං ජාතියො අඤ්ඤමඤ්ඤා නානප්පකාරාති අත්ථො.

තිණරුක්ඛෙති අනුපාදින්නකජාතිං කත්වා පච්ඡා උපාදින්නකජාතිං කථෙස්සාමි, එවං තස්ස ජාතිභෙදො පාකටො භවිස්සතීති ඉමං දෙසනං ආරභි. මහාසීවත්ථෙරො පන ‘‘කිං, භන්තෙ, අනුපාදින්නකං බීජනානතාය නානං, උපාදින්නං

කම්මනානතායාති? එවං වත්තුං න වට්ටතී''ති පුච්ඡිතො ආම න වට්ටති. කම්මඤ්හි යොනියං ඛිපති. යොනිසිද්ධා ඉමෙ සත්තා නානාවණ්ණා හොන්තීති. **තිණරුක්ඛෙති** එත්ථ අන්තොඵෙග්ගු බහිසාරා අන්තමසො තාලනාළිකෙරාදයොපි තිණානෙව, අන්තොසාරා පන බහිඵෙග්ගු සබ්බෙ රුක්ඛා නාම. **න චාපි පටිජානරෙති** මයං තිණා මයං රුක්ඛාති වා, අහං තිණං, අහං රුක්ඛොති වා එවං න ජානන්ති. **ලිඞ්ගං ජාතිමයන්ති** අජානන්තානම්පි ච තෙසං ජාතිමයමෙව සණ්ඨානං අත්තනො මූලභූතතිණාදිසදිසමෙව හොති. කිං කාරණා? **අඤ්ඤමඤ්ඤා හි ජාතියො.** යස්මා අඤ්ඤා තිණජාති, අඤ්ඤා රුක්ඛජාති. තිණෙසුපි අඤ්ඤා තාලජාති, අඤ්ඤා නාළිකෙරජාති, එවං විත්ථාරෙතබ්බං. ඉමිනා ඉදං දස්සෙති – යං ජාතිවසෙන නානා හොති, තං අත්තනො පටිඤ්ඤං පරෙසං වා උපදෙසං විනාපි අඤ්ඤජාතිතො විසෙසෙන ගය්හති. යදි ච ජාතියා බ්‍රාහ්මණො භවෙය්‍ය, සොපි අත්තනො පටිඤ්ඤං පරෙසං වා උපදෙසං විනා ඛත්තියතො වෙස්සතො සුද්දතො වා විසෙසෙන ගය්හෙය්‍ය, න ච ගය්හති. තස්මා න ජාතියා බ්‍රාහ්මණොති. පරතො පන ''යථා එතාසු ජාතීසූ''ති ගාථාය එතමත්ථං වචීභෙදෙනෙව ආවිකරිස්සති.

එවං අනුපාදින්නකෙසු ජාතිං දස්සෙත්වා උපාදින්නකෙසු දස්සෙන්තො **තතො කීටෙ**තිආදිමාහ. **යාව කුන්ථකිපිල්ලිකෙති** කුන්ථකිපිල්ලිකං පරියන්තං කත්වාති අත්ථො. එත්ථ ච යෙ උප්පතිත්වා ගච්ඡන්ති, තෙ පටඞ්ගා නාම. **අඤ්ඤමඤ්ඤා හි ජාතියොති** තෙසම්පි නීලරත්තාදිවණ්ණවසෙන ජාතියො නානප්පකාරාව හොන්ති.

ඛුද්දකෙති කාළකාදයො. **මහල්ලකෙති** සසබිළාරාදයො.

පාදූදරෙති උදරපාදෙ, උදරංයෙව නෙසං පාදාති වුත්තං හොති. **දීඝපිට්ඨිකෙති** සප්පානඤ්හි සීසතො යාව නඞ්ගුට්ඨා පිට්ඨියෙව හොති, තෙන තෙ ''දීඝපිට්ඨිකා''ති වුච්චන්ති.

උදකෙති ඔදකෙ, උදකම්හි ජාතෙ.

පක්ඛීති සකුණෙ. තෙ හි පත්තෙහි යන්තීති **පත්තයානා,** වෙහාසං ගච්ඡන්තීති **විහඞ්ගමා.**

එවං ථලජලාකාසගොචරානං පාණානං ජාතිභෙදං දස්සෙත්වා ඉදානි යෙනාධිප්පායෙන තං දස්සෙති, තං ආවිකරොන්තො යථා එතාසූති ගාථමාහ. තස්සත්ථො සඞ්ඛෙපෙන වුත්තොව. විත්ථාරතො පනෙත්ථ යං වත්තබ්බං, තං සයමෙව දස්සෙන්තො **න කෙසෙහී**තිආදිමාහ. තත්‍රායං යොජනා – යං වුත්තං ''නත්ථි මනුස්සෙසු ලිඞ්ගජාතිමයං පුථූ''ති, තං එවං නත්ථීති වෙදිතබ්බං. සෙය්‍යථිදං? **න කෙසෙහීති**. න හි – ''බ්‍රාහ්මණානං එදිසා කෙසා හොන්ති, ඛත්තියානං එදිසා''ති නියමො අත්ථි යථා හත්ථිඅස්සමිගාදීනන්ති ඉමිනා නයෙන සබ්බං යොජෙතබ්බං.

ලිඞ්ගං ජාතිමයං නෙව, යථා අඤ්ඤාසු ජාතිසූති ඉදං පන වුත්තස්සෙවත්ථස්ස නිගමනන්ති වෙදිතබ්බං. තස්සායං යොජනා – එවං යස්මා ඉමෙහි කෙසාදීහි නත්ථි මනුස්සෙසු ලිඞ්ගං ජාතිමයං පුථු, තස්මා වෙදිතබ්බමෙතං ''බ්‍රාහ්මණාදිභෙදෙසු මනුස්සෙසු ලිඞ්ගං ජාතිමයං නෙව, යථා අඤ්ඤාසු ජාතිසූ''ති.

457. ඉදානි එවං ජාතිභෙදෙ අසතිපි ''බ්‍රාහ්මණො ඛත්තියො''ති ඉදං නානත්තං යථා ජාතං , තං දස්සෙතුං **පච්චත්තන්ති** ගාථමාහ. තත්ථ **වොකාරන්ති** නානත්තං. අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො – යථා හි තිරච්ඡානානං යොනිසිද්ධමෙව කෙසාදිසණ්ඨානෙන නානත්තං, තථා බ්‍රාහ්මණාදීනං අත්තනො අත්තනො සරීරෙ තං නත්ථි. එවං සන්තෙපි යදෙතං ''බ්‍රාහ්මණො ඛත්තියො''ති වොකාරං, තං වොකාරඤ්ච මනුස්සෙසු සමඤ්ඤාය පවුච්චති, වොහාරමත්තෙනෙව පවුච්චතීති.

එත්තාවතා භගවා භාරද්වාජස්ස වාදං නිග්ගණ්හිත්වා ඉදානි යදි ජාතියා බ්‍රාහ්මණො භවෙය්‍ය, ආජීවසීලාචාරවිපන්නොපි බ්‍රාහ්මණො භවෙය්‍ය. යස්මා පන පොරාණා බ්‍රාහ්මණා තස්ස බ්‍රාහ්මණභාවං න ඉච්ඡන්ති, ලොකෙ ච අඤ්ඤෙපි පණ්ඩිතමනුස්සා, තස්මා වාසෙට්ඨස්ස වාදං පග්ගණ්හන්තො **යො හි කොචි මනුස්සෙසූති** අට්ඨ ගාථා ආහ. තත්ථ **ගොරක්ඛන්ති** ඛෙත්තරක්ඛං, කසිකම්මන්ති වුත්තං හොති. **ගොති** හි පථවියා නාමං, තස්මා එවමාහ. **පුථුසිප්පෙනාති** තන්තවායකම්මාදිනානාසිප්පෙන. **වොහාරන්ති** වණිජ්ජං. **පරපෙස්සෙනාති** පරෙසං වෙය්‍යාවච්චකම්මෙන. **ඉස්සත්ථන්ති** ආවුධජීවිකං, උසුඤ්ච සත්තිං චාති වුත්තං හොති. **පොරොහිච්චෙනාති** පුරොහිතකම්මෙන.

එවං බ්‍රාහ්මණසමයෙන ච ලොකවොහාරෙන ච ආජීවසීලාචාරවිපන්නස්ස අබ්‍රාහ්මණභාවං සාධෙත්වා එවං සන්තෙ න ජාතියා බ්‍රාහ්මණො, ගුණෙහි පන බ්‍රාහ්මණො හොති. තස්මා යත්ථ කත්ථචි කුලෙ ජාතො යො ගුණවා, සො බ්‍රාහ්මණො, අයමෙත්ථ ඤායොති එවමෙතං ඤායං අත්ථතො ආපාදෙත්වා ඉදානි නං වචීභෙදෙන පකාසෙන්තො **න චාහං බ්‍රාහ්මණන්ති**ආදිමාහ. තස්සත්ථො – අහඤ්හි ය්වායං චතුන්නං යොනීනං යත්ථ කත්ථචි ජාතො, තත්‍රාපි විසෙසෙන යො බ්‍රාහ්මණස්ස සංවණ්ණිතාය මාතරි සම්භූතො, තං **යොනිජං මත්තිසම්භවං,** යා චායං උභතො සුජාතොතිආදිනා නයෙන බ්‍රාහ්මණෙහි බ්‍රාහ්මණස්ස පරිසුද්ධඋප්පත්තිමග්ගසඞ්ඛාතා යොනි වුත්තා, සංසුද්ධගහණිකොති ඉමිනා ච මාතිසම්පත්ති, තතොපි ජාතසම්භූතත්තා යොනිජො මත්තිසම්භවොති වුච්චති, තං **යොනිජං මත්තිසම්භවං** ඉමිනා ච යොනිජමත්තිසම්භවමත්තෙන න බ්‍රාහ්මණං බ්‍රූමි. කස්මා? යස්මා, භො භොති,

වචනමත්තෙන අඤ්ඤෙහි සකිඤ්චනෙහි විසිට්ඨත්තා **භොවාදි නාම සො හොති, සචෙ හොති සකිඤ්චනො** සපලිබොධො. යො පනායං යත්ථ කත්ථචි ජාතොපි රාගාදිකිඤ්චනාභාවෙන අකිඤ්චනො, සබ්බගහණපටිනිස්සග්ගෙන අනාදානො, **අකිඤ්චනං අනාදානං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණං.** කස්මා? යස්මා බාහිතපාපොති.

458. කිඤ්චභියොග සබ්බසංයොජනං ඡෙත්වාතිආදි සත්තවීසති ගාථා. තත්ථ **සබ්බසංයොජනන්ති** දසවිධසංයොජනං. **න පරිතස්සතීති** තණ්හාපරිතස්සනාය න පරිතස්සති. **සඞ්ගාතිගන්ති** රාගසඞ්ගාදයො අතික්කන්තං. **විසංයුත්තන්ති** චතූහි යොගෙහි සබ්බකිලෙසෙහි වා විසංයුත්තං.

නද්ධින්ති උපනාහං. **වරත්තන්ති** තණ්හං. **සන්දානන්ති** යුත්තපාසං, දිට්ඨිපරියුට්ඨානස්සෙතං අධිවචනං. **සහනුක්කමන්ති** අනුක්කමො වුච්චති පාසෙ පවෙසනගණ්ඨි, දිට්ඨානුසයස්සෙතං නාමං. **උක්ඛිත්තපලිඝන්ති** එත්ථ පලිඝොති අවිජ්ජා. **බුද්ධන්ති** චතුසච්චබුද්ධං. **තිතික්ඛතීති** ඛමති.

ඛන්තිබලන්ති අධිවාසනඛන්තිබලං. සා පන සකිං උප්පන්නා බලානීකං නාම න හොති, පුනප්පුනං උප්පන්නා පන හොති. තස්සා අත්ථිතාය **බලානීකං.**

වතවන්තන්ති ධුතඞ්ගවන්තං. **සීලවන්තන්ති** ගුණවන්තං. **අනුස්සදන්ති** රාගාදිඋස්සදවිරහිතං. ''අනුස්සුත''න්තිපි පාඨො, අනවස්සුතන්ති අත්ථො. **දන්තන්ති** නිබ්බිසෙවනං.

න ලිම්පතීති න අල්ලියති. **කාමෙසූති** කිලෙසකාමවත්ථුකාමෙසු.

දුක්ඛස්ස පජානාති, ඉධෙව ඛයන්ති එත්ථ අරහත්තඵලං දුක්ඛක්ඛයොති අධිප්පෙතං. **පජානාතීති** අධිගමවසෙන ජානාති. **පන්නභාරන්ති** ඔහිතභාරං, ඛන්ධකිලෙසඅභිසඞ්ඛාරකාමගුණභාරෙ ඔතාරෙත්වා ඨිතං. විසංයුත්තපදං වුත්තත්ථමෙව.

ගම්භීරපඤ්ඤන්ති ගම්භීරෙසු ආරම්මණෙසු පවත්තපඤ්ඤං. **මෙධාවින්ති** පකතිපඤ්ඤාය පඤ්ඤවන්තං.

අනාගාරෙහි **චූභයන්ති** අනාගාරෙහි ච විසංසට්ඨං උභයඤ්ච, ද්වීහිපි චෙතෙහි විසංසට්ඨමෙවාති අත්ථො. **අනොකසාරින්ති** ඔකං වුච්චති පඤ්චකාමගුණාලයො, තං අනල්ලීයමානන්ති අත්ථො. **අප්පිච්ඡන්ති** අනිච්ඡං.

තසෙසූති සතණ්හෙසු. **ථාවරෙසූති** නිත්තණ්හෙසු.

අත්තදණ්ඩෙසූති ගහිතදණ්ඩෙසු. **නිබ්බුතන්ති** කිලෙසනිබ්බානෙන නිබ්බුතං. **සාදානෙසූති** සඋපාදානෙසු.

ඔහිතොති පතිතො.

459. **අකක්කසන්ති** නිද්දොසං. සදොසො හි රුක්ඛොපි සකක්කසොති වුච්චති. **විඤ්ඤාපනින්ති** අත්ථවිඤ්ඤාපනිකං. **සච්චන්ති** අවිසංවාදිකං. **උදීරයෙති** භණති. **යාය නාභිසජ්ජෙති** යාය ගිරාය පරස්ස සජ්ජනං වා ලග්ගනං වා න කරොති, තාදිසං අඵරුසං ගිරං භාසතීති අත්ථො.

දීඝන්ති සුත්තාරුළ්හභණ්ඩං. **රස්සන්ති** විප්පකිණ්ණභණ්ඩං. **අණුන්ති** ඛුද්දකං. **ථූලන්ති** මහන්තං. **සුභාසුභන්ති** සුන්දරාසුන්දරං. දීඝභණ්ඩඤ්හි අප්පග්ඝම්පි හොති මහග්ඝම්පි. රස්සාදීසුපි එසෙව නයො. ඉති එත්තාවතා න සබ්බං පරියාදිණ්ණං, ''සුභාසුභ''න්ති ඉමිනා පන පරියාදිණ්ණං හොති.

නිරාසයන්ති නිත්තණ්හං.

ආලයාති තණ්හාලයා. **අඤ්ඤායාති** ජානිත්වා. **අමතොගධන්ති** අමතබ්භන්තරං. **අනුප්පත්තන්ති** අනුපවිට්ඨං.

උභො සඞ්ගන්ති උභයම්පෙතං සඞ්ගං. පුඤ්ඤඤ්හි සග්ගෙ ලග්ගාපෙති, අපුඤ්ඤං අපායෙ, තස්මා උභයම්පෙතං සඞ්ගන්ති ආහ. **උපච්චගාති** අතීතො.

අනාවිලන්ති ආවිලකරණකිලෙසවිරහිතං. **නන්දීභවපරික්ඛීණන්ති** පරික්ඛීණනන්දිං පරික්ඛීණභවං.

''යො ඉම''න්ති ගාථාය අවිජ්ජායෙව විසංවාදකට්ඨෙන **පලිපථො,** මහාවිදුග්ගතාය **දුග්ගං,** සංසරණට්ඨෙන **සංසාරො,** මොහනට්ඨෙන **මොහොති** වුත්තො. **තිණ්ණොති** චතුරොඝතිණ්ණො. **පාරඞ්ගතොති** නිබ්බානං ගතො.

ඣායීති ආරම්මණලක්ඛණූපනිජ්ඣානවසෙන ඣායී. **අනෙජොති** නිත්තණ්හො. **අනුපාදාය නිබ්බුතොති** කිඤ්චි ගහණං අග්ගහෙත්වා සබ්බකිලෙසනිබ්බානෙන නිබ්බුතො.

කාමෙති දුවිධෙපි කාමෙ. **අනාගාරොති** අනාගාරො හුත්වා. **පරිබ්බජෙති** පරිබ්බජති. **කාමභවපරික්ඛීණන්ති** ඛීණකාමං ඛීණභවං.

මානුසකං යොගන්ති මානුසකං පඤ්චකාමගුණයොගං. **දිබ්බං යොගන්ති** දිබ්බං පඤ්චකාමගුණයොගං. **සබ්බයොගවිසංයුත්තන්ති** සබ්බකිලෙසයොගවිසංයුත්තං.

රතින්ති පඤ්චකාමගුණරතිං. **අරතින්ති** කුසලභාවනාය උක්කණ්ඨිතං. **වීරන්ති** වීරියවන්තං.

සුගතන්ති සුන්දරං ඨානං ගතං, සුන්දරාය වා පටිපත්තියා ගතං.

ගතින්ති නිබ්බත්තිං. **පුරෙති** අතීතෙ. **පච්ඡාති** අනාගතෙ. **මජ්ඣෙති** පච්චුප්පන්නෙ. **කිඤ්චනන්ති** කිඤ්චනකාරකො කිලෙසො.

මහෙසින්ති මහන්තෙ ගුණෙ පරියෙසනට්ඨෙන මහෙසිං. **විජිතාවිනන්ති** විජිතවිජයං.

460. එවං භගවා ගුණතො ඛීණාසවංයෙව බ්‍රාහ්මණං දස්සෙත්වා යෙ ජාතිතො බ්‍රාහ්මණොති අභිනිවෙසං කරොන්ති, තෙ ඉදං අජානන්තා, සාව නෙසං දිට්ඨි දුද්දිට්ඨීති දස්සෙන්තො **සමඤ්ඤා හෙසාති** ගාථාද්වයමාහ. තස්සත්ථො – යදිදං බ්‍රාහ්මණො ඛත්තියො භාරද්වාජො වාසෙට්ඨොති නාමගොත්තං පකප්පිතං කතං අභිසඞ්ඛතං, සමඤ්ඤා හෙසා ලොකස්මිං, වොහාරමත්තන්ති අත්ථො. කස්මා? යස්මා **සමුච්චා සමුදාගතං** සමඤ්ඤාය ආගතං. එතඤ්හි තත්ථ තත්ථ ජාතකාලෙයෙවස්ස ඤාතිසාලොහිතෙහි පකප්පිතං කතං. නො චෙ නං එවං පකප්පෙය්‍යුං, න කොචි කිඤ්චි දිස්වා අයං බ්‍රාහ්මණොති වා භාරද්වාජොති වා ජානෙය්‍ය. එවං පකප්පිතං පෙතං **දීඝරත්තානුසයිතං, දිට්ඨිගතමජානතං,** තං පකප්පිතං නාමගොත්තං ''නාමගොත්තමත්තමෙතං, වොහාරත්ථං පකප්පිත''න්ති, අජානන්තානං සත්තානං හදයෙ දීඝරත්තං දිට්ඨිගතමනුසයිතං. තස්ස අනුසයිතත්තා තං නාමගොත්තං **අජානන්තා නො පබ්රුන්ති,** ''ජාතියා හොති බ්‍රාහ්මණො''ති අජානන්තාව එවං වදන්තීති වුත්තං හොති.

එවං ''යෙ 'ජාතිතො බ්‍රාහ්මණො'ති අභිනිවෙසං කරොන්ති, තෙ ඉදං වොහාරමත්තං අජානන්තා, සාව නෙසං දිට්ඨි දුද්දිට්ඨී''ති දස්සෙත්වා ඉදානි නිප්පරියායමෙව ජාතිවාදං පටික්ඛිපන්තො කම්මවාදඤ්ච පතිට්ඨපෙන්තො **න ජච්චාති**ආදිමාහ. තත්ථ ''කම්මුනා''ති උපඩ්ඪගාථාය විත්ථාරණත්ථං **කස්සකො කම්මුනාති**ආදි වුත්තං. තත්ථ **කම්මුනාති** පච්චුප්පන්නෙන කසිකම්මාදිනිබ්බත්තකචෙතනාකම්මුනා.

පටිච්චසමුප්පාදදස්සාති ඉමිනා පච්චයෙන එවං හොතීති එවං පටිච්චසමුප්පාදදස්සාවිනො. **කම්මවිපාකකොවිදාති** සම්මානාවමානාරහකුලෙ කම්මවසෙන උප්පත්ති හොති, අඤ්ඤාපි හීනපණීතතා හීනපණීතෙ කම්මෙ විපච්චමානෙ හොතීති. එවං කම්මවිපාකකුසලා.

කම්මුනා වත්තතීති ගාථාය පන ලොකොති වා පජාති වා සත්තොති වා එකොයෙවත්ථො, වචනමත්තභෙදො. පුරිමපදෙන චෙත්ථ ''අත්ථි බ්‍රහ්මා මහාබ්‍රහ්මා සෙට්ඨො සජිතා''ති දිට්ඨියා පටිසෙධො වෙදිතබ්බො. කම්මුනා හි තාසු තාසු ගතීසු වත්තති ලොකො, තස්ස කො සජිතාති. දුතියපදෙන ''එවං කම්මුනා නිබ්බත්තොපි ච පවත්තෙපි අතීතපච්චුප්පන්නභෙදෙන කම්මුනා වත්තති, සුඛදුක්ඛානි පච්චනුභොන්තො හීනපණීතාදිභෙදඤ්ච ආපජ්ජන්තො පවත්තතී''ති දස්සෙති. තතියෙන තමෙවත්ථං නිගමෙති ''එවං සබ්බථාපි කම්මනිබන්ධනා සත්තා කම්මෙනෙව බද්ධා හුත්වා පවත්තන්ති, න අඤ්ඤථා''ති. චතුත්ථෙන තමෙත්ථං උපමාය විභාවෙති. යථා හි රථස්ස යායතො ආණි නිබන්ධනං හොති, න තාය අනිබද්ධො යාති, එවං ලොකස්ස නිබ්බත්තතො ච පවත්තතො ච කම්මං නිබන්ධනං, න තෙන අනිබද්ධො නිබ්බත්තති න පවත්තති.

ඉදානි යස්මා එවං කම්මනිබන්ධනො ලොකො, තස්මා සෙට්ඨෙන කම්මුනා සෙට්ඨභාවං දස්සෙන්තො **තපෙනාති** ගාථාද්වයමාහ. තත්ථ **තපෙනාති** ධුතඞ්ගතපෙන. **බ්‍රහ්මචරියෙනාති** මෙථුනවිරතියා. **සංයමෙනාති** සීලෙන . **දමෙනාති** ඉන්ද්‍රියදමෙන. **එතෙනාති** එතෙන සෙට්ඨෙන පරිසුද්ධෙන බ්‍රහ්මභූතෙන කම්මුනා බ්‍රාහ්මණො හොති. කස්මා? යස්මා **එතං බ්‍රාහ්මණමුත්තමං,** යස්මා එතං කම්මං උත්තමො බ්‍රාහ්මණගුණොති වුත්තං හොති. ''බ්‍රහ්මාන''න්තිපි පාඨො. අයං පනෙත්ථ වචනත්ථො – බ්‍රහ්මං ආනෙතීති බ්‍රහ්මානං, බ්‍රාහ්මණභාවං ආවහතීති වුත්තං හොති.

දුතියගාථාය **සන්තොති** සන්තකිලෙසො. **බ්‍රහ්මා සක්කොති** බ්‍රහ්මා ච සක්කො ච, යො එවරූපො, සො න කෙවලං බ්‍රාහ්මණො, අථ ඛො බ්‍රහ්මා ච සක්කො ච සො විජානතං පණ්ඩිතානං, එවං වාසෙට්ඨ, ජානාහීති වුත්තං හොති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

වාසෙට්ඨසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. සුභසුත්තවණ්ණනා

462. **එවං මෙ සුතන්ති** සුභසුත්තං. තත්ථ **තොදෙය්‍යපුත්තොති** තුදිගාමවාසිනො තොදෙය්‍යබ්‍රාහ්මණස්ස පුත්තො. **ආරාධකො හොතීති** සම්පාදකො හොති පරිපූරකො. **ඤායං ධම්මන්ති** කාරණධම්මං. **කුසලන්ති** අනවජ්ජං.

463. **මිච්ඡාපටිපත්තින්ති** අනිය්‍යානිකං අකුසලපටිපදං. **සම්මාපටිපත්තින්ති** නිය්‍යානිකං කුසලපටිපදං.

මහට්ඨන්තිආදීසු මහන්තෙහි වෙය්‍යාවච්චකරෙහි වා උපකරණෙහි වා බහූහි අත්ථො එත්ථාති **මහට්ඨං**. මහන්තානි නාමග්ගහණමඞ්ගලාදීනි කිච්චානි එත්ථාති **මහාකිච්චං**. ඉදං අජ්ජ කත්තබ්බං, ඉදං ස්වෙති එවං මහන්තානි අධිකාරසඞ්ඛාතානි අධිකරණානි එත්ථාති **මහාධිකරණං**. බහූනං කම්මෙ යුත්තප්පයුත්තතාවසෙන පීළාසඞ්ඛාතො මහාසමාරම්භො එත්ථාති **මහාසමාරම්භං. ඝරාවාසකම්මට්ඨානන්ති** ඝරාවාසකම්මං. එවං සබ්බවාරෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. කසිකම්මෙ චෙත්ථ නඞ්ගලකොටිං ආදිං කත්වා උපකරණානං පරියෙසනවසෙන මහට්ඨතා, වණිජ්ජාය යථාඨිතංයෙව භණ්ඩං ගහෙත්වා පරිවත්තනවසෙන අප්පට්ඨතා වෙදිතබ්බා. **විපජ්ජමානන්ති** අවුට්ඨිඅතිවුට්ඨිආදීහි කසිකම්මං, මණිසුවණ්ණාදීසු අච්ඡෙකතාදීහි ච වණිජ්ජකම්මං අප්පඵලං හොති, මූලච්ඡෙදම්පි පාපුණාති. විපරියායෙන සම්පජ්ජමානං මහප්ඵලං චූළන්තෙවාසිකස්ස විය.

464. **එවමෙව ඛොති** යථා කසිකම්මට්ඨානං විපජ්ජමානං අප්පඵලං හොති, එවං ඝරාවාසකම්මට්ඨානම්පි. අකතකල්‍යාණො හි කාලං කත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තති. මහාදත්තසෙනාපති නාම කිරෙකො බ්‍රාහ්මණභත්තො අහොසි, තස්ස මරණසමයෙ නිරයො උපට්ඨාසි. සො බ්‍රාහ්මණෙහි ''කිං පස්සසී''ති වුත්තො? ලොහිතසරන්ති ආහ. බ්‍රහ්මලොකො භො එසොති. බ්‍රහ්මලොකො නාම භො කහන්ති? උපරීති. මය්හං හෙට්ඨා උපට්ඨාතීති. කිඤ්චාපි හෙට්ඨා උපට්ඨාති , තථාපි උපරීති කාලං කත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තො. ''ඉමිනා අම්හාකං යඤ්ඤෙ දොසො දින්නො''ති සහස්සං ගහෙත්වා නීහරිතුං අදංසු. සම්පජ්ජමානං පන මහප්ඵලං හොති. කතකල්‍යාණො හි කාලං කත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තති. සකලාය ගුත්තිලවිමානකථාය දීපෙතබ්බං. යථා පන තං වණිජ්ජකම්මට්ඨානං විපජ්ජමානං අප්පඵලං හොති, එවං සීලෙසු අපරිපූරකාරිනො අනෙසනාය යුත්තස්ස පබ්බජ්ජාකම්මට්ඨානම්පි. එවරූපා හි නෙව ඣානාදිසුඛං න සග්ගමොක්ඛං ලභති. සම්පජ්ජමානං පන මහප්ඵලං හොති. සීලානි හි පූරෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙන්තො අරහත්තම්පි පාපුණාති.

බ්‍රාහ්මණා, භො ගොතමොති ඉධ කිං පුච්ඡාමීති පුච්ඡති? බ්‍රාහ්මණා වදන්ති – ''පබ්බජිතො ඉමෙ පඤ්ච ධම්මෙ පූරෙතුං සමත්ථො නාම නත්ථි, ගහට්ඨොව පූරෙතී''ති. සමණො පන ගොතමො – ''ගිහිස්ස වා අහං මාණව පබ්බජිතස්ස වා''ති පුනප්පුනං වදති, නෙව පබ්බජිතං මුඤ්චති, මය්හමෙව පුච්ඡං මඤ්ඤෙ න සල්ලක්ඛෙතීති චාගසීසෙන පඤ්ච ධම්මෙ පුච්ඡාමීති පුච්ඡති. **සචෙ තෙ අගරූති** සචෙ තුය්හං යථා බ්‍රාහ්මණා පඤ්ඤපෙන්ති, තථා ඉධ භාසිතුං භාරියං න හොති, යදි න කොචි අඵාසුකභාවො හොති, භාසස්සූති අත්ථො. **න ඛො මෙ, භොති** කිං සන්ධායාහ? පණ්ඩිතපටිරූපකානඤ්හි සන්තිකෙ කථෙතුං දුක්ඛං හොති, තෙ පදෙ පදෙ අක්ඛරෙ අක්ඛරෙ දොසමෙව වදන්ති. එකන්තපණ්ඩිතා පන කථං සුත්වා සුකථිතං පසංසන්ති, දුක්කථිතෙ පාළිපදඅත්ථබ්‍යඤ්ජනෙසු යං යං විරුජ්ඣති, තං තං උජුං කත්වා දෙන්ති. භගවතා ච සදිසො එකන්තපණ්ඩිතො නාම නත්ථි, තෙනාහ ''න ඛො මෙ, භො ගොතම, ගරු, යත්ථස්සු භවන්තො වා නිසින්නො භවන්තරූපො වා''ති. **සච්චන්ති** වචීසච්චං. **තපන්ති** තපචරියං. **බ්‍රහ්මචරියන්ති** මෙථුනවිරතිං. **අජ්ඣෙනන්ති** මන්තගහණං. **චාගන්ති** ආමිසපරිච්චාගං.

466. **පාපිතො භවිස්සතීති**. අජානනභාවං පාපිතො භවිස්සති. **එතදවොචාති** භගවතා අන්ධවෙණූපමාය නිග්ගහිතො තං පච්චාහරිතුං අසක්කොන්තො යථා නාම දුබ්බලසුනඛො මිගං උට්ඨපෙත්වා සාමිකස්ස අභිමුඛං කත්වා සයං අපසක්කති, එවමෙවං ආචරියං අපදිසන්තො එවං ''බ්‍රාහ්මණො''තිආදිවචනං අවොච. තත්ථ **පොක්ඛරසාතීති** ඉදං තස්ස නාමං, ''පොක්ඛරසායී''තිපි වුච්චති. තස්ස කිර කායො සෙතපොක්ඛරසදිසො දෙවනගරෙ උස්සාපිතරජතතොරණං විය සොභති, සීසං පනස්ස කාළවණ්ණඉන්දනීලමයං විය, මස්සුපි චන්දමණ්ඩලෙ කාළමෙඝරාජි විය ඛායති, අක්ඛීනි නීලුප්පලසදිසානි, නාසා රජතපනාළිකා විය සුවට්ටිතා සුපරිසුද්ධා, හත්ථපාදතලානි චෙව මුඛඤ්ච කතලාඛාරසපරිකම්මං විය සොභති. අතිවිය සොභග්ගප්පත්තො බ්‍රාහ්මණස්ස අත්තභාවො. අරාජකෙ ඨානෙ රාජානං කාතුං යුත්තමිමං බ්‍රාහ්මණං, එවමෙස සස්සිරිකො, ඉති නං පොක්ඛරසදිසත්තා ''පොක්ඛරසාතී''ති සඤ්ජානන්ති, පොක්ඛරෙ පන සො නිබ්බත්තො, න මාතුකුච්ඡියන්ති ඉති නං පොක්ඛරෙ සයිතත්තා ''පොක්ඛරසායී''තිපි සඤ්ජානන්ති. **ඔපමඤ්ඤොති** උපමඤ්ඤගොත්තො. **සුභගවනිකොති** උක්කට්ඨාය සුභගවනස්ස ඉස්සරො. **හස්සකංයෙවාති** හසිතබ්බකඤ්ඤෙව. **නාමකංයෙවාති** ලාමකංයෙව. තදෙව තං අත්ථාභාවෙන **රිත්තකං**. රිත්තකත්තා ච **තුච්ඡකං**. ඉදානි නං භගවා සාචරියකං නිග්ගණ්හිතුං **කිං පන මාණවාති**ආදිමාහ.

467. තත්ථ **කතමා නෙසං සෙය්‍යොති** කතමා වාචා තෙසං සෙය්‍යො, පාසංසතරොති අත්ථො. **සම්මුච්චාති** සම්මුතියා ලොකවොහාරෙන. **මන්තාති** තුලයිත්වා පරිග්ගණ්හිත්වා. **පටිසඞ්ඛායාති** ජානිත්වා. **අත්ථසංහිතන්ති** කාරණනිස්සිතං. **එවං සන්තෙති** ලොකවොහාරං අමුඤ්චිත්වා තුලයිත්වා ජානිත්වා කාරණනිස්සිතං කත්වා කථිතාය සෙය්‍යභාවෙ සති. **ආවුතොති** ආවරිතො. **නිවුතොති** නිවාරිතො. **ඔඵුටොති** ඔනද්ධො. **පරියොනද්ධොති** පලිවෙඨිතො.

468. **ගධිතොති**ආදීනි වුත්තත්ථානෙව. **සචෙ තං, භො ගොතම, ඨානන්ති** සචෙ එතං කාරණමත්ථි. **ස්වාස්සාති** ධූමඡාරිකාදීනං අභාවෙන සො අස්ස අග්ගි අච්චිමා ච වණ්ණිමා ච පභස්සරො චාති. **තදූපමාහං මාණවාති** තප්පටිභාගං අහං. ඉදං වුත්තං හොති – යථෙව හි තිණකට්ඨුපාදානං පටිච්ච ජලමානො අග්ගි ධූමඡාරිකඞ්ගාරානං අත්ථිතාය සදොසො හොති , එවමෙවං පඤ්ච කාමගුණෙ පටිච්ච උප්පන්නා පීති ජාතිජරාබ්‍යාධිමරණසොකාදීනං අත්ථිතාය සදොසා. යථා පන පරිච්චත්තතිණකට්ඨුපාදානො ධූමාදීනං අභාවෙන පරිසුද්ධො, එවමෙවං ලොකුත්තරජ්ඣානද්වයසම්පයුත්තා පීති ජාතිආදීනං අභාවෙන පරිසුද්ධාති අත්ථො.

469. ඉදානි යෙ තෙ බ්‍රාහ්මණෙහි චාගසීසෙන පඤ්ච ධම්මා පඤ්ඤත්තා, තෙපි යස්මා පඤ්චෙව හුත්වා න නිච්චලා තිට්ඨන්ති, අනුකම්පාජාතිකෙන සද්ධිං ඡ ආපජ්ජන්ති. තස්මා තං දොසං දස්සෙතුං **යෙ තෙ මාණවාති**ආදිමාහ. තත්ථ **අනුකම්පාජාතිකන්ති** අනුකම්පාසභාවං.

කත්ථ බහුලං සමනුපස්සසීති ඉදං භගවා යස්මා – ‘‘එස ඉමෙ පඤ්ච ධම්මෙ පබ්බජිතො පරිපූරෙතුං සමත්ථො නාම නත්ථි, ගහට්ඨො පරිපූරෙතී’’ති ආහ, තස්මා – ‘‘පබ්බජිතොව ඉමෙ පූරෙති, ගහට්ඨො පූරෙතුං සමත්ථො නාම නත්ථී’’ති තෙනෙව මුඛෙන භණාපෙතුං පුච්ඡති.

න සතතං සමිතං සච්චවාදීතිආදීසු ගහට්ඨො අඤ්ඤස්මිං අසති වළඤ්ජනකමුසාවාදම්පි කරොතියෙව, පබ්බජිතා අසිනා සීසෙ ඡිජ්ජන්තෙපි ද්වෙ කථා න කථෙන්ති. ගහට්ඨො ච අන්තොතෙමාසමත්තම්පි සික්ඛාපදං රක්ඛිතුං න සක්කොති, පබ්බජිතො නිච්චමෙව තපස්සී සීලවා තපනිස්සිතකො හොති. ගහට්ඨො මාසස්ස අට්ඨදිවසමත්තම්පි උපොසථකම්මං කාතුං න සක්කොති, පබ්බජිතා යාවජීවං බ්‍රහ්මචාරිනො හොන්ති. ගහට්ඨො රතනසුත්තමඞ්ගලසුත්තමත්තම්පි පොත්ථකෙ ලිඛිත්වා ඨපෙති, පබ්බජිතා නිච්චං සජ්ඣායන්ති. ගහට්ඨො සලාකභත්තම්පි අඛණ්ඩං කත්වා දාතුං න සක්කොති, පබ්බජිතා අඤ්ඤස්මිං අසති කාකසුනඛාදීනම්පි පිණ්ඩං දෙන්ති, භණ්ඩග්ගාහකදහරස්සපි පත්තෙ පක්ඛිපන්තෙවාති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො. **චිත්තස්සාහමෙතෙන්ති** අහං එතෙ පඤ්ච ධම්මෙ මෙත්තචිත්තස්ස පරිවාරෙ වදාමීති අත්ථො.

470. **ජාතවද්ධොති** ජාතො ච වඩ්ඪිතො ච. යො හි කෙවලං තත්ථ ජාතොව හොති, අඤ්ඤත්ථ වඩ්ඪිතො, තස්ස සමන්තා ගාමමග්ගා න සබ්බසො පච්චක්ඛා හොන්ති, තස්මා ජාතවද්ධොති ආහ. ජාතවද්ධොපි හි යො චිරං නික්ඛන්තො, තස්ස න සබ්බසො පච්චක්ඛා හොන්ති, තස්මා **තාවදෙව අවසටන්ති** ආහ, තංඛණමෙව නික්ඛන්තන්ති අත්ථො. **දන්ධායිතත්තන්ති** ‘‘අයං නු ඛො මග්ගො අයං න නු ඛො’’ති කඞ්ඛාවසෙන චිරායිතත්තං. **විත්ථායිතත්තන්ති** යථා සුඛුමං අත්ථජාතං සහසා පුච්ඡිතස්ස කස්සචි සරීරං ථද්ධභාවං ගණ්හාති, එවං ථද්ධභාවගහණං. **නත්වෙවාති** ඉමිනා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස අප්පටිහතභාවං දස්සෙති. තස්ස හි පුරිසස්ස මාරාවට්ටනාදීනං වසෙන සියා ඤාණස්ස පටිඝාතො, තෙන සො දන්ධායෙය්‍ය වා විත්ථායෙය්‍ය වා, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පන අප්පටිහතං, න සක්කා තස්ස කෙනචි අන්තරායො කාතුන්ති දීපෙති.

සෙය්‍යථාපි මාණව බලවා සඞ්ඛධමොති එත්ථ බලවාති බලසම්පන්නො. **සඞ්ඛධමොති** සඞ්ඛධමකො. **අප්පකසිරෙනාති** අකිච්ඡෙන අදුක්ඛෙන. දුබ්බලො හි සඞ්ඛධමකො සඞ්ඛං ධමන්තොපි න සක්කොති චතස්සො දිසා සරෙන විඤ්ඤාපෙතුං, නාස්ස සඞ්ඛසද්දො සබ්බසො ඵරි. බලවතො පන විප්ඵාරිකො හොති, තස්මා බලවාති ආහ. **මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියාති** එත්ථ **මෙත්තායාති** වුත්තෙ උපචාරොපි අප්පනාපි වට්ටති, **චෙතොවිමුත්තියාති** වුත්තෙ පන අප්පනාව වට්ටති. **යං පමාණකතං කම්මන්ති** පමාණකතං කම්මං නාම කාමාවචරං වුච්චති, අප්පමාණකතං කම්මං නාම රූපාරූපාවචරං. තෙසුපි ඉධ බ්‍රහ්මවිහාරකම්මමෙව අධිප්පෙතං. තඤ්හි පමාණං අතික්කමිත්වා ඔධිසකඅනොධිසක දිසාඵරණවසෙන වඩ්ඪෙත්වා කතත්තා අප්පමාණකතන්ති වුච්චති. **න තං තත්‍රාවසිස්සති, න තං තත්‍රාවතිට්ඨතීති** තං කාමාවචරකම්මං තස්මිං රූපාරූපාවචරකම්මෙ න ඔහීයති න තිට්ඨති. කිං වුත්තං හොති? කාමාවචරකම්මං තස්ස රූපාරූපාවචරකම්මස්ස අන්තරා ලග්ගිතුං වා ඨාතුං වා රූපාරූපාවචරකම්මං ඵරිත්වා පරියාදියිත්වා අත්තනො ඔකාසං ගහෙත්වා පතිට්ඨාතුං වා න සක්කොති, අථ ඛො රූපාරූපාවචරකම්මමෙව කාමාවචරං මහොඝො විය පරිත්තඋදකං ඵරිත්වා පරියාදියිත්වා අත්තනො ඔකාසං ගහෙත්වා තිට්ඨති, තස්ස විපාකං පටිබාහිත්වා සයමෙව බ්‍රහ්මසහබ්‍යතං උපනෙතීති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

සුභසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. සඞ්ගාරවසුත්තවණ්ණනා

473. **එවං මෙ සුතන්ති** සඞ්ගාරවසුත්තං. තත්ථ **චඤ්චලිකප්පෙති** එවංනාමකෙ ගාමෙ. **අභිප්පසන්නාති** අවෙච්චප්පසාදවසෙන පසන්නා. සා කිර සොතාපන්නා අරියසාවිකා භාරද්වාජගොත්තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස භරියා. සො බ්‍රාහ්මණො පුබ්බෙ කාලෙන කාලං බ්‍රාහ්මණෙ නිමන්තෙත්වා තෙසං සක්කාරං කරොති. ඉමං පන බ්‍රාහ්මණිං ඝරං ආනෙත්වා අභිරූපාය මහාකුලාය බ්‍රාහ්මණියා චිත්තං කොපෙතුං අසක්කොන්තො බ්‍රාහ්මණානං සක්කාරං කාතුං නාසක්ඛි. අථ නං බ්‍රාහ්මණා දිට්ඨදිට්ඨට්ඨානෙ – ‘‘නයිදානි ත්වං බ්‍රාහ්මණලද්ධිකො, එකාහම්පි බ්‍රාහ්මණානං සක්කාරං න කරොසී’’ති නිප්පීළෙන්ති. සො ඝරං ආගන්ත්වා බ්‍රාහ්මණියා තමත්ථං ආරොචෙත්වා – ‘‘සචෙ, භොති එකදිවසං මුඛං රක්ඛිතුං සක්කුණෙය්‍යාසි, බ්‍රාහ්මණානං එකදිවසං භික්ඛං දදෙය්‍යා’’න්ති ආහ. තුය්හං දෙය්‍යධම්මං රුච්චනකට්ඨානෙ දෙහි, කිං මය්හං එත්ථාති. සො බ්‍රාහ්මණෙ නිමන්තෙත්වා අප්පොදකං පායාසං පචාපෙත්වා ඝරඤ්ච සුජ්ඣාපෙත්වා ආසනානි පඤ්ඤාපෙත්වා බ්‍රාහ්මණෙ නිසීදාපෙසි. බ්‍රාහ්මණී මහාසාටකං නිවාසෙත්වා කටච්ඡුං ගහෙත්වා පරිවිසන්තී දුස්සකණ්ණකෙ පක්ඛලිත්වා ‘‘බ්‍රාහ්මණෙ පරිවිසාමී’’ති සඤ්ඤම්පි අකත්වා ආසෙවනවසෙන සහසා සත්ථාරමෙව අනුස්සරිත්වා උදානං උදානෙසි.

බ්‍රාහ්මණා උදානං සුත්වා ‘‘උභතොපක්ඛිකො එස සමණස්ස ගොතමස්ස සහායො, නාස්ස දෙය්‍යධම්මං ගණ්හිස්සාමා’’ති කුපිතා භොජනානි ඡඩ්ඩෙත්වා නික්ඛමිංසු. බ්‍රාහ්මණො – ‘‘නනු පඨමංයෙව තං අවචං ‘අජ්ජෙකදිවසං මුඛං රක්ඛෙය්‍යාසී’ති, එත්තකං තෙ ඛීරඤ්ච තණ්ඩුලාදීනි ච නාසිතානී’’ති අතිවිය කොපවසං උපගතො – ‘‘එවමෙව පනායං වසලී යස්මිං වා තස්මිං වා තස්ස මුණ්ඩකස්ස සමණස්ස වණ්ණං භාසති, ඉදානි ත්‍යාහං වසලි තස්ස සත්ථුනො වාදං ආරොපෙස්සාමී’’ති ආහ. අථ නං බ්‍රාහ්මණී ‘‘ගච්ඡ ත්වං, බ්‍රාහ්මණ, ගන්ත්වා විජානිස්සසී’’ති වත්වා ‘‘න ඛ්වාහං තං, බ්‍රාහ්මණ, පස්සාමි සදෙවකෙ ලොකෙ…පෙ…. වාදං ආරොපෙය්‍යා’’තිආදිමාහ. සො සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා –

> ‘‘කිංසු ඡෙත්වා සුඛං සෙති, කිංසු ඡෙත්වා න සොචති;
> කිස්සස්සු එකධම්මස්ස, වධං රොචෙසි ගොතමා’’ති. (සං. නි. 1.187) –

පඤ්හං පුච්ඡි. සත්ථා ආහ –

> ‘‘කොධං ඡෙත්වා සුඛං සෙති, කොධං ඡෙත්වා න සොචති;
> කොධස්ස විසමූලස්ස, මධුරග්ගස්ස බ්‍රාහ්මණ;
> වධං අරියා පසංසන්ති, තඤ්හි ඡෙත්වා න සොචතී’’ති. (සං. නි. 1.187) –

පඤ්හං කථෙසි. සො පබ්බජිත්වා අරහත්තං පත්තො. තස්සෙව කනිට්ඨභාතා අක්කොසකභාරද්වාජො නාම ‘‘භාතා මෙ පබ්බජිතො’’ති සුත්වා භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා අක්කොසිත්වා භගවතා විනීතො පබ්බජිත්වා අරහත්තං පත්තො. අපරො තස්ස කනිට්ඨො සුන්දරිකභාරද්වාජො නාම. සොපි භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡිත්වා විස්සජ්ජනං සුත්වා පබ්බජිත්වා අරහත්තං පත්තො. අපරො තස්ස කනිට්ඨො පිඞ්ගලභාරද්වාජො නාම. සො පඤ්හං පුච්ඡිත්වා පඤ්හබ්‍යාකරණපරියොසානෙ පබ්බජිත්වා අරහත්තං පත්තො. **සඞ්ගාරවො මාණවොති** අයං තෙසං සබ්බකනිට්ඨො තස්මිං දිවසෙ බ්‍රාහ්මණෙහි සද්ධිං එකභත්තග්ගෙ නිසින්නො. **අවභූතාවාති** අවඩ්ඪිභූතා අවමඞ්ගලභූතායෙව. **පරාභූතාවාති** විනාසං පත්තායෙව. **විජ්ජමානානන්ති** විජ්ජමානෙසු. **සීලපඤ්ඤාණන්ති** සීලඤ්ච ඤාණඤ්ච න ජානාසි.

474. **දිට්ඨධම්මාභිඤ්ඤාවොසානපාරමිප්පත්තාති** දිට්ඨධම්මෙ අභිඤ්ඤාතෙ ඉමස්මිඤ්ඤෙව අත්තභාවෙ අභිජානිත්වා වොසිතවොසානා හුත්වා පාරමීසඞ්ඛාතං සබ්බධම්මානං පාරභූතං නිබ්බානං පත්තා මයන්ති වත්වා ආදිබ්‍රහ්මචරියං පටිජානන්තීති අත්ථො. **ආදිබ්‍රහ්මචරියන්ති** බ්‍රහ්මචරියස්ස ආදිභූතා උප්පාදකා ජනකාති එවං පටිජානන්තීති වුත්තං හොති. **තක්කීති** තක්කගාහී. **වීමංසීති** වීමංසකො, පඤ්ඤාචාරං චරාපෙත්වා එවංවාදී. **තෙසාහමස්මීති** තෙසං සම්මාසම්බුද්ධානං අහමස්මි අඤ්ඤතරො.

485. **අට්ඨිතවතන්ති** අට්ඨිතතපං, අස්ස පධානපදෙන සද්ධිං සම්බන්ධො, තථා සප්පුරිසපදස්ස. ඉදඤ්හි වුත්තං හොති – භොතො ගොතමස්ස අට්ඨිතපධානවතං අහොසි, සප්පුරිසපධානවතං අහොසීති. **අත්ථි දෙවාති පුට්ඨො සමානොති** ඉදං මාණවො ‘‘සම්මාසම්බුද්ධො අජානන්තොව පකාසෙසී’’ති සඤ්ඤාය ආහ. **එවං සන්තෙති** තුම්හාකං අජානනභාවෙ සන්තෙ. **තුච්ඡං මුසා හොතීති** තුම්හාකං කථා අඵලා නිප්ඵලා හොති. එවං මාණවො භගවන්තං මුසාවාදෙන නිග්ගණ්හාති නාම. **විඤ්ඤුනා පුරිසෙනාති** පණ්ඩිතෙන මනුස්සෙන. ත්වං පන අවිඤ්ඤුතාය මයා බ්‍යාකතම්පි න ජානාසීති දීපෙති. **උච්චෙන සම්මතන්ති** උච්චෙන සද්දෙන සම්මතං පාකටං ලොකස්මිං. **අධිදෙවාති** සුසුදාරකාපි හි දෙවා නාම හොන්ති, දෙවියො නාම හොන්ති දෙවා පන අධිදෙවා නාම, ලොකෙ දෙවො දෙවීති ලද්ධනාමෙහි මනුස්සෙහි අධිකාති අත්ථො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථාය

සඞ්ගාරවසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චමවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මජ්ඣිමපණ්ණාස-අට්ඨකථා නිට්ඨිතා.